

S. 631. B 1.

~~S. 643.~~

Academiæ, etc. — Holland

ANNALES

A C A D E M I C I.

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

HAGAE-COMITIS,
EX TYPOGRAPHIA REGIA.

1840.

ANNALES

DE LA FACULTE DE MEDECINE

DE LYON - 1840

PARIS - 1840

DE LA FACULTE DE MEDECINE

1840

I N D E X

EORUM, QUAE HOC ANNALIUM VOLUMINE CONTINENTUR.

ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA.

	PAG.
<i>Nomina Professorum, caet.</i>	3.
<i>Oratio Rectoris Magnifici P. J. UYLENBROEK, cum additamento.</i>	5.
<i>Oratio inauguralis Professoris A. RUTGERS,</i>	49.
<i>Series Lectionum.</i>	75.
<i>Series Dissertationum inauguralium.</i>	82.
<i>Numerus adolescentium studiosorum.</i>	89.
<i>Programma Certaminis literarii.</i>	90.

ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA.

<i>Nomina Professorum, caet.</i>	95.
<i>Oratio Rectoris Magnifici L. G. VISSCHER.</i>	97.
<i>Series Lectionum.</i>	137.
<i>Series Dissertationum inauguralium.</i>	145.
<i>Numerus adolescentium studiosorum.</i>	150.

ACADEMIA GRONINGANA.

<i>Nomina Professorum.</i>	153.
<i>Oratio Rectoris Magnifici P. HOFSTEDE DE CROOT.</i>	155.
<i>Series Lectionum.</i>	179.
<i>Series Dissertationum inauguralium</i>	185.
<i>Numerus adolescentium studiosorum.</i>	190.
<i>Iudicia de Commentationibus ad quaestiones propositas.</i>	191.

I N D E X.

ATHENAEUM FRANEQUERANUM.

	PAG.
<i>Nomina Professorum.</i>	197.
<i>Oratio Rectoris Magnifici P. DE GREVE.</i>	199.
<i>Series Lectionum.</i>	247.

ATHENAEUM AMSTELAEDAMENSE.

<i>Nomina Professorum.</i>	251.
<i>Series Lectionum.</i>	253.
<i>Acta et Gesta in Senatu.</i>	257.

ATHENAEUM DAVENTRIENSE.

<i>Nomina Professorum, caet.</i>	261.
<i>Series Lectionum.</i>	263.

SEMINARIUM THEOLOGICUM AUGUSTINAE
CONFESSIONIS AMSTELAEDAMENSE.

<i>Series Lectionum.</i>	267.
------------------------------------	------

ANNALES ACADEMICI

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

NOMINA PROFESSORUM,

QUI

inde a d. VIII Febr. MDCCCXXXVII ad d. VIII Febr. MDCCCXXXVIII

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA

DOCENDI MUNUS OBIERUNT.

RECTOR MAGNIFICUS

PETRUS JOHANNES UYLENBROEK.

SENATUS ACADEMICI ACTUARIUS

NICOLAUS CHRISTIANUS KIST.

*PROFESSORES IN FACULTATE DISCIPLINARUM
MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM.*

P. J. UYLENBROEK.

G. WITTEWAAL.

C. G. C. REINWARDT.

J. DE GELDER, ob aetatem septuagenariam rude donatus.

J. G. S. VAN BREDÁ.

J. VAN DER HOEVEN.

A. H. VAN DER BOON MESCH.

*IN FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE
ET LITERARUM HUMANIORUM.*

J. H. VAN DER PALM, ob aetatem septuagenariam rude donatus.

M. SIEGENBEEK.

S. J. VAN DE WYNPERSSE, ob infirmam valetudinem rude donatus.

NOMINA PROFESSORUM.

J. BAKE.
 J. NIEUWENHUIS.
 P. HOFMAN PEERLKAMP.
 G. L. MAHNE.
 J. M. SCHRANT.
 H. E. WEYERS.
 A. RUTGERS.

IN FACULTATE MEDICA.

G. SANDIFORT.
 J. C. B. BERNARD, rei medico-militaris in regno Belgico inspector.
 M. J. MACQUELYN.
 J. C. BROERS.
 C. PRUYS VAN DER HOEVEN.

IN FACULTATE JURIDICA.

H. G. TYDEMAN.
 C. J. VAN ASSEN.
 H. COCK.
 J. R. THORBECKE.

IN FACULTATE THEOLOGICA.

J. CLARISSE.
 W. A. VAN HENGEL.
 N. C. KIST.

LECTOR ASTRONOMIAE.

F. KAISER.

MAGISTER ACADEMICUS.

G. KNIPPENBERG.

PETRI JOHANNIS UYLENBROEK

O R A T I O

DE

*FRATRIBUS CHRISTIANO ATQUE CONSTANTINO
HUGENIO, ARTIS DIOPTRICAE CULTORIBUS,*

HABITA DIE VIII FEBRUARII MDCCCXXXVIII

QUUM MAGISTRATUM ACADEMICUM DEPONERET.

PETRI JOHANNIS BALEGHELLI

D R A T I O

IN MATHEMATICA ET PHYSICA

ARTIBUS

DISCIPULI

ET ALII

ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE CURATORES, QUIQUE HUIC
COLLEGIO AB ACTIS ES, VIRI ILLUSTRISSIMI, SPECTATISSIMI!

QUI IN HAC REGIONE ET IN HAC URBE, VEL JURI TUENDO, VEL
CIVIUM NEGOTIIS PUBLICIS PRAEËSTIS, QUIQUE HIS COLLEGIIS
AB ACTIS ESTIS, MAGISTRATUS AMPLISSIMI, VIRI INTEGERRIMI!

PROFESSORES CELEBERRIMI, COLLEGAE HONORATISSIMI!

ASTRONOMIAE LECTOR ERUDITISSIME!

DIVINORUM ORACULORUM INTERPRETES, VIRI PLURIMUM VENE-
RANDI!

ARTIUM AC DISCIPLINARUM QUARUMVIS DOCTORES CONSUL-
TISSIMI!

CIVES ACADEMICI, COMMILITONES CONJUNCTISSIMI, LAUDATIS-
SIMI ADOLESCENTES, QUI AD DOCTRINAE ET SAPIENTIAE LAUDEM
TENDITIS!

AUDITORES QUOCUNQUE ORDINE, LOCO, AUT MUNERE ORNATIS-
SIMI!

Annus seculi XVII octavus in disciplinarum historia aureis signata est litteris, quippe re inventa clarus, qua nescio an umquam illustrior fuerit exhibita. Duae patriae nostrae urbes, singulari profecto casu, eodem fere istius anni tempore, intra sua moenia egregium illud nasci viderunt, natumque admiratae sunt, instrumentum, quo objecta longe distantia oculis nostris quasi admoventur. Medioburgum et Alcmária, utraque eodem jure, cives suos, illa Joannem Lipperheyum, haec Jacobum Metium, telescopii auctorem salutant. Inventum tam insigne non diu in tenebris latuit; nam, quamvis Princeps Arausiacus Mauritius, Ordinesque Reipublicae Batavae illud premere sibi que servare cuperent, vicit tamen nostrorum prudentiam Gallorum sive fortuna sive astutia. Quidquid sit, Jeanninus, celeberrimus Henrici IV regis Galliae apud Ordines tum temporis delegatus, curavit ut inventi et fama et indoles simul quam citissime ad Principem suum transferretur. Qua opportunitate rex illustrissimus hoc memorabile ministro suo responsum dedisse fertur: plurimum se delectatum iri instrumento quo longinqua posset discernere, malle tamen se habere perspicillum, quo distingueret quae ipsum proxime circumdarent.

E Gallia migravit inventi fama in Germaniam, Helvetiam, Italiam. Quo quum appulisset, cumque aures animumque perculisset summi in disciplinis viri, Galileo Galilei, hic, rei gravitate commotus ac praevidens innumera beneficia, quibus novus apparatus aliquando disciplinas, atque adeo universam humanitatem esset cumulaturus, rem mente pervolvit, ac, veluti fuisset divino numine afflatus; paucarum horarum studio, instrumentum composuit, haud multum ab iis diversum, quae omnium primi construxerant Batavi. Tanta autem celeritate rumor iste in Italiam pervenerat, tanta fuit illustrissimi Galilei per universam Europam fama, nostratium vero obscuritas tanta, ut per duo fere secula telescopii inventi honos cui cederet, incertum maneret. Tandem suum ipsi locum adsignavit vir exquisitae atque elegantis doctrinae, patriae laudis amantissimus atque veritatis amantior, summus Swindenus. (†)

Quod Batavorum ingenium creaverat telescopium, rude illud et incomtum, qualia esse solent artificiorum humanorum primordia, illud prae aliis Batavi quoque perfecerunt. Laudent Itali Divinium suum atque Campanium, Galli Auzoutum atque Borellum, Angli Neilium, Revesium atque Coxium; nos Batavi Hartsoekero gloriamur nostro, et, qui primo dicendus fuisset loco, Christiano Hugenio. Quod illustre nomen cum pronuntio, non multis equidem verbis mihi opus esse confido, ut vobis persuadeam artem nobilissimam, quae tanti viri cura digna fuit, progressus fecisse et celeres et ingentes. Hugenius enim in eas imprimis incumbere solebat disquisitiones, quae ingenii mathematici vim postularent summam, fructus vero promitterent certos. Ecquae autem est disciplina dioptrica subtilitatis aut utilitatis plenior? Hanc igitur Hugenius, quum primum animadvertisset tubos opticos virtutibus pollere egregiis, at vitiis simul laborare plurimis, perpetuum fecit studiorum suorum argumentum, in quo elaborando ita est versatus ut, quamdiu viveret, nemini secundus haberetur.

Illud autem fastigium dubito an umquam tetigisset, nisi laboris habuisset socium, ingenio, dexteritate, ardore ipsi simillimum; socium, qui debita eum veneratione suspiciebat, summa vero caritate eum amplectebatur. Dubito an umquam in dioptriciis tot ac tanta praestitisset Hugenius, nisi laboris adiutorem habuisset fratrem carissimum Constantinum.

Quid duumviri hi praestantissimi, morum similitudine ejusdemque studii ardore juncti, fecerint ut dioptricam promoverent, pace vestra A. A. H. H. hac hora paucis exponam. Orationis argumentum selegi studiis meis, meisque viribus quodammodo congruum; nec vobis, ut spero, plane ingratum; nec ab hujus diei, quem celebramus, solemnitate prorsus alienum. Quid enim in ipso Academiae Lugduno-Batavae die natali gratius, quid acceptius esse potest, quam versari in meritissimis laudibus eorum, quos haec alma mater quondam gremio suo fovit atque aluit? ⁽²⁾ Utinam vero possem vobis ad vivum delineare fratres optimos! utinam possem eos tales vobis repraesentare, quales eos depictos reperi in egregio isto, quem sancte servamus; manuseriptorum thesauro, ⁽³⁾ orationis meae fonte uberrimo atque limpidissimo! Sed hoc virium inearum tenuitatis probe conscius ne tentare quidem aggrediar. Vos igitur A. A. H. H. ut me *de Fratribus Christiano atque Constantino Hugenio artis dioptricae cultoribus*, non ornate atque copiose dicentem, sed simpliciter narrantem benigne audiatis, etiam atque etiam rogo.

Dioptrices partes duae sunt, quarum altera theoriam, altera praxin spectat. Prior persequitur viam radiorum luminarium cum corpora permaneant pellucida, eo inprimis consilio, ut ratio pateat, qua lentes vitreas conficere atque disponere oportet, ut aucta, lucida atque distincta videamus objecta, quae oculorum aciem vel propter insignem distantiam vel propter nimiam parvitem effugiunt. Haec disquisitio, ut egregia est, sic ingentibus laborat difficultatibus. Illud vero ipsi cum reliquis physices partibus commune est, quod, simulatque in singulari casu experti sumus constantem atque perpetuam naturae agendi normam, qui ingenio pollet mathematico, is supplere possit quod directae observationes nos, aut non, aut aegre docerent.

Christianus Hugenius vix erat e scholis in vitam publicam translatus, (⁴) cum in hanc dioptrices partem theoreticam, a Keplero, Cartesio, aliisque sed imperfecte cultam, incideret. Arridet ipsi rei gravitas (⁵) non minus quam pulchritudo et utilitas. Quae alios deterruissent caussae, hae ipsum incitant, maxime vero decessorum suorum conatus infelices. Quamvis juvenis admodum, vix 23 annos natus, difficillimas aggreditur quaestiones, et quo successu ipsum velim audiatis A. A. ad praeceptorem suum Cl. Schotenium referentem: (⁶) « Nunc autem, » sic inquit, « in dioptriciis totus sum et nuperrime elegans inventum (⁷) obtigit, cujus ope telescopium multo quam cetera perfectius constructurum arbitror, si modo artificem reperire queam experiuntem. »

Quae verba quoties repeto, nescio profecto quid admirer magis, aut inventoris sagacitatem, aut inventus praestantiam, aut narratoris modestiam. His enim verbis, omni pompa, omni ornatu carentibus, universae dioptrices designatur fundamentum, quod non casus fortuitus, non felix experimentum detexerat, sed ingenii acumen penetraverat.

Theoriae commenta in physicis parum solent prodesse, nisi probentur experientia. In eo autem praxeos requiritur auxilium, quo deficiente, vel utilissimae theoriae manent steriles et infructuosae. Egregie igitur de disciplinis merentur, qui ita rem componere sciant, ut praxis theoriae inserviat, haec vero illam juvet. Audivimus A. A. Hugenium fovisse spem fore ut telescopia perficeret, si modo artificem reperiret experiuntem. Igitur jam tum querebatur vir summus de eo quod hodieque apud nos querelarum fons est perpetuus. « Periti nobis », sic Gutschovium Professorem Leodiensem alloquitur, « periti

nobis desunt artifices, neque multum iis confidere lubet, cum nunc jam unus, cui lentes duas faciendas locaveram, nescio quo avolaverit, »

In hac artificum inopia, cum quo se converteret aut ad quem confugeret ignoraret, nolite credere A. A. H. H. Hugenum animum despondisse. Ita enim a natura factus erat, iis erat instructus dotibus, ut manuum dexteritate non minus quam ingenii perspicacitate excelleret.

Theoreticae de dioptrica disquisitiones (⁸) Christianum nostrum docent quae forma, quae magnitudo, qui positus requiratur lentium vitrearum, ut telescopium fiat quam maxime perfectum. Haec invenisse aliis fortasse suffecisset, non suffecit Hugenio. Nefas esse duxit theorias suas aliis explorandas committere, et, si probarentur, ingentem rerum novarum messem, quam melioribus instrumentis sibi comparandam promitteret, eam aliis cedere. Ipse ardui sui laboris, etiamsi ingrator esset exantlandus, pretium ferre voluit.

Operi igitur se accinxit artemque Telescopiopoei impense exercere coepit, non quo sibi victum quaereret aut lucrum, sed ut ostenderet quatenus egregium Batavorum instrumentum optimum posset perfici, artem, » uti ipse inquit, « quam sellulariam appelles licet, dum fatearis non leve adjumentum astronomiae scientiae praebere ipsam, ac proinde philosophiae universae. »

Laborem suscepit A. A. non vilem eum, aut levem, aut ab alio quovis perpetrandum, sed nobilem, sed gravem, sed qui Hugenum aliquem postulabat. Laborem suscepit, qui ingentem assiduitatem, innumeras cautelas, atque continuam tum animi tum corporis intentionem requirebat. Laborem denique cui ferendo vix unius hominis vires pares inveniantur.

Quo auxilio indigebat Christianus, ut, quod sperabat, obtineret, illud ipsi sponte obtulit frater ejus dilectissimus Constantinus, natu ipsi paulo major. Ea scilicet inter Hugonii Zuylichemii liberos vigeat caritas, quae saepius optata, imo ardentibus votis expetita, raro inter fratres occurrit; cujusque, si testimonium quaeritis A. A. melius aut praestantius vobis excitare non possum, quam egregium epistolarum commercium, quod inter fratres Hugenos intercessit, cum quo quemque sua fata trahebant diversi abiissent. Sunt istae litterae, quas fratres sibi scripserunt, veluti speculum, quod nobis eorum non imagines corporeas sed animi ingeniique indolem fideliter reprae-

sentat. Ita autem plenae sunt omnigenarum virtutum, ita refertae doctrinae atque elegantiae documentis, ut eas non dubitem pronuntiare monumentum quod fratres Hugeni, inscii, in suum honorem posuerunt, nulli alii monumento secundum.

Quo Christianus ardebat in disciplinas amore, eo omnes suos fratres imprimis vero Constantinum incendit: Constantinum quem quondam, cum Leidae commoraretur, studiorum mathematicorum socium habuerat. (9) Hic, simulac vidit quam telescopiorum fabricam instrueret Christianus, statim adiutorem se ipsi offerre, atque ita eum praesentem sublevare, absentis vero ejus res curare, ut dubius fere haereas uter eorum alterum labore, patientia, assiduitate vicerit.

Artificum inopia aut defectus fratres cogit omnes rei peritos adire, consilia rogare, artisque veluti rudimenta ediscere. Christianus doctos, quos habebat amicos, Gutschovium imprimis, litteris interpellat, (10) et humanissimis verbis ab illo petit ut, quam cognoscebat rationem facilem atque accuratam qua lentes vitreae expoliri possent, eam secum communicet. Cui petitioni cum ita satisfacisset Gutschovius, ut « paucis paginis multo plura de arte perspicillaria comprehenderet atque utiliora quam apud diversos auctores reperiretur, » manibus junctis laeti fratres arduam aggrediuntur operam, et duorum annorum indefesso labore eo rem perducunt, ut inter alia telescopia compluraria, unum sibi paraverint 12 pedum longitudinis, « quo vix aliud praestantius reperiri » (11) sibi persuadebat Christianus.

Nec ipsum haec fefellit expectatio. Nam cum, ineunte anno 1655, Hagae Comitum in domo paterna (12) telescopio hoc suo optimo mira (recito A. A. ipsius Hugeni verba (13)) diligentia, per hyemem, tertia saepe post mediam noctem hora, vigente gelu, uteretur, cum tulit assidui laboris fructum, ut 25° mensis Martii ejusdem anni Saturni, planetae remotissimi, lunam detegeret, mox hujus lunae motum definiret, denique ipsius Saturni singulares habitus ex annulo eum cingenti explicaret. Sic Te non vana spes decepit, illustrissime Hugeni! cum telescopia eleganti tuo inventu te perfecturum esse crederes. Tibi manus operi admoventi prospera cedunt omnia. Tibi interroganti arcana sua pandere gaudet Natura. Sic Tu, juvenum praestantissime! jam expleveras ardentissima Gassendii vota (14), qui moribundus tuarumque lucubrationum ignarus, amicis suis hoc imprimis injungeret officium, ut Galilaei

exemplum secuti, omnem ponerent sedulitatem in perquirendis et explicandis Saturni miris phaenomenis.

Hoc suo telescopio praestantius nullibi existere mox docuit apud exteros peregrinatio. Galliam enim hoc ipso anno petiit Christianus ⁽¹⁵⁾, ubi cum de sui tubi optici virtute exposuisset, omnium tulit doctorum applausum, ⁽¹⁶⁾ omniumque laudibus cumulatus decessit, sed, qui ipsi telescopium exhiberet suo aequiparandum, invenerat neminem ⁽¹⁷⁾.

In patriam redux, et egregio, quo usus fuerat, successu magis etiam accensus, cum Constantino nova molitur telescopia, haud minora quam quae primum illud atque egregium dupla vi vincerent.

Tam grandia ausa nova requirunt subsidia, novas creant curas. Vitrum sibi comparare pellucidum, crassum, a venis aliisque mendis purum; e metallo formas fingere debitas, quibus lentes terantur; tritis nitorem inducere, salva forma, summum; in haec aliaque iterum novo animi ardore illustre par fratrum incumbit.

Nisi omnia, at pleraque tamen, ipsis ex voto succedunt. Aegerrime sibi et tum comparant et deinceps acquisiverunt vitrorum frusta ⁽¹⁸⁾ lentibus objectivis ocularibusque conficiendis apta. Catina modosque, si opportunitas detur, aliis facienda committunt, ⁽¹⁹⁾ ipsi iis medelam allaturi, quibus iusta forma deesse inveniatur. In hac difficillimi laboris parte fratribus gratissimum atque exoptatissimum exstitit artificis Dordraceni auxilium Kalthovii. ⁽²⁰⁾ quo peritorem ⁽²¹⁾ in patria non reperiri arbitrabatur Constantinus, quemque si fata auferrent, de incepto labore ipsis desperandum fore credebat. Nec alia fuit Christiani de praeclaro artifice sententia. « Magnam », sic eum litteris alloquitur, ⁽²²⁾ « magnam tuam admirati sumus industriam, qua difficillima quaeque superare noveris. Si nostra diligentia tuam vel ex decima parte aequaret, profecto non decem dierum labore nobis opus fuisset, ut catino tuo ferreo formam conciliarem debitam atque perfectam. Tandem vero nobis res successit. Nunc videndum an vitra valeant telescopia viginti pedes longa exhibere; quod si contingat, rei te certiore reddere non negligam; scio enim, nec unquam obliviscar, me, si tuo destitutus fuisset auxilio, tanta audere non potuisse. »

Eventus rem non fefellit A. A. nam paullo post Christianum legimus Kalthovium monentem ⁽²³⁾ « telescopia 24 pedum longitudine optimo successu

expolita lunae sideribusque admoveri.» «Ea», inquit,» in horto disposuimus, trochleisque in altum attollimus, quibuscum si priora illa 12 pedum conferantur, etiamsi pro longitudine sua sint eximia, plane vilescent. «Equidem» sic ardore suo veluti abreptus pergat «equidem vel ad centenos pedes ea producere me posse existimo, mirabilesque eventus polliceri ausim. Verum tanta mole quomodo tractabilia reddi possint inventu difficile est.» Christianum nec vanum hinc profetam fuisse, nec difficultatibus facile cecidisse, insequentium temporum docuit experientia.

De telescopii vi atque pretio iudicium ferre aequum et justum haud leve negotium est. Crescit vero difficultas, si variorum instrumentorum virtutes aestimandae sint, nisi omnes simul eadem ratione explorentur. Tantum aberat ut fratres Hugenii tale suorum telescopiorum examen recusarent, ut nihil sibi exoptarent magis. Egregiam verò nacti sunt opportunitatem, cum Christianus annis 1660 — 1666 saepius peregre abiret, atque telescopii sui 20 pedum lentes aut secum ferret aut ad se transmitti curaret. Incidit enim haec peregrinatio in illud tempus, cum et Parisiis et Londini virorum doctorum statutis diebus haberi coepissent conventus isti celeberrimi, qui tum Academiae Regiae Scientiarum Parisiensis, tum Societatis Regiae Londinensis fuerunt primordia. Ecce Christianus noster in hos illustrium atque doctissimorum hominum conventus admittitur. Quam absens sibi apud exteros novissimis suis de Saturno observationibus comparaverat famam, hanc praesentis morum honestas atque elegantia confirmat, doctrina atque modestia augent. Inter varia, de quibus disseritur, philosophiae naturalis capita, de arte perspicillaria sermones esse multos, quis est qui dubitet? Quod caput simulac tangitur, quisque, ut fit, suum, quod aut ipse fabricaverat aut confici curaverat, telescopium describere, descriptique vim atque potestatem laudare. Ne controversiarum ansa detur, unus e reliquis proponere ut varia instrumenta eodem tempore locoque iisdem subtilissimis submittantur periculis. Placet propositum, et tempore statuto, in aperto, adnobilissimum certamen conveniunt, quos docta Gallia artis perspicillariae habet peritissimos. Viderè mihi videor Auzoutum, (²⁴) Petitum, Espagnetum, aliosque viros illustres, quemque suo armatum telescopio. En Hugenium quoque nostrum! Apparatum affert modestum, reliquis mole inferiorem. Nisi Hugenius esset, vereretur ne in certamine tam inaequali vincatur facile. Nunc nullus est metui locus. Quid enim multa? A. A. Convertuntur ad signum

distans omnia telescopia, sed quod magnitudine reliquis cesserat, id, omniuni consensu, virtute superat reliquorum optimum.

Victoriam, quam Hugenius reportavit, si miremur A. A. caveamus precor ne casui eam aut fortunae, uti in aliis rebus fit, tribuamus. Novimus enim Christianum telescopiorum suorum virtutem non acceptam retulisse tentaminibus experimentisve felicibus, sed theoriae praeceptis, quae invenerat ipse, sed praxeos exercitiis, quibus, fratre juvante, tantopere vacaverat. Dici etiam vix potest quantum suo exemplo ardorem excitaverit apud omnes, qui dioptricam in deliciis habebant suis. Dici vix potest quam avide sibi expetierint methodum, certam illam, qua Hugenius remotissima coelorum spatia jam aperuerat, remotiora vero brevi aperta iri promittebat. Ita autem fuit liberalis ingenii vir, ut artem, quam multis curis vigiliisque multis fecerat suam, hanc non sibi servare cuperet aliosque ea impertiri nollet, sed ultro eam cum doctis peritisque viris communicaret. Sic et Gallis eam explicuit et Anglis (²⁵) idque ea fecit ratione, ut ab his candoris atque ingenuitatis laudes reportaret summas.

Christianus cum monstrasset viam, qua ipse successum habuerat omni spe atque expectatione majorem, hanc aliis currendam reliquit, brevi-que habuit multos et artis suae imitatores et laudis suae aemulos. Nam etsi famae esset cupidissimus, non tamen is erat qui aliorum meritis invideret. Summo semper honore habuit atque pretio (²⁶) lentes Campaninas; Auzoutii Espagnetiique laudator ipse exstitit laetus multusque, nec Gallos universe, si probo puroque uterentur vitro; celeberrimis in arte Italis postponendo esse censuit.

Interim ipse altiora spirabat quidem; sed quo minus perficeret, variae obstitere causae. Infausta nimirum tempora fratrum studia mutua manebant. Christianus, Ludovici XIV regis Galliae honorificae vocationi obtemperans, Parisios habitatum abit, atque per longam annorum seriem a Constantino separatur, quem muneris sui gravissimi officia a latere Principis Arausiaci (cui erat a secretis) discedere prohibent. Tanto auxilio destituto, plurimisque distracto occupationibus, artis praxin colere (²⁷) atque exercere; uti ante consueverat, nec animus fert nec corporis vires sinunt. Accedit vero alia causa, nec ea minoris momenti, vitri puto, lentibus majoribus formandis apti, inopiam (²⁸), tantam eam ac talem, ut vel ipsis Parisiis, quamvis

curante Hugenio, nec bonum conficeretur vitrum, nec aliunde illud posset obtineri. Ita autem vir egregius omnem abhorrebat mediocritatem, ita studiosissime semper appetebat perfectionem, ut aliquando Constantino haec memorabilia scripserit verba: « nolo arti operam dare ⁽²⁹⁾ nisi lentes, quae proditurae sint; aliis praestantia excellent. » His commotus causis, Christianus lentes majores formandi consilium in aliud feliciusque tempus distulit, ea interim sedulo curans, quae, si grande opus iterum inchoaret, haud parum conferrent ne magnis suis ausis excidisse reperiretur.

Constantinus Hugenius, quem haud immerito Christiani dextram vocaveris, tanto artis perspicillariae amore ardebat, ut, non obstantibus tum muneris rationibus, tum aliis, quibus impense operam dabat, studiis, vel absente fratre suo, ³⁰⁾ hanc et curaret et strenuissime coleret. Quoties Christianus Parisiis Londinive moraretur, toties eum interrogare non desiit Constantinus de artis apud exteros conditione, deque progressibus, quos ibi vel fecissent vel etiamnum facerent artifices. Quod si Christianus tardior esset in respondendo, iterum iterumque eum aggredi Constantinus adhortarique, ut tandem aliquando moneret an veri essent, qui spargebantur, rumores, sed quibus vix fidem habere posset, exterorum telescopia esse tam praeclara, imo suis praestantiora. Ferre nimirum hanc cogitationem non poterat vir eximius, non invidia ductus, sed intima victus persuasione, majorem, quam ipsi adhibuerant, sedulitatem ab aliis adhiberi non posse.

Eq. autem rem perduxerat Constantinus, ut, quamvis fratrem desideraret plurimum, non tamen ab incepto opere desistere cogeretur. Ipse suo Marte ⁽³¹⁾ acriter, quidquid artis spectaret praxin, indagare, perquirere, nova subinde melioraque excogitare; lentes, majores cum facere absque fratre recusaret, minimas, microscopicis observationibus inservituras, formare; denique fratri eas suppeditare lentes, quas hic ipsi conficiendas mandaret. In quibus omnibus ea usus est vir diligentissimus accuratione, ut ei Christianus et gratias haberet debitas, et laudes, quas posset, tribueret maximas; cum ingenue profiteretur, quas Constantinus in suos usus confecisset lentes, eas sibi videri ipsis lentibus Campaninis superiores.

Tales cum essent fratres a se invicem divulsi, quali eos animo fuisse existimemus, cum laetus iste illuxisset dies, qui Christianum salvum in patriam reduceret! Laetus inquam utriusque dies, quo tandem ardentium votorum suorum compotes se factum iri merito suspicabantur. Haeret nimi-

rum memoria infixum quod Christianus adhuc juvenis praedixerat, se aliquando telescopia ad centum pedes et ultra esse producturum. Vident jam Gallos Italosque certatim hunc laudis honorisque campum strenue currentes. Intelligunt Saturnum planetam a Cassinio novis, atque iterum novis, comitibus ornari. Hartsoekerum audiunt ⁽³²⁾ ingentem construxisse telescopii lentem majoresque cum moliri. Equibus stimulis acutioribus Hugeni fratres incitentur A. A. ut laudatissimum laborem denuo susciperent? Alacres igitur, etsi jam aetate provecti, arduum ingrediuntur negotium, negotium subtilitatis et industriae plenum, quoniam errores eorumque causae oculos plerumque fugiunt, nec nisi conjectando investigari possunt; negotium, tot illud ac tantis difficultatibus obseptum, ut Christianus de rei successu fere desperaret. At frater ipsi adest fidelis, ⁽³³⁾ cui quo ardebat, artis amorem inspiraverat; frater, qui eadem qua ipse, cura eam persequitur; frater denique qui una secum innumerorum experimentorum laborem exantlare non recusat. Tanto auxilio fretus Christianus vel majora tentasset.

Improbum laborem alacriter coeptum qua ratione fratres illustrissimi persecuti sint, quo quaeso modo vobis describam A. A. Tot enim et tam praeclara dedere studii diligentiaeque exempla, ut, cum omnibus enarrandis ne dies quidem sufficiat, plane incertus haeream, quae prae reliquis excitem, aut a quo exordiar. Dicamne de Christiani patientia ⁽³⁴⁾ atque perseverantia, qua in eandem lentem objectivam, eundem molestissimum laborem, dies continuos durantem, septies repetit, ut justam illi conciliet formam? Aut Constantini commemorabo ardorem, ⁽³⁵⁾ immodicum eum fere dixerim, cum fratrem ad intensiora studia excitat, eumque subinde refrigescens erga nobilissimam artem amoris accusat? An curas potius enumerare tentabo innumeras, quibus solliciti fratres undique ea sibi comparare student, e quibus laboris sui salutem pendere ipsis est persuasissimum; aut res exponam adversas, quas experiuntur plurimas, aut dolos, ⁽³⁷⁾ quibus eos malevoli circumveniunt? An Christianum vobis laudabo, artem dioptricam non exercentem, nisi ut a severioribus studiis requiem capiat? Aut Constantinum potius, cui frequentes a fratre discessus vix diem horamve dioptricae dare concedunt? Quique principem Guilielmum III, Angliae regem, ubivis comitans, in mediis hostibus ⁽³⁸⁾, in ipso praeliorum tumultu nec fratris obliviscitur sui, nec artis suae dilectissimae? Quid vero his attinet immorari A. A? quid vobis telescopia, quae fratres paucorum annorum spatio fecerunt

et multa et magna, (³⁹) aut numerare aut metiri? Nam licet haec, ceteraque quae tetigi, ad laudem faciant plurimum, praecipua tamen laus in operis praestantia est posita. Hanc summam praestantiam unice spectarunt fratres; hanc omni cura sectati sunt, hanc eos assecutos esse, vel levissimo dubio caret.

Sive enim eam telescopii virtutem consideres, qua corporum coelestium minutiae oculis dilucide percipiendae exhibeantur; sive eam, multo illa praestantior, qua minutiarum istarum formae, situs, motusque accuratis mensuris explorari queant, utraque illa dote excelluerunt Hugeniorum telescopia (⁴⁰). Testor, quae ipsi fecere suorum instrumentorum pericula; primum planetas, melius, grandius, distinctius ab ipsis visos; tum planetarum satellitumque motus accuratius definitos; nova denique quae subinde in coelis deprehenderunt objecta. Imprimis vero eas respicio observationes, quas, fratribus eheu! jam fato creptis, Pondius astronomus Anglus, at praeclaro telescopio Hugeniano 123 pedum munitus, de Saturno ejusque annulo comitibusque instituit egregias. Has prae reliquis excito, quippe quae, a peregrino factae, et subsequentibus temporum experientia confirmatae, eximii laboris documentum sint validissimum.

Gloriantur Angli, nec injuria, praestanti eo, quod possident telescopio Hugeniano. Galli, quodammodo invidentes, id Christiano nostro vitio vertunt quod hunc optimum suum apparatus, non Parisiis, sed Londino cesserit. Faciunt autem immerito; nam, quibus lentibus Pondius usus est, eas Christiani frater Constantinus et sua ipse manu confecerat, et paucis ante obitum annis Societati Regiae Londinensi, majores etiam ab ipso petenti, recusare noluit. Sic peropportune vir eximius fratris sui, qui quondam Anglos artem docuerat dioptricam, benevolentiae addidit cumulum; sic peropportune curavit, ut Angli haberent, quod in perpetuum servarent, Batavorum doctrinae atque industriae monumentum egregium.

Nobisne igitur A. A. apud externos excurrendum est ut contemplemur quo hi gloriantur, nostratum studii testimonium? Nullaeve nobis ipsis fratrum assidui laboris supersunt reliquiae? Immo supersunt, supersunt complures. Frustra quidem circumspicimus publicum gratitudinis atque admirationis monumentum quo, si alibi vixisset, Christianus Hugenius profecto non careret; at nobis tamen non desunt quae in ipsius fratrisque laudem exhibeamus studii indefessi specimina; ea nimirum ipsius manuum opera, quae digno ac conspicuo loco posita, omnium fortasse monumentorum efficiunt praestantissimum. Haec ipsa Academia Lugduno-Batava, tot aliis doctrinae monumentis clara, eo quoque superbit, quod multis dives est lentibus (⁴²) telesco-

picias, a Christiano Constantinoque formatis. Has, gemmis margaritisque pretiosiores, sancte pieque servat, ut quanto habeat pretio atque honore vestras virtutes, fratres eximii! publice testificetur. Has, gemmis margaritisque pretiosiores, sancte pieque servat, ut vobis, juvenes optimi! quotquot disciplinas colitis physicas, incitamento sint, ut tam praeclara imitemini exempla. Vos, quoties Huguenianas lentes inspicitis (eas autem inspicitote saepissime) toties velim cogitetis, vos, vel vestrae famae, vel Academiae, quam amatis, gloriae melius prospicere non posse, quam si curetis, ut insequentia secula inveniant vestrorum studiorum reliquias dignas, quae Hugueniorum reliquiis adjungantur.

Muneris mei ratio postulat A. A. ut nunc commemorem quae, anno praeterito, Academiae Lugduno Batavae accidere vel fausta vel adversa (*). Non tam felicem esse mihi contigit, ut nulla haberem tristia enarranda, habeo enim vel tristissima; at fuere ea ita laetis mixta atque temperata, ut mei magistratus annum prorsus infelicem praedicare nolim.

Cum universa patria luxinus, atque etiamnum lugemus, ingentem cladem, quam Rex noster Augustissimus e dilectissimae consortis suae, illustrissimae Reginae, principis raris virtutibus conspicuae, obitu accepit. Laetamur autem, summoque Numini sinceram agimus gratias, quod Rex optimus, qua solet animi fortitudine res ferre adversas, eam hanc quoque gravissimam calamitatem tulerit; ita ut ipse et salvus sit et patriae commodis prospicere pergat. — Laetamur domum regiam, a novis, quae ipsi imminuere, periculis liberam mansisse et intactam. — Laetamur Regis augustissimi Nepotem, natu majorem, celsissimum principem hereditarium ex hac Academia discedentem egregie se imbutum probavisse iis doctrinis, quae ipsi, quum ad summum aliquando vocetur imperium, vel adjumento erunt vel ornamento.

Academiae Curatores, viros amplissimos, salvos esse et incolumes gaudemus, salvos et incolumes eos esse jubemus. E vestro collegio unum absentem esse et propter aetatem et propter luctum domesticum vehementer dolemus. Vos, viri illustrissimi, vestris curis Academiae dignitatem, quam in hunc usque diem tuiti estis, in posterum quoque diu tueri pergatis!

E Professorum ordine desideramus virum cl. S. S. van der Eyk, anno superioris seculi septuagesimo primo Briclae, e nobili gente, oriundum. In cujus viri, praeceptoris quondam mei aestumatissimi, laudes illud primum dicendum venit,

(*) Senatus acta relata sunt in additamento I, Orationi subjuncto.

eum, postquam in hac Academia disciplinarum elementa fuerat edoctus, annos natum 25, dignum fuisse habitum, qui Lectoris titulo ornatus; summo succederet Nieuwlando. Lectoris vero honore per breve tempus usus est, cum mox ad professionem extraordinariam, dein ad ordinariam escenderet. Quo munere per 32 annos continuos, (quorum duos tamen postremos honesto transegit otio) ita functus est, ut, qui ipsum in scholis habendis diligentia aequarent, pauci, qui superarent, nulli esse viderentur. Erat autem vir propenso in discipulos animo, eorumque studiis, editis quoque scriptis, quantum posset, profuit. Quibus omnibus de Academica juventute meruit optime, nec dubito, quin melius adhuc meruisset, nisi et tempora vixisset, tum universae Academiae, tum disciplinis physicis minus fausta, et per 20 fere annos diro laborasset morbo, quo in dies ingravescente, tandem mors d. 20 m. Septembris anni praeteriti animum, a corporis misere vexati vinculis liberatum, in meliorem, uti confidimus, vitam transtulit.

Reliquos collegas honoratissimos et vivere et vigere laetor; maxime vero vos V. V. C. C. qui carissima vobis erepta capita ploratis, dolorem vestrum gravissimum ita ferre, ita moderare, scivisse, ut e privata vestra calamitate, quae ingentem apud nos omnes excitavit moerorem, literaria res publica nihil ceperit damni.

Palmium, quamvis non praesentem, nobis tamen superesse (diu autem supersit!) gaudemus. Cujus viri egregia institutione etsi orbatos dolcamus cives nostros Academicos, eo tamen minus id ferimus aegre, quo magis cogitamus virum praestantissimum et hanc Academiam et universam patriam tot sibi devinxisse nominibus. Ordini nostro duo accessere ornamenta, e Weyersii atque Rutgersii V. V. C. C. ad ordinariam in litteris orientalibus professionem appellatione. Vobis, V. V. C. C. egregium quod vobis patet curriculum impense gratulor. Hamakeri Palmiique, at quantorum virorum, desiderium nobis leniri vobis est in votis. Votorum successum vobis apprecor in vestrum honorem, in Academicae juventutis utilitatem, in patriae gloriam. — Tibi quoque quaevis fausta contingant, Doct. Kaiser, cui observatorii instaurandi, ornandi, curandi, astronomiam denique docendi provincia mandata est. Tibi, Lector peritissime! novos hos honores impense gratulor; gratulor Academiae, quae te in meum subvectum locum, doctorem et observatorii rectorem nacta est.

E civium Academicorum numero quinque juvenes ornatissimi, inopportuna morte extincti, parentibus, amicis, nobis, sive doctoribus, sive condiscipulis, grave sui reliquerunt desiderium. Optimae spei adolescentes nobis ereptos dolemus. Sit ipsis terra levis!

Quod suppellectilia Academica attinet, bibliotheca, musea varia, antiquarium, numismaticum, alia, nullo excepto, sive disciplinis ea, sive artibus, sive litteris promovendis inserviant, virorum doctissimorum iis praefectorum curis florent, et in dies nova, insignia saepe, capiunt incrementa. Sic, ut e multis pauca eaque praecipua commemorem, Horto Academico nova augmenta, et ornamenta, accesserunt; tum acquisita ingenti herbarum copia, illarum praesertim, quas ex India Orientali transmissas Korthalsii, viri expertissimi, cura horto servavit; tum caldariorum magis perfecta constructione, iisque adstructo apparatu, ad calefaciendum ita idoneo, ut et plantarum exoticarum indoli accommodatissimus sit, et ad defendendas stirpes contra injurias hibernas aptissimus.

Medicinae studiosis optime consultum est, cum Professores praxeos in Nosocomio Academico a rei militaris Administro regio veniam impetrarint milites in nosocomio militari notabili morbo decumbentes, inde in Nosocomium Academicum transferendi, ibique sub ipsorum praesidio atque tutela medicinae candidatis curandos committendi.

Humbertus Supervilius vir ornatissimus ea sibi hoc anno concessa gaudet subsidia, quibus tandem aliquando ea poterit supplere, quae diu in museo suo desiderabantur.

Museo physico illud hoc anno singulare contigit beneficium, quod, praeter subsidia extraordinaria, donum acceperit haud spernendum, machinam, quam vocant, electricam, liberalitate nobilissimae matronae viduae Baronis Collot d'Eseury concessam.

Vos denique mihi commemorandi estis juvenes optimi, Academiae nostrae cives, vestrum studium, vestra mihi publice celebranda est diligentia. Quod eo lubentius facio, cum mihi negatam videam, quae jucundissima fuisset, opportunitatem, vestrum nonnullis, veluti reliquorum delegatis, doctrinae atque assiduitatis praemia porrigendi. Quod vero mihi concessum non est, illud successori meo viro cl. denuo concedetur. Mox enim ad novum laudis honorisque certamen evocabimini. Vos strenue concurrite! concurrite vero ita, ut, qualiscumque vobis sit exitus, minus de victoria contendisse videamini, quam de doctrina, de sapientia, de virtute!

Atque jam illud mihi supremum est, ut Academiae magistratum deponam, et in te, Peerlkampi, V. C. conferam. Salve Rector Magnifice! Te Rectore floreat Academia Lugduno Batava!

A N N O T A T I O.

1). *Tandem suum ipsi locum assignavit Swindenus.* Cf. dissertatio de telescopii inventionē, quam e Swindenii mss. posthumis composuit cl. Moll, atque sub titulo: *Verhandeling over de uitwinding der verrekijkers*, cet. edidit inter commentationes classis I Instituti regii Belgici.

2). *Quos haec alma mater fovit.* Constantinus atque Christianus Hugenus anno 1645 studiorum causa Leidam profecti sunt; ibique d. 12 Maji a Johanne Polyandro a Kerckhoven octavum Rectore M. his verbis civium Academicorum albo inscripti sunt:

Hugenus Constantinus, studiosus juris, ann. 19, Hagiensis, habitans apud Palavisinum Italum, in *de Ceurvoist van Sassem, op de Steenschuyr.*

Christianus ab Huegens, studiosus juris, Hagiensis ann. 16 habitans apud eundem.

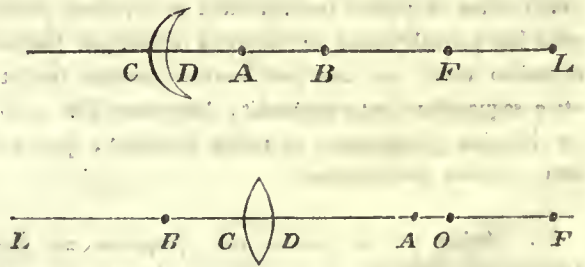
3). *Manuscriptorum Thesauro.* Manuscripta sc. Hugeniāna, maximam partem inedita, quae in bibliotheca Academiae Lugduno-Batavae servantur.

4). *Christianus Hugenus vix erat e scholis in publicam vitam translatus*, cet. Christianus Hugenus, postquam annum circiter scholas frequentasset professorum Lugdunensium, a patre missus est in Gymnasium, quod Bredae florebat. Ibi tres fere annos commoratus est, menseque Augusto a. 1649 Hagam Comitum in domum paternam rediit. Ibi studiis mathematicis strenue operam dare non desiit; imprimis vero eum occuparunt tum theoria corporum fluidis innatantium, tum dioptrica. De illa libros conscripsit, numquam editos, qui etiamnum supersunt. Hanc vero ita coluit, ut aetatis suae anno 23 praecipuum totius dioptrices fundamentum se invenisse profiteri potuerit. Quamvis igitur libri, quos hac juvenili aetate de dioptrica conscripsit Hugenus, et quos in lucem emittere ipsi in animo erat, non nisi post mortem auctoris fuerint editi; nihilo tamen secius constat, uti e sequentibus notis apparebit, Hugenum jam anno 1652 dioptrices universae theoriam ita habuisse perspectam, ut nullus dubitaret, quin novis suis inventis tubi optici immensum quantum perficerentur.

5). *Arridet ipsi rei gravitas* cet. Hugenus 29° Dec. 1652 ad Aloysium Kinnerum a Löwenthorn scripsit: "nunc autem dioptrica conscribere aggressus sum, neque in ulla materia majorem voluptatem inveni aut difficultatem."

6). *Ad praeceptorem suum cl. Schotenium referentem.* Retulit haec Hugenius in epistola sua 29 Oct. 1652, quae omnium prima est, in qua inventi sui mentionem fecit. Ea scilicet inter Hugenium et praeceptorem suum Schotenium intercesserat caritas atque necessitudo, ut nemini prius quam Schotenio inventa sua communicaret Hugenius, nulliusque de iis iudicium majoris aestimaret. Viguit haec inter viros egregios amicitia, teste eorum commercio epistolico, quod etiamnum superest, quamdiu viveret Schotenus.

7) *Elegans inventum.* Quale fuerit elegans istud inventum, quod Hugenius in epistola sua ad Schotenium d. 29 Oct. commemorat, patet e seqq. quae 16 Dec. a. 1652 ad Tacquetum scripsit: « Scribis tibi in refractionibus theorema quoddam investiganti demonstrationem adductam usu venisse, quod ego non sine quodam voluptatis sensu animadverti, te scilicet in ea quoque materia occupatum esse vel certe fuisse, quae me nunc totum tenet. Quid novi inveneris scire gestio. Ego quidem duos jam libros super ea re pene perscriptos habeo, quibus et tertius accedet; prior est de refractione planarum et sphaericarum superficierum et lentium; alter de apparenti augmento vel decremento eorum, quae per refractionem conspiciuntur. In hoc praecipuum est quod, datis, positione et figura, una, duabus, vel quotcumque lentibus, objecto et oculo, ostendi quo augmento vel diminutione illud conspici debeat, item an erectum an conversum. In illo datis iisdem, utrum distincta sit futura visio an confusa. Praeterea ostendi quomodo radios ad datum punctum tendentes ad aliud datum punctum congregare possimus ope superficierum sphaericarum, idque accurate, sicut Cartesius per curvas lineas suas effecit. Cujus quidem principia sequor in dimetiendis refractionibus. Cum Schotenus nostrum de hoc invento scripsissem, fidem apud ipsum non invenit; putabat enim Cartesium hoc latere non potuisse, nisi esset omnino impossibile, atque etiam nunc in sua est opinione; nondum enim demonstrationem exhibui; expectans donec huc excurrat. Caeterum aliquod tibi specimen horum edere volo, quum tam liberaliter egregiis tuis theorematibus me impertiveris. Quomodo in lente inaequalium convexorum punctum concursus radiorum parallelorum inveniri possit frustra quaesivit Képlerus. Id autem sic expedio. Esto lens CD, quae vel aequaliter vel inaequaliter convexa sit, sitque A centrum superficierum C, et B superficierum D, et jungatur AB, et producat utrimque, ut tam CF ad FA quam DL ad LB habeat proportionem refractionis (haec autem in vitro sesquialtera est fere, sed paulo major, nam accurate eam

dimetiendo inveni esse quae 600 ad 397) deinde ut EL ad LB ita sit ED ad DO , eritque O punctum concursus quaesitum, nempe radorum, qui rectae BA paralleli incidunt in superficiem C , adeo ut nullius radii concursus in axe contingat ultra punctum O . Cujus quidem demonstratio quum a plurimis theorematis dependeat, hic non adscribam, neque eam te nunc exigere crediderim. »

Christianus igitur Hugenius, jam anno 1652, adeoque aetatis suae 23°. praecipuum dioptrices fundamentum, de quo invento tantopere, nec immerito, gaudebat, posuisse videtur. Regulam sc. universalem invenerat, cujus auxilio, dato puncto lucente, datisque superficiebus refringentibus sphaericis, definiri posset punctum concursus radorum refractorum. Hujus regulae casum specialem, ad radios incidentes parallelos pertinentem, in sua ad Tacquetum epistola speciminis loco exhibet, ignorans, ut videtur, in hoc casu particulari definiendo, ipsum antevertisse celeberrimum geometram Bonaventuram Cavalerium, qui jam a°. 1647 eandem regulam in *Exercit. Geom.* publici juris fecerat. Dolendum profecto est Ingenium tam diu editionem tractatus sui de dioptrica distulisse, ut mors ipsum impediverit quo minus ipse eam curaret. Quod si maturius inventa sua de momentosissimis dioptrices partibus cum orbe crudito communicasset, profecto, primae inventionis honore, quo nunc Halleyus aliique ornari solent, non orbatus mansisset.

8.) *Theoreticae disquisitiones docent-quae forma cct.* Elegans inventum, de quo supra n°. 4. egimus, eodem foecunditatis caractere excellerebat, quo reliqua Hugenii inventa fuere perspicua. Eo dioptrica scientia veluti creata est; cui explicandae diligentes etiam manus admovit, librosque conscribere aggressus est, quos quominus absolveret valetudo minus prospera, absolutosque ederet, argumenti difficultas impediverunt. Sic enim mense Martio 1654 ad Danielem Lipstorpium scripsit: « ex quo ille (morbus diutinus) me reliquit, ad studia mihi jucundissima reversus sum, absolvi que de refractionibus tractatum, ita tamen uti secundis curis omnino adhuc indigeat. »

9.) *Constantinus studiorum mathematicorum socius.* Constantinum Leydae duce Schootenio una secum disciplinis mathematicis operam dedisse testatus est ipse Christianus (in annot. MSS. ad Baillieti Vitam Cartesii) his verbis: « ce frere ainé estoit auprès de mon pere à l'armée. Il avoit appris conjointement avec moy à Leyden de Fr. Schooten, mais ses emplois, où il entra jeune, ne luy permirent pas de continuer l'estude des mathematiques. Et mon cadet n'y sçut jamais rien, n'ayant point d'inclination pour cela. De sorte que c'est un abus de dire que nous sommes tous devenus grands mathematiciens, et c'est faire trop d'honneur à moy aussi bien qu'à mes freres. »

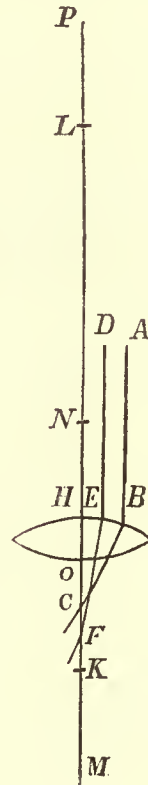
10.) *Christianus-Gutschovium imprimis litteris interpellat.* Cum artificum inopiâ Christianus cogeretur manus operi admoveere atemque factitare telescopiopoci, eorum imprimis consilia praeceptaque imploravit, quos noverat ante ipsum in eodem argumento feliciter fuisse

occupatos. Sic a Gutschovio v. cl., qui imprimis hanc calluisse artem videtur, opem auxiliumque his verbis petiit (scripta est epistola 4°. Nov. 1652.):

« Memini me ex te didicisse ante annos aliquot, quomodo facili atque accurata ratione lentes vitreae expoliri possint. Nunc autem quaedam alia ad artem eam pertinentia scire gestio, quae te eadem liberalitate mihi detecturum confido. Patere igitur ut tibi interrogationibus aliquot molestus sim, iisque si fieri poterit tantundem verbis modo respondeto. Et prima quidem de formarum materia erit. Etenim an ex ferro, an ex aere admisto stanno confectas habes, et, si hoc, qua temperatura. Quomodo figuram perfecte sphaericam inducis? quali arena lentes atteris? et an in eadem forma qua deinde expoliuntur? quo glutine lentes capulo affigis, picene an gypso? et an solida ad hoc Tripolitana terra uteris? Scribunt praeterea aliqui modum omnino observandum in formarum latitudine, ne nimia sit, quos au probes scire velim, et an quisquam plene perfecteque tradiderit omnia, ad quem me ablegare possis. Si molestiam refugis expediendi ea quae proposui, nunc autem qua de causa haec novisse cupiam indicabo. Coepi nuper in dioptriciis quaedam diligentius inspicere, cum scientiam eam in multis mutilem adhuc atque imperfectam cernerem, licet immensum in modum a Cartesio fuerit promota, eo solo principio quod circa naturam refractionum adinvenit. Cui ego insistens reperi primum quod etiam lentes quae sphaericis superficiebus constant, determinatum habent punctum concursus vel dispersus radiorum qui paralleli incidunt, atque etiam eorum qui ex puncto procedunt vel tendunt ad punctum. Neque ita tamen, ut omnes radii ad illud pertineant, verum ejusmodi reperitur punctum, ultra quod nullus radius concurrat cum ea linea, quae per utriusque superficiei centrum transit. Ea igitur puncta, quavis proposita lente, quomodo reperiantur inveni, cujus rei mox specimen tibi ostendam. Dein hoc reperi atque evidentissime demonstratum habeo, quod ope superficiei sphaerae radii ad datum punctum tendentes in alio dato puncto propiori vel remotiori congregari possunt accurate, sicut Cartesius per lineas curvas id effecit. Cui consequens est ut etiam per sphaericam superficiem refringi possint, qui ex dato puncto veniunt, tamquam si ex alio propiori vel remotiori procederent. Eo invento telescopia multo quam ante hac perfectiora efficere me posse existino, cujus modum, ubi successerit, nemini quam tibi libentius sum explicaturus. Desunt autem nobis periti artifices, neque multum iis confidere lubet, cum jam nunc unus, cui lentes duas faciendas locaveram, nescio quo avolaverit. Ea propter a te auxilium petere inductus fui, ut quae praecepisses ipse, sic exequi tentarem. — Nunc autem quod dixi specimen tibi conscribam. » Oct. Sequitur jam illud ipsum specimen quod supra exhibuimus, et in ejus locum malumus aliam describere epistolam, quam Christianus, post accepta Gutschovii praecepta, huic rescripsit, et quae, quamvis longiuscula, integra hic traditur, quippe quae eximie thesin nostram confirmat, Hugenium sc. principiis theoreticis innitens tubos perfecisse opticos.

« Litterae tuae, quas 10° Febr. dederas, non ante vigesimum redditae mihi fuerunt, quibus tamen antea rescripsissem, nisi per dies aliquot ferias et otium mihi ipse indixissem firmandae valetudinis causâ, cui cum studiis nostris minus bene convenit quam vellem.

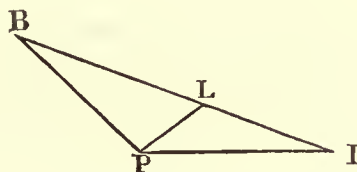
Præcepta artis perspicillariae tam lætus accepi quam cupide expectaveram, quæ si feliciter effecta reddere potuero, et lentes tam accuratas nitidasque expolire, quam sunt eae, quas in tubo D. Edelberg insertas vidi, puto me inventum telescopiorum quo usque promovere posse. Verum omnino tubis longioribus opus esse comperi, neque unquam fieri posse ut tubo brevi multum augeantur visibilia simulque lucida conspiciantur, etiamsi hyperboles aut ellipsis figuram vitra recipiant. Obscuritatem enim inducit augmentum necessario, eaque obscuritas rursus amplitudine aperturæ lentis exterioris corrigitur. Verum nullæ lentes aperturam valde magnam patiuntur, et hyperbolicae nihilo forte majorem quam sphaericae; propter incommodum colorum; hi namque inde proveniunt, quod versus margines laterales cujuscumque superficies sensim majori angulo inclinantur. Videris autem circa lentes sphaericae figurae paulo iniquius sentire, cum nihil perfecti earum ope assequuntur nos existimas, quæ tamen nisi essent, nihil ad hunc usque diem effectum fuisset. Imo vero non multo hyperbolicis deteriores esse arbitror, ejusque opinionis rationem reddam in tractatu eo, quem nunc præ manibus habeo. Sed illud interea declarandum est quo sensu dixerim in lentibus pro concursu puncto tale inveniri, ultra quod nullus radius conveniat cum lentis axe. Verum est omnem radium axi parallelum, si modo lentem penetret, cum axe convenire, sed hoc nullo modo dictis meis adversari ex figura hic adscripta facile intelliges. Radii AB, DE, axi NK sunt paralleli, quorum AB cum axe concurret in puncto C, sed DE in puncto F, paullo ulterius quam C, quia axi propinquior fertur. Nam hoc demonstratum habeo, atque ita, quo propiores axi sunt radii incidentes, eo cum axe semper conveniunt ulterius. Sed hic jam unum punctum determinatum est, puta K, ultra quod nullius radii concursus pervenire potest, idque punctum focus lentis esse manifestum est, et quomodo inveniat superioribus litteris tibi nisi fallor ostendi. Similiter si radii exeant e puncto aliquo axis ut L, ii rursus punctum concursus alicubi habebunt ut M determinatum videlicet eo modo, quo punctum K. Sed ut hoc accidat oportet distantiam LN majorem esse quam OK, hoc est quam distantiam puncti concursus parallelorum a lente. Nam si radii procedunt a puncto N ut sit NH brevior quam OK, non convenient ii cum axe post lentem sed ita ferentur post refractionem, quasi ex puncto aliquo magis remoto prodeuntes ut P. Et horum quoque punctorum locos facile per nova problemata mea invenio. Porro quod sensibilem tibi latitudinem obtinere hæc concursus puncta videntur, nescio unde id conjicias, nisi forte spatium illud in quo lens soli opposita comburit pro

latitudine puncti concursus habueris radiorum parallelorum. Ita vero nequaquam aestimari convenit, cum spatium istud latitudinem accipiat ex angulo, sub quo sol nobis apparet. Quod adeo verum est, ut si lentem haberemus, quae combureret ad distantiam pedum 100, ejus focus propemodum pedalis latitudinis futurus esset, ac propterea nequaquam calidus, nisi lens ipsa mirificae magnitudinis existeret, contra vero quam plane inensibilem amplitudinem habeat punctum concursus radiorum parallelorum, vel qui ex uno aliquo puncto prodierunt, demonstrat pictura per lentem convexam in cubiculo obscuro nitidissima, si modo lentis superficies non nimis magnam superficiem sphaericae portionem complectantur. Quae certe pictura nequaquam tam subtilis contingeret, nisi qui ab uno puncto venirent radii, in alio quam proxime congregarentur. Sed et numeris haec saepe examinavi, quibus solis percipi potest quantum accurata ratione ista distent, oculis vero non facile.

Quod proportionem refractionis vitri determinas eam, quae est 20 ad 13 sive 600 ad 390, quam ego scripseram 600 ad 397, credo equidem accuratis observationibus usum te fuisse, sed mihi omnium certissimae videntur, quae ex coloribus iridis habentur. Nempe sicut ex angulis semidiametri iridis caelestis utriusque Cartesius aquae refractionem invenit verae proximam, ita ego, comparato mihi exiguo cylindro vitreo, minimi digiti crassitudinem habente, soli eum exposui, observavique instrumento geometrico sub quo angulo color ruber apparet. Et sic comperi semidiametrum maximam iridis primariae in pluvia vitrea fore circiter gr. 21, secundariae minimam gr. 89. Atque inde, non tabularum ope, quas ad modum Cartesii construere longum esset, sed per regulas quasdam refractionis proportionem eam esse reperi, qualem paulo ante statui. Quoniam vero peritiles eae regulae sunt, ad aliorum quoque diaphanorum refractiones indagandas, etiam liquidorum, si sphaerulas vitreas iis impleverimus, gratiam abs te inquit me puto, si hic ea adscripsero; ego sane, cum invenissem, non parum gavisus sum. Cognito igitur, praecedenti experimento, angulo, sub quo semidiameter maxima iridis primariae appareat (imaginariae tamen, namque ex una gutta de tota iride pronunciamus) sic procedendum est. Invenitur numerus, qui ductus in quadratum suum, multatum triplo quadrato tangentis dimidii anguli ejus, sub quo semidiameter iridis maxima conspicitur, fiat aequalis quadrato ejusdem tangentis ducto in duplam secantem suam. Hoc autem invenire solidum est, atque expediri potest vel per Cardani regulam, vel commodius per methodum Vietae probl. 11 de numerosa potestatum affect. resolutione. Repertus porro numerus dictae secanti addatur; et, sicut haec summa ad radium, qui est in canone, ita sit radix quadratica educta ex quadrato ejusdem summae et triplo quadrato radii ad alium numerum. Is ad ipsum radium habiturus est proportionem eam, quae est refractionis. Contra vero, proportionem refractionis data, invenitur semidiameter iridis, ope regulae hujusmodi, quae priori facilior est. Ut minor proportionis terminus ad majorem, ita sit radius circuli, qui est in canone, ad alium numerum. Ejus numeri quadr. auferatur a quadruplo quadrato radii, et ex residui triente eliciatur radix quadr. Dein, ut major proportionis terminus ad minorem, ita sit radix inventa ad alium numerum, et quaeratur cujus anguli sinus sit hic numerus. Nam si ab anguli hujus duplo

auferatur angulus, cujus sinus est radix praedicta, reliquum his sumptum dabit angulum semidiametri iridis quaesitum. — Habes quae pertinent ad methodum, qua ego refractiones metior, et velim nihilominus vestram quoque libenter doceri; quae si eadem est, quam Cartesius in dioptrici tradidit, scito breviori constructione cum uti potuisse. Nam translato in triangulo ipsius BPI ducenda tantum est PL ipsi PB ad angulos rectos, et habebitur proportio refractionis PI ad IL, neque hujus longa demonstratio est, sed cui tamen scribendae supersedere volo, ne molestus sim. — Illam autem de lente sphaerica, lentem ex sphaericis superficiebus talem confici posse ut radios ad datum punctum tendentes in alio puncto dato omnes colligat accurate, ejus demonstrationem habeo

evidentissimam, verum haec a reliquo tractatu seorsim tradi nequit. — Autores quatuor vitrorum expoliendorum, quos nominasti, omnes jam ante legeram, sed tu paucis paginis multo plura comprehendisti atque utiliora, pro quibus non tantum agere gratias, sed et referre, si qua potero, paratus sum. Libelli mei exemplar alterum, in locum deperditi, mitto, ut denuo, ubi commodum erit, *ἐξέτασιν* istam perlegas. Vellem otii plus tibi suppetere, cujus tamen cum subinde particulam nanciscaris, memineris nihil mihi litteris tuis magis acceptum esse. Vale!

Exstat quoque Chr. Hugonii epistola ad J. B. Moccki, virum in disciplinarum historia, quantum scio, ignotum, e qua hunc quoque haud mediocriter in arte perspicillaria versatum fuisse efficias. His enim verbis Hugonius ipsum aggreditur (*): « Estant de retour du voyage, ou j'ay eu l'honneur de vous connoistre, j'ay commencé à profiter de ce que j'avois appris chez vous, touchant la façon de polir exactement les verres, et j'ay fort facilement surmonté toutes les difficultés et inconveniens qui me donnesrent de la peine autrefois. De sorte que j'ay construit une excellente lunette, de celles qui aggrandissent les objets prochains, de deux verres convexes, et aussy d'autres, pour des objets éloignés quoyque peu longues encore, faute de formes. Ainsy voyant que tout cecy reussit très bien pour ce qui concerne la maniere de faire la superficie spherique, j'ay songé encore à ce qui se pouroit faire pour obtenir l'hyperbolique ou l'elliptique, et parce que j'ay trouvé quelque chose qui me semble estre de consequence, je me crois obligé de vous en faire part, puisque je scais que vous vous estes adonné à cette mesme recherche. » — Expositis deinde iis, quae ad formam vel hyperbolicam vel ellipticam vitris conciliandam ducere posse ipsi videbatur, his verbis epistolae suae finem facit: « Cependant avant que de finir, je vous

(*) Haec epistola caret tum temporis quo conscripta, tum loci in quem missa est indicium. — Iter, quod Hugonius commemorat, fortasse illud est, quod mense Augusto a. 1654 instituit, cum fontes peteret Spadanos.

prie qu'il vous plaise m'informer touchant les formes, à scavoir comment vous rendez le modele exactement. spherique, de celles que vous jettez en moule: et, si vous les faites de bois, quelles formes sont les meilleures; celles de fer, ou de cuivre meslé avec de l'estain? Je ne me suis servy jusques à present que de celles d'acier, que je trouve très bonnes, mais on a bien de la peine avant qu'on leur puisse donner la vraye figure.

11). *Quo vix aliud praestantius ect.* Ipsa Hugenii verba ad Wallisium haec sunt: perspicillum mihi nuper paravi ipse 12 pedum longitudine, quo vix aliud praestantius reperiri existimo, quum ante hac nemo viderit quod ego observavi. Scribitur autem transpositis litteris in hunc modum: *admovere oculis distantia sidera nostris vvvvvv ccc rr hnbqx.* »

12). *In domo paterna.* Observationes de Saturni annulo ejusque comite factae esse videntur Hagae-Comitum. Exstant enim litterae Hugenii ad Schotenium 27° Dec. 1654 et 26 Maji 1655 ex hac urbe scriptae. Unde conjicio Hugenium durante hoc tempore Hagae vixisse. Galliam equidem a. 1655 petiit, ut Andigavi juris doctor crearetur; sed ante mensem Julium vel Augustum iter suum non suscepit. Parisios hac opportunitate prima vice visitavit, unde ante anni finem domum redux, et variorum virorum doctorum adhortationi obtemperans, insequenti anno suas de Saturno observationes publici juris fecit.

13). *Recito ipsius Hugenii verba.* Haec verba petita sunt e schedula, in qua Hugenius brevissime de variis suis inventis loca praecipua exposuerat. Servatur haec pagella in MSS. fasciculo 13°. et de Saturno seqq. continet.

« De phaenomenis Saturni et lunula. Quale primum telescopium meum. Lens superficierum alteram planam ex speculò habebat, exili apertura. Tanto mirabilius annulum fuisse repertum. Diligentia mira in observando per hyemem, tertia post mediam noctem, vigente gelu. Ex Neuraci epistola de Gassendo, qui moriens delegabat amicis hanc de Saturno disquisitionem. De lunula mea Gassendo diversa? »

14). *Expleveras Gassendii vota.* Gassendus obiit mense Novembri a. 1655, adeoque eo temporis articulo, quo Hugenius suas de Saturni phaenomenis observationes jam absolverat sed nondum cum orbe erudito publice communicaverat. Expleverat igitur Hugenius Gassendii vota in Oratione commemorata, et quorum mentionem factam legimus in Neuraci ad Capellannum epistola inter MSS. Hugeniana servata. Haud ingratum fore arbitror si hujus epistolae initium, quod huc spectat, transcripserim:

Inclyto Capellano Neuracus S. P. D. Eorum nemo est, vir sapientissime, quibus coelestia curae sunt, qui tibi immortales non habiturus sit gratias, ubi cognoverit tuo potissimum hortatu nunc esse resecta, quae in coelo hactenus ita latebant, miracula, ut vel astronomorum peritissimis vix humanae vestigationi pervia crederentur. Tibi autem immensas referre si cuiquam mortalium conandum sit, mihi quidem imprimis id uni incumbere sine

pericula dissimulare non possum; cum hoc ipsum tibi debeam saltem nomine amici nostri τοῦ μακαριτοῦ Cassendi, qui cum sibi non satis aevi superesse sentiret, nobis omnibus, qui sui eramus, et praecipue tibi, velut suprema dabat mandata ut, quia igitur ob vitae angustiam sibi negatum esset eam absolvere, quam Galileus tam auspiciato inchoaverat phaenomenon Saturnalium theoriam, promoverat ipse, hanc aut nos ipsi quoque perseceremur, aut id praestarent alii indefessis sollicitationibus authores essemus. Quod vero tibi omnium primo feliciter et quasi pro voto cesserit non gratulor magis quam laetor, sed maxime te talem nactum esse virum, qui, quo vocabas; ultro contendebat, quique tuum tandem prono sic impetu studium antevertisse videtur, ut nihil nisi currenti calear addidisse videri quoque possis, sed tanta opportunitate quidem ut studium, quod non nisi longo plurimorum annorum curricula emensurus erat, intra paucissimos tamen confecit et ad ejus novissimam usque metam pervenisse longe pluribus speciem dederit aut fidem. » —

15). *Galliam hoc ipso anno petiit.* Cf. sup. n°. 12.

16). *Omnium tulit doctorum applausum.*) Hugenum in Gallia versantem et de Saturni luna, tubo suo optico primum visa, enarrantem hortati sunt viri docti, ut suas observationes in lucem emitteret. Huic admonitioni noster post suum in patriam reditum obtemperavit; et inter varios viros doctos, quibus opusculi exemplaria dono misit, non oblitus est eorum qui ipsi in telescopiis construendis auxilio fuerant. Testis sit seq. epistola

Cl. Viro D. J. Gutschovio

Chr. Hugenus S. P. D.

De Saturno observationem nostram tibi mitto, vir praestantissime, quam nisi mitterem, ingratus profecto essem; te enim autore primum perspicillis conficiendis animum adieci, tu mihi praecepta artis nobilissimae suppeditasti. Ergo et profectus mei rationem tibi prae omnibus ut reddam aequum est. In Gallia nuper agenti sensere viri aliquot insignes ut novum hoc phaenomenon publici juris facerem, neque alias mihi in mentem venisset. Si placet d°. Taceto exemplar hujus mitte. Caetera ubi videbitur distribues. «Vale!»

17). *Sed qui ipsi telescopium exhiberet suo aequiparandum, invenerat neminem.* In epistola ad Hevelium 25° Jul. 1656 haec inveniuntur: «Sed eximio plane telescopio opus est, si quis oculatus testis (lunae sc. Saturni) fieri optat, qualeque nec apud cl. Bullialdum, neque usquam alibi in Gallia aut in his regionibus inveni.»

18). *Aegerrime sibi et tum et deinceps acquisiverunt vitri frusta.* Fratres Christianus atque Constantinus quum primum lentes fabricarunt telescopicas, experti sunt tubi optici virtutem non minus ex ipsa lentis materia, quam ex ipsius forma pendere. Hinc sedulo operam dederunt ut tale vitrum sibi compararent, quod puritate, pelluciditate, excelleret; venis, striis, bullis aliisque vitiis careret; negotium, quod vel hodie ingentis est difficultatis. Neque

etiam fratres illud obtinuisse dicendi sunt, quod non tantum ardentissimis votis expetebant, sed multis etiam curis sumtibusque, quamdiu vixerunt, obtinere studuerunt. Ipsa patria parum suppeditavit quo uterentur. Nec fabrica, quae Harlemi erat, nec deinceps illa, quam Sylvac-Ducum's Gravesandius (pater celeberrimi quondam professoris Lugdunensis) administrabat, vitrum protulit satis idoneum. Aliunde, ex Italia, Venetiis imprimis, illud petere difficilius erat; nam quod ibi optimum esset, artificibus Italis, Divinio, Campanioque cecidisse, quis non videt? In ipsa Gallia Christianus nihil invenit, aut confici vidit, probabile, cujus rei infra plurima videre potes testimonia. Anglia denique supererat, quae subiinde fratribus vitri frustra suppeditavit haud spernenda, at expensis aliquando tam ingentibus, ut doli suspicionem moveant.

19). *Catina modosque — aliis faciendu committunt.* Fratres saepius aliorum artificum auxilio utebantur. Sic in catinis aut formandis, aut in pristinam integritatem restituendis, Kalthovii (mox memorandi) et van den Burghii operam adhibuerunt. Vitra aut terenda aut polienda vulgaribus artificibus commendare solebant. Hos vel a praeuomine, vel a professione, vel saepe etiam a domicili loco indicabant. Sic passim commemorantur meester Dirk, seu l'homme de l'Achterom, meester Cornelis, l'homme du Caterstraat, l'homme du Wagenstraat, le schoorsteenveger, alii.

20). *Kalthof sive Kalthoven* (utrumque enim exaratum inveni) saepius in his Hugonii manuscriptis commemoratur; sed utrum alibi hujus viri meritissimi mentio exstet, dubito. Quae fuerit ejus origo, quae vitae conditio plane me latet. Illud vero, tum ex iis, quae mox de ipso afferemus, testimoniis, tum ex ejusdem cum Andrea Colvio V. V., necessitudinem tuto efficias, eum, etiamsi fortasse non inter viros doctos referendus sit, fuisse tamen haud medioeri ingenio praeditum, nec infimi ordinis hominibus annumerandum. Christianus Hugenius eum plurimi fecit; cujus rei etiam hoc documentum est, quod eum Christianus a°. 1616 Londini commoraretur, Kalthovium, qui tum quoque Londini versabatur, adire non dubitaverit. Nam in brevi quod Christianus hujus itineris nobis reliquit diario haec leguntur: « 21 Apr. disné avec mr. de Montyeu, avec Huls, esté chercher mr. Calthof, esté chez C. Smits ou j'entendis jouer Betkosky. »

21). *Quo peritiorem.* Constantinus Hugenius, qui, dum Christianus a°. 1655 in Gallia commoraretur, strenue astronomiam factitabat, plurimaeque artem dioptricam spectantia prae-parabat, 11°. Nov. 1655, haec scripsit: « Kalthoven ne m'a pas encore envoyé la forme pour les verres de 20 pieds. S'il tarde, je le sommeray de nouveau. C'est le premier artisan du pays pour ces choses là; et s'il venoit à nous manquer, nous serions bien desappointez. »

22). *Sic eum litteris alloquitur.* Ipsas Hugonii ad Kalthovium litteras easque integras hic describimus: « Il y a 10 jours que mr. Colvius m'envoya la platine de fer pour

laquelle mon frere vous a importuné plus d'une fois. Elle estoit extremement bien travaillée, et nous a fait admirer cette grande industrie, qui vous fait venir à bout des choses les plus difficiles. Si nous en avions la dixieme partie, nous n'aurions pas été 10 jours avant que de luy pouvoir donner la derniere justesse et perfection, laquelle à la fin pourtant nous y avons apporté, mais avec beaucoup plus de peine qu'aux superficies de plus petites spheres. Il faudra voir maintenant si les verres reussiront et nous donneront des lunettes de 20 pieds, de quoy je ne manquerai pas de vous advertir, sachant toujours que, sans vostre aide, je n'y aurois jamais sceu aspirer. Au reste j'espere que c'aura été pour la derniere fois que vous aurez donné tant de peine, et en attendant qu'il vous plaira m'employer en autre chose, où je puisse vous temoigner ma reconnaissance, je demeureray » cet.

Has litteras Hugenius incluserat aliis Colvio scriptis, hujusque indolis :

« Ce fust le 29e du mois passé que je receus la vostre avec la platine de fer, de la part de mr. Kalthoff, que mon frere a sollicité durant mon voyage de France. Et avons esté occupé ces 10 jours à luy donner la figure parfaite, travaillans sans relache, jusques à ce que l'ayons obtenue. Cette grande assiduité a esté cause que j'ay differé de vous faire responce, et de vous remercier de la peine, qu'il vous a plu prendre, en me procurant une chose que j'avois tant désirée. J'espere vous montrer bientost un bel effet de mes lunettes, en vous envoyant le systeme de Saturne, que j'ay dessein de mettre au jour, et qui enseignera la cause de toutes les differentes apparitions de cette planete ; pourquoy tantost elle paroît avec deux anses aux costés, tantost comme traversée d'un aissieu, comme l'année passée, et quelquefois toute ronde comme à present. Je vous prie de donner l'enclose a mr. Kalthoff et de me croire toujours, cet. »

23). *Kalthovium monentem*. Fecit hoc, interveniente Colvio, ad quem litteras dedit e quibus verba descripsimus in Oratione h. l. invenienda.

24). *Videre mihi videor Auzoutum*. Ne haec Orationis meae verba fide careant, nonnullis ea testimoniis firmare atque stabilire haud erit incongruum. Chr. sc. Hugenius altera vice Parisios petiit mense Oct. a^o. 1660; ibique 8°. Jan. insequentis variis viris doctis, Goudericke, Petito, Carcavyo, d'Elbenio, Thevenoto, qui apud Auzoutum convenerant, methodum suam lentes conficiendi explicuit. Ea opportunitate variorum telescopiorum pericula facta sunt; sed quo successu latet. Neque etiam verosimile est tum temporis Hugenum lentes suas secum habuisse; quod inde conjicio, quoniam, cum mense Aprili 1661 Parisiis Londinum venisset, ibique tubum opticum 35 pedum explorasset, sequentia de hoc instrumento annotavit: « la lunette de 35 pieds ne me sembla pas bien distincte comme la mienne de 22, dont je promis de faire venir les verres. » — Lentes has suas, in insequenti in Galliam Angliamque excursu, non domi manere sivit, sed secum asportavit, ut, si opportunitas daretur, eas cum aliorum lentibus compararet. Hanc opportunitatem mox Parisiis nactus est et periculi facti eventum his verbis fratri suo Constantino communicavit:

« Pour satisfaire à ce que vous me demandez touchant les verres de lunettes, je vous diray que, peu de jours après que je fus arrivé en cette ville, on decerna une assemblée générale de lunetterie chez m^r. Auzout, où se trouverent messieurs d'Espagnet, Petit, Monconis avec son telescope à 5 verres de Divini de 10 pieds, et quantité de spectateurs. Il y avoit des éeritains attachez contre le clocher de St. Paul, distant du logis de m^r. Auzout (que le frere Louis vous pourra montrer sur la carte) environ 180 toises ou 1080 pieds de France. Mais le tems étant obscur, et y ayant quelques cheminées fumantes entre deux, cela fit grand tort aux lunettes, et empescha qu'on ne pust lire des petits caracteres, qui marquent le mieux la bonté des verres, mais seulement des capitales d'environ cette grandeur A B, lesquelles pourtant on lisoit aussy bien avec mon verre de 22 pieds, qu'avec celui de m^r. d'Espagnet de 32. Et la cause en est, parce que ny son verre, ny l'ouverture, qu'il luy donnoit, n'estoit pas plus grande que celle du mien. On lisoit aussy les mesmes caracteres avec un verre fait par m^r. Auzout, lequel il confessa pourtant lui mesme n'estre pas si bon que le mien. Tant que nous n'aurons fait des essais plus justes et avec meilleure commodité je ne scaurois vous bien dire, ce que valent les verres de ces messieurs. Cependant je vous puis asseurer, quant à ceux de m^r. d'Espagnette, qu'ils sont merveilleusement bien travaillez et polis, en sorte qu'on n'y remarque pas le moindre poinct ny egratigneure. »

25). *Gallis eam explicuit et Anglis.* Supra n. 24 vidimus Christianum Gallis doctis suam exposuisse methodum lentes formandi teleseopicas. At Anglos etiam hanc suam artem docuit; quae ita ipsis satisfecisse videtur, ut eam imitari non dubitaverint. Quod collegimus tum ex his Hugonii verbis in diario itineris jam supra citato inveniendis: « 23 Apr. 1661. Disné en ma chambre. Après diner s'assemblerent chez moy m^r. Morre (Moray), mil. Brouncker, s^r. P. Neale, d^r. Wallis, m^r. Roock, m^r. Wren, d^r. Godart. Parlames de la maniere de former les verres et je leur dis ma methode. Resolus les cas qu'ils me proposerent touchant les rencontres de deux spheres. » Tum ex sequentibus Morayi verbis 21 Junii 1661 ad Christianum datis:

« M^r. le chevalier Neil a la soin de la telescopic. Il n'a pas encore essayé de faire les verres à votre mode. Il travaille premierement à faire quelques uns à la main, sans l'aide d'un baston, pour voir j'usqu'ou l'adresse de la main seule peut aller, et il a fait un nouveau verre ou deux, qui sont encore meilleurs que celui que vous avez veu de 35 pieds, mais dans une semaine ou deux nous pretendons nous servir de votre mode, et construire des outils pour de plus grandes spheres que nous n'avons encore jusqu'icy. M^r. Brouncker et Neile ont desja veu ce que vous me mandez touchant vos nouvelles observations de Saturne, et sont autant ravis de ce que vous en dites, comme satisfaits de vostre candeur et ingenité. »

26). *Summo semper honore habuit.* Ut quanti fecerit Hugenius lentes Campaninas appareat, satis erit, si e multis, quos excitare possem, locis, duos sequentes hic exhibuerim. « La beauté de la lunette campanique chez l'abbé Charles consiste en ce qu'elle est sans

couleurs d'iris, et qu'on ne s'aperçoit point des points des verres oculaires; que l'ouverture est passablement grande, sans que pourtant les objets paroissent aucunement courbez, et qu'enfin elle represente très distinctement, à cause de la bonté de ses verres. Il n'y a rien là, direz vous, qui ne soit aussy dans la vostre, et mesme vostre ouverture est plus grande aussy bien que la multiplication à proportion de la longueur, mais en recompense les choses paroissent dans leur situation naturelle avec la Campanine, et on n'a pas à faire du petit miroir, ect. »

..... « La lunette de Campani merite asseurement que l'on travaille pour en avoir une pareille, et je n'aurois pas esté si longtems sans m'y appliquer, si j'en eusse eu la commodité, c'est à dire un lieu pour travailler et une forme pour le verre objectif. »

27). *Artis praxin colere - nec animus fert.* Christianus 18 Sept. 1682, inter alia haec ad Constantinum scripsit: « je ne scaurois me resoudre à travailler que vous n'y soyez, du moins à ces grands verres. »

28). *Vitri inopia.* Quam difficile fuerit Christiano vitrum sibi comparare lentibus telescopicis formandis aptum, e paucis exemplis patebit. Sunt autem haec exempla desumta e literis Christiani ad Constantinum:

« Paris, 3 Sept. 1667. J'admire assez que l'humeur de la lunetterie vous soit revenue, sans que vous ayez aucun compagnon au travail, car je trouve que cela aide beaucoup; et si j'en avois eu icy, je crois que j'aurois aussy fait quelque chose, quoique le verre epais pour faire des grands objectifs me manque encore. Nous irons voir cet après-diner celui qu'on a préparé de nouveau dans la verrerie du faubourg St. Antoine. Wallestein le Danois, que vous connoissez, mande de Venise que là mesme il n'a scu avoir du verre comme il souhaite. »

« Paris, 4 Nov. 1667. Icy nous n'avons pas encore pu avoir du verre epais pour cet usage, et je viens de donner un nouveau mémoire pour ceux de la verrerie, qui mettront un pot exprès dans leur fourneau avec de la matiere extremement raffinée. »

« Paris, 6 Jan. 1668. Quoique nous fassions, nous ne scaurions encore avoir du bon verre. La dernière glace qu'on m'a apporté est d'une matiere bien blanche et presque sans points, mais si pleine de veines que je n'en vis jamais tant; ce qui me fait douter si ce ne sont pas des choses incompatibles d'estre sans points et sans veines, c'est à dire que la maniere d'oster les uns sert à faire naitre les autres. Si une fois nous reussirons, je vous fourniray du verre pour objectifs et oculaires tant que vous voudrez. »

« Paris, 20 April 1668. Je crois qu'avec le tems il me faudra un petit tour comme le vostre, c'est-à-dire quand je me mettray tout de bon à travailler aux verres, ce que j'ay toujours differé en attendant du bon verre pour des grands objectifs. Mais après quantité d'essais l'on n'a encore rien fait qui vaille. Les dernières glaces estoyent très claires et avec peu de points, mais toutes pleines de veines. »

* A Viry, 8 Oct. 1669. Pour ce qui est du travail des verres que j'ay fait faire, je n'en ay

pas entrepris qui excédassent 45 pieds, et de ceux-là je n'en suis pas encore satisfait, mais la faute vient de la matière, ce que je puis voir clairement par la reflexion des verres à certaines distances; de sorte que j'étudie maintenant à corriger cette inégalité de verre, et je pense avoir trouvé moyen pour cela. J'en feray l'essay à Paris dans la glacerie, et si j'en puis venir à bout, je ne doute pas que je ne réussisse après aux lunettes de toute sorte de longueur. Mais sans cela je ne voudrois pas vous conseiller d'y rien entreprendre.

29). *Nolo arti operam dare, nisi cet.* Hæc verba inveniuntur in Christiani ad Constantinum epistola d. 9 Sept. 1667, cujus hoc est initium :

« Pour la lunetterie je n'y ay pas renoncé, mais comme je n'ay pas voulu m'appliquer à ce metier que pour faire quelque chose d'extraordinaire, c'est-à-dire des verres de 8 pouces ou plus de diametre, j'ay toujours attendu qu'on me preparast du verre pour cela, dans la verrerie qu'on a establie icy pour les glaces de miroir. On m'a fait voir de tems en tems plusieurs échantillons de verre épais, mais la matière ne me satisfait nullement, n'estant ny assez transparente dans cette épaisseur, ny exempte de veines, et outre cela fort pleine de bulles; de sorte qu'il sera nécessaire de donner commission à quelqu'un pour en faire à Venise. Si ce n'estoit l'effort qu'il faut faire en polissant, les glaces ordinaires pourrayent suffire, mais c'est en cela qu'elles souffrent trop, et vous savez que tout est gasté si elles se plient. Je ne vois pas pourquoi vous voudriez de platines plus grandes que les miennes, dont je me sers en y faisant un rebord, car le grand verre que j'y ay travaillé est parfaitement bien doucy, et ne seuroit l'estre mieux au jugement de tous les experts qui l'ont veu. Le S^r. Spinosa, à ce que je vois, n'a pas encore gueres approfondi cette matière, et vous estes peu charitable de le laisser ainsy dans l'erreur. »

30). *Constantinus - vel absente fratre.* — Cum Christianus a°. 1655 in Galliam migrasset, Constantinus diligenter tubis opticis usus est ut coelum exploraret; tum etiam operam dedit ut frater post reditum suum novam inveniret fabricandi materiam. Quod ut probemus, unam alteramve epistolam hic describere juvat.

« A la Haye le 22 de Sept. 1655. J'espere que cette lettre vous trouvera encore à Paris. Pour ce qui est des lunettes, j'ay à vous dire que je n'ay fait aucune nouvelle observation. Mars n'est point en estat de pouvoir estre veu avec des cornes, comme vous pouvez seavoir, et pour Venus, je ne l'ay veu de longtems, à cause qu'il a fait longtems mauvais tems. Pour Jupiter je l'ay considéré souvent le soir vers les 10 ou 11 heures, et parfois à 4 heures du matin, et j'ay remarqué que, le regardant le soir, je n'ay jamais pu apercevoir la ligne qui est au milieu, parceque les vapeurs de la terre m'en empeschoyent, mais le matin quand il estoit plus vertical, je la voyois très distinctement. Quand je seauray positivement que vous estes à Paris, je vous enverray un dessein de mon observation. Il y a au milieu ou un peu plus vers le hault une ligne claire, et des deux costés de celle-là deux autres noires qui la bornent. Painet-vin a envoyé des eschantillons de verre qui sont bien beaux, mais non pas meilleurs pour-

tant que nos meilleurs verres convexes. Vous le verrez à vostre retour. Je n'ay point eu de reponse de Colvius ny de Kalthoven. Aussi ne scais je pas s'il sera fort expedient que je travaille avant que vous soyez de retour. En bien des choses je commence à ressentir l'incommodité de vostre absence. Van Wyck tourne luy mesme des formes de fer, à ce que mon Pere m'a dit. Je l'iray voir au premier jour. Ce ne sera rien qui vaille.

« A la Haye ce 28 Oct. 1655. . . . J'ay recen ces jours passés une lettre du S^r. Kalthoven, qui me prie d'avoir patience encore pour 15 jours, me promettant que dès qu'il sera de retour d'un petit voyage qu'il est obligé de faire, sa premiere besogne sera de nous faire une forme comme je l'ay demandée. Je ne me haste pas, par ce que je ne crois pas que je fasse rien avant que vous soyez de retour. » cet.

Neque in subsequētib; Christiani peregrinationibus Constantini ardor imminutus est. Sic, cum ad fratrem suū Londini versantem lentes majoris telescopii mitteret, haec inter alia scripsit :

« J'espere qu'à leur arrivée vous trouverez qu'ils n'ont rien paty, et qu'ils serviront à rabattre la bonne opinion que les Anglois ont des leurs; après quoy je crois qu'ils seront les meilleurs de toute l'Europe. Avant hier encore je vis Jupiter de ma fenestre avec ma grande lunette très bien. Je n'ay que faire de vous faire souvenir de tout examiner qui concerne ce metier, sachant bien que vous n'aurez rien oublié. Surtout ne manquez pas de scavoir où ils trouvent du bon verre pour leurs lunettes et si on ne pourra pas lier quelque commerce pour en avoir par de là. » cet.

Et quam primum Christianus Parisiis venisset, ita cum Constantinus adortus est: (epistola est 12 Aprilis 1663). « En premier lieu gratulor adventum; et maintenant que vous y estes il me tarde fort d'apprendre comment vous trouverez ces grandes lunettes travaillées dans ces grandes platines de Petit et d'Espagnet. Il vous plaise de m'en donner avis. » Et 26 April. 1663 ita pergît: « J'espere que vous aurez veu depuis vostre derniere le S^r. Espagnet. Il me tarde extremement de scavoir au vray ce que valent ses verres. Si vous les trouvez tous en perfection, dont je doute toujours beaucoup, vous pouriez tascher de scavoir de ses secrets en troc; pour les nostres, que je ne scaurois croire moindres que les siens. »

Porro, 6 Dec. 1663. « Vous me parlez de lunettes de 55 pieds comme si ce n'estoit rien. Si elles sont bonnes à proportion, elles devroyent faire de grands effets. Mandez moy ce que l'on en decouvre de plus que par les nostres, et en peu de mots quelle forme de doucir et de polir ils ont; si vous scavez maintenant ce secret que d'Espagnet menageoit avec tant de précaution, il y a quelque tems. »

Denique, 1 Maji 1664. « Je vous ay demandé souvent, sans y avoir jamais eu de reponses, si avec ces bonnes et longues lunettes d'approche que vous dites estre à Paris, ils decouvrent des choses, que nous ne voyons pas des nostres, dans la lune ou les planetes.

31). *Ipse suo Marte* cet. Ut probemus quae hoc loco de Constantini industria, absente fratre suo, diximus, ex ingenti documentorum numero, pauca quaedam excerpemus, omnia

ea petita e litteris, quas Christianus Parisiis ad Constantinum scripsit. Facilitatis gratia temporis ordinem in hac descriptione servabimus.

« Ce 4 Nov. 1667. Je suis fort aise du bon succes de vostre travail en teles- et microscopie, et j'en prosne icy parmy les amateurs, qui disent qu'il faudroit que vous envoyassiez une campanine de vostre façon, pour la confronter avec la veritable, et ils ont raison. » cet.

« Ce 6 Janv. 1668. J'approuve fort vostre maniere de rajuster les formes de cuivre avec la pierre esponge. Seulement je serois d'avis que vous attacheriez ces morceaux plustost sur un rond de pierrè ou brique, que sur du bois, parcequè celuy-cy se tourmente par le changement de tems et change de figure.

« Ce 7 d'Avr. 1668. Il est vray que je ne vous ay pas encore duement remercié de l'objectif que vous m'avez envoyé, quoyque j'aye mandé il y a longtems dans une lettre à mon Pere qu'il m'avoit esté rendu et que je l'avois trouvé très bon. J'ay appercen manifestement que ma lunette, où je l'ay employé, au lieu de l'objectif qu'avoit fait le jeune Menard, en est devenue meilleure. Mais les oculaires n'estant pas trop bons, cela fait que la campanine originelle chez l'abbé Charles est toujours plus parfaite, tant pour la distinction que pour la grandeur de l'ouverture du diaphragme. Si vous estiez bien assuré que meester Cornelis ne vous polit pas vos oculaires à la maniere ordinaire, au lieu de celle que vous luy avez montrée, je vous prierois de lui en commander trois pour moi. Mais toujours s'obligera-t-il bien de les faire aussy bons que les vostres. Je crois qu'il est bon de les travailler un peu plus grand qu'il ne faut, afin qu'ils soient bons j'usqu'aux bords estant rognez. » cet.

« Ce 20 Avril 1668. Ma campanine à cette heure, qu'elle est toute garnie de vos verres, est très excellente et je ne crois pas qu'elle cede à celle de l'abbé Charles; quoyque je ne l'aye pas encore comparée. »

« Ce 11 May 1668. Voicy les mesures de la vraye campanine, avec laquelle j'ay esté comparer la mienne, qui, à cause de la grande ouverture que j'avois donnée à l'objectif, estoit beaucoup plus claire, mais en recompense un peu moins distincte que l'autre, qui en effet est un peu sombre mais pourtant très excellente. J'ay du depuis retrecis mon ouverture, mais cela fait paroître les points des oculaires qui en sont assez chargez. » — « Quand vous aurez le loisir, faites moi un petit desseing de vostre tour avec les mesures et remarques necessaires, afin que j'en fasse faire un de mesme. »

« Ce 1 de Juin 1668. Je crois pourtant que vos verres sont aussy bien travaillés que les siens (ceux de Campani) et peut-estre vostre maniere ne cede non plus à la sienne, mais il est certain, et fen Ménard l'avouait, que la distinction de la campanine estait extraordinaire, et ne croyoit pas que de plusieurs verres Campani en eust pu former un de pareille bonté. » — « Vostre microscope est à peu près de la forme de ceux qu'on fait en Angleterre, sinon que la proportion des verres est encore un peu différente, car ils font l'oculaire encore plus convexe, si je m'en souviens bien, et vous le pouvez voir dans celui que mon Pere y a achepté, qui au reste n'estoit nullement bon, à cause de son obscurité. Mais si vous n'appercevez plus de points dans le vostre, je ne serois point d'avis d'y mettre un oculaire plus convexe, parce que cela augmente beaucoup l'obscurité. »

« Ce 22 de Juillet 1668. Ne manquez pas, je vous prie, à m'achever ce petit verre que vous scavés; s'il ne fait pas l'effet qu'il devoit, on saura du moins que c'est en vain de tenter ce moyen, et mesme celuy des verres hyperboliques, dont on n'est pas désabusé j'usqu'à présent. Je vous rends graces de la description exacte de vostre tour, que je crois parfait en toutes manieres, et comprends très bien toute la fabrique, si non que je ne scay à quoy peut servir d'elever parfois le Leyspaen plus haut qu'à l'ordinaire. Je ne vous prieray pas encore d'y faire travailler pour moy, parceque je veu l'avoir sans qu'il m'en couste rien, comme estant une chose necessaire à la fabrique des verres, qu'il faudra entreprendre bientost, si la matiere qu'on prépare se trouve bonne. » —

Addere his documentis unum alterumve lubet ex eorum genere, quae directius artem microscopicam a Constantino aequae ac Christiano promotam spectant. Incipiam ab epistola a Constantino e Campo Vilvordensi 30 Julii 1678 scriptam.

« Mardy dernier j'ay esté obligé de partir pour l'armée avant que les lettres fussent venues, tellement que je ne scay encore rien touchant votre voyage. Cependant je dois vous dire que depuis vostre depart j'ay encore travaillé à la microscopie, et me suis servy avec succès des methodes que je vay vous dire pour faire les petits verres. Pour les detascher du fer sans les pouvoir perdre, ce qui m'arrivoit très souvent, j'ay fait dans un petit morceau de cuivre un creux de la maniere que j'ay marqué icy, et faisant entrer la petite boule dans ce creux, je mets dessus une plaque de nostre cuivre à enchasser, et la tenant pressée dessus, je retire la queue du fil d'archal, qui laisse la petite boule dans le creux sans que cela manque. Pour la mettre ensuite dans le petit trou, qu'on fait avec l'aiguille, avec securité et sans pouvoir la perdre, j'ay fait un petit cercle de deux escalings, que je mets à l'entour depuis du petit trou, et, y ayant mis la petite boule, je l'ajuste ensuite dans le trou sans apprehension de le voir echapper. — Finalement m'estant souvenu de ce que vous m'aviez dit que Hartsoecker avoit proposé, j'ay essayé de faire les petites boules en mouillant un peu le bout du petit fer, et en y attachant par ce moyen un morceau de verre sans me servir de ce fil de verre que nous faisons à la lampe, et j'ay trouvé que cela alloit bien mieux que de l'autre maniere, et que, par ce moyen, je pouvois faire ces boules aussy petites que je voulois, mesme bien plus qu'il n'est necessaire, et qu'elles tenoient moins fort au dit fer et par consequent estoient plus ronds, comme en effet j'en ay fait de la petitesse de vostre moindre et qui me semblent représenter plus distinctement. Voila ce que j'ay creu devoir vous communiquer des effets de ma diligence. Dites moy comment l'invention a esté recene de vos curieux. »

Huic Christianus sequentem in modum respondit Parisiis 11 Aug. 1678.

« Vous aurez appris le succes de mon voyage par les lettres de mon Pere, c'est pourquoy je ne vous en diray rien davantage, et vous repondray sans plus de preface à ce que vous me mandez touchant la microscopie. J'ay essayé de mesme que vous de faire les petites boules d'un morceau de verre à la maniere de Hartsoecker, ce qui m'a aussy fort bien reussy, et je crois que les boules en sont meilleures, parceque le verre n'a pas esté tortillé ni refondu à la lampe. On trouve cette methode dans le deuxiesme volume des voyages de Monconis,

qui dit que M. Hudde s'en servoit , mais il faisoit des boules de la grosseur d'un petit pois , et ne s'est jamais avisé de regarder les objets contre le jour. Je garde encore de ces boules et un microscope qu'il m'a donné autrefois. Il y a aussy des boules de verre pleines d'esprit de vin , enchassées comme les autres dans du bois. Hartsoeker dit , qu'en prenant du fil d'or , il est encore meilleur que celuy de fer , parcequ'il ne laisse point de tasche noire sur le verre. Mais il faut pourtant qu'il y ait quelqu'inégalité , ce qui m'a fait negligier de l'essayer. J'approuve fort vos nouvelles precautions du petit creux et du cercle , et m'en serviray quand je me mettray à travailler ; car jusques icy je n'ay point encore essayé si les boules de la nouvelle manière sont meilleures que les autres. Au reste mes microscopes ont fait grand bruit , et quoique plusieurs d'abord se missent après à en faire , ils n'y ont pas encore scu reussir. J'ay fait voir le mien à bien des curieux , qui se sont estonnez du grand effet qu'il fait. »

Pergit Christianus in hac ipsa epistola ea referre , quae microscopiis suis observaverit. Haec omnia , quamvis egregia , hic describere longum foret. Abesse tamen non possum quin e litteris paucis multo post (18 Nov. 1678) ad Constantinum datis sequentia hic proferam :

« Une chose inanimée , qui est belle à voir c'est la poussiere , qui est sur les ailes de grands papillons , lorsqu'elle en est detaschée. J'en ay veu de differentes formes , mais elles sont outre cela ouvragées et rayées à merveille. »

Hacc enim probant Christianus suis microscopiis ea videre potuisse objecta , quae vel hodie visu difficiliora habentur.

32). *Hartsoekerum audiunt.* 6 Sept. 1685. Chr. Hugenius inter alia fratri Constantino seqq. scripsit : « Je reçois hier une lettre de M^r. du Hamel , Secetaire de l'Academie des Sciences , où il me mande qu'il y a là un jeune Hollandais (je ne puis deviner qui ce peut estre) qui a fait un verre objectif de 330 pieds , que l'on a essayé dans la galerie du Louvre et trouvé assez bon au gré de m^r. Cassini , et meilleur qu'il n'avoit paru la premiere fois ; que cela a fait un peu de peine au s^r. Borelli , qui craint que ce ne soit son secret. Je crois qu'il pretend que c'est moy qui le luy ai communiqué. J'ay envie de demander à m^r. Cassini plus ample information touchant ce verre , combien il est grand et avec quelle ouverture et quel poli , comme aussy le nom de celuy qui l'a fait. Je crois plutost que ce sera de la maniere de Borelli que de la nostre ou de Campani. Au reste ils seront encore fort longtems avant que de faire des observations avec ce verre. » cet.

Insequenti 23 Oct. Christianus ultiores , quas acceperat de artifice Hollando , notitias cum Constantino communicat : « Je viens de rencontrer icy près dans la rue le S^r. Joubelot , et ne puis differer de vous faire part de ce qu'il m'a appris touchant le jeune Hollandais faiseur de grands telescopes. Vous scaurez donc que c'est le mesme Hartsoeker , qui nous apprit a faire les petites boules pour les microscopes , et qui fist avec moy le voyage de Paris. Estant de retour à Rotterdam , il se maria et devint marchand de vin. Un Anglais son correspondant le trompa et lui fist banqueroute de 200 mille francs , par où estant mal dans ses

affaires, il a esté obligé de quitter le pays, et s'en est allé en France, où il demeure au village de Passy près de Paris. C'est donc luy ou sa femme (car elle travaille aussy) qui a fait ce verre de 330 pieds, qui, au dire de Joubelot, est fort bon, quoyque m^r. du Hamel m'ait mandé que Cassini l'avoit jugé assez bon. Il ne seait pas de quel diametre est ce verre; mais il dit que le mesme Hartsocker en a fait un de 720 pieds, et qui a 18 pouces de diametre, et qu'on le trouve assez bien doucy et assez clair pour un verre de cette grandeur. Il fant de grands bassins, comme vous pouvez juger, et de grandes epaisseurs de verre pour un ouvrage comme celuy-là, de sorte que l'ouvrier doit avoir fait quelque depeuce, avant que d'en estre venu là. Joubelot dit qu'il l'a cogueu à Rotterdam devant son depart, et qu'il avoit deja commencé alors de travailler. Nous scaurons à quoi aboutiront ces vastes entreprises, et si on se met en estat à Paris pour pouvoir employer seulement ce verre de 330 pieds; car pour l'autre je n'ose pas l'esperer, et j'ay mesme bien de la peine à croire qu'il soit comme il faut. » cet.

33). *At frater ipsi adest fidelis.* Quanto auxilio Christiano fuerit Constantinus, e paucis, quae excitabimus exemplis, satis luculenter patebit. Christianus 19 Febr. 1692 ad Abbatem Gallois inter alia haec scripsit: « Je ne me suis pas encore appliqué à faire des verres pour des grands telescopes, et à chercher la veritable methode de les faire dans la perfection, comme le S^r. Campani, qui n'est pas une petite entreprise; et je n'espererois pas d'en venir à bout, comme je fais, sans l'aide et l'assistance fidelle d'un frere que j'ay, qui aime cette curiosité autant que moy. » Et 13 Dec. 1683 ad Bernardum Fullenium verbis his utitur: « opera mea » (in telescopiis fabricandis) « eo assiduior fuit, quod fratre meo natu majore laboris socio atque hortatore utar, in his praesertim quae ad rem telescopicam spectant, quorum ipsi non exiguum amorem inspiravi. » Atque 31 Aug. 1684 eundem sic alloquitur: « Totum negotium subtilitatis et industriae plenum est, quoniam errores, causaeque eorum, oculos plerumque fugiunt, nec nisi conjectando investigari possunt. Huc spectantia praecepta plurima in commentarios redegi, qui forsitan aliquando lumen videbunt. Nondum vero cuiquam copiam facere possum, salva gratia fratris mei, qui pariter mecum hisce incubuit, et innumerorum experimentorum laborem una exantlavit. »

34). *Christiani patientia* cet.) Lentinum telescopicarum fabricatio ea imprimis de causa molestissima est, quod minimi, nec tamen negligendi, formae errores vix ac ne vix quidem detegi possint, priusquam ipsa lens perpolita, et integrum opus quasi absolutum sit. Labor iste dies aliquot postulat, quamobrem haud leve est patientiae atque industriae documentum, si Christianum sexties septiesve eandem operationem in eandem lentem repetere videamus. « J'ay trouvé » ita ad fratrem Constantinum 22 Julii 1683 scribit « j'ay trouvé que le dernier verre Anglois, qui vous restoit, est aussi préparé par M^r. Dirk, ce que je n'avois point secu. Et il semble qu'il ne l'a pas travaillé sur la plaque de fer, mais sur la vieille forme, estant un peu creux. J'ay d'abord commencé à le former, suivant la permission que vous m'avez

donnée, ayant trouvé que cet autre maudit verre, que j'avois entre les mains, avoit encore conservé un reste de défaut, qui me l'a fait refaire par six fois. Vous scaurez le succes du nouveau. » Et 10 Augusti insequentis: « Je viens de recevoir la vostre du 9°. Vous avez fort bien deviné que j'ay differé de repondre à la precedente du 5° et 3°, jusques à ce que je puisse vous mander le bon succes du grand verre; ce que pourtant je ne puis faire encore, car vous scaurez que le second costé, qui avoit fait une ovale en formant, a gardé un reste de ce défaut, qui s'est manifesté au poli, en ce qu'il ne l'a pas pris également, mais en long, de mesme que ce verre avorté après la 7° reprise. J'observay aussy qu'il crioit lorsqu'il estoit remué en ce sens, et non pas autrement, qui est une marque indubitable de fausse figure. Je l'essayay donc à moitié poli de ce costé, et vis qu'il n'estoit point bon et mesme moins que mediocre. Il a fallu se resoudre à le refaire, en quoy j'ay commencé par ce costé notoirement faux, car j'ay beaucoup meilleure opinion de l'autre, quoi qu'il ait pris le poli par les bords premier que par le milieu. » cet.

35). *Constantini ardorem.*) E multis, quae excitare possem exemplis, ut hunc Constantini Hugonii ardorem probem, pauca sequentia, ni fallor, sufficient; omnia petita e variis, quas ad Christianum scripsit litteris:

« 5 Avril. 1682. Selon toutes les apparences vous avez taillé le costé de l'objectif, qui restoit à faire, lundy passé; vous l'avez poly asseurement le jour suivant, et vous ne m'en donnez aucune nouvelle. Vous avez aussy sans doute essayé dans le tuyau le premier verre, et ne voulez pas que jusqu'à présent j'en sasche rien. Quae isthaec invidia est? Je vous prie de me considerer comme un grand interessé dans la noble manufacture et de ne me pas tenir dans une ignorance si honteuse, surtout à cette heure, que selon les apparences, nous avons encore une semaine à sejourner ici. »

« 24 Mars. 1683. J'attens avec impatience de scavoir comment va le travail, où je suis bien fasché de ne pas avoir de part. »

« 1 Oct. 1685. Voilà bien des vicissitudes dont vous ne m'avez rien fait scavoir, non plus de ce qu'est devenue notre pauvre forme, qui n'a gueres avancé depuis deux mois que je suis hors de la Haye. Comment est ce que vous n'estes pas plus curieux? »

« 11 Mars. 1686. L'on dit toujours que le Prince dans 9 ou 10 jours reviendra à la Haye. Amen! Ainsi soit-il! Cependant les belles soirées, qu'il y a eu depuis mon depart, me font esperer que vous n'aurez pas voulu manquer d'essayer nos objectifs, et j'attends avec impatience que vous m'informiez du succes. »

« 4 Avril 1686. J'ay peur que vous ne vous portez pas bien derechef, parceque vous ne me mandez rien de l'essay de nos verres, pour lequel vous avez eu le plus beau tems du monde. La Lune et Saturne ont esté également beaux à voir, et si ce n'est pas une indisposition qui vous a empesché, il y a un refroidissement pour les choses de l'art, dont je serois fasché, après que nous l'avons méné si avant. »

« 10 Avril. 1686. Le vent, le mal des dents, l'occupation des pendules, tout a conspiré pour

empescher mes pauvres verres d'être essayez. » — « Je vous recommande cependant d'essayer mes objectifs dans Saturne, que l'on voit si bien maintenant. Une demie heure, que vous mettiez à cela, n'empeschera pas les pendules de partir. »

37). *res adversas dolosque*. Spem conceperat Constantinus fore ut Coxius, artifex Londinensis, vitrum posset parare e quo lentes majores conficerentur. Huic igitur, annuente Christiano, negotium mandatur. At eventus non tantum spem fefellit, sed etiam docuit fratres artificii fidem habuisse justo majorem; quippe qui vitri frustra mitteret, prae vulgaribus speciminibus non bonitate sed enormi pretio excellentia.

38). *in mediis hostibus*. Sequens Constantini ad Christianum epistola aliquatenus confirmare potest, quae in hac Orationis parte de Constantini ardore scripsimus. Si cui fortasse audacius nos scripsisse videamur, non multum tamen verbis nostris detrahendum esse confidimus.

« Au Camp de St. Quintyns, Linnike le 3 de Sept. 1693.

Je me suis tiré assez heureusement du malheur de la bataille de Needer-Hespen, ou de Landen, comme l'appellent les François, parceque je trouvay moyen d'entrer a Sout Leeuw, avant que la nouvelle y arrivast, à travers d'une furieuse quantité de monde et de bagage, qui bouchoit le chemin. Un peu de tems après le commandant de ce lieu, ayant sceu la perte de la bataille, et craignant d'estre pris, ou du moins investy, fist fermer les escluses, et inonda les marais autour de la ville, et comme par là il resta peu de chemin pour en pouvoir faire le tour, chascun voulant passer le premier, quantité de chariots tombesrent dans les dits marais autour de la ville, et grande quantité fust pillée; entr'autres un des mulets du Roy, où estoit le meilleur de sa garde-robe, le fust aussy, et on n'a recouvré que bien peu de chose de ce dont il estoit chargé. Cependant comme j'ay dit, j'estois passé avant ce desordre avec mon bagage, que j'avois tout entier avec moy, et le fis passer le mesme soir de Leeuwen a Diest, et encore plus avant à un petit village, où je passay la nuit dans ma calesche. Deux jours après nous trouvames le Roy, qui' avait passé Malines, et se trouve à Eppighem. J'en fus quitte a bon marché, car si j'avois esté pillé aussy, la perte anroit esté considérable. On commence à dire qu'au bout de quinze jours, nous pourions bien quitter l'armée, mais cela depend des evenemens. Il me tarde de voir vostre nouveau tuyau de lunette, mais comme vous en parlez comme s'il estoit tout fait, je m'estonne que vous ne me marquez pas l'effet qu'il fait, ny ce que vous voyez des 5 satellites. Monsieur l'Eleeteur a une lunette à deux tuyaux, *Telescopium Binoculum*, mais les tuyaux ne sont longs que de deux pieds environ. Cependant on la prone beaucoup, et le Roy m'a dit, qu'à la distance de quatre lieues il avoit distingué l'heure à Bruxelles. Je n'ay pas encore eu occasion de la voir. L'eleeteur en a payé 40 pistoles, à ce qu'on ma dit. Elle est faite à Paris, mais on ne dit pas par qui. » cet.

39). *telescopia multa et magna*. Singula teleseopia, quae Christianus Constantinusque, sive junctis viribus, sive seorsim fecerunt, hic enumerare, etiamsi accurate fieri posset, longum

foret. Suffecerit hic commemorasse catalogum lentium telescopicarum, a Christiano defuncto relictarum, continere, lentibus minoribus exceptis, numerum insignem quinquaginta telescopiorum, dum in Constantini catalogo idem fere numerus invenitur. Quod lentium objectivarum distantiam focalem attinet, haud paucae sunt quae 30, aliae quae 40, 60, 80, 100 pedes superant; quae 170, et 210 pedes attingunt, singulares sunt.

40). *excelluerunt - telescopia.* E Chr. Hugenii diario, in quo observationes annotare solebat astronomicas, praecipue planetarum satellitumque formas, situs, motusque spectantes, unum tantum alterumve excitabo exemplum, sed e quibus facile efficias, lentes, quas fratres, etsi aetate provecti, fecerunt majores, nequaquam virtute aliorum telescopiis cessisse.

• 1672. 6 Aug. hora 11. Saturnus visus cum brachiis nondum perforatis. Linea obscura eodem modo se habebat atque in observ. super. 18 Jul. Comes non apparebat, ut conjunctum Saturno fuisse oporteat, vel prope conjunctum.

Eadem hora. Mars observatus, in cujus disco maculae quaedam, sed tam parum sua obscuritate a ceteris disci partibus distinctae, ut figura earum bene notari non posset. Verum in australi parte, quo loco forsitan alter polorum situs est, macula quaedam reliquo disco multo lucidior conspiciebatur, quae ad B. situ everso notata est, quam nec ego, nec alius quisquam, quod sciam, ante animadverterat. Postea Cassino quoque hoc tempore observatam ab ipso didici.

1684. d. Sat. h. 12 $\frac{1}{2}$. In media ensis Orionis nebula non poterat videri, propter Lunam jam exortam, sed ubi olim tres stellulas inter se proximas telescopio 23 pedum observaveram, nunc quatuor conspiciebam hoc modo dispositas:

Haece visa noviss. * *
* *

1685. 18. Febr. Die mercurii. Brachia ut ante fere. -○- * * * *^{a 1 2 b} Comes meus 2 et Cassinianus 1 facile conspecti. Videbar mihi etiam in *a* propiorem quandam stellulam percipere, sed plane hoc affirmare non audebam. Ad *b* alia item stellula apparebat; sed cum meo comite clarior esset et ab eo latere, ubi Cassini extimus cerni non solet, fixam fuisse existimo. Observabam lente 61 pedum, fratris Zelemii (i. e. Constantini) manu expolita.

2 Apr. h. 12 noctis. Lentibus meis pedum 61 et 85.

Meus comes cum interiore Cassini facile conspiciebantur, at exterior non comparebat, sed stellula quaedam ut *a*.

a *

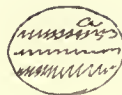
* -○- *

quae fixa, ut puto, fuit, atque eadem forsitan, quae die praecedenti pro comite illo habita, quod amplius examinandum. Saturnus certe retrogradus hoc tempore ac 4 scrupula prima quotidie retrorsum incedens.

• 23 Maji 1685, hora 9 $\frac{1}{2}$. In Jovis zona superiori e tribus macula quaedam ad *a* conspicua, quam numquam ante observaveram, nec quisquam alius, quod sciam. Utebamur lente 85, quam fecerat frater Zelemius.

» 25 Maji, h. 9½. Macula superior nunc hoc positu, puto enim eandem esse post 4 circuitiones et horas circiter octo huc reversam, siquidem 10 fere horis singulae Jovis conversiones fiunt, ut Cassinus comperit.

Possit et nubes esse macula ista, siquidem sequentibus observationibus aliquot non comparuit.

» 27 Maji 1686, h. 11.... Observabam Jovem telescopio ped. 122. Media zona clarior erat corpore reliquo. In parte superiori (revera inferiori) macula quaedam cernebatur, quae semi-horae spatio circiter ex *a* in *b* transierat. Forsan eadem quae anno superiori 23° et 25° Maji annotata.

Comites bini ab utroque latere adstabant.

Discus Jovis non prorsus rotundus sed latior secundum zonarum ductum apparebat. (Hunc a forma perfecte rotunda defectum Hugenius jam a° 1685 23 Apr. observaverat.)

» 30 Maji 1686, h. 10. In Jovis orbe umbra satellitis proximi conspecta telescopio meo 122 pedum. Semi horae circ. tempore ex *a* in *b* progrediebatur. Macula, quae in superiori observatione notata est, nunc non apparuit. Reliquorum satellitum duo ad dextram, unus procul ad sinistram. Is vero, cujus umbra cernebatur, ipse non comparebat.

Haec pauca exempla sufficere arbitror; imprimis cum plenissime confirmentur observationibus, quas dein Poundius, telescopio Hugeniano majori utens, instituit.

41). *recusare noluit.* Res est notissima Societatem Regiam Londinensem possidere aliquot lentes telescopicas majores Hugenianas; nec quisquam fere est, qui dubitet quin harum lentium auctor habendus sit celeberrimus noster Christianus Hugenius, qui etiam vulgo has lentes dictae Societati dono dedisse fertur. Sic apud Delambrium (Hist. de l'Astr. mod. T. II. pag. 550) legimus: « il (Huygens) auroit pu donner à l'Académie des Sciences une des deux grandes lunettes, dont il fit présent à la Société Royale de Londres. » Errant autem qui ita statuunt; nam earum lentium, quas Anglia servat, nullam nec fecit Christianus nec donavit. Hanc rem tenebris quodammodo involutam illustrare conabor, tum publice exhibendo ea testimonia, hanc rem spectantia, et inter documenta Societatis Regiae Londinensis invenienda, quae insigni liberalitate mecum communicavit Cl. Bayley Soc. Astron. Lond. V. P. tum e MSS. Hugenianis ea proferendo quae ista documenta vel confirmant vel corrigant.

Primum describam lentes quas possidet Anglia, quod melius me facere non posse arbitror, quam si ipsa Catalogi Instrumentorum Societatis R. L. verba hic proferam:

N°. 22. Huygens's Aërial Telescope:

1. An objectglass of 122 feet focal length, with an eye glass of 6 inches, and original apparatus for adjustment, made by Huygens and presented by him to the Royal Society in 1691.
2. The apparatus for using Huygens's objectglass, constructed by Hooke.

3. Additional apparatus, bij D^r. Pound, presented by D^r. Bradley.
4. Ditto by M^r. Cavendish.
23. An objectglass by Huygens of 170 feet focal length. Presented to the Royal Society by Sir Isaac Newton, P. R. S.
24. An objectglass by Huygens, with two eye glasses by Scarlet, for a telescope of 210 feet. Presented by the Rev. Gilbert Burnet M. A. F. R. S. 1724.

Tres igitur lentes objectivas Societas Regia possidet, Hugonii nomine insignes, unam 120 fere pedum cum suo oculari; qua, procul dubio, deinceps Poundius usus est. Hanc lentem Hugenius Societati dedisse dicitur a^o. 1691.

Alteram lentem pedum 170, etiam Hugonianam, eidem Societati donavit summus Newtonus. Tertiam denique lentem, omnium maximam, 210 pedum sc., quam ipsi obtulit Burnetus. Quod ad priorem harum lentium attinet, alteri ejus superficiici insculptum est:

C. HUYGENS, 4 Jun. 1686;

alteri

Ped. 122.

Alia vero manus addidit haec verba: vitrum praestantissimum. Wm. Derham. Tegitur porro charta crassiori, ejusdem magnitudinis, cui hoc inscriptum est: » 4 June 1686. This object-glass (wch was wrought by the two brothers M^r. Christian and M^r. Christopher Huygens), with the eyeglass accompanying it of 6 inches, makes a telescope of 126 feet, as good I believe as any the world affords. The tackle in the box with it, is the very tackle, the two Huygens managed the glass wth Wm. Derham. Ped. 122. Royal Society n°. 22.»

Denique in Diarii Societatis Regiae vol. IX p. 68. sequentia reperiuntur:

December $\frac{20}{8}$ 1691. The President (Sir Robert Southwell K^t.) in the chair.

The same (D^r. Hooke) produced before the Society a curious object-glass of a telescope, intended to be given them by M^r. Hugens. He said it was for a telescope of 120 feet long, to be used without a tube, and its aperture was 8 inches. He forbore to describe the manner of using it, as reserved till M^r. Hugens himself should be present.

Altera lens 170 pedum, quam Newtonus Societati R. dono dedit, idem nomen eodem litterarum ductu fert sc. » C. Huygens 26 Juny 1686.

Tertia denique 210 pedum a Burneto oblata eadem quoque signatura distincta, confecta est 23 Julii 1686.

Quoad hanc ultimam, inter annotationes Societatis Regiae Lond. seqq. leguntur.

Jany the 7th. 1724 172 $\frac{1}{2}$. The President in the chair.

M^r. Hasley of the Temple had leave to be present.

The reverend M^r. Burnett send the Society by the hands of M^r. Professor Bradley a present of the glasses belonging to the longest of all M^r. Hugens's telescopes, being that of 210 feet. The object-glass of this telescope, with that of another, for 170 feet (since bought bij Sir Isaac Newton) are mentioned by M^r. Hugens in his Cosmotheoros, with a particular encomium, as being not only the largest of the kind, but also the most perfect as to the exactness of figure of any that had ever yet been contrived, and as such they were pre-

sented to his brother Constantine Hugens Secretary to King William; of whose executors M^r. Burnett purchased this (which was now presented to the Society) for the sum of 100 L^s.

The Society ordered thanks to be returned to M^r. Burnette for his valuable present.

Exposui, quae circa dictas lentes ex ipsa Anglia ad meam pervenere notitiam. E quibus concludo, 1°. tres lentes objectivas, quippe eodem nomine non tantum, sed eadem, quam vocant, signatura ornatae, eandem habere originem, sive ab eodem Hugenio fuisse confectas. 2°. Harum lentium minorem 120 pedum ab Hugenio, mediam 170 p. a Newtono, maximam 210 p. a Burneto fuisse Societati Regiae oblatam; duasque posteriores, post Hugonii obitum emtione in possessionem venisse tum Isaäci Newtoni, tum Burneti.

Superest ut inquiramus uter Hugeniorum harum lentium auctor fuerit, nec non uter eorum lentem 120 p. Societati R. dono cesserit.

Quam rem ut paucis absolvamus, age! e Manuscriptis nostris ea proferamus, quae vel levissimum dubium, quod ea de re superesse possit, plane tollant. Describamus igitur quae huc pertinent e litteris quas Constantinus (qui eum Guilielmo Rege a^o. 1689 in Angliam transierat) ad Christianum misit:

« Kinsington ce 21 Novembre 1690 Stanley me tourmente furieusement pour que je fasse présent à la Société Royale d'un de mes verres de telescopes, et a bien l'effronterie d'oser demander celuy de 210 ou de 160 pieds. Mais je lui ay dit qu'ils seront bien heureux, si je leur en donne un de 120 pieds. Ils veulent faire dresser un mast aussy haut que je voudray dans une basse court de Gresham College. Nous parlerons de tout, quand Dieu aydant jé serai là, mais de dire quand ce sera précisément, c'est ce que je ne scaurois; cela dependant des affaires qui sont sur le tapis. » cet.

En trium nostrarum lentium mentio facta, quas Constantinus, quamvis ad fratrem scribens, suas vocare (*mes verres*) non dubitat; quodque profecto non fecisset, nisi ipse iis conficiendis praecipuam operam adhibuisset. Nam, quod objici posset, Christianum fortasse has lentes fecisse, easque, quippe eximia virtutis, carissimo fratri Constantino dono dedisse, id, quamvis ita in loco e diario Societatis R. L. supra citato legatur, nullo tamen nititur fundamento, neque effici potest e Christiani in Cosmótheoreo verbis, (vid. Hugen. Opera Varia p. 698) quibus fratrem suum alloquitur: « Fortasse autem — aliquid novi observare continget, si quis tuas tunc lentes, frater optime, ad telescopia pedum 170 et 210 paratas, sideribus applicet, quibus majores formaeque perfectioris nullas hactenus extare arbitrator. » Quae verba, nisi omnia nos fallant, mirum in modum nostram de harum lentium auctore sententiam confirmant.

Ceterum in subsequenibus litteris Constantinus hoc negotium ulterius exponit:

« Londres ce 1 de Janvier 1691 Je n'ay pas encore donné mon verre de 120 pieds à la Société icy. Doctor Stanley devoit le leur mettre entre les mains, mais depuis nostre retour de Hollande, je ne l'ay veu qu'une fois icy. »

« Whitehall ce 18 de Janv. 1692 J'ay remis à Stanley et Hooke, qui me sont venus voir ensemble, le verre de 122 pieds avec les dependences. La raison pourquoy je l'ay plustost remis entre les mains du dernier que celles d'un autre, est que je le crois le plus

propre pour le mettre en usage, comme il m'a promis d'avoir soin de faire et au plustost. Il s' imagine de le pouvoir faire par le moyen de trois poultres longues jointes en haut, et soutenant un mast, qu'il ne seroit pas necessaire de faire si long à beaucoup près que le nostre. Je lui ay recommandé d'en prendre soin, temoignant que nous serions bien aises de voir, qu'on rendist la chose plus aisée qu'elle n'a été jusques icy. Cependant on ne s'en fie pas à luy seul. Stanley me mesna avant hier à un disner, où il y avoit 10 ou 11 de la Société Royale, entr'autres S^r. Robert Southwell le President, M^r. Henshaw, D^r. Sloane, personnes de fort bons sens, Sir Patience Ward et autres membres très dignes. M^r. Southwell m'assura, qu'ils avoient donné ordre pour faire dresser un pole, et qu'il seroit fait au premier jour. Pour Hooke luy-mesme ce n'est pas l'homme à qui je me fierois le plus; Stauley luy-mesme m'assurant qu'il n'a pas les qualités qu'il faut pour cela, que c'est un homme à faire quelque meschant trait, comme vous pouriez dire, de vendre nostre verre, et en supposant un autre, ou chose semblable. Mais *mon* nom y estant et la longueur marquée de *ma* main, je n'apprehende point qu'il entreprenne cette sorte de choses. » cet.

« Whitehall ce 26 de Janv. 1692. . . . M^r. Haley de la Société Royale vint avec Fatio et me dit, qu'ils venoyent de me remercier du présent que je luy avois fait; mais qu'ils souhaitoyent de scavoir, si ce n'estoit pas proprement à la Société que j'avois donné *mon* verre, parceque M^r. Hooke sembloit s'en vouloir rendre maître, et faisoit difficulté de le faire voir à d'autres. Je leurs dis qu'assurément je l'avois donné à la Société, à la prière que D^r. Stanley m'en avoit faite à diverses fois. Sur quoy je m' imagine qu'ils l'osteront des mains de cet homme, que l'on me dit estre un drosle fort intéressé, et auquel on ne peut pas trop se fier. Aussy je ne le luy aurois pas remis, si Stanley ne m'enst assuré qu'il estoit le plus propre pour enseigner la maniere de s'en servir, quoique quelque temps après il me dist aussy qu'il estoit capable de faire quelque mechanceté. » —

Atque haec quidem sufficere videntur ut probemus fuisse Constantinum Hugenum, qui *suum* telescopium 120 pedum Societati Regiae Lond., quo deinceps Poundius usus est, dono dederit; ceterasque, quas docta illa Societas servat lentes Hugenianas, ab aliis acceptas, quippe idem nomen ferentes, eundem habere auctorem. Nam, quamvis Fratres Christianus et Constantinus semper, quantum possent, junctis manibus, artem suam factitarent, ita ut lens, quae ex hac fabrica prodiret, indifferenter alterutri fratrum tribui posset; nihilo tamen minus constat, fratres ipsos lentes suas probe habuisse distinctas; cujus rei plura testimonia inveniuntur supr. n. 40.

42). *Haec ipsa Academia dives est.* In Academiae Lugduno-Batavae Museo Physico servantur cum aliae Christiani Hugonii reliquiae, tum lentes complures telescopicae, ab ipso fratreque Constantino elaboratae. Inter has quatuor sunt distantiae focalis circiter 120 pedum; tres pedum 85, una pedum 62, duae 43, quatuor 34, una 10 pedum; quibus adjunctae sunt diversae lentes oculares, tam simplices quam compositae. Insignis haec lentium collectio, una cum Christiani automato planetario, addita inventoris effigie, quondam huic Academiae legavit vir amplissimus Royer.

ADDITAMENTUM I.

ACTA ET GESTA IN SENATU

ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE.

1837 die 16 Septembris. Recitantur literae Curatorum, virorum illustrium, nuntiantes cum de munere Professoris ordinarii et Interpretis Legati Warneriani delato in virum clarissimum HENRICUM ENGELINUM WEYERS, Professorem in Facultate Lit. Hum. et Philos. Theor. extraordinarium; tum ejusdem Facultatis Professorem ordinarium creatum esse virum venerandum et doctissimum, ANTONIUM RUTGERS, Theol. Doctorem et Bredensis Ecclesiae in Agro Groningano V. D. M.

Aliae recitantur Literae Curatorum, quibus significatur virum doctissimum FREDERICUM KAISER, Phil. Nat. et Matheseos Doctorem, et in observatorio astronomico Observatorem, ejusdem observatorii Directorem, astronomiaeque practicae Lectorem creatum esse.

die 22 Sept. Luget Senatus obitum viri clarissimi SIMONIS SPEYERT VAN DER EYK, in facultate Phil. Natur. et Matheseos Professoris emeriti.

die 29 Sept. Munus auspiciatur vir clarissimus ANTONIUS RUTGERS, habita oratione inaugurali: *de Samuelis in populo Israëlitico formando vi saluberrima.*

die 15 Octobris. Literae recitantur viri excellentissimi, qui Regni Belgici res internas pro Rege administrat, Regis nomine nuntiantis Augustissimae Reginae obitum. Rector Magnus et Seniores invitantur, qui Senatus nomine Regem consolaturi adeant.

1838 die 20 Jan. Rector Magnus exhibet catalogum hujus Academiae alumnorum, e Regio decreto confectum die 1 Novembris, unde constat numerum civium academicorum tunc fuisse 713.

Designantur candidati apud Regem edendi, e quibus Rector Magnus in proximum annum decreto Regio constituatur.

Designati sunt V. V. Cl. Cl.

P. HOFMAN PEERLKAMP.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN.

J. R. THORBECKE.

J. CLARISSE.

Recitatur decretum Regium, quo statuitur, Astronomiae etiam theoreticae docendae provinciam, petente id viro Cl. Uylenbroek, mandatum esse FREDERICO KAISER, viro doctissimo, cui propterea *Lectoris Astronomiae* titulus datur.

die 7 Febr. Recitatur decretum Regium, quo Rector Magnus in annum sequentem creatur Vir Cl. PETRUS HOFMAN PEERLKAMP.

Candidati, e quibus in annum sequentem Actuarius constituatur, designati sunt V. V. Cl. Cl.

P. J. UYLENBROEK.

P. HOFMAN PEERLKAMP.

J. R. THORBECKE.

G. SANDIFORT.

die 8 Febr. Rector Magnus refert, in conventu Curatorum, Rectoris Magnifici et Adessorum, Senatus Academici actuarium in annum sequentem creatum esse P. J. UYLENBROEK.

Rector Magnus exhibet catalogum hujus Academiae alumnorum e Regio decreto confectum die 1 Februarii, quo constat numerum civium academicorum tunc fuisse 675.

Refert Rector Magnus hoc anno in albo academico inscriptos esse cives academicos 103.

Rector Magnus, cum Senatu et aliis Professoribus in Auditorium majus progressus, e cathedra orationem pronuntiavit: *de Fratribus Christiano et Constantino Hugenio, artis dioptricae cultoribus*. Memoravit deinde rerum Academicarum per annum praeteritum historiam, solemnibusque verbis Magistratu deposito, e cathedra descendit et in subsellia rediit.

Actuarius recitat pro concione decretum Regium de Rectore Magnifico in sequentem annum creato; memorat qui Rectori Magnifico adessores sint dati, et qui Senatus academici actuarius sit constitutus; edicitque, nomine Senatus, certamen literarium, promulgatis quaestionibus, quas singuli ordines posuissent.

Quibus peractis, Professores novum Rectorem Magnificum in Senaculum deduxerunt.

ADDITAMENTUM II.

SCRIPTA

V. CL. SIMONIS SPEYERT VAN DER EYK.

S. SPEYERT VAN DER EYK Oratio de vi Matheseos sublimioris, quae cernitur in Physica, Astronomia aliisque disciplinis et artibus perficiendis, habita d. 8 Oct. 1796, cum ordinariam Praelectoris Matheseos sublimioris et Physices provinciam in Acad. Lugd. Bat. auspicaretur. — Lugd. Bat. apud P. Delfos A. et J. Honkoop 1797.

S. SPEYERT VAN DER EYK Oratio de Studio Hydraulicis in primis in nostra Republica excolenda, publice habita d. 18 Nov. 1797, cum extraordinariam Matheseos sublimioris et Physices professionem in Acad. Lugd. Bat. auspicaretur.

Institutiones Physicae, in usum Auditorum digestae a S. Sp. van der Eyk, A. L. M. et Phil. Doct. Math. Sublim. et Phys. Prof. Ord. — Lugd. Bat. apud P. Delfos, 1800.

Verhandeling over de beginselen der differentiaal- en integraal-rekening, door S. Sp. v. d. Eyk. Leyden by P. Delfos en Zoon, 1803.

SIMONIS SPEYERT VAN DER EYK Poëmata. Lugd. Bat. 1805.

SIMONIS SPEYERT VAN DER EYK Poëma de Ingenii humani praestantia et sagacitate in variis artibus ac disciplinis, maxime in Mathematicis, Physicis atque Astronomicis conspicua. — Lugd. Bat. apud Haak et Socios, 1808. Exstat etiam hujus Poematis versio Belgica sub titulo:

Over de voortreffelijkheid en schranderheid van het menschelijk verstand in onderscheidene kunsten en wetenschappen, voornamelijk blijkbaar in de wis-, natuur- en sterrekunde.

SIMONIS SPEYERT VAN DER EYK Carmen de Natura. Lugd. Bat. apud S. et J. Luchtmans, Academiae Typographos, 1810.

SIMONIS SPEYERT VAN DER EYK Oratio, cum summum Academiae Magistratum iterum deponeret 8 Febr. 1818. Carmen de Nihilo, nobis penitus cognito in rerum natura; sive de arctis, qui humanae quarumvis rerum cognitioni positi sunt, limitibus.

De Phaenomenis electromagneticis nonnulla edidit V. Cl. in diario dicto Algemeene Konst- en Letterbode, et quidem in aⁱ. 1821 n°. 20 et 21, et aⁱ. 1822 n°. 15, 16, 17.

SIMONIS SPEYERT VAN DER EYK Poëmata de Deo et in laudem Geometriae. Harlemi apud V. Loosjes 1826.

ADDITAMENTUM III.

INCREMENTA MUSEI NUMMARI
UNIVERSITATIS LUGDUNO - BATAVAE,
PETRO IOANNE UYLENBROEK
RECTORE MAGNIFICO.

1837 — 1838.

Museum auctum est hoc anno tum coëntis nummis, tum donatis.

Coënti sunt magnus numerus nummorum medii quod dicitur aevi, Gelriae, Cliviae, Juliaci et Montium, Saxoniae, aliarum regionum, plerumque Germanicarum. Nummi aliquot duplarii in his permutati sunt cum nummis Danicis, ope Doctissimi P. J. BECKER, eruditi Dani, in his regionibus studiorum causa commorantis.

Publica auctoritate accesserunt :

Ex auctoritate Virorum Amplissimorum Academiae Curatorum, undecim nummi veteres Graeci et Romani, quorum duo argentei, una cum M. M. S. S. Orientalibus coënti a P. SICHIO, Consulis mercatorii munere fungente, atque ex urbe Aleppo huc allati.

Ex auctoritate Viri Nobilissimi Ministri Rerum Internarum exemplum argenteum nummi percussi in memoriam canalisi Hollandiae Septentrionalis, regiis auspiciis perfecti anno 1824.

Ex auctoritate Viri Nobilissimi Ministri Rerum Externarum, nummi, aevi plerique :

a. Regionum in *Europa* :

Magnae Britanniae, Daniae, Borussiae, Bavariae, Austriae, Sardiniae,

Graeciae, Ditionis Summi Pontificis Romani, Magnorum Ducatum Badensis et Nassavii, Civitatis Francofurtensis. Praeterea omnes nummi Turcici dicti *Argentei* et Thalerus perrarus Principis ab Hohenzollern-Hechingen.

b. In *Asia*:

Nummi aenei Syriae.

c. In *Africa*:

Nummi Aegypti tam aenei quam argentei.

d. In *America*:

Nummi Reipublicae Foederatae Americae Septentrionalis, item Imperii Brasiliae aenei.

Privatorum donationibus accesserunt sequentia:

Nobilissimus CLIFFORD COCQ VAN BREUGEL, Consulis nomine Mercatorum Neerlandicorum negotia in ditione Tripolitana in Africa curans, dedit nummos argenteos et aeneos illius ditionis.

Ornatissimus JOANNES VAN HEUKELOM, Phil. Stud. in Universitate Lugduno-Batava, sex nummos patrios, *legpenningen* dictos.

Spectatissimus G. VAN ORDEN, Scabinus (Wethouder) pimariorum Civitatis Zaandamensis, qui Museum superioribus annis jam multis nummis ditaverat, praeterito dedit duos argenteos, *rupiam* alterum, alterum dimidiam ejus nummi partem; duos nummos aeneos Javanenses, *bonken* dictos; aliquot nummulos Transisalanicos, in perfodiendis moeniis Urbis Zwollanae repertos; tandem aliquot nummos patriae historiae illustrandae inservientes, quos vulgo *legpenningen* vocamus.

Nobilissimus Baro SCHIMMELPENNINGCK VAN DER OIJE, Res Neerlandicas Legati nomine Carlsruhae in Magno Ducatu Badensi curans, Museo donavit Nummum maximi moduli deauratum, in nuptias Ludovici XII, Franciae Regis; nummos

aliquot memoriales (medailles) Suecicos, tam priorum ejus regionis Principum, quam praesentis Regis; duos nummos argenteos Danicos; tandem ectypa permulta nummorum.

Clarissimus G. L. MAHNE, Literas Humaniores in hac Universitate docens, dono dedit duos nummos argenteos Helveticos, qui olim fuere penes DANIELEM WYTTENBACHIUM, Academiae nostrae lumen; alter eorum est *Praemium diligentiae*, quod in Gymnasio Bernensi puer meruerat Vir Celeberrimus; praeterea nummum argenteum in memoriam conditae anno 1817 Universitatis Gandavensis.

Consultissimus MOENS VAN BLOYS, Zirizeae habitans, dono misit nummum argenteum in memoriam inaugurati Gulielmi IV, Arausiae Principis, Vlissingae et Verae a°. 1750.

Doctissimus PHIL. FRID. VON SIEBOLDT, dedit nummum elegantissimum, percussum Vindobonae in memoriam primi Jubilaei Secularis Aedium Bibliothecae celeberrimae illius Metropolis; item duos nummos ferreos Japanenses, in Europa perraros.

Peritissimus nummorum Sculptor Trajectinus J. P. SCHOUBERG, Museo donavit:

- a. Nummum instituti anno 1814 Senatus Veteranorum in Universitate Rheno-Trajectina;
- b. Nummum in memoriam expeditionis militaris in Belgium, dictae decem dierum, anno 1831;
- c. Nummos quibus eodem anno 1831 donati sunt Studiosi Leidenses et Groningani, qui pro patria militaverant.

Spectatissimus REEMANN, Burgimagister qui dicitur pagi Phalzdorf in Borussia, dedit aliquot nummos aeneos Austriacos et Germanicos.

Ornatissimus G. BOONZAIJER, Tabellio Gorinchemensis, dono misit tredecim

nummos patrios aeneos, *legpenningen* dictos; item generosi juvenes J. P. T. CAU, J. U. Cand. et A. H. HARTMAN DRABBE, Lit. Hum. et Juris Cand., uterque hujus Academiae alumnus, museo donaverunt aliquot nummos ejusdem generis.

Ornatissimus A. BINKHORST, Juris Studiosus in Universitate Heidelbergensi, dedit nummum argenteum Austriacum.

Tandem Nobilissimus J. VAN DAM D. W. Filius, Roterodami, dedit multos nummos Romanos, quorum plerique tamen valde sunt detriti.

Aliquot millia nummorum variarum aetatum et populorum, hoc anno, benevolentia Amplissimorum Academiae Curatorum, Numismatices studiosis sub vitro spectanda posita sunt, insigni Scientiae Artisq[ue] emolumento.

P. O. VAN DER CHIJS.

ANTONII RUTGERS

O R A T I O

D E

SAMUELIS IN POPULO ISRAELITICO

FORMANDO VI SALUBERRIMA,

PUBLICICE HABITA DIE XXIX SEPTEMBRIS MDCCCXXXVII

QUUM PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM

HUMANIORUM PROFESSIONEM IN ACADEMIA

LUGDUNO-BATAVA AUSPICARETUR.

CURATORES ACADEMIAE LEIDENSIS, QUIQUE HUIC COLLEGIO
AB ACTIS ES, VIRI AMPLISSIMI, NOBILISSIMI.

RECTOR MAGNIFICE.

QUI AUT REMP. ADMINISTRATIS, AUT IN HAC URBE JUS DICITIS
CIVIUMQUE NEGOTIIS CURANDIS PRAEESTIS, VIRI GRAVISSIMI,
INTEGERRIMI.

QUARUMVIS ARTIUM ET DOCTRINARUM PROFESSORES, VIRI
CLARISSIMI.

LITERARUM S. S. INTERPRETES, VIRI PLURIMUM VENERANDI,
FACUNDISSIMI.

ARTIUM MAGISTRI ET DISCIPLINARUM DOCTORES, VIRI DOCTIS-
SIMI, CONSULTISSIMI.

CIVIUM ACADEMICORUM LECTISSIMA CONCIO , JUVENES NOBILIS-
SIMI, EXOPTATISSIMI.

QUOTQUOT PRAETER HOS ADESTIS, VIRI SUO QUIQUE LOCO
CONSPICUI.

.AUDITORES HUMANISSIMI.

Si quae unquam fuit gens A. A.! cujus ingenium et fata accuratam mereri videantur attentionem, Israeliticae certe genti communi veluti consensu eam summo semper jure tribuendam esse censuerunt, quicumque aut humanitatis et religionis inquirendae studio ducebantur aut Divinae providentiae rationem ac modum perscrutari voverunt. Quae enim est natio, cujus origo sit Israelitica clarior et nobilior, cujus aut nascentis et florentis, aut decrescantis et vel dilaceratae atque ubique sparsae ingenium atque indoles sit Israelitica constantior, cujusque in genus humanum merita sint evidentiora atque majora. Cumque moderante Dei providentia unius Dei cognitionem et cultum solus conservaverit populus Israeliticus, cujus e medio divinitus prodiit Christiana religio, verae pietatis, veritatis et humanitatis sanctissima mater, non profecto fieri potuit, quin plurimorum oculi mentesque in illum se converterint populum, quem a Deo singulari prorsus favore beari viderunt et intellexerunt plerique.

Nec tamen scio, an nullus unquam exstiterit populus, de cujus ingenio moribusque magis diversa et discrepantia lata sint judicia. Alii enim ejus censores injusti potius, quam aequi judices vocandi in ejus errores et vitia unice fere intenti vituperatione illum prosequuntur infensissimo. Hisce judiciis omnis haec natio, paucos si excipias melioris notae viros, perditissima fere fuit, nec nisi ob multifaria scelera notanda. Quodnam enim, inquit, fuit unquam scelus quodve flagitium tam dirum atque inhumanum, ut ab Israelitis non fuerit inventum aut denuo saepiusque patratum? Vel quid a populo exspectes, cujus principes laudatissimi, Moses, Davides, Hiskias, alii, non minus pietate et religionis scilicet zelo, quam crudelitate et perfidia sint insignes? Cujus proceres et principes pravis superstitionibus fraudique turpissimae tam diligentem dent operam, ut nulla non aetas hisce vitiis fuerit inquinata. Cujus denique ordines omnes injustitiae et intemperantiae, libidini et pravis cupiditatibus ita indulgeant, ut ipsi Israelitae sint indicio, quam ferrea egerint fronte, qui religionem horum scelerum matrem aut nutricem Deo sanctissimo adscribere mendaciter ausi sunt hujus

gentis proceres et sacerdotes. Multo autem ab illa diversam alii proferunt hujus gentis imaginem, quos ad Dei erga hunc populum curam attendere maxime libuit quique in praestantissimorum praecipue virorum indolem inquisiverunt. Ab his ergo Hebraeorum gens haud dubie reliquis anteponitur omnibus. Quidquid laude dignum dixerint Israelitae vel egerint, id omne ab illis exponitur, explicatur, collaudatur. Pietatis et virtutis specimina, quae sanequam in Hebraeis inveniuntur plurima, ab illis conquiruntur claraque collocantur in luce. Quorum tamen haud pauci, iniquius ac durius tractati populi partes ita suscipiunt, ut simul omnes Israelitarum errores omniaque eorum vitia et peccata excusent et obtegant et quibuscunque possint armis illorum auctores tueri et defendere conentur. Scilicet non viderunt *isti*, vituperatoris injusti personam illum agere, qui quaecunque altioris ingenii et morum integritatis exstent specimina luculenta, elevare studeat aut obfusari. Parum *hi* intellexerunt, non minus religioni illum nocere quam virtuti, qui populi laudator perpetuus, turpium actionum excusatorem se praebeat et pravorum hominum patronum.

Equidem A. A. utrumque disceptantium agmen veri, quod in medio situm est, partem suscepisse defendendam habeo certissimum atque indubitatum. Sunt enim plurima in Hebraeorum historia facinora, quae vituperatione, odio et vero execratione jure habentur dignissima; sunt quoque plurima egregia facta magna cum laude et veneratione merito suspicienda. Hinc crudelitas atrox et saevitia inhumana omnium oculos mentesque repellunt, illinc amicitiae, lenitatis et humanitatis exempla gravissima animum alliciunt et jucundissimo quodam sensu demulcent. Hinc externorum Deorum cultus cum atrocitate aut libidine conjunctus Hebraeos meliora edoctos, scelera vero atque impuritatem probantes et appetentes, ostendit hominum nequissimos, illinc attrahimur multorum pietate non fucata et cum justitia morumque integritate conjuncta. Etenim ut nulla unquam gens ad verum Deum pie sancteque et ex animo colendum Hebraea aptior fuit, ita nulla ad superstitionem omnemque pravitatem avidè appetendam seduloque perficiendam magis fuit composita aut pronior. Eo enim ingenio quum fuerint veteres Hebraei, ut animi vi et vigore, sensuum et affectuum vehementia hujusque indolis mira constantia quam maxime uterentur, hinc factum est ut iniqui vituperatores, non minus quam nimii laudatores, continuam, illi turpium, hi optimorum factorum seriem in aciem

est qui nesciat, quantam vim et efficacitatem cum universe parentum, tum praecipue matrum indoles habere soleat in liberorum ingenio constituendo et conformando? Religionis praesertim sensum atque ad religionem veluti inclinationem et proclivitatem, quoties a matribus hereditario quasi jure accipiant filii, quis est ingeniorum spectator, quin saepius observaverit? Quodsi ad animum mentemque ad religionem praeparandum haud parum valere solet parentum alto religionis sensu imbutorum ingenium; si ad pietatem virtutemque colendam plurimum momenti recte habere dicuntur parentum pietate ac virtute illustrium exempla; si, quisquis virtutis et pietatis ducitur studio habet, etsi non quod gloriatur, tamen quod gratuletur sibi, si natum esse et educatum contigerit parentibus piis et cum ingenii tum mentis dotibus conspicuis, Samueli profecto beatissima contigit, Deo moderante, et faustissima sors, quem excepere nascentem parentes honestissimi et iis omnibus instructissimi, quae ad excitandum praeceptis et exemplis animum et firmandum ingenium plurimum faciunt. Puero etiam Samueli nihil admodum defuit earum facultatum, quibus via ad laudem ingenio moribusque comparandam plana redditur ac facilis. Institutio Pontificis, parentum exemplum, ministerium in templo continuum et vero in primis quod vitam suam Deo novit consecratam, haec, inquam, omnia indolis ejus praestantiam explicuerunt et animi pietatem confirmaverunt. Praesertim denique Divina curavit benignitas, ne tenera ejus aetas vitiorum inquinaretur labe: piorumque parentum filius integerrimus sanctam in nequissimorum hominum consortio agens perpetuo vitam imaginem nobis praebet pueri et adolescentis Divino olim spiritu imbuendi. Illum igitur juvenem, Dei rerumque divinarum contemptum summa cum indignatione conspicientem zeloque honoris Divini purissimo flagrantem, prophetam constituere dignatus est Deus. Ejus committitur ori, quaecunque Deus peculiari ratione populo Israelitico patefacere decrevit. Ab ejus divina divinitus proferentis ore pendent omnes, qui pietati student veraeque religioni. Illum intuentur, omnes, quibus veri Dei cultus est cordi. Illum luculento favoris divini testimonio comprobatum omnibusque commendatum omnis suspicit populus et pro meritis summa prosequitur reverentia et veneratione.

Qualis quum fuerit ante susceptum publicum, quo deinceps inclaruit, principis munus, dici vix potest quantam ejus vita privata habuerit vim in coaevalorum ingenio formando. Exemplo enim suo populum incitavit, ut eodem

producere potuerint. Nam quod de singulis hominibus, idem valere existimamus de universis populis, quod, quo majore polleant animi mentisque robore ac vi et sensuum atque affectuum vehementia, eo meliores futuri sint, si quidquid verum, bonum, pulchrum est ament et quaerant, eo vero sequiores, si in scelera et flagitia totos sese dederint. In eo autem veneramur Divinam erga populum Israeliticum et vero genus humanum benignitatem curamque benevolam, quod nulla omnino aetate huic genti defuerint viri pietate atque integritate conspicui et ad populum instituendum a Deo ipso facti, praeparati, conformati. Inter quos a Divino numine in populi hujus summum emolumentum excitatos viros egregios, nescio an non principe post Mosen loco collocandus sit judicum nobilissimus et ultimus *Samuel, de cujus in populo Israelitico formando vi saluberrima* dicere institui. Qui cum unus post Mosen principis, sacerdotis et prophetae munera tenuerit conjuncta et ita eadem gesserit, ut summa veneratione dignissimus videatur, de eo verba facturus, materiam ex disciplina deinceps tradenda mihi elegisse videor, quae et viribus meis quodammodo aequa, neque a persona mea aut inuneris ratione alienior videatur; cujusque adeo gravitas atque utilitas compensare possit, quae plurima novo Oratori deesse mihi sum conscius.

Cumque adeo triplici sub adpectu Samuelis merita collocare constituerim; prouti internam pietatem genti suae commendavit, tribuum omnium conjunctionem et veluti confusionem perfecit veraeque religionis instituendae dedit exemplum egregium, vos A. A.; ut faciles et benignas mihi aures praebeatis et benevolentia et favore mediocritati meae subvenire meumque sublevare dignemini timorem, enixe rogo et obsecro.

Quae in omnibus magnis viris efformandis conspicitur Dei cura atque institutio tantum abest, ut in Samuelis vita desideretur, ut potius prae plurimis magni nominis viris divina moderante providentia natus et exultus esse videatur. Parentum pietate conspicuorum filius exoptatissimus ab incunabilis inde Deo fuit consecratus ejusque cultui et ministerio a parentibus dicatus. Matrem habuit religionis patriaeque in paucis amantissimam eamque ingenio instructam a natura egregio nec mediocriter exulto. In paucis illa numeratur poetriis Hebraeis inque nobilissimis Israelitarum foeminis non minus veteris aevi testimonia, quam ipsius monumenta eam jure collocaverunt. Et quis

pietatis et integritatis ducerentur studio, quo se viderent agitata et perpetuo flagrantem. Quodsi senis venerandi et ab omnibus honorati *vox* plurimum valere est dicenda ad virtutem aliorum animis commendandam et quasi instilandam, adolescentis et juvenis viri *exemplo* profecto eandem et potius multo majorem vim ad pietatem et virtutem commendandam summo jure tribuere nobis videntur.

Inprimis autem illo tempore istiusmodi pii integrique viri indignisse videntur Hebraei. Praeterquam enim quod adjacentium gentium idololatria viros a natura graviores superstitionis vi, leviores sensuum illecebris a Dei veri cultu saepissime avocaret, ipsorum sacerdotum Jehovae ministerium sine verecundia et virtute peragentium exemplum non potuit non permultis praebere causam ansamve deserendi avita sacra. Quando enim plurimis semper placere solet cultus externus pietate destitutus et virtute, nunquam non sacerdotum avaritia morumque turpitudine veri justique sensui fuit exitiosa. Qui quidem sensus si sopore obtegitur aut vitiorum vi oppressus obmutescit, quis ibi locus est aut morum emendationi aut verae pietati? Hanc autem tunc fuisse Hebraeorum conditionem pontificis docet inertia, innuit populi silentium et ipsorum sacerdotum nequissimorum in populo honor et continua dignitas luculenter ostendunt. Cultus erat Dei, sed cultus sine veritate; ceremoniis Deum venerabantur, non animo; sacrificiis Illi placere studebant, non vitae sanctitate et integritate. Quem quidem Deo indignissimum errorem juvenis adhuc Samuel non minus verbis, quam exemplo suo refutare studuit et confringere. Ita verae religionis, quae pietate et virtute constat, sensum, quo ipse pollebat altissimo et purissimo, in populo tantum non deperditum haud parum restituisse est existimandus. In puerum et juvenem praeclarum omnis populus oculos intendit mentemque. Ex ejus gravitate et innocentia, pietate et virtute didicerunt multi Deum pio rectoque prosequi cultu, didicerunt plurimi quidquid verum est et justum et Deo dignum, etsi nondum palam sequi, tamen et probare et laude prosequi debita. Ita vita sua civium judicium acuendo ingeniumque informando privatus adhuc effecit, ut quondam rerum potitus agere sibi licuerit et actionum suarum fructus laetissimos videre.

Quae cum ita sint A. A. eccui videbimur nimium dixisse, si illius viri, qui juvenis verbis et exemplo docuit pietatem sine virtute esse nullam, qui veri justique sensum si non deperditum attamen sopore et caligine

obtectum in populo restituit, si illius vim dicimus in civibus suis formandis saluberrimam?

Et vero juventuti respondit virilis aetas nec respondit tantum, sed coronam ei imposuit magnificam. Qualem se fore juvenis promittit, talem et vero expectatione majorem se praestitit vir factus et ad summam dignitatem merito suo evectus. Principe autem loco laudanda est sapientia ejus egregia, qua post plura secula primus populum Israeliticum conjunxit et unus, si Salomonem excipias, eundem conjunctum tenuit, subsecuti splendoris gentis Hebraeae auctor et fundator egregius. In qua omnium tribuum confusione non minus certe populi saluti, quam Dei cum Israelitis consilio videtur satisfecisse. Quemadmodum enim Christianae religionis auctori divino proposita fuit universi generis humani per communem religionem conjunctio et mutua caritas, ita Hebraeam gentem per unionem arctissimam et mutuam caritatem Deus ad sui cultum perducere voluit et incitare. Cum enim inter sese uniti Israelitae et ab aliarum gentium consortio separati idololatriae ansa carituri forent multiplices, eo sanequam constantius et diligentius in Dei recto perseverare debuissent cultu, quo uberiores hinc collegissent fructus quoque majorem inde fuissent experti beatitudinem. Et vero nullo non tempore illorum discordia quaevis in religionis quoque vertit detrimentum.

Ad hanc igitur conjunctionem quum a natura veluti impellerentur, eandem naturae proclivitatem singulari cura et continua institutione Deus voluit confirmare, ut adeo edocti quanto se favore prosequatur Numen supremum et bona sua videntes, dignitatis suae sibi conscii, reliquarum gentium connubium et consortium inter se juncti spernerent ac fastidirent. Vix tamen ullos fructus protulit ad Samuelis usque aetatem Divina cura et institutio. Aliarum tribuum alia ingenia et studia, commoda et momenta alia, continua aemulatio et cum exteris gentibus commercium et connubium in causis fuerunt apertissimis, quae rei communis studium comincerent et communi nocerent saluti. Inprimis vero per procerum suas rationes publicae omnium saluti anteposentium exiguum unitatis studium et summam Sacerdotum Levitarumque inertiam in plures quasi gentes per plura secula divisi fuerunt Israelitae, quarum quaeque sua tantum quaerebat commoda reip. salutis prorsus oblita. Desideratur ergo post devictam Josua duce terram Cananaeam, desideratur prorsus Israelitarum conjunctio atque unitas. Qui

judices ante Samuelē populo fuere praepositi, nonnullarum tantum tribuum tenuerunt imperium. Alio tempore aliae tribus, nunquam omnes simul cum exteris nationibus gesserunt bella : et quas nunquam una acie conjunctas hosti reperimus oppositas, eadem saepius inter se summa cum saevitia et acrimonia decertaverunt, nec victis parcentes, nec post victoriam foeminis puerisque. Non ergo miramur a parvis saepe finitimis gentibus victos esse Hebraeos eosque saepissime ab iis opprimi, quos facillime sibi subjecissent, si vires conjungere libuisset. Quod vero nulla res secunda aut adversa et ne dirissima quidem calamitas per tria secula efficere potuit; quod origo communis et natura suasere frustra; quod lege Mosaica nequidquam fuerat inculcatum et populo pervicacissimo imperatum, id Samuel tentavit, constituit et perfecit. Populum omnem primus ille conjunxit et unus omnium, quamdiu regnavit, tenuit conjunctissimum.

Quod cum dicimus, non profecto existimamus illum solum populi mutavisse ingenium et sentiendi rationem et adeo solum illum Dei perfecisse consilium. Viros enim magnos omnes, quibus gentem suam excolendi et emendandi consilium fuit et propositum, omnes spes sua fefellit, nisi populi ingenium et animi quasi propensio quodammodo cum iis consentiret. Plurimi certe experti sunt frustra meliora et altiora praedicari et commendari, ubi meliora non desiderantur. At ubi populus ipse malorum optat et sperat elevationem, ubi beatioris conditionis desiderium in civitate vivit et viget, ubi plurimae undique voces rerum flagitant immutationem et emendationem, ibi magnorum virorum, populi consilium videntium ipsumque populum ad altiora ducentium, studium brevissimo quidem tempore constituere solet et perficere, quae unquam adfore antea vix quisquam credidisset aut speravisset. Felicissimis autem hac ex parte temporibus Samueli vivere licuit. Ex inertiae et ignaviae sopore et rudissima conditione Hebraei, judice Elio Samuelis decessore, expergiscere tandem inceperant et simul quodammodo mitescere. In communi cultu externo saltem gentis pars haud exigua unionis vinculum quoddam invenerat et ex variis tribubus, haud pauci eodem religionis cultu copulati hostibus se opponere et acie discernere post longam ignavae servitutis periodum primum fuerant ausi. Quos tum quidem spes sua fefellit, qui tamen spe sua non exciderunt. Communis enim omnium tribuum calamitas commune peperit libertatis et salutis desiderium. Omnium servitus omnes adegit, ut

ad Deum verum unum salutis auctorem manus et oculos verterent supplices. Discordiae damna omnibus perspicua concordiae praestantiam luculentius ostendebant et in populo regis, sub quo concordia uniti viverent, desiderium, etsi nondum adeo commune aut continuum, quam deinceps factum est non semel tamen sese ostendit aut levioribus saltem manifestavit indiciis. Quibus omnibus si jungas veri justique sensum et religionis amorem a Samuelè privato in populo quodammodo restitutos, opportuna omnia videmus praeclaro divinoque consilio, quod in summum populi emolumentum ille exsequi et perficere voluit.

Qualis quum fuerit Hebraeorum conditio, videte A. A! quam sapienter et divino propheta dignum se gesserit Samuel. Simulac ad iudicis gravissimum munus obeundum se adinxerit ille, primum omnium idolorum cultum populo interdixit prorsus. Et in eo quidem reliqui acquieverant iudices, quicumque religionis avitae studio agebantur; non tamen in eo substitit Samuel. Qui cum probe perspiceret nullum esse sine pietate cultus divini pretium, cumque novisset, quam parum hominum ingenia aut animi vires emendentur et confirmantur externo Numinis cultu, populum suum ad poenitentiam et animi resipiscentiam quam maxime incitavit. Quae quidem ejus verba cum illam in populum haberent efficacitatem, ut idololatriae et peccatorum suorum vere eos poeniteret, tum demum animi contriti et resipiscentiae apertissima conspiciens indicia populo sese ducem praebuit et principem. Namque novit religionis vim, quae nulla est si solo cultu constet, esse maximam in formandis hominibus, si ex animo proficiscatur pio ac sincero. Tum demum victoriae futurae et libertatis civium suorum est certissimus et, quod conjunctionis ille jacere voluit fundamentum, religione posita, futuram praevidebat si minus gloriam, certe Hebraeorum statum optime compositum. Ita populi ad Dei cultum reversi princeps factus per religionem semper eundem unitum habuit, quem per religionem conjunxerat. Quotannis terram Israeliticam peragrans pluribus in locis lites diremit et remp. administravit, sed iis tantum quae Dei cultui ab aevo erant dicata. Ita quidem omnes suas actiones publicas per religionem reddidit sanctas et religioni, quae conjunctionis Hebraeorum erat unum et firmissimum fulcrum honorem suum reddidit suamque dignitatem.

Videte ergo A. A. quem successum habuerint Samuelis in populo conjungendo conamina. Qui ad Samuelem usque vix libertatem ipsi conservare

potuerant Israelitae, qui saepissime tributum solvere aut hostibus servire fuerant coacti, nunc conjuncti amissa recuperant: Philistaei vincuntur; multa his adimitur regio gentesque Cananaeae iis tributa solventes dominos jam salutant indignabundi, quos vincere et dilacerare consueverant et contemtu prosequi plurimo. Patriam ita omnem liberando et quamdiu regnavit confirmando subsequuti splendoris et gloriae Samuel fuit auctor praestantissimus.

Memoranda denique est Samuelis publica privataque institutio religionis, per quam prophetarum et doctorum subsequutorum et vero omnium recentiorum doctor egregius fuit.

Tristissima fuit a Gideone ad Samuelem instituti Mosaici sors et conditio. Revelata quidem aderat doctrina de Deo purissima, quam tamen populus audire et accipere recusaverat prorsus. Nempe non e populi ingenio prodit religio Mosaica, neque populi moribus aptata hominumque sensibus grata cupiditati qualicunque adulari voluit et placere, sed a Deo profecta corruptos restituere populi mores, nimiam sensuum vehementiam reprimere, praedudatas emendare opiniones et gentis ingenium atque indolem conformare et emendare, istud legis divinae divinum consilium fuit. Nim im tamen distitit divina institutio a populi corruptissimi ingenio servili, quam ut continuo eam ex animo accipere eique obedire potuerit. Ejus religionis altum sensum non magis percipere potuit, quam ad Dei altissimi adtingere purissimam ideam. Hinc nunquam universus populus, raro pauci altioris ingenii viri praeclari ejus senserant atque intellexerant dignitatem et praestantiam. Barbarie prima exui debuit populus, ut huic sese traderet religioni et sanctam illius legem observantia et obsequio prosequeretur sincero. Et vero duce ei opus erat et moderatore, qui, quae Mosis instituisset, intelligeret ipse et sentiret ageretque; qui et auctoritate esset instructus et practico qui dicitur sensu, ut legem divinam populo redderet acceptam et ejus quasi infunderet ingenio. Cujusmodi virum quum ante Samuelem non vidisset Hebraeorum gens, hinc Dei summi inscitia tristis, neglectus continuus, cultus inanis, quippe externo fere constans actu et idolis saepius quam uni vero Deo oblatas; hinc corruptissimi mores, ut in rudissimo exspectes populo, quem adfectuum saepissime male ordinatorum vehementia a legis sanctissimae observantia reddidit alieniorem. Viri igitur quum indigeret Hebraeorum gens, qui religionis Mosaicae aedificium tandem collapsum ac pene obrutum restitueret cultuique honorem,

legibus vim et auctoritatem compararet, in Samuele omnia invenit, quae sacrorum restauratorem atque egregium pietatis et integritatis emendatorem in populo rudiore constituere possint. Neque admodum difficulter ille divinitus olim tradita sacra, quorum agebatur veneratione, populo commendavit et legis moralis, ejus studio flagrabat, obsequium civibus suis reddidit gratum atque acceptum. Est enim magnis et praeclarissimis viris hoc a natura fere concessum, ut ingenii sui robore et vigore in hominum vulgus vim exerceant permagnam; ut multo major soleat esse dignitatis atque auctoritatis efficacitas, quam vel argumentorum praestantia aut ipsius veritatis momentum. Istiusmodi ergo auctoritate gavisus est prae reliquis Hebraeis Samuel, quem purior religionis notitia, continuum pietatis studium et virtutis atque integritatis laus tantum non omnibus praeposuerunt Israelitis. Primus enim ille Deum populi Israelitici regem et fautorem singularem populo annuntiavit. Primus ille conjunctis pudoris, metus et amoris momentis est usus. Primus ille Dei majestatem et benignitatem ita praedicavit, ut, idolorum cultu neglecto, plurimi verum Deum reverentia et amore prosequi inciperent. Virtutis denique et verae pietatis nexum aeternum ille primus exposuit civibusque suis reddidit acceptum. Namque integritatis et pietatis studio ipse continuo flagrabat et in omnibus ejus actionibus non minus quam in omni sermone virtutis amor sincerus elucet egregie. Integrum vitae conspiciamus puerum; sacrum obeuntem ministerium. Integrum invenimus juvenem, injustitiae et libidinis censorem severum. Integerrimum virum testatur integri senis ad populum oratio valedictoria. Quis enim est qui non legerit, aut sine animi commotione et hujus viri veneratione legerit, ultima ejus in frequentissima populi concione prolata verba? Aut quae unquam reverentia dignior est, quam senis imago, qui coram omni populo, in ejus conspectu et ore semper degit, eundem populum virtutis suae et integritatis reddit testem et judicem? Aut quem non moveat populi universi de unius viri integritate communis atque una sententia? Nulli enim unquam cessit ille. Nec vitiorum illecebrae, nec sensuum atque affectuum vis, neque universi populi vox aut regis auctoritas et ira vel studium a recto pietatis et virtutis tramite Samuelem potuerunt revocare. Aliis quidem egregiis viris nonnumquam contigit a vera virtutis via aberrare, hic ita semper sibi constitit, ut in oriente hominum constantissimorum feracissima terrae parte constantissimi nomen prae plurimis

mereri videatur. Quumque adeo virorum doctrina insignium et religionis ac pietatis sensu et studio instructorum magna soleat esse vis in civium suorum animis regendis et conformandis, perpendite A. A., qua auctoritate gavisus fuerit Samuel, cui ea fuit doctrina, pietas et integritas, ut nemo ei anticelluerit quemque praeterea vaticinia eventu comprobata et signa coram omni populo patrata prophetam constituerunt Dei nomine verba facientem Dei que spiritu actum.

Qua quomodo usus sit auctoritate vix opus est, ut disertis moneamus verbis. Edocuit non tantum populum et graviter monuit, sed et religionis virtutisque amorem instillare, vitia insectari, errores coarguere desiit nunquam. Ubicunque fuerit solennibus orationibus et placidis colloquiis, quae sit vera religio, quatenus ejus sit vis et efficacia ostendit. Omnium, sive culti sive inculti essent, omnium sibi conciliare studuit mentes et in veram eos dirigere viam; omnium intimos sensus pertractare et commovere gratissimum ipsi semper fuit et acceptissimum. Ita factum est, ut nullius unquam prophetae doctorisve Israelitici orationes eam semper haberent vim, qualem illius, qui numquam ad populum verba fecit, quin et eundem religionis sensum, quo agebatur ipse, auditoribus communicaret.

Qualis quum fuerit ejus in universum populum, rudiores illum et vitiorum atque idololatriae labe adfectum, efficacia, facile intelligitis A. A. quanta ejus fuerit vis in optimae notae viros et juvenes, quos e toto populo discipulos sibi elegerat, futuros populi doctores et institutores. Conspicere mihi videor praestantissimorum et lectissimorum juvenum oculos auresque in unum illum praeceptorem et vero patrem intentos. Quam ab ejus pendent ore; quantum moventur et incitantur, quanto divini amoris zelo et religionis studio intensissimo aguntur, conteruntur, agitantur. Ubi illum Dei majestatem audiunt praedicantem aut divinam benignitatem exponentem, quis laudi studiove sit modus aut terminus? Ardent animi mentesque nec fervorem, quo aduruntur, possunt continere. In vias simul provolantes, divino veluti furore agitati, palam Dei celebrant laudes numinisque tremendi et benigni praedicant gloriam. Vix verbis sufficiunt linguae, Deoque plenae mentes interna proferre sensa vix ac ne vix quidem possunt. Ita religioni Mosaicae obsoletae illi et ferme antiquatae dignitatem Samuel reddidit et honorem: quique ab infantia Deo dicatus omnem vitam Illi consecravit conaminum suorum primitias vidit senex, fructus tulere sequentia

secula. Ex ejus enim prodierunt schola subsecutae aetatis praestantissimi doctores. Hunc secuti sunt prophetae omnes quodque ulterius progredi ipsis licuit huic egregie praeenti praesertim est adscribendum. Ille iterum fundamenta jecit aedificii praeclarissimi, quod aedificaverunt prophetae, perfecit Servator noster Sanctissimus.

Sed sentio me istud jam diu agere oportuisse, quod cum hujus diei solennitas; tum vero animus gratus et commotus a me postulant.

Igitur ad Vos me converto Perillustres hujus Academiae Curatores, qui ad hanc cathedram me evocavistis et in locum Venerandi et Celebratissimi Palmii suffecistis. Palmii, inquam, cujus non ego tantum, quod leve sit, suspicio merita, sed cujus eruditio et humanitas maximi saepe fieri solet ab omnibus, quibus nostrae disciplinae sunt cordi. Ingratissimus sim, nisi singularem Vestrum favorem intima mente persentiam et admirer mecum et apud alios praedicem. Et tamen quoties, quam ardua sit res tanto viro probabilem esse successorem; necum recogito, toties animi laetitia atque hilaritas metu comprimitur et fere oppressa silet. Istud vero me erexit, quod putavi et Vos et neminem statim a me exspectaturos, quae a viris studio et eruditione subactis. Speravi praeterea fore, ut Deus, quem benignissimum semper sum expertus, mihi annos viresque largiatur, quo plurima illa, quae mihi deesse sum conscius, adhuc adsumere mihi liceat et in eximiae hujus Academiae juventutis usum convertere. Vos Viri Amplissimi! existimatote, me omnem illam vitam omnesque, quas Deus concedat, vires in Disciplinarum et vero hujus Academiae emolumentum, Vestri beneficii memorem, perpetuo et lubentissime impensurum.

Vestrum autem venerabilem et tantis meritis illustrem consessum cum respicio Viri Clarissimi! reverentia ac fere rubore suffusus vix ullam satis aptam orationem reperire possum, quae meae erga Vos observantiae declaranda sufficiat. Ne putetis, quaeso, me Vobis me adjuncturum vel eruditione vel auctoritate ex mea opinione parem. Si enim Vestram dignitatem Vestramque doctrinam considero in hac Academia; per omnem patriam et vero Europam omnem nobilitatam, meae mihi tenuitatis conscius ipsam fere loquendi facultatem mihi eripi sentio. Concedite tamen mihi, quaeso, locum inter Vos, hoc pro certo ratoque habentes nihil mihi unquam magis fore in deliciis,

quam Vestram mereri existimationem Vestraque amicitia frui. Tibi praesertim Celeb. Clarissi! cujus egregias de Theologia scholas in hac Academia audire mihi contigit, me measque res omnes et commoda mea commendo Tuam enim ut plurimi faciam benevolentiam fecere innumera, quae in me contulisti, bona et amicitiae specimina illustrissima. Te vero conspiciens filii Tui, Viri Clarissimi, carissimi praeceptoris semper recurrit imago, cui cum omnium, praeter patrem meum, hominum plurimum debeam, liceat, oro, mihi observantia, qua erga Te et Illum constrictum me sentio, erga Te defungi; liceat mihi te tanquam patrem venerari, amare et debita pietate prosequi.

Vobis omnibus, quorum Ordini adjunctus sum, Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum Professores, me meaque commoda commendo et tibi inprimis Clar. Weyersi, cujus amicitia et olim, quum summorum virorum Hamakeri et Palmii eramus discipuli, mihi fuit acceptissima et nunc mihi omnium est gratissima. Tu mihi praecivisti me amanter excipiens, ego Te sequar officiose Te colens. Sic communis nos jungat semper amor, conjungant studia communia.

Hamakeri et Palmii nomina celebratissima quum pronuntio, nescio quo horrore insolito et animi perturbatione perfundor. Et Hamakeri quidem celebratissimi et desideratissimi Viri video successorem. Te vero Clarissime Palmi! quomodo compellam aut quo Te digno Te alloquar sermone? Gratulor tibi vegetam adhuc senectutem, gratulor otium, sed profecto multo magis Academiae patriaeque gratularer, si ne senectutis quidem umbra Te attigisset, nec otio illo Tibi opus fuisset. Doctrinae aut eloquentiae aut humanitatis Tuae commemorare gloriam, quid attinet in hoc eruditissimorum virorum, te suspicientium, consessu. Potius Tuam, quam discipulus olim expertus sum flagito benevolentiam Tuique copiam. Concedat Tibi Deus O. M. diu vegetam senectutem, ut adeo te hortatore et monitore meos labores Academiae et literis consecrare mihi liceat.

In Hunc intuemini Juvenes Praestantissimi! qui in hac Academia doctrinis tribuitis operam quibuscunque. Hujus Viri celebratissimi exemplum imitari conamini! Vos in primis, qui Theologiae operam estis daturi aut datis, Orientalibus quoque Literis colendis parati, Hujus exemplo, nulla sit Vobis sine hisce literis vita!

Vestrae amicitiae et existimationi ex animo me commendo. Vestra quantum valeam commoda curare et studia adjuvare cum demandati mihi muneris postulat ratio, tum et ipse gestio. Me ergo utimini non doctore, sed commilitone, sed in via quam paulo diutius calcavi comite, sed amico. Ad desideria vestra implenda promptissimum me vobis praestabo amicum beatissimamque meam praedicabo sortem, si veterem hujus Academiae in hoc studiorum genere gloriam, vobis faventibus, conservare mihi liceat et augere.

D I X I.

SERIES LECTIIONUM,

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA

in annum MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII proposita.

RECTORE MAGNIFICO

PETRO JOANNE UYLENBROEK.

FACULTAS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM
ET PHYSICARUM.

- P. J. UYLENBROEK Physicam docebit, secundum compendium a Cl.
Biot editum, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . . horá XII.
Physicam et Astronomiam Mathematicam tradet, iisdem diebus X.
Astronomiae Elementa exponet, die Martis hora vespertina . . VI — VII.
Arithmetica Universalem sive Algebra explicabit, die Jovis I.
et Veneris VIII et I.
- G. WTTWAAL Oeconomiae politicae capita selecta interpretabitur,
diebus Martis et Mercurii I.
Lectionibus de Agricultura et Re pecuaria vacabit, diebus
Martis et Mercurii XII.
- C. G. C. REINWARDT Chemiam universam theoreticam et experimen-
talem exponet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . . XI.
Rei Herbariae fundamenta tradet, diebus Lunae, Martis et
Mercurii I.
Plantarum Historiam illustrabit, verno et aestivo tempore
matutino, iisdem diebus et Jovis VII.
- J. DE GELDER tradet Elementa Geometriae, diebus Lunae, Martis,
Mercurii et Jovis VIII.
Trigonometriam rectilineam et sphaericam, ejusque usum in
Astronomiá et Arte navigandi, aliisque Disciplinis, pro-
vectioribus discipulis explicabit, diebus Lunae, Martis,
Mercurii et Jovis IX.

Calculus Differentialem et Integralelem, diebus Lunae et Mercurii	horá	XII.
Mechanicam Analyticam, diebus Martis et Jovis		XII.
Theoriam Probabilitatis, quam vocant, et insignem ejus usum in vita civili, tradet: quarum lectionum horas in commodum Auditorum constituet.		
Philosophiae Theoreticae et Literarum humaniorum Candidatis Geometriam, et Arithmetica universalem, initiis repetitis, explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis		XI.
Partem Theoreticam et Practicam Paedagogices, ad disciplinas Mathematicas relatae, futuros Gymnasiorum Praeceptores docebit, horis deinceps indicandis.		
J. G. S. VAN BREDA Historiam naturalem, Anatome et Physiologia comparata Animalium, praesertim vertebratorum, illustra- tam, docebit, diebus Jovis et Veneris		XI.
Geologiam et Historiam Plantarum et Animalium fossilium tradet, diebus Jovis et Veneris		XII.
J. VAN DER HOEVEN Zoologiam, Anatomem et Physiologiam comparatam docebit diebus Lunae, Martis et Mercurii		XI.
aestivo tempore		X.
Anthropologiam docebit diebus Martis et Jovis		I.
Entomologiam, aut aliam Zoologiae partem, explicabit diebus et horis dein indicandis.		
A. H. VAN DER BOON MESCH Chymiae doctrinam ejusque in artibus usum exponet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . .		IX.
Pharmacologiam Chymicam docebit diebus Lunae et Mercurii		XII.
Chymiam practicam et experimenta instituendi artem docebit die Saturni		V — VII.

FACULTAS PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM
HUMANIORUM.

J. H. VAN DER PALM Amosi Vaticinia interpretabitur, diebus Lunae et Mercurii		I.
<i>Secundum Regum librum</i> cursoria lectione tractare perget, die Veneris		I.

M. SIEGENBEEK Historiam patriae, secundum compendium sermone Batavo a se edendum, enarrabit, die Mercurii, hora I, et diebus Jovis et Veneris	X.
Stili bene Belgici praecepta tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii	XII.
Eloquentiam Belgicam docebit, ter per hebdomadem, diebus et horis, pro Auditorum commodo, constituendis.	
Exercitia oratoria moderabitur, die Saturni	I.
J. BAKE interpretabitur <i>Ciceronis</i> libros III de Oratore, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	IX.
<i>Euripidis</i> Phoenissas, tum <i>Xenophontis</i> Symposium, et <i>Platonis</i> Eutyphronem; iisdem diebus	X.
Antiquitates Atticas explicabit, diebus Lunae et Mercurii	I.
Scholas Paedagogicas continuabit, diebus Martis et Jovis	I.
J. NIEUWENHUIS Logicam docebit, diebus Veneris et Saturni	IX.
Metaphysicam, diebus Jovis, Veneris et Saturni	XI.
Scholas Paedagogicas continuare et Historiam Philosophiae, aut Philosophiam moralem explicare paratus est, diebus et horis Auditoribus commodis.	
P. HOFMAN PEERLKAMP explicabit Historiam Universalem, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	XI.
Fabulas <i>Plauti</i> Militem Gloriosum et Trinummum, die Veneris	X.
G. L. MAHNE Antiquitates Romanas tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii	XII.
Historiam Artium et Doctrinarum studii apud Romanos exponet, diebus Jovis et Veneris	XII.
J. M. SCHRANT Patriae Historiam explicabit, diebus Mercurii, Jovis et Veneris	I.
Antiquitates Germanicas, Batavicas, Frisicas interpretabitur, diebus Lunae et Martis	I.
Eloquentiae Historiam Criticam, cum veteris tum recentioris aevi, explicare paratus est, diebus et horis Auditoribus commodis.	

- H. E. WEYERS, Prof. Extraord., Sermonis Hebraei elementa tradet, Grammaticâ usus Cl. *Roordae*, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis VIII.
- Litteras Arabicas et Syriacas docebit, in illis Cl. *Roordae*, in his Cl. *Hoffmanni* Grammaticam secutus, diebus Martis et Jovis I.
et die Veneris VIII et IX.
- Provectoribus explicare perget *Hamásae* Carmina cum *Tebrîzii* Commentario, die Lunae I.
- Bar-Hebraei* Chronicon Syriacum, die Mercurii I.
- Libri Arabici de expugnatione Memphidis et Alexandriae, ab *Hamakero* editi, lectionem absolvét; tum *Bidpaji* Fabulas, a Cl. *Sacjo* editas, interpretabitur, die Veneris XI.
- J. BAKE et P. HOFMAN PEERLKAMP praeerunt disputandi exercitiis, diebus Mercurii III.

FACULTAS MEDICA.

- G. SANDIFORT Anatomiam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris X.
- Physiologiam, Anatome comparata illustratam, iisdem diebus Methodum secandi cadavera, quotidie, hiberno tempore . . . III — V.
- M. J. MACQUELYN Suppellectilem Pharmaceuticam duce Pharmacopaeâ Belgicâ explicare perget, et praecepta Diaetetica tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis VIII.
- Doctrinam Indicationum Therapeuticarum docebit, et ad usum praecipuorum Remediorum applicabit, cum exercitatione in Nosocomio Académico, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis IX.
- J. C. BROERS Theoriam disciplinae Chirurgicae exponet, singulis diebus XII.
- Exercitationibus Clinicis, in Nosocomio Academico habendis, vacabit quotidie I — III.
- Die vero Veneris II.

Operationibus Chirurgicis hiberno tempore, horis dein indicandis.	
Artem Obstetriciam Theoreticam et Practicam, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	horá X:
Medicinam Forensem, die Veneris	I.
C. PRUYS VAN DER HOEVEN Pathologiam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	I.
Medicinam Practicam cum exercitatione in Nosocomio Academico, quotidie	XI.
Historiam Medicinæ tradet, die Veneris	I.
M. J. MACQUELYN et C. PRUYS VAN DER HOEVEN Disputandi exercitiis praeerunt, die Jovis	III.

FACULTAS JURIDICA.

H. G. TYDEMAN Encyclopaediam Juris tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii	XII.
Oeconomiae Politicae principia, ad patriam nostram applicata, docebit, diebus Lunae et Veneris	I.
et die Veneris	XII.
Statisticam Patriae describet, diebus Martis, Mercurii et Jovis	I.
Juris Mercatorii Belgici Institutiones tradet, die Veneris, horá X — XII, vel alia commodiore.	
C. J. VAN ASSEN docebit <i>Justiniani</i> Institutiones Juris Civilis, diebus Lunae et Mercurii	IX.
diebus Martis et Jovis	VIII.
Digestorum Libros, diebus Lunae, Mercurii et Veneris	X.
et die Saturni	VIII.
Codicem Juris Civilis Francici, diebus Lunae, Mercurii et Veneris	VIII.
Rem judicariam cum exercitationibus forensibus, Jure Francico et Neerlandico, die Martis	X.
die Jovis	X et XI.
A. COCK tradet Jus Naturale, diebus Lunae, Mercurii et Veneris	VIII.

Jus Publicum, diebus Lunae, Mercurii et Veneris	horá	X.
Jus Criminale, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris		IX.
J. R. THORBECKE explicabit Historiam Juris Romani, diebus Martis, Jovis et Veneris		IX.
Historiam Europae diplomaticam a regno <i>Ludovici XIV</i> usque ad Congressum Viennensem, diebus Martis, Mercurii et Jovis		I.
Historiam Politicam et Juris Civilis Patriae nostrae, inde a Pace Monasteriensi, diebus Lunae, Martis et Mercurii		XII.
Historicam tradet Legis Fundamentalibus comparatae, interpretationem, diebus Lunae, Martis et Mercurii		XI.

FACULTAS THEOLOGICA.

J. CLARISSE Theologiam Dogmaticam docebit, diebus Lunae, Martis et Mercurii		IX.
Theologiam Moralem, diebus Lunae, Martis et Mercurii		XI.
Theologiam Naturalem tradet, diebus Martis et Jovis		X.
Encyclopaediam Theologicam secundum suam Epitomen, diebus Lunae et Mercurii exponet aut Homileticae praecepta		X.
Exercitia Oratoriae Sacrae moderabitur, die Lunae		I.
W. A. VAN HENGEL Narrationes Euangelistarum de JESU, quae dicuntur, <i>Passione et Resurrectione</i> interpretabitur, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris		VIII.
Hermeneuticam Literarum Sacrarum tradet, die Mercurii et Jovis		VIII.
De praecipuis Theologiae Dogmaticae capitibus auditores interrogabit, die Veneris		IX.
Cum Theologiae studiosis provectoribus de variis rebus gravioris argumenti familiariter colloquetur, die Veneris	V sqq.	
Oratoriae Sacrae exercitationibus praecrit, die Jovis		I.
N. C. KIST Historiam Ecclesiasticam docebit recentiore, diebus Lunae, Martis et Mercurii		XII.
Dogmatum historiae loca selecta tractabit, die Jovis et die Veneris		XII.
		XI.

<i>Clementis Romani</i> et <i>Polycarpi</i> Epistolas, apud Luchtmansios editas, explicabit, die Veneris	horá XII.
Exercitia disputandi, de quaestionibus argumenti potissimum Historico-Theologici, moderabitur, die Saturni	I.
Orationibus Sacris praeërit, die Martis	I.

G. KNIPPENBERG, Academicus Artis Gladiatoriae Magister, aptum et elegantem gladii usum quotidie docebit.

Bibliotheca Academica; Lectionum tempore, diebus Lunae, Mercurii, Veneris et Saturni, ab horá XII ad III; Feriarum tempore, diebus Mercurii et Saturni, ab horá XII ad II, unicuique patebit.

S E R I E S
DISSERTATIONUM INAUGURALIUM
IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA
DEFENSARUM

a d. VIII Febr. MDCCCXXXVII ad d. VIII Febr. MDCCCXXXVIII.

- 1837 die 14 Febr. Dissertatio Juridica *de Solutionibus* defensa a J. BURMANIA VAN ANDRINGA DE KEMPENAEER, Arnhemensi, pro Doctoratu Juris Romani.
- die 20 Febr. Dissertatio Medica, continens *Observationes Pathologicas*, defensa ab ARNOLDO FLORENTIO JOSEPHO INGEN-HOUSZ, Bredano, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude.*
- die 14 Martii. Dissertatio Juridica *de Vindicta Privata*, defensa a GERHARDO DAVIDE RIEBIUS, Daventriensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude.*
- die 17 Martii. Dissertatio Juridica *de Testamento publico secundum juris hodierni principia*, defensa ab ALBERTO JOHANNE DE NEEFF VERGROESEN, Bergensi ad Zomam, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude.*
- die 18 Martii. Dissertatio Literaria *de varia libertatis Sacrorum in patria nostra conditione, a motis primum ea de re controversiis usque ad Guilielmi Arausiaci mortem*, defensa publice a JOLLE ALBERTO JOLLES, Amstelodamensi, pro Philosophiae Theoreticae Magisterio et Literarum Humaniorum Doctoratu, *magna cum laude.*
- die 18 Martii. Dissertatio Juridica *de varia libertatis Sacrorum in patria nostra conditione, inde a Guilielmi Arausiaci morte usque ad magnum a. 1651 ordinum concessum*, publice defensa a JOLLE ALBERTO JOLLES, Amstelodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude.*

- 1837 die 10 Aprilis. Dissertatio Medica, *de Colica Saturnina*, defensa a GUILIELMO HENRICO ACRET, Londinensi, pro Doctoratu Medicinae.
- die 21 Aprilis. Dissertatio Juridica, *de Compensationibus*, defensa a MAXIMILIANO PHILIPPO ALEXANDRO VAN HÔVELL TOT WESTERVLIER, Gelro, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- die 22 Aprilis. Dissertatio Medica *de Aretaeo Medico diagnostico summo*, publice defensa, a PETRO HENRICO SURINGAR, Lingensi, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- die 8 Maji. Dissertatio Medica continens *Observationes Medico-practicas*, defensa a GUILIAMO BALTHASAR VAN DER FEEN, Nordvicensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- die 11 Maji. Dissertatio Literaria *de Pericle ejusque Reipublicae Atheniensium administratione*, publice defensa a SOLKO WALLE TROMP, Leoardia-Frisio, pro Philosophiae Theoreticae Magisterio et Literarum Humaniorum Doctoratu, *magna cum laude*.
- die 11 Maji. Dissertatio Juridica *de Probationibus familiae apud Romanos*, publice defensa a SOLKO WALLE TROMP, Leoardia-Frisio, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude*.
- die 11 Maji. Dissertatio Juridica continens *Annotationes ad nonnullorum Ictorum fragmenta*, publice defensa a JOHANNE WYBRANDO TROMP, Lekkuma-Frisio, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude*.
- die 19 Maji. Dissertatio Juridica *de Florentini Icti libris vi posterioribus Institutionum*, defensa a MARINO CORNELIO VERVENNE, Goesano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- die 22 Maji. Dissertatio Medica *de Ebrietate*, publice defensa a PETRO PINCOFS, Roterodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- die 22 Maji. Dissertatio Medica *de Pleuritide*, defensa ab ADRIANO VAN DER WILLIGEN, e pago Hillegom, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- die 23 Maji. Dissertatio Juridica *de Obligationibus Liberorum erga Parentes, Jure Gallico*, defensa a GISBERTO HENRICO GUILIELMO LAURENTIO VAN DORTH TOT MEDLER, Gelro, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.

- 1837 die 27 Maji. Dissertatio Juridica *de Patria Potestate*, defensa ab H. A. N. VERHEIJEN, e pago Boxmeer, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- die 27 Maji. Dissertatio Juridica *de Petitione remissionis causae ad aliud tribunal*, defensa ab EMMERICO ANTONIO BERCKMANS DE WERT, Roterodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- die 30 Maji. Dissertatio Juridica *de Obligationibus ex Conventionibus*, defensa a JACOBO STEUR VAN VRYBERGHE DE CONINGH, e pago Maasland Hollando, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude*.
- die 31 Maji. Dissertatio Juridica *de iis Delictis, quae non nisi ad laesorum querelam vindicantur*, publice defensa a MICHAELE HENRICO GODEFROI, Amstelodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude*.
- die 1 Junii. Dissertatio Juridica *de Artt. II et III Codicis poenalis*, defensa a NICOLAO DUMPPEL, Zwollano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- die 3 Junii. Dissertatio Juridica *de Mutationibus quae graviditate producuntur*, defensa publice ab ADRIANO HENRICO JACOBO DE BORDES, Hagano, pro doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- die 3 Junii. Dissertatio Medica *de Systemate uropoietico radiatorum*, defensa publice a GEORGIO PHILIPPO FREDERICO GROSHANS, Roterodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- die 5 Junii. Dissertatio Medica *de Tuberculis praecipue in pulmonibus*, defensa a JOSEPHO COX COX, Anglo, pro Doctoratu Medicinae.
- die 7 Junii. Dissertatio Medica *de Encephalitide*, publice defensa a JACOBO JOANNE SAS, Delphensi, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- die 7 Junii. Dissertatio Medica *de Febre flava*, publice defensa a JACOBO DE JAAGER, ex pago Reeuwijk, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.

- 1837 die 9 Junii. Dissertatio Juridica, *de Obligationibus, quae quasi ex delictis oriuntur*, defensa a PAULO JOHANNE ADRIANO VAN DAM, Medioburgo-Zelando, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude*.
- die 14 Junii. Dissertatio Juridica, *de vi Juris non scripti in Codice Civili, tum Francico tum Neerlandico*, defensa a GERHARDO UMBGROVE, Gelro, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude*.
- die 14 Junii. Dissertatio Medica, *de Herba Nicotiana, ejusque usu et abusu, tum in Medicina, tum in vita communi*, defensa a PETRO JACOBO VERHAGEN, ex pago Zuid-Beijerland, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- die 16 Junii. Dissertatio Literaria, qua continentur: *γνωμὰ κατ' ἐκλογὴν κ. τ. λ.* defensa publice a LAURENTIO RYNHARDO BEIJNEN Hagano, pro Philosophiae Theoreticae Magisterio et Literarum Humaniorum Doctoratu, *cum laude*.
- die 16 Junii. Dissertatio Juridica, *de Curia Civitatum Imperii Romani*, defensa ab EDUARDO PIAGET, Novocastro-Helveto, pro Doctoratu Juris Romani.
- die 17 Junii. Dissertatio Juridica *de Oppositione tertii*, defensa a JANO LOS, ex pago Nieuw-Beijerland, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude*.
- die 17 Junii. Dissertatio Juridica *de Collatione Bonorum*, defensa a CAROLO MATTHEO VAN MEEVERDEN, ex Insula Java, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude*.
- die 19 Junii. Dissertatio Medica, *de Phlebitide*, defensa a NICOLAO TJALLINGS HALBERTSMA, ex pago Grouw Frisio, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- die 20 Junii. Dissertatio Juridica, *de Domicilio*, defensa a JOHANNE HAITSMA MULIER, Rinsuinageest-Frisio, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude*.
- die 21 Junii. Dissertatio Medica, *de Musices effectu in morbis sanandis*, defensa a RUDOLPHO BENJAMINO VAN DEN BOSCH, Roterodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.

- 1837 die 22 Junii. Dissertatio Juridica *continens expositionem requisitorum, quae concurrere debent ut poena mortis furi infligatur*, defensa a MARINO JANO SCHURBEQUE BOEJE, Zirizca-Zelando, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude.*
- die 23 Junii. Dissertatio Medica, *de Sanguine*, defensa a GUILIELMO MUNK, ex Devonia Anglo, pro Doctoratu Medicinæ.
- die 24 Junii. Dissertatio Literaria, *qua continentur quaestiones de Comœdia Aristophanea*, defensa a GUILIELMO GERARDO BRILL, Lugduno-Batavo, pro Magisterio Literarum Humaniorum et Philosophiae Theoreticæ Doctoratu, *magna cum laude.*
- die 24 Junii. Dissertatio Theologica, *de Hussi vita, praesertimque illius condemnati causis*, publice defensa a DIDERICO GERTRUDE VAN DER HORST, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Theologiae, *magna cum laude.*
- die 26 Junii. Dissertatio Juridica, *de Cura prodigorum*, defensa ab ANDREA ABRAHAMO ANDRESON, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude.*
- die 26 Junii. Dissertatio Theologica, *de Theodora Antiocheno, Mopsuestiae Episcopo, XII Prophetarum minorum interprete*, publice defensa a GUILIELMO CAROLO HERMAN TOE WATER, Harderoviceno, pro Doctoratu Theologiae, *magna cum laude.*
- die 29 Junii. Dissertatio Juridica, *de Conditione Servorum apud Romanos*, defensa a JANO RICO COUPERES, India-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani.
- die 29 Junii. Dissertatio Juridica, *de Cursu publico, tam apud veteres, quam apud recentiores*, defensa publice pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude.*
- die 30 Junii. Dissertatio Philosophica, *de Insignioribus quibusdam Methodis determinandi orbitas cometarum e tribus observationibus*, defensa ab ADRIANA JEREMIA BOON, Delphensi, pro Magisterio Matheseos et Philosophiae Naturalis Doctoratu, *magna cum laude.*
- die 30 Junii. Dissertatio Juridica, *de Tutore subrogato*, defensa a JACOBO JOANNE ALIX, Amstelodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude.*

- 1837 die 1 Julii. Dissertatio Juridica *de art. 291—294 Codicis poenalis*, defensa a PAULO THEODORO VAN HOORN, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude*.
- die 1 Julii. Dissertatio Medica, *de Febre intermittente perniciosa*, defensa a WERNARDO JOHANNE IMMINK, Amstelodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- die 9 Octobr. Dissertatio Medica, *de Formae pelvis foemineae exploratione*, publice defensa a PETRO ARNOLDO VAN DEN BERG, Rotterdamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- die 15 Nov. Dissertatio Medica, *de Voce sana et morbosa*, defensa a JOANNE JOSEPHO VIOTTA, Amstelodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- die 1 Dec. Dissertatio Juridica, *de aggerum et aquarum Curatorum Collegio, atque de historia tractus de Krimpenerwaard*, defensa ab ANTONIO PAULO WEGGEMAN GULDEMOND e pago Ouderkerk, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude*.
- die 18 Dec. Dissertatio Juridica, *de Jure Superficie*, defensa a GERARDO WENDELINO THOMA VOGELVANGER, Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude*.
- die 18 Dec. Dissertatio Juridica *de Usufructu ex patria potestate*, defensa a GEERHARDO EISSONE JORDENS, Daventriensi, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *magna cum laude*.
- die 19 Dec. Dissertatio Medica, *de circulatione sanguinis in foetu et homine adulto*, defensa ab ARIO BRABER, Oudetongensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- die 20 Dec. Dissertatio Juridica, *de Culpae Praestatione in contractibus*, defensa a JACOBO CAROLO VAN DE KASTEELE, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude*.
- die 22 Dec. Dissertatio Medica, *de Junipero communi*, defensa ab ADRIANO COOL, Schiedamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- die 22 Dec. Dissertatio Juridica, *de Crimine desertionis, ejusque poenis, sec. Cod. poenalem militare Neerlandicum*, defensa a JOANNE ENSCHEDÉ JUN., Harlemensi, pro Doctoratu Juris Romani et hodierni, *cum laude*.

- 1837 die 22 Dec. Dissertatio Medica *de Peritonitide*, defensa a MARINO HENRICO VAN DEINSE, Goesa-Zelando, pro Doctoratu Medicinae.
- 1838 die 10 Jan. Dissertatio Literaria exhibens ad *Thucydideam belli Peloponnesii Epocham Annotationem*, publice defensa a WALRANDO CORNELIO LUDOVICO CLARISSE, Harderovico-Gelro, pro Literarum Humaniorum Magisterio et Philosophiae theoreticae Doctoratu, *magna cum laude*.
- die 18 Jan. Dissertatio Medica, *de Auro*, defensa a JACOBO THIERENS, Amstelodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- die 20 Jan. Dissertatio Theologica, *de locis Euangelistarum, in quibus Jesus Baptismi ritum subiisse traditur*, publice defensa a JOANNE JACOBO PRINS, e pago Lange-Zwaag Frisio, pro Doctoratu Theologiae, *magna cum laude*.
- die 30 Jan. Dissertatio Medica, *de Dothinenteria*, defensa a JOANNE FREDERICO VAN HENGEL ex pago Grootebroek, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.

NUMERUS ADOLESCENTIUM

IN ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE ALBO

INSCRIPTORUM DIE 1° DECEMBRIS MDCCCXXXVII.

IN FACULTATE DISCIPLIN. MATH. ET PHYSIC.	IN FACULTATE PHIL. THEOR. ET LITT. HUMAN.	IN FACULTATE MEDICA.	IN FACULTATE JURIDICA.	IN FACULTATE THEOLOGICA.
11	42	199	272	189

In hunc numerum 713 adolescentium recepti sunt 185, quorum

11 in Facultate Phil. Theor. et Litt. Hum.

34 in Facultate Medica.

71 in Facultate Juridica.

69 in Facultate Theologica.

qui nomina in Albo professi sunt, eo tantum consilio ut hic examinarentur,
ceterum in diversis Athenaeis versantur.

P R O G R A M M A

CERTAMINIS LITERARII

A

RECTORE ET SENATU ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE

d. VIII *Februarii* MDCCCXXXVIII.

I N D I C T I.

Rector et Senatus Academiae Lugduno - Batavae, ex Regio Edicto d. II Mensis Augusti A. MDCCCXV. N°. 14, Academicarum Belgicarum Cives et Athenaeorum Alumnos in annum sequentem ad certamen Literarium invitant et evocant, et Quaestiones, e singulis Ordinibus Academicis, promulgant has:

EX ORDINE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM
HUMANIORUM.

E PHILOSOPHIA THEORETICA.

Quamnam operam Veteres Philosophi Graeci posuerunt in loco Philosophiae moralis, qui est de *Consolatione*? Quenam in eorum libris consolatoriis prodita sunt argumenta rationesque consolandi; quantumque his tribuendum est?

E LITERIS.

Codicis Hebraei bene interpretandi periculum fiat in carmine, quod DEBORA et BARAKUS cecinisse Judic. V. 1 sqq. leguntur.

EX ORDINE MEDICORUM.

Quales Theorias experimentis illustratas divulgavit Anatomici et Physiologi, inde ab initio hujus seculi, circa structuram et functionem Nervorum?

EX ORDINE JURECONSULTORUM.

Exponatur Historia introducti in provincias, quas deinceps Respublica Belgii Uniti comprehendit, Juris Romani.

EX ORDINE THEOLOGORUM.

Montenismi in Occidentem translati indoles et in Ecclesiam Latinam effectus exponantur.

EX ORDINE DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET PHYSICARUM.

E MATHESI.

In plano quodam indefinito tres dentur circuli, quorum magnitudo et positio tribus aequationibus

$$(x - a)^2 + (y - b)^2 = r^2$$

$$(x - a')^2 + (y - b')^2 = r'^2$$

$$(x - a'')^2 + (y - b'')^2 = r''^2$$

determinantur. Quarum aequationum quum binae vicissim una ab alia substrahuntur, trium prodeunt rectorum aequationes, quae, ut solutio docebit, *rectae chordarum* aut *aequalium potentiarum* appellari possunt. Tres illae rectae memorabiles sunt ob mutuam convenientiam positionis ratione rectorum, quae binos circulorum datorum vicissim tangunt. Hinc quaeritur explicatio rerum peculiarium ad quas datae aequationes ducent et theorematum quorundam, quae analytica inquisitio immediatè monstrabit. Quo in genere requiritur, ut diligenter exponatur, quid aequationes indicabunt, quum radii unius aut plurium horum circulorum evanescent, eamque ob causam aequatio aut aequationes circulorum in illas puncti definiti mutantur.

E C H Y M I A.

Quandoquidem Chymici plurimum dissentiunt de Salium ordine rite constituendo et definiendo; neque de communi quodam definitionis principio conveniunt, ita ut nunc latiori sensu majorem, nunc strictiori minorem, corporum diversorum numerum Salium titulo comprehendunt: quaeritur expositio accurata et examen criticum opinionum de Salium natura et definitione; dein inquiratur e quo maxime probabili generali principio et caractere Salium natura cognoscatur et definiatur.

Commentationes, non nisi Latina oratione conficiendae, aliâque, quam auctoris, manu describendae, ante diem 1 Novembris hujus anni mittantur ad Virum Clarissimum P. J. UYLENBROEK, Senatûs Academici Actuarium, fiatque hoc praeter Academiae expensas. Singulae Lemmate inscribuntur, adjunguntorque schedulae obsignatae, auctorum nomina et praenomina integre continentes, eodemque extrinsecus Lemmate distinctae.

Universa concertationis ineundae ratio cognoscatur ex Regio Edicto supra memorato, art. 205 — 213, nec non Edicto 13 Oct. 1836, n°. 87.

ANNALES ACADEMIAE

RHENO-TRAJECTINAE.

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

NOMINA PROFESSORUM,

QUI

inde a die XVII Martii MDCCCXXXVII,

usque ad diem XXVI Martii MDCCCXXXVIII,

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA DOCUERUNT.

RECTOR MAGNIFICUS

LUDOVICUS GERARDUS VISSCHER.

SENATUS ACADEMICI ACTUARIUS

RICHARDUS VAN REES.

*PROFESSORES IN FACULTATE PHILOSOPHIAE
THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.*

PHILIPPUS GUILIELMUS VAN HEUSDE.

ANTONIUS VAN GOUDOEVER.

LUDOVICUS GERARDUS VISSCHER.

JACOBUS CORNELIUS SWIJGHUISEN GROENEWOUD.

*IN FACULTATE DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM
ET PHYSICARUM.*

NICOLAUS CORNELIUS DE FREMERY.

GERARDUS MOLL, hoc anno vertente mortuus.

JOANNES FRIDERICUS LUDOVICUS SCHRÖDER.

JANUS KOPS, propter aetatem septuagenariam honorifice rude donatus.

THEODORUS GERARDUS VAN LIDT DE JEUDE.

PETRUS JOANNES ISAACUS DE FREMERY, Prof. extraord.

RICHARDUS VAN REES.

CORNELIUS ADRIANUS BERGSMA.

NOMINA PROFESSORUM.

IN FACULTATE THEOLOGIAE.

JODOCUS HERINGA, E. F. propter aetatem septuagenariam honorifice
rude donatus.

HERMANNUS BOUMAN.

HERMANNUS JOANNES ROYAARDS.

HENRICUS EGBERTUS VINKE.

IN FACULTATE JURISPRUDENTIAE.

HERMANNUS ARNTZENIUS, propter aetatem septuagenariam hono-
rifice rude donatus.

JANUS RICHARDUS DE BRUEYS.

ADRIANUS CATHARINUS HOLTIIUS.

JANUS ACKERSDYCK, Prof extraord.

JOANNES MICHAELIS FRANCISCUS BIRNBAUM.

IN FACULTATE MEDICINAE.

JANUS BLEULAND, propter aetatem septuagenariam honorifice
rude donatus.

NICOLAUS CORNELIUS DE FREMERY.

BERNARDUS FRANCISCUS SUERMAN.

JANUS ISAACUS WOLTERBEEK.

JACOBUS LUDOVICUS CONRADUS SCHROEDER VAN DER KOLK.

LECTORES.

SAMUEL NYHOFF, Linguae Graecae.

GERARDUS DORNSEIFFEN, Literarum Humaniorum.

CAROLUS THOMPSON, Literarum Anglicarum.

JUSTUS HENRICUS KOCH, Linguae Germanicae.

GEORGIUS CAROLUS VERENET, Literarum Gallicarum.

LUDOVICI GERARDI VISSCHER

O R A T I O

DE

GERARDO MOLL.

DICTA PUBLICE

DIE XXVI MARTII MDCCCXXXVIII.

CUM ACADEMIAE REGUNDAE MUNUS
SOLENNI RITU PONERET.

LUDOVICI GERARDI VIRENCH

O R A T I O

GERARDI VIRENCH

ORATIO

DE VITAE BREVITATE

DE VITAE BREVITATE

DE VITAE BREVITATE

ACADEMIAE RHENO-TRAJECTINAE CURATORES, VIRI AMPLISSIMI!

ET QUI HIS AB ACTIS ES, VIR CONSULTISSIME!

ARTIUM ET DISCIPLINARUM PROFESSORES, VIRI CLARISSIMI,
COLLEGAE CONJUNCTISSIMI! — LECTORES DOCTISSIMI!

QUOTQUOT PRAESENTIA VESTRA HANC SOLENNITATEM CONDE-
CORATIS, VIRI PUBLICA AUCTORITATE, DOCTRINAE LAUDE,
MUNERUMQUE DIGNITATE CONSPICUI!

DIVINORUM ORACULORUM INTERPRETES DOCTISSIMI, REVE-
RENDI!

ARTIUM DOCTRINARUMQUE DOCTORES CONSULTISSIMI, EXPERIENTISSIMI, ACUTISSIMI!

ORNATISSIMI JUVENES ACADEMICI, PATRIAE SPES ET EXPECTATIO!

CIVES DENIQUE ET HOSPITES, SUO QUIQUE LOCO HONORANDI!

ACADEMIAE HUIUSMODI CUM VESTRA CURA ET SOLICITUDINE

ET VESTRO SPECTANTE CURAM HABERE

ARTE ET DISCIPLINA TUORUM VIRIUM

COLLEGII HUIUSMODI CUM VESTRA CURA ET SOLICITUDINE

QUOTIDIANE TUAE CURAE VESTRAE VIGILANTIAE

CONCURRENTIUM VESTRAE VIGILANTIAE

NUMEROSISSIMIS MEMBRIS

DIVITIUM CUM VESTRA CURA ET SOLICITUDINE

RENDI!

Illuxit rursus dies ille festus, exacto Academiae anno celebrandus.

Rectoris munere fungens, auxiliante Deo, per annum primus fui inter pares, prospiciens, ne Academia quid detrimenti caperet.

Nunc vero in hunc locum adscendi, ut magistratum meum in digniorem conferam successorem, simul vero orationem habeam, antiquo more.

Equidem, ineunte magistratu, ad orationis argumentum eligendum et elaborandum, pro virium mearum tenuitate, animum applicui. Dicere mihi proposueram «de vi, quam renata saeculo decimo sexto literarum artiumque studia habuerunt in patriam nostram.»

Quam materiam ad finem tantum non perduxeram, cum, eheu! tristis ad me pervenit nuntius de Mollio nostro, repentina morte Patriae erepto; a quo tempore luget Academia, atque ego, quod primum susceperam argumentum, haud sane triste, mutato consilio posui.

Quo enim animo me tunc fuisse putatis, Auditores? Num de alio argumento me cogitasse censetis, quam de viro, quem quotidie desideramus omnes, de quo frequens adhuc nobis sermo est?

Fateor equidem, Auditores! Mollium, qua fuit ingenii ubertate, non nisi a tali viro digne posse laudari, qui in eodem, quo ille inclaruit, scientiarum genere elaboravit. Attamen, cum fuit Mollius vir etiam literis excultus, qui multiplicis doctrinae suae ambitu ad varios pertinere videbatur studiorum cultores, atque ea, quae in lucem edidit scripta haud parum cum historia sunt conjuncta, videtur etiam talis fuisse, cujus laudes praedicare non physicis tantum, sed et aliis gratum accidit.

Quibus dictis nequaquam illud volo, mearum esse virium tanti physici memoriam recolere. — Contra, quam parum huic rei bene peragendae aptus sim, quo loco id melius persentire possem, quam hoc ipso, ex quo nunc verba facere mihi contingit et amplissimam hanc doctorum virorum coronam intueor. Cum tamen de Mollio tacere, Academiae fata enarraturus, non possem, nec vellem, optio mihi facienda fuit inter orationem de eo magis

minusve plenior. Malui illud, Auditores! confidens hoc argumentum, quippe quod sponte animos vestros occupat, etsi viribus meis parum accommodatum, tamen, ut huic diei congruum est, sic est vobis haud injucundum, et cum vestra fortasse expectatione conjunctum fore.

Dicam igitur de GERARDO MOLL, ita quidem, ut primum agam de ejus vita et fati, tum de variis ejus observationibus et scriptis editis, tandem vero de amabili ejus indole et de ingenti, quam fecimus, jactura.

Vos autem, Auditores! ut favore vestro me sustentetis, mihi que benevolas aureis et mentes praebeatis, humaniter rogo.

Anno praecedentis saeculi octogesimo quinto natus est Mollus Amstelodami honestis parentibus. Mater, quae poësi operam navabat, puerum linguae patriae, historiae ac religionis elementis erudit, ejusque mentem a tenera inde aetate poëseos amore imbuit.

Juvenis mercaturae destinatus, non severioribus studiis, ut praeditus erat felici ingenio, alacritate summa, tenaci memoria, indefesso labore, celeriter excellit iis dotibus, quae ad mercaturam faciendam necessariae, tamen paucissimorum sunt.

Linguas imprimis recentiores, Germanicam, Francicam, Anglicam, loquendi et scribendi usum et dexteritatem sibi comparaverat. Hisce dotibus instructus, missus est Londinum, ut in florentissimo totius Europae emporio stadium ingrederetur.

At vero non diu mercatura juvenem tenuit Londinum enim, tot oculorum delicias, tot amoenitates, illecebras continens, non minus optimarum artium scientiarumque illecebris generosam allicit juvenutem. Hae Mollium etiam avocabant e mercantium tabernis, ejusque oculos ac mentem ad stupenda illa convertabant industriae monumenta, quae mechanices progressibus Britannia debet.

Sibi relictus, Mollus hic rursus incidit in Cornelium Nepotem, et literarum antiquarum ac matheseos studio ita se dedit, ut brevi Latinos legeret poëtas, et cum Euclide suo in patriam reverteretur.

Amstelodamum; redux, vitae tabernaculum in doctrinis ponere secum constituit, quippe de mercatura haud amplius cogitans.

Amstelodamum, recordamini Auditores! eo tempore infelici sorte premebatur. E debili Ludovici regis imperio sub potestatem transierat omnipotentis

fratris. — Traditi tunc eramus nos Batavi gladio! Patriâ in provinciae formam redactâ, et tanquam particula ingenti Francorum regno adjectâ, jacebant literarum studia. — Ubi vero Loots et Helmers adhuc Batavorum animos generosis excitare audebant carminibus; tibi etiam Van Lennep et Van Swinden, haud deficiebant a proavorum virtute.

Mollius, qui ulterius progredi studuit, nec iis erat contentus, quae ex Horatio vel Euclide didicerat, celeberrimae illorum duumvirorum institutioni se tradidit; ab iis in regiam ductus est viam, eorumque lectionibus de literis antiquis et de physica experimentalis aliquamdiu interfuit discipulus solers.

Academicum tamen studiorum cursum Mollius, impatiens morae, usque ad finem non secutus est, sive, quod breviori tempore, quam vulgo solent juvenes, fructum ex hisce lectionibus perceperat, sive aliis opportunitatibus mutato consilio. — Migravit tunc Lutetiam, ubi in illustri quae dicitur societate vivebat. Non tamen pro hujus urbis deliciis severiores disciplinas valere jubet, sed et hic in literarum studia ita incumbit, ut brevi inter optimos magni Delambrii discipulos censeatur, familiaritate usus doctissimorum virorum, qui tunc Lutetiae nominis fama inclaruerant.

Interea in nostra Academia Rheno-Trajectina multum mutatum. Ab antiquo universitatis splendore detrudebatur, inani scholae secundariae titulo ei imposito. At vero Napoleon egregie fallitur. Quid enim? Ut schola nostra vero nomine exstitisset secundaria, secundarios item doctores adjungere ei debuisset Imperator, sed, pro his, Heringam, Arntsenium, De Fremery et Heusdium suo quemque loco manere sivit; atque insuper Mollium iis adjunxit, matheseos et astronomiae professorem.

Vocabatur nunc quidem Academia nostra, in diariis publicis, inferioris ordinis schola, revera tamen, quem antea in orbe literato occupaverat ordinem, non amisit, quin potius destinata videbatur a Divina Providentia, ut Batavorum priscam solidae eruditionis laudem, tanquam palladium aliquod, intactam servaret, per omne illud tempus quo patria nostra, duro peregrini principis jugo submissa, pristinae culpae poenas luebat.

Aequalis sors tunc etiam imminere videbatur Instituto Regio, sed et hoc, nec non illa ejus pars, quae linguae patriae est sacra, servabatur.

Swindenio ibi dictaturam exercente, Mollius hujus Instituti creatur socius paucis ante diebus, quam huc rediisset.

Provinciam suam optime intelligens; Mollius, tam in Instituto Regio quam in Academia nostra; haud continuo quaecumque prisca consuetudine sacrata erant, abolere, nec despotismo favere, aut patriae oppressoribus annuere voluit; contra arecte sese junxit iis civibus, qui patriae optime vellent, horum consilia secutus, horum conamina adjuvans. Quos lethalis occupaverat sopor, excitare studuit, quaecumque jacebant, erigere; sic societatem in hac urbe nostra physicam omnibus modis curare, tum quoque eam, quae a Provincia Trajectina nomen habet, promovere conatus est. Loqui amabat lingua Patria, eadem lingua libros conscribebat, suas etiam lectiones habebat, atque ita post liberatam, felicissima rerum conversione, patriam nostram, Mollius, quippe qui tali viguerat animo, summo jure a senatu Academico honoris causa titulo Artium liberalium magistri, tum apud nostrates honorifico, ornatus est. Nunc quoque Academia nostra haud amplius secundaria dicebatur schola, quin potius eo temporis puncto unica erat hujus generis, in qua proavorum instituta, immo quod ad professorum etiam vestitum, immutata conservabantur.

Omni igitur jure recuperavit, quem amiserat, ordinem, et decreto Regis, pro constantiae praemio, facta est Regia, publicis regni sumptibus alenda, addita simul nova facultate inatheseos et philosophiae naturalis, quae omnes disciplinas mathematicas et physicas contineret, antea cum Facultatibus medicorum et literatorum conjunctas.

Mollius novo huic ordini adscriptus, novo ardore naturae leges perscrutatur. Accepta non diu post in Instituto Regio fixa sede, identidem sociis annumerabatur variarum societatum eruditorum, quae tunc, recuperata Batavorum libertate, ad novam veluti vitam vocatae sunt.

Summis viris, tunc patriae res moderantibus, id inprimis cordi erat, ut non tantum ea, quae a majoribus ad nos pervenerant, quaeque longo probata erant tempore, sed ea etiam, quae rerum conversiones attulerant bona, servarent et propagarent. Ad multa, apud nostrates ordinanda, pertinebat etiam systema decimale mensurarum et ponderum. Inter eos, quibus hujus rei constituendae cura fuit demandata, Mollius principem obtinuit locum, atque officio suo hac in re egregie functus est.

Lege de novo systemate constituta, Mollius Leonis Belgici, ordinis Regii, equitibus adscriptus est, qualis honos eo tempore nulli adhuc nostrae Academiae professori contigerat.

Deinceps ad inquirendum de optimis aquarum effluviis cum aliis hujus rei peritis vocatus, per quinquennium indefesso studio in ea re indaganda occupatus fuit, conscripsitque libellum, quo doctrina virorum peritissimorum Brunings et Lulofs egregie est explanata.

Hoc negotio, quod Mollium saepius a cathedra avocaverat, ad finem perducto, ad tranquilliores lectionum labores revertit.

Curatores Academiae Leydensis doctum et alacrem virum sibi vindicare avebant. Mollio, Leydam evocato, haud facilis erat optio. Etenim ab una parte in nostra urbe Trajectina a cunctis civibus amore prosecutus, cur hanc cum alia commutaret? Ab altera vero parte quam multa Leydensis Academia habebat, quae Mollium allicerent. Nostrae vero urbis Magistratus, haud sinens, illustri spoliari ornamento Academiam, quam per duo fere saecula in deliciis habuerat, propriis sumtibus sustentaverat, protexerat, ornaverat, brevi rem dirimit. Mollium hic manere honorifice invitatur, argumentis cum aliunde ductis, tum firmatis summâ decies mille florenorum, pro quibus nova comparandi instrumenta ei potestatem fecit.

Mansit Mollius, dumque novam e labore suo percipit voluptatem, Museum nostrum physicum novis iisque pretiosis instrumentis ita auget, ut optima in eo genere Musca aequiparare nunc possit.

Duumviris celeberrimis, Petro Simone de la Place et Guilielmo Hyde Wollaston, altero Lutetiae, Londini altero, eo tempore mortuis, Mollius, qui eorum amicitia usus fuerat, utriusque merita brevilaudatione exposuit.

Haec scripta, uti et plura experimenta et observationes, de quibus mox dicemus, diario cuidam inserta sunt, circa id tempus apud nostrates in lucem misso.

Contractis interea novis identidem amicitiiis, doctum Mollii commercium amplificatum est; inprimis in Britannia, ubi, per dulce feriarum aestivarum tempus degere solebat.

Tum, quas nostrates in physicis disciplinis observationes fecerant cum Anglis communicare, et vicissim, quaecumque hi nova invenerant sibi comparare studuit, ut deinceps haec omnia in Academiae nostrae sinum deproperarentur, dijudicarentur ac, si bene videretur, adhiberentur in civium usum; qua quidem agendi ratione haud dubium est, quin Mollius cum de Britannia tum de Patria nostra optime meritus sit.

Etsi in Mollium nulla, quam vocant, Anglomania cadebat, Britannos tamen plurimi fecit, quippe de iis multo aequius judicans, quam nos Batavi judicare solemus. In doctrinis tractandis haud Francis minores eos censebat. Ipsi vero Britanni, in ceteris honoris studio non parum ducti, nec de propria dubitare praestantia soliti, Francicos tamen physicos et chemicos maximi facere solent, horumque nonnullos ut magistros suos suspiciunt. — Sunt omnino, qui opinentur, Londinum hac in re Lutetiae cedere.

Cujus opinionis particeps fuit inprimis vir doctissimus Babbage, qui, scripto edito, demonstrare studuit, disciplinas mathematicas in Francia pluris aestimari, ab academiis ibi efficacius propugnari, et in scholis magis coli, quam quidem apud ceteras Europae gentes.

Epistolâ, ad Faraday scriptâ, Mollius Britannorum hac in causa patrocinium suscepit. Quae quidem epistola, licet controversiam haud dirimens, multa tamen continet vere dicta, indeque a viris doctis in Britannia magno applausu accepta est.

Sic in dies magis Anglis commendabatur Mollius ut ingeniosus et doctus physicus, et simul ut politioris ingenii homo, quo factum est, ut in circulis optimae notae Londini et Edinburgi non minus acceptus esset, quam Ultrajecti et Hagae Comitum.

Tali viro, e Britannorum sententia, unum tantum deerat, quod nempe Batavus esset, nec natione Britannus. Quocirca Edinburgenses civitate eum donarunt, opportunate concilii eruditorum, in eorum urbe habiti, cui etiam Mollius interfuit, nostrae gentis personam in eo sustinens, ut nemo melius.

Brevi post honorifico doctoris juris titulo Academia Dublinensis eum donavit.

Sic Britannus factus, haud tamen desiit Batavus esse. Quod omnino patuit, quum altera Academiae nostrae saecularia celebrarem. Quanto tunc animi studio sese adjunxit iis, quibus praeparandi festi cura fuit demandata, quam prudens ejus consilium hisce datum!

Utinam Mollius festi commentarios scripsisset. Non me hercle tam jejuni, exiles, nudi, non tam mathematice ac demonstrative conscripti essent, quam nunc quidem sunt; sed tanquam in aheneis insculpta tabulis ejus verba ad posteritatem transiissent; — scintillarent, arderent, collucent, ut pharos aliqua ad littora maris, quae navigantium cursum regit.

Sed mittamus festi commentarios, et Mollii fata persequamur. Post cele-

bratum Academiae festum, rursus in Angliam itinere facto, rediit ad nos nova cumulatam gloria et innumeris observationibus abundans. — Societas physicorum ad annuos labores resumendos se parabat. — Nos academiae cursum aperiebamus, et Mollius, quamvis aliquamdiu cunctatus, cometae instar, male computati, serius ad pensum rediit; quum tamen apparuisset, suos denuo radios sparsit, eadem irregularitate eademque luce fulgens atque astrum illud, quod ante hos aliquot annos in coelo admirati sumus, et a quo optimum, quo utimur, vinum nomen traxit.

Novo Academiae cursu inchoato, praeterlabitur pars anni pulchra, qua sol fugitivus nobis arridet, quaeque dulcia habent aestas et hyems conjungi solent. Celebrabamus tunc annum vicesimum quintum, ex quo Mollius professoris munere hac in Academia functus esset.

Fuit sane dies ille, ut discipulis ejus, sic etiam nobis multisque, qui Mollium amabant et venerabantur, dies omnino festus. — Omnes in ejus domum convenimus, altero alterum urgente, ut junctis dextris ei gratularemur: Academiae rector cum oratione sua magistrali qualicumque, Heringa facundia sua et seria gravitate et prudentia et praeteritarum rerum memoria et lacrima oculo rorante, singuli collegae verbis, animi sensum testantibus. Tum permulti ejus discipuli, ex quibus Houëllius condiscipulorum nomine carum praeceptorem diserta oratione salutatur, oblato simul observantiae et grati animi documento, non pretioso tantum et eleganti, sed cum judicio item comparato.

Vespertino tempore tota Academia laetitiae particeps erat. Omnes cives academici, facibus accensis ad tubarum tympanique sonum solenni pompa procedentes, densa cingebant corona parvum templum, cujus parietes illustrium virorum imagines tegunt, et in quo Mollius lares suos posuerat. Omnes ibi una eramus, mirum, quanta cum laetitia, quanto cum animi ardore, quippe testes facti tantae collegarum et amicorum in collegam et amicum observantiae.

Nos omnes ibi una eramus, nos inquam, quos eadem Academia et tot amicitiae vincula jungunt, beatum praedicantes Mollium, ejusque discipulos laudantes, ea etiam approbantes, quae tunc tanta animi assensione dicebantur.

O quam suave solennis illa hilarisque studiosorum cantilena « io vivat » tunc concinebatur, dum canentibus « in sanitatem Mollii » iterum iterumque per plateas assonat echo.

Laetitia exsultantes ei propinabamus. Vos facile in illius vesperae memoriam reditis, Collegae conjunctissimi! quum, laete discedentibus discipulis nostris, Mollius, intimo pectore commotus, nos abire noluit, — tunc considebamus omnes amicissimo coetu conjuncti, hilari mente confabulabamur, praeteritos collegae annos animo revocantes, et sic, ejus fata perlustrantes, omnes delectabamur mirifice ad ejus mensam semper hilarem.

Tum ei exoptabamus, ut alteros etiam viveret quinque et viginti annos, eheu! vicesimo quinto die iam post Mollius haud amplius erat in vivis.

Restat, ut Mollium adumbremus, qualem se probaverit doctrina conspicuum, optimum patriae civem, virum humanitate insignem.

A plerisque praëjudicatis opinionibus liber, candidus et apertus, de rebus sic loqui amabat, quales revera sunt, haud dubitans, quae vitiosa et perversa animadverteret, acribus subinde verbis impugnare, quippe id semper efficere studens, ut progrederentur nostrates in difficili cultus et scientiarum via.

Haud quidem doctrinas, quas colebat, amplificare, quin potius earum cognitionem cunctis recludere, popularem efficere, facilem reddere voluit; hac igitur in re minus comparandus Newtono, quam Benjamin Franklino. Ejus enim ingenium ad practicam, quae dicitur, rerum utilitatem conversum, fructum simul cum flore quaerebat, hoc sibi maxime propositum habens, ut ad ea, quae a ceteris gentibus novissime fuerant detecta, nostratum animos adverteret; minime vero hac re contentus, si aliorum observationes repeteret tantum, has item emendare, latius extendere, in proprium nostrae gentis usum adaptare studuit.

Prius probavit experimentis suis electromagneticis, vel etiam observationibus de aquae densitate.

Posterius vero accuratis et doctis commentationibus, quas scripsit de calefaciendis hortorum loculis tractoriis sive hybernaculis, de experimentis cum campana urinaria Plimuthi factis, de puteis Artesianis, de celebri illa rota, ab Eckhardo nostrate inventa et ab aliis gentibus ad exsicandos lacus usurpata, vel etiam de navibus atmiciis.

Sunt quidem illae commentationes non omnibus numeris absoluta monogrammata de argumentis, quae iis tractantur, sunt maxime scriptiones, eruditorum ephemeridibus insertae.

Quid putatis, Auditores! nonne hujusmodi scribendi ratio omnium fuit optima, qua vincerentur praejudicatae hominum opiniones? — Quotusquisque enim ante hos viginti annos librum perlegisset de puteis conficiendis, vel de machinis atmicis? Quo magis doctrina vel novitate opus se commendasset, eo certius in Annalibus nostris, vel Instituti Regii commentationibus tanquam tumulo conditum jacuisset. Certe, qui hujusmodi scripta in patria nostra legerent, quam pauci tunc numero! Quo tandem modo magistratuuum nostrorum, ceteroqui peritissimorum, sexcenti errores certius et efficacius superari potuissent, quam illis *annotationibus*, *additamentis*, *emendationibus*, identidem in lucem missis, et perpetuo repetitis, quibus Mollius nostratium animos primus advertit ad vim atmicam, novissime tunc ad inventa mechanices nova methodo applicatam, tum vero pericula, quae cum machinis istis conjuncta somniabant nostri homines, lucide descripsit.

Hisce vero non subsistens, primam ille navem atmicam, quam nostrates viderunt, et quacum experimenta instituta sunt, adscendit, et aliquamdiu hac nave vectus, ad patriae oras et per flumina nostra vagatus est. — Tum vero observationes suas maxima simplicitate cum nostratibus communicavit; quippe ita rem narrans, ut eam ad hominum captum plane accommodaret, et legentium animos festiva navigationis descriptione ad illam adverteret, simul mercatoribus nostris novi quid aut aliquam lucri spem indicando, eo tandem rem perducens, ut homines ejus libellos lubenter inspicerent. Quae doctiore forma nunquam legissent, nunquam didicissent, haec nunc legere et discere amabant, tali cum exitu, ut prudentiores, Mollii exemplo adducti, item de hisce rebus computare inciperent, unus discipulorum dissertationem conscriberet *de Machina atmica*, atque aligerae illae naves interea in fluminibus nostris conspicerentur.

Tales successus Mollio erant honorifici eumque incitabant. Haud alios etiam sibi voluit, quippe practicam rerum utilitatem maxime assequi studens, minus aptus theoreticis meditationibus, vel prolixioribus mathematicis computationibus. — Ad talia deerat ei tempus, patientia.

Haud tamen ei defuisse peritiam nec, si quando vellet, ingenium observandi, abunde probavit doctis commentationibus, quas scripsit, cum de magna eclipsi solis anni millesimi octingentesimi vicesimi, tum inprimis de Mercurio in sole viso.

Bibliographiae vel historiae periti fortasse ad priorem hujus dissertationis partem, quae antecedentes observationes, ad Mercurii theoriam pertinentes,

complectitur, multa addere possent. An vero in posteriore scriptionis parte, aut in observationibus, quas Mollius ipse fecit, a Mathematicis emendari quid possit, merito in dubium vocant aequi harum rerum iudices.

Haud dissimilis erat Mollius poëtae, qui singulis, quas observat attingitque, rebus claram affundit lucem; quippe haud aliter sua scientia et experientia usus. Sic incendio alicubi orto, exempli gratia Gandavi in templo Sancti Bavonis, haud elegiam cecinit, sed de emendandis machinis, quibus incendia exstinguuntur, scripsit.

Mutabilis est aëris temperies, vel frigus oritur durum, quale anno Belgicorum motuum exstitit, continuo scribendi argumentum habet barometri statum humilem, vel duras hiemes universe. Unus vel alter inter nostrates utili cuidam rei operam navat: Utenhovius observationem facit; pharmacopoeus van den Bos apparatus Galvanicum emendat, vel Uylenbroekius magni Hugenii manuscripta in lucem edere instituit: Mollius currit, festinat ad societatem physicorum, ad Institutum Regium, ad cathedram academicam, ad ephemerides nostras, inprimis, eam quae dicitur *de Letterbode*, summo ardore talium virorum praeconem se gerens, eorumque labores, quos quidem probaverat, ad omnium notitiam perferre studens.

Hujusmodi opportunitatibus usus, Mollius ea, quae aliis parva videbantur, nec attentione digna, sic exponere solebat, ut omnes perciperent, quinam fructus in publicam civium utilitatem, et ad doctrinas provehendas, inde redundarunt.

Quod omnino patuit, quum habita ratione libellae aquarum Amstelodamensis, sive quod dicitur *het Amsterdamsche peil*, commentationem scripsit de necessaria universeque neglecta libellatione, nostrâ linguâ *de waterpassing*; vel etiam quum Francorum kilogramma ad normam habens, totam mensurarum et ponderum theoriam simplici ratione in usum minus eruditorum exposuit, monstrando simul eruditis, quot vitiis adhuc systema illud laboraret.

Verbo, ubicumque doctrinae suae causa agebatur, Mollius in promptu erat, non minus in festis publicis, quam ubi gravia patriae damna exstitissent.

Sic, opportunitate cursus equorum, incidit in argumentum de celeritate motus equi, comparata cum cursu eorum, qui calopodiis ferratis instructi in glacie feruntur, argumentum sane non mediocris practicae utilitatis.

Sic alio tempore fulmen percutit unam alteramque turrim. Mollius, haud aliter atque antiquarius scholae romanticæ, omnes templorum turres defendere et custodia sua tueri studet, provocans ad sanam gentis nostræ mentem, magistratus appellans, et pro singulis aedificiis, in quibus antiquitatis thesauri asservantur, aut divina oracula Christianis explicantur, fulminis deductorem rogans.

Cum tali ratione prodesse civibus suis inprimis vellet, subinde tamen ad observationes faciendas vel ad scripta elaboranda majoris ambitus sese applicuit. Haec omnino primaria Mollii opera nuncupare licet.

Ad prius pertinere genus censeo eximia illa experimenta *de Celeritate soni*, (quæ cum doctissimo viro ejusque amicissimo Alberto van Beek Mollius instituit) non tantum, quod hujusmodi observationes longum tempus, magnum ordinis studium, et singulare judicium requirunt, vel etiam instructissimum instrumentorum apparatus, vel multorum adjuvantium auxilium, quibus omnibus conjunctis haud facile quis gaudere solet, nisi qui professor sit apprime doctus et a multis dilectus; — sed praesertim, quia observationes illæ, quas summo suo ingenio dirigere solebat, apud nostrates novæ prorsus erant, ac præterea, quippe accuratissime factæ, fructus præbuerunt longè majores iis, quos Britanni vel Franci ad illud usque tempus sibi comparare potuerant.

Reliqui Mollii labores primarii sunt:

Ejus *additamenta ad Kampenii Historiam Literarum Batavarum*. In hisce Mollius tamen non nisi mathematicorum et physicorum vitas spectavit; de iis autem ita disquisivit, ut dubium sit, judicium ejus magis mirere, an solidam eruditionem.

Alterum opus primarium est *commentatio de inventis tubis opticis*. Quodsi quis dicat, in hac commentatione elaboranda Mollium maximam partem usum fuisse Swindenii hæc de re annotatis, haud ei repugnabo, dummodo bene intelligat, vel sic etiam hunc laborem fuisse Atlantis cujusdam opus, cui tot nova insuper adjecit Mollius, ut eum non satis in hisce admirari possimus.

Est hic liber non chaos aliquod, prouti Koningii liber *de inventa typographia*, nec polemica scriptio, uti Scheltemæ *analecta Costeriana*, sed totum aliquod constituens, ad persuadendum aptum, liber est optimæ frugis, dignissimus omnino, quo tanquam præmio in scholis ornentur juvenes, qui maximos in Algebra et Mathesi progressus fecerint.

Idem dicendum est de commentatione, qua primas Batavorum navigationes ita descripsit Mollius, ut palmarium opus haberi mereatur; quippe doctissimis disquisitionibus innixum, et Batavorum gloriae dicatum.

Non sic tamen est effusa laudum largitio neque tumida laudatio. Auctor enim longe aberat ab inani multorum jactandi studio, quo per fas et nefas semper nostratum in re navali laudes in ore ferunt; contra, vera Batavorum nautarum merita in lucem posuit, et ita de hisce scripsit, ut multiplex auctoris eruditio et judicandi subtilitas abunde pateant; in hoc enim libro gravitas historiae et jucunditas fabulae Romanensis junguntur. Est omnino talis, ut societates nostrae, quae novas semper quaestiones proponunt, hunc librum suum reddere et tueri deberent, — est palmarium Mollii opus, liber gentis Batavae, iterum iterumque typis exprimendus et in peregrinas linguas vertendus, ut ad plurimorum notitiam perveniret.

Quodsi in Mollii vita et fatis enarrandis, et praecipuis ejus scriptis enumerandis, vera pronuntiaverim, apparuit virum exstitisse Mollium doctrina et ingenio praestantem, cui plures erant dotes.

Pauca mihi adeo dicenda supersunt de amabili ejus indole et de ingenti, quam fecimus, jactura.

Quae de Mollii indole dicenda habeo, conjuncta sunt cum ejus studio mercaturae et industriae, cum ejus scriptis de mathesi et de re nautica. Etenim Mollius, sincero patriae amore ductus, optimus sic exstitit civis, cui dulce erat, bona quaeque inter nostrates obvia, laudare, nunquam tamen dubitans candide reprehendere tum quae hic illic perversa animadverteret, tum ea etiam, in quibus nostrates, plus nimio tardiores, a ceteris Europae gentibus longiori spatio remoti manerent. Ut plerique viri, qui proprio et subacto ingenio valent, inprimis optimatum causae addictus fuit. Haec autem cogitandi ratio nequaquam in eo conjuncta fuit cum ridiculis opinionibus praedjudicatis, et vel minime cum superbia quadam. Fuit contra familiaris, comis, lubenter unicuique auxilium praebens. Nec honores captare studuit nec munera, sic sentiens, honores et munera, a magistratibus tributa, sicuti cetera jura accepta, consideranda et honoranda esse.

Non vulgaris in eo erat facilitas cum variis hominibus consuetudinem habent-

di; ubique suo erat loco. Amabat tamen nobilioribus civibus, quique nominis fama florebat, familiariter uti, quales felicissime sibi adjungere solebat eorum meritis justo pretio aestimandis.

Mollium in dijudicandis aliis semper aequitate ductum fuisse, nolo equidem effari. Hoc tamen dicere oportet, aequum judicem eum exstitisse si non cunctis, certe multis, optimis, inprimis vero senibus et praeceptoribus suis.

Praeceptores, quos habuit, infinita fere pietate et veneratione coluit, non minus simplicem illum militem, qui arithmeticae cum docuit, et quem mathematicum esse deinceps apparuit, quam Swindenium et Delambrium, quibus innotuit, quum hi jam per omnem Europam nominis famam adepti fuerant. Testes mihi sunt ipsa Mollii verba, quibus nunquam non de hisce triumviris loqui solebat, tum etiam eximia illa elogia, quae in singulorum memoriam conscripsit.

Licet proprio valens ingenio, et plane suus, etiam in minusculis rebus, Mollius pro parte tamen sibi adaptaverat quae egregia animadverterat in praeceptoribus. Sic v. c. Swidenius amore cum imbuat eorum omnium, quae ad patriam ejusque commoda augenda pertinent, tum etiam studio utilitatis practicae. Sic a Kaisero, simplici illo milite, computandi dexteritatem, severam doctamque laborandi rationem acceperat, uti a Delambrio tenuit nativam illam facilitatem et alacritatem in familiari consuetudine atque in scribendi et ex improvise dicendi ratione. Mollius subinde quidem *αὐνιγματικῶς* videbatur, nunquam tamen quum magno cum fervore loqueretur.

Merito igitur Mollium, aetate adhuc florentem, exstinctum lugent bonarum artium doctrinarumque cultores, lugent amici et discipuli, quibus tantopere carus exstitit. Luget societas physicorum, cujus non socius, sed caput erat et oraculum, tum Academia nostra, quae tot et tanta indefessis Mollii laboribus debet, postremam, quam adepta est, gloriam, — nominis famam apud exteros.

Hi omnes quotidie adhuc Mollium desiderant, et summo quidem jure. Mollius enim amicis suis plus exstitit, quam amicus, discipulis plus quam doctor, societati physicorum plus quam socius, Academiae plus quam membrum. Exstitit ergo, quod mirum videatur, hisce omnibus pater: hinc, hinc inquam, cernitur ingens, quam fecimus, jactura. Nam doctoris, vel socii, vel periti viri jactura compensatur. Compensari etiam interdum possit jactura

amici, vel conjugis, vel liberorum; — sed patris, quem Divina Providentia semel tantum homini largitur, non potest compensari, semperque damnum irreparabile manet.

At video, hanc comparisonem non recte esse institutam. In mundo morali hominibus vel institutis saepius plures patres esse solent, et nostra sane Academia multos adhuc intuetur eiusmodi inter Curatores suos ac Professores, senes venerabiles.

Sic igitur Mollii memoriam perpetuo recolamus, quod jubent pietas et grati animi sensus. Debitas jam laudes ei tulerunt ejus collegae Schroederus et van Rees, docte, pie, accurate, ita ut in omnium auditorum animis tanti Viri desiderium reliquerint. Sed, quanquam schola nostra tam illustri spoliata est ornamento, oportet tamen ea admittere, quibus nos solemur.

Extinctum lugete Mollium vos omnes, quibus patriae honos doctrinarumque cultus cordi est; extinctum lugete Mollium! sed beatam adhuc gaudete Academiam nostram, quippe quae, etsi gravi nunc dolore afflicta, etiam nunc tot doctos viros, de quibus merito gloriatur, suos vocat.

Haec nobis manet certa melioris temporis spes. —

FATA ACADEMIAE.

Ex civibus Academicis obierunt Henricus Joannes van den Heuvel, Guilielmus Antonius van Doesburg, Bernardus de Jongh, Marinus Guilielmus van Schermbeek; tum etiam Isaäcus Petrus Henricus de Bousquet, et Wilhelmus Theodorus Wieneke, uterque Theologiae candidatus; Guilielmus Arnoldus de Beveren, Literarum humaniorum candidatus, qui sedulitatis morumque honestatis exemplum reliquit. Optimam hic juvenis studiorum viam tenuit, sed et tales, qui hac via procedunt, lente tabe exhauriuntur. Qualis etiam sors fuit Francisci Arnoldi Joannis Pabst, Philosophiae naturalis candidati, optimae indolis maximaeque spei juvenis, qui cum commentationem suam auro ornatam typis exprimendam pararet, tristi morte literis atque parentibus suis ereptus est.

Nuperrime obiit Enno Kreling van Goudoever, doctissimo patre dignus

filius, juvenis omnino, parentibus, cognatis, amicis, praeceptoribus singulis aequè carus, studiosus non nomine sed re, quippe qui semper sese probavit optimum filium, amicum, discipulum. Cernebatur in hoc juvene ardens discendi verique studium, singularis laboris constantia, multarum rerum linguarumque peritia, rarae omnino ingenii dotes, quibus spem excitaverat egregiam, fore ut ecclesiae Christianae aliquando insigne decus existeret.

Praeterea erat candidus, apertus, simplex, omnibus sponte sese commendans amabili quadam modestia. Hoc autem ingenium, haec morum probitas haec vitae integritas, major omnino ille spiritus, ipsis vultus lineamentis, ita exprimebantur, ut ne dubitare quidem de iis posses.

De talis filii jactura patrem consolari nequeo. Si vero consolatione hinc intelligatur e mente et cogitatione pellere, facere ut pater tam carum filium obliviscatur, nolim hoc equidem. Quod nec tu ipse, Collega conjunctissime! velles, neque nos decet. In acerbissimo tuo casu solatium tibi exoptare licet, et omnes sane, qui hic adsunt, a Deo precantur, ut tibi tuisque in gravi hoc luctu propitius adsit. Tibi etiam persuadere licet, omnem Academiam, totam nostram urbem tecum doluisse, — de hisce vero ita loqui, ac si calamitas tibi exstisset, quam facile superare possis, non decet, non possumus. Enno ille tuus, carissimus ille tibi nobisque Enno, quem toties hoc ipso loco cum applausu audivimus disputantem, hunc juvenem, quem a Deo acceperas, Deus recepit, et in beatas transtulit beatorum sedes, Cujus supremæ voluntati nostram submitti par est. Sed filii tui recordatio erit dulcis; nam quidquid in eo amavimus, quidquid mirati sumus, hoc omne manet mansurumque est: nam divinum hoc et sempiternum.

Moerorem ergo ne cohibeas. Lacrymas fundere uberrimas dolorem lenit, solatium exhibet, ubi talem luges, qui dum vixit bene vixit et nullam tibi lacrymam expressit.

In fatis, quae Academiae nostrae cum universa patria fuerunt communia, memorabilis fuit Augustissimae Reginae mors, quae eo tristior cunctis civibus accidit, quo magis Regiis virtutibus fuit praeclara, quibus pares, non vero majores in solis Regiis conspiciuntur. Deus nobis interea salvum conservavit Regem, et sic universo populo laetandi causam dedit.

Vestris sub auspiciis, Amplissimi Curatores! quos salvos sospitesque

gaudemus, nostrae Academiae conditio talis mansit, favente summo Dei numine, ut adsint causae, quibus laetemur, dum primum novi saeculi annum claudimus.

Academiae Bibliotheca dona accepit hoc anno cum alia ab aliis, tum Boissonadii *Anecdota Graeca* ab ipso auctore, tum vero integras Bibliothecas, primum Utenhovianam, deinde Mollianam, utramque eximiis operibus de physicâ et astronomiâ insignem, quo magis nos horum duumviorum memoriam grato semper animo sumus prosecuturi. Dotata etiam est bibliotheca splendidissimo libro, descriptionem continente Pompejorum atque magnum effigierum numerum, quibus celebratissimae hujus urbis reliquiae delineatae sunt. Est autem hic liber donum eorum nostrae Academiae alumnorum, quibus jubilaeo nostro festo vitam Academicam communibus conviviiis reminisci placuit, quorumque praeses tunc fuit Vir Clar. de Brueys.

Laboratorium Chemicum usibus, quibus destinatum est, cum fructu inservire pergit.

Museum Mineralogicum auctum fuit egregia serie speciminum geognosticorum, ad illustrandas tertiarias formationes Parisinas inservientium, quibus accedunt quaedam ossa extincti animalis Lophiodontis his in locis aliquando obvia.

Bibliotheca, nosocomium, musea academica, hortus botanicus, specula astronomica, Professorum, qui iis praesunt, labore et studio, usibus Academicis egregie inserviunt, multaque continent bona, quae alibi frustra quaeras. Nullo autem alio adjumento sublevantur, quam parvo illo, atque incerta, qua adhuc versamur, Patriae conditione, maximopere diminuto subsidio. Qualia igitur fuerant musea nostra, manserunt etiam, nihil amplius. Majus petunt auxilium magna voce.

Sapienter, nec studiis nocens, constitutus est fons, unde annuo proventu circiter decies mille florenorum summa redundatura est, ad necessaria emendanda adhibenda; quae vero simul egregie poterit amplificari hereditatibus vel donationibus inter vivos. Hujusmodi donationes magis magisque in usum venire experti sumus Academiae jubilaeo anno, atque iterum hoc ipso, hereditatibus Utenhovii et Mollii, cujus utriusque Bibliothecâ egregiâ Academia nostra donata est. Quae adhuc in Bibliotheca et Museis

nostris desideramus, haec Optimo Regi dicere licuit, quum sexto et septimo die mensis Junii anni praecedentis nostram urbem invisit, qua opportunitate suam nobis declaravit voluntatem erga Academiam, approbando simul animo, in ejus Professoribus et alumnis conspicuo.

Pergratus fuit Augustissimo Regi modus, quo hic receptus est. Et sane spectaculum fuit unum in paucis praeclarum, adspicere Patrem Patriae, non equis sed populi sui manibus vectum, praecedentibus excubiis e studiosorum cohorte ductis; sequentibus vero et comitantibus ceteris civibus Academicis cunctis. Regem, in primi magistratus domum delatum, varii civium delegati salutabant; sed nulli certe minore sui studio, majore sinceritate, quam juvenes illi, studiosorum nomine delecti, Van Stegeren, Junius van Hemert et Roëll, illo die vexillarii et equites, ceteris anni diebus egregii nostrae scholae discipuli.

Senatus Amplissimi nomine verba faciebat illustrissimus Curatorum Praeses, hujus Academiae Restauratori gratias agens, principe Batavo Batavisque Professoribus dignas.

Alia fata memoranda non habeo. Etenim per omne magistratus mei tempus placida quiete gavisa est Academia, ita ut singuli suis operam navare rebus potuerint. Absoluti sunt Academiae Annales, dehinc alia forma in lucem edendi. Ex Professoribus Heringa, Heusdius, Schroederus, Van Lidth de Jeude, Royaardsius, novis egregiisque libris edendis vel partim jam editis absolvendis, doctrinas suas amplificaverunt. Alii, uti De Fremery pater ac filius, Kopsius, Goudoeverus, Suermannus, Schroederus van der Kolk, Van Rees, publicas habuerunt praelectiones. Alii, uti De Brueys, Birnbau-mius, Holtius, Ackersdykius, Bergsma, Swijghuisen Groenewoud, novis scriptis elaborandis adhuc operam navant, quibus nostrae Academiae famae consulent.

Duo Professores hoc anno a peregrinis honore sunt exornati, Heusdius et Schroederus van der Kolk, quorum ille adscriptus est sociis, qui dicuntur correspondentes, Academiae doctrinarum moralium et politicarum in Instituto Franciae; huic vero Societas medicorum Lipsiensis sodalitium obtulit.

Unus studiosorum, Andreas Cornelius van Heusde, in Academia Groningana, pro egregia historicae quaestionis responsione praemio condecoratus est.

Mihi vero, Auditores Humanissimi! nulla nunc distribuenda sunt praemia. Vacuus est locus ille, quo considerare solebant juvenes praemiis decorandi. Victores adspicio in certamine literario nullos. Quid quaeritis? Num defuit studiosorum ardor, industria? Nequaquam, Auditores! sed defuit aurum.

Discendi amore et sedulitate admodum se commendarunt hujus Academiae alumni, nec minus morum honestate. Juvenes nostri, si universe eos spectetis, in nulla re culpandi fuerunt, contra tantum boni perfecerunt, quantum rerum opportunitates sinebant, sive humanitatis exemplis praebendis, qualia non facile quispiam in aliis societatibus, tot numero juvenes continentibus, animadverteret, sive egestati succurrendo, collatis aliquot mille florenis ad pauperes sublevandos. Quodsi de singulis studiosis quaeratur, idem testimonium iis dandum. Difficillimae enim res, magistratus mei tempore obortae, brevissimis verbis enucleare potuimus, si unus vel alter a me admoneretur.

Quotidie vero expertus sum complurium observantiam, obsequium, benevolentiam, quibus est factum, ut muneris mei gravitas magnopere diminuta, et voluptas inde percepta major facta sit. Quod quidem palam agnoscere officii mei duxi.

Sed et vobis, Collegae conjunctissimi! vobis item Amplissimi Curatores! gratias lubenter ago pro firmissimo auxilio, quod mihi praeuistis, pro omni fiducia, quam in me posuistis. Si quid boni e magistratu meo Academia perceperit, non mihi hoc adscribendum, sed viribus illis, quas quivis Academiae rector habiturus est, qui mutuo vestro auxilio sublevatur.

Tandem oratio mea se convertat ad Te, Clarissime van Rees! cui vacuam Mollii cathedram optulit Rex Augustissimus. Omnium nomine hunc honorem ex animo tibi gratulor. Hanc tu provinciam ornes et scholae nostrae diu sis ornamento.

Unum hoc solennitatis superest, ut meum magistratum tibi tradam, quocirca e Regis Augustissimi GUILIELMI I. auctoritate Virum Clarissimum, Rychardum van Rees, Academiae Rheno-Trajectinae Rectorem Magnificum in proximum annum dico, proclamo.

Tu igitur, Vir Clarissime! ad me accedas, et hanc sedem tibi destinatam occupes.

Salve, Magnifice Rector, iterum salve! Prisca honorifici muneris insignia, en, accipe, sceptrum, sigilla, album. Sit tibi in regunda schola nostra propitius Deus. Tuis sub auspiciis laete floreat Academia Rheno-Trajectina!

His igitur feliciter peractis gratias Tibi agimus, summe Deus, cui in aeternum sit gloria et laus.

D I X I.

ANNOTATA AD ORATIONEM.

INDEX SCRIPTORUM

GERARDI MOLL.

1819.

Waarnemingen van de komeet van 1819. *Letterbode* 1819. II. 59.

Rapport op de beschouwing van de instrooming der opper-Rijn- en Maaswateren door de Nederlandsche rivieren tot in zee, door den Inspecteur Generaal BLANKEN, opgenomen in zijne verhandeling over dat onderwerp. — Uitgegeven door de 1ste klasse van het Koninkl. Nederl. Instituut. 1819.

Sur l'initiative de la proposition d'une mesure invariable prise dans la nature. *Journal de physique*, LXXXIX. 388.

Oratio de vitanda, in astronomiae studio, fingendi temeritate, et coeli observatione quam diligentissime instituenda, dicta publice die xxviii m. Martii a. c̄m̄ccc̄cxix. quum Academiae regundae munus solemni ritu dederet. — *Annal. Acad. Rh. Traj.* 1818 — 1819.

1820.

On the Solar Eclipse which took place on September 7. 1820. Communicated in a Letter to J. F. W. HERSCHEL Esq., from Prof. MOLL of Utrecht.

Sur une expérience d'électricité. *Journal de physique*, XC. 396.

Beschrijving van eenen nieuwen scaphander, verbeterd door A. SCHIERBOOM te Amsterdam. — *Natuurk. Verh. van de Hollandsche maatschappij der wetenschappen te Haarlem.* X. 163.

Buitengewone hoogte der barometers in Jan. 1820. *Letterbode* 1820. I. 47.
Lage barometerstand den 2 Maart 1820. *Letterbode* 1820. I. 190.

1821.

Beobachtungen des ausserordentlich hohen und tiefen Barometerstandes im J. 1821. Nachrichten aus den Niederlande, in GILBERTS *Annalen der Physik.* B. XIII. S. 405.

Berigt aangaande de duikelaarsklok en eenen togt met dezelve gedaan. *Letterbode* 1821. II. 259.

Sur des expériences électromagnétiques. *Journ. de phys.* XCII. 295.

Sur les nouvelles expériences électromagnétiques. *Journ. de phys.* XCII. 309. 311.

Au redacteur du Journal de Ph. sur l'invention des lunettes d'approche. *Journ. de Phys.* XCIII. 150.

1822.

Over den lagen barometerstand van 25 Dec. 1821. *Letterbode* 1822. I. 30.

Over eenen zeer gevoeligen Galvanischen toestel, vervaardigd door den Heer J. VAN DEN BOSCH, en eenige Galvanische proeven met denzelven. *Letterbode* 1822. I. 292.

Iets over stoombooten, en eenig berigt aangaande die, welke aan den Moerdijk zal worden aangelegd. *Letterbode* 1822. II. 53.

Verdere berigten aangaande de stoombooten en derzelve gebruik. *Letterbode* 1822. II. 211.

Brandvrije gebouwen. *Letterbode* 1822. II. 311.

Bedenkingen over het werktuig ter verbetering der vaart in kanalen, enz. *Letterbode* 1822. II. 372.

On some electromagnetical experiments made by Mr. VAN BEEK, VAN REES and MOLL. *Edemb. Philos. Journ.* IX. 167. Een uittreksel staat in de *Biblioth. Universelle*, XX. 123.

1823.

Redevoering over JAN HENDRIK VAN SWINDEN, uitgesproken in de vierde openbare vergadering der eerste klasse van het Kon. Instituut, 26 Aug. 1823. *Verslag der 4de Openb. vergadering der 1ste klasse*. Ook afzonderlijk uitgegeven, Amst. 1824. 8°.

Iets over den onlangs overledenen sterrekundige DELAMBRE. *Magazijn van Wetenschappen, Kunsten en Letteren*, verzameld door N. G. VAN KAMPEN. II. p. 29.

Eenige berigten (omtrent stoombooten, enz.) *Letterb.* 1823. I. 115.

Stoombooten tusschen Londen en Calcutta (nameloos). *Letterb.* 1823. I. 334.

De Treeradmolens in de gevangenis van Coldbathfield te Londen, met eene afbeelding. *Letterb.* 1823. I. 291.

Het hellend schepgrad door een stoommachine gedreven. *Letterb.* 1823. II. 98.

Proefnemingen aangaande de snelheid van het geluid, door G. MOLL en A. VAN BEEK. *Verh. 1ste kl. van het Koninkl. Ned. Inst.* VII. 281. *Phil. Transact.* 1823. — *Bibl. Univers.* XXX. 470. *POGGENDORFF. Ann. de Phys.* V. 351. 469.

Berigt omtrent de werken te Plymouth met de duikelaarsklok uitgevoerd. *Letterb.* 1823. II. 329.

1824.

Berigt aangaande J. F. KAISER. *Letterb.* 1824. I. 354.

Berigt aangaande den onderaardschen weg, welke in het bed van den Theems zal gegraven worden, met afbeelding. *Letterb.* II. 276.

Over de electriche proef van den ridder DE NOBILI. *Letterb.* 1824. II. 365.

Verhandeling over de verwarming der stookkassen door stoom, door W. BURLEY, uit het Engelsch vertaald, met bijvoegselen. *Natuurk. Verhandel. van de Holl. Maatsch. der Wetensch. te Haarlem.* XIII. 201.

1825.

Verhandeling over eenige vroegere zeetogten der Nederlanders. Amst. 1825. 8°.

BLEIBTREU, Beschrijving des sterrenhemels, vertaald door A. DE WIT, met eene voorrede en aanteecken. van G. MOLL. Amst. 1825.

Over de uitgaven van de handschriften van HUYGHENS. *Letterb.* 1825. I. 338.

1826.

Voorrede voor de *Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen.*

Over eene verbeterde bereiding der olie voor horologiemakers. *Bijdragen tot de Natuurk. Wetens.* I. 1.

VERSCHUUR, Beschrijving der gewigten, met aanmerkingen van MOLL. *Bijdr.* I. 7.

Over eene vermoedelijke nieuwe ontdekking in den Oceaan. *Bijdr.* I. 84.

Account of the discovery of an inhabited island in the Pacific. By capt. EGG. *Edemb. Journal of Science.* IV. 278.

Over het stoomschip *the Entrepriise*, uit Engeland naar Indië gestevend. *Bijdr.* I. 176.

Nog iets over het Nederlandsch eiland. *Bijdr.* I.

Proeven over de snelheid des geluids. *Bijdr.* I. 191.

Over twee nieuw uitgevondene kompassen. *Bijdr.* I. 197.

Over het Amsterdamsche peil en de geschiedenis van hetzelfde. *Bijdr.* I. 370.

Recensie van LOBATO's Jaarboekje over 1826. *Bijdr.* I. 109.

Recensie over DE JONG's werkjen, getiteld: *de Amstel voor groote schepen bevaarbaar gemaakt.* *Bijdr.* I. 133, 203.

Bijdragen tot de geschiedenis der wiskundige wetenschappen in Nederland, in VAN KAMPEN, *Geschiedenis der Nederl. Letteren.* III. 112—116, 196, 261—263, 289—312.

1827.

PIERRE SIMON DE LA PLACE, in de *Bijdragen tot de Natuurkundige Wetenschappen.* II. 281.

Recensie van MAIJER's Handleiding tot het teekenen van Landkaarten. *Bijdr.* II. 22.

Rapport aan Zijne Majesteit, uitgebragt door de Commissie der beste rivier-afleidingen.

Verhandeling over de spiegeltelescopen. *N. Verh. van het Kon. Inst. 1ste kl.* I. 29.

Over den warmtegraad waarbij het water zijne grootste dichtheid heeft. *N. Verh. van het Kon. Inst. 1ste kl.* I. 241.

Eenige electro-magnetische proeven. *Bijdr.* II. 372.

Nieuwe berekening van de proeven over de snelheid van het geluid. *Bijdr.* II. 375.

1828.

On Captain PARRY's and Lieutenant FOSTER's experiments on the velocity of sound by Dr. G. MOLL Prof. communicated by Captain HENRY KATERS V. P. R. S. In de *Philos. Transact.* 1828. 77.

Naschrift over de beschrijving van den toestel van HAGEMAN, om niet stoom te kuipen. *Bijdr.* III. 4.

Recensie van CONRAD Leven van BRUNINGS. *Bijdr.* III. 1.

Waarneming van een lichtend luchtverschijnsel. *Letterb.* 1128. II. 238. *Astr. Nachr.* VII. 49.

Berechnung der Schallversuche von FORSTER und PARRY. *POGGEND. Ann.* XIV. 371.

Waarneming der komeet van ENCKE in 1828, door SOUTH te Kensington. *Letterb.* 1828. II. 334.

Over de snelheid van paarden, en in 't bijzonder over die onzer harddravers. In de *Bijdragen tot de Natuurk. Wetensch.* III. 8.

1829.

Antwoord van G. MOLL, Lid der gewezene Commissie tot onderzoek der beste rivierafleidingen aan Mr. J. G. VAN NES, Hoogheemraad van den Lekdijk bovendams, wegens eene Memorie van het Collegie van den Lekdijk bovendams, over het rapport door de Commissie tot onderzoek enz., uitgebragt. Amst. 1829. 4°.

De dood van Dr. WILLIAM HYDE WOLLASTON. In de *Bijdr. tot de Natuurk. Wetensch.* IV. 174.

Over het verwarmen van stookkassen met heet water. Uitgeg. door de 1ste klasse van het Instituut. Amst. J. Muller, 1829. 8°. met platen.

1830.

Electro-magnetische proeven. Uitgeg. door de 1ste kl. van het Instituut. Amst. J. Muller 1830. 8°. Ook in *de Bibl. Univers.* XXXV, 19. *Edimb. Journ. of Science*, N°. 6. III. p. 289. *Journal of the Royal Institution*. 1831. p. 379. Een uittreksel is gegeven in QUETELET, *Correspond. Mathématique et Physique*, VI, 327, en overgenomen in de *Ann. de Chimie et de Physique*, L. 324.

Over diepe putten of kunstbronnen, door de Franschen Artesiaansche genaamd. In de *Bijdrag. tot de Natuurk.* V. 269.

Iets over de zoogenaamde Romeinsche cement. *Bijdr.* V. 400.

Eenig berigt aangaande de vergadering der Duitsche Natuurkundigen en Artsen, gehouden te Hamburg. *Letterb.* 1830. II. 375:

Brief over de verkiezing van eenen nieuwen voorzitter van *the Royal Society* te Londen. *Letterb.* 1830. II. 371.

Over de verwarming van stookkassen met warm water. *Bijdr.* V. 121.

Eenige berigten over hevige winters in deze landen. In de *Bijdr. tot de Natuurk. Wetensch.* V. 128.

1831.

Geschiedkundig onderzoek naar de eerste uitvinding der verrekijkers. *N. Verh. der 1ste kl.* III. 103. *Journ. of the Royal Institution*. Febr. 1831. p. 319.

On the alleged decline of science in England by a Foreigner. Lond. 1831. 8°.

Over de kilogramme, en vergelijking van dezelve met het Hollandsch en Engelsch, Trooisch en andere gewigten. *Bijdr.* VI. 119.

Nog iets over Artesiaansche bronnen. *Bijdr.* VI. 334.

Electro-magnetische proeven. *Bijdr.* VI. 349. *POGGEND. Ann.* XXIV. 635.

Over verwarming met heet water. *Bijdr.* VI. 354.

Brief aan den redacteur van den *Letterbode*, behelzende waarnemingen van het Noorderlicht van 7 Jan. 1831. *Letterb.* 1831. I. 44.

Beobachtungen des Nordlichts von 7 Jan. 1831. *POGGENDORFF Ann.* XXII. 462.

Brief aan de redactie van den *Letterbode* (over de twee SCHUMAGHERS te Hamburg, en over de onbrandbaarheid der ligchamen met eene oplossing van aluin bestreken). *Letterb.* 1831. I. 242.

Instorting van de kettingbrug te Broughton bij Manchester. *Letterb.* 1831. I. 341.

1832.

Electro-magnetische proeven. *Bijdr. tot de Natuurk. Wetensch.* VII. 241. *POGGEND.* *Ann.* XXIX. 468.

1833.

Mercurius in sole visus, of overgang van Mercurius over de zon, den 5 Mei 1832 te Utrecht waargenomen. *N. Verh. 1ste kl.* IV. 71. Ook afzonderlijk, Amst. 1833. 4°. *Astron. Nachr. v. SCHUMACHER*, X. 205. *Letterb.* 1833. I. 431.

Brief betrekkelijk eeneaanmerking van den Heer QUETELET. *Letterb.* 1833. I. 82.

Iets over eene uitdrukking, voorkomende in de voorrede van Prof. H. W. TYDEMAN, geplaatst voor het eerste deel der geschiedenis des vaderlands van Mr. W. BILDERDYK. *Letterb.* 1833. I. 195. (Het antwoord van TYDEMAN. *Ibid* 244.)

Brief, behelzende proeven met zeer kleine galvanische toestellen. *Letterb.* 1833. I. 275.

Iets betreffende wijlen den Hoogleeraar JEAN HENRI PAREAU. *Letterb.* 1833. II. 89.

1834.

Brief over de verkeerde overzetting van het woord *chevrettes* in Duitsche journalen. *Letterb.* 1834. I. 297.

1835.

Quadratuur van den cirkel. *Letterb.* 1835. I. 104.

Winterkoude. *Letterb.* 1835. I. 176.

Brief over de hoogte van den Dom te Utrecht. *Letterb.* 1835. I. 354.

Recensie van BOELEN's. *Reize* (onder de letter M.). *Letterb.* 1835. II. 54. 1836. I. 137.

1836.

Dicta a GER. MOLL, d. 14 Julii 1836, quum A. G. G. SUERMAN et A. VROLIK, Academiae Rheno-Trajectinae alteris, secularibus concelebrandis more majorum Math. Mag. Phil. Nat. Doctores renunciaret. *Ann. Acad. Rheno-Traj.* 1836.

Over de putboring op de heide tusschen Woudenberg en Zeist. *Letterb.* 1836. I. 82. (Het antwoord van BREDÁ. *Ibid.* 274.)

Iets over den catalogus der zuidelijke sterren, opgemaakt door FREDERIK DE HOUTMAN. *Letterb.* 1836. I. 2.

Over waarnemingen der getijen langs de kusten van Nederland. *N. Verh. der 1ste kl.* VII. 1.

Over de voorgewende ontdekkingen van Sir JOHN HERSCHEL in de maan. *Letterb.* 1836. I. 211.

Brief over den Florentijnschen sprong. *Letterb.* 1836. I. 224.

Bijdragen over afleiders en het onweder. *Letterb.* 1836. No. 21, 22, 36 en 50.

Brief over den toestand der Astronomie in Frankrijk. *Letterb.* 1836. II. 130.

Over het Palludium. *Letterb.* 1836. II. 116.

Over de luchtreis van GREEN van Londen naar Weilburg. *Letterb.* 1836. II. 371.

1837.

Over het niet bestaan van een werk van SEBASTIAAN CABOT. *Archief* van Mulder. V. 214.

Barometerstand gedurende den storm van 29 Nov. 1836. *Letterb.* 1837. I. 13.

Over afleiders en het onweder. *Letterb.* 1837. I. 82.

Iets over JACOB MAURITS CAREL BARON VAN UTENHOVE VAN HEEMSTEDÉ. *Letterb.* 1839. N°. 34, 35.

MOLLII MUNERA ET TITULI.

1807. Decemb. Directeur der astronomische waarnemingen op het observatorium der Maatschappij *Felix Meritis*.
1809. Junij. Kandidaat in de filosofie aan de Universiteit te Leyden.
1812. 14 Julij. Directeur van het keizerlijk observatorium te Utrecht.
- » 20 Octob. Hoogleeraar te Utrecht, (geïnstalleerd in December).
- » 7 Decemb. Korrespondent der 1^e. klasse van het Nederlandsch Instituut.
1813. 19 Junij. Lid van het provinciaal Utrechtsch Genootschap.
1814. 19 Octob. Honorair lid van het natuur- en scheikundig Genootschap te Groningen.
- » 28 Octob. Doctor in de wis- en natuurkunde te Utrecht, honoris causa.
1816. 3 Novemb. Lid der 1^e. klasse van het Koninklijk Nederlandsch Instituut.
1817. 17 Mei. Lid der Hollandsche Maatschappij van wetenschappen te Haarlem.
1819. 29 Decemb. Lid van het Zeeuwsch Genootschap der wetenschappen te Middelburg.
1820. 13 Julij. Lid der Nederl. huishoud. Maatschappij te Haarlem.
1821. 15 Maart. Lid der commissie tot onderzoek der beste rivierafleidingen. (Deze commissie werd bij Kon. besl. van 11 Jan. 1826 ontbonden.)
- » 11 Mei Geassocieerde van de Astronomical Society te Londen.
- » 29 Junij Directeur van het Provinciaal Utr. Genootschap.
- » 19 Septemb. Ridder der orde v. d. Nederl. Leeuw.
1823. 22 Julij. Lid consultatief van het Bataafsch Genootschap te Rotterdam.
1824. Lid van de Royal Society van Schotland.

1825. 10 April. Buitengewoon honorair lid van het Collegie Zeemanshoop.
- " 30 Junij. Lid der maatsch. van Nederl. Letterkunde te Leyden.
1826. 20 Maart. Lid der Commissie tot het examineren van Zeeofficieren.
1827. 13 Julij. Directeur der Nederl. Huishoud. Maatschappij te Haarlem.
1828. 7 Mei. Lid der Koninklijke Academie van wetenschappen te Brussel.
1829. 22 April. Buitengewoon lid van verdienste van het wiskund. Genootschap: *Eene onvermoeide vlijt komt alles te boven*, te Amsterdam.
1834. 13 Sept. Burger der stad Edimburg.
- " 15 Nov. Doct. in de regt. te Edimburg, *honoris causa*.
1835. August. " " " " " Dublin,
1836. Honorair lid van de South African literary and scientific Institution aan de Kaap de Goede Hoop.

RES ACADEMICAE.

ANNO MDCCCXXXVII.

Die 6 Junii, Rege Augustissimo Trajectinam urbem visitante, Senatus Amplissimus salutandi gratia Regem adiit. Qua occasione vir Nob. VAN DER CAPELLEN, Curatorum Praeses, verba fecit et Academiae commoda Regi commendavit. Ad quae Rex benigne et humaniter respondit.

ANNO MDCCCXXXVIII.

Die 18 Januarii ad Senatum tristissimus nuntius allatus est de obitu conjunctissimi collegae GERARDI MOLL, qui Amstelodami, ubi per ferias morabatur, gravi morbo oppressus hesterno die vita cesserat.

Decreto Regio d. 25 Februarii RICHARDUS VAN HEES, antea disciplinarum mathematicarum et physicarum Professor in Academia Leodiensi, ab anno vero 1830 Academiae Rheno-Trajectinae adjunctus, in cathedram MOLLII obitu vacantem vacatus est.

Die 17 Martii literis a Curatoribus datis Senatus certior factus est, desideratissimum MOLL, locupletem suam librorum, imaginum virorum doctorum, mapparum geographicarum, instrumentorum denique physicorum et astronomicorum suppellectilem testamento Academiae Rheno-Trajectinae legasse.

Die 26 Martii in Senatum venerunt Academiae Curatores viri Amplissimi, quorum Praeses **RICHARDO VAN REES**, designato proximi anni Rectori, postquam solemne jusjurandum praestiterat, novos honores gratulatus est, et anni mox exacti Rectori **LUDOVICO GERARDO VISSCHER** pro fide et cura in magistratu obeundo praestitis gratias egit. Cui gratulationi quum novus Rector humaniter respondisset, curatores comitante universo Senatu virum cl. **VISSCHER** in cathedram detulerunt, qui orationem habuit de **GERARDO MOLL**, simul enarrans quae Academiae, ipso Rectori, cum laeta tum tristia accidissent.

SERIES LECTIUNUM,

IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA

in annum MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII proposita.

RECTORE

LUD. GER. VISSCHER.

IN FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM
HUMANIORUM docebunt

Logicam atque *Anthropologiam* I. F. L. SCHRÖDER, diebus lunae atque saturni, hora IX.

Doctrinam Moralem I. F. L. SCHRÖDER, diebus iovis et veneris, hora II.

Literas Latinas A. VAN GOUDOEVER, diebus martis, iovis, veneris et saturni, hora XI. interpretando cum Ciceronis *Tuscul. Quaest.* Lib. II et III. tum Horatii *Epistolas*.

Antiquitatem Romanam A. VAN GOUDOEVER, diebus martis, mercurii, iovis et veneris, hora X.

Exercitationes Paedagogicas moderabitur A. VAN GOUDOEVER, die mercurii, hora I. et die saturni, hora XII.

Literas Graecas tradet PH. G. VAN HEUSDE, interpretando Platonis *Phaedone*, adiunctis *Quaestionibus Platonis*, die lunae, hora XI, et diebus martis, iovis et veneris, hora I.

Literas Hebraicas I. C. SWYGHUISEN GROENEWOUD, cum interpretanda *Grammatica*, tum *eius*, ut et *Syntaxeos* usu in legendis quibusdam V. F. capitibus historicis monstrando, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora II.

Literas, cum *Aramaicas*, tum *Arabicis*, I. C. SWYGHUISEN GROENEWOUD, diebus mercurii, hora VIII. et veneris, hora I.

Antiquitatem Hebraicam I. G. SWYGHUISEN GROENEWOUD, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora VIII.

Caeterum provectorum commilitonum desideriis, diebus iovis, hora I. quoad poterit, satisfaciet libentissime I. G. SWYGHUISEN GROENEWOUD.

Historiam gentium, praesertim *gentium Orientalium*, PH. G. VAN HEUSDE, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora XII.

Historiam Historicorum, cum Veterum, tum Recentiorum, PH. G. VAN HEUSDE, diebus mercurii, hora XII. et saturni, hora XI.

Literas Belgicas et literarum Belgicarum Historiam L. G. VISSCHER, diebus lunae, martis, veneris et saturni, hora X.

Praecepta Styli bene Belg. L. G. VISSCHER, diebus martis, iovis et saturni, hora I.

Historiam Patriae L. G. VISSCHER, diebus lunae et martis, hora XI. iovis, hora X. et saturni, hora XI.

Poëtarum principum Belg. selecta loca L. G. VISSCHER, diebus iovis et veneris, hora IV.

Antiquitatem Germanicam exponere perget L. G. VISSCHER, diebus martis et mercurii, hora IV.

Disputandi exercitationibus, sermone vernaculo habendis, praecerit alternis hebdomadibus, die lunae, hora IV. L. G. VISSCHER.

Disputandi exercitationibus praecerunt alternis hebdomadibus, die saturni hora I., alternatim PH. G. VAN HEUSDE et A. VAN GOUDOEÏER.

G. DORNSEIFFEN, *Lit. Human. Lector, Recentioris Europearum gentium Historiae conspectum* patrio sermone tradet diebus mercurii, hora II. *Latine loquendi exercitia instituet*, diebus saturni eadem hora, aliave magis comoda.

IN FACULTATE MATHESIOS ET PHILOSOPHIAE

NATURALIS, docebunt

Elementa Matheseos I. F. L. SCHÜRÖDER, diebus martis, mercurii, iovis et veneris, hora IX.

Stereometriam, Trigonometriam Sphaericam, adhibitam ad Astronomiam

Sphaericam et Geographiam Mathematicam I. F. L. SCHRÖDER, die veneris atque saturni, hora VIII.

Collocutionibus de ratione docendi disciplinas Mathematicas vacabit I. F. L. SCHRÖDER, hora postea indicanda.

Geometriam describentem R. VAN REES, diebus lunae, mercurii et veneris, hora X.

Calculus differentialem et integralem R. VAN REES, diebus martis, iovis et saturni, hora X.

Mechanicam analyticam R. VAN REES, diebus lunae, mercurii, veneris et saturni, hora IX.

Physicam experimentalem G. MOLL, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora I.

Astronomiae primas notitias G. MOLL, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora IX. vel alia, auditoribus magis commoda.

Astronomiam theoreticam et practicam G. MOLL, iisdem diebus, hora III.

Elementa Hydrotechniae, ad praesentem conditionem Patriae applicata, si sufficiens numerus auditorum adsit, Belgico sermone exponet G. MOLL, hora deinceps indicanda.

Chemicam generalem et applicatam N. C. DE FREMERY, diebus lunae, martis, mercurii et iovis, hora XII.

Elementa Chemiae Regni organici, praesertim animalis. P. J. I. DE FREMERY, diebus veneris et saturni, hora IX.

Chemicam, artibus adhibitam, P. J. I. DE FREMERY, die martis, hora pomeridianâ VI—VIII.

Iis, qui instituendis operationibus chemicis operam dare cupiunt, praerit P. J. I. DE FREMERY, diebus et horis, auditoribus commodis.

Botanices et physiologiae plantarum elementa C. A. BERGSMA, diebus lunae, martis, mercurii et iovis, hora X.

Oeconomiam ruralem C. A. BERGSMA, diebus et horis, auditoribus commodis.

Excursionibus botanicis singulis hebdomadibus praerit C. A. BERGSMA.

Botanicam et Physiologiam plantarum I. KOPS, licet propter aetatem rude donatus, diebus et horis, auditoribus commodis.

Historiam naturalem Mammalium, Avium, Reptilium et Piscium exponet

TH. G. VAN LIDTH DE JEUDE, diebus lunae et martis, hora XI. *Caeterorum autem animalium, vertebris carentium, historiam*, duce V. Cl. I. van der Hoeven, die mercurii, eâdem horâ.

Anatomiam comparatam tradere perget TH. G. VAN LIDTH DE JEUDE, die saturni, hora I.

Mineralogiam et Geologiam N. G. DE FREMERY, diebus iovis et veneris, hora XI.

Oeconomiam ruralem I. KOPS, diebus et horis auditoribus commodis; in Museo regio iustrumentorum ruralium.

Disputandi exercitationibus, die saturni, horâ I, alternatim praecerunt Professores in Facultate Matheseos et Philosophiae Naturalis, singuli in partibus, sibi demandatis.

IN FACULTATE THEOLOGICA.

Theologiae naturalis historiam exponet H. BOUMAN, diebus iovis et veneris, horâ IX.

Patristicam, interpretandis *Selectis Patrum Graecorum*, duce *Chrestomathia* sua *Patristica*, (Vol. II. Trai. ad Rh. 1837.) exponet H. I. ROYAARDS, die iovis, hora XII.

Historiam Ecclesiasticam antiquam tradet H. I. ROYAARDS, diebus lunae et martis, hora XII.

Historiam dogmatum Christianorum antiquam narrabit H. I. ROYAARDS, die mercurii, hora II.

Disquisitionibus de Hist. Eccl. Christ., probationi academicae praevis, vacabit H. I. ROYAARDS, die iovis, hora II.

Ius Ecclesiasticum Belgicum hodiernum apud Reformatos, duce Compendio suo *Hedend. Kerkregt der Hervormden in Nederland*, Vol. II. Utr. 1837.) explicabit H. I. ROYAARDS, die iovis, hora I,

Criticas lectiones in V. et N. T. loca difficiliora habebit H. BOUMAN, die iovis, horâ X.

Hermeneuticae sacrae partem priorem exponet H. BOUMAN, diebus lunae et martis, horâ X.

Iesaiæ vaticinia explicare perget H. BOUMAN, diebus veneris, hora X.

Paulina nonnulla scripta interpretabitur H. BOUMAN, diebus lunae et martis, horâ IX.

Theologiam dogmaticam docebit H. E. VINKE, diebus lunae, martis, mercurii et iovis, hora XI.

Collocutionibus de Theologia populari vacabit H. E. VINKE, die iovis, hora vespertina VII.

Theologiam moralem docebit H. I. ROYAARDS, diebus lunae, martis et mercurii, hora I.

Præcepta *homiletica*, cum *Excercitationibus oratoriis sacris* coniuncta, tradet H. E. VINKE, diebus lunae, mercurii et saturni, hora VIII.

Officia doctorum et antistitum in Ecclesia Christiana exponet I. HERINGA, E. F. diebus martis, iovis et veneris, hora VIII.

Puerorum, doctrinae Christianae initiis *erudiendorum*, exercitationem instituet H. E. VINKE, die veneris, hora XI. et Theologiae Candidatis subinde aegrotos secum invisendi copiam faciet.

Commilitonibus, *orationes* habentibus *sacras*, praesides aderunt I. HERINGA, E. F. die martis, horâ I. H. BOUMAN, die lunae, horâ I. H. I. ROYAARDS, die veneris, horâ I. et H. E. VINKE, die iovis, horâ I.

Publicis *disputandi* exercitationibus praeerunt alternatim, die mercurii, hora I. I. HERINGA, E. F., H. BOUMAN, H. I. ROYAARDS, et H. E. VINKE.

IN FAGULTATE JURIDICA, docebunt

Pandectas, diebus martis, mercurii, iovis et veneris, hora X, H. ARNTZENIUS; qui, propter aetatem honorifice rude donatus, suam operam et consilia commilitonibus offert.

Ius Belgicum, ad ductum linearum Iur. Civ. Holland., descriptarum a Cl. N. Smallenburg, I. R. DE BRUEYS, diebus lunae, martis, mercurii, iovis et veneris, hora I.

Encyclopaediam iuris I. R. DE BRUEYS, diebus lunae, hora X, mercurii et veneris. hora XI.

Elementa Oeconomiae politicae I. R. DE BRUEYS, diebus lunae, martis et iovis, hora XI.

Ius Mercatorium et Maritimum A. G. HOLTIVS, diebus mercurii, veneris et saturni, hora XI.

Institutiones Iustiniani A. G. HOLTIVS, diebus lunae, martis, mercurii, iovis et veneris, hora IX.

Historiam Iuris Romani privati ad Constantinum, secundum sua *Lineamenta*, (quae prostant apud Academiae Typographum) A. G. HOLTIVS, diebus lunae et veneris, hora I, die saturni, hora IX.

Historiam gentium recentiorum politicam I. ACKERSDYCK, diebus lunae, mercurii et veneris, hora XII.

Rerumpublicarum, imprimis patriae, notitiam I. ACKERSDYCK, diebus martis, iovis et saturni, hora XII.

Ius Naturale I. F. M. BIRNBAUM, diebus martis, iovis et veneris, hora VIII.

Ius Publicum et Gentium I. F. M. BIRNBAUM, diebus lunae et saturni, hora X, die martis, hora IX.

Ius Criminale I. F. M. BIRNBAUM, diebus lunae, mercurii, iovis et saturni, hora IX.

Disputandi exercitationibus, alternis hebdomadibus, praeerunt Professores in facultate Iuridica.

IN FACULTATE MEDICA, docebunt

Anatomiam I. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, quater per dierum hebdomadem, hora IV.

Physiologiam I. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, diebus lunae, martis et iovis, hora VIII. matutinâ, die mercurii, hora IX.

Anatomiam Pathologicam, bis per dierum hebdomadem, I. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, hora auditoribus commodâ.

Dissectionibus cadaverum Anatomicis, opportuno anni tempore instituendis, praeerit quotidie I. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK.

Pathologiam exponet B. F. SUERMAN, ter per dierum hebdomadem, hora IX.

Doctrinam de cognoscendis et curandis hominum morbis I. I. WOLTERBEEK, quater, hora XII.

Therapiam generalem et apparatus medicaminum exponet I. I. WOLTERBEEK, quater, hora I.

Pharmaciam, vernaculo sermone, N. C. DE FREMERY, diebus lunae et martis, hora II.

Examen aegrotantium et Semeioticam I. I. WOLTERBEEK, in Nosocomio Academico, hora X.

Institutionibus clinicis morborum internorum vacabit I. I. WOLTERBEEK, singulis diebus, in Nosocomio Academico.

Praxin chirurgicam tradet B. F. SUERMAN, quater per dierum hebdomadem, hora VIII.

Operationes chirurgicas demonstrabit B. F. SUERMAN, tempore hyemali, quater per dierum hebdomadem, hora V.

Institutionibus in arte chirurgica, quovis die, vacabit B. F. SUERMAN.

Theoriam artis obstetriciae I. I. WOLTERBEEK, die martis, iovis et veneris, hora IX.

Institutionibus obstetriciis, imprimis practicis, in Nosocomio habendis vacabit I. I. WOLTERBEEK.

Politiam medicam tradet N. C. DE FREMERY, diebus mercurii et saturni, hora VIII.

Disputandi exercitationibus, alternis hebdomadibus, Professores in Facultate Medica praecerunt.

I. BLEULAND, licet propter aetatem honorifice rure donatus, commilitonibus, qui explicationem accuratorem speciminum Anatomicorum et Pathologicorum, in Museo praesentium, desiderabunt, sua officia, quantum valetudo permittet, offert.

F. S. ALEXANDER, *Profr. honorarius*, institutionibus clinicis in Nosocomio militari, singulis diebus horâ undecimâ vacabit.

I. H. KOCH, *Linguae Germanicae grammaticam et historiam literariam* interpretabitur, horâ auditoribus commodâ.

Literas Francicas tradet G. C. VENERET, diebus lunae et iovis, hora V.

Literas Anglicas tradet C. THOMPSON, diebus lunae et iovis, hora IV.

L. DE FRANCE, *Academicus gladiatoriae artis Magister*, quotidie aptum et elegantem gladii usum docebit.

Bibliotheca Academica, diebus lunae, martis, iovis et veneris, ab hora I ad II; diebus mercurii et saturni ab hora I ad IV; et feriarum tempore singulis diebus iovis, ab hora I ad II unicuique patebit.

Museum quoque zoölogicum, tam huius Academiae, quam privatum in aedibus Professoris Historiae Naturalis, cuique roganti patebit.

S E R I E S
DISSERTATIONUM INAUGURALIUM
IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA
DEFENSARUM

a d. XXVII Martii. MDCCCXXXVII ad d. XVI Martii. MDCCCXXXVIII.

ANNO MDCCCXXXVII.

- d. 18 Martii. Dissertatio chemico-medica *de Gentianino*, privatim defensa a PETRO HENRICO POOL, Neomāgo-Gelro, pro gradu Doctoris Medicinae, cum laude.
- d. 8 Aprilis. Disquisitio anatomico-physiologica *de sanguinis circuitu in cerebro*, privatim defensa a GISEBERTO DE CLERCQ, Amstelo-damensi, pro gradu Doctoris Medicinae, cum laude.
- d. 2 Maji. Dissertatio Juridica *de obligationibus dividuis et individuis*, privatim defensa ab ALBERTO KIKKERT SCHOTBORGH, ex insula Curacao, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, cum laude.
- d. 27 Maji. Disquisitio anatomico-pathologica *de plexibus choroideis*, privatim defensa a JOANNE MARIA EDUARDO VAN GHEERT, Amstelo-damensi, pro gradu Doctoris Medicinae, cum laude.
- d. 31 Maji. Disputatio Juridica *de peculiari navium maritimarum dominio*, privatim defensa a JANO GISEBERTO THIERRY DE BYE, Amisfurtensi, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, cum laude.
- d. 7 Junii. Specimen Juridicum *de litis instantiae, in causis civilibus, peremptione*, privatim defensum a CHRISTIANO VERWAYEN, Neomago-Gelro, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, cum laude.

- d. 17 Junii. Specimen Juridicum continens observationes quasdam *de periculo rei venditae nondum traditae*, defensum privatim a GUILIELMO JANO MEES, Appingadamensi, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni.
- Eod. die Dissertatio Juridica *de vero sensu verborum*: « *pourvu qu'il en soit justifié,* » quae occurrunt art. 68, § 3, n°. 2, *legis de registratione d. 22 Frim. an 7*, privatim defensa a DANIELE STEPHANO JANO VAN ROYEN, Drentino, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, cum laude.
- d. 20 Junii. Dissertatio Physica *de bilanciis*, publice defensa a MATTHAEO CHRISTIANO MENSING, Roterodamensi, pro gradu Matheseos Magistri, Philosophiae Naturalis Doctoris, cum laude.
- d. 21 Junii. Specimen Literarium *in cohortis sacrae apud Thebanos historiam*, publice defensum a JANO JACOBO KREENEN, Velpia-Gelro, pro gradu Philosophiae Theoreticae Magistri, Literarum Humaniorum Doctoris, magna cum laude.
- d. 22 Junii. Specimen Historico-Juridicum *de jure circa aggerum aquarumque curam in insula Walacriae constituto*, publice defensum a GUILIELMO ADRIANO SNOUCK HURGRONJE, Medioburgensi, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, magna cum laude.
- Eod. die Specimen Hermeneutico-Theologicum *de membrorum concinnitate in Pauli ad Romanos epistola*, publice defensum ab ARNOLDO MARINO SNOUCK HURGRONJE, Medioburgensi, pro gradu Doctoris Theologiae, magna cum laude.
- Eod. die Specimen Juridicum *de mutuo secundum principia Juris Hodierni*, privatim defensum a LAMBERTO KNIPHORST, Assena-Drenthino, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, cum laude.
- d. 24 Junii. Specimen Juridicum *de praecipuis juris novissimi Belgici et Francici differentiis ratione absentium*, privatim defensum a

JANO IGNATIO DANIELO NEPVEU, Rheno-Trajectino, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, cum laude.

Eod. die Diatribe *in Johannis Wicliffi, reformationis prodromi, vitam, ingenium, scripta*, publice defensa a SARO ADRIANO JACOBO DE RUEVER GRONEMAN, Alphensi, pro gradu Doctoris Theologiae, magna cum laude.

Eod. die Disquisitio Anatomico-Pathologica *de cranii regeneratione*, privatim defensa a DIDERICO VAN DOCKUM, Vespensi, pro gradu Doctoris Medicinae, cum laude.

d. 30 Junii. Specimen Medicum *de Phloridzine*, privatim defensum ab ANDREA ADRIANO ANTONIO BARNING, Leidensi, pro gradu Doctoris Medicinae, cum laude.

d. 1 Julii. Dissertatio Chirurgica exhibens duas observationes *de fungoso excrescente*, privatim defensa a DIDERICO LUCA VAN HATTUM, e pago Schoonrewaerd, pro gradu Doctoris Medicinae.

Eod. die Dissertatio Medica *de veratrino, ejusque usu medico observationibus clinicis investigato*, privatim defensa a CORNELIO CONSTANTINO ROËLL, Wellensi-Gelro, pro gradu Doctoris Medicinae, magna cum laude.

d. 10 Octobris. Dissertatio Medica *de effluviis paludosis*, publice defensa a CORNELIO PEKELHARING, e pago 's Graveland, pro gradu Doctoris Medicinae, cum laude.

Eod. die Dissertatio Anatomico-Pathologica *de morbis organorum urinam secernentium ac deferentium*, publice defensa a GUILIELMO GEORGIO WEHLBURG, Amstelodamensi, pro gradu Doctoris Medicinae, cum laude.

d. 25 Octobris. Specimen Juridicum *de fide exemplorum ex instrumentis originalibus descriptorum*, privatim defensum a JACOBO HEYDANUS, Vespensi, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, cum laude.

- d. 3 Novembris. Dissertatio Medica *de scorbuto*, privatim defensa a CORNELIO DE KLYN, e pago Waspik, pro gradu Doctoris Medicinae.
- d. 21 Novembris. Specimen Pathologico-Medicum *de mutationibus formae ossium vi externa productis*, publice defensum a GERARDO HULSHOFF, Amstelodamensi, pro gradu Doctoris Medicinae, magna cum laude.
- d. 30 Novembris. Dissertatio Medico-Obstetricia *de diagnosi graviditatis verae a spuria atque morbis graviditatem simulantibus*, privatim defensa ab HENRICO PHILIPPO VAN DEN BERGH, e pago Demen, pro gradu Doctoris Medicinae, cum laude.
- d. 14 Decembris. Specimen Juridicum *de liberu voluntate ad delictum contrahendum necessaria*, publice defensum a CHRISTIANO GUILIELMO EVERARDO VAILLANT, Amstelodamensi, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, magna cum laude.
- d. 20 Decembris. Specimen Juridicum *de contractu reddituum vitalitiorum ex jure novissimo*, privatim defensum a RICHARDO JOHANNE GUILIELMO CORNELIO DE NERÉE, Arnhemensi, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni.
- d. 21 Decembris. Dissertatio Juridica *de communione honorum legali inter conjuges, imprimis secundum jus novum Hollandicum*, privatim defensa a GUILIELMO LEONARDO VAN HEECKEREN VAN BRANDSENBURG, Rheno-Trajectino, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni.
- d. 22 Decembris. Dissertatio *de adoptione secundum codicem civilem*, privatim defensa a WYNANDO GIBERTO DE KNOCKE VAN DER MEULEN, e pago Oss, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, cum laude.
- Eod. die. Dissertatio Juridica *de hereditatis divisione ab ascendentibus inter descendentes facta*, privatim defensa a JOANNE GUILIELMO HEYDANUS, Vespensi, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni.
- d. 23 Decembris. Dissertatio sistens *Influenzae in Belgio septentrionali historiam*, privatim defensa a GUILIELMO CORNELIO VAN DE WERK, e pago Erp, pro gradu Doctoris Medicinae, magna cum laude.

ANNO MDCCCXXXVIII.

- d. 21 Februarii. Dissertatio Juridica *de instrumentis recognitiuis et confirmatiuis*, privatim defensa a CAROLO FREDERICO SPIERING, Tiela-Gelro, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, cum laude.
- d. 22 Februarii. Specimen Juridicum *de juris Francici et novissimi Belgici differentiis, ratione formae testamentorum*, privatim defensum a GUILIELMO STEPHANO VAN DER GRONDEN, Zwollano, pro gradu Doctoris Juris Romani et Hodierni, cum laude,
-

NUMERUS ADOLESCENTIUM STUDIOSORUM

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA

ANNO MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

In Facultate Theologiae	127
» » Juris	122
» » Medicinae	91
» » Matheseos et Philosophiae Naturalis	49
» » Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum . .	137

526

Praeterea septem juvenes examinum subeundorum causa hujus Academiae Studiosis adscripti sunt, quamvis alibi studia sua prosequantur.

ANNALES ACADEMIAE

GRONINGANAE.

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

ANNALES ARITHMETIQUES

DE LA FACULTÉ DES SCIENCES

PARIS

NOMINA PROFESSORUM,

QUI

PER ANNUM ACADEMICUM MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII

IN ACADEMIA GRONINGANA

MUNERE SUO FUNCTI SUNT.

RECTOR MAGNIFICUS

PETRUS HOFSTEDÉ DE GROOT.

SENATUS ACADEMICI ACTUARIUS

CORNELIUS DE WAAL.

PROFESSORES

IN FACULTATE THEOLOGICA.

JOANNES FREDERICUS VAN OORDT, J. G. FIL., Theol. Doct.

PETRUS HOFSTEDÉ DE GROOT, Theol. Doct.

LUDOVICUS GERLACHUS PAREAU, Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. et
Theol. Doct.

*IN FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE
ET LITERARUM HUMANIORUM.*

CORNELIUS DE WAAL A. L. M. Phil. et J. U. Doct.

GERARDUS WOLTERS.

JANUS TEN BRINK, J. U. Doct.

BARTHOLDUS HENRICUS LULOFS, J. U. Doct.

GERARDUS JOHANNES MEIJER, Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. Doct.

FREDERICUS CHRISTIANUS DE GREUVE, Phil. Theor. Mag. Lit.
Hum. Doct.

PETRUS VAN LIMBURG BROUWER, Phil. Theor. Mag. Lit. Hum.
et Med. Doct.

IN FACULTATE JURIDICA.

HENRICUS NIENHUIS, Jur. Rom. et Hod. Doct.

JACOBUS HERMANNUS PHILIPSE, Jur. Rom. et Hod. Doct.

CORNELIUS STAR NUMAN, Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. et Juris Rom.
et Hod. Doct.

IN FACULTATE MEDICA.

SIBRANDUS ELZO STRATINGH, Med. Doct.

AUGUSTUS ARNOLDUS SEBASTIAN, Med. Chirurg. et Art. Obstet. Doct.

JACOBUS BAART DE LA FAILLE, A. L. M. Phil. Med. et Art. Obstet.
Doct.

*IN FACULTATE DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM
ET PHYSICARUM.*

THEODORUS VAN SWINDEREN, A. L. M. Phil. et J. U. Doct.

SIBRANDUS STRATINGH, E. FIL. A. L. M. Phil. et Med. Doct.

HERMANNUS CHRISTIANUS VAN HALL, Med. Doct.

JANUS GULIELMUS ERMERINS, Math. Mag. Phil. Nat. et Med. Doct.

PETRI HOFSTEDE DE GROOT

O R A T I O

DE

ECCLESIAE CHRISTIANAE, QUAE NOSTRIS TEMPORIBUS
CERNITUR COMMOTIONE, SIC REGUNDA, UT ECCLESIA
AD IPSUM DUCATUR JESUM CHRISTUM ACCURATIUS
COGNOSCENDUM ET ARDENTIUS AMANDUM.

PUBLICICE DICTA,

QUUM RECTORIS
ACADEMIAE GRONINGANAE
MAGNIFICI MUNERE ABIRET,

DIE XI OCTOBRIS MDCCCXXXVIII.

THE HISTORY OF THE

Q U A I T

OF THE
CITY OF
NEW YORK
FROM
THE
FIRST
SETTLEMENT
TO
THE
PRESENT
TIME

BY
JOHN
SMITH
OF
NEW YORK

QUI HUNC ACTUM SOLENNEM PRAESENTIA VESTRA CON-
DECORATIS, VIRI AMPLISSIMI, CLARISSIMI, DOCTISSIMI,
FACUNDISSIMI! JUVENES PRAESTANTISSIMI! CIVES,
HOSPITES, SUO QUIQUE LOCO SPECTABILES!

AUDITORES EXOPTATISSIMI!

In praesenti Ecclesiae Christianae conditione, de qua nemo silet, non dico, qui Theologus, sed qui Christianus est; id imprimis est memorabile, quod pedetentim moveatur magisque mutetur res omnis Ecclesiastica. De hoc vero eventu, uti dubitat nemo, ita alii aliam dicunt sententiam. Sunt qui intelligant, non intelligant; qui damnent, laudent; igitur etiam, qui impedire conentur, qui promovere. Hac solennitate, qua fasces Academicos prae-
viâ oratione deponere mihi incumbit, de eâ re tacere, de qua nemo non loquitur, et nolebam, et vero turpe putabam. Nec tamen hoc mihi sumo, ut hanc ipsam Ecclesiae commotionem, quae jam cernitur, dijudicem, eamve aut probem aut damnem. Conabor aliud agere; longe gravius, fateor, sed etiam longe utilius, meam qualemcunque declaraturus sententiam, quorsum videatur dirigenda haec, quae adest, animorum Christianorum agitatio. Dicam igitur *de Ecclesiae Christianae, quae nostris temporibus cernitur commotione, sic regundâ, ut Ecclesia ad ipsum ducatur Jesum Christum accuratius cognoscendum et ardentius amandum.*

Quod argumentum exponenti, vos, Auditores Humanissimi, auribus animisque mihi faveatis, spirituque suo sancto; sapiente, facundo auxilietur Deus Optimus Maximus.

Quando hîc de *nostris* loquimur *temporibus*, non intelligimus proxime elapsos annos, ne lustra quidem modo posteriora quinque vel decem; sed tempora, quae nostram parentumque nostrorum complectuntur aetatem, imo quae initium habuerunt a medio fere seculo superiore, a quo novam in Ecclesia ortam esse sentiendi, dicendi, agendi rationem, nemo est, quin agnoscat. *Ecclesiam Christianam* spectamus hîc omnem, non modo hanc illamve Ecclesiae familiam. Nam inde a superiore seculo medio nata quidem est haec ratio nova et vires sensim majores cepit in Germania Protestanti; at serpsit deinde quaquaversum et caput extulit cum inter Romano-Catholicos in Germania degentes, tum inter omnes omnium regionum Europaearum et Americanarum Protestantes; denique hisce diebus vel inter Romano-Catholicos in Francia, Belgio, Hispania habitantes, sese prodere incipit: quin ne Graecos quidem reliquit intactos. Quare Ecclesiam hîc volo Ecclesiam Christianam totam, quippe cujus nulla non familia commotione istâ non aliquatenus afficitur. — At *commotio* haec, de qua noster erit sermo, qualis quantaque est? Ejus fons cernitur in hac, quae mox omnibus communis facta est, persuasione, loco consuetudinis a patribus acceptae, secundum quam pleraeque jamdudum fiebant res, sequendam ab hominibus esse suum ipsorum de rebus agendis judicium; quod judicium, quum jam in civitate regundâ, in jure dicendo, in literis excolendis, verbò in omni sectarentur negotio, illud Ecclesiae melius ordinandae non adhibere nefas habebant. Si cui enim alii instituto, erat Ecclesiae Christianae proprietas haec, quod pedetentim magis perfici et possit et velit, adeoque hominibus Christianis negabant licere vetusta semper denuo crepare placita, sed iis incumbere officium antiqua permutare novis, simulac illa rationi humanae semper progredienti, falsa esse apparebant. E quo principio non poterant non eo procedere, ut libros suae quique Ecclesiae symbolicos, doctrinam antiquam, consuetudini potius quam rationi innixam, continentes, primum minoris aestimarent, mox contemnerent, tandem respuerent. At levis erat opera brevique peracta, haec, quae merito et immerito videbantur inepta, rejicere; gravis est, difficilis, nondum perfectus diuque nondum perficiendus labor, in istorum rejeutorum locum meliora sufficere, sive nova recens excogitata, sive vetusta accuratius explicita. Atque a plerisque quidem, maxime a Protestantibus nunc commendabatur Sacra Scriptura, quam legerent et edicerent omnes

Christiani, et e qua quid sibi credendum agendumque esset, derivarent ipsi. Verum de hac Sacra Scriptura quaestiones mox oriebantur innumerae, necdum ad exitum perductae, quum nondum omnibus constet, quaenam hujus sit fides, quisnam ambitus, quodnam pretium, quaenam doctrina. Rem non exaggero, Auditores. Dubitant multi de historica multorum librorum Veteris et Novi Foederis fide; dubitant, num haec illave scripta Codicis Sacri ambitu contineri mereantur; dubitant, quodnam horum Scriptorum Sacrorum doctrinae sit tribuendum pretium, rationi humanae aequale, an hac vel inferius vel superius; dubitant, quaenam sit ipsa Codicis Sacri de Deo, de Jesu Christo, de homine hominisque cum Deo et Christo conjunctione doctrina.

At de commotione locutus sum, quae Theologiam potius, quam Ecclesiam spectasse videtur. Sed reputetis, Auditores, hasce quaestiones Theologicas esse lites factas Ecclesiasticas, quibus multi resonarunt suggestus sacri, quaeque separationum multarum, quae dicuntur, sive novarum Ecclesiae familiarum ortarum, in multis Europae regionibus fuerunt causa. Reputetis, hinc lites factas esse domesticas; lites civiles in curiis disquisitas; lites judiciales, a tribunalibus saepissime diremtas; saepissime tractatas, volebam dicere, numquam sic diremtas, ut in sententia dicta acquiescerent litigantes.

Nec tamen haec tanta rei Christianae commotio solummodo cernitur vel in Theologiâ immutatâ vel in Ecclesiae pace ruptâ. Illud rei Christianae perficiendae studium, de quo loquebar, tanquam Theologiae immutatae et Ecclesiae turbatae causâ, meliores etiam peperit fructus, quum sese patefecerit quoque vitâ novâ, e fide ortâ, amore plenâ. Conspicua est haec vita nova maxime societatibus beneficis atque institutis salutaribus, quae coecis quasi visum, surdis ac mutis quasi auditum et loquelam, orphanis parentes, rudibus institutionem, Gentilibus Euangelium nunc sic praebent, uti nulla unquam prior Ecclesiae aetas idem conata est agere. Quare hanc Ecclesiae commotionem ita describere licet, ut sit rei Christianae totius agitatio, e doctrinae et vitae Christianae perficiendae studio orta.

De hac vero commotione *regundâ* verba facere in animo habebam. Quae dictio, quid significet, intelligunt omnes; an rem justam, dubitant forte nonnulli. Nam Ecclesiae commotionem regere videri potest, non esse regis, jure constituti, sed tyranni, imperium usurpantis. At nolo vim Christiani hominis inferri libertati; volo, nemini licere, aut ignaviâ correpto, aut formi-

dine oppresso, ut taceat nihilque agat in hac tantâ studiorum et opinionum discrepantiâ, ut, quam citissime rite fieri hoc possit, ex Ecclesiae commotione Ecclesiae oriatur instauratio, doctrina purior, vita sanctior; volo, quod volebat Solon, quum, reipublicae e commotione periculosâ brevi liberandae causa, capite sanciret, si quis in seditione non alterius utrius partis fuisset. Nam motu, id est vitae et progressionis signo, carere quidem nequit Ecclesia Christiana, quae si esset immota, aut lapis esset aut cadaver; nec tamen in commotione tantâ et tam gravi, quam nunc adesse cernimus, sine magno multorum Christianorum vitae periculo permanere diû potest.

Haec igitur est res, in quam inquirimus, de qua, jam satis, ut spero, intellectâ, duas proponimus quaestiones disceptandas, priorem: *Quidni haec, quae jam adest Ecclesiae commotio, sic videatur regunda, ut Ecclesia ad hanc illamve reducatur conditionem praeteritam?* Cui si negando erit responsum, videbimus de posteriore: *Quare illa commotio sic sit regunda, ut ad ipsum Jesum Christum accuratius cognoscendum ardentiusque amandum ducatur Ecclesia?*

Priora Ecclesiae Christianae secula mente lustrantes, ut videamus, *annon ex praesenti commotione Ecclesia ad hanc illamve conditionem praeteritam reduci possit*, facile sistimus pedem ad illam rei Christianae aetatem, qua ipse Dominus primique Domini Jesu Discipuli in terris degebant, quae annon instaurari possit, nobiscum reputamus. Verum quaestione vix factâ, hanc incogitate fieri sentimus. Nam *commotam* nostram Ecclesiam num ad *stabilem* aliquam formam priorem reducere possimus, rogabamus. Jam vero primâ istâ Ecclesiae aetate, qua, ut ipsius Jesu utar imagine, erat Ecclesia modo sinapi semen in terram injectum, erat Ecclesia, ut Pauli sententiam addam, in conditione infantili, e qua in adultam ei erat deinceps escendendum; igitur istâ primâ aetate nondum erat stabilis Ecclesiae forma, imo vix forma quaedam. Principia tum sunt ore prolata, scriptis mandata, vitae sanctitate confirmata, sanguine effuso sancita, principia, inquam, in sempiternum duratura, vera, sancta, Divina; sed principia modo et initia rei Christianae,

ad quae semper respicere, et, si forte aberraverimus, semper redire debemus, quae vero, tum libere in lucem protracta et commendata, deinceps demum formas crearunt stabiles et certas; illa aetate modo erat quasi spiritus, qui postea deum corpore est indutus. Quare ut quaestioni nostrae responsum inveniamus, ad tempora Ecclesiae seriora oculos advertere necesse est.

Hoc agentes ter potissimum cernimus Ecclesiam Christianam fuisse in hac conditione, ut, secundum principia certa, certa etiam conderetur Ecclesiae forma, tempore Constantini, tempore Gregorii VII, tempore Lutheri, ad quarum formarum certarum aliquam num revocari possit conditio praesens commota, paucis inquiramus.

Constantino suam civiumque suorum religionem mutanti eadem videbatur manere inter ipsum Imperatorem et Ecclesiam Christianam ratio, quae antea, quum Sacra publica essent Gentilia, inter Imperatorem et Sacra haec affuerat, id est, uti antea Sacrorum Gentilium, sic jam Ecclesiae Christianae sibi videbatur Constantinus Pontifex quidam Maximus. Quam rationem ipse, spiritualis religionis nostrae indolis haud ignarus, finibus quibusdam circumscripsit, diserte dicens, se esse quidem Ecclesiae Episcopum, sed solummodo quod attinet ad res Ecclesiae exteriores. Neque tamen ipse horum finium semper fuit memor, quod lites Arianae satis docent; neque ejus Filii, qui ipsi succerunt, nec Theodosius ille Magnus, nec praecipue Justinianus iste, quibus auctoribus orthodoxiae Ecclesiasticae norma non amplius erat in Synodis, nedum in Sacra Scriptura, sed in aulae Imperatoriae arbitrio, quod uti de militia et vectigalibus, sic etiam de eo, quod a Christianis verum falsumve esset habendum, supremam constituebat auctoritate. Constantinum nominabam, sed jam addidi cum alios tum Justinianum. Adjicere possim multos, alios, Henricum VIII Angliae regem, qui seculo XVI, eadem licentiâ, qua affectibus suis indulgebat, civium suorum religionem regere voluit, multosque Germaniae Principes, quorum haud pauci olim, num cives sui vel Lutherum vel Calvinum vel Papam Romanum essent secuturi, suam definiverunt sententiâ, et vero vel nostrâ aetate nonnulli suo nomine de orthodoxiâ Ecclesiasticâ leges ferre non erubescunt. Quum vero numquam quis soleat esse aut tam stultus aut tam impudens, quin inveniat, inprimis si potestate magnâ gaudet, qui ipsum admirentur et defendant, hujusce etiam agendi rationis exstiterunt laudatores, quorum alii facetiâ quadam nodum dissolvisse sibi sunt visi, admodum acute

hoc proferentes dixerunt, *cujus est regio ejus et religio*; alii multis argumentis probare sunt conati, esse singularum regionum Dominos suae quosque regionis supremos Episcopos; alii rem, nescio serio an per ludum, sed nomine valde apto, dixerunt *Caesaropapatum*.

Nomen hoc nos reducit ad Constantinum, qui simul erat et imperii Caesar et Ecclesiae Papa, quique non modo primum sed etiam longe potentissimum et prudentissimum fuit hujus Ecclesiae regundae modi exemplar; dum hi, qui Constantinum deinde sunt imitati et etiam nunc imitantur, nos docent, fieri posse, ut nostris etiam temporibus ad talem conditionem conformetur Ecclesia. Quaerimus, num Ecclesiae videatur profuturum, si ista repetatur forma ubivis? Quod si fiat, negari sane nequit, Auditores, quietem orituram esse qualemcunque saltem in tempus, quum jam is Ecclesiae futurus sit dominus, qui et rerum reliquarum in regione quavis omnium, quique igitur militum suorum ope nisi persuadere saltem silentium imponere possit civibus suis ab ipso dissentientibus. Verum de hujus agendi rationis bonitate dubium nobis movere jam possit observatio haec, nullam Ecclesiae Christianae familiam, nec Graecam, nec Romano-Catholicam, nec Protestantium vel unam, Caesaropapatum libris symbolicis approbare; imo omnes eum vehementer improbare, eumque esse a solis jurisconsultis et reipublicae administris inventum, qui eum reipublicae potius causa, quam in Ecclesiae gratiam commendarunt, unde non potest non oriri suspicio, cum Ecclesiae commodis pugnare potius quam convenire tale regimen, talemque ex eo ortam quietem et conditionem certam. Quam suspicionem confirmat vel levis de re ipsa meditatio atque constans historiae testimonium. Nam fieri nequit, quin Ecclesia, quae non est hujus mundi regnum, ita, quantum per homines fieri hoc potest, contorqueatur in regni terreni bene administrandi instrumentum et partem, quale quid Jesu Christi consilio Christianorumque saluti prorsus esse contrarium, nemo non videt.

Igitur id, quod imperfecta et fortuita rerum conjunctio potius, quam Christianorum voluntas adduxit, missum facientes, videamus, an ad certam illam Ecclesiae conditionem, quam constituit Gregorius VII, reducenda sit ratio commota praesens.

Illud, quod in Ecclesiam tenuerant imperium Constantinus ejusque succes-

sores, in Occidente sensim magis evanuerat. Sensim plura hinc Ecclesiae gubernatores acquisiverant jura, ita tamen, ut quaenam esset illorum in civitate conditio, magis minusve a regibus pendens, nunquam jure et lege esset descriptum. Hinc Ecclesiae et reipublicae orta erat confusio, utrique valde noxia, quin utriusque corruptelae letalis causa. Diris aevi sui vitiis mederi constituit Gregorius Papa, Ecclesiã, quae olim subfuerat Reipublicae, nunc huic praeponeudã adeoque rerum humanarum imperio summo, quod olim fuerat penes Imperatorem, nunc trahendo ad Papam Romanum, Ecclesiae principem. Igitur, prouti auctore Constantino Caesar factus erat Ecclesiae Papa, ita auctore Gregorio Papa factus est orbis Caesar. Quamvis hoc non spectaret Gregorius, ut ipse omnium Regum fieret Dominus, sed ut Ecclesiam Christianam tandem sui faceret juris, atque hoc modo conditionem ejus, misere corruptam, quae ipsi ex Ecclesiae servitio videbatur orta, prorsus emendaret. Ac, si quid video, non hoc adeo urgendum est in dijudicandis Gregorii rebus, quod *Papae*, sed potius, quod *Ecclesiae*, cujus personam et tutelam agebat solus Papa, jus summum vindicare conaretur.

Hoc si bene tenetur, non inepta erit quaestio proposita, an reducenda sit Ecclesia nostri aevi commota ad conditionem, qualem Gregorius constituit. Nimirum Gregorium oriri alterum, qui Regibus imperet, non patientur, qui nunc Europam regunt; verum Gregorii mens diu fuit et etiam nunc est in Christianis multis superstes, etiam in his, qui sese Protestantes dicunt. Nam huc redit illa mens, quod Ecclesiam, in diversis regionibus inveniendam, terrena Regum potestati vel subductam, vel (si Reipublicae et Ecclesiae est pugna) praepositam, a Clericis velit constitui, judicari, regi, qui Clerici num subsint Monarchae, Papae, an Aristocraticum habeant regimen, Synodum, eodem fere redit. Synodis vero in Ecclesiae conditione commotã, etiam de fide Christianorum constituendi atque alios ob placita credita damnandi, alios absolvendi jus qui tribuant, et fuerunt olim et sunt etiam nunc nonnulli inter Protestantes. Igitur haec est quaestio nostra, num commotio Ecclesiae praesens sic forte videatur regunda, ut, cujus rei Gregorius VII fuit vindex primarius, ad unius pluriumve hominum Ecclesiasticorum de rebus dubiis sententiam sese conforment Christiani omnes.

De quaestione proposita non vereor, Auditores, dicere, quid sentiatis. Ei respondetis omnes negando. Nam primum quidem, quomodo, quod historiã

teste numquam successit, id in nostri aevi succedet hominibus, ut in aliorum hominum acquiescant auctoritate? An nostri homines, qui sibi de rebus omnibus iudicium formare solent ipsi, hi an umquam eo adducentur, ut in aliorum jurent hominum verba? Deinde, quid est Ecclesiae indolem liberam et coelestem pervertere; nisi hoc, sententiam de placitis Christianis dicendam referre ad unum pluresve homines, errori obnoxios? Quid est, Ecclesiae indolem Divinam, quantum homines valent, destruere, nisi hoc, auctoritatem inferre humanam qualemcurque, quae de religione constituat nostrâ? Quare nos, qui omnem detestamur in rebus coelestibus auctoritatem terrenam, Papam Synodumve, Ecclesiae commotioni finem imponere conantes, aequè horremus atque Imperatorem Regesque idem agere sibi sumentes.

Sed ista suo relinquentes loco jam ad meliora veniamus, inquirentes, num forte ad Ecclesiae conditionem, quae Lutheri fuit tempore, nostra haec sit reducenda. Ille quid egerit, notissimum est. Ex magno bonis operibus statuto pretio ad gratiam in Christo amplectendam Divinam nos reduxit atque ex humanarum traditionum erroribus ad Euangelii veritatem. Primum, quod agebat, erat gratiae Divinae dignitatem ita contra Tetzeliûm vindicare, ut illam unam haberet salutis nostrae causam, omni operibus nostris merito prorsus negato. Alterum, Euangelium et hujus rei et omnium de re Christiana quaestionum ita facere iudicem, ut ad hoc unum semper provocaret, hoc interpretaretur, qui hoc continebat, Codicem Sacrum vernaculo redderet sermone, unde vel opifices et mulieres verum falsumque discernere ipsi. Jam igitur quaerimus, num quae est nostris temporibus Ecclesiae commotio sic forte feliciter possit dirigi, ut ad eam, quae Lutheri tempore fuit, Ecclesiae conditionem forma praesens reducatur?

Quaestioni huic non difficile est respondere. Primo quidem fieri nequit, quod in hac quaestione sumitur. Tria sunt secula, per quae duo ista Lutheri reliquorumque Reformatorum principia sunt elata, celebrata, defensa; et multi tamen in Ecclesia Christiana viri doctissimi et probissimi negant, ea ab omni parte esse vera; quare est adhuc eadem illa Occidentalium Christianorum in Evangelicos et Romano-Catholicos divisio, quae ante tria initium sumsit secula. Igitur, ut de Graecis sileam, ne Occidentales quidem Christianos omnes his Reformatorum principiis repetendis ad unam omnes

sententiam perducere possumus. Sed ne vel Euangelicos quidem, inter se divisos ac de multis rebus graviter disputantes hoc modo sedare poterimus. Quid enim, Auditores? Num e Protestantium memoria, sermonibus, scriptis duo ista evanuerunt principia Reformationum, gratiae Divinae nos salutem nostram debere soli atque ex Euangelio suam ab ipsis Christianis singulis hauriendam esse de re Christiana persuasionem? Imo utrumque longe lateque in ipsorum Ecclesia regnavit, et nostris quoque diebus, inprimis post Secularia Reformationis ante viginti et unum annos celebrata, denuo explicitum et commendatum et vero acceptum est ubivis. Cui observationi si adjungimus alteram, hanc, quae nunc adest, Ecclesiae Christianae commotionem inter *Euangelicos* esse ortam atque ex his sese inter reliquos Christianos dispergere, mox oritur suspicio, rem hanc, de qua quaerimus, omnem suas habere radices non in turpiter desertis, sed in sancte servatis Reformationum principiis. Quae suspicio historiae face mox in luce ponitur clarissima, quum historiam vel leviter inspicienti pateat, seculo XVI modo inchoatam necdum perfectam, esse Sacrorum emendationem (1) atque nostros homines ideo Ecclesiam sic movere, quia id, quod *inchoaverunt* Reformatores illi, jam persequi et *perficere* ipsi conentur. Illorum principia ulterius explicantes, maxime illud de Euangelio, uno veritatis Christianae cognoscendae fonte, aequales nostri jam incidunt in has, quas disceptant, quaestiones, de Codicis Sacri fide, ambitu, pretio, doctrinâ, deque re Christianâ omni ab omnibus ulterius perficiendâ. Jam hosce aequales nostros inter se disputantes ablegare ad Reformatores, tamquam qui omnia rite exposuerint, id est,

(1) Verba haec respiciunt orationem Viri Clarissimi N. C. KIST, *De inchoata necdum perfecta Sacrorum emendatione*, inveniendam in *Annalibus Academiae Lugduno-Batavae* anni 1836—1837, qua tam dilucide exponitur res, de qua hic quaerimus, ut eam a me ulterius explicari minime esset necesse. Utitur autem Vir Clarissimus tribus insignibus et celeberrimis nominibus, quae ipsa sibi e suae indolis sensu et veluti conscientia dedit haec Ecclesiae Christianae, quae seculo XV facta est, instauratio. Sunt haec nomina *Reformationis*, *Ecclesiae Evangelicae*, *Protestantismi*, quorum primo respicitur morum corruptorum emendatio, quam volebat instauratio ista, altero studium e Sacro Codice sapiendi, tertio voluntatem nulli sese subieiendi auctoritati humanae. Jam vero ostendit Clarissimus Kist triplicem hanc rem, triplice nomine insignitam, *inchoatam* esse diu ante seculum XVI, primam maxime a Gregorio VII, alteram praecipue a Waldensibus, tertium inprimis ab Arnaldo Brixiensi; egregie *promotam* a Luthero, Calvino, reliquis Reformationibus; *perfectam* vero ne nostris quidem temporibus esse.

naturae scrutatorem, de vi magneticâ et electricâ dubitantem amandare ad Musschenbroekium et Franklinum, quippe qui de harum rerum natura sic egerint, ut nihil nobis restet disceptandum.

Verum, cur haec vetusta diutius persequamur, Auditores? Sentimus, rei Christianae naturam et indolem paullulum respicientes, obstare hanc totam quantam hisce stultorum hominum conaminibus, quibus se ad antiquam Ecclesiae conditionem tempora nova reducere posse sibi blandiuntur. Neque arborem reducas ad surculum, surculum ad semen; neque e viro facias juvenem, e juvene puerum; neque ex Ecclesiâ nostrae aetatis Ecclesiam Lutheri, ex hac Ecclesiam vel Gregorii, vel Constantini. Crescit arbor, adolescit homo, progreditur Ecclesia. Antiqua ista omnia, suis apta temporibus et ex horum indigentia ac desiderio sponte enata, tum erant naturalia, nunc instaurata (si instaurari possint!) instaurata nunc forent non naturalia, sed monstrosa, quippe ementita et fictitia, adeoque primum inepta, mox ridicula, brevi neglecta. Nos Lutherum, Gregorium, Constantinum sequentes, qui in suorum temporum usum non antiqua recoxerunt, sed nova instituere sunt ausi, nos Jesum Christum sequentes, qui vetustae Judaeorum Ecclesiae novam substituit, nos vestigia legentes ipsius Dei, qui unam generis humani institutionem diversis curavit modis perficiendam: igitur nos, quibus nostra indiget aetas progressa, haec, Deo auspice Christique spiritu ducti, quaeramus, explicemus, commendemus!

Nostra aetas progressa indigere videtur isto commotionis Ecclesiae exitu, *quo ad ipsum Jesum Christum accuratius cognoscendum ardentiusque amandum ducatur Ecclesia*. Quam aetatis nostrae rogationem jam ad vos, Auditores, ferens, eam sic explicare et commendare conabor, ut ostendam, quomodo ipsa cum Ecclesiae temporibus cohaereat *praeteritis, praesentibus, futuris*.

Hanc aetatis praesentis rogationem cum *praeteritis* comparanti Ecclesiae Christianae temporibus apparet mox, eam ista, quae olim fuerunt bona et laudanda, non evertere et pessundare, sed potius promovere et adjuvare. Scilicet emendationem vult priorum Ecclesiae formarum harumque explicationem ulteriorem et Ecclesiae progressionem. Idem enim quod nostra jam clare

et distincte rogat aetas, idem hoc voluit, studuit, assequi conata est semper Ecclesia Christiana, sed ita, ut pedetentim modo in clariorem veniret lucem, hoc esse, quod vellet ac velle deberet Ecclesia — *Christum cognosse et amare.*

Dubitatisne? Spectate ipsi! Constantinus ille, ad cuius Ecclesiam imperfectam nos redire velle negabamus, Christum civibus suis commendare omnibus suis institutis tentabat. Christi imaginem, Gentilis adhuc, inter Deorum posuit statuas; Christi sibi visus est videre in aëre crucem; Christi tueri honorem lite Arianâ dirimendâ sibi proposuit; Christo Domino supremo imperium suum ut subjiceret, cives suos omnes ad Ecclesiam introeundam invitavit et pellexit; quam si multi intrabant, terrenis potius commodis, quam animi persuasionem moti, ille dicto isto se consolabatur Paulino, quoquo modo, sive in speciem sive vere, *Christum* publicari. At quod sibi proponebat, non nisi valde imperfectâ ratione perficere potuit. Obstabant Gentilia et terrena aevi istius studia, quod eo flexisse, ut Imperatoris auctoritate motum, ad Christum aliquatenus oculos adverteret, jam magni quid erat.

Ipsa ille Gregorius, cuius Monarchiam Papalem regimenve Ecclesiae supra civitates omnes elatum nos respuebamus, ad Christum neglectum reducere volebat sui aevi homines. Ideo, quod Petri esset successor et cum Petro Christi vicarius, se Imperatori praetulit; atque Christo sponsam reddere voluit Ecclesiam, nunc tanquam vilem ancillam Diabolo prostitutam. Obstabat ejus voluntati cum aetas barbara et pessime morata, tum falsa ipsius Gregoriorum de Ecclesiâ regundâ opinio; et tamen hic Europam occidentalem, disciplinae autea impatientem, frenavit et nisi ante Christi pedes, saltem ante pedes vicarii Christi prostravit.

Praesertim Lutherus ille et reliqui cum ipso Ecclesiae Reformatores, hoc sibi proposuerunt, ut ad Christum ducerent Ecclesiam. Nam probonorum operum meritis Euangelium gratiae in Christo Divinae annunciarunt ac pro illo Christi vicario, quem nunc per secula quinque adoraverat fere Europa occidentalis, Christum ipsum contemplandum et amandum proposuerunt; Christum unicum dixerunt Ecclesiae suae caput et regem; Christi unius vocem audiendam perhibuerunt. Atque Christi pro nobis mortui memoria celebranda sanctissimum ipsis adeo erat religionis nostrae sacramentum, idque minus recte venerari sic metuebant, ut de hoc ad unam omnes pervenire sententiam non possent. Quominus autem *et* recte perficerent, quod volebant, *et* vero clare

perspicerent hoc ipsum, quod agebant, obstabat temporum istorum difficultas, qua contra quam plurimos dissentientes se tueri ipsis incumbibat, atque suam non sine magno labore ordinare et vindicare Ecclesiam recens orientem. Quae si respicimus tempora sane jam magnum et maximum hoc fuit, quod egerunt; Ecclesiae pro Papa Christum, pro hominum traditionibus Christi Euangelium, pro humanis operibus Christi merita sic commendare, ut magna Christianorum pars ipsis assentiretur.

Verum quid singulos hosce cito homines, qui testentur, se quoque non quidem perfecisse, quod sibi proponebant, sed tamen hoc idem sibi proposuisse et egisse, Ecclesiam ad Christum ducere cognoscendum et diligendum? Quid hos cito, quum, quae hoc ipsum testetur, citare possim Ecclesiam Christianam totam, totamque ejus, quae hucusque fuit, historiam? Nam lites omnium gravissimae, quae unquam inter Christianos fuerunt, nonne sunt gestae, Auditores, de Trinitatis dogmate, id est, quo sensu, quem hominem videmus fuisse, Jesus Christus item sit Dei Filius? Festi illi dies, quos semper et ubique Ecclesia celebravit tanquam omnium maximos, nonne sunt omnes consecrati Jesu Christo, hujus celebrandis natalibus; cruciati- bus, morti, resurrectioni, escensui in coelos, spiritui in homines demisso? Christi amore nonne incensi sunt omnes omnium temporum Christiani veri, quum Martyres morte, Monachi vita coelibe, Pastores grege curando, Prae- cones ad Paganos convertendos emissi hac missione ipsa, Christo quam simil- limi fieri tentarent? Nonne hujusce sui studii, Christi cognoscendi et amandi, se etiam consciam ostendit Ecclesia, quum quam de imitatione Jesu Christi, id est de Christo accurate contemplando et ardentem amando, libellum con- scripserat pius ille Thomas à Kempis, hunc prae omnibus reliquis libris mox laete acciperet, legeret, laudaret? hunc unum tanquam novum quendam Codicem Sacrum, aut Codicis Sacri compendium in omnes verteret linguas, ac tribus editionum millibus in omnium divulgaret Christianorum manus?

Quare sic concludere omnino licet, aetatem nostram, quando rogat, Christum contemplandum tanquam totius doctrinae et vitae Christianae caput, idem agere, quod seculis praeteritis semper *egit* Christiana Ecclesia, nec tamen se agere, tam *clare perspexit*, et tam *diserte elocuta est*, quam nunc nostro fit aevo.

Sed ita de praeteritis loquens Ecclesiae temporibus jam aliquatenus sumebam, quod nunc mihi est demonstrandum, illud, quod volumus, cum *praesentibus* Ecclesiae temporibus eximie convenire, id est, quod aetatis nostrae nomine rogabam, aequalium nostrorum desiderio prorsus esse satisfactorum.

Quaerendum est hinc primum, quid et quale sit aequalium nostrorum in re Christiana desiderium commune; quod uti quaesitu est facile, ita neque inventu difficile. Idem enim aequales nostri vividis etiam trahuntur aliarum rerum studiis, quum doctrinae et artes omnes tanto nunc ubivis colantur et ardore et successu, quantum vix ulla unquam vidit aetas. Quid? quod in omnibus paene his artibus et doctrinis nunc facta sit commutatio insignis, quum multae novae de iis et ortae sint et divulgentur et approbentur ideae, atque vetustiores, quae in iis vulgo regnabant notiones, consuetudini potius acceptae, quam veritati perspectae, innitentes, nunc aut, si falsae appareant, respuantur, aut si verae, sed minus accurate explicitae, denuo disquirantur et exponantur. Verbo philosopha est orta, maxime inde a seculo superiore medio, omnium rerum tractandarum ratio, qua fit, ut in historia enarranda, in literis exponendis, in philosophia explicanda, in rerum natura scrutanda, in medicina exercenda, in jure quaerendo, eodem omnes studio ad principia simplicia recurrant, omnia reliqua, quae ex his deduci possunt, sic certa et clara reddere conantes, ut ad primum suae quique artis et doctrinae initium revocent reliqua haec omnia, ac distincte ostendant, quo modo haec cum illo cohacreat, et ex illo pendeant. Jam idem est aequalium nostrorum in re Christiana studium. Principium volunt simplex et certum, unde omnis ducatur Theologia Christiana, unum quaerunt veritatis Christianae fontem, eumque rectum et clarum, unde omnes animi sitim explere possint, ac, quid verum sit, cognoscant ipsi. Ac semper quidem principia proposita Christianis sunt ejusmodi, sed quae aequalibus nostris non amplius satisfaciunt. Sic, inde a Constantino, Graeci tanquam tale theologiae principium sive talem veritatis Christianae fontem commendare solebant fidem orthodoxam, quam dicunt, id est, doctrinae corpus illorum Ecclesiae proprium; Romano-Catholici, maxime inde a Gregorio VII, Ecclesiae, matris communis, vocem, id est Clericorum Synodo conjunctorum Papaeve Romani auctoritatem; Protestantes, inde a Luthero mortuo, plerique libros Symbolicos,

id est, catecheses et apologias, Reformationis tempore conscriptas. At vero hac nostrâ aetate in istis principiis, quippe incertis et minus claris acquiescere amplius nolunt cum reliquorum Christianorum multi, tum imprimis Protestantes, qui eorum loco iterum, e Reformatorum proposito, ipsum commendant Codicem Sacrum; sed hoc eventu, ut Christiani *doctiores* jam varias inter se agitent illas de Codicis Sacri fide, ambitu, pretio, doctrina lites, quas antea memorabam; *minus docti* querelas emittant, quod librum aliquem, eumque linguis peregrinis jam emortuis scriptum, cui accurate explicando nemo est par, nisi qui ingentem sibi comparavit eruditionis copiam, omnibus obtrudere velimus veri cognoscendi fontem. Quae quum ita sint, opus habet aetas nostra, non ut *alius* quidam et *novus* inveniatur veritatis fons, sed ut, qui *semper* affuit fons, verum quasi arborum ramis obtectus, ita ut multos lateret, ac plerique rivulos potius ex eo profluentes, quam ipsum fontem adspicerent; ut *hic* igitur *fons ipse* jam pateat, omnibus conspicuus, apertus, patulus. Est hic fons, ipse *Jesus Christus*, sive ut accuratius dicam, *Jesu Christi apparitio*, quae altera Dei est patefactio, peculiaris, post universalem illam, quae in omni rerum natura reperitur. Hujus patefactionis enarratio vero et purissima interpretatio adest in Scriptura Sacra. Nam hanc Christi apparitionem vaticinatum est et praeparavit Vetus Foedus, nobis enarrant Euangelia, commentariis illustrant Apostolorum Epistolae. Hujusque Codicis Sacri summam, sed saepe non puram, exhibent cum fides orthodoxa Graecorum, tum Romano-Catholicorum mater communis, Ecclesia, tum denique illi libri, quos tamquam symbola venerabantur, aut etiam nunc venerantur singulae Protestantium familiae.

Ad hunc autem veri fontem, Jesum Christum, magno jam properat studio aetas nostra, quae non modo quaecunque nobis secula praeterita tradiderunt, quae ad Jesum Christum honorandum facere possunt, sancte servavit, sed eadem haec etiam insigniter auxit et auget. Regni Graeci nuper erecti Episcopi decreto solemniter sanciverunt, Jesum Christum *esse* et, abolitâ auctoritate humanâ antea admissâ, nunc et *agnitum iri* unum Ecclesiae Graecae caput. Romano-Catholici Divorum sive Sanctorum, quos dicunt, cultum magis magisque relinquunt, ac Papam modo venerantur, quia eum habent Jesu Christi vicarium, quem vicarium ipsorum multi minus facere parati sunt, si illius loco ipsum acquirere possunt Dominum, cujus est vicarius.

Protestantes nunc clamant ubique, Jesum Christum esse a religionis Christianae interpretibus annunciandum; hunc esse rei Christianae initium, medium, finem; hunc vivere debere in Christianis singulis, corporis ipsius membris. Documentum desideratis? Advertite animum ad Germani illius de vita Jesu Christi librum, qui omnem nuper movit orbem, omniumque excitavit primum terrorem, deinde indignationem. Excitavit vero, quia *Jesum Christum* erat aggressus, quem talem tantumque non fuisse ostendere sic conabatur, ut Ecclesia umbram et nubem pro Christo amplexa esse videretur. Quod conamen si succederet, Ecclesiam, quippe uno Christo nixam, perituram esse, sentiebant omnes, diserte enunciabant multi.

Quod vero *sentiunt* omnes atque ista opportunitate *enunciabant* multi, in id longe accuratius est inquirendum, id longe clarius, explicatius, perfectius est exponendum; nimirum in Jesu Christo, ita uti ante secula octodecim natus est, vixit, docuit, mortuus est, resurrexit, vivit etiam nunc, suamque regit et spiritu suo animat Ecclesiam, verbo in historica Jesu Christi apparitione sitam esse patefactionem Christianam. Hac re rite exposita et illustrata, jam unum erit omnibus Theologis doctrinae suae principium, certum, clarum simplex; quin unus jam omnibus Christianis patefit veri cognosendi fons, e quo Graeci hauriant, Romano-Catholici, Evangelici, docti, indocti, senes, pueruli. Nam quibus deest occasio, hanc Jesu Christi apparitionem toto Codice Sacro explicando et totâ generis humani historiâ meditandâ investigare, hi ex Euangeliis legendis eam cognosse possint, aut si, prorsus inculti, vel legere nequeunt, ex brevi Euangeliorum argumento ipsis narrato; qua apparitione cognitâ dijudicare possunt, num hic Jesus Christus ipsis placeat et satisfaciat amicus et servator. Hoc autem uno omnibus patente fonte supererunt quidem Codicis Sacri intelligendi difficultas et multae istae, quae nunc adsunt de Codice hoc, disputationes; sed Theologicae eruditioni supererunt disceptandae, non amplius apud Christianos vulgares ipsum fidei Christianae fundamentum quassabunt, quippe quod non est Codex Sacer vario modo explicitus, sed res in facto posita, historica Jesu Christi apparitio, quae melius quidem e melius intellectu Codice Sacro cognoscitur, sed cognosci aliquatenus potest, etiamsi nil de Codice hoc supersit, nisi vel unum e quatuor Euangeliis nihilque de Codicis Sacri argumento videatur certum, nisi hoc unum, quod etiam e scriptoribus aliis et ex ipsâ hac re, quod adest

Ecclesia Christiana, constat, vixisse aliquando pro nobis Divinum illum Jesum Christum. Supererit etiam singulis gentibus ac civitatibus sua quibusque Ecclesiae Christianae pars, quum in hac tanta hominum, gentium, rerumpublicarum diversitate fieri nequeat, ut una in terris sit Ecclesia Christiana, quae uno regimine externo iisdemque ritibus atque institutis sit conspicua; sed inter omnes has partes, externe sejunctas, interna erit harmonia, animorumque conjunctio, quum ex uno omnes fonte Divino spiritum bibant Divinum. Nam hic fons non est *doctrina* aliqua *Ecclesiastica*, non est *doctrina Apostolica*, utut pura, non est *doctrina Jesu Christi*, quamvis sit perfecta, hic fons est ipsa Jesu Christi apparitio (e qua tamen Jesu verba non excluduntur, sed qua includuntur) quam Jesu, Apostolorum, Ecclesiae doctrina illustrat. Hunc vero Jesum Christum inter homines apparentem nemo potest contemplari, quin ipsum admiretur; nemo admirari, quin amet; nemo amare, quin ei similis fiat. Sic magis magisque fiet Ecclesia sodalium amicorum Jesu Christi, qui amico suo Divino in dies redduntur similiores, id est, Ecclesia, qualem condere voluit Jesus Christus.

Igitur affirmantes Ecclesiae commotionem sic regendam esse, ut ad Jesum Christum ipsum contemplandum et amandum magis magisque ducatur Ecclesia, tale quid efferebamus, quod temporum praesentium studia, certum quaerentia uti reliquarum rerum sic religionis Christianae principium, possit explere, nihilque egimus aliud, quam aetatis nostrae desiderium interpretari.

Superest nobis, AA., quaestio gravis, quomodo hoc ipsum, quod volumus, Jesum Christum commendare contemplandum et amandum, quod praesentem Ecclesiae commotionem ad finem optatum possit perducere, sese habeat comparatum cum *futuris* Ecclesiae commotionibus, quae in societate continuo progrediente abesse non possunt.

Respondeo, Jesu Christi res in dies quidem accuratius esse explicandas, attamen easdem religionis Christianae caput semper mansuras. Quod comparatione illustrabo. Fuit tempus, quo Jurisconsulti acquiescerent in jure Romano explicando, Medici in Galeno exponendo, Philosophi in Aristotele interpretando, Poëtae in Homero vel Virgilio legendo; quo item in Sacra Scriptura explicanda, defendenda, commendanda subsisterent Theologi. Verum

viderunt Jurisconsulti a praeclaro isto jure Romano esse adscendendum, ad jus, cujus illud est interpretatio egregia, vere humanum inveniendum; Medici a Galeno ediscendo progrediendum ad corpus humanum, quod praeclare observaverat vir iste sagax, ulterius explorandum; Philosophi pro Aristotele investigandam rationem humanam, ab Aristotele jam multum explicitam; Poëtae Homeri Virgiliive locum occupandum a sensu pulcri, qui iis legendis eximie acuitur, sed magis etiam est excolendus; ita quoque Theologi jam incipiunt et magis incipient in Sacra Scriptura explicanda, defendenda, commendanda non subsistere, sed ex hac adscendere ad illum explicandum et commendandum, qui Sacrae Scripturae, manibus versandae diurnis, versandae nocturnis, argumentum est, cujusque causa adest, Jesum Christum. Hoc si fiat factumve sit, non dico, omnem Theologiae adeoque Ecclesiae commotionem futuram anticipatione quadam fore praecisam. Ino, si omnibus clare innotuerit, in historica Jesu Christi apparitione fundamentum et fastigium esse fidei nostrae et theologiae nostrae, certamen orietur de Euangeliorum, Jesu res et verba enarrantium, indole ac fide historica et de Jesu Christi historiâ et personâ longe gravius, quam quod hucusque affuit; atque hac compositâ lite nascetur disputatio, qua ratione sese habeat haec peculiaris Dei patefactio in Jesu Christo conspicua, comparata cum universali, quae in omni rerum natura creatâ et curatâ reperitur Dei patefactione. Verum neque bonum sit, AA., hoc, quod commendo, pacis componendae remedium, si ulteriorem Theologiae commotionem atque Ecclesiae progressionem impediat. Bonum modo est, si hujus commotionis principium et fundamentum verum, hujusque progressionis viam certam et finem felicem ostendat: verbo, si rei Christianae perficiendae studium (quod duplex est) falsum cohibeat, verum promoveat. Supererit enim semper vera aliqua, quam barbare dicunt, Ecclesiae Christianae perfectibilitas, etsi multi eam jactent talem, quae est falsa, nec rei nostrae perfectio, sed corruptio. Verae autem illius perfectibilitatis principium verum, modus certus, finis felix aderit in sempiternum, si nunc Jesum Christum amplectimur ipsum, cognitionis nostrae et amoris nostri propositum. Nam, ita Deus Jesu Christi pater vivit! AA., Jesus Christus ipse, Jesu missio e coelis in terras, Jesu fata, Jesu res gestae in sempiternum Ecclesiae Christianae erunt inquisitioni et admirationi, numquam finem inveniundae, semper increscenti. Haec, haec jam per octodecim secula

intuita est Ecclesia, ita ut semper nova reperiret miracula explicanda. Haec voluerunt Apostoli, ut nos semper miraremur; haec annunciarunt, suo quisque modo suisque convenienter auditoribus, sed praeter haec nihil; haec semper; haec sola. Haec voluit ipse Jesus Christus, ut Ecclesiae essent in memoria et in animo et ob oculos. Nam Apostolos, sui rerumque suarum testes, se suasque res ubivis annunciare jussit, tamquam doctrinae Christianae argumentum; se amare, tamquam vitae Christianae perfectionem; suam, quam pro hominibus passus est mortem, coenae imagine adumbratam, tamquam rituum Christianorum primum. Unde et ipse vitae aeternae, beatae, Divinae hanc dixit esse viam, ut unum verum in ipso cognoscamus et amemus Deum, ad quem homines quasi manu ducere voluit, quum in ipso, Dei hominisque Filio, factum sit adspectabile et amabile hoc, quod in rebus omnibus unum est summum et optimum, quid *sit* Deus, quidque *fieri* debeat homo.

Huc, huc ergo omnes evocamus nostrorum temporum Christianos, ad Jesum Christum accuratius contemplandum ardentiusque amandum. Huc ut suam quisque afferat Theologus operam, incito, hortor, precor. Nederlandi imprimis Christum in dies magis commendare pergant, vestigia legentes Majorum suorum, Thomae à Kempis, qui huic commendationi vitam impendit viresque omnes, Wesseli Gansfortii, qui Christum cognosse et amare ostendit totius religionis nostrae esse summam, Desiderii Erasmi, qui aetatem suam litigiosam Christi amore conjungere studuit. Nec tamen Theologos modo alloquor. In ea vivimus regione felicissima, ubi nemo se putat doctum, nisi qui et religionem Christianam inquirere amat. Non Theologi modo fuerunt, qui ad Jesum Christum magis cognoscendum et commendandum suas attulerant symbolas. Fuerunt omnis generis viri docti, qui et in aliis disciplinis et artibus tenebant principatum, Hugo Grotius, Nicuwentyd, Perponcher, van Alphen. Hos, Viri docti! et vos sequamini, ut viribus nostris omnibus conjunctis succedat, aetatis nostrae explere desiderium et Ecclesiae, quae nunc adest, commotionem feliciter sic regere, ut ad Jesum Christum accuratius contemplandum ardentiusque amandum ducatur Ecclesia,

Oratione praevia diutius vos retinere potui, Auditores, quum pauca habeam Academiae fata enarranda, quod in rebus nostris solet esse fortunae secundae signum. Nam primum satis bene constitutâ Academiâ, deinde quominus sunt quotannis enarranda, eo minus etiam detrimenti capit res nostra. Atque hujus quidem anni est haec felicitas, ut e Curatoribus et et Professoribus nemo, e studiosis modo duo nobis morte sint erepti; nec boni quidem, quod vobis laetus exponere possim, copia, sed neque malorum, quae lugeamus, cohors rempublicam nostram literariam inviserit. Nec tamen omni caruimus luctu, omnive destituimur gaudio.

O fallacem spem et opinionem nostram! Quo die dieique temporis puncto, anno superiore Rector Magnificus munere abiens, ex hoc loco salvum dicebat Regem salvamque putabat domum regiam, eo ipso mors rapiebat Regis uxorem, caput carissimum. Gravissimum ita inflictum est vulnus regio marito et liberis: grave item non Academiae nostrae, sed patriae toti. Ergo et luximus, vestibis minus; quam animo; luximus etiam, praeunte oratore Academico, parentalibus solemnibus ritu Sacro institutis. (2) Quae nobis civibusque omnibus insigne est solatium, sancta mulieris hujus memoria, quippe quae animo non minus Christiano et vitâ piâ quam natalium et dignitatis splendore cininebat, haec etiam tristem sublevet Regis animum; haec liberis augustissimis sit dulcis, matremque hanc ipsis reddat pietatis exemplum, quod imitando, ut faciunt, venerari pergant.

Luximus etiam cum collegis conjunctissimis, van Limburg Brouwer, cui pater et frater affinis, de Waal et Stratingh, quibus filii, Lulofs, van Hall, Parcau, quibus fratres sive germani, sive per affinitatem conjunctissimi morte sunt erepti. Iterum ac publice jam accipiatis, Viri Clarissimi, animi vobiscum lugentis testimonium, quod vobis vestros quidem non reddit, sed amicitiae et commiserationis sincerae significatione luctum mitigare solet.

E juvenibus nostris morte decesserunt Gerhardus Hermannus Henricus van Marle, Juris studiosus, quem deplorant parentes, cui filius erat unicus atque

(2) Oratio Sacra etiam est edita, hac inscriptione insignis: *Een werkdadig en weldadig leven in verband met den dood. Leerrede over Hand. IX: 36^b. en 37^a. , gehouden na het overlijden van de Koningin der Nederlanden, in de Akademie-beurt te Groningen, 22 Oct. 1837, door I. V. VAN OORDT J.W.Z., Gron. bij J. Oomkens.*

amici haud pauci, et Johannes Joachimus Schuurman, Theologus, qui in eo erat, ut cursum Academicum felicissime peractum finiret, quum uti matri viduae, sic amicis, inter quos et ipse eram, admodum flebilis occideret.

Haec tristia sunt. Inter laeta, quae acciderunt, hoc est, quod e Curatoribus, viris Amplissimis Sypkens et Rengers honoris et dignitatis contigerit accessio, quum ille Curiae novae Provincialis Praeses, hic Consiliator Regius sit nominatus; itemque quod viro Amplissimo Hofstede ac viro Consultissimo, qui Curatoribus est ab actis, e morbis periculosissimis valetudinem reddiderit Deus O. M. Quae honorifica ac laeta favoris sui signa Pater coelestis vobis, Viri Amplissimi, ac Tibi, Vir Consultissime, diu diuque in multorum servet civium atque etiam in Academiae nostrae commodum. — Inter laetos anni hujus eventus hoc etiam est, quod magistratum meum facilem mihi ac jucundum reddiderint juvenes, qui curae nostrae sunt commisi. Nam saepe quidem ipsorum causâ negotia mea reliqua intermittere debui, sed vix unquam ob aliam causam, quam ut essem testis, quam bonum vitae Academicæ bene actae imponerent finem, lauream doctoralem honorificentissime sibi capessentes. In tanto studiosorum numero etiam esse, qui nobis et parentibus sint dolori atque Academiae dedecori, quis est, qui miretur, qui nesciat? Sed si disputationum et conscriptarum et defensorum atque testimonii magistrorum, quid dico? si pauperum hac hieme ab ipsis visitorum et in frigore vehementissimo liberalissime et amantissime ab ipsis sustentatorum aliqua est fides, nemo etiam bonos plerorumque studiosorum mores et industriam insignem vocabit in dubium.

Supellex Academica non multum crevit, si unam excipis Bibliothecam. Huic plura e libris collegae quondam conjunctissimi Gratama, palam divenditis, opera optima accesserunt; item plurima scripta physicam et astronomiam spectantia; porro libri, qui Vetus Foedus aliaque opera Orientalia explicant multi, iique manuscripti, manu viri celeberrimi Nicolai Gulielmi Schroederi, eximii olim Academiae hujus et literarum Orientalium ornamentum; quare, aequè hujus viri memoriae celebrandae, quam Veteris Foederis explicandi causa, gaudemus hosce libros inter nos conservari, atque optamus brevi aliquem fore, qui thesauros in iis latentes in lucem protrahat. Atque haec quidem omnia, Amplissimis auctoribus Academiae Curatoribus, Rex Augustissimus nobis est largitus. Accrevit Bibliotheca etiam munificentia

Virginis augustissimae, quae jam throno Britannico insidet. Haec enim, rogante Regis nostri apud eam oratore, singulis Academiis Nederlandicis dono dedit exemplar istorum *Monumentorum publicorum*, quae olim tantum manu descripta conservabantur in Turri Londinensi, nunc vero Rege Georgio III rem inchoante, Georgio IV et Gulielmo IV Regibus et Victoria Regina rem persequentibus, magno typographico splendore eduntur. Bibliothecam autem non modo librorum crescere numero, sed etiam reliquis rebus, quibus Bibliotheca est utilis, esse conspicuam, nempe librorum emendorum delectu, emptorum ligamento, in pluteis positorum ordine, est, de quo Bibliothecae praefecto gratum non possumus non testificari animum.

Reliqua Musea atque instrumentorum utilium collectiones non eadem insigni increverunt ratione, quamvis nulla non sit aucta. Museum Historiae Naturalis, soli, cui inaedificatum est, humore laborans, partim instauratur, ut si fieri possit, defectu hoc liberetur.

Aedificio Academico, ob patriae conditionem incertam nondum exstructo, adhuc aegre caremus. Nam constat quidem, uti civitas non muris, sic Academiam non aedificiis contineri, sed turpe tamen est, quando sua cuique instituto sunt loca et structurae, venerabili Academiae nostrae ne auditorium quidem amplius esse, ubi disputationes publicae honeste habeantur, neque, quando oratio solemnis est dicenda, suum esse locum, ubi dicatur.

Ad diem hunc festum pertinet, ut si quaestiones sint publicatae et responsa adsint, praemiis digna, haec victoribus tradantur. Quod ut jam rite fiat, tu, Vir Clarissime, qui Academiae es ab actis, Ordinum singulorum judicia praelegas.

Unum ergo modo tradere possum nummum aureum, sed gaudeo me hoc tibi esse traditurum, Ornatissime Meyboom! Tu enim talem te semper nobis exhibuisti discipulum, ut nemini tradam libentius. En praemium Groningannum, Leidensi, quo anno superiore ornabaris, adjungendum. Tibi multa commisit Deus O. M, quibus si tu frueris, uti hucusque fecisti, eo modo, quo nunc Academiae nostrae, olim Ecclesiae Christianae et Reipublicae literariae eris ornamento. Hoc conare, juvenis optime, atque uti Hemsterhusius ille tuus (3) in re philosopha, sic tu in Ecclesia Christiana novae, quae inceptit, aetatis sis interpret ac vindex praeclarus.

(3) Quaestio, de qua praemium reportabatur, erat de meritis Francisci Hemsterhusii, in philosophiae loco de Deo hominisque cum Deo conjunctione explicando.

Honorificum testimonium decretum est tibi, Ornatissime Römer. Gaudeo, quod modestiam tuam hac in re nimiam superaverit prudentia, ita ut scriptio-
nem tuam nobis iudicibus submiseris. Nam etsi ipse non Theologus, in hoc
certamine te talem praestitisti, ut nisi alter ille, vincendi peritus, affuisset, tu,
Juris studiosus, praemium Theologicum reportasses. En, quo es dignissimus
laudis testimonium! Neque nos frustretur eventus, si ex hac tua virtute
divinemus, haud vulgaria a te accepturam esse Rempublicam literariam
emolumenta.

Restat, ut fasces Academicas tradam. Ergo novum Rectorem Academiae
Magnificum a Rege Augustissimo electum, proclamo Virum Clarissimum,

BARTHOLDUM HENRICUM LULOFS; *in Facultate Philosophiae Theore-
ticae et Literarum Humaniorum Professorem Ordinarium.*

Salve, Rector Magnifice, iterumque salve! *Tibi* me fasces tradere, mihi
non modo, discipulo tuo, sed omnibus collegis gratissimum est. Te, viro
per multos annos de Academia nostra meritissimo, te Rectore floreat Acade-
mia Groningana! Tibi magistratus Academicus aequae sit facilis et jucundus,
atque illum mihi fuisse, et hominibus et Deo meo gratias habeo maximas.

D I X I.

SERIES LECTIIONUM,

IN ILLUSTRIS ACADEMIA, QUAE GRONINGAE EST,

in annum MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII proposita.

RECTORE MAGNIFICO

HERMANNO CHRISTIANO VAN HALL.

IN FACULTATE DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM
ET PHYSICARUM.

THEODORUS VAN SWINDEREN, diebus Lunae et Martis, hora VIII, *Encyclopaediam Philosophiae naturalis* tradet, cui praemittet praecepta *Hodegetica*, sive *studii ratione recte instituenda*, additis *Paedagogices principis*. Die Mercurii, horis VIII et III, *Historiam Naturalem Animalium et Fossilium, inprimis patriae, et Animalium, cum Anatome comparata* coniunctam, docebit; diebus Lunae et Martis, hora III vel verno tempore VII matutina, aut alia magis commoda, hoc anno, *Historiam Naturalem Avium* fusius explicabit; die Saturni, hora XII, *Oeconomiam Politicam* exponet.

SIBRANDUS STRATINGH, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora I, lectiones habebit *de Chemia generali et applicata*, illamque duce F. P. Dulk illustrabit. Diebus Lunae et Mercurii, hora XII, *Chemiam Pharmaceuticam* Pharmacopoeae Belgicae accommodatam, practice tradet, et hanc doctrinam duce C. F. Hänle, vel dein indicando Compendio, exponet. Denique, diebus Lunae et Martis, hora VI, *Technologiam Chemicam* in usum publicum tractabit, et *recentioribus inventis Chemiae applicatae* ornabit. Si qui porro sint, qui *Exercitiis Practicis Chemicis* operam dare velint, hisce horis matutinis IX — XII die Saturni vacabit et suis consiliis adiuvabit.

HERMANNUS CHRISTIANUS VAN HALL, die Martis hora XII et die Veneris horis VIII et IX, aestivo tempore etiam die Saturni hora VIII, *elementa Botanices* illustrabit. Die Mercurii horis IX et X agat de plantis *medicinalibus* aliisque vario respectu *utilibus*, sive de *Botanica applicata*, ordine Familiarum naturalium. Die Saturni autem, horis X et XI, *Oeconomiam ruralem* docebit.

IANUS GUILIELMUS ERMERINS, diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora XI, *Arithmetices, Algebrae, Geometriae et Trigonometriae planae* elementa exponet; diebus Iovis et Saturni, hora IX, *Stereometriam et Trigonometriam Sphaericam* tradet: *Physicam experimentalem* docebit diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora pomeridiana III, *Calculus differentialem et integram* horis auditoribus commodis exponet.

IN FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

CORNELIUS DE WAAL, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Iovis et Veneris, hora IX, *Metaphysicam* tradet; hora XII, aut alia auditoribus commoda, *Philosophiae Moralis* partem alteram, id est *Ethicam* exponet; X, *Historiam Philosophiae recentioris per saecula aerae Christianae* enarrabit. Ceterum, si sint, qui *Theologiam Naturalem* tradi sibi cupiant, de hac cum discipulis consilium inibit.

GERARDUS WOLTERS, diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora matutina VIII, *Antiquitates Hebraeas* exponet; hora ante meridiem IX, *librum II Regum* analytice explicabit; hora X, *Literaturam Orientalem* tradet; hora XII, *Grammaticam Hebraeam* interpretabitur. Si qui sint, qui *Coranum* sibi explicari cupiant, cum his consilium inibit.

IANUS TEN BRINK, diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora X; Xenophontis *Oeconomicum*; I, Ciceronis *Libros de Officiis* exponere perget. Si qui sint; qui Horatii *Carmina*, adhibita editione Viri Cl. P. H. Peerlkamp, sibi exponi cupiant, iis operam dabit, hora auditoribus commoda. Denique disputandi exercitiis praecesse perget, et scholis paedagogicis vacabit horis, quae auditoribus erunt commoda.

BARTHOLDUS HENRICUS LULOFS, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora XII, secundum manuductionem suam, *Fundamenta stili bene Belgici* exponet, eaque, quae ad scientiam praestantiae, originis, indolis ac grammatices totius linguae Belgicae, nec non ad historiam literarum Belgicarum pertinent; additis in primis recte Belgicae scribendi exercitationibus. — Iisdem diebus, hora solita V, post meridiem, alterum suum compendium secuturus, fusius e *Rhetorica Belgica*, sive ex altioribus *Eloquentiae* ac simul *Poëseos Belgicae praeceptis*, selecta tradet, exemplis ex optimis, cum Belgicis, tum Graecis et Latinis, Gallicis, Germanicis, aliarumque gentium oratoribus ac poetis desumptis, perpetuo illustrata, et adiunctis exercitiis, quae Eloquentiae exteriori, sive vocis et gestuum moderationi inserviant. Reliquis studiosorum desideriis lubens obtemperabit.

GERARDUS IOANNES MEIJER, diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora XII, *Historiam patriam* exponet.

FREDERICUS CHRISTIANUS DE GREUVE, diebus Lunae, Martis et Mercuri, hora X, *Historiam Philosophiae antiquae* explicabit; iisdem diebus, hora XI, *Logicam* docebit; diebus vero Mercurii, Iovis et Veneris, hora III, *Psychologiae empiricae praecepta* tradet.

PETRUS VAN LIMBURG BROUWER, diebus Lunae, Martis, Mercurii, hora IX, *Historiam Universalem* tradet, iisdem diebus, hora X, *Antiquitatem Romanam*, diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora IX, *Antiquitatem Graecam*. Aristophanis Plutum, exercitationis gratia, cum literarum graecarum studiosis leget, hora auditoribus commoda.

IN FACULTATE THEOLOGICA.

IOANNES FREDERICUS VAN OORDT, I. G. FIL., diebus Martis, Mercurii, Iovis et Veneris, hora VIII, *Theologiam Christianam Theoreticam* explicabit; diebus Lunae et Mercurii, hora IX, *Ius ecclesiasticum Belgicum*, duce cl. Royaards exponet: diebus Martis et Iovis, hora IX, quae ad *institutionem Oratoris S.* pertinent, tractabit; die Veneris hora III, *exercitationes catecheticas* moderabitur. Denique *selectis nonnullis prioris Pauli ad Corinthios Epistolae locis* cum commilitonibus interpretandis vacabit die Lunae hora VIII.

PETRUS HOFSTEDE DE GROOT, diebus Lunae, Martis, Mercurii, hora X, *Historiam Ecclesiae Christianae* inde ab initio usque ad nostra tempora sensim ulterius *propogatae*, secundum *Institutiones* suas, typis divulgatas, enarrabit; diebus Lunae, Martis, Mercurii, hora XI, *Matthaei Evangelium* interpretabitur; die Veneris, hora XI, *Institutiones* a se editas secuturus, *Theologiam Naturalem* exponet.

LUDOVIGUS GEBLACHUS PAREAU, diebus Martis, Mercurii et Iovis, hora XII, *Theologiam Christianam moralem* exponet; die Iovis, hora XI, *loca quaedam hermeneutices sacrae* exponet; et die Lunae atque Veneris, hora XII, librum *Joëlis* cum commilitonibus interpretabitur.

Disputationibus cum publicis tum privatis de *Locis theologicis*, die Mercurii, hora III, suis vicibus praeerunt Theologiae Professores.

IN FACULTATE IURIDICA.

SEERPIUS GRATAMA, quamvis propter aetatem rude donatus, Studiosorum in iure et Academiae commodis inservire, quantum per valetudinem licebit, conabitur.

HENRICUS NIENHUIS, diebus Lunae et Iovis, horâ IX, *ius cambiiale* docebit, *maxime secundum leges patrias recens recognitas*; diebus Lunae, Martis, Mercurii, Iovis, hora X, *praecepta praxeos iudiciariae in causis civilibus; additis exercitationibus practicis*; horâ XI, *ius civile hodiernum* exponet. Disputationes de his doctrinis habendas moderabitur die Saturni, horâ XII.

IACOBUS HERMANNUS PHILIPSE, *Encyclopaediam ac Methodologiam Iuris* tradet diebus Martis, Mercurii, Iovis, horâ IX; *Historiam Iuris Romani* enarrabit diebus Lunae, Martis, Mercurii, Iovis, horâ VII; *Institutiones Iuris Romani* interpretabitur diebus Lunae, horâ IX et X, Mercurii, horâ XII, et Veneris, hora VIII et IX; *Pandectas* diebus Martis, Mercurii, Iovis, Veneris, horâ X. — Disputationes de *Iure Romano eiusque Historiâ* moderabitur die Veneris, horâ XII.

CORNELIUS STAR NUMAN, diebus Martis, Mercurii, Iovis, Iovis, horâ X, *iuris naturalis*, horâ XI, *iuris publici* principia tradet. *Ius Criminale* doce-

bit diebus Martis, Mercurii, horâ IX, die Veneris, hora VIII et IX. Idem diebus Martis, Mercurii, Iovis, hora VIII, die Saturni, horâ X, *Historiam politicam Gentium Europearum inde a pace Westphalicâ usque ad refractam Napoleontis dominationem* tractabit; denique, die Saturni, horâ VIII et IX, *legem de summi imperii ordinatione et distributiono in patriâ nostra latam* interpretabitur. — Disputationes de his disciplinis lubens moderabitur, die Mercurii, horâ XII.

IN FACULTATE MEDICA.

SIBRANDUS ELZO STRATINGH, diebus Lunae, Martis, Iovis et Veneris, hora X, *Medicinam Practicam*; diebus Veneris, hora XI, et Saturni, hora X, *Diaeticam cum Medicina Politica* coniunctam; diebus Lunae, Martis et Iovis, hora XI, *Materiam Medicam cum Pharmacia Medica* coniunctam et *Semioticam* diebus ac horis postea indicandis tradere constituit. Singulis etiam diebus in Nosocomio Academico aegrotis curandis vacabit, morbosque tractatos Medicinae studiosis subinde de industria paulo uberius exponet. Qui disputando vires suas periclitari velint, illorum desideriis lubens obtemperabit.

AUGUSTUS ARNOLDUS SEBASTIAN, *Physiologiam* docebit diebus Martis, Mercurii, Iovis, hora VIII; *Chirurgiam* exponet diebus Iovis, Veneris, Saturni, hora IX, eiusque *Praxin* in Nosocomio Academico quotidie hora media XII; *Anatomen Pathologicam* tradet, diebus Veneris et Saturni hora VIII; *Anatomen corporis humani* exponet diebus Martis et Mercurii, hora media V, et diebus Veneris et Saturni, horâ III; dissectionibus cadaverum Anatomicis tempore hyemali instituendis quotidie praeerit.

IACOBUS BAART DE LA FAILLE, diebus Lunae, hora VIII et IX, Martis et Mercurii, hora IX, et Saturni, hora XI, *Artem Obstetriciam* exponet; et in Nosocomio Academico, ad parturientium lectos, qualibet oblata occasione, practice instituet. Diebus Lunae et Martis, hora X, Mercurii, hora XI, et Saturni, hora IX, *Pathologiam Generalem* docebit. Diebus Mercurii et Saturni, hora X, *Medicinam Forensem* tradet. Diebus Martis et Mercurii, hora VIII, *Morbos Infantum* exponet. — Disputationum exercitiis lubens vacare perget.

Disputationes publicae per omnes Facultates instituentur diebus Mercurii et Saturni, ab hora matutina undecima ad secundam, aut a tertia ad quartam.

Bibliotheca Academica, diebus Lunae, Mercurii et Saturni, ab hora matutina decima ad primam, et diebus Iovis et Veneris, ab hora secunda ad quartam, studiosis aliisque literarum amantibus patebit, iis legibus, quae in aditu ipsius Bibliothecae publice affixae sunt. In feriis autem aestivis Bibliotheca post meridiem non patebit.

Museum Historiae Naturalis patebit die Mercurii, ab hora XII ad I.

Museum Anatomicum patebit die Mercurii, ab hora XII ad I, et die Iovis, ab hora II ad IV.

Museum Instrumentorum rusticorum patebit die Martis, ab hora XII ad I.

Peregrinarum linguarum, nominatim Germanicae et Gallicae, cupidi suos hic reperient Praeceptores, publica auctoritate ad id constitutos, ut civibus nostris inserviant; uti etiam illi, qui Equitandi arte instrui cupiunt, suo non destituentur Magistro.

S E R I E S

DISSERTATIONUM INAUGURALIUM

IN ACADEMIA GRONINGANA

DEFENSARUM

a die 18 Octobris MDCCCXXXVII ad diem 10 Octobris MDCCCXXXVIII.

MDCCCXXXVII.

- d. 18 Octobris. Dissertatio Medica de Machaone et Podalirio, primis Medicis Militaribus; defensa a PETRO KERKHOVEN, ex pago Twello Gelro, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- d. 2 Decembris. Dissertatio Juridica de rescindendâ haereditatis divisione, maxime secundum jus hodiernum; defensa a WOLTERO GOCKINGA, Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 13 Decembris. Dissertatio Chirurgica de fractura processus spinosi vertebrarum; defensa a GERARDO TAAPKENS J^r., Amstelodamensi, pro Doctoratu Medicinae.
- d. 22 Decembris. Dissertatio Medica de causis, quare homines prae animalibus morbis infestentur; defensa a PETRO RINSEMA, Winschotano, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.

MDCCCXXXVIII.

- d. 11 Januarii. Specimen Medicum continens observationes de morbo maculoso Werlhofii; defensum a DURANDO HENDERICO FLEDDERUS, Smildâ Drenthino, pro Doctoratu Medicinae.

- d. 28 Februarii. Specimen Medicum continens doctrinam de morbis cutaneis secundum Hippocratem; defensum a WIGERO HENDERICO IDSERDA, ex pago Rauwerd Frisio, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- d. 2 Maji. Dissertatio Juridica de Testamenti revocatione secundum Jus Hodiernum; defensa a PETRO BRONGERS, Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 9 Maji. Dissertatio Chirurgico-Medica de vulneribus cordis; publice defensa ab HUBERTO GULIELMO CONRADO DE JONG, Arnhemîâ Gelro, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- d. cod. Dissertatio Medica de Teleangina uteri; publice defensa a VITO NICOLAO METZ, Leovardiensi, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- d. 12 Maji. Specimen Exegetico-Theologicum, quo Jesu de morte suâ effata colliguntur atque exponuntur; publice defensum ab HERMANNO HUYERS, Groningano, V. D. M. in pago Kockange, pro Doctoratu Theologiae, *magna cum laude*.
- d. 28 Maji. Specimen Juridicum nonnulla continens de potestate Magistratus in Tutoris datione maxime secundum legem in patria novissime latam; defensum a JUSTO DATHONE LEWE QUINTUS, Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 2 Junii. Disputatio Juridica de Juris Hodierni prohibitione, quam ratione Medicorum, Chirurgorum Similiumque statuit Lex in art. 909, C. G.; defensa ab EVERHARDO JUSTO LEWE VAN ADUARD, Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 13 Junii. Dissertatio Medica de Diagnosi Tumorum fibrosorum uteri; publice defensa a DAVIDE VAN ES, Meppelâ Drenthino, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- d. cod. Disputatio Juridica de Jure retractus, de quo statuit art. 841, C. G.; defensa a CASPARO EVERHARDO OOSTING, Hoogeveena Drenthino, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.

- d. 16 Junii. Disputatio Juris Publici de Superiore Procerum, in Regno Belgico, Concilio cum similibus nonnullarum vicinarum Gentium institutis comparato; publice defensa ab ANNAEO GULIELMO VAN HOLTHE TOT ECHTEN, ex pago Echten Drenthino, *magna cum laude*.
- d. eod. Disputatio Juris Publici de Senatorio Reipublicae Batavae et Regni Neerlandici Concilio (Raad van State); publice defensa ab ERNESTO CAROLO JOHANNE BERTLING, ex pago Veendam Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude*.
- d. 18 Junii. Dissertatio Obstetricia continens animadversiones de doloribus ad partum; defensa a PETRO CAMPHUIS, ex pago Uithuister-Meden Groningano, pro Doctoratu Medicinae.
- d. 19 Junii. Specimen Historico-juridicum exhibens disquisitionem de Tribunorum Plebis apud Romanos jurisdictione in causis privatis; defensum a GEORGIO WOLFGANGE CAROLO DUCONE BARONE THOE SCHWARTZENBERG ET HOHENLANSEBERG, Frisio, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 20 Junii. Specimen Medicum de Febre Puerperali; defensum a JOANNE CASPARO THEODORO GANDVURDER, Oostmarsum - Transisalano, pro Doctoratu Medicinae.
- d. eod. Dissertatio Medica de Inflammatione Diaparagmatis; publice defensa ab HERMANNO COSTER, Almelo-Transisalano, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- d. eod. Dissertatio Obstetricio-Medica de Placentae solutione artificiali; publice defensa a BERNHARDO GULIELMO SIEMENS, ex pago Scheemda Oldamtino, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- d. 22 Junii. Specimen Juridicum continens nonnullas observationes de natura indiciorum; defensum ab ANTONIO PÆLLIG, Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 23 Junii. Historia Literaria et Critica forcipum obstetriciarum ab anno 1794, ad nostra usque tempora; defensa a JOACHIMO

- LUNSINGH KIJMMELL, Meppela - Drenthino, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- d. eod. Dissertatio Historico-Medica de morbis epidemicis, qui in Urbe et Regione Groninganâ tractuque Frisico vicino a Saec. XIII ad Saec. XVIII finem grassati sunt; publice defensa a SICCONE PETRO POPTA, Harlingâ - Frisio, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- d. eod. Dissertatio Medica de auro ejusque praeparatorum in Medicinâ usu; publice defensa a JANO DIDERICO SCHEPERS, Sancti Jacobi Parochiâ-Frisio, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- d. 25 Junii. Specimen Juridicum continens selectas observaciones ad Codicem patrium, quo regitur methodus procedendi in causis criminalibus Militaribus; defensum a JOHANNE ALBERTO VAN HOLTE, ex pago Dalen Drenthino, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 27 Junii. Dissertatio Exegetico-Theologica de lege ex Pauli sententia; publice defensa ab ALBERTO JACOBO HAMERSTER, Leovardiâ-Frisio, V. D. M. designato in Vico Marssum, pro Doctoratu Theologiae, *magna cum laude*.
- d. 29 Junii. Specimen Juridicum de Tutore vicario ex jure civili Gallico; defensum a GULIELMO JOHANNE HORA SICCAMA, Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. eod. Disputatio Juridica de Praejudicio, quod judicium criminale, quo absolvitur reus, quoniam factum non fuit probatum, aut ipse ejus auctor non fuit, facit judicio civili; defensa a JANO GOCKINGA, Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 30 Junii. Dissertatio Juris Publici Belgici ad art. 170 Legis de Imperio; defensa a JOHANNE FRENADÉ FEISSER, ex pago Veendam Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. eod. Dissertatio Historico-Juridica de *Gildis Groninganis*; publice defensa ab HENRICO OCTAVIO FEITH JR., Groningano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude*.

- d. 22 Septembris. Specimen Juridicum de revocandis legatis secundum art. 1046, seq. Cod. Civ. Gall.; defensum ab HENRICO GUICHART ABRESCH, ex Provinciâ Groningana Omlando, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.
- d. 10 Octobris. Dissertatio Theologica de amore omnem omnino Dei virtutem continente; publice defensa a BERNARDO DOORENBOS, Frisio, V. D. M. designato in vicis Peins et Sweins, pro Doctoratu Theologiae, *cum laude*.

NUMERUS ADOLESCENTIUM STUDIOSORUM

INTER SINGULOS ORDINES

ACADEMIAE GRONINGANAE

DISTRIBUTORUM PROPONITUR

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

In ordine	Theologico	62
»	» Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum: futuri Philos. Theor. Mag. et Literar. Hum. Doct. 7	
	» Theologi	30
	» Jureperiti	26
		<hr/>
		63
»	» Juridico	49
»	» Medico	53
»	» Mathematicum et Disciplinarum Physicarum: futuri Mathem. Mag. et Phil. Nat. Doct.	6
	» Medici	33
		<hr/>
		39
		<hr/>
	Studiosor. numerus	266

Ex horum numero nemo alio migravit, nisi unus WIEBO ENS, qui in Athenaeo Frisiaco Medicinae Studia persequitur.

J U D I C I A

ORDINUM ACADEMIAE GRONINGANAE

DE COMMENTATIONIBUS AD QUAESTIONES

anno MDCCCXXXVI propositas.

JUDICIUM FACULTATIS THEOLOGICAE.

Ad quaestionem propositam :

« *Exponantur FRANCISCI HEMSTERHUSII merita in Philosophiae loco, de Deo
« hominumque cum Deo conjunctione, explicando.* »

Facultas tres accepit Commentationes :

Harum prima, verbis insignita Πᾶν ἐπ' ἀληθείᾳ πεπλασμένον ἐκ Διὸς ἔργον, continet quidem nonnulla egregia dicta; sed universe notionibus obscurior, lingua impurior est: et imprimis Auctor dicendus est, suam, qualemcumque magis quam Hemsterhusii, sententiam exposuisse.

Secundae commentationis symbolum erat Θεοῦ γένος ἔσμεν PAULUS. Hujus Auctor et argumentum suum bene disposuit et Hemsterhusii sententiam ex vero explicuit, rite etiam de eo judicavit, tum ex re et aetate, quā vixit, tum comparatione instituta cum Socraticā Philosophia et Religione Christiana; ex quibus utpote Fontibus Hemsterhusius permulta hausit: accedit insuper latinae orationis elegantia; — locum vero alterum, qui est de Deo argumentisque pro Dei existentia a Philosopho prolatis, minus dilucide Auctor exposuit, et universe in placitis singulis explicandis paene unice versatus est, ad eorum conjunctionem, et ad principia methodumque Philosophandi Hemsterhusio propriam vix attendit. Vel sic tamen Facultas hanc commen-

tationem, ut juvenile opus multa egregia continens, praemio condecorare non dubitasset, nisi tertia ei palmam praeripuisset. Ejus igitur Auctorem, si vellet se patefacere, dignum censuit, qui magna cum laude commemoraretur. Publice ad id excitatus, auctorem se professus est J. W. Römer, Litt. Hum. et Jur. Cand. in Academiâ Rheno - Trajectinâ.

Tertia commentatio inscripta est his verbis: «*Wenn die Könige baun, haben die Kärrner zu thun*», SCHILLER. In hac quidem orationis latinae minor est elegantia et pauca quaedam, quae ad Hemsterhusii merita ab omni parte juste aestimanda faciunt, in eâ desideravit Facultas; sed in Philosophi disquisitionibus, tum intelligendis, tum accurate et ordinate exponendis et in ipsius meritis laudandis, atque in principiis, ex quibus profectus est, methodoque philosophandi, qua usus est Hemsterhusius, rite explicandis, Auctor insignem diligentiam, Historiae Philosophiae cognitionem haud vulgarem, et iugeni quoque sui Philosophici vim eximie probavit. Quare hanc commentationem praemio dignissimam judicavit Facultas, dignam quoque quae, si Auctori ejus rei sit opportunitas, typis exarata publice ab eo edatur. — Aperta schedula et examine, ex lege nunc constitutâ, solemnè publice habitò patuit auctorem esse Ludovicum Susonem Pedronem Meiboom, in hac Academiâ Theologiae Candidatum.

P. HOFSTEDE DE GROOT,

Facult. Theologicae ab Act.

Facultas Philosophiae Theoreticae et Literarum Humaniorum ad utramque propositam Quaestionem responsa haud accepit.

F. C. DE GREUVE,

Facult. h. t. ab Act.

Ordo Ictorum ad quaestionem a se propositam nullum accepit responsum.

CORN. STAR NUMAN,

Ord. Ict. Graphiar.

JUDICIUM ORDINIS MEDICORUM.

Ad quaestionem propositam :

« Quaeritur *accurata Anatomica et Physiologica descriptio Glandulae Phyreoideae, cum adjectis iconibus, quibus fabrica illius glandulae, tum « microscopio, tum universe Anatomicorum more indagata, illustratur.* »

Unam modo commentationem ordo accepit inscriptam verbis Doctis. LUBLINK WEDDIK: « *Het is veel of weinig, toch zoo beter, beter dan dat hij geheel « stil zat en niets deed; want dan doet hij kwaad of poogt het te doen.* »

Licet hujus commentationis Auctor, in quaestionis parte Anatomicâ pertractanda, laudabilis sit, et diligentiae et peritiae quoque documenta exhibeat, — pars Physiologica tamen, multum abest ut satis elaborata sit; quin omnia desunt, quae spectant ad originem et efformationem glandulae Phyreoideae in foetu: — indoles humoris, quem singularem nonnulli in Parenchymate illius glandulae adesse docuerunt, vix ulla facta est mentio; nec suam ipse sententiam, de functione illius partis, ita tradidit Auctor, ut dijudicari satis posset res ipsa, quâ illam probare conatus est. Ita condecorari praemio haec commentatio non potuit.

I. BAART DE LA FAILLE,

Fac. Med. ab Act.

B b

Ordo Disciplinarum Mathematicarum et Physicarum ad propositas quaestiones responsa haud accepit.

H. C. VAN HALL,

Ord. ab Act.

ANNALES ATHENAEI

FRANEQUERANI.

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

NOMINA PROFESSORUM,

QUI

IN ATHENAEO FRANEQUERANO DOCUERUNT.

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

F. DE GREVE, Jur. Rom. et Hod. Doct.

S. ENS, Med. Dr.

N. MULDER, Math. Mag. Phil. Nat. et Med. Dr.

G. A. ENSCHEDÉ, Math. Mag. Phil. Nat. Dr.

J. A. C. ROVERS, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. et Jur. Rom. et Hod. Dr.

G. MUURLING, Theol. Dr.

T. G. J. JUYNBOL, Theol. Dr.

FRANCISCI DE GREVE,

O R A T I O

D E

JONA DANIELE MEYERO,

ICTO, DE PATRIA DEQUE JURISPRUDENTIA

ET NOMOTHETICA PRAECLARE MERITO,

HABITA FRANEQUERAE D. XX JUNII MDCCCXXXVIII.

Si quid est, quod his temporibus omnium in patria Ictorum animos occupaverit, est profecto rerum judicialium instans commutatio. Nec mirum. Nam nihil propemodum cum expectaverunt diutius, tum saepius pluribusque de causis dilatatum viderunt, tum vero efficacius judicant ad vim exercendam in gravissima negotia maximam. Hinc enim sibi, foro, jurisprudentiae, universae denique reipublicae insignia sperant commoda.

Verum enim vero quantum futurum sit, quod hinc redundabit, emolumentum, id ipsum nondum ne conjectura quidem assequi ullus potest. Hoc enim pendet et ex aliis, quos nemo mortalium praevideat, eventibus; — et ex novarum legum (quae ne cunctae quidem latae sunt), longiore demum usu cognoscendo, pretio; — et vero omnium maxime ex nostratium Ictorum studiis.

Quae quidem studia quantopere valeant ad juris disciplinam in reipublicae emolumentum excolendam et promovendam, hac equidem, Auditores, dicendi opportunitate, non argumentis probare, sed illustri popularis Icti exemplo ostendere decrevi. — Scilicet ob oculos mihi versatur Ictus ille, qui longe longeque majorem, qui non expectatam, qui luctuosam, ab exteris nempe subactae patriae impositam, nobiscum expertus fuit rerum forensium commutationem. Qui tamen excellentis ingenii magnitudine, multiplici eruditione, maxime intensa industria, in peregrino illo adeo regnabat jure, ut cum nobilissimis etiam ipsius Franciae Ictis facile posset conferri. Qui, liberata patria, unus omnium fortissime obstitit, ne, si qua a victoribus olim accepta nobis essent egregia, cuncta haec, una cum victis, e patria expelleremus. Qui ut in practicis Ictis summum obtinuit locum, in maximis tamen fori occupationibus, scriptis compluribus, elegantissimis iis et utilis-

simis, de jurisprudentia adeo meritis est, ut his immortalitati se commendasse videatur. Qui tantum abfuit, ut in praesentibus patriis aut patriarum locum obtinentibus substituerit legibus, ut nobilissimorum Europae populorum judiciaria instituta praeclare indagaverit et contulerit. Qui denique, quaenam quo pacto in futurum optime statuenda forent, hinc et sagacissime inquisivit et prudentissime constituit. Vel fallor, vel nomen viri, quem exteri non minus quam populares et vivum plurimi fecerunt et mortuum celebrarunt (¹), vestrum haud pauci suspicantur. Dicam igitur de JONA DANIELE MEYERO *Icto, de patria deque jurisprudentia et nomothetica praeclare merito.* In hoc autem argumento, cujus quidem digne explicandi voluntati utinam haud cederent vires, ita versabor, ut *primum* quidem exponam, quaenam ingenii, animi, fortunae bona, quantaque eruditio, ad egregium Ictum et nomotheticum accommodata, in MEYERO fuerint; — *tum* vero declarem, quantoque in summum patriae emolumentum haec omnia converterit, quantoque jure utramque, quam dixi, disciplinam auxisse censendus sit.

Ut interdum *jurisprudentiae* nomine continetur gravissima illa *legum ferendarum scientia* sive *nomothetica*: ita tamen saepius distinguitur utraque disciplina (²). Neque illud absurde. Ut enim affinis inprimis est utraque, neque priore indigere potest posterior: tanto tamen altiore loco haec ipsa posita est, tanto quoque majora sibi vindicat, ut rarissimi sint, qui ad tantam utriusque studiis suis complectendae laudem adspirare et possint et velint Icti (³). Jam vero quae in utriusque studioso requiruntur, tam eximia haec erant in MEYERO, ut vix aliquid deesse videretur.

Ingenii enim dotes singulares prorsus si quis hic exigit, fuerunt hae in eo tantae, ut puerum jam omnes mirarentur (⁴). Illae inprimis, quae ad fingendum perfectum Ictum et nomotheticum maxime necessariae videntur.

Ad illa enim praesertim suapte ducebatur studia, quae ad vitae usum civiumque praesidium prae reliquis sunt comparata; nugae vero, ab eruditis licet pro gravissimis negotiis venditatas, aversabatur nobile illud et ad una clariora natum ingenium. Quod cum vitae lucem inprimis appeteret, inque interiores etiam animorum recessus penetrandi voluntate non minus quam facultate conspicuum esset, ad talem praesertim disciplinam, qualem jurisprudentiam novimus, natum fuisse, nemo dubitabit. Accedebant vero, quae

Ictum inprimis ornant, in hoc autem eminebant, nullos umquam labores reformidans alacritas, cuncta quam celerrime inveniendi sagacitas, in veris a falsis subtiliter distinguendis singulare acumen, id ipsum in quo quaestionis cardo vertitur continuo cernendi rara solertia. Nec minus mira memoriae vis et singularis ea adjutrice suo quaeque loco proferendi facultas, incomparabilis rerum dirimendarum momenta celeriter perspiciendi peritia, simpliscissima etiam principia ad gravissimas causas transferendi egregia scientia, quaecumque in utramque partem afferantur aequissime ponderandi eximia prudentia, post maturam denique deliberationem nulla suadendi judicandique dubitatio sed firma constantia.

His, ad jurisprudentiae et nomotheticae studia eximie compositis, ingenii dotibus non dispar erat MEYERI animus; haud fucatus, liberalis, benevolus, gratus, fortis, constans, sui semper similis.

Patriae, si quis alius, amantissimus, quoties daretur opportunitas, factis (5) hunc amorem probavit. Neque tamen, si qua minus prudenter aut olim gesta aut jam geri ibi viderentur, haec suo loco improbare non audebat (6). Tanto praeterea odio ei erant praejudicatae opiniones, ut cujusvis, obscurioris quoque, aut aetatis (7) aut populi bona agnoscere, vanarum vero opinionum commenta, a caleberrimis licet defensa eruditus (8), infirmare non dubitaret. Gloriae autem, sed illius quam ipse veram judicabat, si quis alius, erat cupidissimus (9).

Eidem porro plurimas fortuna largita fuit opportunitates.

Parentibus enim usus fuit, in re satis lauta versantibus; quod autem maximum est, inprimis liberalibus et honestis. In urbe praeterea natali (10), Arnhaemiae, ab incunte fere aetate studiorum fautores praestantissimos habuit (11). Amstelodamum vero, puer adhuc, translatus praeceptores nactus est, paucos illos sed eximios: SWINDENUM, WYTTENBACHIUM, et (a quo uno juris petiit prudentiam, a cujus ore pependit, ad cujus inprimis praestantiam totum se composuit) CRASSUM. Quantum virum, qualem Ictum, qualem praesertim antecessorem (12)! In hoc enim erant singularis morum elegantia et integritas, maxima inprimis sed moderatione temperata fortitudo; qua, ut e civilibus superioris saeculi procellis boni aliquid manare posse agnovit, ita ne hoc inconsiderato multorum ardore interiret strenue obstitit. In eodem haud levis erat juris peritia; litterarum, popularis philosophiae, historiae

praesertim studio ornata. Rara denique (iudice discipulo KEMPERO ⁽¹³⁾) in illo erat sagacitas in detegendis vel levissimis paulo excellentioris ingenii scintillis; eximia in illis fovendis et excolendis assiduitas et indefessa diligentia.

Accedebat hic alia quantivis pretii opportunitas. Commilitonibus enim amicissimis usus est, ne de aliis dicam, CORNELIO VOLLENHOVIO, ROBERTO HENRICO ARNTZENIO, JANO MELCHIORE KEMPERO, ANTONIO REINHARDO FALCKIO, praestantissimis tunc adolescentibus, maximis deinde viris. Quibuscum tam ad doctrinam quam ad virtutem nobilissima ei fuit contentio.

Quodsi ex iis, quae in MEYERO fuerunt eximia, nonnulla sibi vindicant magni viri parentes, praeceptores, amici; quaedam tamen temporibus fuere tribuenda. Quae si permulta pepererunt tristissima, in magna tamen ingenia qualem exseruerint vim, abunde constat. Inprimis enim a LUDOVICO rege ornatus fuit et excitatus ⁽¹⁴⁾. Quin etiam a NAPOLEONTE oppressa patria, egregiam nactus fuit conspicuo loco eminendi opportunitatem ⁽¹⁵⁾. Liberata vero eadem, ad singularem, ut videbimus, ab optimo rege GULIELMO vocatus fuit honorem ⁽¹⁶⁾, et equestris ordinis insignibus ornatus. Amplissima praeterea, ubi floruit, urbs; quaecumque ipsi privatim acciderint tam prospere quam adverse; quos, apud exteros etiam, habuit, amici ⁽¹⁷⁾; quot et quanta ei fuerunt opportunitates!

His ingenii, animi, fortunae bonis accedunt alia, industriae, indefessis studiis inprimis debita. Fuit enim in MEYERO praeclara eruditio ac multiplex doctrina, quorumvis, quae Ictum et nomotheticum aut formant aut ornant ⁽¹⁸⁾.

Ex aliis enim disciplinis primum quidem huc pertinet singularis illa, exquisita, et vere ea philosopha variarum *linguarum cognitio* ⁽¹⁹⁾. Neminem enim fugit, quemadmodum nobilissimorum Europae populorum instituta, iudiciaria inprimis, ex interiore etymologiae studio illustraverit summus vir. Hic autem, Francico licet, ut ab exteris intelligeretur, praecipue utens sermone ⁽²⁰⁾, ad vernaculum tamen inprimis recurrit: — hunc ipsum ex omnibus Teutonicae originis linguis, ad Germanorum, unde quaevis fere repetiit recentiora juris instituta, linguam proxime accedere ratus ⁽²¹⁾. In quo tamen etymologiae usu non magis ingenio indulsit, quam in patrio sermone ab omnibus omnino exteris vocabulis purgando ridiculus haberi voluit. Quas quidem ineptias docte aliquando exposuit ⁽²²⁾. Quantum autem in his studiis valeret, Belgis etiam probavit, missa ad Bruxellensem academiam disputa-

tione, qua, qui factum, ut ex Belgis alii Flandrica, Wallonica alii uterentur lingua, erudite disquisivit ⁽²³⁾.

Proximnm locum hic occupet *forensis eloquentia*. Ut autem, teste CICERONE, Q. MUCIUS SCAEVOLA, ita MEYERUS fuit jurisperitorum eloquentissimus. Quanta enim in eo clucebat perspicuitas, quanta elegantia, qualis urbanitas, quanta simplicitas, quae cuncta peroratione mirifice contrahendi, quae expedite respondendi, ut ajunt, solertia! Nihil in eo offenderes, quod a causa esset alienum, nihil quod non esset dilucidum! In eloquentiae luminibus parcus, quam apte tamen orationem ornare noverat! In voce si quid minus videretur placere, quam tamen cito id obliviscebantur cuncti! Maximi autem fuere, quibuscum in foro, tamquam in nobilissima acie, quotidie congregaretur, oratores iidem et Icti, MEYERO dignissimi adversarii. In quibus (de vivis enim tacendum) clarissima splendent WALRAVENI, VERBURGI, CUPERI, LINDENI nomina ⁽²⁴⁾.

Numquam vero quanta in hoc esset eloquentia eluxit tantopere, quam in inelyta illa, pro LUDOVICO NAPOLEONTE de elegantissima illa suburbana villa, Harlemi dicta causa. Quae, licet per se haud ignobilis, non tamen omnium oculos adeo in se convertisset, nisi acta esset inter Principes viros. Quorum alter patriae nostrae olim licet obtrusus, regium tamen nomen haud indigne sustinuerat; alter vero ex antiqua heroum stirpe, omnium votis ad regiam dignitatem vocatus, magna cum laude imperabat. Quibus per se jam gravissimis accedebat controversiae, ceteroquin non difficillimae, cum politicis rebus, quae universam Europam agitaverunt, arctissima necessitudo. Ipsi denique, qui hic causas dixere, cum nobilissimorum illo aemulorum pare, cum HORTENSIO et CICERONE conferri mererentur.

Quantum igitur fuit hoc, coram tam frequenti illustrissimorum civium corona editum, spectaculum! Sed quam tamen difficiles MEYERO hic agendaes partes! Cui, quo fere se converteret, metuendum, ne amplissimam illam offenderet auditorum coronam. Cui, ut causam rite illustraret, tot tantaque erant attingenda non modo, sed accurate exponenda, ut justae orationis fines longe superaturus videretur. Cui, cum adversarius cuncta fere, quibus peteretur, tela, una propemodum eaque tutissima ratione, caute evitaret, quot et quanta erant probanda! Quibus consideratis, si eloquentissimo regiae causae patrono hanc, justissime quaesitam, non negaverimus palmam, quod,

oblata opportunitate longe concinniozem, et ita ad persuadendum fortasse magis eam comparatam, orationem habendi praeclare fuerit usus: — ea tamen MEYERO, non minus justa, concedatur laus, quod, invitus licet coactus longiorem, et jejuniorum interdum expositione non aeque semper intensam, orationem habere, ita tamen dixerit, ut et nihil abundasse videatur, et nemo aptius, gravius, prudentius, quin et eloquentius dicere potuisset ⁽²⁵⁾.

Tertio loco commemoranda *historia*; qua digne tractata nullam habuit humanae cognitionis partem aut graviorem aut nobiliorem; nullam praesertim, unde salubriora petantur reipublicae prudenter constituendae administrandaeque, firmiora publici juris principia. Hanc autem ita duxit colendam, ut primum quidem vera a falsis diligenter et acute distinguantur, ne res ex historicorum ingenio explicentur, sed monumentorum fide superstruantur; — tum vero ad earum capita adscendatur et qualis inter eas obtinuerit necessitudo accurate indagetur. Eo vero potissimum referenda haec studia, ut exponatur generis humani, qualis quovis tempore fuit, conditio moralis, et melius cognoscatur homo; — ut ad uberiores omnium salutem inde petantur praecepta, vera vitae praesidia. Vel sic tamen ne minimas quidem res hic negligendas, quatenus vero nobiliores his illustrare liceat, has etiam curandas censuit. Quapropter chronologiam, genealogiam, similesque disciplinas, modo historiae recte adhibeantur, non contemnere solebat magni ingenii vir ⁽²⁶⁾.

Ex immenso autem historiae campo illum, ut par erat, locum, qui juris instituta per Medium Aevum et recentiora saecula complectitur, ita selegit, ut in hoc praecipue habitaret ⁽²⁷⁾. In quo adeo profecit, ut non tantum aliarum nobilissimarum Europae civitatum, verum Angliae etiam ⁽²⁸⁾, obscuram illam, institutorum judicialium historiam ita teneret, ut pulcerrimo, quemadmodum videbimus, opere his studiis egregie consuluerit, seque immortalitati potuerit commendare.

Quem autem in historicis studiis patriae dederit locum, ut ex eodem nobilissimo illo opere ⁽²⁹⁾, ita ex compluribus, doctis non minus quam ingeniosis, constat commentationibus ⁽³⁰⁾. Quarum quidem ultima ⁽³¹⁾ (post ejus mortem, eheu, ab alio recitata) voluit probare, liberatae quidem ab Hispanorum dominatione patriae auctorem summo jure haberi GULIELMUM Arausiae principem; foederatae vero, ab unius principatu liberae, Batavae reipublicae

verum conditorem fuisse OLDEBARNEVELDIUM. Tantum enim abesse, ut ejusmodi reipublicae formam constituere voluerit GULIELMUS, ut contra monarchicum, sed modice illud temperatum, imperium sibi posterisque condendi animum ei fuisse, probabile videatur ⁽³²⁾. Quod quidem consilium, ab aliis ⁽³³⁾ quoque, nostra inprimis aetate, patriae libertatis maximo illi vindici tributum, longe absit, ut improbasse idque patriae bono GULIELMI morte evanuisse, existimandus sit MEYERUS. Hic enim uti ambitionem, modo non immoderatam, minime reprehendit, quin et in GULIELMO eam praedicavit ⁽³⁴⁾; — ita in regia, sed juste illa circumscripta et prudenter temperata, imperii forma, fortissimum ponere solebat cujusvis civitatis praesidium ⁽³⁵⁾.

Quae cum ita sint, cui mirum videatur, cum ab augustissimo Rege eligerentur qui in his literis principatum tenerent viri, qui literarii de optima scribendae patriae historiae ratione certaminis forent arbitri, his rursus fuisse adscitum, et, ut fertur, quae de his ad Regem referenda viderentur, literis mandasse MEYERUM.

Atque haec quidem hactenus. Si enim, quantopere amaverit *mathematica* studia, quam prudenter in *politica* versatus fuerit *oeconomia* ⁽³⁶⁾, quanto denique opere popularem *philosophiam* ille dilexerit, qui nullam non disciplinam philosophae tractabat, exponere pergeret, a proposito abduci me pateret.

Quaecumque enim attigimus, quanta fuerint in MEYERO, ab eo tamen ad duplicem illam, quam inprimis profitebatur, disciplinam semper referebantur. Hoc autem adeo verum, ut postrema vitae parte indigne ferret, complures juris aut studiosos se dicentes aut consultos sic, ipso iudice, in unam jurisprudentiae historiam incumbere, ut historiam propemodum jurisprudentiae suffecisse viderentur. Quae cum in ultimo quod edidit opere ⁽³⁷⁾ inculcanda putavit, haud tamen scio, an ulterius quam par sit rapi se passus fuerit; — deque nobilissima, quae in Germania floret, *historica* juris *schola*, de ejus inprimis, quem ceteroquin laudibus cumulat ⁽³⁸⁾, principe SAVIGNIO minus aequae judicaverit. Parum certe ibi attendisse mihi videtur aequissimus alioquin ingeniorum aestimator, eundem, qui in jurisprudentiae historia elegantem NOODTI et SCHULTINGII doctrinam secutus fuit, eundem igitur, praeclearo illo de *possessionis jure* opere, immortalia HUBERI et BYNKERSHOEKII vestigia dignissime pressisse SAVIGNIUM.

Verum haec in magno viro eo facilius feremus, quo plaris et germanum Ictum, judicem causarumque patronum, et vero nomotheticum faceret ⁽³⁹⁾. O praeclaram illam, quam saepius scriptis ⁽⁴⁰⁾ depinxit, quam vita ipse expressit, horum imaginem! O acerrimam summi viri indignationem, qui cum tanta in Icto requireret, nihil aegrius tulit, quam quod in legendis iudicibus tam parum saepe attendi videretur, qualia sint quae his credat respublica ⁽⁴¹⁾!

Hic autem cum tot et talia in aliis requireret, nihil eorum ut in ipso consideraretur, per integram vitam indefesso praestitit labore; — et vel in occupatissima vita cum quotidiano juris usu ejusdem studium perpetuo conjunxit.

Quo minus mirabimur, eundem, sive causas oraret, sive de jure, privato certe, scriberet, ad limpidissimos illos saepius recurrisse fontes juris *Romani*; quod ut maximi fecit ita impense commendare consuevit ⁽⁴²⁾. POTHIERI imprimis, practicam illam et ad fructum uberrimam, ejusdem tractandi rationem, si quis alius, miratus ⁽⁴³⁾; — Digesta quidem in praecipuis habuit deliciis ⁽⁴⁴⁾, reliquas vero Justiniani juris partes minime negligendas duxit ⁽⁴⁵⁾. Non quidem tantum ei erat otii, ut minutiores etiam Romani juris historicas persequeretur controversias. Sed GAIJ tamen, Veronae repertos, institutionum commentarios in quotidianum usum convertere solebat ⁽⁴⁶⁾. Nec minus paucis quidem, sed vividis illis, lineamentis juris Romani historiae effigiem adumbrare novit ⁽⁴⁷⁾. Interiorem vero horum studiorum familiaritatem, praecipueque eorum principatum, aliis reliquit; quo diligentius recentiorum gentium institutorum judicialium historiam, qua magis indigere sibi videbatur, elaborare ipsi liceret.

Quaecunque autem, dum vixit, in patria juribus successerunt jura, nullum non improbo labore coluit. Primum quidem, quod in ea, ubi fortunarum sedem posuerat, regione receptum invenerat, *Hollandicum*, confusum illud in multis et deforme; quod ex ipsis Germanicis fontibus altius repetere et interpretari amabat ⁽⁴⁸⁾. Tum LUDOVICI regis *Francico-Hollandicum*; in quo quae laudabilia essent quaeve reprehendenda pari diligentia atque acuitate inquirere et dijudicare solebat ⁽⁴⁹⁾. Tandem *Francicum*; quod ut in multis admirabatur, et ab injustis obtreptatorum reprehensionibus ubique vindicare, ita quae vitiosa in eo ipsi etiam viderentur palam profiteri solebat ⁽⁵⁰⁾.

Mercatorio juri, si cui alii, diligentissimam impendit operam ⁽⁵¹⁾. Quo consilio non modo quaecumque ex jure huc facerent accuratissime perscruta-

tari, verum et mercaturae indolem, mercatorum mores, propria etiam hujus artis verba, quoad ejus opus esset, maxima sagacitate indagare studuerat. — Eam quoque juris partem, quae *experiundi* in foro ratione occupatur, adeo in numerato habuit, ut numquam, quo cautissimo agendum esset modo, non statim perspiceret ⁽⁵²⁾.

Cum *publico* etiam jure haud vulgarem contraxit familiaritatem. Eam enim ejus partem, quae in criminum persecutione versatur, eam dum judex fuit quotidie, dum causarum patronus saepe attingebat. Illam vero, qua continetur tota respublica, quae tamen et ipsa cum privatis disceptationibus necessario nonnumquam cohaeret, non minus amavit quam coluit: ut ex disputationis, crasso praeside defensae, argumento jam apparuit.

Illud autem singulare in eo animadvertitur, quod populorum patriae vicinorum jura tam accurate perscrutatus fuit, ut nemo apud nostrates magis ⁽⁵³⁾.

Cunctis his, naturae partim, partim vero industriae bonis accessit, velut culmen, maximus *usus*. Si qua enim est disciplina, in qua, non dico aliis excellere, nedum principatum tenere, verum quae deceat praestare, nemini liceat, nisi quietis studiis placidisque lucubrationibus accesserint frequentiora negotia et insignior usus, est profecto jurisprudentia. Quam enim ineptus saepe qui in negotia subito conjicitur novus Ictus! Quot sunt, quae usu demum recte intelligantur et velut alio tingantur colore! O quantum ad vitam, non ad unam meditationem, comparata est jurisprudentia!

Illa igitur, quae praeclarissimum quemque Ictum Romanum, quae ex nostratibus *VIGLIUM*, *GROTIUM*, *HUBERUM*, *BYNKERSHOEKIUM* ad summum in jurisprudentia locum evexit, — rationis et usus conjunctio, — tanta in *MEYERO* fuit, quanta in nemine fortasse major ⁽⁵⁴⁾.

Altera orationis parte videamus, quemadmodum talibus tantisque dotibus instructus *MEYERUS*, has ipsas non tantum in patriae salutem, verum in augendas etiam et amplificandas jurisprudentiam et nomotheticam, ita converterit, ut de patria non minus quam de utraque illa disciplina praeclare meritus fuerit.

Intelligitis autem hic, Auditores, quales hic praedicemus *MEYERI* laudes. Magnum sit, in quacumque re operam ponimus, sive ea ars sit, sive doctrina, ita ipsam in civium emolumentum convertere, ut quam plurimos nobis

devinxisse universaeque patriae eximie profuisse jure dicamur. Quanto vero majus, quanto magis arduum est praeclare mereri de patria non modo, verum de ipsa etiam quam colimus disciplina. Hic enim ut firmiter jacta fuerint hujus fundamenta, aut insigniter prolata ejusdem fines, aut eximiis amplificata sit inventis; — hic, ut rem paucis complectar, ut ingenti aucta fuerit incremento, ut ad universum genus humanum, ad posteritatem etiam, redundent horum meritorum fructus, jure requiritur. Tales, in sua quisque arte aut doctrina, heroes inter recentiores fuerunt GROTIUS, BOERHAVIUS, NEWTONUS, HEMSTERHUSIUS. Tales nostra quoque memoria, in physicis fortasse disciplinis paulo plures, in moralibus fuerunt perpauci. In his tamen suum locum occupare mihi videtur nostras MEYERUS. Quod ut probem, hinc, Auditores, ordiri juvat.

Studiis in Athenaeo Amstelodamensi peractis, vix dum expleto decimo sexto vitae anno, eadem igitur qua GROTIUS aetate, in Academia Lugduno Batava juris doctor renunciatus, Amstelodamum studiorum laborumque sedem elegit MEYERUS. Causarum patrocinium ibi suscepit, sed ita suscepit, ut domi jurisprudentiae et quibusvis Icto utilissimis studiis indefessam operam navare pergeret, judicia vero quotidie obiret: — eo praecipue, quod numquam commendare destitit (⁵⁵), consilio, ut, diligenter consideratis quaecumque in foro agerentur auditisque prudentioribus Ictis, in usum converteret doctrinam et ad optimi cujusvis exemplum ipse se formaret. Paulatim vero, editis etiam eruditionis speciminibus, civibus coepit innotescere, omnium oculos in se convertere, dignusque judicari cui insigniores etiam committerentur causae (⁵⁶). Quae egregii juvenis fama brevi adeo crevit, ut, regis etiam LUDOVICI gratia inita, ab eodem primum quidem eruditae illi, ab ipso Regii Instituti nomine conditae, societati adscriptus, mox vero publico totius imperii diario (⁵⁷) praefectus fuerit MEYERUS. Neque regis spem fefellit, quin etiam utroque munere tam digne functus est, ut ita etiam de patria optime fuerit meritus. Testes sunt innumerae illae, ab eodem inter doctos illos commilitones habitae, orationes, iisque praelectae commentationes, illustrandis et augendis patriae literis, historiae, judiciariis imprimis et politicis institutis mirifice inservientes (⁵⁸). Testes non minus complures, patriae amore ferventes, adversus Francisci etiam imperii calumnias et impotentiam strenue eam defendentes, diario illi insertae ejus disputationes (⁵⁹).

Nec minus afflictis, prostratis etiam a Francis, patriae rebus, sensit, quanti civium interesset, ut, funditus licet eversa republica, quantum tamen posset praesidii afferret optimus quisque.

Itaque in ipso virilis aetatis flore, cunctas in unam patriam vires intendere constituit. Quapropter publici diarii curam, rem arduam tam ancipiti tempore, continuare non dubitavit ⁽⁶⁰⁾. Literariae autem majorum gloriae memoria insertis ei disputationibus saepius revocata ⁽⁶¹⁾, his nun minus, quam divinis carminibus HELMERSIUS, patriae amorem in civitate servare conatus fuit MEYERUS. Idem provinciae consilio ⁽⁶²⁾ adscitus, quodcumque ei liceret aut avertere discrimen, aut constituere bonum, pari prudentia atque fortitudine tetendit. Quod vero praecipuum est et hujus inprimis loci, ex quo tempore peregrina et inaudita ex inopinato introducta fuere jura, in Amstelodamense iudicium publice vocatus, in extera illa jura ita incubuit, ut brevi numquam non in iis versatus videretur; — susceptum autem munus ita explevit, ut perfecti fere iudicis speciem retulerit, ut de foro certe deque patria optime meritum eundem nemo facile negaverit ⁽⁶³⁾. Quae omnia eo clarius in illo eluxerunt, quod, in tanto rerum discrimine, gravissima illa causarum criminalium instruendarum provincia, — qua (ipso iudice ⁽⁶⁴⁾) nulla est, aut ad bene de civibus merendum aut ad vexandos eosdem opportunior, — huic fuit mandata. Insuper vero (adeo enim erat indefessus) civilibus quidem perpetuo ⁽⁶⁵⁾, aliis quoque haud raro intererat iudicis; quin praesidis etiam variis illis muneribus saepiusungebatur. In quibus tot tantisque negotiis, domi tamen juris studiis otium reperire, aureum illud de jure quod *transitorium* dicunt opusculum literis mandare potuit.

Ipsa arduo illo, quo Francicum jugum excuti coepit, tempore de Amstelodamo ⁽⁶⁶⁾, biennio post in legis de imperio, ut videbimus, conscribendae societatem vocatus, de universa republica bene meritus, post sexennii quo iudex fuit intervallum ad causarum patrocinium rediit.

Hinc nobilissimae undique mandatae ei fuere controversiae: neque ulla fere gravior per totam patriam fuit causa, de qua non consuleretur. Tanta autem fuit ejus alacritas, ut statim plerumque ad respondendum esset paratus. Quo facto non raro clienti depromere solebat celebrioris, qui quam significasset sententiam probaret, scriptoris locum. Inprimis autem de iis frequenter consulebatur, quae peregrini juris peritiam requirerent. Tum caute non minus

quam modeste, exterum illud jus non quidem se profiteri, sed tamen ita sibi videri, dicere solebat. Et vel sic tamen tam accurata tunc etiam erant ejus responsa, ut fides iisdem tuto haberi posset. Tanta autem peregre erat ejus fama, ut undique ad hunc confluerent, in his molestiores etiam, exteri; — utque aliquando, de quodam nostratis juris loco, celeberrimorum nostratium Ictorum consilium requirens Angliae cancellarius, ut ΜΕΥΕΡΑ etiam peteretur sententia, nominatim significaverit.

Suscepto causae alicujus, gratuito saepe, patrocinio, quantum et juris scientia et eloquentia valeret, tantum etiam praestare conabatur. Ne tum quidem cum ad superiorem judicem ex provocatione deferretur causa, ope consiliove deesse solebat. Quantopere autem in doctrinae etiam emolumentum usum conferre amaret, eo etiam probavit, quod quas in foro attigisset graviores juris quaestiones, easdem nonnumquam de novo doctiusque elaboratas eruditius collectionibus inseri curaret (67).

Ex talibus quantivis pretii speciminibus, ex eorum qui causas orantem saepius eum audiverunt testimoniis, ex elegantissima illa et eruditionis copia abundanti, quam supra commemoravimus, de suburbana illa villa Harlemi habita oratione, qualem hic se praestiterit Ictum, non quidem conicere, sed certo statuere licet.

Quae cum ita sint, cumque tantum abfuerit, ut clientibus umquam deesset, ut adversus magistratum etiam, si necesse videretur, decreta, pari tamen observantia atque fortitudine, iis adesse numquam dubitaret; — splendidis illis, ingenti plerumque labore nec semper absque invidia quaesitis, laureis nec dignior quisquam, nec de cunctis civibus praeclarius meritus fuit Ictus aut causarum patronus; — ut in hoc apparuerit, quam verum sit illud Imperatorum Romanorum (68): — « Advocati non minus provident humano generi, quam si praeliis atque vulneribus patriam parentesque salvarent. »

Nec minus eximie famae non tantum, sed patriae quoque et jurisprudentiae consuluit ΜΕΥΕΡΑ, scriptis egregis de jure editis. Quorum quidem pleraque ut ex ipsis quibus vixit temporibus, aut ex nobilioribus quibus praefuit controversiis opportune manarunt, ita doctrina abundant uberrima.

Initia hujus doctrinae ex eleganti jam apparent, praeside GRASSO defensa, disputatione. Cum enim ex rerum in Francia conversione multae novae ortae essent sententiae, aliae quidem antiquas emendantes, aliae nisi temerariae certe dubiae, aliae vero etiam nimio atque inconsiderato libertatis studio

elicitae (⁶⁹), perniciosae quin et pestiferae; — in his eminebat ista PAYNII (⁷⁰) opinio: in civitate posteros ex majorum pactis conventis non esse obligatos. Istam igitur, quae si vera foret, omnis vacillaret civitas, istam igitur opinionem disputatione illa ita refutavit, ut justas laudes consecutum fuerit juvenile illud opusculum (⁷¹).

Hoc tamen multo doctior est dicenda, qua, annum agens vicesimum quartum, ad Berolinensis Academiae quaestionem respondit, commentatio. Quam licet, utpote serius allatam, praemio ornare non potuisset celeberrima illa eruditorum societas, tam impense tamen laudavit, ut publici juris eam facere incitaretur auctor. Ex medio criminali et jure et nomothetica sumtum erat disputationis argumentum. Illud vero inprimis probare studuit MEYERUS, in ea delictorum aestimatione, qua ad ipsos reos exigitur ab eorundemque conditione pendet poena, attendendum praecipue tam ad ea quae crimen comitata fuerint quam ad auctoris ingenium, nec nisi secundo loco ad probabilem ipsius confessionem. Ut autem (dicam enim quod sentio, Auditores!) quidam irrepsisse videntur errores, — juvenili praesertim auctoris aetati tribuendi, eoque magis excusandi, quo minus nostratibus tunc jam satis innotuerant illustriores illi, qui in Italia et Germania de juris criminalis studiis melius mereri inceperant, scriptores; — permultis tamen, veris iis et puleris, se commendat, haec commentatio (⁷²).

Pulcrius autem sibi condidisse videtur monumentum, edito anno hujus saeculi decimo tertio de *transitorio* (ut dicitur) jure quantivis pretii libro. Neque enim, in civili certe jure, multiplicibus illis et difficilioribus, ex gravissimo illo ab abrogatis in novas leges transitu facile oriundis controversiis, ut nuper apud nostrates, ita olim apud Francos generali lege occurrerat legislator. Neque ex paucis quae jam aderant de hoc argumento scriptis satis illustrari posse videbantur frequentes, quae in Amstelodamense inprimis judicium deducebantur, hujus generis lites. Quo perspecto, in privatum usum generaliores aliquot, ex quibus quasvis dirimeret hujusmodi controversias, concepit regulas; quas tamen, ne ex uno ingenio depromsisse videretur, quoad ejus liceret, specialibus Romanis Francicisque, de nonnullis hujus argumenti quaestionibus, legibus confirmare studuit. Hic autem libellus cum ingeniosi pariter atque docti viri collegis, et vero etiam clarissimo ΤΥΔΕΜΑΝΝΟ, amico integerrimo perplacuisset; edere eundem non dubitavit. Quae vero hoc ipso exponuntur

et illustrantur principia ut, paucis exceptis, per integram patriam in foro secuti sunt iudices: ita qui arduum hoc argumentum deinde elaborarunt huic praesertim multa debuerunt docti Icti (73).

Reliquis majoribus iis operibus, quamquam ad nomothetica praecipue studia referendis et idcirco accuratius deinde considerandis, judiciaria Europae instituta ex intima historia et philosophia tam egregie illustravit, ut multa huic debeat juris Europaei historia. Iisdem haud secus quam nonnullis, eruditorum collectaneis insertis disputationibus (74), Francica praecipue jura non modo saepius ab injuriis vindicavit, verum haud raro quoque eximie interpretatus est.

Quantopere vero in mercaturae quoque emolumentum jurisprudentiae studia convertere amaverit, neque tamen ita ut jura aut non curaret aut ad mercatorum voluntatem torqueret, vita non minus quam scriptis luculenter probavit. Ut enim, quicumque cum legibus nullo conciliari valerent pacto, pertinaciores licet, mercatorum usus extirpandos radicitus duxit: ita si qui essent aut necessarii aut utiles, nec legibus tamen contrarii, hos ipsos ut tueretur in praecipuis ei fuit deliciis (75).

Eximia fuerunt, quae in MEYERO Icto consideravimus. Majora tamen spectavit. De *nomothetica* quoque saluberrima illa disciplina bene mereri voluit (76). Quam ut praeclare jam ornare coeperunt, ne de BACONE dicam, MONTESQUIEVIVS, FILANGIERIVS, pauci alii: — recentem tamen, a BENTHAMO imprimis cultam, eandem merito appellavit (77). Quodsi, ut fructuosa sint haec sublimiora quidem verum ad vitam tamen accommodanda studia, — praeter infinitas fere et singulares ingenii, animi, doctrinaeque dotes (78), — juris quoque rerumque forensium haud mediocris requiritur usus, nec minus tanta historiae peritia, ut quae singulis congruant gentibus hinc redundant uberrime; — tantus denique justus honestique sensus, ut hinc praecipue, non ex unis his quae utilia videantur, repetantur omnia; — aut egregie fallimur, aut ipso etiam BENTHAMO huic disciplinae longe magis idoneus fuit MEYERUS (79).

Quae si ita sunt, eo magis dolendum, quod non nisi una, quamquam nobilissima ea, opportunitate, quid hic in patriae usum praestare valuerit, probare ei licuerit. Cum enim anno hujus saeculi decimo quinto, ex Principum Europaeorum decreto, in unius civitatis corpus coalescentibus patria nostra et Belgio, nova et ad totum regnum composita requireretur de imperio

lex; — qui nobilissimis hujus scribendae ergo convocatis viris interesset eorumque acta scripto consignaret, nemo tam idoneus a Rege fuit habitus quam MEYERUS. Qui quin difficillimam hanc provinciam egregie administraverit; — quin in totam legem et concipiendam et constituendam tam ope quam auctoritate plurimum valuerit; — quin de eo praecipue hujus legis capite, quod juris administrationem definit, praeclare meritus sit, nemo dubitat ⁽⁸⁰⁾.

Quae autem ad privatam biennio post redux vitam, neque umquam deinde ad rempublicam vocatus ⁽⁸¹⁾, re ipsa civibus non amplius potuit, scriptis ea praestare non destitit, ad nomotheticam inprimis vocatum se sentiens.

Jam enim duplici docta disputatione, jam anonymo opere, cujus primariam partem scripserat, hujus quoque peritiae periculum dederat. Ex quibus speciminibus, qualia deinceps ab indefesso viro exspectanda essent, augurari licebat.

Prior (quam supra etiam memoravimus) BEROLINENSI Academiae missa commentatio, quaestionem, non modo quatenus ad jurisprudentiam verum et quatenus ad nomotheticam spectaret ejus vis, tam accurate tractaverat, ut cum paucis ejusdem generis, in patria tunc editis, scriptis ad criminalis juris emendationem nostrates non excitare non potuerit ⁽⁸²⁾. Altera vero, a NEMAUSENSI Academia praemio ornata ⁽⁸³⁾, propter sana ibi exposita principia summas mereri videtur laudes. Probavit enim (in quo, quamquam eo tempore ignorans, cum magno convenit BENTHAMO) probavit, foenori praescribere modum, nec oportere nec posse legem. Illud autem autem unum esse legislatoris, foeneratorum licentiam, quando in vexationes converteretur, caute reprimere; — pactis vero non constitutam ita lege definire usuram, multa tamen ut relinquerentur judicis prudentiae ⁽⁸⁴⁾.

Ubi autem, excusso Francico jugo, metus esset, ne, repudiatis illis etiam quas praestantes cognoveramus Francicis legibus, quaecumque olim apud nostrates viguissent in patrium forum temere restituerentur, hanc praecipue ob causam cum amicis Ictis epistolas edidit, quibus, ne quid hinc respublica detrimenti caperet, fortiter restitit. Suo enim cunctis tam Francicis quam patriis legibus tributo jure, nullarum tamen imitatione obstringendos censuit legislatores: quaecumque vero ex philosopha variorum jurium collatione et ex ipso usu optima et nostratibus maxime congrua viderentur, novis legibus recipienda commendavit. Tot autem tamque gravia hic attigit, cum jurispru-

dentia et nomothetica interius conjuncta, argumenta, ut, si nihil aliud edidisset, hinc tamen non leves in eum redundassent laudes ⁽⁸⁵⁾.

Ut igitur, unde digressa est, eo jam redeat oratio, ad privatam reversus vitam, forensia non prius recepit negotia, quam edito opusculo, quo tam politices quam juris argumentis demonstraret, quantopere necesse esset, ut, donec absolverentur novae leges, interim lege de imperio promissum institueretur supremum consilium ⁽⁸⁶⁾. Quod quamquam evidenter probasse mihi videtur; quo tamen nescio fato nuperrime demum, una fere cum novis legibus judiciariis, constitutum fuit augustum illud iudicium. Hoc autem ut omnium bonorum votis et secundis, ut speramus, inauguratum est omnibus; ita quicumque huic interfuturi sint VIGLIU et BYNKERSHOEKII vestigiis ut insistant, precamur omnes.

Verum enim vero quantumvis licet excellent, quae celebravimus, MEYERI opera; nullum tamen, — sive consideres argumenti et amplitudinem et novitatem, sive immensam quam ei impendit industriam, sive nobile quo spectavit consilium, — nullum fuit, quo de juris historia et de nomothetica adeo meritis sit, quoque tantam tamque justam sibi comparaverit famam, quam immortalis illa institutorum judicialium Europaeorum historia.

Cum enim perspiceret, quam verum sit illud MONTESQUIEVII, ut ex legibus historiam ita ex historia leges esse illustrandas; nec minus persuasum sibi haberet, ex usu quidem rationem ex ratione vero usum prudenter esse temperanda: postremae eique nomotheticae hujus operis parti historicam quantivis pretii praeposuit disquisitionem. Hac enim, ab ultimo fonte, a Germanis, repetita, per Medium Aevum et recentissima saecula ad nostram usque memoriam, persequitur nobilissimorum Europae populorum juris instituta, late accepta, quatenus tam cum universa republica quam cum veris privatorum commodis interiore jungantur necessitudine. — In qua quidem gravissimarum rerum expositione quaenam maximopere laudanda videantur, ut dictu est difficile, ita utrum ingenio an eruditioni palmam hic deferamus, dubii haeremus. Quam enim hic omnia ex ipsis fontibus accurate petita reperimus! Quanto hic cum iudicio recentiorum quoque nobilissimum quemque in usus conversum scriptorem! Quanto cum acumine, sed quam tamen prudenter, criticam hic cunctis adhibitam! Quam hic ingeniose, quam tamen vere, omnia tamquam in tabula intuemur exposita! Quam exquisitas et vere eas

philosophas his intermixtas miramur observationes! Quam eruditas, nec tamen umquam ineptas, digressiones! Quam eleganter, sed quam tamen caute, collata variorum populorum instituta! Quam acri quidem sed aequo iudicio cuncta hic subjecta! Quam dilucide distincta quaecumque ad imitationem sint commendanda, ad cautionem notanda! Quam conspicuam rempublicam inter et judiciaria instituta, constantem illam, necessitudinem ⁽⁸⁷⁾!

Hoc igitur tam firmo historico fundamento ultimam eximii, nec cum ullo alio comparandi, operis partem, ex ipsius sententia praecipuam, nomotheticam ita struxit, ut primum quidem quaecumque in quovis legum corpore requiri videantur, tum vero gravissimorum juris institutorum optimam, ipso iudice, formam accurate non minus quam eleganter exposuerit. Hic vero longe absit, ut quaecumque apud Anglos praesertim aut Francos repererit, paucis mutatis reddiderit. Cuncta enim cunctis parum convenire populis, omnes quoque justitiae prudentiaeque numeros nullam explere civitatem, adeo hic vidit, ut Anglorum etiam, quae magnopere miratur, instituta cum unis tamen ipsorum moribus pleraque congruere, nonnullorum quoque eorundem ineptia obscurari reliquorum praestantiam, ingenue professus sit ⁽⁸⁸⁾.

Unde quoque repetendum, ultimo quod edidit opere, hujus ipsius quod palmarium habendum corollario, nec tamen pari diligentia elaborato, Anglicae etiam civitati, juris consuetudinarii acerrimae ille vindici, unarum tamen scriptarum legum usum, earumque uno veluti corpore continendarum rationem commendasse quidem MEYERUM, sed ita tamen commendasse, ut singularibus hic opus fore cautionibus, prudenter significaverit. Quo quidem opere cum historicam illam, quae in Germania floret, jurisprudentiae scholam, unius consuetudinarii juris indefessam illam patronam, et propter hanc ipsam opinionem et propter historici juris studii, ut ipsi videbatur, abusum acerbius exagitasset, tam malam apud nonnullos ex ea schola profectos doctores gratiam iniit, ut integrum hujus librum, multa tamen praeclara continentem, misere laceraverint ⁽⁸⁹⁾. Adeo indigne tulerunt, in nostra, SCHULTINGII quoque, *κοοτην*, aliorum, quibus tot debent, patria, eo audaciae processisse ictum, non scholam, sed forum, sed vitam redolentem, ut ab ipsis dissentire, ut ipsos impugnare veritus non esset!

Verum insignius de jurisprudentia, praeclarius de nomothetica, — tum

multis aliis, tum praecipue incomparabili illo, in suo, novo fere, genere facile primo, ad rerum publicarum salutem divinitus exstructo, monumento, — meritus fuit MEYERUS, quam ut vel levissimum hinc detrimentum pati potuerit, vivi jam constans, mortui vero aeternitati commendata fama.

Tale enim fuit patriae, quam per totam vitam illustravit, decus; tantum Europae, quae tot ei accepta grata significavit, ornamentum; — ut finis vitae ejus (⁹⁰) extraneis tristis, civibus luctuosus, Ictis vero moestissimus fuerit. Ac merito quidem. Nam suo ille exemplo docuerat, quantum sit disciplinae nostrae in egregii Icti studiis praesidium.

Idcirco, — ut eo redeat, unde profecta est oratio mea, — instanti praesertim rerum judicialium commutatione, — nihil sane vehementius optandum videtur, nisi ut in MEYERI exemplum intueantur nostri ordinis homines. Quodsi hac equidem oratione non neminis, juniorum inprimis Ictorum, mentem illuc converterim, erit profecto quod gaudio perfundar totus, nec unquam me poeniteat MEYERI celebrandi laboris.

Sed veniam eo, quo hujus diei solennitas me jam dudum vocat.

Priusquam enim provinciam, quam ante biennium fere, faustis suscepi auspiciis, majorum more, in designatum successorem transferam, paucis exponenda sunt, quae me Rectore illustrissimo huic Athenaeo acciderint.

Haec autem cuncta propemodum laeta fuisse grato erga Divinam Providentiam animo agnoscimus.

Primum hic memorari oportet, vos, amplissimi Curatores! nobis, huic Athenaeo, Frisiae, Patriae, sospites et incolumes fuisse servatos. Dolemus tamen non ea valetudine uti praesidem vestrum, virum illustrissimum, Frisiae gubernatorem, Athenaei vero nostri eximium vindicem atque patronum, ei ut solennibus his interesse liceat. Tanta autem, per hujus quoque biennii intervallum, et hujus egregii viri et vestra in hoc Athenaeum fuere merita, ut quaecumque ad tuendum hoc ipsum et ornandum a vobis sperare quis potuerit haec omnia et suscipere et perficere non dubitaveritis.

Pergite comitate et benevolentia nos prosequi! Hoc autem vobis, ut adhuc est, ita porro sit persuasum, nihil nobis esse antiquius, nisi ut vobiscum enitmur ad illustrandam et amplificandam inclytam hanc bonarum artium sedem!

Quantopere vero Athenaei commodis consulere et velint et possint amplissimi Curatores, praeclare apparuit, ubi, ante annum et quod excurrit, hic vacaret theologiae professio.

Cum enim oculorum valetudine jam dudum laborare se questus fuisset clarissimus DE GEER, neque per varias Europae regiones suscepta peregrinatio, neque plurium, eorumque celeberrimorum ophthalmologorum consilia huic malo remedium afferre potuissent, satis illud idoneum perpetuoque salutare; moderate quidem hanc calamitatem tulit eruditissimus vir. Idem vero post varias studiorum intermissiones, tandem persuasum habuit, quotidiana legendi scribendique consuetudine in dies crescere istam aegritudinem, neque amplius idoneum se existimans qui gravissimo munere, ut par esset, fungeretur; Athenaei, quod accurata multiplicique doctrina per annos complures ornavit, saluti illud se debere censuit, ut honorificam peteret missionem et ad privatam vitam rediret. Qua, haud ita multo post ab Augustissimo Rege impetrata missione, urbem patriam Ultrajectum, rura deinde paterna repetiit.

Ibi autem ut placido fruatur otio, sed eo tamen otio, ut, quam, pluribus quoque iisdemque praemiis ornatis commentationibus, in theologia sibi paravit, famam et sustineat et augeat, ex animo optamus!

Vacantem igitur theologiae professoris provinciam, ut brevi susceperis, clarissime MURRING, praestitit illustrissimorum Curatorum omnibus gratissima vigilantia. Quam enim cunctis acceptus fuit nuncius, quo, ante annum, fere, ad omnium notitiam pervenit, Tibi delatam esse, quanto vero gratior, a te tum simul oblatae Enchusanae et Levardiensi stationi antepositam fuisse theologiae in hoc Athenaeo docendi provinciam! Qualis enim ab incunte aetate fueris veri pulchri bonique studiosus, quo haud fucato sinceroque animo, quantopere, ut verbo dicam, ad conciliandum Tibi omnium amorem natus videaris, experti fuerant quicumque Te familiariter essent usi. Quod vero ad studia Tua theologica attinet et ad rationem, qua ex Academiae spatiis in vitam transgressus practicam, sancto Tu functus fueris ministerio; optima quaevis testabantur Tui praeceptores, confirmabant Tua scripta, probabant denique, qui Te sanctissimae religionis antistitem aliquot jam annos suo bono usi fuerant.

Quam autem de Te susceperamus spem, hanc minime fefellit eventus. Primum enim oratione inaugurali, ad haec tempora tam prudenter accommodata; scholis deinde, perspicuitate, elegantia, dignitate conspicuis; sacris denique orationibus ad vitam bene beateque vivendam omnes praeclare excitantibus; et vero integra vita, probare incepisti, quanti facias eximium, quod Tibi delatum est munus.

Pergas igitur, ut facis, amicissime vir, de nobis, de Athenaeo, de studiis, de religione optime mereri; et faxit Deus Optimus Maximus, ut permulti ex Tua disciplina tali praeceptore digni exeant discipuli!

Te autem ubi intueor, venerande senex, clarissime DE CRANE, cui, octogenario hoc ipso vere impleto aetatis anno, collegarum nomine solenniter gratulari mihi contigit; Te, cui singulare hoc divinitus obtigit beneficium, ut unis annis, non corpore neque animo, senex sis; nescio quae, me tenet admiratio summaque Tui veneratio.

Ubi autem mecum reputo, quemadmodum nulla fere sit vera vitae delectatio, qua Tibi frui non amplius liceat, nullumque propemodum negotium,

a quo gerendo Te senectus abstrahat, quantopere dilectissimis tuis studiis quotidie occupatum, quam flagrantem semper te videamus; tum demum mihi apparet, quam vera sit Catonis illa apud Ciceronem senectutis laudatio. Quodsi vero in memoriam revoco laetum illum superioris anni diem, cum, hanc urbem revisens, Augustissimus Rex summa Te reverentia acciperet, et ita Tecum confabularetur, ut ad lacrymas usque commotus videretur, vix crediderim, clariori nos unquam interfuisse spectaculo? Quantopere vero velim, clarissime vir, ut, quod Tu unus possis, continues *VRIEMOETHI* Athenas Frisiaecas! Aut enim me omnia fallunt, aut nullo gratiore munere festum illum sequentis anni celebrares diem, quo per dimidiam saeculi partem literarum functus fueris professione, quam edito eo ipso die tali, ab omnibus desiderato, Academiam Frisiacam vere ornaturo, opusculo. Sive autem hoc, sive quocumque alio modo, sive clarissimi *WASSENBERGHI* instar nobilem hunc celebrabis diem; ita illum transigas, omnes speramus, ut, quanta Tua grati in Deum animi significatio erit, tanta tibi futura sit vitae beatæ spes!

Ex reliquis collegis quibus cunctis, integris viribus in studiorum suavitate vitam transigere datur, quanta in te imprimis, amicissime *MULDER*, posita est nostra spes, ut, quod jam dudum agitas, hoc brevi perficere incipias consilium elaborandi et edendi insignem eam naturalis historiae et anatomiae comparatae partem, quae in *cetaceis* versatur. Age, amicissime, totis viribus in hoc opus incumbere pergas; et sublimiores Tuas, ad Divinae Providentiae venerationem incitantes sententias, undique conquisitis specimenibus egregie probatas, cum erudito orbe communices!

Nec minus hic excitatos velim collegas conjunctissimos *JUYNBOLL* et *ROVERS*. Quorum ille quam de *HAMAKERO* habuit orationem tam erudite edidit, ut de literarum orientalium historia, de patriae nostrae in his studiis partibus, eximie meritis videatur, et magnam eorum, quae ex seriniis depromere meditatur, exspectionem nobis fecit; ille vero tam elegantissimis orationibus, quam assiduis de historia deque philosophia lucubrationibus, pulcerrimam nobis dedit spem, ut de his literis aliquando ea editurus sit, quae *HEUSDIO*, quam patris instar merito colit, non sint indigna. Hic autem non possum, quin egregium virum incitem ut, cujus nobis dedit jam exspectionem, nobilissimam patriae historiae tradendae provinciam, nemini hic jam mandatam, brevi suscipiat.

In iis, quae Athenaeo prospere contigerunt, illud quoque referre non dubito, quod Te hujus civitatis consulem salutare licet, amplissime *STINTRA*! Illud enim in Te huic Athenaeo singulare contigit bonum, quod patre usus fuisti viro, eruditionis et pietatis ergo summopere venerando, eodem illo hujus ipsius Frisiacae Academiae summa cum laude Curatori, *PETRO STINTRA*. Quantis enim hanc bonarum artium sedem beneficiis cumulavit pater, tanta etiam a filio, tanto patre digno, quis non expectet? Pergas igitur Athenaeum nostrum benevolentia prosequi, humanissime Vir! Et persuasum habeas, hac ratione omnium Te Tibi conciliaturum amorem!

Magni, quis negat, hujus Athenaei refert, ut provinciam recte administrent professores, ut iiscum amice conspirent hujus urbis Magistratus. Sed quanto tamen magis a vobis, dilectissimi juvenes, praestantissimi hujus Athenaei alumni hujus ipsius praeclari instituti positi sunt flos et honos. In vos, in vestra studia, in vestros inprimis mores et humanitatem conversi sunt omnium oculi. Ad vestram inprimis, qua hic floretis, existimationem; ad vestram, qua in academiis utemini laude; ad vestram, qua Rempublicam aliquando ornabitis famam; suum de hoc Athenaeo judicium exiget Patria.

Agite igitur, nobilissimi juvenes, qua singulari, per integrum mei magistratus biennium, vos omnes hic versati fuistis modestia, tanta ea, ut nullae ad me delatae sint querelae hac igitur porro conspicui estote! Nec minus omnium singularem in praeceptores observantiam, multorum indefessam industriam, quorundam eximias laudes, praedicare mihi licet. Quapropter ut vestrum alios ad praestantissimorum commilitonum imitationem excitatos velim, alios vero ut, qua incedunt, pergant via; ita vos omnes ut, quo, instantibus hisce aestivis feriis, a Theologiae Professore, incensi estis, pulcri, decori, honesti, et vero inprimis pietatis, religionis, Divini Numinis amore, ad vitam contendatis bene beateque vivendam, enixe precor!

Omnis, quo hoc Athenaeum publice instructum est, studiorum apparatus, Bibliotheca, Musaeum physicum, Hortus botanicus, Laboratorium chemicum, anatomicum, in eadem fere, qua ante hoc biennium, conditione versantur; ita tamen, ut physicorum inprimis instrumentorum elegantissimae illi, et a Te, conjunctissime collega, doctissime *ENSCHEDÉ*, summa cura cultae, collectioni quaedam, non illa spernenda; Bibliothecae vero haud pauca acces-

serint. Quod ut vestro imprimis, spei nostram haud raro superanti, studio, illustrissimi Curatores, acceptum grati ferimus, ita facere equidem nequeo, quin generosissimos Frisios, quorum opibus par est literarum et verae eruditionis amor, excitem, ut, majorum quoque qui hanc Academiam studiorum subsidiis, et praecipue libris iisdemque nonnumquam pretiosissimis, ornare consueverant, exempla renitentur. Quod quidem eo magis hic urgendum puto, quod, quae proximo anno Academiae concessa fuit ex legitimis alumnorum subsidiis, opes suas augendi facultas, ea nos prorsus caremus.

Quanti autem intersit publici instituti, ut privati non vota modo pro eo faciant, et benevolentiam significant, sed rerum imprimis testimoniis illud juvent, ornent, augeant, et antea saepius apparuit, et nunc viri, quem honoris causa nomino, doctissimi et expertissimi BRUINSMA egregio exemplo constat. Hic enim quantopere botanices, quam in deliciis habet studium, in hujus quoque Athenaei emolumentum converterit, indicat herbarium, quod collectum olim a praestantissimo BEUKER ANDRAEAE, et ab hujus heredibus Athenaeo donatum, egregie disposuit atque descripserit.

Nec minus laudanda viri amplissimi, superiore anno suis, Alcmariae, Patriae, luctuosa morte erepti, nobilissimi FONTEIN VERSCHUIR munificentia. Hic enim auctore et suasore fratre ex affinitate, viro in ipsa senectute, elegantissimo DE KETH, cui pro hac erga nos benevolentia, si, quominus his solennibus interesset, non fuisset prohibitus, gratias ageremus quam maximas; hic igitur eximii patris, Theologi et Philologi germani, VERSCHUIR, hujus olim Academiae ornamentum, effigiem nostro Athenaeo donavit. Et merito quidem. Quis enim locus aptior, quis tanto viro dignior, magisque cum hanc imaginem ornaturus erit, tum ea ornari poterit, quam hic ipse ubi plurimos annos gravissimis de Academiae salute deliberationibus interfuit clarissimus vir!

Hic autem locus celeberrimorum virorum imaginibus spectabilis, ut nitidior aliquando splendeat forma, idque, si fieri possit, te Rectore, aptissimo harum rerum aestumatore et moderatore, clarissime ENS, ex animo opto.

Ex amplissimorum enim Curatorum decreto, in sequens biennium hujus Athenaei magnificus Rector dictus est vir clarissimus, doctissimus, expertissimus, sicco ENS, Medicinae, Chirurgiae et Anatomices professor, quem, ut huc accedat, quam humanissime rogo.

Te igitur, clarissime vir, ex amplissimorum Curatorum auctoritate; Rectorem Magnificum dico, proclamo, renuncio. Salve tertium Rector Magnifice! Dignitatis insignia faustis accipe auguriis, laetioribus autem ut Tuo tradas successori, et praeterea ut Tu brevi festum illum, quo per triginta annos docueris diem laetus gratusque transigas, faxit Deus Optimus Maximus!

DIXI.

A N N O T A T I O.

(1) Tam constans per totam Europam fuit MEYERI fama, ut in suorum numerum hunc deinceps adscripserit nobilissima quaeque eruditorum apud exteros societas; — in Francia non tantum et Germania, verum in Anglia etiam et Italia; — atque, paulo ante ipsius obitum, equestris ordinis insignibus eum ornaverit Francorum rex.

Quanti vero eundem fecerit praeclarissimus quisque apud exteros Ictus, luculentissimo duorum principum Ictorum testimonio confirmare juvat.

MERLIN enim (*Répert.*, T. X. v. *effet rétroactif Sect. III. § 2. art. 7*) MEYERUM dicit: « un « célèbre jurisculte d'Amsterdam, le savant et le profond auteur de l'Esprit des Institutions « Judiciaires etc. » — MITTERMAIER vero in Badensium Ordinum consessu diei 3 Junii 1831 (*Ausserordentliche Beilage zur Allg. Zeit.*, n°. 244 und 245, 1831, 5 Julius) ita de eodem locutus fuit: « Erinnert man sich jener leuchtender Geister, die der jüdischen Religion « angehörten, eines SPINOZA und MENDELSSOHN, — beruft man sich darauf, wie noch jetzt « einer der grössten, liberalsten, weisesten, und ausgezeichnetsten Rechtshistoriker und « praktischen Juristen in Holland, ein Mann, über den Europa geurtheilt hat, MAYER, so « hoch glänzt.»

Mortuum autem in academia artium doctrinarumque Bruxellensi, cuius socius fuerat, laudavit DE REIFFENBERG.

Nec minus in patria defunctum dignis laudibus ornavit populares. Paulo post ejus obitum, in *Allg. Konst- en Letterbode voor 1834*, n°. 54, bl. 387—389, eum celebravit Cons. L. (LEYSSONN); — deque eodem, cum aliis celeberrimis causarum patronis Amstelodamensibus comparato, in *Allg. Konst- en Letterbode voor 1835*, n°. 2, bl. 19—24 en n°. 3, bl. 35—41, disputavit Ampl. s. (VAN DER SCHAAP). Porro de eo egerunt P. SIMONS *notice sur la vie et les écrits de Mr. J. D. MEYER, la Haye 1835*, 22 pag.; — et anonymi in *Levensschets van Mr J. D. MEYER*, in *Jaarboeken voor de Israëlieten in Nederland 1835*, n°. 2, bl. 19—46, et in *Aanhangsel op het Allg. Woordenb. v. Kunsten en Wetenschappen van G. NIEUWENHUIS. v. Deel L—O*, bl. 333—336. Ejusdem merita paucis exposuerunt J. DE VRIES, in *Verslag van de Openbare Vergadering der*

2° Kl. van het K. N. Instituut, gehouden in 1835, bl. 8, Cl. MULLER, in *Proces Verbaal van de 28^e Algem. Vergader. van het Kon. Ned. Instituut*, 1835, bl. 15—18, et Cl. SIEGENBEEK, in *Handelingen der Jaarlijksche Verg. van de Maatschappij der Ned. Letterk. te Leiden*, 1835, bl. 16—18. Perquam autem dolendum, Cl. editores operis *Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving*, ibidem 1834, n°. 3, bl. 540 nunciata tristi MEYERI morte, amplioris de praecclaro, ipsorum quoque suffragiis, Icto laudationis spem quidem dedisse, neque tamen justissimae exspectationi deinde satisfecisse.

(2) *Nomotheticam sive legum ferendarum disciplinam* (quo enim meliore nomine novam hanc appellem disciplinam nescio) ipse MEYERUS (*Alg. Konst- en Letterbode* 1818, n°. 32, bl. 18 *volgg.*) dixit *Wetenschap der Wetgeving*; — saepius *la science de la législation* (*Inst. Jud. T. I. Introd. p. 5 et 63 et Codif. p. 26, 28, 121, 123*); — nonnumquam *la science transcendante du droit, la jurisprudence supérieure* (*Codif. p. 26*). Quibus nominibus arctissimam illam uomotheticam inter et jurisprudenciam necessitudinem eleganter significavit. Hinc cum qui utramque profitetur uno *Icti* (*Juriconsulte*) nomine complexus est interdum (*ib. p. 3 et 11*). Quo tamen vulgari plerumque significatione usum se fuisse, monuit (*ib. p. 3, n°. 1*). Hinc quoque *le juriconsulte et celui qui étudie la science de la législation* (*ib. p. 123*) haud secus opposuit, quam *la science du droit sive la jurisprudence et la science de la législation* (*ib. p. 28 et p. 121*).

(3) Cf. MEYER, *Codif. p. 3 et passim*.

(4) Cf. *Boekzaal van 1791, Sept.*, bl. 120, ubi undecim noudum annorum puer MEYERUS celebratur, ut ingenii praecocis et docilitatis paene singularis exemplum. Nondum enim tertium impleverat aetatis annum, quin quaevis vernaculo sermone scripta legeret. Tanto autem tenera illa aetate flagravat discendi ardore, ut tum jam non prius quieverit, quam a patre impetrasset, ut Francisci Anglicique sermonis praecceptorem nancisceretur. Illic autem unis quotidianis confabulationibus utramque linguam, intra biennium fere, ludentem docuit infantem. Qui quidem sextum vix attigit annum, quin, ut Latini sermonis rudimenta ab eodem acciperet, obtinuerit. In quibus quoque literis adeo brevi profecit, ut, septimo vix impleto aetatis anno, dignus habitus fuerit, qui in profectorum Gymnasii discipulorum numerum referretur. Post quadriennium vero in Latinis non tantum Graecisque literis miros progressus fecerat puer, sed Hebraicis etiam et recentioribus, in his Germanicis quoque, historiae, geographiae, studiis mathematicis, logicae, arti oratoriae operam magno cum fructu navaverat.

(5) Inprimis sub finem anni 1813. Quo periculoso nostratibus tempore Amstelodami adscitus fuit in numerum eorum, qui interim praecessent huic civitati, quam reliquerant quidem Franci, sed cui tamen imminabant eorundem copiae: cf. *nota 66*.

(6) Exemplo sint, tam de judiciariis Reipublicae Batavae institutis (*Instit. Jud.*, T. IV inprimis p. 99, n°. 1), quam de novissimis patrii juris codicibus (*Codif. passim*), liberiora illa ejus judicia. Cujus de criminum persecutione, quae apud nostrates olim obtenuit, opinionem, licet aequo duriorem, non tamen prorsus injustam fuisse, contendit Ampl. J. DE BOSCH KEMPER, *Web. v. Strafr. naar desz. begins. ontw. en in verb. gebr. met de alg. regtsgel.*, Amst. 1838, I D., bl. 2.

(7) Cf. e. g. quae de *Medio Aevo* observat *Inst. Jud. préf. p. 61 sv.*

(8) Quod nemò in MEYERO mirabitur, qui ab iis etiam, quorum ceteroquin ingenium eruditionem aut industriam summopere laudat (GROTIO, BYNKERSHOEKIO, MONTESQUIEVIO, RLUITIO, BENTHAMO, SAVIGNIO, FEUERBACHIO, EICHHORNIO, aliis), saepius dissentire, quin et interdum reprehendere eosdem, non dubitavit.

(9) Quod quidem gloriae studium adeo non dissimulavit, ut in posthuma illa de GULIELMO I disputatione scripserit: » Ik zoude hem geen groot man noemen, ik zoude hem althans in « de geschiedenis geene cereplaats vergunnen, zoo ik hem geene groote eerzucht toeschreef.» (bl. 58, cf. bl. 75).

(10) Natus ibi fuit die 15 Sept. aⁱ 1780.

(11) In quibus fuit Doct. AMASUERUS VAN DEN BERG.

(12) Cf. J. M. KEMPER; *Lijkrede op Mr. H. C. CRAS*, ejusdemque CRASSI *elogium*, in *Instituti Regii classis tertiae conventu d. 3 Nov. 1823 habitum*.

(13) Sunt fere verba Cl. KEMPERI in laudato elogio.

(14, 15, 16) De his altera orationis parte latius diximus.

(17) In iis, quos inter et MEYERUM cruditum obtinuit epistolarum commercium, fuerunt: — ex nostratibus Cl. TYDEMAN; — ex Belgis DE KEVERBERG et DOTRENCE; — ex Francis MERLIN et FARDESSUS; — ex Anglis MAC INTOSCH, HOLLAND, RUSSELL, CATHCART, COOPER, HUME; — ex Germanis VON SAVIGNY, VON REHBERG, GANS.

(18) Quanta in Icto requisiverit significavit *oratione de eloquentia fori*, p. 8.

(19) Linguarum cognitionem quanti a puero fecerit, sequitur tam ex supra (n°. 4) relatis, quam ex argumento oratiunculæ, quam relictus Arnhemiensis Gymnasii opportunitate habuit

de : *Scientiarum omnium scatebra ac fonte linguarum cognitione* (v. Boekz. l. l.). Praeter commemoratas linguas Italicam quoque et Hispanicam attigisse videtur. In patrii vero inprimis sermonis ingenium et historiam interius penetravit, aditis etiam linguis, quae Medio Aevo in septentrionali Europae parte florerunt. Hinc quas in Instituto Regii 2^a classe praelegit, commentationes (cf. n°. 22) ad hoc studiorum genus pertinent pleraeque. Cum aliis quoque ejusdem Instituti sociis paravit *glossarium HOOFTIANUM* (*glossarium van verouderde woorden in HOOFT voorkomende*): ad illum finem elaborato HUGONIS GROTH *Inleiding tot de Hollandsche Regtsgeleerdheid* (v. 2e *Verslag van de 2e Kl. van het K. N. Inst.*, bl. 13).

(20) Francico sermone quare uti consueverit, saepius significavit (*Ess. s. l. quest. l'appréc. mor. etc. préf. p. 14, Codif. p. 3. et Alg. Konst- en Letterb. 1818, n°. 32*). De ejus Francice scribendi facultate iniquius judicare videtur WARNEKÖNIG (*Kr. Zeits. f. Rechtsw. u. Gesetzg. d. Aust. III B.*, S. 235); — acquius MILLELOT (*Them. T. IV. p. 99*) et VON GLOBIG (*Cens. Rei Jud. Europ. p. 76*).

(21) Cf *Inst. Jud. T. I. Introd. p. 58 et ch. 1 p. 13 — 15, Mém. s. l'us. d. l. lang. Flam. et Wall.*, p. 439 *suiv. et. p. 443*, et *Verh. ov. d. ben. d. maanden i. h. Nederd.*

(22) In commentatione *ov. d. ben. d. maanden enz.* Duae aliae, affines (*ov. h. gebr. en misbr. v. bastaardw. i. d. Nederd. taal*, et *ov. h. voor- en nadeel v. woord. die de daardoor uit te drukken denkb. i. h. vorm. aanwijzen*) non editae summatim expositae sunt in 2^e *Versl. d. 2^e Kl. v. h. K. N. Inst.*, bl. 20 — 22. Quo loco (bl. 26 en 28) duae quoque memorantur, ut superiores, in *Inst. Reg.* el. 2^a ab eo recitatae, nec tamen publici juris factae (*ov. d. nam. v. d. Duitschers, als bij de Rom. en Griek. verkeerdelyk voor eigen namen geh. en onderz. ontr. d. oorsp. en de naamsafl. v. h. Alode en h. Salische land*).

(23) Cujus disputationis summam (a qua tamen dissensit BAOUX, *Mém. s. l'anc. démare. d. Pays Flamands et Wallons aux Pays-Bas in mém. d. l'Ac. R. d. sc. et bell. lett. d. Brux. T. IV. p. 454 — 458*) ita contraxit (*ib. T. III. p. 491*): « En résumant nos observations, nous « croyons pouvoir établir, que l'influence de la langue et de la littérature Française sur celle « de toutes les provinces des Pays-Bas a été très marquée, et suffisante pour faire adopter « dans quelques-unes le langage Wallon, qui est évidemment d'origine Latine et Française, « et dans les autres, pour faire substituer à l'alphabet Allemand les caractères Italiques; que « la différence de langage du pays Wallon et Flamand ne remonte point à l'époque de la « conquête des Gaules par les Romains; que la transplantation des Saxons par Charlemagne « ne motive point cette diversité; et qu'il n'y a aucun fait historique, qui puisse expliquer « ce phénomène bizarre, que probablement le hasard seul a fait naître.»

(24) Quacnam de forensi eloquentia, de ejus apud nostrates praescrtim conditione, fuerit

ipsius sententia, quænam præterea in deserto causarum patrono præcipue requisiverit, exposuit elegantissima illa de hoc argumento oratione. — Orationes forenses (unam autem excepit quam pro LUDOVICO habuit) non quidem integras scribere consuevit. Neque tamen prius quam diligenti præparatus meditatione, eorumque quæ dicenda viderentur lineamentis scripto plerumque consignatis, in forum procedere solebat. Quod, ut in aliis celeberrimis causarum patronis, ita in hoc quoque laudavit Ampl. M. C. VAN HALL (*Regtsg. Verh.*, bl. 404 *volg.*). Quantopere tamen ipsius, quam pronunciaret, orationis ubertas, ardor, eloquentia ab ista exili umbra distarent nemo non videt. Quoties vero non nisi prorsus ex improvise dicendi esset copia, tanta in eo fuit extemporalis facultas, quanta in optimo quoque. Hinc replicandi, ut ajunt, solertia omnes in Amstelodamensi foro æquales facile superavit. Idem qua valeret perorandi facultate, in LUDOVICI NAPOLEONTIS causa probavit. Ex qua quidem consuetudine repetendum fortasse, in nullo non ejus opere, quin et in præcipuarum partium fine, summariam reperiri argumentorum repetitionem.

(25) De nobilissima hac lite conferantur MEYERI Harlemi per triduum habita oratio (*pleitrede voor eisch*), quam non quidem ut publici juris eam faceret, sed ut paucis eam legendam daret, typis describendam curavit; — et duplex oratio, qua MEYERO respondit quamque edidit Ampl. M. W. DE JONGE, Hagae comitum causarum patronus tunc celeberrimus, de inc autem eximie meritis (*Pleitredenen in de zaak van den Officier van Justitie enz. als Procureur des Konings, tegen LODEWIJK BONAPARTE enz. eischer, uitgesproken enz. door Mr. W. DE JONGE, 's Gravenhage 1820*). Ex cujus posteriore oratione (*pleitrede voor dupliek*) quænam præcipue priori ejus orationi (*pleitrede voor antwoord*) responderit MEYERUS (*pleitrede voor repliek*), aliquatenus conjici licet.

LUDOVICUM autem, post varios inter hujus mandatarium et Regis Ministros sed frustra habitos congressus, ad ordinarium judicem rescripto remisit Rex. Quo facto LUDOVICI causæ patrocinium, præ summis quibus huic obstrictus erat beneficiis, recusare se non posse existimavit MEYERUS. Cujus quanto difficiliore quam adversarii fuerint partes, ut ex ipsius causæ natura sequitur, ita collatis utriusque orationibus manifesto apparet.

Eo enim rediit pro reo proposita defensio, rem vindicatam privatim non possidere Regem. Ejusdem vero dominium neque unquam impetrasse neque servasse LUDOVICUM, obiter tantum defendit DE JONGE (cf. hic p. 25 et passim, p. 27 *sqq.* et 122 *sqq.*).

A MEYERO VEIO, — (præterquam quod variæ attingendæ erant rerum publicarum conversiones multaque alia explananda, quorum in illustrandam hanc controversiam non levis posset esse vis; nec minus ab eo tuenda quæcumque in hac non vulgari lite jam erant facta; repellenda denique actioni opposita *exceptio*) — pro institutæ rei vindicationis natura, tria erant probanda: — *privatim* villæ vindicatæ dominium obtinuisse LUDOVICUM; — *namquam* hoc jure excidisse eundem; — *privatim* quoque eandem jam possidere Regem (cf. hic l. l. p. 52 et 165). Multa præterea quibus rei vindicationem defenderet impetrare non

potuit instrumenta. Unde ad artificiosa nonnumquam, licet ingeniosissime (fatente ipso DE JONGE, l. l. p. 26 sq.) inventa, argumenta confugit. Quo pertinent quae in secunda, typis non expressa, oratione (*pleitrede voor repliek*), ex aedium litigiosarum culmini inscripta litera W conjecit (cf. DE JONGE, l. l. p. 140).

Ceterum hic fuit hujus controversiae exitus, ut, rejecta licet actioni opposita *exceptione*, adjudicata tamen non fuerit *actio*: idque propterea quod iudicibus non constitit, a reo possideri vindicatam villam; — quamquam idecirco non quidem *exceptione* verum *ordinaria defensione* repellendum a reo fuisse actorem, judicarunt (v. haec sententia apud DE JONGE, l. l. p. 158 sqq.).

(26) Cf. *Inst. Jud. Introd. p. 3 suiv.*, *Verh. ov. d. herzien. d. voorr. door d. Hoog. Raad*, bl. 55 volg., et *Verh. ov. d. verantw. d. Graf. beden*, bl. 5 volg. en 18.

(27) Ut studiis suis historicis plurimum prodesset, omnium maxime historiam Medii Aevi et recentiore sibi colendam sumpsit. Nam quemadmodum perversum nonnullorum, anti- quam potissimum historiam tractandi, et ex remotioribus temporibus publici juris principia repetendi, morem lepidissime exagitavit; — ita rerum Medio Aevo gestarum vim tam in universam Europam quam in patriam maximam esse, eleganter probavit crudito illo exordio commentationis de Comitum Hollandiae precariis (*Verh. ov. d. Graf. bed. bl. 6 — 17*).

(28) Anglicorum judicialium institutorum cum historiam tum bodiarnam conditionem quam accurate investigaverit quamque recte noverit, probant *Inst. Jud. T. H. L. III* et *Codif. 4^e lettre p. 210 — 281*.

(29) *Inst. Jud. T. IV. L. V.* Qua quidem praeclari operis parte ut de patriae historia eximie meritum MEYERUM praedicavit Cl. SIEGENBEEK, l. l. n. 1 p. 18, idem tamen an de Batavae reipublicae praefectis satis quidem aequum fuerit ejus iudicium, dubitasse videtur. — Eandem vero singularibus laudibus extulit Ill. O. K. VAN HOGENDORP (*Bijdr. t. d. huish. v. Staat, VI D. bl. 10 — 12*). Illic enim inter alia: » De geleerdheid van den schrijver is uitgebreid, « maar zijn geest zweeft over al de bouwstoffen, die hij bijeen haalt, en ordent alle dezelve « tot een geheel. Het is zeker een werk van genie. Den oorsprong en de wording van de « Republiek, hare voornaamste inwendige lotgevallen, beschouwt men hier uit een nieuw « oogpunt, waaryan de eenvoudigheid en de eenheid verwondering baren. »

(30) Amstelodami in Instituti Regii, secunda classe praefectis. Quas maximi quoque facit Cl. SIEGENBEEK, l. l. p. 18.

(31) Edita ab Instituti Regii classe secunda; quae hinc nacta fuit opportunitatem literario certamini proponendi quaestionem de politicis OLDENBARNEVELDII principiis, ad quam tamen

respondit nemo. De hujus supplicio quid judicaverit MEYERUS, constat ex *Inst. Jud. T. IV.* p. 136 n°. et p. 211.

(32) Quam de GULIELMO I opinionem, hic de industria expositam, attigerat jam *Inst. Jud. T. IV.* p. 127, 138, 146, 147, 208 et *Verh. ov. d. verantw. der Graf. bed. bl.* 57 en 77.

(33) Hollandiae Comitatum ab Ordinibus GULIELMO delatum ab eoque acceptum fuisse, et soluminodo defuisse inaugurandi solennia, ex ipsis fontibus probare studuit Cl. KLUIT, *Hist. der Holl. Staatsreg.*, I. D. 11 hoofdst., bl. 281 — 364. Hunc secuti sunt D. VAN NOGENDORP in *disp. de GULIELMI I juribus in summum imperium in Comitatu Hollandiae*, L. B. 1822 et BILDERDIJK, *Gesch. des Vaderl. VII D. bl.* 70 volgg. Qui tamen in iis quae ante inaugurandi solennia, ad exsequendum unanimo consensu probatum et a Principe acceptum decretum, novissimo loco essent facienda, moras et difficultates quaesivisse duas Hollandiae civitates, — idemque a Zelandia etiam agitarum quidem, necdum tamen ab hujus regionis proceribus eatenus confirmatum fuisse consilium, non negarunt. Haec autem omnia sive cum his ita interpretanda sunt, ut Hollandiae Comes creatus jam fuerit GULIELMUS; sive cum aliis (quos sequi videtur Cl. SIEGENBEEK, *Schets eener Geschied. v. d. Oud-Nederl. Staat*, 1839, bl. 120), ut in eo esset ut Comes diceretur: — illud certe negari nequit, et inita de his fuisse consilia, et, si diutius vixisset, Hollandiae Zelandiaeque, fortasse et Ultrajectini tractus, principatum adepturum fuisse GULIELMUM. Eum Hollandiae Zelandiaeque Comitatum affectasse, affirmarunt quoque HEEREN, *Handb. der Gesch. des Europ. Staatensyst.*, § 15, S. 108, 5^e Ausg. et W. BROES, *Willem I in betr. tot de scheur. der 17 Ver. Nederl. gew.*, Amst. 1831, bl. 14 en 16. Ulterius vero progressus est MEYERUS, cunctas, quae Ultrajectino foedere junctae jam erant, regiones sub sua ditione arctius paulatim coniungendi consilio eidem tributo. Quod cum in GULIELMO ferendum non modo verum laudandum etiam duxerit, longe absit, ut ad iniquissimam istam accesserit de eodem opinionem, quam protulit LEO (in *Zwölf Bücher Niederländischer Geschichten*, Halle 1832 — 1835); jure notatam a Doct. G. GROEN VAN PRINSTERER, *Arch. de la mais. d'Orange-Nassau. T. III. préf.*, p. 65.

(34) V. l. l. n° 9 et cf. BROES, l. l. p. 45 sqq.

(35) Ut nullam imperii formam per se, sed ex unius cujusque civitatis conditione, recte posse aestinari, defendit: ita tamen absolutam non minus monarchiam quam democratiam improbat; — hanc vero ne adesse quidem posse, statuit (*Inst. Jud. passim*, inprimis *T. III. L. IV. ch.* 19, *T. VI. L. VIII. ch.* 2; et *Verh. ov. d. verantw. d. Graf. beden*, bl. 3 — 5). Quantopere autem aristocraticum, multo magis oligarchicum imperium ipsi displicuerit, adeo non dissimulavit, ut oligarchicam, quae olim apud nostrates, in Hollandia praesertim, obtinuit imperii formam, praecipue vero istud, non totius communis patriae; sed una singulorum oppidorum commoda curandi studium graviter vituperaverit (*Inst. Jud.*

T. IV. L. V. passim; impr. p. 255 et 257 et T. V. L. VI. p. 81 n°. 1). Monarchiam vero, — non illam arctis exiguae (ut olim in Germania) regionis finibus circumscriptam, sed majoris civitatis amplitudine liberalius compositam, — eandemque ita temperatam, ut non paucis sed integro populo haud levem imperii partem concedat princeps (*monarchie constitutionnelle*), — ut optimam imperii formam et passim laudat (*Inst. Jud. T. IV. p. 394, T. V. p. 379 et 395, T. VI. ch. 1 et 2 passim, p. 342 n°. 1 et p. 591*), et Angliae praesertim exemplo commendat (*ib. T. II. passim et T. III. p. 8 et 315*).

(36) Ut probavit priore parte commentationis de *usura*.

(37) *De la Codification*. Cff. quae in orationis fine dicimus.

(38) Cf. *Codif. préf. 12 et ib. p. 13, 16 et 124, Inst. Jud. T. I. Introd. p. 57 et p. 16 n°. 1, 83, 94, 400, T. V. p. 102 n°. 1 et 167 suiv. n°. 1, et Bedenk. ov. poorterijen enz., bl. 160*.

(39) Cf. *Inst. Jud. T. I. Introd. p. 20 et 41 et Codif. p. 3 n°. 1*.

(40) Cf. *Inst. Jud. T. VI. p. 539 suiv. et Codif. p. 3 n°. 1*.

(41) Cf. *Appréc. Mor. des délits p. 84*.

(42) *Juris Romani* studium quantopere in quotidianum quoque fori usum convertere amaverit, conspicuo perspicitur pro LUDOVICO NAPOLEONTE habitae orationis exemplo. Hic enim rei vindicationis naturam multaque ilia hinc praecepue illustravit. In his *l. 44 ff. de acq. rer. dom.* specie eleganter usus, qua probaret, quae ab Imperatore NAPOLEONTE injuste essent occupata, victo codem, non ad victorem sed ad verum dominum, ex ejus dominio numquam exiissent, redire ea oportere. — Idem illud studium ut in nullo non ejus opere apparet, ita imprimis in missa ad Berolinensem Academiam commentatione, in opusculo de jure transitorio, in epistolis (*Regtsg. Briefw.*), in disputationibus (tam de regula *quisque praesumitur bonus donec probetur contrarium*, quam aliis), in ultimo praesertim libro (*de la codification*).

Hinc singularibus hujus juris laudibus abundant ejus scripta (*Appr. Mor. p. 90, Quest. Trans. p. 6, 10, 48 et 53, R. Briefw. bl. 173, 221, 227, 237, 409, 410, 419, Codif. p. 44, 61 et 195, Verh. ov. den regel dat iedereen voor eerlijk wordt gehouden enz., bl. 235 en 267*).

Vel sic tamen ejus vitia cum non fugerunt (*R. Briefw. bl. 207 n°. 2, 237 et 419*): Niam inprimis subtilitatem in eo notavit (*diss. sur l'intérêt p. 15 suiv. et Inst. Jud. T. V. p. 242 suiv.*). Quin recentioris mercaturae juris, ejus praesertim quod cum novis, Romanis plane ignotis, institutis cohaeret, ex Romano jure temere interpretandi studium pro inani opera habuit (*Bijdrage tot de Regtsgel., 1834, n°. 2, bl. 79 n°. 1*). Assecurationis tamen

contractum, veteribus quamvis incognitum, ex ejusdem juris principiis illustare conatus est in *R. Briefw. bl. 410.*

(43) *Codif. p. 122.*

(44) Cf. *Quest. Trans. p. 54 et R. Briefw. bl. 473 n. 2.*

(45) Cf. *Bijdr. tot Regtsgel., 1834, n. 1, bl. 73 n. 1.*

(46) Cf. *ib. p. 75 n. 1 et Inst. Jud. T. V. p. 513 n. 1.*

(47) Cf. *Codif. p. 63—142*, ubi quaedam tamen minus forte accurate esse posita, non negamus.

(48) Cf. MEIJER, *over de gevolgen der geeontinueerde gemeenschap tussehen den langstlevenden der echtgenooten en de erfgenamen van den eerstgestorvenen, naar Oud-Hollandsch en Costumier regt (Bijdrag. tot Regtsgel., 1831—1832, n. 1 bl. 58—114).* Qua cum disputatione conferenda alia de eodem argumento, ad refutandum MEIJERUM conscripta a Cons. J. SMITS VERBURG (*ib. 1833, n. 2 bl. 209—257*).

In pristino illo Hollandico jure plura reprehendenda ei videbantur (*Inst. Jud. IV. L. V. et R. Briefw. passim.* Imo vero ne fieri quidem posse credidit, ut inter nostrates, melioribus juribus aductos, instauraretur illud jus (*Bijdr. tot Regtsgel., 1831—1832, n. 1 bl. 59*). Quae autem in aliis patriae regionibus antiquitus obtinuerunt jura, haec ipsa minime neglexit. Probant hoc eorum, quae extra Hollandiam apud nostrates olim juris fuerunt, in laudata disputatione ab eo instituta collatio (*bl. 82, 84, 91, 95, 101, 112*); — ejusdemque disquisitio de eo jure, quod servitutis speciem in patria olim retulit (*hoorigheid*), in *Bijdr. tot Regtsgel., 1826, n. 4 bl. 441 volgg.*

(49) Cf. *R. Briefw. passim.* Sic in LUDOVICI Regis *Poenali* codice multa quidem laudavit (*bl. 5, 247 volgg., 266 volgg.*), alia vero vituperavit (*bl. 257 volgg. 267*). *Civilem* quamquam universe parvi fecit (*bl. 6*); si qua tamen ejus lex probanda videretur, significavit (*bl. 111*). *Mercatorii* anno 1809 facti periculi locum de *maritimo jure* praedicavit (*bl. 403*); alia reprehendit (*bl. 404 en 407*).

(50) Francicum, nostratibus quamvis anno 1811 obtrusum, jus universe magni fecit; — idque tam ob singularem plurium capitum praestantiam, quam ob miram formae concinnitatem et elegantiam (*Quest. Trans. 1. 6 suiv., R. Briefw. bl. 8 en 241 volgg., Bijdr. tot Regtsgel., 1834, n. 1 bl. 42 en 77, Inst. Jud. T. V. L. VII. et T. VI. L. IX., et Codif. passim*). Nullum quoque ab injustis, ipso iudice, reprehensionibus ejusdem vindicandi

occasione umquam praetermisit; — eo praesertim tempore, quo non levis cum tenuit metus, ne quaecumque a Francis accepta repudiarent novarum legum apud nostrates latores (*R. Briefw. passim, Haute Cour. prov. p. 9, disp. de juris regula quisque praesum. bonus p. 266 sq., Bijdr. tot Regtsgel., 1834, n°. 1 bl. 42, 69 volgg., 71 volgg.*).

Neque tamen eo hujus juris ductus fuit amore, ut minus commendanda aut vitanda vel non animadverteret vel notare negligeret (*Haute Cour. prov. p. 9, disp. l. p. 267, Codif. p. 157*).

Primum enim in aestimandis Francicarum legum Codicibus tam diligenter distinxit, ut alios laudibus ornaret, in aliis ceteroquin commendandis minus justa improbaret, alios universe reprehenderet (*R. Briefw. bl. 241 volgg. en 360, Inst. Jud. T. VI. p. 477*). Pariter ineptam interdum in praescribenda negotiorum forma eorundem sollicitudinem saepius notavit (*R. Briefw. bl. 181 en 183*). Multa praeterea capita nominatim vituperavit.

In *Civili* quidem Codice (juvat enim quaedam afferre exempla) vitia ex inani diversi, quod olim in Francia obtinuit, juris principiorum conciliandorum studio repetenda (*Codif. p. 196*); locum de subrogatis tutoribus (*R. Briefw. bl. 109 volgg.*); deque hypothecis (*akk. bl. 245, Bijdr. tot Regtsgel. bl. 79 n° 2*). — In Codice de *forma procedendi in civilibus*, praeter multa alia, ante institutam actionem tentandae conciliationis praeceptum (*Inst. Jud. T. VI. p. 565*). — In Codice de *causis mercatoriis* peculiaria de ipsis constituta iudicia (*ib. p. 484 suiv.*); et necessarium interdum arbitratorum usum (*ib. p. 565 n°*). — In Codice de *instruendis causis criminalibus* nimis arbitrariam iudicis inquisitoris (*judge d'instruction*) potestatem (*ib. T. V. p. 483 suiv.*); juratorum iudicium institutum non satis illud liberale (*ib. T. V. p. 454 suiv., 469 suiv., 491 suiv., T. VI. p. 381 n° 1, 416 n° 2, 419 n° 1, 426 n° 1 et ch. 22 — 25 passim*); et iudicia extraordinaria (*Cours spéciales, Inst. Jud. T. V. p. 488 suiv.*). — In Codice *Poenali* delictorum discrimen a poenarum diversitate repetitum (*Crimes et délits, Inst. Jud. T. V. p. 446 suiv., VI. p. 472 suiv., R. Briefw. bl. 271*); multorumque delictorum severiorem quam par est coercionem, veluti stigmatis poenam in quodvis falsi crimen statutam (*R. Briefw. bl. 269*), ultimum supplicium in quodcumque infanticidium (*Inst. Jud. V. VI. p. 468 et 476*).

(51) Juris mercatorii quanta in MEJERO fuerit peritia, apparuit tam cautis illis, quae mercatoribus quotidie dabat, consiliis et responsis, atque multiplicibus in hoc genere, nobilioribus quoque, ab eodem prudenter dictis causis; quam elegantioribus hinc depromtis editisque ejusdem disputationibus (*R. Briefw. passim, in primis p. 6 et 7, Bijdr. tot Regtsgel., 1834, n°. 1 bl. 42 — 101*).

(52) Quanta experiundi in jure fuerit solertia, vel ex una constat pro LUDOVICO NAPOLEONTE dicta causa.

(53) Quod exteri juris singulare ejus studium, ne Francisci juris, MEJERO florente nostratibus prope domestici, exemplo confirmemus, in Anglico praecipue apparuit.

(54) *Usum isum in Icto quantopere requisiverit, significavit Inst. Jud. T. V. p. 209, 239 suiv., Bijdr. tot Regtsgel., 1831, n. 1 bl. 58.* Juris vero rationem et usum quam diligenter perpetuo conjunxerit, ut integra vita probavit, ita testatus est *Haute Cour. prov. préf. p. 1.* Quot autem sint quae usu demum intelligantur juris loca, eleganter expressit *Inst. Jud. l. l. et Bijdr. tot Regtsgel., 1831, n. 1 bl. 58 volgg., 1834, n. 1 bl. 74.* Hinc facile perspicitur, quare pro inepto habuerit multorum Germaniae judicum, litis instrumenta ad juris professores mittendi ab iisdemque sententiam petendi institutum (*Inst. Jud. T. V. p. 24 suiv., 238 suiv., 260 suiv., 267 suiv., 352 suiv.*).

Ceterum animadvertendum, MEIJERUM, etsi maximum in Icto *usum* requirentem, neque *fori disputationem* (*la jurisprudence des arrêts*) contemnentem, haud tamen umquam plura quam oporteret *forensi usui* tribuisse. Hunc enim hodieque legi minime aequiparari sed sola lege niti posse, nec umquam obligandi vim habere; — quin ab eo, qui aliorum opinionibus facile careat, posse praetermitti (*Quest. Trans. p. 52, Codif. p. 180 suiv., R. Briefw. bl. 166 en 171, Bijdr. tot Regtsgel., 1834, n. 1 bl. 47*). Palmarium ejus praeceptum (*Codif. p. 181 n. 1*) adseribere juvat: « J'ai toujours suivi avec succès une méthode, que je puis recom-
« mander à tous les jurisconsultes praticiens, surtout aux commençans: c'est de ne baser
« mon opinion première que sur la loi seule, et de ne consulter les commentateurs et les arrêtistes
« qu'après avoir formé une opinion, sauf à la rectifier, si des raisonnemens plus plausibles et
« des allégations de la loi plus décisives se présentent dans les commentaires ou les arrêts. »

(55) Cf. MEIJERUS, *Bijdr. tot Regtsgel., 1834, n. 1 bl. 43.*

(56) Jam ineunte 1800 cum amico CAROLO ASSER, pro MARCELLO quodam, Dordraci blasphemiae damnato, scripto editoque libello supplice, misso ad collegium, quod eo tempore Reipublicae Batavae praererat; — mox vero in superiori, ad quod provocatum fuit, judicio causa pro reo ita dicta, ut gravissima poena absolutus hic fuerit (cf. *Ampl. v. D. SCHAAFF l. l. n. 1 p. 24 et vita Ampl. ASSERI in Jaarb. v. d. Israël. 1837, n. 6 bl. 373*) innotuit juvenis MEIJERUS. Multo tamen magis crevit ejus fama, scriptis editisque, quas ad literarias societates, *Berolinensem et Nemausensem*, misit, commentationibus.

(57) *Koninklijke Courant.*

(58) Editas operum indice, non editas partim n. 22 retulimus. His addatur alia, habita in solenni conventu secundae classis Instituti Regii, Amstelodami die 1 Sept. 1830, qua docuit, multa juris patrii apud nos instituta soli conditioni deberi.

(59) Cf. *Ampl. v. D. SCHAAFF l. l. p. 34, Jaarb. v. d. Israël. l. l. n. 2 p. 24.*

(60) Mutatis tunc ejusdem diarii et nomine et natura: cf. *Jaarb. v. d. Israël. l. l. p. 26.*

(61) Cf. *ib.* p. 27.

(62) *Conseil général du Département*: cf. *ib.* p. 28.

(63) Cf. *Ampl. v. D. SCHAAFF l. l. p. 35 sq.*, quaeque hinc petierunt *Jaarb. v. d. Israel. l. l. p. 29.*

(64) Cf. *Inst. Jud. T. V. p. 483.* Ipse autem (*ib. T. VI. p. 312 n° 2*) non dubitavit dicere: « Pendant six ans de fonction (de juge d'instruction) nous nous glorifions de la « plus stricte impartialité. »

(65) Cf. *Quest. Trans. préf. p. 16.*

(66) Cf. *Ampl. v. D. SCHAAFF l. l. p. 36*, et *Jaarb. v. d. Israel. l. l. p. 30*, ubi MEIJERI prudentia et fortitudo merito praedicantur. Quanto autem periculo se exposuerint tum reliqui, qui civitati Amstelodamensi, ut res interim gererent, die 16 Nov. 1813 praefecti sunt (*Stedelijk tusschenbestuur*) gravissimi viri, tum omnium maxime MEIJERUS, ut utroque l. l. significatur, ita ipse professus est in *Pleidooi voor Lodewijk Napoleon bl. 31.*

(67) Cf. *Bijdr. tot Regtsgel.*, 1831, n°. 1 bl. 58—114 *vn* 1834, n°. 1 bl. 42—101. Quas gravissimas quaestiones, non ut in foro cas expliceret, sed ut postea diligentius elaboraverat, editas esse dixit (*l. l. 1834 bl. 42*), et honorificentissimo testimonio confirmarunt Cl. collectionis editores (*ib. 1831 bl. 58 n° 1*).

(68) LEONIS et ANTHEMI *l. 14 C. de advoc. div. Jud.*

(69) Sunt fere ipsa verba disputationis MEIJERI p. 1 et 2.

(70) In opere: *on the rights of man.*

(71) Ex hoc sedecim vix annorum juvenis opusculo, quam liberali ab ineunte aetate fuerit ingenio, neque eo tamen, ut effrenatam illius tempestatis probaret licentiam, nec minus quanto jam tum historiae studio flagraret, et quantopere in jurisprudentiae emolumentum illud convertere didicerit, abunde constat. Vel sic tamen injustum foret, tanta hic expectare, quanta in maturioris aetatis opere. Nemo igitur in juvene MEIJERO reprehendet, quod post uberiores, neque tamen hic ineptam, de *societate et civitate* disputationem, ipsum disquisitionis argumentum levius attigerit. Saeculo quoque quaedam sunt tribuenda. Neque enim negaverim, democraticum ejus aetatis ingenium non aliquam in nonnullas, quas tuitus fuit, opiniones vim habuisse videri (cf. e. g. p. 61).

(72) Praeter MEYERUM ad Berolinensis Societatis quaestionem (*wie weit, wenn anders überhaupt, darf die moralische Schätzung einer Handlung bei der Festsetzung eines Strafgesetzes und bei der Anwendung desselben in Anschlag kommen?*), disputationibus Germanice conscriptis et editis, responderunt tres theologi: J. G. SÜSKIND (Tüb. 1803), F. A. BOYSEN (Berl. 1804) et J. G. GEBHARD (Berl. 1804). — Ex quibus SÜSKIND ad ipsam quaestionem negando respondit. BOYSEN affirmando quidem, verum ita ut aliud argumentum tractasse mihi videatur, illud scilicet, quod Germani juris criminalis auctores dicere solent *die subjective Gründe der relativen Strafbarkeit*. Idem de GEBHARDO valet, qui in ea inquisivit quae legislatorem et judicem, tam universe quam in constituendis aut applicandis criminalibus legibus facere oporteat, ut, quoad ejus fieri possit, bonis moribus publice consulatur.

Quae autem de MEYERI disputationis argumento diximus, ut cum ipsius conclusione (p. 131) conveniunt, ita confirmantur iis, quae ibidem (p. 84) dicuntur. » L'appréciation morale » peut et doit influer sur la loi pénale, en tant qu'elle est externe ou fondée sur les principes probables, qui ont déterminé l'agent, et qui doivent être déduits par le juge » principalement des circonstances et du tempérament de l'accusé et secondairement de sa confession, s'il y en a qui soit conforme aux circonstances, et qui soit assez probable pour » être adoptée. »

Quam vero exiguam, quin ne ullam quidem *nonnumquam*, vim ipsi per se spectatae confessioni tribuerit, facile constat ex iis, quae praeclare observavit p. 68 n°. et p. 76–78. Quibuscum confereutes, quae monuit *Inst. Jud. T. V. p. 246 et n° 1 et 272 suiv. n° 1*, videmus, cum minus accurate de Beroliuensi commentatione ita loqui, ac si in ea *numquam* confessioni vim tribuendam defenderit.

Quodsi hujus egregiae ceteroquin disputationis censura instituenda esset, primum quidem dubitandum videretur, num ad ipsam quidem quaestionem responderit auctor. Etenim de illius *moralis* sive *ethicae* actionum *aestimationis*, quae proprie vereque dicitur, in jus criminale vi quacsivisse videtur Berolinensis societas; — qua quidem significatione quaestionis verba *moralische Schätzung* (*appréciation morale*) accepit SÜSKIND. Hanc vero hic non intellexit MEYERUS. Qui quantopere ea, de qua disputavit, actionum aestimatio, *moralis* proprie dicenda non sit, ipse sensisse mihi videtur. Non tantum enim (ut ad quaestionem tamen respondiisse videretur) *duplicem*, eamque oppositam nonnumquam, ejusdem actionis *moralem aestimationem* (*appréciation morale*) admisit (p. 67): — verum vel ipse (p. 72) vere *internam* sive *moralem* aestimationem (*appréciation interne, morale*) ab *externa* sive *juridica*, de qua tamen una in tota disputatione egit, discrete distinxit; quin et hanc ipsam alio, longe illo accuratiore, *externae aestimationis* (*appréciation externe*) nomine saepius appellavit (p. 26, 71, 73, 74, 85, 100, 131).

Praeterea quaerem: — an satis quidem accurate ipsum disputationis argumentum constituerit: — an ea, quae affinia quidem, sed distinguenda tamen sint, diligenter ubique separaverit; — an justae quidem perpetuo sint ejus definitiones; — an ex Romano inprimis jure apta et disputationi congrua semper attulerit loca? Illud certe negari vix possit, nimio humanitatis studio ductum, in cum errorem incidisse MEYERUM, ut quae imputanda et in

delictis ponenda non negaverit, eadem tamen interdum, quamquam rarius, ne omnino quidem punienda statuerit (p. 89 et 95).

Quae si ita sint, multis tamen, ut diximus, veris pulcrisque se commendat haec commentatio. Quo pertinent quae de legis eriminalis deque poenarum fine, de puniendi jure non naturali sed legibus constituto, de morum in leges criminales vi, de delictis non consummatis, de mortis poena, de gratiae jure, de muneris quo judex eriminalis fungitur gravitate, disputavit. Summo igitur jure dixisse videtur (p. 131): « Si cependant notre solution n'est pas telle qu'on la désire, nous espérons du moins avoir posé des principes dont le développement doit produire des règles fixes, des nouveautés vraies et utiles dans la législation criminelle; et si notre ouvrage n'obtient pas le suffrage des préposans, du moins pourra-t-il servir à d'autres questions criminelles, dont la solution est liée à celle que nous avons donnée. »

(73) Quae de hujus de jure *transitorio* libri historia diximus, ex ejus praefatione (p. 12-14) petivimus; — ubi (p. 9 et 11) recte monuit, gravissimum hoc argumentum egregie quidem attigisse neque tamen absolvisse doctissimos WEBER et CHABOT DE L'ALLIER.

Hujus autem operis (ad instar magni BYNKERSHOEKII, qui Hollandici et Zelandici juris systema in suum usum conscripsit, concepti) duplex fuit disquisitio. *Priore* enim (p. 1—46) ex ipsa rei natura petuntur regulae; — *posteriore* vero (p. 46 *suiv.*) legum praeceptis confirmantur eadem; ut his verbis (p. 52) quibus universam hanc rationem egregie exposuit, significavit auctor: « Nous examinerons les dispositions du droit *Romain*, *féodal* et *canon* sur les lois transitoires: — nous tâcherons de découvrir les dispositions qui se trouvent à ce sujet dans les *codes mêmes*, ainsi que dans les principes généraux qui dominent dans les *lois particulières*: nous rechercherons les dispositions sur les cas *analogues*, s'il en existe; — nous examinerons quelques principaux points établis par la *jurisprudence*. »

In paucis autem, in quibus MEYERUM secuta non videntur praecipua patriae nostrae judicia, fuit ejus sententia de elegantissima controversia: ex notissimo illo NAPOLEONTIS decreto de fideicommissis apud nostrates servandis fideicommissario *primo appellato* (*le premier appelé*) nato ante calendas Martias anni 1811, quid juris esset, post introductas quidem leges Francicas, sed ante fiduciarium, mortuo fideicommissario. Non enim ut fere fuit receptum, tum cessasse omnem fideicommissi vim, sed contra in *primo appellati* jus successisse hujus heredes, putavit MEYERUS (*l. l. p. 147 n° 1*). Qui summi viri error inde videtur repetendus, quod *fiduciareum* (*le grévé*) cum *usufructuario* quodammodo confudit. Cui consequens fuit, ut *fideicommissarium primum appellatum* (*le premier appelé*); salvo possessoris sive *fiduciarium usufructu*, a calendis Martiis anni 1811 factum fuisse proprietarium statuerit (p. 145—147).

Nec magis placet quod (p. 179 *suiv.*), ubi post novam legem quaeritur, num ob *enormem laesionem* rescindendus sit contractus, ante eam initus, ex hac tamen nova lege, non ex ea qua vigente contractum fuit, respondendum defendit: recte dissentiente Cons. J. SMITS VERBURG *disp. de lege ad praeteritum non revocanda*, (*L. B. 1823, p. 98 sqq.*). Hinc autem exstitit haec

opinio, quod ejusmodi laesionem, minus recte ut videtur, inter *accidentales* contractus sequelas (*suites accidentelles*) retulit (p. 179).

Ceterum MEYERI hoc opere expositas sententias in multis secuti sunt; — (ne de disquisitione CONS. HUIDEKOPER in *Bijdr. tot Regtsgel.*, 1826, bl. 161 — 207, deque academicis disputationibus, de hoc argumento aut de insigniore ejus parte conscriptis a CONS. HUIDINGA, SMITS VERBURG, KIEN, aliis, dicamus) — BERGMAN, *das Verbot der rückwirkenden Kraft neuer Gesetze*, Hannov. 1818 et MERLIN, *Répert. in v. effet rétroactif*, ubi MEYERI, quem plurimum laudat, hoc ipsum opus honorificentissime commemoravit, ac licet in nonnullis dissentiens, in non paucis assensus ei fuit.

(74) Francici juris patronum se praestitit inprimis, tam erudita disputatione in *Bijdr. tot Regtsgel.*, 1834, n°. 1 bl. 42 — 100, quam alia de juis regula: *quisque praesumitur bonus donec probetur contrarium*; eo praecipue, ut hujus juris causa ageretur, scripta consilio.

(75) Cf. disp. in *Bijdr. tot Regtsgel. l. l.*

(76) Cf. *Inst. Jud. Introd. passim* et *Codif. p. 3.*

(77) Cf. *Inst. Jud. Introd. p. 5* et *T. IV. p. 311 n° 1.*

(78) Cf. *Codif. p. 3 et passim.*

(79) BENTHAMUM quamquam universe magni fecit (v. *Inst. Jud. T. II. p. 300 n° et T. V. p. 298 n° 1* et *Codif. préf. p. 9 et p. 126*): obscuritatem tamen et Ietorum contentum in eo reprehendit (*Codif. p. 126 n° 1 et p. 145 n° 2*). Ejusdem quoque opinionem, peregrinum esse oportere, qui novas leges civitati scribat, minime probavit (*ib. préf. p. 11*). Neque magis eidem assensus est existimanti, non unas criminales verum civiles quoque et forenses leges ita scribendas, ut rudissimus quisque easdem facile intelligeret (*Inst. Jud. T. VI. p. 61*). BENTHAMI de utili doctrinam refutarunt C. F. BURLETT; *diss. qua Benthami de utili doctrina dijudicatur*, Amst. 1829 et DE WAL, *Prijzverh. over het bestaan, den aard en de behandeling van het natuurregt*, Amst. 1833, bl. 113 — 115 en bl. 136 volg.

(80) Principibus viris tantopere placuerunt, quae legis de imperio scribendae opportunitate praestitit MEYERUS, ut equestris ordinis insignibus haud ita multo post peractum hoc munus fuerit ornatus. — Praetermittendum autem non videtur, et externam universe qua concepta fuit hujus legis formam (*de redactie*), et vero praecipue ejusdem caput de juris administratione *anonyma* epistola probasse MEYERUM (*R. Briefw. bl. 437—457*). Haec autem provincia quantos ad augendam prudentiam fructus ipsi attulerit, intelligitur ex *Haute Cour. prov. préf. p. 1.*

(81) Postquam ad causarum patrocinium se recepit, ad rem publicam non amplius fuit vocatus; — nisi quod, ut supra retulimus, inter eos, qui de optima ratione scribendae patriae historiae forent arbitri, publice fuit lectus.

(82) Cf. quae supra, nota 72, annotavimus.

(83) Ab ipso quoque MEYERO separatim edita.

(84) In gravissima illa, num foenori modum imponere oporteat legem, controversia, cum BENTHAMO, quem tamen nondum noverat, mirifice congruisse MEYERUM, recte observatur in *Jaarb. v. d. Israel. l. l. p.* 23. Hanc autem disputationem memorans *Inst. Jud. T. VI. p.* 36 n° 1, BENTHAMUM et ipse laudavit. — *Pactio* foenori modum non posse praescribi, variis, quae in legis fraudem fieri possent exemplis probavit *p.* 58 — 60; — deque legitimis coercendae foeneratorum licentiae remediis acute disseruit *p.* 73 — 76. Ut autem usuram pacto non definitam lege statuendam esse concessit: — ita legitimam hanc non prorsus stabilem, sed vario sortium publice mutuo acceptarum (*fonds publics*) pretio adaequatam maluit (cf. *p.* 82). Judicium quoque arbitrio tantum hic relinquendum existimavit, ut, si aequum videretur, legitimam usuram tertia parte augere aut minuere iisdem liceret (cf. *p.* 33 *suiv*).

(85) In crudito hoc de futuris patriis legibus epistolarum commercio praecipuae fuere MEYERI partes. Novem enim anonymas (a *D* ad *E* missas), non minus quam decimam, cui nomen suum inscripsit, auctorem habuisse eundem, ut ex multis conjici potuerat, ita constat, tam ex sextae partis titulo, quam ex iis quae scripserunt et ipse *p.* 472 n°, 485 n° 3, 493 n° 1 et Cl. TYDEMANNUS *p.* 541.

Harum autem epistolarum consilium ut passim, in primis *p.* 9, significavit auctor, ita plerarumque argumentum summam exposuit *p.* 23 *sq.*, 112, 239 *sq.* et 358—461. — In multis exquisitae doctrinae, in medio jure et nomothetica disciplina versantibus, observationibus eminent disquisitiones, quibus gravissima haec attigit argumenta: — tutelam (*ep.* 2), externam legum formam forique usum (*ep.* 3), varias juris criminalis controversias (*ep.* 5), jus cambiale mercatorumque qui non sunt solvendo jura (*ep.* 6), assecurationis contractum (*ep.* 7), falsi crimen (*ep.* 8), legis de imperio caput quod justitiae administrationem spectat (*ep.* 9). — Ultimo autem loco (*ep.* 10), quae pro servandis in regionibus Borussiae-Rhenanis juratorum judiciis ad Regem publice fuere relata, interjectis suis observationibus, eo contraxit consilio, ut, quod sub Francorum dominatione experti fuerant nostrates, quod vero eorum plerisque non magnopere placere noverat (cf. *p.* 401 n° 1) patriae nostrae impense commendaret juratorum iudicium institutum.

Hujus enim patrocinium, quamquam ob politicas maxime causas, ut hic, ita in primis in praecleara institutorum judicialium historia, adeo tuitus est MEYERUS, ut nullam accerrimum

ejus defensorem se propugnatoresque praestandi occasionem usquam praetermiserit. In historica enim hujus operis parte, *T. II. L. III.* (praesertim *p. 148, 202 sqq., 219 sqq.*) huic, Anglorum domestico et apud eosdem latissime patenti, instituto tantas tribuit laudes, ut vix esset quod in eo, quemadmodum in Anglia compositum est, reprehendendum ipsi videretur. Hinc *T. V. L. VII. cap. 9—12* laudatis Francis, quod haec (hic denuo *p. 462 sq.* praedicata) judicia ab Anglis petierint et perpetuo servaverint, commutationes tamen, quas eis attulerunt, adeo reprehendit, ut a naturali praestantia longe longeque remota, quin corrupta propemodum, illa habuerit. Altera vero philosopha sive nomothetica ejusdem operis parte (*T. VI. L. VIII. ch. 22 — 25, 29 et 33 p. 590 — 596*) eadem judicia, non in transitu verum dedita hic opera, abunde commendavit; — hic rursus non ista a Francis deformata (*p. 381 n° 1, 419 n° 1, 426 n° 1, 477*), sed ex nativa qua apud Anglos florent praestantia. Vel sic tamen neque magna illa sive accusationis a juratis iudicibus habenda judicia (*grand jury, jury d'accusation*), neque civilia (in his tamen paucis exceptis) ab iisdem nonnumquam instituenda, ab Anglis repetenda duxit (*ib. T. VI. passim et Codif. p. 261*).

Num autem quae adversus juratorum iudicium institutum afferuntur, difficultates prorsus refutaverit, quaeque huic afferre studuit remedia satis efficacia habenda sint, num inprimis apud nostrates servandum illud fuisse probaverit, equidem dubitem.

(86) Neque uni quo editus fuit tempori, neque soli patriae nostrae propria habenda sunt hujus, de supremo iudicio continuo instituendo, libelli argumenta; sed continet plura, quorum perpetuus eris usus; quaeque in institutionum judicialium historia uberius exposuit. Judiciarum enim potestatis prudenter institutae in omnem rempublicam, in civium praesertim libertatem, singularem vim; — totius juris administrationis necessariam per integram civitatem consensionem; — multorum, quae a Francis accepimus, forensium institutorum (*cour de cassation, ministère public, obligation de motiver les jugemens etc.*) praestantiam; — aliaque non minus gravia; — adeo hic tuitus fuit, ut hoc opusculum, tam ob egregium quo scriptum fuit consilium, quam ob praeclara eo exposita principia, merito laudasse videatur Cl. TYDEMAN, *R. Briefw. bl. 546*.

(87) De hac institutorum judicialium praecipuorum Europae populorum historia operae pretium est conferre; quae tam in *Alg. Konst. en Letterb.*, 1818, n° 32 *bl. 18*, quam in operis praefatione praemonuit auctor. Quanta autem apud externos fuerit ejus fama, conspicitur praefatione, quod in Francia ei tribuit Cons. MILLELOT. Hic enim in primi voluminis censura (*Thémis ou Bibliothèque de Jurisconsultes T. IV. p. 97—124*) inter alia (*p. 98 suiv.*) haec scripsit: « Le temps qui fait les véritables réputations, en assurera de plus en plus le succès; et les travaux de M. MEYER se placeront à côté des savantes recherches des BIGNON, des VALOIS, des MONTESQUIEU, et des autres hommes illustres, qui ont créé l'histoire de l'ancienne Europe, en la tirant du chaos où elle était plongée. — Une connaissance approfondie des sources et des monumens historiques; une érudition assez vaste pour embrasser

« tout ce qu'il faut connaître, assez éclairée pour éviter la confusion, réunir et coordonner
 « des débris et en former un ensemble régulier; le discernement, qui, au milieu des con-
 « traditions apparentes des textes, et des opinions opposées, sait distinguer le plus haut
 « degré de probabilité à défaut de l'évidence; enfin, l'esprit philosophique qui découvre
 « dans les institutions le germe de leur perfectionnement, et leur rapport avec le caractère
 « et les habitudes des peuples qu'elles gouvernent; telles sont les qualités, que nous avons
 « cru remarquer dans le premier volume de M. MEYER. » — Quibus addatur honorificum
 iudicium doctissimi VON GIOVIG, *cens. rer. jud. Europ. Lips. 1820 praef. p. 57 sq. cum alia,*
tum memorabile et rem immensi operis hoc scriptum dicentis.

Nec minoris illud fecerunt ex popularibus eximii harum rerum arbitri. In quibus nobi-
 lissimus HOGENDORPIUS voluminis IV. laudes quam magnifice celebraverit, significavimus
 n° 29. De tribus vero primis voluminibus honorificentissime pronuntiavit Cl. TYDEMANNUS,
R. Briefw. bl. 545 sic decens: « Na drie deelen van uw doorwrocht en boven mijnen lof
 « verheven werk over den *Geest en de Geschiedenis der Regterlijke Instellingen van Europa* ;
 « in welks Inleiding. gij voortreffelijke wenken over wetgeving gegeven hebt, die voor de
 « vorming of althans voor de beoordeeling onzer nieuwe wetgeving niet zonder vrucht
 « zullen blijven. »

Quae, multorumque aliorum et nostrae quoque, hujus operis laudes justis majores vide-
 buntur nemini, quem non fugerit ipsius auctoris ejus scribendi consilium. Tantum enim
 abfuit, ut singula argumenta cum pulvisculo auferre, historiamque tradere sibi proposuerit
 omnibus numeris absolutam, ut una maxime insignia institutorum judicialium capita attingere
 et ad praecipuam, quam ultimo volumine complexus fuit, operis partem cuncta referre
 voluerit, — ut monuit tam in praefatione (*Introd. p. 62 suiv.*) quam passim, inprimis ubi
 de recentiore Germania egit. Cui quidem (sive quia ad finem properabat, sive ob varia et
 implicita, quibus usa fuit et jam utitur, forensia instituta, sive quod haec ipsa liberalioris
 ingenii scriptori multo minus quam Anglica et Francica placuerunt) si non tantum, quan-
 tum reliquis impenderit industriae: — iniquius tamen de universo opere judicasse mihi
 videtur cruditissimus BETHMANN HOLLWEG, in eximio libro *Gerichtsverfassung und Prozess des*
sinkenden Römischen Reichs, Bonn 1834 Vorr. 5. 13 haec dicens: « Grosse Erwartungen erregt
 « das geistreich angelegte Werk von MEYER (*Inst. Jud.*). Allein dass es nicht bloss darauf
 « ankommt eine richtige methodologische Idee zu fassen, zumal in unserer Zeit, wo sie
 « so wohlfeil sind, sondern von ihr erfüllt mit Treue und Fleiss das Einzelne zu erforschen
 « und zu einem wahren und lebendigen Ganzen zu verbinden, ist an diesem Buche recht
 « sichtbar. Das Wesen der gerichtlichen Institutionen der bedeutendsten Länder Europas
 « Germanischen Ursprungs aus ihrer Geschichte zu entwickeln, war ein schöner Gedanke.
 « Die Durchführung desselben ist aber zu flüchtig um ein befriedigendes Resultat zu ge-
 « wahren. Von der Gerichtsverfassung in Deutschland hat der Verfasser die abenteuer-
 « lichsten Vorstellungen, und auch die Geschichte der Französischen, die ihm näher lag,
 « giebt nur ein sehr allgemeines unlebendiges Bild. Obgleich der Verfasser SAVIGNY'S und

« EICHMANN'S Arbeiten kennt, so fehlt doch ganz eine richtige Würdigung der Germanischen
« Rechtsverfassung im Mittelalter und des Einflusses, den das Romische Recht auf den Pro-
« zess der Romanischen Länder geübt hat. »

Quas autem ob causas ex recentioribus Europae civitatibus Angliam, Franciam, Germaniam et patriam nostram selegerit, et harum unarum res judicarias exposucrit, monuit *Introd. p. 47 suiv. et T. VI. p. 574 suiv.* Aliarum tamen civitatum nobiliora inprimis instituta, data opportunitate, in annotatione eleganter contulit saepe.

(88) Alteram, non historicam sed philosopham et nomotheticam hujus operis partem quam longe eam praecipuam habuerit, significavit *Introd. p. 63 et 68, T. V. p. 337 suiv. n° 1, T. VI. p. 574, 575 et 601.*

Huic autem ut ultimum destinavit volumen, reliquis tamen, quaenam ex descriptis institutis pro optimis haberet, quacque in his ipsis emendanda viderentur, passim indicavit.

In quae si quis putet quaedam irrepsisse, quae, ex liberalissimo licet cunctorum jura fortiter tueri in summa voluptate ponentis summi viri ingenio repetenda, num tamen civili prudentia sint probanda ipsoque usu recipienda, dubitandum videatur, equidem non repugnabo. Ne enim de acerrimo hic dicam juratorum judicum patrocinio (nimis enim anceps, nobilissimis eruditis in utramque partem disputantibus, est haec controversia) aut omnia me fallunt, aut pauci in nostratibus certe Ieti, probabunt quae de singulorum judicum suffragiis cum ipsa sententia palam significandis (quod tamen tuetur quoque FEUERBACHIIUS), quin de universa eorundem de pronuntianda sententia deliberatione populo coram habenda (adversus FEUERBACHIIUM) disseruit *Inst. Jud. T. VI. p. 142 et suiv. n° 1.*— Quae cum ita sint, pleraque tamen hic commendata dignissima videntur, quae a pluribus Europae civitatibus recipiantur, et apud Anglos, quorum tamen servilem imitatore ne quis hic habeat MEYERUM, laete jam florent.

Horum enim tam universae reipublicae quam rerum praesertim forensium temperationem cunctis quidem reliquis aperte praetulit (*Inst. Jud. T. II. p. 2, 8, 49, 82, 204, 205, 206, 219, 234, 255 suiv., 314 suiv., T. III. p. 1, 275 n° 1, 315, T. V. p. 366 suiv. T. VI. p. 413 et 464 n° 1 et passim, et R. Briefw. bl. 414*); — hinc praecipue, quas ultimo loco universae Europae commendaturus esset, emendationes se petiturum professus *T. II. p. 318.* Verum Anglici tamen juris vitia Anglorumque minus accuratam legum scribendarum rationem non modo non dissimulavit (*ib. p. 299 suiv. et T. VI. p. 112 suiv. et Codif. p. 220 et 243*); sed eo inprimis consilio, ut Anglis praesertim legum Codicum emolumentum commendaret, ultimum scripsit librum (cf. *Codif. passim, inprimis préf. et lettre 4e p. 210 suiv.*). Quin et, partim propter quaedam ne ipsis quidem Anglis commoda, partim vero ob complura, quantumvis licet in iis praedicanda, ipsorum tamen propria neque in alias civitates transferenda, judicialia nobilissimi hujus populi instituta reliquis gentibus ne exempli quidem instar ad imitandum posse proponi, diserte affirmavit *Inst. Jud. T. VI. p. 112 suiv.*

Si qua vero cunctis Europae civitatibus ut reciperent suasit, ne haec quidem ipsa ita com-

meudavit, ut non quaedam in iis temperanda duxerit.— Illustre in juratorum judiciis est exemplum. Non tantum enim in civilibus causis non nisi raro admodum his aliquid relinquendum censuit (cf. *ann.* 34); verum quam, de Anglorum rebus agens (*Inst. Jud. T. II. p.* 219), magnopere laudaverat horum judiciorum speciem (*grand jury, jury d'accusation*), eandem deinde *universe* adeo non commendavit, ut potius vehementer improbaverit (*ib. T. VI. p.* 450 *suiv. et* 595).

De Francis de quoque judiciariis institutis quam aequae hic etiam judicaverit, observavimus supra (n^a 50).

(89) Postremum quod edidit opus (*de la Codification etc.*) pro institutorum judicialium historiae corollario habuit ipse *préf. p.* 1. Ab illius tamen immortalis monumenti praestantia longe distare hoc opusculum, in iis quibus juris Romani historia attingitur lapsum nonnumquam fuisse, de summo praesertim SAVIGNIO minus recte hic judicasse MEYERUM, facile concedimus. Vel sic tamen multis egregiis abundat observationibus, quarum complures variis annotationis locis attulimus. Placent quoque imprimis quae (*p.* 186 *suiv.*) disputavit de iis, quae in scriptis legibus requirenda videantur. Ex pluribus vere aureis ejus loci praeceptis, unum exempli instar, afferri juvat (cf. *p.* 182): « Une fabrique continuelle de dispositions législatives est le fléau principal et le reproche le plus fondé des Codes écrits. » — Quae ingenua professio eo magis laudanda in MEYERO, quod hic ceteroquin legum scripturarum accirimum vindicem se praestitit.

Acerbius, et ita ut, perstrinctam a MEYERO ipsius scholam indigne ferens, praepudicata opinione censuram egisse videatur, in hunc librum, cujus tamen integrum ad Angliam pertinentem locum qui dijudicaret, impari se habuit, invecus est Cl. WARNKÖNIG, *Kr. Zeitschr. für Rechtsw. und Gesetzgeb. des Auslandes, III. B. S.* 231—258. Paucis quoque, verum ita ut quam parvi illud faceret declararet, hoc opus commemoravit Cl. HUGO, *Göttinger gelehrte Anzeigen* 1830 n°. 157.

(90). Obiit Amstelodami die 6 Decembris anni 1834.

INDEX EORUM QUAE SCRIPSIT ET EDIDIT MEYERUS (1).

I. Opera et opuscula separatim edita.

Disputatio juris, sistens dubia de THOMAE PAYNE doctrina: in jure publico civitatum posteros ex majorum pactis conventis non obligari. Praes H. C. CRAS, 7 Nov. 1796. Amst. 1796.

(1) Typis quidem exprimi curavit nec tamen publici juris fecit: *Pleidooi in zake van LODEWIJK BONAPARTE, Graaf van St. Leu, Eischer, tegen den Heer Officier van Justitie als Procureur des Konings, gedaagden, uitgesproken voor de Regtbank van Eersten Aanleg te Haarlem, in derselver terechtzittingen van 21, 22 en 23 Maart 1820.*

Adres aan 't vertegenwoordigend Ligebaam des Bataafschen Volks op den 27 Januarij 1800 gepraesenteerd door ISAAC CORNELIS MARCEL (1).

Essai sur la question : L'appréciation morale d'une action peut-elle entrer en considération, quand il s'agit d'établir et d'appliquer une loi Pénale? Et si elle y entre, jusqu'à quel point peut-elle y entrer? Amsterd. 1804.

Essai, qui a remporté le prix au concours ouvert par l'académie du Gard à Nismes sur une question : déterminer le principe fondamental de l'intérêt, les causes accidentales de ses variations, et ses rapports avec la morale, Amsterd. 1809.

Principes sur les Questions Transitoires, Amsterd. 1813.

Briefwisseling van eenige Regtsgeleerden over de aanstaande Nederlandsche Wetgeving, Leyden 1814 — 1819, 6 stukken (2).

Lettre à l'Observateur de Bruxelles par un Néerlandais, la Haye 1815.

De la nécessité d'une Haute Cour Provisoire pour le Royaume des Pays-Bas, la Haye 1817 (3).

Esprit, origine et progrès des institutions judiciaires des principaux pays de l'Europe, 6 vol., La Haye (a 5e vol. Amsterd.) 1818—1823. — 2e ed. 5 vol. Paris 1823.

De la Codification en général et de celle de l'Angleterre en particulier, Amsterd. 1830.

II. *Eruditis collectaneis insertae dissertationes et orationes.*

Mémoire sur l'origine de la différence relative à l'usage de la langue Flamande ou Wallonne dans les Pays-Bas, lu dans la séance du 8 Mai 1825. (Nouv. mém. de l'Académ. Roy. des sciences et belles-lettres de Brux. T. III. p. 435 — 491).

Verhandeling over de benamingen der maanden in het Nederduitsch. (Verh. der 2e Kl. van het Kon. Ned. Instit. I. D. bl. 130 — 176).

(1) Praefationi subscripserunt libelli auctores J. D. MEYER et C. ASSEB.

(2) Ultimi voluminis titulo adscripta sunt praecipuorum auctorum nomina (Mr. J. D. MEIJER, Mr. H. W. TYBEMAN, enz.). — MEYERI sunt novem epistolae anonymae a D. ad E. missae, et una non anonyma de juratorum judicii.

(3) Etiam vernaculo sermone : over eenen provisionelen Hoogen Raad.

Verhandeling bevattende eenige bedenkingen over poorterijen en de vergunning dier regten aan Amsterdam; bij gelegenheid van den tolbrief, door graaf FLORIS aan die stad bij vernieuwing gegeven, in den jare 1291. (Aldaar II. D. bl. 139 — 164.)

Verhandeling over het onderzoek en de herziening der stedelijke en plaatselijke voorregten en keuren door de regterlijke magt in de Nederlanden en bijzonder door den Hoogen Raad. (Aldaar V. D. bl. 55 — 82.)

Verhandeling over de vraag: of de graven van Holland aan de Staten verantwoording deden of lieten doen wegens het gebruik der beden of onderstandsgelden, door de Staten toegestaan. (Aldaar VI D. 2°. st. bl. 71 — 141.)

Voorlezing bevattende eenige denkbeelden over de welsprekendheid der Nederlandsche Pleitzaal. (Verslag der 6° Openb. Verg. der 2° Kl. van het Kon. Ned. Instit. 1826, bl. 28—47.)

Voorlezing over JOAN VAN OLDENBARNEVELD als den man, aan wien de staatkundige vorming van ons land als gemeenbest is toe te schrijven. (Verslag der 10° Openb. Verg. der 2° Kl. van het Kon. Ned. Instit. 1835, bl. 56 — 82.)

Verhandeling over den regel: dat iedereen voor eerlijk wordt gehouden tot dat het tegendeel is bewezen. (Mnemosyne verz. en uitgeg. door TYDEMAN EN VAN RAMPEN, Dordr. 1818, V° St. bl. 233 — 268.)

Aanmerkingen over de Hoorigheid, en derzelve bestaan nog heden in Nederland. (Bijdragen tot Regtsgeleerdheid en Wetgeving verz. en uitgeg. door Mr. C. A. DEN TEX EN Mr. J. VAN HALL, Amst. 1826, I. D. n°. 4. bl. 441 — 449.)

Verhandeling over de gevolgen der gecontinueerde gemeenschap tusschen den langstlevenden der echtgenooten en de erfgenamen van den eerstgestorvenen, naar Oud-Hollandsch en Costumier regt. (Aldaar 1831, VI. D. n°. 1, bl. 58 — 114.)

Vertoog over de regten en verplichtingen van eenen commissionair, die voor derde rekening goederen of effecten heeft gekocht. (Aldaar 1834, VII. D. n°. 1 bl. 42 — 101.)

SERIES LECTIIONUM,

QUAE HABITAE SUNT

IN ATHENAEO FRANEQUERANO,

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

- F. DE GREVE, *Juris Romani Historiam*, quater enarravit, quater item *ejusdem juris Institutiones* exposuit, quater quoque *jus naturae* tradidit.
- S. ENS, *Osteologiam* bis docuit, *Physiologiam* tradidit quater, quater item *Chirurgiam*, ter vero cum *Artem Obstetriciam* tum *Praxin medicam* exposuit. Praeterea hiberno tempore *demonstrationes in Cadaveribus* exhibuit *Anatomicas*.
- C. MULDER, *Chemiam* quater, item *Botanicen* quater docuit.
- W. MUURLING, *Historiam Ecclesiae Christianae* quater, item *Hermeneuticam* et *Exegesin N. T.* quater tradidit.
- W. A. ENSCHEDE, *Matheseos Elementa* quater tradidit, *Trigonometriam* et *Stereometriam* bis docuit, *Physicam experimentalem* quater, *Logicam* bis exposuit.
- J. A. C. ROVERS, *Historiam gentium* enarravit quater, bis *Euripidis Alcestin*, bis libros *Platonis de Repub.* I—III interpretatus

est, bis *Sallustii bellum Jugurthinum* explicuit, quater tradidit *Antiquitates Romanas*.

T. W. J. JUYNBOLL, *Grammaticam linguae Hebraeae* quater docuit, bis scholas *Philologico-Criticas in Psalmos Selectos et Obadiam*, bis item lectiones *cursorias et exegeticas in libros Samuelis* habuit.

ATHENAEUM ILLUSTRE

A M S T E L A E D A M E N S E .

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY DEPARTMENT

1100 EAST 58TH STREET

CHICAGO, ILLINOIS 60637

TEL: 773-936-3700

PHILOSOPHY DEPARTMENT

PHILOSOPHY DEPARTMENT

PHILOSOPHY DEPARTMENT

NOMINA PROFESSORUM

QUI

IN ILLUSTRIS ATHENAEIS AMSTELÆDAMIENSIS

a. d. VIII Febr. MDCCCXXXVII ad d. VIII Febr. MDCCCXXXVIII

DOCENDI MUNUS OBIERUNT.

CLARISSIMI ORDINIS PRÆSES

J. VAN HALL.

ACTUARIUS

G. S. SWART.

PROFESSORES JURIS UTRIVSQUE.

C. DEN TEX.

J. VAN HALL.

THEOLOGIAE.

G. J. ROOYENS.

MEDICINAE.

GER. VROLIK.

F. VAN DER BREGGEN, CORN. FIL.

GUIL. VROLIK.

C. B. TILANUS, Professor Honorarius.

G. C. B. SURINGAR, Professor Honorarius.

*DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM
ET PHYSICARUM.*

G. S. SWART.

G. H. DE VRIESE.

*PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM
HUMANIORUM.*

D. J. VAN LENNEP.

N. G. VAN KAMPEN.

T. ROORDA.

LECTOR.

H. DE HARTOG.

SERIES LECTIIONUM

IN ILLUSTRATI ATHENAEO AMSTELAE DAMENSI

in annum MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII proposita.

JACOBUS VAN HALL,

publice, selecta quaedam Juris Privati capita juventuti disceptanda proponet.
privatim, tradet

Jus Civile Hollandicum, exponendis ejus principiis, secundum compendium a NIENHUISIO v. cl. compositum; diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora VIII matutina;

Jus Romanum, enarrandis Digestorum libris XVIII — L, iisdem diebus, hora IX, et explicandis JUSTINIANI Imp. Institutionibus, iisdem diebus, hora X; denique

Jus procedendi in causis civilibus, diebus Mercurii et Veneris, hora XII — II.

GERARDUS VROLIK,

privatim, docebit

Obstetriciam theoreticam, diebus Mercurii et Veneris, hora II — III.
Philosophiam botanicam, horis indicandis.

DAVID JACOBUS VAN LENNEP,

publice, praecipua quaedam Historiae et Literarum capita tractabit, vel ipsi juventuti, exercitationis causâ, disceptanda proponet.

privatim, tradet

Literas Latinas, interpretandis Ciceronis Libris de Re publica, Ovidii Heroidum Epistolis XVIII et XIX; Catulli Epithalamio Pelei et Thetidis; diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora XII — I;

Literas Graecas, interpretandis Herodoti Libro II a Cap. 35 ad finem, Homeri Iliados Z., Idylliis Theocriti selectis; iisdem diebus, hora II — III;

Antiquitates Romanas, iisdem diebus, hora I — II;

Historiam Artium et Doctrinarum, diebus Lunae et Saturni,
hora XI—I.

FRANCISCUS VAN DER BREGGEN, CORN. FIL.

privatim, exponet
Pathologiam, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora
matutina IX;
Doctrinam de cognoscendis et curandis hominum morbis, diebus
atque horis deinceps indicandis;
Medicinam Forensem, diebus Martis et Veneris, horis deinceps
indicandis.

CORNELIUS ANNE DEN TEX,

publice, varia loca ex Jure Naturae, Publico et Gentium juventuti discep-
tanda proponet;

privatim, tradet *Historiam Jurisprudentiae Romanae*, diebus Martis, Mer-
curii, Jovis et Veneris, hora VIII matutina,
Jus Naturale, iisdem diebus, hora IX,
Jus Criminum et poenarum, iisdem diebus, hora XI.
Oeconomiam politicam, diebus Martis et Jovis, hora XII.

GISBERTUS JOANNES ROOIJENS,

publice, Quaestiones aliquot Theologicas Juventuti disceptandas proponet,
privatim, tradet
Historiam Societatis et Religionis Christianae ab initio ad Carolum
M., diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora VIII matutina,
Theologiae Christianae partem Theoreticam, diebus Martis, Mer-
curii, Jovis et Veneris, hora IX,
Theologiae Christianae partem Practicam, diebus Jovis et Veneris,
hora X,
Exegesin novi Testamenti, persequenda interpretatione *Orationis*
Montanae Matthaei Cap. V - VII, explicandisque deinde locis
quibusdam selectis, diebus Martis et Mercurii, hora X.
Exercitationes Homileticas moderabitur.

NICOLAUS GOTHOFREDUS VAN KAMPEN,

publice, partes quasdam historiae literariae Patriae tractabit,
privatim, Styli Hollandici praecepta tradet, et exemplis illustrabit e flori-

legio suo (*Bloemlezing uit Nederlandsche Prozaschrijvers*), diebus Lunae et Saturni, horis XI— I;

Historiam Patriae enarrabit, diebus Lunae et Saturni, horis VIII— X;

Historiam Linguae Batavae exponet, die Veneris, horis II— IV;

Exercitationes oratorias moderabitur.

GUILLIELMUS VROLIK,

privatim, demonstrationes anatomicas habebit tempore hiemali, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, hora p. m. sexta,

docebit porro Zootomiam, tempore vernali, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, hora matutina decima,

Osteologiam, tempore hiemali diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, hora matutina decima,

Physiologiam, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, hora matutina nona,

Methodum secandi, tempore hiemali quotidie horis post meridiem I— II,

Anatomen pathologicam, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, hora matutina octava.

TACO ROORDA,

privatim, *Grammaticam Hebraeam* docebit adiunctâ lectione posterioris *Regum libri*, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora X matutina;

Antiquitates Hebraeas, diebus iisdem, hora IX;

Exegesis veteris Foederis, interpretandis *psalmis*, qui *Davidis* nomen inscriptum habent, diebus Martis et Mercurii, hora XII;

Linguae Arabicae grammaticam, iisdem diebus, hora XI;

Cum provecioribus FREYTAGI *Arabicam Chrestomathiam historicam* leget, die Saturni, hora p. m. VI— VIII;

Linguae Aramaeae instituet, horâ sibi et discipulis commodâ;

Denique *Philosophiae theoreticae* initia, praesertim *Psychologiam* et *Logicam*, docebit, die Mercurii, hora p. m. III et diebus Jovis et Veneris, hora XI.

GUILLIELMUS SIMON SWART ,

privatim, docebit

Elementa Matheseos, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris,
hora IX,

Physicam, diebus iisdem, hora XI,

Chemiam generalem et applicatam, diebus iisdem, hora I.

GUILLIELMUS HENRICUS DE VRIESE ,

privatim, docenda re herbaria interpretabitur *Elementa Botanica in usum
praelectionum Academicarum edita a Viro Cl. H. C. van Hall*,
diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora matutina decima,
tradet pharmacologiam, iisdem diebus, hora undecima.

CHRISTIANUS BERNARDUS TILANUS ,

privatim, tradet

Chirurgiam et Obstetriciam theoreticam et practicam, singulis
diebus, hora XII,

Exercitationibus clinicis in Nosocomio praeerit, quotidie, horis VIII-X.

GERARDUS CONRADUS BERNARDUS SURINGAR ,

privatim, docebit.

Therapiam Generalem, sive summa medendi praecepta, diebus
Martis, Jovis et Veneris, hora I;

Pyretologiam, quae vocatur, et praecipua *Neurosium* genera,
diebus Lunae, Mercurii et Saturni, hora I;

Medicinam practicam, ad lectos aegrotantium, in Nosocomio St.
Petri diebus singulis, hora XI.

HENDRIK DE HARTOG ,

Lector in de Wiskunde, Zeevaart- en Sterrekunde, zal, in geval
er geen beletselen plaats hebben, 's Dingsdags, Woensdags en
Donderdags, des middags om *twalf* ure, in het klein
Auditorium van het *Athenaeum Illustre*, publieke Lessen, in
het Nederduitsch, over deze Wetenschappen geven.

ACTA ET GESTA IN SENATU

PROFESSORUM ATHENAEI AMSTELAEDAMENSIS,

a die VIII Febr. MDCCCXXXVII ad d. VIII Febr. MDCCCXXXVIII.

Die XXI Junii MDCCCXXXVII, Praesidis munus a viro clarissimo G. A. DEN TEX
ad virum clarissimum J. VAN HALL transit.

REPORT OF THE COMMISSIONERS OF THE LAND OFFICE

FOR THE YEAR ENDING 31st DECEMBER 1911

PRINTED BY THE GOVERNMENT PRINTER

ANNALES ATHENAEI

DAVENTRIENSIS.

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

NOMINA PROFESSORUM CAET.

QUI

IN ILLUSTRIS ATHENAEIS DAVENTRIENSIS DOCUERUNT

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

J. DUUMAER VAN TWIST, Jur. Rom. et Hod. Doct.

JACOBUS VERBURG, Theol. Dr.

P. BOSSCHA, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. et J. U. Dr.

H. BEYERMAN, J. U. Doct.

P. O. C. VORSSELMAN DE HEER, Math. Mag. Phil. Nat. Dr.

PRAETER HOSCE.

J. ANRAAD, Anat. Chir. et Art. Obst. Lector.

et

G. FREDERIKS, ad docendas literas Germanicas et Anglicas constitutus.

SERIES LECTIIONUM,

IN ILLUSTRIDAVENTRIAE ATHENEO,

in annum MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII proposita.

JANUS DUJMAER VAN TWIST, *Jur. Rom. et Hodiern. Doct., Jur. Professor, h. t. Rector Magnificus*, Institutiones Iustinianas explicabit diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris horâ IX. Historiam Juris Romani tradet diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris horâ X. Pandectas docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris horâ XI. Juris civilis hodierni elementa exponet diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora XII. Encyclopaediam juris tradet diebus Lunae hora XII, et Mercurii hora X.

JACOBUS VERBURG, *Theol. Doctor, Literaturae Orient. Theologiae ac Doctrinae Moralis Professor*, diebus Lunae, Mercurii et Veneris, horis postea indicandis, historiam religionis et ecclesiae Christianae enarrabit, duce MUNTINGHIO. Diebus horisque auditoribus commodis, Ethicam Christianam tractabit. Diebus Lunae et Jovis, ante meridiem, horâ X, exemplum praebit interpretationis librorum N. F.

Diebus Martis, Mercurii et Veneris, hora X, initia linguae Hebraeae tradet. Diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, de Antiquitate Hebraea lectiones habebit horâ XI. Porro provectoribus discipulis, ad penitorem monumentorum Hebraeorum cognitionem aditum patefaciet, illustrandis varii styli speciminibus, die Mercurii et Veneris, horâ meridianâ. Praeterea diebus Martis et Veneris, horis commodis, Arabicas literas docebit.

PETRUS BOSSCHA, *Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. et J. U. Doct. Hist. Antiq. Eloq. et Ling. Graec. Professor, Historiam Veterem Universalem*, ad ductum Compendii sui tractabit, diebus Lunae hora meridiana, Martis decima, Mercurii et Veneris nona. Diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, horâ XI Antiquitates Romanas explicabit. Diebus Lunae hora X, Martis horâ IX,

Veneris horâ meridianâ interpretabitur PLUTARCHI vitam DEMOSTHENIS et aliquot *carmina* THEOCRITI *selecta*. Diebus Lunae, Martis et Jovis hora IX, Veneris hora X alternatim exponet CICERONIS orationem pro ARCHIA POËTA, et VIRGILII Georgicorum Librum quartum. Cupientibus sibi tradi aut *Historiam Literariam*, aut *Praecepta Stili bene Latini et eloquentiae exterioris* lubens obtemperabit.

HUGO BEIJERMAN, *J. U. Doct. Literarum Belgicarum et Historiae patriae Professor*, diebus Lunae, Martis et Mercurii horâ XI Rhetoricam sive Elementa Eloquentiae ad ductum compendii, cui titulus *Nederlandsche Redekunst*, a V. Cl. LULORS adumbrati, explicabit, additis belgice scribendi exercitationibus. Eloquentiae exterioris, uti vocatur, sive Pronuntiationis exercitia instituet horâ, postea cum auditoribus constituenda. Diebus Lunae, Martis et Mercurii horâ meridianâ poetarum nostratium loca quaedam selecta interpretabitur. Historiam patriae narrabit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis horâ post meridiem primâ.

PETRUS OTTO CONRADUS VORSSELMAN DE HEER, *Matheseos Mag., Phil. Nat. Doctor, Math. Phys. et Phil. Theor. Professor*, Algebram docebit diebus Mercurii, Jovis et Veneris horâ X. Elementa Geometriae explicabit diebus Martis, Mercurii et Veneris, horâ matutinâ VIII. Physicam theoreticam atque experimentalem tradet diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, horâ post meridiem III. Astronomiae primas notitias exponet diebus Jovis et Veneris horâ XI. Logicam, praemissis disquisitionibus Anthropologicis, docebit die Mercurii horâ IX et Jovis horâ XII. Stereometriam et trigonometriam Sphaericam, ut et Mathesin sublimiorem tradet diebus et horis postea cum auditoribus constituendis. Idem, singulis hebdomadibus, disputandi exercitiis praeesse perget.

J. ANRAAD, *Lector Anatom. Chirurg. et Art. Obst.*, Lectiones suas obstetricit. habebit diebus Lunae et Veneris post meridiem ab horâ II.

JOHANNES PETRUS AREND, *Linguarum German. et Anglic. Lector* alio vocatus cum abierit, Magistratus brevi linguarum istarum studio prospicient.

SEMINARIUM THEOLOGICUM

CONFESSIONIS AUGUSTANAE,

AMSTELÆDAMENSE.

MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII.

SEMINARIUM THEOLOGICUM

CONFERENTIA THEOLOGICA

THEOLOGICA

THEOLOGICA

SERIES LECTI O N U M

IN SEMINARIO THEOLOGICO

AUGUSTANAE CONFSSIONIS AMSTELAEDAMENSI

in annum MDCCCXXXVII — MDCCCXXXVIII proposita.

JOANNES THEOPHILUS PLÜSCHKE, Prof. Ord.

Encyclopaediam Theologicam docebit.

Psalmos selectos explicabit; transiturus, absolutis illis, ad Euangelii Joannis interpretationem.

Theologiam dogmaticam tradet.

CHRISTIANUS HENRICUS EBERSBACH, Theol. Prof. Extraordin.

Ethicam Christianam docebit.

GEORGIUS FREDERICUS SARTORIUS, Theol. Prof. Extraordin.

Exegesin popularem docebit, interpretanda Historia Passionis Jesu Christi, secundum Euangelia Matthaei, Marci et Lucae.

Perget in docenda scientia Homiletica et Catechetica

Exercitationibus oratoriis praeerit.

Liberorum doctrinae Christianae initiis erudiendorum exercitationem instituet.

SERIES LECTURES

IN SEMINARY TOPOLOGY

LECTURE COURSE - ANATOMY

THE YOUNG SUBJECT - ANATOMY

LECTURE COURSE IN TOPOLOGY, Vol. 1

Topological Theorem

Pathwise connected sets; compact sets; closed sets

Basic definitions

Theorem of Jordan

LECTURE COURSE IN TOPOLOGY, Vol. 2

Elementary topology

LECTURE COURSE IN TOPOLOGY, Vol. 3

General topology; compact sets; closed sets

General topology; compact sets; closed sets

General topology; compact sets; closed sets

General topology; compact sets; closed sets

General topology; compact sets; closed sets

General topology

ANNALES

ACADEMICI.

MDCCCXXXVIII — MDCCCXXXIX.

HAGAE-COMITIS,
EX TYPOGRAPHIA REGIA.

1841.

THE

LIBRARY

OF THE

UNIVERSITY

OF TORONTO

1841

I N D E X

EORUM, QUAE HOC ANNALIIUM VOLUMINE CONTINENTUR.

ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA.

	PAG.
<i>Nomina Professorum, caet.</i>	3.
<i>Oratio Rectoris Magnifici P. HOFMAN PEEBLKAMP, cum additamento.</i>	5.
<i>Series Lctionum.</i>	113.
<i>Series Dissertationum inauguralium defensarum.</i>	121.
<i>Numerus adolescentium studiosorum.</i>	130.
<i>Judicia facultatum de commentationibus ad quaestiones propositas.</i> .	131.

ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA.

<i>Nomina Professorum, caet.</i>	139.
<i>Oratio Rectoris Magnifici R. VAN REES, cum additamento.</i>	141.
<i>Series Lctionum.</i>	164.
<i>Series Dissertationum inauguralium defensarum.</i>	171.
<i>Programma Certaminis literarii.</i>	174.
<i>Numerus adolescentium studiosorum.</i>	176.

ACADEMIA GRONINGANA.

<i>Nomina Professorum caet.</i>	179.
<i>Oratio Rectoris Magnifici B. H. LULOFS.</i>	181.
<i>Series Lctionum.</i>	233.
<i>Series Dissertationum inauguralium defensarum.</i>	239.
<i>Numerus adolescentium studiosorum.</i>	242.

I N D E X.

ATHENAEUM FRANEQUERANUM.

	PAG.
<i>Nomina Professorum.</i>	245.
<i>Series Lectionum.</i>	247.

ATHENAEUM AMSTELAEDAMENSE.

<i>Nomina Professorum, caet.</i>	251.
<i>Series Lectionum.</i>	253.

ATHENAEUM DAVENTRIENSE.

<i>Nomina Professorum.</i>	261.
<i>Series Lectionum.</i>	262.
<i>Oratio Rectoris Magnifici J. DUYMAER VAN TWIST.</i>	265.
<i>Dedicatio auditorii a P. BOSSCHA.</i>	287.

SEMINARIUM THEOLOGICUM AUGUSTANAE
CONFSSIONIS AMSTELAEDAMENSE.

<i>Series Lectionum.</i>	307.
------------------------------------	------

A C A D E M I A

L U G D U N O - B A T A V A .

大正新編 皇代通記

皇代通記 卷之四

NOMINA PROFESSORUM ET LECTORUM

QUI
inde a. d. VIII Febr. MDCCCXXXVIII ad d. VIII Febr. MDCCCXXXIX

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA

DOCENDI MUNUS OBIERUNT.

RECTOR MAGNIFICUS

PETRUS HOFMANNUS PEERLKAMP.

SENATUS ACADEMICI SCRIBA

PETRUS JOHANNES UYLENBROEK.

*IN FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE
ET LITERARUM HUMANIORUM.*

P. HOFMAN PEERLKAMP.

J. H. VAN DER PALM, propter aetatem otiosus.

M. SIEGENBEEK.

S. J. VAN DE WYNPERSE, propter aetatem otiosus.

J. BAKE.

J. NIEUWENHUIS.

G. L. MAHNE.

H. M. SCHRANT.

H. E. WEYERS.

A. RUTGERS.

IN FACULTATE MEDICA.

G. SANDIFORT.

J. C. B. BERNARD, rei medicae militari in Regno Neerlandico Praefectus.

M. J. MACQUELYN.

J. C. BROERS.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN.

IN FACULTATE JURIDICA.

H. G. TYDEMAN.
 C. J. VAN ASSEN.
 H. COCK.
 J. R. THORBECKE.

IN FACULTATE THEOLOGICA.

J. CLARISSE.
 W. A. VAN HENGEL.
 N. C. KIST.

*IN FACULTATE DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM
 ET PHYSICARUM.*

G. WTTewaAL.
 C. G. C. REINWARDT.
 J. DE GELDER.
 P. J. UYLENBROEK.
 J. G. S. VAN BREDA.
 J. VAN DER HOEVEN.
 A. H. VAN DER BOON MESCH.

LECTORES.

F. KAISER, Astronomiae Lector.
 W. G. BRILL, Linguae Germanicae Lector.

MAGISTER ACADEMICUS.

G. KNIPPENBERG, Artis Gladiatoriae Magister.

PETRI HOFMANNI PEERLKAMPI

O R A T I O

DE

PERPETUA, QUAE ACADEMIAE LEIDENSI CUM GENTE

ARAUSIACA INTERCESSIT, NECESSITUDINE,

SPECTATA PRAECIPUE IN STUDIIS

PRINCIPUM:

HABITA LEIDAE A. D. VIII FEBRUARII MENSIS A. MDCCCXXXIX

QUO DIE MAGISTRATUM ACADEMICUM DEPOSUIT.

ACCESSIT ANNOTATIO HISTORICA.

THE UNIVERSITY OF CHICAGO

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

PHILOSOPHY

Quotiescumque octavo die mensis Februarii stantem in hoc suggestu oratorem ex subsellio suspiciebam, multis ei nominibus pulchrum ac prope invidendum munus obtigisse arbitrabar. Nunc, quum meum mihi tempus idem munus attulit, si incolumi fama possem, lubens me hinc in veterem locum reciperem. Neque hic est metus quidam vester, neque isti in me unum conversi vultus me adeo perturbant. Nam, quacumque oculos circumtuli, omnia video benevola et amica: neque vos, Academiae Leidensis Curatores virique amplissimi, fere magis ob merita et honores admiror, quam ob antiquam et vere Hollandam animorum ingenuitatem diligo. Vos autem, Clarissimi Professores caeterique auditores venerandi et eruditi, quum contueor, insignis quidem doctrinae, sed in eadem doctrina elucentis simul humanitatis contueor specimina: atque haec mihi iam sane secunda, vestra, optimi adolescentes, caritate, vitae illa meae rerumque omnium ornamento, mire firmantur.

A vobis igitur, auditores eximii, periculum accidere non potest, ne magnopere commovear. Sed me ipsum respicienti haud aequae fiducia consistit, et orationis initium invenire interdum despero. Si argumentum et disciplina nostra petitum explicare potuissem, nihil cunctatus propositum exordirer. Sed hic ipse dies et causa cur in hanc aedem convenerimus, praeoccupatas omnes cogitationes meas revocat et defigit in unam Academiam. Haeret illa huic pectori insculpta imago, et ante oculos versatur meos quasi Dea quaedam magnorum virorum prole felix,

qualis Berecynthia mater,
Lacta Deum partu, centum complexa nepotes,
Omnes coelicolas, omnes supera alta tenentes.

Haud equidem optare possum, ut, quod nunc ita sentio, sentiatis idem omnes, neque committam, ut in praedicanda Academiae laude ac dignitate molestam vobis orationem obtrudam: et tamen aut meus me amor iste fallit, aut relictus mihi est ad dicendum locus, cum ipsa illa laude et dignitate coniunctus. Quid enim? Guilielmus I Arausiae Princeps, Academiam Leidensem condidit. Academiae cum stirpe Guilielmi honorifica semper et pia necessitudo intercessit, spectata praecipue in studiis Principum Arausiacorum. De hac igitur necessitudine exponentem faciles quaeso et clementes auditote. Eloquentiam enim vobis neque polliceor, neque oratoriam capit argumentum: versabimur quippe in vita puerorum et adolescentium, sed eorum tamen, quos deinde gloria ad coelum extulit plerosque, et cuncta adspectavit Europa: adeo ut, si interdum res parvas et mediocres narrare videar, prudentiores sub illis aliquam et reminiscendi utilitatem et cogitandi causam sint reperturi.

Atque omnium primum sapientia Guilielmi I est commemoranda, cuius ego viri gloriae haud magis addam laudando, quam nuper calumniatores quidam detraxerunt vituperando. Sapientiae immortale testimonium est Academia, condita iis auspiciis, ea in urbe, eo tempore, ea celeritate, ut tamquam libertatis praesidium divinitus e coelo delapsa esse videatur. Lovanii et Duaci omnis disciplina alio fundamento nitebatur. Adolescentes nempe Pontifici Romano et regi Hispaniae parere assuescebant, quum praesertim dux Albanus typographiam ferreis vinculis coercuisset, quae, hic a Guilielmo fracta, Napoleon nostra memoria recudit. Leidae nova formabatur aetas, sincera et integra a more Hispano, quae focos amare paternos animosque gerere Hollandos disceret.

Guilielmus Leidam missis quam primum filiis, illustri exemplo monstravit, quanti ad laudem suorum et bonum publicum interesse putaret, ut mature iis erudirentur disciplinis, quae tyrannidem a civitatibus defendunt, dum interea saepe dolebat sortem Philippi sui, quem, Lovanii indignis Nassavio opinionibus imbutum infectumque, Hispani deinde in Academia Complutensi et honorata illa custodia Madritana ita corruperunt, ut Hollandiae iam adolescens perierit. Hoc pater cavit in Iustino et Mauritio.

Iustinus Nassavius erat Guilielmi filius, nothus quidem, sed consuetudo, si non conscientiam, at famam Principum in huiusmodi rebus solabatur: exempla erant pro iure, neque filii propterea contemti. Margarita Parmensis

et Ioannes Austriacus ipsi proles erant Caroli V spuria. Academia nostra a parvis admodum initiis crevit. Numerus adolescentium primo anno a Rectore Magnifico, Petreio Tiara, Frisio, in album relatus, erant duo, unus Delphis, alter Harlemo; anno sequenti, quatuordecim. In his nomina illustria, Ianus Grotius, pater deinde magni Hugonis, Iacobus Philippi Marnixii Aldegundii filius, et hic Iustinus Nassavius. Ioannes Stadius, Mathematicus, Gandavi ex observatione siderum praedixerat, hoc eum fato esse natum, ut ingenii dotes habiturus esset abstrusas, nec, nisi cogereetur, animum ad literas applicaturus. Verusne fuerit Stadius, et quid a quibus didicerit Iustinus, non inveni. Postea quidem res terra marique gessit haud sane contemnendas.

De fratre Mauritio plura accepi. Hic qualem se vultu atque oculis ferebat, qui de effigie sibi proponunt, multum in eo fuisse iudicii, sagacitatis et constantiae facile credant. Sic erat. Iam puer Heidelbergae studiorum causa moratus, a. 1582 Leidam venit, annos habens quindecim, eximia Guilielmi patris epistola Rectori caeterisque Professoribus commendatus. Afferebat praeclaras ingenii facultates, et eam laboris assiduitatem, sine qua nunquam quisquam excelluit. Suam quoque, ut mos erat, habebat sententiam, animi et consilii significationem, ex quibus sententiis saepe omnis vita talium hominum cognoscitur. Habebat autem: *tandem fit surculus arbor.* Multi, credo, in simili fortuna spe et aetate, se iam arbores esse putassent. Deus, qui Hollandiam aquis adspiciebat oculis, Mauritium nasci voluit mathematicum. Mauritius, intelligens imperatorias artes praecipuum fore vitae ornamentum reiue Hollandae praesidium, omnem studiorum rationem ad eas pernoscendas statim accommodavit. Itaque in mathematicis audivit Rudolphum Snelium, eoque praeceptore tantum profecit, ut discendo neque tum neque postea unquam satiari potuerit, et, iam summos in civitate honores adeptus, studia illa deinceps cum Simone Stevino continuaverit, cuius adeo industriae illustria exstant literis consignata monumenta. Atque huius Stevini gloriae non plus adiaci posse censebat Grotius, quam quod Mauritio esset a studiis, Mauritium vero eximie laudat cum ob insignem in hoc genere doctrinam, tum opinionem, mathematica literis Hollandis optime posse explicari: in qua re tamen Mauritius sententiam Stevini secutus est, factumque postea eiusdem Principis auctoritate, ut arithmetica et geometria hic docerentur sermone vernaculo, quo melius etiam architectis militaribus consuleretur.

Caeterum Mauritius Latine non nesciebat, neque mos saeculi patiebatur. Quos autem praeter Snellium magistros ceperit; non inveni, nisi Lipsium, cui in suavissima epistola gratias egit. In Lipsio multa spectabantur, quae Mauritium in familiaritatem traherent; iucunda morum gravitas, et severa quaedam ac prope militari brevitae eloquentia: idem explicabat C. Tacitum, et, quod rei caput erat, de castris metandis, de poliorcetica deque omni re militari Romana tam docte et perspicue exponebat, ut adolescens non Leidensem Professorem, sed Imperatorem Romanae legionis, militiae veterem, sibi audire videretur. Lipsius Militiam Romanam deinde edidit. Mauritius libro et in castris delectabatur, et milites saepe ad eam formam exercebat. Hagae quoque, cessante bello, Romanum in morem pugnare docuit. Talis proelii ludicrum simulacrum ab amico aliquo cognoscens Lipsius, rescripsit, se isto Mauriti sensu in militia gaudere, bonumque periculum, paullo tamen aliter fuisse instituendum dux ille togatus arbitrabatur.

Ita Leidensis Academia statim Guilielmo auctori hanc retulit gratiam, ut filius earum artium alta iaceret fundamenta, quibus, veluti Iphicratis et Archimedis renovaus exempla, patriae multum prodesse posset. Iamque biennium fere hic degerat, quum legati Ordinum Hollandiae, paternae mortis nuntium afferentes, eum Delphos deduxerunt, retinueruntque, ut sua ipsis opera adesset. Mauritius; quod praesens facere non poterat, absens in epistola, amorem et beneficia Professorum grato animo collaudavit, pollicitus rerum istarum memoriam sancte se esse servaturum. Atque huic orationi facta convenerunt, pietatemque auxit publicae liberalitatis recordatio. Mauritio scilicet, in illa sua et Guilielmi paupertate, pecuniam, qua in Academia aleretur, petenti, Ordines et decrevere idoneam, et aes alienum, quod reliquerat, solverunt. Narravi sic, uti accidit: non veritus ne minus urbane fecisse arguar. Paupertas enim paterna nunquam filio fuit ignominiosa, ubi praesertim pater suas opes saluti publicae impendit. Admiror magis rudem illam et in rogando libertatem et in dando bonitatem: dumque me a conspectu novae elegantiae, artem quoque in beneficio ostendentis, ad prisca tempora convertito, facere interdum non possum, quin tacite dicam:

O mihi simplicitas illa paterna redi!

Sed si istam Mauriti paupertatem honoris causa memoravi, minus, nam

dicendum est, laudo, quod, postquam fieri coeperat pecuniosus, et rationem Ephemeridis redigendae Italicam a Stevino didicerat, eam rationem diligentius exercuit, quam Principi erat decorum. Ordines quidem suae munificentiae non poenituit. Nam quum in funere Guilielmi I tota quasi patria efferri videretur, luctus solatium et spes futuri habebatur, quod adolescentem prae virtutis indole in gradu paternae dignitatis collocare poterant.

In initio eiusdem anni, quo fere medio rex Philippus, in Escuriale abditus, manu sicarii triste facinus Delphis patravit, Delphis natus erat Henricus Fredericus. Mater Colignia, referens laudatas exempli Romani matronas, quae liberos suas sibi munditias et ornatus ducebant, filium ipsa educabat, adiuta ab Utenbogardo. Quod puer ex materno genere traxit, elegantiam dico illam et levitatem, in Franco, quia nativae sunt, minus indecoras, Hollando, qui affectat, deridiculas, hoc in Henrico, iam sanguine paterno temperatum, mature ad dignam Nassavio gravitatem componebatur. Mater infelix, coniuge iterum orbata, in Franciam redire voluisset, sed sine filio vivere non poterat. Itaque rex Henricus IV Mauritio lepidus, ut solebat, scripsit literas: venirent Colignia et Henricus in Franciam, habitarent Arausione, se facturum ut Mauritius fratrem egregie educatum ante annum aetatis duodecesimum reciperet. Mauritius, qui consiliis et auctoritate fratri pro patre erat, cumque habebat, ut si esset filius, aliter ea de re sensit, et Henricus periculum evasit, ne, alienis moribus delentus, minus aliquando a popularibus, quam dignus esset, amaretur. Nam maiores nostri Principes oderant, quos Hollandi nominis atque animi puderet, et Guilielmus II infamatus est, quod aliquando assiduus erat inter adultores aleatoresque Francos

Henricus igitur educatus est in Hollandia, Coligniaeque et Utenbogardo accessit tertius, ingens, puto, ad mentem pueri recte formandam, momentum. Scilicet Leidae vivebat adolescens viginti trium annorum, sed doctrinae virilis, probitate et modestia adeo elucens, ut nescias, utrum sui eum aequales suspicerent magis an amarent, natus insuper patre tam erudito et rerum prudente, quam forti et generoso. Hic, Ianus Doussa minor, ita spectatus, studiis Nassavii praeficitur. Praefuit biennium, degens Hagae Comitum in domo Coligniae, carus omnibus, ante omnes matri et filio. Quid amabilis puer ab adolescente tam amabili didicerit, relatum non legi:

aequidem lubens, si fieri posset, aliis redimerem, quae memoriae prodita videmus. Franci mirentur Henricum verbi causa, quum aliquando Parisiis erat, artem equitandi exercuisse in Academia Plüvinelli (nos huiusmodi Academias Hippodromos appellamus) et exercuisse tanta quidem cum gratia, ut omnium mortalium animos caperet. Tales minutiae non ostendunt, quid natura puerorum praemoncat.

Dousa accurate tenebat linguam Latinam, historias et mathematica, et qui sic teneret, amabat. Henricum, opinor, Latine docuit. Nam et ille eo sermone postea multum delectabatur, eruditos diligebat, horas quotidie negotiis ad studia decerpebat, et Commentarios Caesaris in sinu gestabat. Mathematica, frater Mauriti et officia ducis praecipiens, negligere non potuit. Historiae cognoscendae cupiditate ducimur omnes pueri: quid puer Arausiaca stirpe, Guilielmo patre, magistro Dousa, cuius et ipsius pater rerum pars fuerat? Bene profecto paratus Henricus Fredericus Leidam venit a. 1594, aetatis fere undecimo. Delatum in Academiam discipulum Dousa pulchro carmine salutavit, eodemque anno iter id Germaniam fecit. Tum Dousa maior Henricum erudiendum curavit, nec corporis exercitia neglexit. Empti doctique ab Hispano nebulones eum, in tali ludo separatim a commilitonibus nacti, conficere sperabant. Deus avertit scelus, prehensique, antequam Leidam venissent, dignum consiliis vitae exitum habuerunt. Interea et Colignia domicilium Leidae constituit. Habitarunt, ni fallor, in domo, quae tunc Aula Principum appellabatur. Sententiam sibi legerat: *patriaeque patrique*: paternam, credo, mortem, defendenda patriae libertate, ulcisci volebat. Ardens tantae laudis cupiditate iam puer, ab ineunte aetate constanter ad eam grassabatur. Neque est, quod ingenii maturitatem in his Nassaviis miremur. Ipsa enim tempora animorum facultates movebant. Nati educatique in bellis et ad spem magnorum in republica honorum, stimulati exemplo et dolore domestico et odio ab Hispanis implacabili, omnia properabant, neque virtus progressum aetatis expectare poterat. Vigor quidam Martius omnium fere Hollandorum animos occupaverat: ipsi adeo historici de initiis Mauriti et Henrici parum ad rei necessitatem dixerunt, festinantes nimirum ad dies Neoptanos et Silvaducenses; nec, quae adhuc exposui, sine cura undique quaesita ordinavi. Apparet tamen quam amicitiam habuerimus

cum duobus Principibus, iis, qui Hollandum nomen magnum ac terribile fecerunt

Utinam ne Ordines, Henricum in filio remunerantes, modum excessissent! Henricus genuit filium, a. 1626 ingenti Neerlandorum laetitia natum. Si patrem potestate augere potuissent, qua postea auctus est Guilielmus IV, quis novit quam multa aliter incidissent, atque nunc inciderunt! Nam Henricus amore civium partaque ex eo auctoritate plurimum valebat, et si cuiquam, illi datum erat ut discordias, nondum tam altis radicibus, ab stirpe evelleret. Sed iidem Ordines infantem Guilielmum II aureis donis cumulabant, puerumque, vix e cunis egressum, omni equitatu praeficiebant, destinabantque, si patri superesset, munerum haerodem. Talia beneficia, tam effusa et properata, paucis sane adolescentibus non spiritus et animos addidissent; quid illi, qui pulchram corporis formam magnis ingenii dotibus, et stirpem Arausiacam matrimonio regiae virginis decorabat? Atque Ordines, quasi intemperantiam munificentiae sentirent, et mercedem postularent, plus apud parentes de educando filio loquebantur, quam ipsi in simili causa aequo animo tulissent, non unus fortasse patricia illa gravitate responsurus, secum fore istum laborem.

Guilielmus II in Academia versatus non est, sed ex ea praeceptorem accepit, Theologum magna fama et doctrina, Andream Rivetum, quem, si ex oratione, qua munus olim adierat, *de bono pacis et concordiae in Ecclesia*, iudicares, moderatum diceres. Sed Theologi isti, variarum partium, pacem plerumque volebant in leges, quas ipsi praescriberent. Rivetus erat Pictaviensis, et multorum hominum urbes et mores, principum quoque, viderat, inque amicitiam Ameliae Solmensis pervenerat. Praeterea ipsa, quam profitebatur, doctrina eum commendabat. Nam religio et libertas adeo inter se erant consociatae et mixtae, ut separari non possent, eiusque tam vetus quam mutata forma partium haberetur praesidium. Henricus Rivetum Hagam vocavit. Guilielmum II instituere coepit a. 1632, mansitque, si vere conicio, Hagae usque ad annum 1646, quo Henricus ei curam Scholae illustris Bredanae commisit, eamque ille Scholam oratione inauguratus est. Guilielmus praeter Rivetum praeceptorem habuit Hildersichium, a quo linguas, Latinam inprimis, aliasque doctrinas didicit; hominem eruditum, quod vel ex noti-

tia, quae inter eum et N. Heinsium et I. F. Gronovium fuit, opinor. Gronovius eodem tempore Hagae habitabat, erantque vicini et convictores. Guilielmus Hildersichium, quamquam natione Germanum, deinde in eum amicitiae gradum accepit, ut ad manum scribae loco et intimum consiliis habuerit.

Quantum praeceptores in Principe disciplinis instruendo valuerint ac profecerint, inde apparuit, quod multas teneret linguas, neque imperitus esset historiae, poësis, mathematicae, et philosophiae Cartesianae. Caeterum res factu haud facilis, bellicum temperare ardorem in eo, qui a natura habebat, et patre volente, aliis imprudenter laudantibus, aluerat. Quum Hagae parvulus Guilielmus dux cohortis, ex filiolis nobilium aliorumque civiumque compositae, incedebat, plausu excipiebant optimates, inque his fortasse, quos ille puer, adolescens factus in carcerem Lupesteinium coniecit. Adeo securi rerum futurarum non curamus saepe, quid ludi tenerae aetatis non dubiis indiciis significant. Deinde vix annos habens duodecim interfuit obsidioni Bredanae et patrem in quavis fere expeditione secutus est, adeo ut vix tempus in Academia morandi relinqueretur. Neque alia, puto, causa fuit, cur Henricus filium domi retinuerit. Nam ipse procul dubio rerum multarum recordabatur, quae in Academica illa sentiendi dicendique libertate semel visae atque audita, in aula non facile repetebantur. Guilielmus II aetatem virilem non attigit; Gubernatorem se quidem aperuit minus moderatum, quam reipublicae, ubi iam omnis non instrenuus imperator suspectus est, opportunum videbatur. Guilielmus III calida illius consilia immeritus luit.

Et hic multa patris habebat, magnum rei militaris amorem, gloriae et imperandi cupidinem, nec facile de proposito deducebatur, aliaque inerant naturae semina, quae primum temporibus pressa atque retenta, sublatis deinde impedimentis, laetius effloruere. In illa tutorum multitudine et controversia, mox publica cura et velut tutela, bene tamen pueritiae et adolescentiae consultum, religioni ante omnia. Iam sexenni admotus Cornelius Triglandius, sacrarum literarum apud Haganos interpret, patruus Iacobi Triglandii, illius, qui mortuum Guilielmum oratione funebris in Academia nostra laudavit. Is Iacobo multa de pietate Guilielmi solebat narrare. Arma et equi iam puero cara. Ludere bellum, domi in mensa acies militum plumbeorum instruere, castra ex arena metari et arces munire, pleraque otii

oblectamenta; regnumque accipere visus est in duobus equis Mauritanis, quos Ordines, a Principe Salensi acceptos, ei donabant. Ordinibus ita gratias egit, ut diceret; se sperare brevi fore, ut his equis pro patria dimicans uteretur.

Anno 1659 mater eum Leidam mittere constituit. Magistratus Leidenses domum instructam obtulerunt, eandem, in qua Coligniam et Henricum habitasse arbitror. Comes additus, qui vitam regeret, Sulesteynius, studiorum cura Bornio, Philosophiae Professori, commissa. Bornii virtutes et laudes genti Arausiaca dudum innotuisse dicebantur. Ordines Hollandiae Principem Haga discedentem salutaverunt, huc advenientem salutavit Cocceius, Rector Magnificus. Paucis post diebus Antonius Thysius, tacito Professorum consensu, adventum in Academiam solemniter oratione gratulatus est. Oppidani et adolescentes Academici Guilielmum ita exceperunt, ut in veneratione et laetitia simul misericordia quaedam appareret; nam unica spes tantae domus supererat, et Ludovicus XIV eum brevi post Arausione spoliavit. Modestia autem et diligentia inprimis eluxit, scholas Professorum sedulo audiens, ad domos eorum ventitans, verbo, se totum iis dedit, neque facile aliquod solemne Academicum eo non praesente celebrabatur.

Talis adolescens quam multa ad virtutem et prudentiam profecerit, licet e vita rebusque gestis intelligi possit, testatus est Fabricius, cui potius credo, quam Germanis, qui scripsere, Guilielmum ita fuisse eductum doctumque, ut, praeter militaria, nihil discere potuerit. Haud equidem contendo Principem fuisse eruditum, aut propter eruditionem in Academia Oxoniensi creatum Iuris Doctorem. Sed eadem Academia saepe alios creavit Doctores, quos Guilielmus, si res in iudicium venisset, adspicere contra potuisset. Neque eruditionem, qua otiosi homines censentur, in Principe laudamus, quae plerumque damno civium paretur, et vera in iis doctrinarum studia magis impediatur, quam iuvet. Enimvero vita adolescentium, quibus generis nobilitas regna et imperia ostendit, saepe non est invidenda. Quidquid agant vel dicant, hoc alii pro suo quisque ingenio interpretantur: qui minime eos cognoscunt, hi tamquam omnia scientes gestiunt, et plurima per conventus et circulos vespertinos loquuntur. Nonnulli quoque ardeliones et odiosae humanitatis ostentatores, qui verba factaque omnia sua calamistris inurunt, ac propterea, unde non

sperabant, refutati, invidiam a praelatis sibi praeceptoribus ad Principes transferunt. Vel excellentes viri quam difficiles ac morosi in hac causa apparuerunt! N. Heinsius se metuere dicebat, ne Bornius Guilielmum magno pretio nihil scire doceret Vlietius facere non poterat, quin studia illius a. 1662 vocaret consummata *scilicet*. Gronovius Principem et totam cohortem iam post triennium secessus Leidensis taedere scribebat. Si juvenis Arausiacus fieri debuisset Gronovius, ut emendatos a se Plautos et Livios ostenderet, triennium certe non sufficiebat: sed fieri debebat Guilielmus, qui Neerlandiae salutem, Britanniae libertatem redderet, et improbam Ludovici XIV tyrannidem, toti Europae intentatam, frangeret.

Guilielmus Academiae memoriam, neque Academiae alumni unquam deposuit, fuitque tanquam officiorum et pietatis mutuum certamen. Magnos a. 1674 in republica honores consecutus, orationi interfuit, qua Heydanus iussu Senatus Academici ei gratulatus est. Nec praesentia desiderata, quo die Syenus primum Academiae saeculare festum celebrabat. Adeo vel inique non tulit vel dissimulavit suam Professorum commendationem apud Curatores parum valuisse: postea quidem ut in ea re aliquid valeret, effecit. Neque Academia Guilielmum neglexit, laetitiam oratione significans a. 1689 de acquisito Britanniae regno, et a. 1690 de victoria Hiberna, dolorem vero de morte uxoris Mariae a. 1695, ac tandem ipsius Guilielmi a. 1702. Biennio ante Guilielmus etiam ostendit, quanti studia Academica Principi putaret, quod Ioannem Guilielmum Frisonem, volentem quidem, hortando tamen magis impulit, ut literis naviter operam daret. Friso, ut facile est intellectu, Franequeram, deinde Ultraiectum petiit. Quod idem fecit filius Guilielmus Carolus Henricus Friso.

Magna et mirabilis fuit sors gentis Arausiacae. Ipse Deus Neerlandiae exoptavisse, et fata utriusque sic coniunxisse videtur, ut alteri sine alteris esse felices non potuerimus, et unaquaeque controversia ac dissidium amoris integratio exstiterint. Quam saepe a periculo prope abfuimus, ne stirps virilis exstingueretur! Qua cura Deus malum avertit, adeo ut nunc quidem omni metu liberati esse videamur! Mauritius uxorem non duxit. Henricus unicum filium reliquit, ut caeteri Gubernatores. Guilielmus III, Ioannes Guilielmus Friso, Guilielmus IV, et Guilielmus V suos patres vel vix cognoverunt, vel non viderunt. Quum Guilielmus IV a. 1747 Gubernator haereditarius totam

republicam suo unius imperio complectebatur, boni et providentes Neerlandi vehementer lactabantur. Intelligebant enim veram libertatem non in eo sitam, ut alios suo loco moveas, et ipse succedas, neque latebat nullam esse Neerlandiae capitaliorem pestem, quam eos optimates, qui cuncta munera et honores sibi suisque trahendo rapiendo, cives exclusos spretoque exasperabant. Si Guilielmus, dicebant, consiliis iustorum hominum utitur, sublata erit mater discordiarum improbitas. Huius laetitiae ac spei candidum interpretem habuit Academia nostra Hemsterhusium, qui Guilielmo IV, Leidam visenti, ex hoc suggestu ita gratulatus est, ut Principe, ut Academia, ut ipso Hemsterhusio dignum erat. Et loquebatur ad discipulum olim suum, praeceptor Historiae Neerlandicae in Academia Franekerana, ubi Guilielmus vitam egerat, quae nobilitatem Frisiam pulchro inprimis exemplo pungeret. Et vero potestate, quantam sui maiores nunquam habuerant, se dignum ostendit, recusatis constanter eximiis honoribus, quos populus, favorum semper prodigus, eoque Principes corrumpens, in invitum congerebat. Nota est praeclara Nassovii vox, summum, quod mortali posset contingere, esse hoc, ut a libero populo ametur. Neque ita loquebatur tantum, sed etiam faciebat. Vita, contra omnium vota, brevior functum, magnamque nobis commodandi voluntatem, hic laudavit Oudendorpius vii Februarii 1752.

Quanto moerore tota respublica funus Guilielmi IV erat secuta, tanta expectatione eadem respiciebat Guilielmum V. Patrem habuerant cognitum, filius qualis esset futurus, multum ab educatione pendeat. Pars spei in matre Anna, praeclara femina regina, quales esse solent praeclarae ex Britannia feminae, pietate, gravitate et doctrina insignes; nec matre dimidiata, sed quae suo ipsa lacte infantem nutriverat. Quantam illa curam filiolo impertiverit, existimari potest et ex oratione funebri, ab Onnone Zuerio Hareno scripta, et quod Petro Wesselingio ipsa narravit, id se maximopere studere, ut Guilielmus tirocinia Latini sermonis in optimis scriptoribus poneret, et in Academiis iuventuti exemplum fieret diligentiae, civibus in republica specimen moderationis et comitatis emereret.

Talem videre filium matri non contigit, mortuae a. 1759 Dux Brunsvicensis tutor factus, pupillum non in Academia, sed Hagae erudiendum curavit. Quod quare fecerit, non comperi. Non una Academia dudum sinus

panderat, totisque viribus vocaverat. Tanto sibi quaeque et tunc et antea honori ducebat in alumnis habere Principem Arausiacaе gentis: dies ire gratiores et soles fulgere nitidius vulgo dicebant. Quae Academia alias et antiquitate et originis nobilitate et rerum magnarum memoria anteibat, ea Arausiacos eorumque affines accepit propemodum omnes. Guilielmus V eruditus est a Professore Leidensi, Andrea Weisio, qui Ius Naturae et gentium docebat. Erat ille quidem peregrinus, sed in republica natus, Helvetius, homo antiquis moribus, simplex, politus, ut inter Basileenses scilicet aut Hollandos, et qui fortunam aulae nunquam optaverat, nedum terendis potentium liminibus et Brunsvicensi per humiles salutationes fatigando, captayerat: dissimilis vilium animarum, qui, omnium rerum esse cupientes primi, felicitatem ab Haga Comitum unice habebant suspensam, Hagam somniabant, Hagam vigilantes respiciebant, fere ut Moslemi in quotidianis precibus ora ad templum Meccanum convertunt. Talis vir Weisius Guilielmum totos sex annos instituit.

Quot quantas res iuvenis cum eo aliisque praeceptoribus vel inchoavit vel continuatas absolvit! religionis doctrinam, multas linguas, Mathematica, Architecturam militarem, Physica, Mechanica, Historiam, Geographiam, Iurisprudentiam. Quotus quisque vestrum est, amicissimi adolescentes, nam hic ego vos compello, quotus quisque vestrum est, qui ad hanc commemorationem, non dico, non horrescat, sed, si in eo loco fuisset, non aliquid detractum optasset? Erunt etiam qui haec, ut alicuius non privati studia, in maius aucta suspicentur. Audite, quid dicam. Guilielmus V has artes et disciplinas non modo utilitatis et ornamenti gratia coluit, sed etiam in nonnullas ita incubuit, ut ei, qui docere vellet; interdum similior videretur. Legit et excerpit praecipuos aetatis Augustae scriptores, poetas fere tenebat memoriter, Unionem Ultraiectinam, legum nostrarum tunc fundamentum, annotationibus illustravit, et in otio physica instrumenta, apparatus vere regium, libenter tractavit.

Talem discipulum Weisius habebat carissimum, qui eam industriam eximia quoque vitae integritate, ingenio, iudicio, et incredibili memoria, dote, ut videtur, Arausiacorum haereditaria, ornaret. Hoc et saepe amicis suis narravit et hic palam testatus est, praesente ipso Guilielmo V, cui a. 1766 explicabat, quam gratum esset Senatui Academico, quod in aetatem venisset, et

honores Gubernatoris ipsi gerere liceret. Guilielmus tunc verbis, deinde rebus saepe indicavit, quam vcre optaret, ut literarum artiumque studia et Academia Leidensis florere: annoque 1775 audivit Gaubium, quum admiranda Divinae providentiae documenta, per duo saecula erga Academiam spectata, laudabat. Quod Gaubius tunc ardentem et Principem obtestans petiit, ut filios, si adolevisset, in disciplinam nostram mitteret, hoc non sine gravi causa, mihi tamen incognita, fecisse videtur.

Quam gavisus fuisset venerandus senex, si vidisset VIII diem Februarii a. 1790! Tewaterus Magistratu Academicum se abdicabat, et in auditoribus conspiciantur Guilielmus V cum utroque filio, quorum natu maior, Guilielmus Fredericus, Princeps Arausionis haereditarius, a. 1789 apud Rectorem Magnificum, in illius domo, suum nomen in Albo Academico erat professus. Arausiaci in educanda progenie curam posuerunt, quanta esse potuit maxima. Neque Guilielmus Fredericus nec frater Georgius amorem pietatemque parentum desideravere. Iam a. 1785 Hermannus Tollius, Literarum in Athenaeo Amstelodamensi Professor, a Gubernatore invitatus Hagam venit, concessa per Burgimagistros honestissimis conditionibus muneris abdicacione. Data est ei quaedam norma, quam sequeretur, additique adiutores Guicheritus et Eulerus. Quales discipulos, diu cognitos, iudicaverit, declaravit, quum Lexicon Apollonii Sophistae Homericum iis dedicabat. Tollius Guilielmum Fredericum in Academiam secutus est. Quam varias disciplinas illustris adolescens vel hauserit vel attigerit; quae vita et mores, quis iusti honestique sensus fuerit, memoriae prodiderunt Tewaterus, Keesselius, et Kluitius, qui saepe non cum iuvene sed viro sermonem se habere existimabat.

Quum Tewaterus a. 1790, ut dixi, orationem habebat, adspiciens Gubernatorem septem regionum haereditarium, et sedentes ad latus paternum filios, intelligitis, quanta sedatum illud et altum pectus efferretur laetitia: non, quod tantam hinc sibi gloriam sumeret, quamquam potentium virorum laudem non adspernaretur, sed ita cogitabat, doctrinas tum maxime florere, si, qui populis praesunt, eas se aestimare sic praese ferunt. Sed idem Tewaterus, pro incolumitate domus Arausiacaecae precatus, cogitare non potuit, brevi fore, ut duo ex illustribus auditoribus, iique in exsilio morerentur. Tristia, tristia intervenerunt. Nota nimis est historia, et antiqua vulnere

linquemus intacta. Georgius prius quam pater e vita excessit, anno aetatis vigesimo quinto: qui si in sepulcro maiorum Delphensi conditus iaceret, quot lilia et purpureos flores plenis manibus accumularent omnes, qui alteram illam et dulcissimam spem patriae cognoverunt. Situs est procul a patria, Patavii. Quod possumus, nobilem animam hoc saltem munere ornabimus, ut tristi voce per hos Leidensis Academiae parietes testemur, praeae pietatis et fidei invictaeque bello dexteræ memoriam nondum ex animis nostris esse deletam. Pater filium secutus est septem annis post. Huius ego ignorati Principis casus, vel inimicis miserabiles, meminisse refugio. Quiescit Brunsvici, placida compositus pacē, quam postremo vitae tempore non vidit.

Unus etiam ex tribus illis vivebat, extorris, spoliatus, desolatus, sed fata fortunamque Neerlandiae secum portans, in meliora tempora servatus et sepositus. Tempora venerunt, felicitatem vidimus ac sentimus. Antiqua necessitudo cum Academia statim instaurata est. Non enarrabo, quanta novus rex benevolentia eam, colluvione rerum barbara purgatam, sit prosecutus; quibus quam singularibus beneficiis auxerit. Brevi post reditum vidimus praeae opinionis ac voluntatis testem filium natu minorem Guilielmum Fredericum Carolum, qui tamen, vix inchoatis studiis, belli causa discedens, in Francia cum exercitu et commilitonibus Academicis pro patria nuper recuperata stetit. Sed de re summa iam populi decreverant, bona causa vicerat. Victoria tamen nobis quoque haud parvo emta, nec sanguis Arausiacus defuit. Deus Principem Arausiae et hic servavit, ut scilicet, quod tamen et ipse et omnes longe abesse precamur, patrem nobis aliquando reddat bonum, sapientem, iustum et constantem, regemque eum habeamus, qualem adhuc habuimus belli ducem, nascique interea possent nova stirpis germina, quae iam laete et in spem nostram crescere videmus.

Duos, Guilielmum Principem Arausiae haereditarium et Alexandrum Principem Neerlandiarum cognovi, quorum erudiendorum curam pater etiam mihi commiserit. Haud equidem diffiteor, non sine sollicitudine eam rem suscepti: non quod ipsi adolescentes tantum mihi timorem incuterent, quorum pater esse possem aetate, consiliis et praeceptis deberem; sed quoties inuneris mihi crediti gravitatem et periculum animo mecum volutabam, verebar ut expectationi, quam de me pater suscepisset, satisfacerem. Historiam recte docere

semper mihi visum est opus difficile, quodque multas cautiones haberet, in hac praesertim sapientiae pragmaticae libidine et philosophiae cuiusdam insana venditione. Nam, ut alia omnia practeream, mortalium facta vere iudicare, inceptu pulchra et foeda ostendere, capere tibi tuisque, quod imitere, quis unquam ita ingressus est, ut viam semper tenuerit? Non loquor de hominibus, qui pro inconsiderata festinatione et temeritate, quam hodie tuentur sententiam, eam cras mutant, perendie aliam sequuntur; neque de iis loquor, qui levitati et temporibus inservientes, opinionem tam facile abiiciunt quam vestem, simul atque saeculum et lex elegantiae novam formam et colorem imperent. Sed quam multi semper doctrina, iudicio et probitate excellentes fuere viri, qui vel sibi ipsi non constarent, vel quorum auctoritatem laudati homines desererent, sicuti horum auctoritatem altera aetas rursus deseruit? Res omnino similis est tabulae isti, in aede Saturni olim dedicatae, cuius intellectum Cebes Thebanus tantum habere periculi dicebat, ut recte capientibus prudentiam et felicitatem, secus, stultitiam et calamitates afferret. Huius difficultatis, iam non exiguae, maior mihi apparebat imago, reputanti, quibus adolescentibus historiam essem traditurus: his nimirum, quorum majores rebus gravissimis domi forisque interfuissent, et qui ipsi, alter ad regnum, alter ad magnos in regno honores essent nati.

Deo iuvante, animum non demisi, sed sedulo feci, ne mihi et officio deessem, neque modesta in me libertas desideraretur, aut non omne illud exprimerem, quod bonum, verum et Neerlandi dignum arbitrarer. Atque hunc mihi diuturnum laborem optimi iuvenes suis moribus reddiderunt levem et iucundum, neque tacere possum, quanti eos faciam ac diligam, si nihil aliud, vel propter ingentem iustitiae et bonitatis sensum, quem a natura acceptum, in meis quoque scholis auxerunt. Atque utinam ego ne male patriae et ipsis adolescentibus in omni hoc negotio consulterim! Rectae quidem et ingenuae voluntatis egregia testis mea mihi semper erit conscientia, praemium pulcherrimum, quo neque maius neque illustrius ipse, si vellem, optare possim, et nemo quisquam omnium mortalium mihi tribuere possit.

Atque hi ex Arausiaca gente fuerunt ultimi, quos Academia Leidensis alumnos spectavit. Nemo ex omni numero, qua erant pietate, oblivisci potuit, quid Academiae deberet. Neque Guilielmus neque Alexander obliviscentur.

Guilielmus, fatis, ut speramus, ordine euntibus, regnum olim accipiet. Mihi tam longa vita non superabit, ut hunc regem adspiciam. Sed hoc augurio votisque ominor, hoc meus mihi praesagit animus: Guilielmus III, rex Neerlandiae, praeclara maiorum exempla cum aliis virtutibus, tum literarum doctrinarumque amore imitabitur, et cara illius cordi erit Academia Leidensis. Novit enim et probe intelligit, quam eximium ea sit patriae suae ornamentum. Pulchrum est patriae bene facere in armis: pacis munera et in praesens dulciora, et in perpetuum utiliora sunt. Mauritius et frater Henricus, duo illa belli Hispanici fulmina, gladios et dextras hostili sanguine cruentantes, Neerlandiam in sede collocatam stabilivere. Sed pater Guilielmus, condita Academia Leidensi, theatrum libertati veritatisque instruxit magnificentissimum, eoque Hispaniae longe graviorem cladem intulit, quam si validos exercitus interneccione cecidisset. Quanto enim praestat animus corpori, tanto clarior et potentior est triumphus ingenii quam armorum. Divitiae, decus et opes civitatum, mortalia et caduca, dilabuntur: facinora sapientiae manent, manebuntque, sunt divina et aeterna.

Vidimus, quae necessitudo Academiae cum Principibus Arausiaca gentis intercesserit. Habemus et alias necessitudines, in quibus praecipuam, qua vobiscum, literarum studiosi adolescentes, sumus coniuncti. Reges et Principes neque estis, nec, puto, fietis. Tempora enim Napoleontea semel praeterierunt. Sed filii estis parentum, qui in omni loco atque ordine robur et flos populi vigent, fietis liberi cives, suae quisque fortunae artifices, si bona vestra hic noveritis, et, quid vestra causa fiat, animo reputetis. Explicabone? Vel unius anni praeteriti memoriam mecum repetite.

Curatores solita ipsis prudentia et studio rei Academicae consuluerunt. Est iste quidem haud quotidianus honos sedere, ubi Ianus Dousa Nordovix, et Dousa digni sedere viri. Sed quam variae gravesque curae honoris sint comites,

ipsi optime sciunt. Hoc omne, quidquid est, volentes tolerant; prospiciunt alteri aetati, prospiciunt vobis.

Si Professores contemplamini, neque horum pietas vobis deficit. Omne disciplinarum genus, ab antiquissimis deductum temporibus ad hanc memoriam, fuit expositum. Multi prolatis ad communem notitiam scriptis, gloriam Academiae iuxta domi sustinent, foris illustrent: alii, quae affecta habent, ornant et expoliunt. Non quiescunt, non remittunt. Quid eos tantopere incitare putatis, ut, relictis rebus, quae vulgo in vitae bonis censentur, sic agant? Posteritas optimo cuique perpetuo ante oculos versatur. Posteritati dum consulunt, consulunt vobis.

Iam circumspicite Leidam, animisque percurrите insignia publicae liberalitatis monumenta. Quare rex Guilielmus Museum illud Naturalis Historiae, vix e communi rapinarum receptaculo Parisino repetitum, Academiae dedit, et continuo ita amplificavit, ut hospitibus etiam illis, qui raro nec fere nisi inviti aliquid in Neerlandia admirantur, admirationem extorqueat? Quibus in spatiosa horti amoenitate tanta florum herbarumque, ex toto prope terrarum orbe conquisita, arridet copia? Musea rerum antiquarum, numorum, pulchrarum artium, Anatomicum, Nosocomium, quo consilio fuere instituta?

Quid physica instrumenta, quid rustica, quid chemicum laboratorium, quid turris observandis sideribus nunc ita ornata, ut melius in coelo videre nunquam potuerimus? Vobis omnia ista fuere instructa, vobis hoc etiam anno conservata et aucta: clarissimi et doctissimi homines, qui regunt, nullum laborem declinant, quo vestram excitent alantque discendi cupiditatem. Haec etsi per se singula iam magna sint, ingens accedit cumulus Bibliotheca, in quam omnes omnium rerum fructus confluunt. Quae librorum editorum multitudo, quam dives manu scriptorum, orientalium quoque, copia! Quale additum Bibliothecae vir ille ornamentum, cuius anima per artus diffusa tantam molem eo consilio ac ratione agit et gubernat!

Haec sunt illa bona vestra, quae si hic noveritis, ipsi existimate, an spes vestras et fortunas recte praedicaverim. Haec vobis fecimus. Quid nobis, quid vestrae laudi fecistis? Boni consulite libertatem meam, et tacita respondete conscientia, partim mihi ipse respondebo.

Vidi nimirum in hoc Magistratu meo multam industriam, discendi ardorem, profectus ad illud, quod sibi quisque proposuit, egregios. Vidi maiora. Ortis

quibusdam in illa republica vestra dissidiis (et quae respublica unquam caruit? philosophi adeo disputant esse utilia), ortis igitur dissidiis, iisque propterea difficilioribus, quia partium honos agi videbatur, vos ea aetate, eo ingeniorum fervore adolescentes, concordiam ita restituistis, ut nemo fere ultra triduum fuerit iratus. In qua re generosam ad unum omnes ostendistis indolem, mihiq; ea benevolentiae et amoris documenta dedistis, quae menti inscripta nulla unquam dies obliterabit. Tanti fuere brevia illa dissidia. Nam, ut omittam novas leges, quas ab ordinibus vestri corporis latas, unanimi propemodum consensu accepistis, probati estis. Domuistis animos vestros, et exemplo longe pulcherrimo, quod hic nunquam peribit, vos ipsi vicistis. Ergo hoc natali Academiae die, in hac primaria Musarum Neerlandarum sede et domicilio, coram hac lectissimorum hominum, quos videtis, corona, ego vobis gratias ago tam ingentes quam sinceras. Glorior illa vestra pietate et favore, quem apertis honestisque artibus et semper comparare studui, et conservare semper studebo.

Neque vestram, clarissimi Professores, erga me voluntatem silebo. Si Academiae et nunc et antea non fuerim pudori, vestro etiam tribuitote exemplo. Cuius autem exemplum me propius tangeret, quam tuum, Iane Baki? Non hic declarabo, quas res et ego et alii in te semper admirati fuerimus, neque, si tua pateretur modestia, necesse est: satis enim superque ex scriptis tuis apparet, brevique, ut speramus, iterum ex Cicerone tuo apparebit. Sed quod in libris a te editis non adeo monstrare potuisti, inusitata est illa in obeundo munere religio, cuius ego, quamdiu te cognovi, testis fui quotidianus. Neque in eo me tibi vel invenisti vel fecisti ita dissimilem. Quare, et propter caeteram animorum in his studiis et negotiis consensionem, discipulis quoque nostris concordiae exemplum vivere potuimus. Tu porro, vosque, collegae coniunctissimi, laudibus vestris florete; nec Cl. van Breda, qui Musea Teyleriana et societatem tuendis doctrinis Harlemensem cum Academia mutavit, huius consilii poeniteat. Quos domestico vulnere vidimus laceratos, hi, qua pati incepere, perferant constantia, ea, quam sola sanctissimae religionis praecepta ad leniendum dolorem ministrant. Non hoc loquor ostentationis vel consuetudinis causa, sed ipse malorum haud ignarus, eoque magis etiam persentiscens, quid animi parentibus fuerit, quorum filii, Academiae alumni, vitam immatura morte cominutavere: neque sine horrore luctum et moerorem cogito, quibus perculsa atque abiecta fuit

domus Wttewala, quum uxor maritum, liberi patrem delectissimum viderent morientem. Sed iste dolor non intra parietes stetit: pertinuit ad multos alios, ad Academiam, ad Neerlandiam: publicus fere fuit, postquam vulgo intelligi coeptum est, quantum in eo foret amissum. Attingam tantummodo summas.

Gerardus Wttewalus, a. MDCCLXXVI antiquo et honorato genere natus, puer ardens cupiditate maria tentandi, eam matris causa oppressit. In Academia multarum disciplinarum initia animo complexus, Iurisprudentiam et Oeconomiam Politicam, non exiles illas et ieiunas, sed ornatu historico excultas et nitidas, egregie retinuit. Cuicumque officio praefuit, sive curando aggeri Leccano, sive rei rusticae in regione Ultraiectina, sive iuri in urbe dicundo, cum collegis modo de diligentia, peritia et integritate certabat, habebaturque in bonis optimus. Patriae et libertatis amantissimus, quum in tyrannidem Napoleonteam abiiciebamur, se procul a republica habens, rure, in agris colendis literarumque studiis, ab adspectu saltem dirae servitutis remotus, indignationem concoquebat. Deletis in Russia Francorum exercitibus, Cosacci reliquias vexando persecuti, in Neerlandiam irruunt, et vaccas morbo correptas secum trahentes, qui pestem improborum hominum ex agro Ultraiectino proterruerant, pestem innocentium animalium inferunt. Ingens erat, qui periculum intelligebant, terror, ne latius serperet, multique memoria repetebant pristini temporis miserias, quo exitiosa contagio quadraginta annos per omnem fere Neerlandiam grassata, agricolas ad extremam paupertatem redegerat, ut adeo fundos vili pretio abiicerent. In illo metu et trepidatione, apparuit unum hominem interdum esse pluris, quam totam civitatem. Wttewalus, quamquam recentem libertatae patriae laetitiam, nondum constitutam imperii formam, aerarium exhaustum, aliaque haberet adversa, plurimique nil nisi de rebus publicis loquerentur, de suis cogitarent, videns mature opus esse facto, agique oportere ac vigilari, celsus et erectus difficultatibus obviam ivit. Quae singulae hominem non inertem fregissent, has ille universas superavit, dimicando ad eum finem, quoad unius opera formidolosa pestis averteretur. Sed animus si curis ac laboribus, diesque et noctes saeva hyeme tolerandis sufficeret, corpus non suffecit. Dolores acerrimi omnes artus occupavere, quibus deinde nunquam plane fuit immunis. Quae res, praeter alias, eum movisse videtur, ut oblatum hic docendae Oeconomiae munus acciperet.

Qualem habuerimus collegam et amicum, sine fraude et invidia, simplicem, pium, qui nemini se praeponeret, vultumque non modo prae se ferret bonum, sed etiam gereret animum, semper in memoria habebimus. Studens veritati, moribus severus, non ut a facetiis abhorreret, sermonem, si posset, eo referebat, unde iucunditas cum utilitate redundaret. Sententiam, licet a communi opinione discrepantem neque in vulgus probatam, non celabat, eratque unus ex paucis Hollandis, qui non omnia veteris reipublicae instituta culparet. Nunquam tamen de Rege loquebatur, quin et ab eo hunc patrem patriae iudicari appareret. Caeterum Academiae suaeque disciplinae prospexit tantum, quantum a viro illius ingenii et doctrinae exspectari potuit. Doctrina, non exiguis finibus contenta, minime scripta Graecorum Romanorumque excludat. Erant ei, quod sunt cuiusvis non inepto homini, elegantiae simul et sapientiae adiumenta: quas qui inde addiscere vellet, ei linguam aliquanto; quam fit, accuratius esse tenendam, pulchre videbat. Magna ingenia, in alto nempe locata, hoc quasi tenuius despiciunt. Sed dum elegantiam et sapientiam simulant, et pro vetusta probare student, idem faciunt, quod histriones Franci ante Voltarium, in ornatu illo aulae Parisinae Hectorem et Achillem agentes Homericum. Quo magis dolui per negotia mea fieri non potuisse, ut, quod me saepe rogavit, Catonem, Varronem et Columellam una legeremus. A me fortasse aliquid, ab eo discere potuissem multa. Nam multa sciebat, eoque ferebam iniquius, quum diceret, ex duplici hominum genere, altero scribentium, discentium altero, se esse discentium. Nescio enim, si ille suum esse putaret legendo discere, quam multorum esset, scribendo docere.

Hunc talem virum tantis virtutibus ornatum desideramus. Praesentes eas pauci animadvertent, sublatis ex oculis quaerunt omnes. Nulla scilicet in eo conspiciebatur, quod fieri amat, ubi homines plus sunt, quam videntur. Quamquam alterni gressus, quos, baculo nixus, incedendo tentabat, beneficium Neerlandiae redditum testarentur, nemo ex isto ore causam debilitatis audivit. Plura de Wttewalo dixi, quam initio proposui. Nam liber Thorbeckii est in omnium manibus, multa scriptus elegantia. Imago autem et consuetudo sic expressa sunt, ut filii secum in solitudine legentes, patrem etiam vivum ante oculos sedentem se ipsi adspicere putarent. Neque miror. Nam in eo libro et ipse Wttewalum agnovi, qui unus fui ex amicis, quos, morbo

oppressus, quum mentis compos et praesens moreretur, extremum salutari mandavit. Tu quoque, bona et pia anima, a nobis ave atque vale. Sequemur te, quo ordine Deo erit visum. Interca magna perseverantia contendemus, ne, sicuti tu non frustra vixisti, et nos olim non frustra vixisse dicamur.

Huius animi, vos, optimi adolescentes, et hic eritis testes, deinde ipsi documenta, quum praeceptorum vitaeque in Academia transactae memoriam grato sermone usurpabitis. Qui testes estis, manete iidem adiutores, et quod fecistis, facere ne cessate. Primum ac praecipuum fuit, ut, cuius disciplinae causa quisque venit, huius addiscendae viam et rationem impiger et laboriosus sequeretur. Qui praeterea satis animi et probitatis habuerunt, ut, spreto ambitu, aliquid eximium praestarent ipsi, hos ego arbitror esse laudandos, si gloriae cupiditatem sine rerum graviorum damno explere potuerint, felices.

Tales, puto, ad me venient duo iuvenes, ut singularis industriae mercedem, his solum legibus non parvi pendendam, accipiant. Quare et quibus modis hoc consecuti esse dicantur, auditote scribam Senatus Academici Facultatum iudicia recitantem :

JUDICIA.

Ego primum vobis, Gerarde de Vries, Abrahami, cari mihi nominis, fili, et Samuel Sarphati, Academiae nostrae alumni, quantum meremini, quod non exiguum est, tantum gratulor. Ioannes quidem Ludovicus Schlimmer, Medicinae apud nos studiosus, sortem habuit infelicem, et solatio eget. Facultas Medica librum illius aureo numo dignum censuit, antequam auctorem cognoverat. Cognito, etiam si voluisset, numum decernere non potuit, quia legitimum tempus in Academia non transegit. Si me audit, animum propterea non demittet, sed res suas, ut incepit, ita peraget. Deinde honoris causa nomino Andream Cornelium van Heusde, Hermannum Henricum Kemink, Ultraiectinos, et Ioannem Goldschmid Nanninga, Groninganum, qui, quod viribus deesset, voluntate suppleverint.

Denique, quod precatus sum a Deo Optimo Maximo, illo die, quo Magistratum suscepi, ea res ne mihi Academiaeque male atque infeliciter eveniret,

sed dignitatem tueri, salvoque et incolumi sine labe et dedecore successori tradere contingeret; hoc an totum impetraverim, dicere non ausim. Tamen sat multa impetravi, ut animi adversus divinam bonitatem vere grati causas habeam iustissimas. Itaque munus Rectoris Magnifici depono: laetus ideo an tristis? Ante annum nunquam fore putabam; ut dubitare possem. Nunc non satis scio, nisi iucundam rerum multarum recordationem illud mihi tempus reliquit. Sed quidquid depono, meum Academiae amorem, Curatorum existimationem, Collegarum amicitiam, horum denique adolescentium caritatem nunquam deponam.

D I X I.

ANNOTATIO.

- P. 8. *Cum stirpe Guilielmi.* Quamquam Guilielmus III non reliquerit prolem, Ioannes tamen Guilielmus Friso recte Guilielmum I in maioribus suis numerare poterat. Illis, qui hoc sive non intelligebant, sive intelligere nolebant, ostenderunt Scharp, *Leerrede 8 Maart 1791.* Van der Aa, *Leven van Prins Willem V D. I.* p. 55. et Cl. De Cranc, *Orat. de Ioanne Mauritio, cognomine Americano,* Annal. Acad. Groning. a. 1816.
- P. 8. *Calumniatores.* In his unus ante alios caput extulit, homo Germanus, quem nominare me pudet, licet eum, mendacis de historia Neerlandica libri auctorem, in Hollandiam venire, et, quasi re praclare gesta, eruditos viros salutare non puduerit. Sive ea sit malevolentia, sive ignorantia, sive studium laudis a novitate captandae, contemptu dignus est. Deberi ea sors nobis videtur, ut, ne de Francis dicam, Germani res Neerlandicas perverse plerumque tradant et corrumpant. Nemo fere unquam erroribus fuit immunis, quos ne pueri quidem nostri admittunt. Exempla exstant, tam multa, quam fatua. A. H. Niemeyerus in libello Germanico *de legendis Graecis poetis*, qui prodiit Hallae 1792, scripsit: «Severa illa literarum colendarum ratio (Grammatica et Etymologica) qua pulcherrimum illud vineulum, vel, ut Euripides dixit, ἡδίστα συζυγία Musarum et Charitum, erat dissolutum, hodie scholas Philologorum deseruit, neque fortasse erraverim, si exercitus Germanicos (a. 1787) in eam quoque regionem, ubi ista severitas maxime vigeat, patriam scilicet Burmannorum et Valckenaeriorum, plus elegantiae et humanitatis intulisse dixerim.» Niemeyerum propterea iure reprehendit interpres Hollandus, qui libellum edidit a. 1799: et Cl. H. Bosscha in annot. ad Orationem suam *de Batavorum ingenii* sq. a. 1804., hoc vocat *insolentem, quamvis ridiculam, iactantiam viri ceteroquin laudatissimi.* Ridicula certe est comparatio C. D. Beckii *Hist. Univ. T. II. p. 308:* qui, postquam dixerat, in nulla populi paullo humanioris historia inveniri exemplum tantae crudelitatis, quanta fuit Triumvirorum constituendae reipublicae Romanae, subiecit: «als ich diess schreib, waren noch nicht die schrecklichen Ausschweifungen einiger Regimenter zu Herzogenbusch (am 5 — 9 Nov. — S. histor. Portefenille 1787) bekannt.» De Ioanne Mullero, illo, qui laudes Cornelii Taciti affectabat, et a nonnullis, satis imperite, Tacitus Helvetius appellatur, nihil dicam. Sufficiat verba Latine apponere ex *Hist. Univ. Lib. I. cap. 7.* «Ad orientem Ponti Euxini iacebat regio Colchorum, parva

et paludosa, in quam crebrae gravesque pluviae decidebant. Agri plani, in multas fossas secti, domus in litore, pleraeque palis superstructae. Homines obesi, corpore haud ita proceri. Lingua dura, sine elegantia. Erant Hollandi veterum. Quin etiam princeps fluvius Phasis, sienti Rhenus, arenis absorptus, tandem non amplius apparuit. » Di talem a terris! Quid alios praeterea memorabo, ubi Heerenius, vir ille probus, diligens et doctus, in Enchiridio Historiae recentioris, ad annum 1711 scribere potuerit, factionem Arausiacam in republica nostra mansisse, ideo, quod Guilielmus IV titulum *Principis Arausiaci* haereditate a Guilielmo III accepisset?

- P. 8. *Institutis.* Exstant ab ipso Guilielmo edita. Liberalitas praecipue apparet, si cum institutis aliarum Academiarum comparentur. In nostris cernitur ingenium reipublicae, in peregrinis, regni. Confer. Oratio Cl. Adr. Cath. Holtii de *Liberalitate maiorum nostrorum, quae Academiis instituendis augendisque cognita est*, Ultrai. a. 1836. Ea liberalitas apparet in multis rebus, etiam in forma imperii. Non *Cancellarium* aliquem, dicit Holtius, praeposuerunt, Pontificiae dominationis opus, in multis Reformati nominis Universitatibus retentum, sed *Curatores*: nomen planum et mite, et Batavae indoli accommodatum. Haec mihi legenti in memoriam redibat, quod relatam est in Resolut. Curat. Leid. Mss. Voll. II. pag. 215, Rectorem et Senatum a. 1593 ab Ordinibus Hollandiae voluisse petere, ut nobilis aliqua persona Cancellarius Universitatis constitueretur. Ex Actis Acad. eiusdem anni apparet, Ioan. Oldenbarneveldium Rectori Heurnio fuisse auctorem, *ne quid tale eo tempore peteretur.*

- P. 8. *Urbe.* Moenia labefactata hic illic ruinam minabantur. Sed cuius in Hollandia oppidi cives tale depositum tuerentur fortius, quam quibus recens defensa obsidio tantos dabat animos? aut quinam hoc sibi per vim eripi ferrent iniquis, quod suo sanguine, quod toleranda fame, quod contemnenda peste essent meriti? Et aliae urbes sua moenia novae Academiae pandebant. Leidae tunc invidere tam vehementer, audebat nulla. Undecim quidem annis post a factione Leicestriana agitata fuit de sede Ultraiectum transferenda, sed ea improbitas delusa est: neque omen ciconiae pii et simplices maiores frustra acceperunt. Narravit P. Cunaeus in Orat. pag. 8. « Traditum literarum monumentis ab iis fuit, quibus annotare singula curae erat, hoc ipso die, nimirum octavo huius mensis, interea dum studiorum honores primitiaeque in hanc urbem inferebantur, ingenti omnium admiratione diu ante consuetum tempus, advectam ciconiam esse, quae profecto avis et olim et hodie, consentientibus mortalium iudiciis, laetum facere auspicium, ac rerum esse optimarum nuntia credita est. » Est et Hadriani Iunii carmen, *Angurium in Novam Academiam, de hac ciconia, quae volavit*

Nuntia laetitiae, circum praetoria pennis

Concita remigibus,

Quando coronatos studiorum invexit honores

Primitiasque novas

Turba Deum.

P. 8. *Tempore.* Nostrī homines, exemplo R. Agricolae, W. Gansfortii, Erasmi, aliorum, commoti; intelligere incoeperant, quid fieri possent. Sensus libertatis, qui tota fere Europa vigeat, ubi in singulis hominibus exseri non poterat, in corporibus et Collegiis ostendebatur, et apud nos, nondum servituti assuetos, facilius in Academia explicabatur. Vel ipsa Academiae opinio et nomen habebatur documentum libertatis et iuris. Hollandis praeterea accedebat animus, quia Guilielmus adeo de re summa non desperabat, ut in mediis belli terroribus hoc auderet, Hispani autem fiebant tardiores, qui tantam constantiam animadverterent.

P. 8. *Celeritate.* Guilielmus iam diu ante, arbitror, hoc beneficium Hollandiae destinavit, fortasse iam tum, quum Brabantinorum querelas adiuuabat, qui Granvellanum a. 1562 Academiam Duaci condidisse aegre ferebant. Nunc consilium, die 28 Decembris mensis a. 1574 captum, die quarto Ianuarii 1575 per Ordines effecit, iamque die 8 Februarii Academia erat. Agebatur enim de rebus inter Hispanum regem et Hollandos componendis. Academia si ante res compositas esset, eo foedere excipi poterat. Edictum Ordinum anno 1574 notatum est, quia anni initium a Paschate sumebant. Idque brevi post mutatum est, sicuti etiam, per Guilielmum et Ordines, accepimus Gregorianum stilum, quem tamen in libellis publicis appellari Gregorianum Curia Hollandiae noluit, idque fecisse aliquando Vulcanium aegre tulit. Dabo epistolam ex Actis Academicis:

Praeses ac Senatus Curiae Hollandiae

Zelandiae ac Frisiae.

Magnifici Doctissimi viri.

Exhibuit nobis Doctor Albertus de Veer Amstelodamus literas, quas ab inclita vestra Academia in doctrinae suae testimonium obtinuit, cumque ex earumdem tenore ad praxin se transferre ac de more Curiae nostrae Advocatorum albo inseribi peteret, lectis in Senatu literis, incidimus in haec postrema verba, quae ita habent: « Datum Lugduni Batavorum anno MDCLXXXV die vero Iunii sexto, *stilo Gregoriano.* » Admirati novam stili Gregoriani appellationem, tandem a Gregorio Pontifice (qui et bon Compange dictus fuit) eam manasse coniecimus. Cum itaque nos non ex Pontificis (cuius iam merito iugum excussimus) sed gloriosae memoriae Principis Aurangiae ac Reipub. Hollandiae Ordinum iussu novo iam hoc stilo utimur, indignum putavimus tantum etiamnum in hac reformata et libera Republica Pontifici honoris tribui. Quam ob causam Graphio nostro, ut vobis Ampliss. Viri, indicaret mandavimus, nosque communi consensu statuuisse, *neminem posthac in Advocatorum album assumpturos, quorum testimoniales literae Gregoriani stili mentionem faciant.* Supradicti igitur Domini Doctoris Alberti de Veer literas remittimus, ut ab Academiae vestrae a secretis ver-

bum illud ultimum emendetur ac in posterum omittatur. His Ampliss. doctissimique viri valete, Deusque Opt. Max. vos servet incolumes. Datum Haghis anno Domini MDCLXXXV, die vero mensis Septembris XVIII.

P. Hanneman.

Bonav. Vulcanius respondit, Senatam Academicam ita esse facturam, sed eam suam scribae fuisse culpam, illoque Gregoriano stili nomine semel modo in publicis literis usum, idque fecisse exemplo I. Scaligeri, cuius studio se errasse, non Pontificis. Haec referenda sunt ad ea, quae Cl. de Crane disputavit in duobus libellis *de stilo novo* editis a. 1826 et a. 1835.

- P. 8. *Libertatis praesidium.* Vel ipsum Academiae nomen, praesertim ita institutae, opinionem libertatis ferebat. Quam libertatem hic intelligerent nostri maiores, vel apparere potest ex Epigrammatis Iani Dousae:

Salvius Iulianus ad Iustitiam

Lovanium fructu nos tantum accepit et usu.

Hic etiam nexu me iuvat esse tuum.

Respondet Iustitia.

Nec fructu Grudii nos accepere nec usu;

Namque Papam, non me nunc locus ille colit.

Ad Ciceronem.

Lugdunum venias Tulli, aut famulare necesse est.

Maranum patitur Belga Italusque iugum.

- P. 8. *Pontifici Romano et regi Hispaniae.* Nota sunt ingenium Philippi II et opinio tam de regia maiestate, quam de sanctitate Pontificis Romani. Ratio necessitudinis, quam Pontifices cum regibus volebant, optime cognoscitur ex orationibus, quas Muretus Romae multas habuit. Orationem pro rege Francisco III ad Pium IV ita finivit: « Haec habuimus, Beatissime Pater, quae tibi Francisci II Christianissimi Regis nomine exponeremus. Nunc, cum idem Scotiae regnum obtineat, una ipse cum Maria uxore, a qua illud dotis nomine accepit, omnes tibi eius et opes et copias deferunt, seque omnibus in rebus auctoritati tuae libentissime obtemperaturos, omnemque tibi, quae a filiis debetur, obedientiam praestituros pollicentur. » Disciplina Lovaniensis et Duacensis intelligitur ex historia et exitu utriusque Academiae. Veteres autem Brabantini non minus alacres quam Hollandi in tuenda libertate videbantur, idque in Academia Lovaniensi a. 1568 significaverunt. Nam quum A. Delrio orationem *de laudibus ducis Albani* habebat, eam auditores tam iniquis animis accepere, ut praec strepitu pedumque pulsu et sibilis discedere cogeretur.

- P. 8. *Typographiam*. Edictum exstat apud Borrium. Prototypographus, Episcopus, Inquisitores, Concilium Tridentinum, libertati

Nomina sunt ipso paene timenda sono.

Conf. *Dissertatio - Historico Iuridica de Iuribus Typographorum et Bibliopolarum in Regno Belgico*, defensa ab I. T. Bodel Nyenhuis Leidae a 1819. Ex hac dissertatione, doctrinam et iudicium auctoris testante, nonnulla excerpit libelloque suo *De Libertate in Neerlandiis typographica* adiecit is, qui Opuscula Miscellanea Koppenii ex lingua Germanica in vernaculam transtulit Arnhemiae a. 1825. Romae quoque olim sub Domitiano in libros saevitum est. In foro urebantur. Sed illo igne, ut dicit Tacitus in *Vita Agricolae* cap. 2, vox populi Romani et libertas Senatus et conscientia generis humani non abolebatur.

- P. 8. *Nova aetas*. Non metus quidem erat ne cum Hispanis ita coalesceremus, ut unum e duabus nationibus feret corpus. Nimia morum dissimilitudo obstabat, libertatis illa potentissima in parvis populis conservatrix. Vere Bodinus in egregio libro *De Republica* V. 1. « Quod Belgae ab Hispanorum imperio defecerunt, hanc potissimum defectionis causam fuisse constat, quod Hispanorum mores suis dissimillimos ferre non possent. » Egregius est locus H. Grotii I *Annal.* pag. 4. Harenus in annot. ad *Geusios* suos illustre huius odii exemplum affert, dicens, Hispanas cohortes, quae gloria virtutis omnes omnium nationum exercitus superabant, nunquam rem bene gessisse, ubi Neerlandi Imperatori parebant. Consuetudo tamen cum Hispanis quotidiana, exempla principum Neerlandorum, crescens linguae peregrinae usus, alia, periculum minabantur, quod prudentiores non latuit. Academia multam periculi partem avertere poterat. Visere Hispanas et alienas Academias, quod quotidie in recens mota discendi cupiditate fiebat, sicuti utile esse poterat adolescentibus civitatis iam confirmatae, ita noxium erat adolescentibus civitatis confirmandae. Peregrinandi studium iam sat ipsum habet dulcedinis; quid, si honesta litterarum causa accedat? Quam commune esset illud peregrinandi studium, vel ex carminibus I. Dousae apparet, qui filium Ianum morbo in itinere extra patriam contracto amisit. Nobilitas, sic cecinit *Funebr.* I. 2,

Incauto iuveni, patria mutare relicta,
 Flagrantes alio sidere suasit agros;
 In coelum tollens externa, domestica damnans
 Omnia. Quid mirum? Mos ita noster habet.

Tanta nimirum huius moris erat vis, ut ne Dousa quidem restiterit, et clausa nobis Hispania, itum sit in Franciam, ex Scylla in Charybdin. Quod Catoni in lingua Graeca, hoc Dousae alisque in Francica accidit. A. 1598 Franciscus Dousa vivebat Parisiis *linguae discendae et morum formandorum causa*, ut ipse scripsit Lipsio, in *Syll. Burm.* T. I. p. 233. Lipsius I

Cent. Epist. 22. ad Lanoyum: « Risimus non semel istiusmodi histriones, qui ab Italia aut Gallia novi, gestus nescio quos mimicos moleste usurpabant, et delicias parum, non dicam civiles, sed viriles. Galliam cogitas? Levitatem etiam et vanitatem, quae in pleraque gente. » Exemplum Mauriti, Hollandum sermonem laudantis, parum valuit. Quantum maiores nostri in rebus peregrinis et quam brevi tempore profecerint, etiam apparet ex epistola I. Crucii, qui fuit Rector Rector Gymnasii Delfensis. Ille a. 1650 scribebat adolescenti H. Bleyswyekio, tunc in Francia Iurisprudentiae operam danti. Postquam appellavit eam regionem *cultissimam terrarum, comitatis et morum magistram, Minervae sedem, Musarum domicilium*, addit p. 561: « Quae hodie lingua gratior, quae frequentior in Aulis Regum ac Principum? quae receptio in acadibus Magnatum? In causidicina, pro tribunali, in Comitibus Ordinum, in agitandis consiliis, in obeundis legationibus ad exteros? Ubi usum suum non habet? cui non conciliat gratiam? quem non commendat? Tu, si me audis, cura ut ea instructus ad nos redeas, eo gratior futurus tuis, quod non doctior solum, sed et disertior ab ea rediturus. » Tristis experientia monstravit, quam libentes Franci tales opiniones acceperint, quibusque modis aluerint. Verissime Grotius *Epist. 519*: « Cardinalis Ricelaeus in urbe et Academia sui nominis artes et scientias omnes vult doceri sermone Gallico, ac sic eius sermonis non minus quam imperii prolatare limites. » Et Ulricus Huberus *Opusc. Min. Orat. X. pag. 219*: « Nam id iam Galli magno successu agunt, ut suam linguam loco Romanae universalem dominantemque in Europa faciant, quod utinam aliquando maioris et dominantioris successus omen initiumque fuisse non videatur! » Grotius ita scripsit Guilielmo fratri a. 1640, Huberus a. 1678. Iamque anno 1752 Voltarius *Oper. T. XLVIII. pag. 531* gloriari potuit ad amicos Academicos: « Je suis toujours émerveillé des progrès que notre langue a faits dans les pays étrangers; on est en France de quelque côté que l'on se tourne. Vous avez acquis, messieurs, la monarchie universelle, qu'on reprochait à Louis XIV, et qu'il était bien loin d'avoir. » Guilielmus I, ut eo redeam, volebat novam aetatem, Neerlandos, *patriotas*, ut se ipse in Epistola ad Ordines appellavit *amicum vestrum et patriotam*: idque nomen *patriotae* tunc erat oppositum nomini Hispano.

- P. 8. *Tyrannidem a civitatibus defendunt.* Burmannus Secundus in Dedicazione *Analect. Belgic. T. I. ad Burginagistros Amstelodamenses* ita scripsit: « Ut adsequerer consilium et institutum illud, in exemplum commendandum, quod se olim in condenda Academia Leidensi sibi proposuisse, diplomate perquam laudabili, testatus fuit Auriacorum Principum maximus Guilielmus I, ut ab Historiarum Professoribus docerentur, et narrarentur illa, quibus liberae Civitates, omni tyrannide sublata, recte possint administrari et congruentem Libertati disciplinam servarent et propagarent. Unde Burmannus haec acceperit, adhuc frustra quaesivi. In Diplomate, quod Guilielmus nomine Philippi II edidit, non leguntur, neque in Statutis Universitatis d. 2 Junii 1575. Statuta autem Ordinum Hollandiae et Westfrisiae a. 1631 huc non pertinent. Quo animo Philippus II acceperit, quod suo nomine Academia Leidiae esset condita, non legi. Quum Guilielmum a. 1580 publice devovebat, libellum edi iussit a iuratis

Typographis suarum Universitatum Lovaniensis et Duacensis. Theologi quidem Lovanienses quid iudicarent, constat ex epistola N. Buyckii ad I. Lipsium *Sylloge Epist.* et Burm. T. I. pag. 612: *esse Academiam illegitimam, quod non sit a legitimo Principe instituta, aut a Pontifice Maximo approbata; iidem praeterea « omnes habebant Schismaticos, qui, licet Catholici sint, in Academia inscripti, imo non inscripti, lectiones audiunt. »* Buyckius illud probat, hoc ita excusat, ut dicat, multos inscribi, quo forum urbarium declinent, seque privilegiato subiicientes et ab excubiis, vectigalibus, et aliis divexationibus liberentur, concurrentes ad Academiam, tamquam ad Asylum, non tamen propterea eam probantes, ut legitimam. Exstant edicta Ordinum nostrorum, ne qui filios in Academias religioni et libertati inimicas mitterent, aut in disciplinam Iesuitarum traderent. Burmannus credere videtur, Ordines hoc deerevisse propter illam Lovaniensium Censuram. Sed edicta Censuram, ni fallor, praecesserunt. Neque alibi ius Academiae nostrae agnoscebant. Caesaroduni Turo- num et religionem calumniabantur, et dicebant nos in numero Academiarum non censi. Opera Bandii a. 1592 factum, ut, qui Leidae gradum acceperant, legitime promoti viderentur: v. *Epist.* p. 42. Iluc pertinet deliberatio de ratione, qua Swanenburgius iureiurando, quod regi Hispaniae in Academia Duacensi praestiterat, solveretur. Conf. *Acta Acad.* T. VI. p. 41 — 43. Quid pro nobis fecerint Henricus IV et Ludovicus XIII, notum est. Mirum, a. 1696, Medico, qui Leidae factus erat Doctor, Rurimundae fuisse vetitum artem facere, idque auctoritate regis Hispaniae. Senatus scripsit Ordinibus, Ordines Residenti suo Bruxellis. Causas autem, cur Guilielmus Academiam condiderit, ipse in Diplomate explicavit, et ex Diplomate H. Grotius *Hist.* V. p. 266: « Lugdunum Batavorum liberalibus studiis sedem Arausionensis legerat, ne metu sumtus longinqui populus inter arma natus feritatem atque incitiam indueret. Eodemque remedio civitas adversus obsidii clades recoleatur, quae clara fidei et constantiae, oblata tributorum remissione, hoc praemium maluerat. Praecipue movebat religio, columen partium, cuius explicandae munus opifices haecenus, aut e rudi plebe literarum inexeriti sibi sumserant: dum labor ipse honorum exspes et certus paupertatis, docentium discentiumque penuriam facit. » Multi deinde Professores in Orationibus hoc argumentum attigere, ut Hemsterhusius a. 1747. pag. 33. et Valcken. a. 1749. In verbis Grotii notanda sunt illa *oblata tributorum remissione*. Vidi enim, qui ea de re dubitent.

- P. 8. *Philippi sui*. Hic Philippus, natus a. 1554 in arce Burensi, nomen accepit a Philippo, filio Caroli V, postea rege Hispaniae. Matrem Annam Egmondanam mature amisit. Puer multae spei, praeclaris animi et ingenii bonis ornatus, praeceptorem habuit Everardum Harium. Iunius Philippo suum *Nomenclatorem* dedicavit, scripsitque: « Te in non dubiam liberalis eruditionis ac praeclarae scientiae spem, Everardo Hario, pueritiae tuae formatori, singularis doctrinae iuveni, credidit Illustriss. tuus genitor. » Corn. Gemma in libro *de Naturae divinis Characterismis* p. 60 vocat « praeclarae institutionis ac generosae indolis adolescentem. » Patrem Guilielmum amabat unice, neque in Hispania amare desiit. Testis est epistola ad Comitem Ianum Nassavium, scripta Alcalae 30 Iunii 1576, edita in *Archivis domus Araus. et Nassa*. T. V. p. 369: « considérant la grande obligation dont me sens

chargé envers vous — pour le continuell secours et grande assistance qu'avec tant de léanté avés monstré à Monseigneur mon père durant ses adversités. » De vita Philippi pulchre exposuit Cl. I. P. van Capelle Harlemi a. 1829. et merito quaesivit, quod etiam fecerunt La Pisius, Bellofortius, alii, cur Guilielmus I, quum a. 1567 sub adventum ducis Albani hinc se Dillenburgum reciperet, Philippum Lovanii reliquerit. Multa hic possunt conici; ipse Guilielmus nusquam, cur fecerit, explicavit. Quod Capellus putat ideo inprimis fecisse, ne, si Philippum secum in erroribus circumduceret, literarum studia impediret, potuisset, credo, mittere aliquo in Germaniam, ut postea misit Mauritium: neque sic noti erant Hispani, ut privilegia adversus suum genus servarent. Quam aegre casum filii tulerit Guilielmus, apparuit vel ex *Apologia* pag. 141: « Opt vertooch te dier causen by die van der Universiteyt aen hen ghedaen, dien barbarischen ende onbeleefden Vargas gaf dese antwoorde in quade Latynsche tale: *Non curamus vestros privilegios.* » Nonnulla praeterea huc pertinentia reperiuntur in annotationibus Hasselti ad *Apologiam*, quae prodiit Arnhemiae a. 1798 ex typographeo Iacobi Nyhoff: adde *Verzamelingen en onuitgegevene stukken van Bondam II.* p. 351. et Idsinga *Staatsrecht I.* p. 133. De Everardo Hario, Philippi praeceptore, nihil cognovi. Cannegieterus, qui in Praefatione ad *Tristia Henrici Harii* de gente ista nonnulla annotavit, Everardum non attigit.

- P. 8. *Hollandiae perierit.* Quid non educatio valet in animos iuvenes, Iesuitarum praecipue, qui tunc unicum fere hoc opus habentes, ante alios omnes excellebant! Margaritam Parmensem, adeo virilis animi mulierem, ut ne barbula quidem in mento et superiori labello decisset, neque alienam ab iis rebus, quas vita Principum ferebat, adeo fecere religiosam, ut, narrante Strada *B. Belg. I.* p. 51, « singulis annis, tum in Sanctiori hebdomade, duodenis pauperibus puellis pedes (quos a sordibus purgatos ante vetuerat) ablueret. » De Philippo dixit Heydanus in *Orat.* pag. 18: « Philippus pene adhuc puer, Lovanii studiis operans, contra ius gentium surreptus, etiam Hispaniam in captivitatem abductus, iniuste negabatur patri et patriae. Et generosus spiritus, sive diutina servitute oppressus, sive lento pharmaco corruptus, rebus nostris inutilis redditus est. » Quod de pharmaco tunc fuit iactatum, licet nihil comperti sit, a more saeculi non abhorret. Caeterum Philippi ingenium hinc pulchrius enitescit, qui ne sic quidem pietatem erga patrem exuerit, et libertatis sensum diu servaverit. A. 1577 Guilielmo scripsit, quam ipsum servitutis et custodiae pigeret. Fulmen ceciderat in altissimam turrim Escorialis: « au dessus du clochier estoient mises 4 ou 5 grosses boules, toutes dorées et pleines de beaucoup de reliques, pour la conserver de semblables périls, mais cette fois ne firent point de miracle. » Epistola Philippi est in *Archivis* Vol. VI. p. 102, in quo et manu scriptum nomen lithographum refertur. Effigies Philippi expressa est in numis apud van Loon, et I. de Vries et I. C. de Jonge; quorum ille dedit numum a. 1596, hi a. 1605. Operae pretium est videre, quid ex alio numo coniciant de clandestino matrimonio Philippi et Margaritae Bogaerts, pag. 58.

- P. 8. *Iustinus Nassavius.* Nemo ex omnibus Oratoribus nostris Iustinum memoravit. Solus Tewaterus

in *Orat.* anni 1790, prudenter, ut solebat, postquam dixerat: « in qua Academia uterque Guilielmi I filius, aliique de gente Nassavia literarum studiis non vulgarem navarunt operam; » in annotatione addidit: « Iustinus a Nassau a. 1576; » Tum et alios subiecit. Haec est nimia religio. In Bibliotheca Academiae nostrae, inter Mss. Vulcanii, est *Horoscopus Iustini a Nassou per Io. Stadium*, Gandavi 25 Iunii 1571. Nescio an libellus sit editus. Pauca excerpti. « Iustinus natus a. 1562, ratione Romana die Mercurii hora septima et octo sec. pomerid. Ingenii dotes satis abstrusae sunt, neque adparebunt facile, ipseque neque ad literas neque ad studia animum (nisi coactus: sed quid facies invita Minerva?) applicabit. Armis et militari gloria clarus futurus est ab a. 35 aetatis usque ad 47, quo tempore omnes suos aequales gestarum rerum fama et laude superabit. Ducet uxorem potentem et nobilem a. 30, idque ex principum commendatione. Extra patriam, quam domi, erit fortunatior. Odio habebitur a nonnullis Ecclesiasticis, sed obscuris, qui eius existimationem nullo successu lacerare conabuntur. Crescet potentium heroum favore et heroinarum. Bene de omnibus merebitur, qui ipsius tenuem et obscuram nunc quidem fortunam protexerunt. » Iustinus praeceptorem habuit domesticum Rembertum Horraeum, quem Mauritius a. 1587 Curatoribus Academiae commendavit. Exstat epistola in *Resolut. Curat.* Mss. Vol. I. pag. 221. Fabricius in *Orat. in Natal. III. Academiae Lugd. Bat.* a. 1725. pag. 17: « Guilielmus, » inquit, filiorum natu maiorem (Mauritium) in carissimo pignore ipsemet capturus sui consilii experimentum huc misit. Videtis opinionem Principis de utilitate Academiae ad Principes patriae parandos. » Revera Guilielmus hoc experimentum prius cepit in Iustino. Et recte. Nam pluris intererat, ne Mauritius, quam Iustinus, in potestatem Hispanorum veniret. Memoratu autem dignum est, quod, quum adolescentes Academici a. 1576 epistolam Latinam Rectori et Professoribus scribebant, rogantes privilegia quaedam et immunitatem tributorum, Iustinus hic Nassavius suam, omnium nomine, manum solus apposuit. Epistola servata est in *Resolut. Curat.* Mss. Ex iisdem *Resolut.* porro apparet, quanta cura Guilielmus Academiae consuluerit. Idoneos doctores quaerebat, libros Bibliothecae dabat, et quid non faciebat? *Acta* quoque *Academica* Mss. eundem Guilielmi animum ostendunt. Ipsum a. 1580 magistratum urbanum praesens reprehendit, quod minus Academiae causa facerent, quam par esset.

P. 9. *Petreio Tiara.* Frisium nomen fuisse videtur *Pier Tjeerds*. Ni poëta fuisset, fortasse ex praenomine *Pier* fecisset *Pierius*. Erat nimirum superbius in poëta. De *Tiara* accurate exposuit et auctores indicavit Hoefuffius in *Parnaso Lat. Belg.* p. 30. Saepe fuit Academiae Rector. Guilielmus I eum a. 1577 iterum eo honore ornavit. Epistola Guilielmi haec est:

Guilielmus Dei gratia Princeps Auroicae Comes a Nassau Baro ac Dominus in Breda
in Diest caet.

Redditae sunt nobis literae vestrae, quas postridie Kal. Febr. ad nos inde dedistis. E quibus pro more institutoque vestrae Academiae nomina tria vestri Collegii a vobis designata

comperimus, ut desinente iam Dñi Fuggerei Rectoratu, ex iis unum, qui eidem succedat, in sequentem annum deliganus. Et quia tum vestrorum omnium, tum universi Senatus Lugduncensis commendatione D. Petreius Tiara, graecae linguae Professor, ad huiusmodi subeundum munus iam pridem longo usu ydoneus censetur, merito illum Rectoratui dictae Academiae per integrum sequentem annum praefecimus, omnibusque aliis, quorum intererit, pro Rectore agnosci, honorarique volumus. Valet. Middelburgi vii Februarii anno sesquimillesimo septuagesimo septimo.

Vobis toto pectore addictissimus

Guillus de Nassau.

Comitas Guilielmi in huiusmodi epistolis etiam cernitur. Initio eadem erat Mauriti. Deinde maior quaedam gravitas, conspicua quoque in negligentia manus, quam nonnulli homines interpretantur maiestatem. Ista autem Epistolae, ut nunc Decreta Regia, palam e suggestu a scribis Academicis recitabantur.

- P. 9. *Erant duo. Die 5 Augusti, Theodoricus Leuwen, Delfensis. Die 19 Augusti, Theodoricus van der Laen, Haerlemensis.* Nomen Leuwiorum illis temporibus satis cognitum erat, et in *Epistolis Clar. Viror.* a Bertio editis non una est Theodori a Leuwen ad Mylium amicum, ut pag. 663: « Crastino die, qui Iulii sextus est, Professores Leidae praelectiones auspicabuntur in omnibus Facultatibus. Sed periculum est, ne Professorum labori atque dignitati auditorum numerus non respondeat. Ego, si licuerit per negotia, quae me fere a libris meis studiisque abdueunt, illuc me conferam. » Scripta est epistola eodem hoc anno 1575. Erat ergo tunc nullus discipulus. Caeterum Catalogi nominum in Albo inscriptorum supersunt omnes, perpetuo ordine ab initio ad hunc diem deducti; exceptis annis, quos in Franca servitate transegimus. Iam ab aliquo hinc tempore occupati sumus in scribendo novo Catalogorum istorum exemplo. Nam et vetustiores saepe ad legendum sunt difficillimi, et unius exempli copia niniuum habet pereundi periculum. Dictu autem incredibile est, quam saepe cum populares nostri, tum alii ex omnibus fere terrarum partibus, antiqua nomina quaerant. Vellem sua quisque manu suum nomen scripsisset. Quanto maioris momenti fuissent Catalogi? Heydanus in *Orat.* p. 68 narrat, « Mauritium et Henricum sua nomina manibus propriis matriculae nostrae inscripsisse. » De Mauritio dubito. Est eadem manus Rectoris Heurnii, paullo turbatior, ut videtur, et dubitantis, quomodo esset scripturus. Et nomen *Mauritii* literis grandioribus quam alia nomina, positum est. Die 19 Aprilis a. 1583 nna cum Mauritio tres nobili genere in Album relati sunt. Ordo hic est:

Nobiliss. ac Generosiss. Comes Mauritius a Nassou.

Nobiliss. ac Generosiss. Comes Philippus a Nassou.

Philippus de Merode, filius baronis de Peterssem.

Guilielmus de Melville.

Frater Mauritiū suū ipse nomen posuisse videtur. Heurnius, iterum Rector, ei totam peculiarem paginam in Albo dedit. Scriptum est die 4 Ianuarii 1594.

Nobilissimus ac Generosissimus Comes

henrycus fredericus

a nassau.

De Henrico confirmavit Spanhemius in *Laudatione*: « Nostra Academia de tanti alumni manu, Albo suo Kal. Ian. a. 1594 inserta, merito sibi gratulatur. » Henricus recensensus est Die Sabbathi xx Febr. 1594, una cum I. Scaligero et C. Clasio. Cur Mauritius, qui mense Julio 1582 Leidam venerit, et iam 8 Febr. a. 1583 cum Philippo Comite solemniter Professorum coenae interfuerit, inscriptus sit in Albo die 19 Aprilis 1583, ignoro. In hac parte vitae Mauritiū multa sunt obscura. Post Heidelbergam aliquamdiu fuit in urbe Bredae. Inde brevi Leidam discederet, quod die 19 Martii 1578 scripsit Maria patrui Iano Nassavio in *Archiv* T. VI. p. 330. Postea de Francia cogitatum est. Tandem Leidam venit. Cura, quam Guilhelmus pro eo gerebat, in hac re eluect. Nam ille nihil temere faciebat, minime, sine gravi causa, consilia tam saepe mutabat. Coenae interfuisse Mauritium, video ex Actis: « Eodem die coena habita in aedibus Elisabethae Daems, ad quam venerunt D. Comites a Nassou, Coss. Leidenses et alii. » Fortasse ea coena Principum causa fuit lautior. Constitit enim 86 florenis. De sumtu in cibum cum hospita convenerant prius. Erat 38 floreni. Hospita postridie querebatur se fecisse detrimentum. « Visum est Senatui Academico ut decimo die Februarii Professores ibi rursus coenarent. Ita factum. Singuli solverunt florenum unum. » Convivia ista iam coepta sunt a. 1579. Acta Senat. d. 9 Febr. 1579: « Decretum est convivium publicum haberetur, conciliandae benevolentiae Magistratus, sumptu Academiae. Habitum: et vocati Curatores magistratusque. Magistratus e Collegio suo quatuor misit. Sumptus fuerunt ad florenos xxviii circiter. Vinum gratuitum (ad amphoras xvi) praebuit Magistratus. » Hoc accidit Rectore I. Lipsio, qui ipse Acta Senatus scripsit. Haec annotare et ex Actis in lucem edere, nonnullis sine dubio videbitur levius. Mihi non visum fuit, ut neque illud, brevi post a Senatu fuisse decretum *ad Promotionis actum* vocare Magistratus Leidenses et Comites Nassavios.

9. *Quatuordecim.* Initia Academiae praeclare exposuit Grotius *Histor.* V. p. 266, 267. Numerus adolescentium in albo inscriptus fuit:

a. 1575 — 2.

a. 1576 — 14.

a. 1577 — 26.

a. 1578 — 84.

a. 1579 — 104.

a. 1580 — 121.

a. 1581 — 149.

- P. 9. *Philippi Marnixii.* Marnixius alium, ut videtur, filium erudiendum commisit B. Vulcanio Antverpiae a. 1580. Conf. Epist. in *Sylloge Bertii* pag. 830 sq. : « Iudicium tuum de praeceptis Grammaticis non plane improbo, sed ita tamen ut hoc nomine haud ediscendas censeam infinitas regulas et nescio quae magica carmina, quae in scholis solent ad nauseam et vero ad mortem usque pueris sine ullo intellectu decantari. Si sensero ad literas non esse aptum eius ingenium, aliud mihi inducam in animum. Neque enim volo invita illum Minerva aetatem in studiis sine fructu terere. » Notum est, cur Marnixius ab anno 1586 procul se a re publica habens, primum in Zelandia, deinde duos postremos vitae annos Leidae transegerit. Nonnulli perverse tradunt, privatam omni tempore vixisse Leidae in villa *Suburbana*, decepti fortasse epistolis Marnixii in *Sylloge Bertiana*, quas dedit ex *Suburgo*, et *praedio Suburgano* et *Suburbio Suburgano*. Illud *Suburgum* est pagus *West-Souburg* inter *Medioburgum* et *Vlissingam*, cuius pagi erat dominus. Ibi habebat arcem, Apponam verba Grotii, in quibus, licet paucis, saepe plus ponderis et sapientiae est, quam in longis aliorum disputationibus. Grotius *Histor.* V. p. 267 : « Nec, quod reliquum est sapientiae (in Academia Leidensi) deserebatur. Maximum accessit lumen Aldegon dius, otium illic Divinae legi in patrium sermonem transferendae quaerens. » Idem lib. VII. p. 355. ad annum 1598, quo Aldegon dius obiit : « Sed notabilius privatam egerat Philippus Aldegon dius, quem Arausionensi indivulsum, urbesque et populos regentem olim qui viderant, ad ultimum usque diem literata quiete reconditum mirabantur. » Operae pretium est conferre cum dicto Grotii epistolas ipsius Marnixii in *Epist. Clar. Vir. ed. Bertio* pag. 977 sq. De Marnixio nuper egregie exposuit W. Broes, verum ille Neerlandicarum prudens et integer index.
- P. 9. *Iani puer Heidelbergae.* In *Archivis domus Araus. et Nassav.* T. V. pag. 259. est epistola (d. 28 Iulii 1575.) Comitis Iani Nassavii ad Guilielmum I, de Mauritio etiam scribentis, eiusque ingenium ad literas discendas aptissimum laudantis. Mauritius eo tempore in domo Comitis vivebat, in oppido Otweiler, regione Wetteravia, ut apparet ex epistola Mariae ad Guilielmum I patrem in *Archiv.* T. p. 430. Pater Guilielmus rogaverat filiam, ut praeceptorem Mauritiu aliquo munusculo donaret. Ea respondet, se nescire quid et quantum esset donatura, ac timere ne vel parum vel nimium faceret : « se ne serat poient argent perdu, car serte mester d'hôtel en pren grant soing, et, à se que j'entens, Maurits se gouverne ousy asé bien. J'espère qu'y continuerat ousy toujours aynsi. De Otweiler en Wetterich le 15 d'Octobre en l'an 1576. » Cum hac epistola iungenda est altera eiusdem Mariae in *Archivis* T. VI. p. 16. ad patrem Guilielmum 19 Martii 1577, in qua dicit praeceptorem Mauritiu gratias agere pro munere : « Pareillement vous devroi-je ousy bien prier pour Moritz, car le mester d'hôtel me dit qu'il le mérite bien, et qu'il pren gran paine de bien estudier; et espère que, en voiant quelque chose que Mons' luy envoie, qu'il ferat tant plus son devoir de continuer de mienlx en mienlx. De Sigen ce 19 de mars en l'an 1577. » Desiderabantur boni praeceptores, quique bene Latine et France loquerentur. Mauritius cum filiis Comitis Heidelbergani profectus est a. 1576. Exemplum particulae, ex Albo Heidelbergensi ad me missae, hoc est :

CASPARO

AGRICOLA OPPEN-

hemio, Philosophiae et Iuris

Doctore ac professore ordina-

rio, iterum RECTORĒ XX

Decembris Anno Salutis hu-

manae MDLXXV legiti-

me designato, in tutelam & fi-

dem Academiae iuxta leges re-

cepti sunt. Anno co-

dem.

gratis	1	Otto Iugenhoff Clivensis 24	} Decembris
	2	Matthias Gilberti Iuliacen. Ultima	

ANNO LXXVI.

3 . . *Illustris ac Generosus Dominus MARTI-
TIUS Princeps Vraniae, Comes Nassoviae,
Cattorum, Vianden & Dietz Dominus in
Beylstein &c.*

GENEROSE DOMINI

4	Hermannus	} fratres, Comites Bergenses Domini in Bieland, Heidel, Hohemuth et Wusch &c.
5	Fridericus	
6	Oswaldus	
7	Iodocus	
8	Ludovicus Guilielmus	} fratres, Comites Nassoviae Cattorum, Vianden et Dietz, Domini in Beyl- stein &c.
9	Iohannes	
10	Georgius	
11	Philippus	
12	Ioachimus Baro in Buren &c.	
13	Otto à Grünrade Nobilis, Dominoru Praefectus	
14	M. Iohannes Mullerus Marpurgen	} praeceptores.
15	M. Paulus Crocius Cyenæus,	
16	Iohannes Nobisius Herbornensis	} ministri
17	Wilhelmus Haitzfeld Dillenbergensis	
18	Iohannes Wilhelmus Braunsfels Sigen	
19	Thomas Heinricus ab Hees.	

*Omnes Secunda Februarij, Domini quidem
et propter aetatem et propter dignitatem
data tantum fide, reliqui autem Jurati
inscripti sunt.*

Quod Rector Academiae Heidelbergensis Mauritium appellavit *Principem Uraniae*, in eo minus recte fecit. Nam et pater Guilielmus vivebat, neque, eo mortuo, Mauritium hunc titulum sumere poterat, nisi postquam frater natus Philippus diem supremum obierat a. 1618, non relicta prole. Quamquam Ordines eum a. 1585 appellaverunt *natum Principem Arausiae*; et, dum frater retinebatur in custodia Hispana, imperium Arausiae tenebat, revera non erat Princeps Arausiae. Mauritius Heidelbergae non diu vixit. Ubbo Emmius in *Guiljelmo Ludov.* pag. 29. « Anno 1576 sub cura Ephorum Heidelbergam missus (Guil. Lodovicus), etiam ut quasi in luce Germaniae sub oculis pietissimi et sapientissimi Principis Friderici III Septemviri versaretur. Cumque ibi cum reliquis substitisset annum et aliquot menses, extincto iam optimo Principe Friderico, rebusque illic conversis, reversus est ad patrem. » Janus Nassavius cogitavit de filiis Genevam Heidelbergam mittendis. Epistola Guilielmi I in *Archivis* T. VI. pag. 81 eo referenda est, scripta ad fratrem Comitem Ianum 27 Aprilis 1577, « Wen wir dan nulin auch verstandten das E. L. vorhabens Ire Sohn nach Genff zu schickē, und aber derselben bewust wie esz unsern sohn Moritzen ein gelegenheit, alsz bitten wir freundtlich denselben von dannen nit zu fördern, sondern zu Heydelberg in doctor Eheims behausung bleiben zu lassen, welchem wir hiemit schreiben das er ein zeitlang gedult haben und in, bisz uff unser erfördern, bei sich behalten woll; zweiffels ohne er werde dessen kheinē beschwernüz tragen und solches von unseretwegen gern thun, den wir verhoffen dergleichen meister alhie zu bekhömmen, welche in ohne gefahr und grossen schmerzen heilen und mit der zeit wiederumb zurecht bringen sollen. » Heidelbergam relicta, Mauritius aliquandiu Bredae vixit. Mauritius in Albo Leidensi inscriptus est d. 19 Aprilis a. 1583 habens annos quindecim. Quantae Guilielmo fuerit curae, ut filius recte institueretur et vere proficeret, non modo ex aliis testimoniis apparuit, sed etiam ex epistola, qua Rectori caeterisque Professoribus commendavit. Epistola servata est in *Actis Acad. Mss.* Vol. II. pag. 73. et iam a Fabricio, Tewatero et Siegenbeckio edita. Eandem et hic repetam. *Δὶς καὶ τρὶς τὰ καλὰ.* Quamquam tales epistolae nunquam satis leguntur.

S. P.

Filium meum Mauricium, viri clarissimi ac doctissimi, Leidam mitto, ut istis maiores et bonis literis faciat progressus, et moribus ad me aliquando, ita Deo bene volente, redeat ornatior. Quoniam autem vestro partim exemplo et partim cura diligentiaque vestra illud me consequi posse spero, omittere non potui, quin meis ad vos literis illum commendarem, a vobisque peterem ut, quantum ad eum bene informandum, cum bonis literis, tum

praeclaris moribus conferre potestis, tantum velitis impendere, quo iis rebus vestra opera instructus, quae sunt necessariae, aliquando Reip. universae inservire possit, magno totius Reipub. praesertim Hollandiae bono, et cum aliqua nominis dignitate. Etsi autem non ignorabam, quantum in me meosque sitis propensi, mei tamen esse officii putavi, id a vobis efflagitare, quod eratis mihi ultro concessuri. Quod vero ex me saepius audivistis, id vobis persuasum esse cupio, Academiam vosque ipsos mihi esse commendatissimos, atque id quidem vel ex eo intelligere potestis, quod istuc hisce de causis filium meum miserim. A Deo peto, viri clarissimi ac doctissimi, ut vobis universaeque Academiae velit benedicere. Valet. xv Iulii Vlissingae, a° M. V. lxxxii.

Vobis amicitia singulari
addictus
Guillus a Nassau.

Titulus epistolae est: *Clariss. et Doctissimis Viris Rectori ac caeteris Academiae Leidensis Professoribus.* Epistolae, manu aliena scriptae, ipse Guilielmus manu sua nomen supposuit. Responsum Senatus Academici, quantum scio, non editum, hoc est:

Excellentissime Princeps.

Cum innumera extent Excell. Tuae in hanc Academiam, vere tuam, merita, illustrissimaque singularis cuiusdam erga eam studii atque benevolentiae testimonia; tum nullum illustrius, quam quod eam Comite Mauritio filio tuo, utpote vivo excellentissimarum virtutum tuarum simulachro, non tam ornaris quam bearis. Affecisti certe publica non Academiam tantum, verum universam provinciam laetitia, cumulasti ingenti utramque bono, cuius uberem fructum, nos quidem nunc, Respublica olim, et quidem cum foenore, Deo iuvante, percipit. De nobis profecto Excell. Tua penitus sibi persuadeat, nihil nos, quod ad eximiae indolis, quae in filio tuo omni ex parte elucet, igniculos exemplo et doctrina suscitandos, praetermissuros; omnemque nos operam ac studium ad eius dignitatem ac decus libentissime, pro eo ac debemus, et gnaviter collaturos. Interea pro benignissima animi erga nos sui testificatione, quam Excell. Tua et manu sua consignatam, et carissimo sui pignore confirmatam, ac denique P. Villerii, V. Cl., verbis luculenter prolixique nobis explicatam esse voluit, ingentem Excell. Tuae gratiam habemus, Deumque Optimum Maximum rogamus, ut eam Reipubl. Ecclesiaeque suae quam diutissime servet incolumem. Lugduni Batavorum Iulii 22. 1582.

Mandato Senatus Academici B. Vulcanius.

Praeterea Guilielmus Praecepta Mauritio scripsisse dicitur, quem librum se legisse, a Principe Frederico Henrico acceptum, dicit D'Estradius. Conf. *Lettres, Mémoires et Négociations*

de d'Estrades T. I. pag. 46. Liber appellatur *l'Instruction pour le Prince Maurice*. D'Escurius in opere de *Laudibus Hollandorum* caet. T. II. pag. 224. sperat fore ut ea *Instructio* etiamnum in *Archivis domus Arausiaca et Nassaviae* reperiatur, inque lucem emittatur.

- P. 9. *Praeclaras ingenii facultates*. Qui studiis Bergensium et Nassavorum adolescentium erat praefectus, tunc, quum Mauritius Heidelbergae degebat, scribebat Comiti Iano Nassavio, in *Mauritio esse divinum ingenium*. D. Heinsius in *Orat. Funcbri*: « Ad virtutes istas maxima naturae beneficia ac dotes accedebant. Memoria tam rara inter caetera ac vasta, ut, quaecunque ab actuariis concepta essent, per se meminisset, et amissas, quas legisset unquam, aulae tabulas chartasque a se peti posse, nihil minus quam iactator aliquoties pronuntiavit. » Talis quum esset Mauritius, multa discere potuit, et didicit, Et tamen fuere, sed hi partium studio abrepti, qui dicerent eum fuisse hominem indoctum et stupidum, merito reprehensi ab Harenio in *Geusis* T. II. pag. 176. Si verum est, quod narratur, eum aliquando sententiam Arminii laudasse, quam esse putaret Gomari, imperitia talium contentionum scientiam aliarum rerum minime excludit. Ostendere possum alios, Professores adeo, qui in Theologia Dogmatica exiguos fecerant progressus, ita ut non pauci discrimen huius illiusve formae religiosae ignorarent. Et difficile saepe erat non ignorare, quum novae identidem novis succederent. Est ea nimirum humani generis natura, ut post diuturnam servitutem, in licentiam aberret. Frenis coacti silentii semel solutis, modum loquendo ponere est difficile. Quid miremur, nonnullos religionem fecisse artem? Neque longi in Eclesiis habiti sermones multum accommodati erant ad Principem instruendum. In Scaligeranis pag. 220 relatum legitur: « Quand il est au preseche, il songe à autre chose, il devise ou badine. La religion des Princes est nulle. » Quod postremum minime de Mauritio dixerim. Patruelis tamen Mauriti, Guilielmus Ludovicus, diligentior in hoc genere erat.
- P. 9. *Surculus arbor*. D. Heins. *Orat.* pag. 456: « Vix adolescens rebus patriae admotus, se atque annos ipse antecessit, et e surculo fatalis statim arbor atque immensa patriam munivit. » Vir doctus in *Mnemosyne* Tydemanni, Vol. V. p. 233, putavit hanc sententiam fuisse indicium animi, maiorem semper in republica potentiam meditantis. Mihi non credibile videtur, adolescentem quindecim annorum, patre et fratre natu maiore etiam viventibus, talem ambitionem iam tum praecepisse: ac fortasse eam sententiam iam prius sumsit.
- P. 9. *Aequis oculis adspiciebat*. Exceptis Hebraeis, quorum historia nostrae tam similis est, nulla, puto, exstitit natio, in cuius rebus vestigia divinae Providentiae tam notata sunt, quam in nostris. Agnosebant certe maiores, et operae pretium est videre Cunaei *Orat.* pag. 9. Spanhemii *Belgicae restituae admiranda* 1674. Gaubii *Orationem* a. 1775, de *admirandis Divinae Providentiae documentis* caet. Valcken. *Orat.* pag. 194. Alia aetas vestigia ista minus agnovit, in quo nec plus sapientiae nec humanitatis perspicio. Grotius profecto non erat

homo nimis religiosus : quam aureis sententiis vir ille magnus *Historias* et *Annales* ornavit , quum divina erga nos beneficia animum ingentem commovebant ! Veluti de Gensii maritimis II *Annal.* pag. 35 : « His tunc ministris uti supremæ providentiæ visum , cui fere placuit Belgicis in rebus ita humanam fiduciam et consilia illudere , ut nunquam simul essent spes magna et bonus eventus. » Alia loca indicavit Valcken. in Oratione I. Adde Orationes Perizonii. Tewaterus in Oratione a. 1780 , de *Praestantia et dignitate Historiæ Batavæ* « huius Providentiæ tot in historia Belgica sunt vestigia , tot illustriora argumenta , quot frustra quaerantur alibi. »

- P. 9. *Mathematicum.* D. Heins. in *Orat. Funebr.* « Rerum prope omnium scientia , solidum de singulis iudicium. Nihil temere admisit , ejus ratio reddi non posset. Nemo eorum , quæ perdidit , tanto cum iudicio in usum publicum convertit. Praecipua Mathesis , Adyta Numerorum et Geometriæ , Graphice , Optice , Isorropicæ Potentiarum et Ponderum , Cosmographia , Geographia , Hydrographia , Astronomia. Opifices et sedentarios , si quid delinquerent , circino aut rationibus vincebat. » Mauritius amabat omnes Mathematicos , ac propterea quoque Iosephum illum Scaligerum. Scaliger identidem Hagam veniebat et Mauritium salutabat. Ad coenam adhibitus , ad latus Mauriti sedebat , cumque eo multa familiariter colloquebatur. Nec mirum. Nam non modo literarum erat peritissimus , aut epistolas regum et Principum Orientalium Mauritio et Ordinibus tantum interpretabatur , sed consultus etiam de inclinatione æcis magneticæ respondit , herbas et animalia , navibus nostris ex India apportata , nemo citius cognovit , et Cornelio Mylio exposuit de inventore instrumenti , quo aqua ex agris expeditissimo opere et minimo sumtu posset exhauriri. Cuius rei utilitatem perspexerat , quum hic ex lacubus et paludibus arva fiebant fertilia. Haec et alia de tanto viro , non adeo cognita , diligentius aliquando in vita illius exponam. Noster ille est. Academia ei mirum quantum debet. Ruhnkenius hoc habuit consilium , non perfecit : v. Wytenb. *Vita Ruhnk.* p. 293. ed. Bergm. Talem igitur Scaligerum Mauritius amabat.
- P. 9. *Rud. Snellium.* Clarum sui temporis Mathematicum , quem Tycho Braheus tanti faciebat , ut a. 1595. suum filium Leidam in illius disciplinam mittere voluerit , sicuti Snellius suum in Brahei. Vide *Epistolas ab Antonio Matthæo* editas p. 153. Conf. de Snellii doctrina Cl. Moll in *Hist. Art. et Doctr. Neerl.* van Kampen , T. III. pag. 121 sq.
- P. 9. *Cum Simone Stevino continuaverit.* De Stevino , quando et ubi Mauritium docere coeperit , et de tempore , quo liber Hollandus (*Wisconstige Ghedachtenissen*) in lucem prodierit , neque ipse accurate cognoscere potui , neque Meermannus in Annot. ad II. Grotii *Parallel.* T. III. pag. 504 sq. neque I. P. van Capelle (*Bijdragen tot de Geschied. der Wetensch. en Lett.*) neque van Kampen T. III. *Hist. Lit. et Doctr. Neerl.* neque Mollius in eodem libro ostenderunt. D'Escurius in *Laud. Holl.* T. VI. p. 41 , multa de Mauritio et Stevino memorabilia composuit , sed hoc , de quo quaerimus , non agebat. Ipse locus et annus natalis tanti viri fere

ignorantur. Alii putant fuisse Bruxellensem, pluvimi Brugensem. Alii alium annum ponunt, Capellus coniecit 1560. Sed haec quidem difficultas tollitur eo, quod inscriptum est in effigie picta Stevini, quae pendet in Bibliotheca Academiae nostrae. Pictam dico, quia multi eminus suspicientes, et ex nigro alboque colore coniecturam facientes, putaverunt esse figuram ex aere chartae impressam. Quod si verum esset, invenirentur, credo, plura exempla. Et praeter hoc nostrum, aliud nusquam invenitur. Sed, ut dixi, est imago picta in linteo. Nomen auctoris non additum. Neque scio cuius sit donum: fortasse filii, Henrici, qui a. 1649 et 1650 nonnulla ex Mss. paternis edidit hoc titulo: *Materiae Politicae, Burgherlicke stoffen, vervanghende ghedachtenissen der oeffeninghen des Doorluchtigsten Prince Maurits van Orangie caet. Beschreven door Simon Stevin van Brugge, Superintendent van zyne Finance, Quartiermeester Generael caet. En uyt syn naegclate Handschriften by een gestelt door syn Soon Hendrick Stevin, Heere van Alphen, van Schroevelrecht caet. Ghedrukt tot Leyden voor Adryaen Rosenboom, Schout tot Alphen.* Henricus hoc opus dedicavit Guilielmo II a. 1649, et dicit se quoque militasse, sed munus posuisse. Eiusdem prodit hic liber: *Verrechting van Domeine mette Contrerolle en andere behouften van dien caet. Tot Leyden ter Drukerye van Iustus Livius. In het tweede jaar des Vredes.* Dedicavit viduae Principis Guilielmi II, et annus pacis secundus ostendit annum 1650. Huius igitur Henrici esse potuit donum effigies paterna, sive alterius, qui ab Henrico accepit vel ex relictis morte rebus emit. Circum eam effigiem legitur: *Natus Brugis anno 1548. denatus Hagae Comitum a. 1620. Simon Stevin. Mathematicus insignis. Consiliar. Celsiss. Mauriti Principis Arausionensium.* In libro, quem de *Numis Neerlandicis* ediderunt I. de Vries et I. C. de Jonge, expressus est numus, a. 1607 cusus, in quo effigies, quam putant esse Stevini. Similitudo quidem effigiei in Bibliotheca nostra laud ita magna est. De loco igitur et anno natali nunc satis constat. Caetera sunt obscuriora. Res ita accidisse potuit. Mauritius Leidam venit mense Julio 1582, abiit Julio 1584. Eo tempore Stevinum praeceptorem non habuit. Eum Hagae cognovit eodem a. 1584. Nam in Epistola ad Lipsium memorat exercitia Geometrica, *obstetricante praeceptoris sui opera.* Quem praeceptorem Stevinum fuisse arbitror, non Snellium. Stevinus nat. Brugis 1548, mort. Hagae 1620, in Hollandiam, ac primum quidem Medioburgum venisse videtur inter annos 1573 — 1578. Causa cur venerit singularis est. Eam cognovi ex libro Ms. in Bibl. Academiae nostrae, *G. van Ryckhuizen, over de geslagregisters.* Erat ille viator Magistratus Urbani, et incredibili diligentia in originem et insignia gentium Hollandarum inquisivit. Fructus diligentiae exstant volumina quatuordecim fol. Diu multumque de Stevino investigavit. Vol. VI. pag. 250, annotavit: *« Ik heb, om zijn wapen te weeten, na Brugge geschreven. Niet gevonden. Maar wel om wat reden hij daarvan daan is vertrokken. Het wapen staat in een boek door hem gemaakt, en is gevonden t' Alphen in de kerk, daar de zoon van Stevin Heer van geweest is. Het bestaat uit 14 rode bollen op w' veld, in de linker hoek een zwarte winkelhoek. »* Stevinus igitur in sua gente non videtur invenisse armorium, sed fecit. Conspicitur in titulo libri Mathematici. Epistola autem Brugis accepta, haec est:

« Op u toegesonde memorie van Simon Stevyn of Stevin, dient, gevonden wort in den Boek van de Heiligh Geesters synde Poësie, dat' er een sekeren Simon Stevyn geboortigh van Rugghe geworden is confrater dato 16 Maart 1571, die schoolmeester was en een groot wys-constenaer, en een seer ervaeren Man. in faute hy niet heeft connen becommen vrydom van de Bier accyns, vertrocken is naer Middelburgh, sonder tot hiertoe te connen achter haelen syn waepen of wat kinderen hy achter gelaeten heeft, 't gunt voorder doen opsoeken in de tidel Collegien van Studenten als ook in het Siminaire, ende soo haest ids verders vernemende sal u schrijven, waarmede blyve met diep respect.

« February 1753.

I. II. Verplancken. »

Negatum igitur Stevino hoc privilegium nobis tantum Mathematicum dedit. Sed Mauritius cum eo studia Mathematica Haegae instauravit, continuavitque, quantum a negotiis liceret, ne in castris quidem ommissa, usque ad annum 1602. Hoc anno Stevinus fructus studiorum et suos et Mauriti literis Hollandis explicatos, composuit. Mauritius in lucem emitti voluit sermone vernaculo, atque inde statim in Latinum et Francicum converti, ut peregrinis ostenderet, nos et disciplinas Mathematicas amare, et habere linguam, quae linguis Europaeis elegantia et facilitate nil cederet, multas etiam superaret. Quapropter ei sine dubio gratissimum accidit, quum H. Grotius a. 1599 librum eiusdem Stevini de *Limnerutice, sive portuum investigandorum ratione*, Latine reddidisset. Stevinus igitur, Hypomnemata Mathematica editurus, a. 1602 Leidam petiit. Nam quem interpretem Latinum invenisset meliorem Snellio, qui rem Mathematicam et linguam Latinam ita intelligeret? Grotius facere potuisset. Sed hic multa alia in manibus habebat, praecipue, ut arbitror, *Annales et Historias*, quod conficio ex verbis, quibus *Parallela* finivit (quamquam Burignius in *Vita Grotii* T. 2. p. 96. putat Grotium incepisse a. 1614). « Cum vero his tantis virtutibus talique ingenio accedat a Natura munita regio et incumbens mari, optime ordinata respública, iustissima belli causa, res militaris consummatissima, aerarium plus quam medioere, fortuna hactenus audiens; quis non spe animosa res olim maximas audeat sibi polliceri? Sumemus alacres hunc laborem, et, ut mores, ita caetera singulatim explicabimus, quae non minus scire exterorum, quam sciri patriae interest. » Grotius, summus Stevini amicus, consilium edendi operis Mathematici rescivit. Hinc in Parall. cap. XXV. et in Carmin. pag. 45. memorare potuit, tale Stevini et Mauriti opus esse proditurum. Quae causa fuerit, cur liber Hollandus (*Wisconstige Ghedachtenissen*) a. 1605 demum prodierit, latet. Fortasse Stevinus magis magisque expolivit, ad Mauritium de eo scripsit, Snellio partes Latine vertendas dedit, Grotium de Latinitate consuluit, et quae praeterea dilatae editionis causae esse solent. Volumen II versionis Snellianae habet etiam annum 1605, Volumen autem I annum 1608. Titulus est: *Hypomnemata Mathematica, hoc est eruditus ille pulvis, in quo se exercuit Illustrissimus et antiquissimo stemmate ortus Princeps et Dominus sq. a Simone Stevino conscripta, et e Belgico in Latinum a Wil. Sn. conversa. Lugd. Bat. Ex officina Ioannis Patii Acad. Typographi a. 1608.* In dedicatione Snellii nihil legitur de eo, quod scripsit Grotius, Mauritium iussisse hos libros

Latina lingua per interpretem loqui. Dicit Suellius: « Cum Mathematica tua Gymnasmata in meas manus venissent, quemadmodum illa Mathematicarum artium scientissimus et plane Archimedeus vir Simon Stevinus, Celsitudinis tuae ingeniosissimus Minister et quasi Iulii Caesaris alter Sosigenes, in unum volumen contracta, nostrate, hoc est, Batavorum lingua, in hominum manus emisit, et publici iuris esse fecit, ita statim illius viri opera laudata, ita materie ipsa probata fuit, ut in Latinum sermonem converti et sic quasi Romana civitate donari dignissima viderentur. « Illis ita a me disputatis, ipsa Grotii verba apponam, et lactabor, si quis ea vel melius interpretetur, vel hanc partem vitae Stevinanae accuratius exponat. Grotius in *Parall.* cap. XXV: « Primus maximo omnium applausu linguam nostram ornare, eaque disciplinas Mathematicas in vulgus edere aggressus est Stevinus, amicus et pernecessarius meus, rerum maximarum inventor, cuius laudibus plus adicere non possum, quam quod a studiis est Illustrissimo Principi Mauritio. Eius ipsius Principis nunc in lucem prodeunt rerum Mathematicarum Commentarii, opus maximum et in unoquoque artium genere consummatissimum, cui nihil unquam aequale vetustas dedit. Hos libros cum ille Imperatorum sapientissimus, scriptos nostrate lingua, Latine Galliceque veluti per interpretem loqui iusserit, dubitare non patitur, quae omnium exprimendae rerum proprietati sit aptissima, quum ipse linguarum vires non minus quam artium intelligat. »

Alter Grotii locus est in *Poem.* ed. a. 1645. pag. 47 sq. In longo carmine laudat *Mathematica Principis Mauriti.* Hoc carmen etiam confirmat, quod supra dixi, et Meermannus etiam aliis argumentis ostendit, Parallela a. 1602 fuisse absoluta. Nam carmen compositum est eodem a. 1602, quod hinc apparet, quia in primo exemplo carminum manu ipsius Grotii deinceps scriptorum, servato in Bibliotheca nostrae Academiae, praecedit *Epitaphium Francisci Iunii.* Iunius autem mortuus est a. 1602. Grotius in hoc carmine ingenio et doctrinae omnia vela sic expandit, ut, si non unum ex elegantioribus, certe ex doctissimis, habendum sit. Hinc factum credo, ut homines eruditi, hoc testimonio in doctrina Mauriti mathematica utentes, raro coniunctam versuum partem citaverint, et Meermannus, hic callidior quam pro caetera animi simplicitate, nonnullos tantum eosque faciliores excerpserit. Accedunt multi errores typographici, in editione saltem a. 1645. qua plerique utuntur. His erroribus nonnulli versus inquinati, intelligi non possunt. Veluti pag. 50:

*Militat ipse pater Mauris, et Sidera Divum
Coniurant, fertque arma sibi contraria Vesper.
Gratulor hoc nobis, Batavi; coelumque sub uno
Vivimus imperio. Tuque, o Germania, tantis
Quam quondam imposuit populis caput, inclyta gaude
Lugdunum, neque te Romani gloria montis
Tam iuvet, aut veteri Cattorum ab origine regnum.
Quam famulum vidisse polum; tu patria libro
Principis.*

Hi, inquam, versus intelligi non possunt. Ipse Grotius scripserat, ut in Ms. legitur, et in edit. a. 1617 recte expressum est:

*Militat ipse pater Mavors, et Sidera Divum
Coniurant, fertque arma sibi contraria Vesper.
Gratulor hoc nobis. Batavi coelumque sub uno
Vivimus imperio. Tuque o, Germania tantis
Quam quondam imposuit sq.*

In eodem Ms. in fine additur hic versus:

Et modo nascentes spondent sibi saecula libri.

Liber Stevini et Mauritii Leidae nascatur, Leida erat libro patria, Stevinus in eo componendo et editioni parando Leidae erat occupatus. Nunc prodeunt libri, dicit Grotius in *Parallelis*, hoc est: brevi editio erit absoluta. Editionem ipsam tres quatuor annos etiam esse moraturam, Grotius scire non poterat. Mauritius eos libros per interpretem Latine Gallicaeque lingua loqui iussit: sed simul cum iusso factum non erat. Et interpretatio Francica Girardi a. 1634 demum edita est. Meermannus erat homo doctus et modesti animi, sed non sat Latine sciens, ut Grotium ubique intelligeret. Non tamen hoc meritis est, ut reprehenderetur, sicuti reprehensus est a Bilderdykio in *Historia Patriae*, idque ob errorem, quem ipse iam in T. IV. pag. 193. correxisset. Quod autem legitur in *Annal. Acad. Gandav.* a. 1822, p. 29, Stevinum reliquisse viduam cum undecim liberis, fuisseque pauperem, unde integritas in gerendis muneribus appareat; hoc sine idonea auctoritate sic dictum est: erravit auctor laudationis Stevianae, tribuens verba Alberti Girardi filio Simonis Stevini. Albertus ille Girardus opera patris, quae inveniri potuerunt, edidit, et Ordinibus Generalibus et Frederico Henrico dedicavit: *Les Oeuvres Mathématiques de Simon Stevin de Bruges, où sont insérées les Mémoires Mathématiques, esuelles s'est exercé le Très-haut et Très-illustre Prince Maurice caet. Le tout revu, corrigé, et augmenté par Albert Girard, Samielois, Mathématicien. à Leyde 1634.* Initium Dicationis hoc est: « Voici une pauvre veuve avec onze enfans orphelins, aux quels le mari et père, decedé, il y a un an, n'a laissé qu'une bonne reputation sq. » Ergo pater Girardi decessit a. 1633, Stevinus autem 1620. Nec Stevinus tot liberos reliquit, sed unum, ni fallor, filium, duas vel tres filias. quae nupservnt Theologis in vicinia Leidae. De qua re nonnulla reperiuntur in *Mss. Ryckhuizenianis*.

- P. 9. *Architecti militares.* Quantum ea quoque re valeret Mauritius, dixit Hornius in *Praefat.* libri Salmasiani de *Re militari Romanorum*: « Sic Mauritius Nassovius universae Architecturae militaris non tam instaurator quam author perhibetur. » Omitto alia testimonia. Et quid opus est, ubi res loquuntur? Dedi autem hoc consuetudini, ut appellarem *architectos militares*, quos appellare maluissem *ingenarios*.

- P. 10. *Non inveni nisi Lipsium.* De studiis Mauritii eximius est locus D. Heinsii *Orat.* pag. 4.
 « In hac Academia praeceptores aliquot, inprimis autem virum Nobilissimum, Hermannum Wittenhorstium, Sonsfeldi dominum, Praefectum primo, mox et Senatorem, habuit, quo neque aula, quae nonnunquam aliis sibi quae indulget, neque haec aetas quidquam vidit sanctius. Ex omnibus scientiis Historiam ac Mathematicam delegit. Ex historicis Annales Taciti audivit. Ex hoc caeterisque primum rei militaris et amorem duxit et scientiam. Ex his quomodo cingendae urbes, quibus locis, qua occasione de insidiis sit cogitandum, ex his quid lorica (nam ad nostram singula aetatem applicabat) agger, vallum, ex his regionum et terrarum situs, etiam nostrarum, et quae gesta sunt in iis proelia et bella, hausit. Ex his denique et assidua istorum lectione prima militaris gloriae ingentem animum intravit aemulatio. » Tota illa Heinsii *Oratio* multum facit ad ingenium Mauritii recte cognoscendum. Tacitum dicit Mauritio fuisse carissimum, talique animo aptissimum. Est totus ignis. Procurator Belgicae olim libertatem apud nos didicit, nunc rursus nos docet. Neque vero minus valebat, quam Tacitus, eius interpres Lipsius. Lipsium sic depinxit Grotius *Hist. V.* pag. 266: « Romanos mores veteraque tempora interpretando plurimum claritudinis iustus Lipsius sibi locoque addidit, amoena morum gravitate supra professionem spectabilis, et sua quadam eloquentia plerosque alliciens. Nam cum floridum ipsi et profluens natura haud abnegaret, alterum maluit dicendi genus, concisum quidem, nec sine festivitate, sed vere novum obtentu antiqui: quod cum imitarentur, quibus ingenii iudicii quae non idem fuit, ad corruptissima quaeque deventum est. » Lipsius Mauritio in aliis multis rebus utilis esse poterat. Nemo dubitabit, qui *Polioreticam* et *Politica* legerit. Quamvis accurate teneret veteres historias, praesentia minime negligebat, vere plerumque iudicabat, ac de futuris callide coniciebat. Testor vel unam epistolam, viro cuidam Nobilissimo scriptam, 3 Nonas Ian. 1595, in qua *inducias* Hispano utilissimas fore ostendit. Mauritius, si habuisset hanc epistolam, uti potuisset pro opinione sua, easdem inducias Hollandis fore noxias. Epistola est in *Epist. praetermiss. Decad. Sex.* Offenbaci 1610, pag. 215 sq. Denique Lipsius non erat imperitus Mathematices, neque artis pingendi, dolebatque Othonem Venium, cuius manus ipsi esse posset usui ad multa antiquitatis illustranda, a. 1584 Leidam reliquisse: I *Cent. Ep.* 60. De philosophia eius nihil addere opus est, quum libri *de Constantia* eodem fere tempore, quo Mauritius Leidam venit, prodierint. Talem hominem Mauritius non diligere non poterat. Quum Leidam reliquisset, brevi post ei gratias egit pro disciplina. Te Waterus in *Orat. a.* 1790, addidit ipsa Principis verba e literis, quas se autographas servare dicit: « Non committam ut per unas aut alteras literas in gratiis agendis perfunctus mihi videar meo officio: hoc potius dabo operam, ut perpetua animi gratitudine praestem, quod de me meruisti, et merebis, ut spero, in posterum, fabricando meo animo, nempe ut gratiam habeam. Doleo ex animo, ex obitu Illustrissimi Parentis, hanc etiam fecisse me iacturam, quod cursus meorum studiorum fuerit interclusus, et, quod ego palmarium mihi ducebam, non liceat ex tuis praelectionibus haurire, quae tam fuissent formando meo animo. Per hos Etesiarum dies Sallustii bellum Catilinarium,

praeter exercitia Geometrica , obstetricante praeceptoris mei opera , perlegi ; ad Constantiam tuam nunc accingor eo fine , ut in publicis hisce malis discam firmare gradum contra fatales has Belgicae turbas. Vale clarissime Lipsi, tibi que persuade, te a me amari. » Haec epistola scripta est a. 1584. Quamdiu Lipsius erat Leidae, excurrebat identidem ad Mauritium salutandum. Leida ab eo relicta, Mauritius valde dolebat. An tamen consilium discessus non improbaverit, quod scripsit Hartius Lipsio ipsi in *Sylloge Burm.* T. I, pag. 169, dubito. Caeterum Lipsius semper de suo discipulo libens aliquid audiebat et loquebatur. Testantur multae epistolae. « Audio » inquit T. I. p. 688. *Syll. Burm.* « Mauritium Comitem, olim meum, totum in libris et historia nunc esse. Utinam verum sit, et magis utinam hauriat prudentiae et bonae mentis veras scintillas! Reperiet, si velit, et attendat. » A. 1587 Mauritium Lipsium fecerat Rectorem pro Saravia. Saraviam Rectorem a. 1586 Leycestrius continuaverat, *intellecta eius singulari prudentia et probitate.* Epistola Mauritii digna est, quae hic legatur. Exstat in *Actis Acad.* Cod. III. pag. 30.

Mauricius Arausionorum Princeps, Comes Nassoviae,
Marchio Veriae, Gubernator Hollandiae.

Accepimus literas vestras, Viri Ampliss. quibus nos, ut Rectorem, qui almae Academiae vestrae hoc anno praesit, eligamus, et eum, qui elapso anno eo munere functus est, eo ipso levemus, hortamini. Atqui cum nobis nihil sit prius aut antiquius, quam intelligere leges institutaque dictae Academiae vestrae rite observari, idque prae caeteris curemus maxime ut indies augeatur et accessiones expectatione nostra dignas faciat (quod quidem eo facilius fieri potest, si is, qui praesit, sit vir doctus et pius), consultum ducimus in locum D. D. Sarraviae D. Justum Lipsium historiarum professorem eligere, Vobis mandantes ut illi pareatis, et tamquam Rectori dictae Academiae debitos honores et obsequia praestetis. Quodsi feceritis, rem nobis gratam et vobis vestraeque Academiae utilem faciētis. Valet Viri ampliss. nosque vobis amicissimos habete. Datum Hagae Comitatus Hollandiae ipsis Nonis Februariis A°. MDLXXXVII.

Vobis amicissimus
Maurice de Nassau.

Idem Mauricius Lipsium a. 1588 continnavit. Haec etiam epistola ad historiam temporum et indolem Maurii cognoscendam facit:

Accepi vestras literas, Viri Ornatissimi, ex quibus intellexi quale sit meum in Rectore Academiae vestrae nominando, sicut ex statuto felicissimae memoriae parentis mei Illustrissimi apparet, officium. Quae admodum autem illius erga vos propensissimum semper fuit studium, sic etiam et adhortatio exempli paterni, mea apud vos institutio et educatio, amor etiam patriae impellunt, ut et summis in rebus et mediocribus, Illustrissimi parentis

memoriam, erga vos gratitudinem, et in patriam pietatem modis omnibus testificer. Itaque cum nominandi Rectoris meae iam sint partes, sic ut vobis gratulor qui mihi tres viros graves ut eruditos proposueritis, ita Academiae causa gaudeo, illam nostris bisce exulceratis et miseris temporibus tales habere, qui ad talia munera gerenda sint idonei. Caeterum ubi magistratus Leydensis sententiam audiui, rebusque omnibus apud me et cum viris gravibus expensis, iudico D. Iustum Lipsium, qui iam Rectorem agit, continuandum esse, idque e re fore totius Academiae et civitatis, abs eoque peto ne Academiae hac in parte nec meae petitioni, quam iustam iudico, desit. Si quid vero erit, quo in posterum vobis prodesse possim, omnem meam operam et diligentiam a me exspectate. Deus, omnis sapientiae pater, vos diutissime servet incolumes. Valet Hagae III Februarii A°. MDLXXXVIII.

Vobis amicissimus
Maurice de Nassau.

Mauritius et anno sequente Lipsium continuasset. Sed ille nolebat. Itaque alium legit, postquam intellexerat Lipsium, *virum et optimum et doctissimum, eo onere defatigatum, velle levare*. A. 1591 iterum constituerat Lipsium facere Rectorem, sed audiverat cum curandae valetudinis causa in Germaniam cogitare. Rector legebatur quidem a Principe ex tribus nominibus, quae Senatus Academicus offerebat. Sed Mauritiū nonnullam in ea re fuisse constat auctoritatem tacitam. Mauritius a. 1587, absente Leycestrio in Anglia, suum ius nominandi Rectoris recipiebat. A. 1586, postquam in Senatu erat decretum, Saravia Rector privato nomine Leycestrio Hagae gratularetur, et solenne epulum hoc anno non haberetur, quia timebant nimios sumtus, si Comes Leidam veniret et invitandus esset, B. Vulcanius cum Hauteno Hagam profectus cum Curatoribus deliberavit, Mauritius an Leycestrius nominaret Rectorem. Busio Curatori primum videbatur hoc debere Mauritio, deinde, mutata sententia, Leycestrio. *Erratum* tamen fuit, ut Vulcanius in Actis scripsit. Statuta enim decernunt electionem novi Rectoris pertinere ad Gubernatorem Hollandiae. Leycestrius quo animo hoc tulerit, quod de Rectore nunc non esset consultus, non legi. Leidae fuit mense Octobri 1587, ut restitueret Donellum. Noluerunt Curatores. Epistola Leycestrii, qua Rectorem fecit Saravianum, data est Hagae a. Dñi 1586, 26 Ianuarii stilo antiquo. Hoc est unum de argumentis, de quibus exposuit Cl. de Crane in lib. *de stilo novo*. Caeterum Cl. Siegenbeckius in *Hist. Acad. Leid.* verisimile esse arbitratur, Mauritiū etiam disciplina Donelli fuisse usum. Erat Donellus amicus Guilielmi I, quo honore se postea indignum ostendit, favens partibus Leycestrianis, eoque in exilium eiectus. Vide Baylium, et Burm. *Syll. Epist.* T. I. pag. 46. Anno 1584, stipendium Donelli auctum est trecentis florenis propter rem gratam Guilielmo praestitam. Annotatum est in *Resolut. Curat.* Mss. *Ea res grata* videtur fuisse, quod in Academiam Altorfiensem vocatus, Leidae mansit. Vide *Acta Acad.* Vol. II. p. 96. et Burm. *Syll.* T. I. p. 119.

- P. 10. *Docte et perspicue exponerat.* Non me latet, quid postea Salmasius in *Lipsiana Militia* reprehenderit: vide v. c. *Epist.* 77 ad Peirescium. Sed Lipsius erat fere princeps, qui hoc argumentum explicavit, multoque facilius est inventis aliquid addere eaque expolire, quam invenire et exponere ipsum. Dies diem docet. Hodie non minus est, quod in Salmasio reprehendamus. Atque iste Francus, iam natura non valde modestus, nimis honoribus, quos Hollandi in eum effundebant, lascivebat, atque hoc inprimis egisse videtur, ut Lipsio et Scaligero maior haberetur. Difficile est erudito homini se ipsum nosse, cui, in Franciam proficiscenti, Ordines Hollandiae naves bellicas in praesidium dederunt, et reverso Burgimagistri Leidenses aulam Principum ipsi et familiae, habitandam, quoad viveret, concesserunt! Vix credibile videtur, sed constat ex epistolis horum temporum, et narravit Antonius Clementius in *Vita Salmasii*. Quid regi maius facerent?
- P. 10. *In castris libro delectabatur.* Franc. Raphelengius *Epist. Syll. Burm.* I. p. 206 ad Lipsium: « Militia tua hic omnibus probatur: Principi praecipue, cui, dum in castris contra Dragonium est, unice delitiae eius lectio, et saepius militum ad eam formam exercitatio. Mediocriter Latinum sermonem recoluit. Totus insuper est in studiis Mathematicis, quatenus ad munitiones. » De exercitatione ista militari Sandelinus *ibid.* T. I. p. 744. anno 1595: « Comes noster Mauritius interim, dum Hagae in ocio est, milites suos pugnare Romano more docuit. Sexaginta pedites hastati ab una parte: quadraginta item pedites ab altera, muniti Romano scuto, ritu antiquo. Fit pugna, frustra oppugnantibus hastatis Scutati diu firmi steterunt; post, quorundam violentia ac agilitate submoti, ita tamen, ut plurimum dignitatis et laudis referrent. Haec ex Fabricio quodam hausta Principem Mauricium, talium rerum curiosum, in experimentum impulerant. Fuit omnino iucundum spectaculum, fervorem militum finiente tympani sono. » Lipsius Sandelino respondit: « De Mauricii sensu in militia gaudeo. Bonum illud periculum, sed, si ego arbitror, aliter instituendum: non enim unus ordo, id est sexaginta milites cum sexaginta committendi, sed plures aliquot manipuli. Et coniunctio illa est, et mutuum auxilium, quod vires dat, ut in aedificiis ligna. » Nec de Hollandis fere loquebatur Lipsius, quin opera eorum militaria cum Romanis compararet. *Cent. III. Epist.* 91: « Magnae, mirae non credendae in brevi illo tempore Batavorum munitiones (apud Buscoducum). Dixi tibi, et verum est: Romana opera et militiam imitantur. » Sic erat Mauritius. Omnia fere, quae contemplando didicerat, experiebatur quam utilitatem agendo habere possent. Laudarunt hoc in eo studium Heinsius *Orat.* p. 4. Wesselingius *Orat.* a. 1748. de *Natali Guil. V.* Graevius in *Obitu Guil. III.* pag. 11. et Valcken. *Orat.* a. 1749: « Neminem habuerat inter vivos Mauritus, quem imitaretur. Ingenia diviniora multis in rebus respuunt humanas leges: sibi sunt lex. Aliis exempla praebent. » Quam severus fuerit Mauritius in servanda disciplina militari, non latet. Nec sine ea tantas res gerere potuisset. Lipsius eam in Romanis praecipue admirabatur. Lovanii fortunam adversam Hispanorum identidem cognoscens, nulli fere causae, nisi neglectae disciplinae, tribuebat. Testes sunt variae epistolae. Nec scribere audebat, sed videre possis eum saepe

cogitasse. « Quanto melior discipulus meus Mauritius! » Scio nonnullos hanc Mauriti in bello praestantiam tribuere exemplo, quod praecipat Guilielmus Ludovicus. Et vero hic, qui maior esset natu et prius rebus admotus, ante Mauritium artem Romanam in actionem transtulit. Sed uterque didicit ex praeceptis eiusdem nationis, Mauritius etiam ex fonte meliore. Guilielmu Ludovicum in hac re imitatus est Guilielmus Fredericus Gubern. Frisiae caet. de quo Ulricus Huberus *Orat.* XI. pag. 236. Quid Henricus, Princeps Aransiac, a Salmasio discere voluerit, infra videbimus. Guilielmo Ludovico Nassavio, Frisiae et Groningae Gubernatori, Mauriti patrueli, tam felici esse non contigit, ut haberet Lipsium praeceptorem. Huic tamen Reydanus loca Graecorum Romanorumque scriptorum in sermonem vernaculum vertebat, camque Tacticam princeps per imagunculas militum plumbeas in mensa cum Cornputo suo experiebatur. Narravit Harenus in annot. ad *Guilielmu I. Tragoediam*, et dicit se etiam nonnullas imaguncularum vidisse.

- P. 10. *Cognoscens Lipsius.* Iam Lovanium cum Leida mutaverat. Quae causae ipsum moverint, ipse dixit T. I. *Syll. Burn.* pag. 19: « E Batavis, quaeris, quid me abduxerit? melior ratio, nisi erro. Iam diu hoc agito, et in communibus istis turbis stationem illam elegeram, non sedem. Quis bonus aut sapiens iis velit me iungi, quorum non aequa satis causa videtur, nec, quidquid nunc fortuna rideat, firma? Dens nobis et rex ante oculos, atque etiam fama, quam hic servaturi videmur et propagaturi magis illibatam. » Et in *Cent.* III. *Miscell.* Ep. 87: « Relinquere eos. Religio et Fama adegerunt. » Grotius, ut solet, gravissime *Hist.* V. pag. 264: « Lipsium metus publicus et privata iniuria mutandas ad partes impulit. » Burmannus in Praefat. *Sylloges* suae et in annotationibus ad Epistolas iniquius et acerbius de animo et eruditione Lipsii iudicavit. Lipsius Academiae nostrae magnum fuit ornamentum. Dousa et alii tantum iacturae nos illius discessu facere loquebantur, ut interitum metuerent. Conf. et Baudii *Epist.* p. 40 et 50. Baudius, qui tunc in Franciam cogitabat, I. Dousae suavit, ut Scaligerum quaererent Lipsio successorem. Sed hic apparuit, quid libertas ad artes doctrinasque recte colendas valeat. Pro Lipsio accepimus Iosephum Scaligerum, virum maiorem. Lipsius rem Lovanii labentem sistere non modo non potuit, sed ipse morbi contagione implicatus consentit, et Lipsius Lovaniensis quantum mutatus ab illo Leidensi! Si fieri potuisset, libens, credo, ad nos rediisset. Quidquid Leidae accideret, de Scaligero inprimis, amici Lovanium scribebant. Ille tamen Scaligerum magni faciebat. Quod Lipsius clam antiquam religionis formam servabat, hoc illis temporibus non mirum. Multa requiritur animi constantia, ut semel relinquatur, quod a teneris impressum est, sicuti praecepta religionis imprimebantur. Multa hominum millia faciebat, quod fecit Lipsius. Cognoscimus ex plurimis doctorum virorum epistolis. Hugo Grotius, pene puer, matri suae tandem persuasisse dicitur, ut auctoritatem Pontificiam desereret. Neque Hugo ipse omnia Ecclesiae Romanae instituta adeo spernebat. Curia Hollandiae, quo testimonio etiam usus est Capellus in *Vita Philippi Guilielmi* p. 172, aliquando testata est, maximam hominum partem his temporibus revera et ex animo veterem doctrinam sequi.

P. 10. *Nuntium afferentes.* D. Heins. *Orat.* « Huic maximo scriptori (Tacito) ac doctenti Lipsio fuisse intentum saepe audivi , cum de morte patris nuntium accepit. »

P. 10. *Absens in epistola.* Epistola manu Mauritii scripta servatur in scriniis Academiae nostrae, *Actor.* Vol. II. p. 116. et ab aliis iam edita est.

Mauritius Comes Nassoviae, Catmclibocorum
Viandae caet.

Gratius equidem aut acceptius , Viri Amplissimi , nihil mihi accidere potuisset , quam rebus meis hic quomodocunque compositis , ilico Lugdunum ad almae Academiae vestrae tamquam ad matris dulcissimae gremium potuisse reverti , et tam ei quam vobis ob accepta benevolentiae officia debitas gratias agere. Postea vero quam amplissimis patriae nostrae Ordinibus visum est me hic remorari , quo facilius ac promptius illis in praesenti onere quod pro aris et focis susceperunt , mea quantulacunque opera adesse possim , ideoque facultas explendi tam insti desiderii mihi sit adempta , facere non potui quin A. V. candidum et gratum animum meum erga vos et almam vestram Academiam hisce saltem literis , dum aliter non licet , affirmarem. Scio praesentia vestra in me beneficia. Expertus sum indies singularem benevolentiam , assiduum studium , et amorem in me vestrum. Etsi vero et facultates et fortunae meae in eo loco sint , ut aequam vobis talionem reddere nequeam , persuasum tamen habeatis volo , memoriam eorum omnium mihi , quoad spiritum duxero , fore gratissimam , meque et opera et studio meo , licet tenui , nunquam vobis defuturum. Valet viri amplissimi meque solito posthac amore semper amplexum tenete. Delphii XIX Septembris A° M. D. LXXXIII.

A. V.
deditissimus
Mauritius Comes a Nassau.

Titulus epistolae , est : « Amplissimis ac Doctissimis Viris Dño Rectori et almae Lugdunensis Academiae Professoribus apud Batavos. » Responsum Academici Senatus hic in lucem proferam ex *Actis Academicis* , God. II. p. 118 :

Illustrissime Princeps.

Tametsi perspecta nobis antea satis erat , multisque illustribus argumentis explorata singularis tua erga Academiam hanc benevolentia , gratissimum tamen fuit eam ipsam in amantissimis literis tuis , veluti in speculo , expressam agnoscere , agnitam exoculari. Quamvis vero longe optabilius nobis fuisset Excell. T. veluti postliminio ad nos reducem coram intueri , quippe qui probe nobis conscius simus , quantum ornamenti dignitatisque praesentia tua , quantum

etiam incitamenti ad doctrinam, virtutem ac pietatem tuo exemplo capessendam esset additura: adeo tamen in patriam atque Rempublicam iniqui non sumus, ut privatum nostrum sive commodum publico anteferri ullo modo velimus, nedum optemus. Quin potius Amplissimis Hollandiae Ordinibus gratulamur, quod eum τοῖς τοῦ κοινῶ ὀλιξῆν Reipublicaeque clavo adhibuerint, in quem non paterni tantum splendoris et dignitatis, verum etiam prudentiae reliquarumque virtutum omnium successio quam optime cadit. Quas quidem ut Deus Opt. Max. quotidie magis et magis divini sui Spiritus aura afflet foveat atque adaugeat, ad aeterni nominis sui gloriam patriaeque salutem ardentissimis votis precamur. Immensas interea Excell. T. gratias agimus pro amicissima ista clementissimaque animi erga nos sui significatione, utque eam porro conservare velit, etiam atque etiam rogamus, planeque sibi persuadeat, omnia nostra officia ac studia absque ulla exceptione laboris aut temporis Excell. T. semper fore paratissima. Lugduni Batavorum A° 1585 Sept. 14.

Mandato Sen. Academici

B. Vulcanius.

- P. 10. *Huic orationi facta convenerunt.* Quod Mauritius tantam operam dedit ut Scaliger Leidam veniret, magni instar beneficii est. Nota est epistola, quam Henrico IV, regi Franciae, scripsit. Minus cognitum, scripsisse et Coligniam. Epistolae exemplum servatur in *Resolut. Curat. Mss.* Vol. II. p. 274, scriptae 9 Ianuarii 1593. Quid Mauritius a. 1586 fecerit, quum Academiam hinc Ultraiectum transferre Leycestriani volebant, non comperi. Ultraiectini usi sunt favore Leycestrii. Falsos rumores dispergebant, rem ipsis Leidensibus fore gratam, si Academia tamquam onere liberarentur. Documenta historica reperiuntur apud Mierisium et Kluitium. Iam die 6 Maii 1586, ut annotatum est in *Actis Acad.*, « Consules in Senatu Amplissimo dicebant, intellexisse D. Dousam Curatorem, tractari a nonnullis clam de transferenda alio Academia, et monitus fuit Saravia, ut, si quid de rebus Academicis ageret aut moveret, magis ex dignitate utilitateque Academica fore, si de consensu Professorum et Consulium id ipsum ageretur. Reddidit Saravia (accusatus etiam frequentioris absentiae) causas absentiae non plenas, sed quod vocaretur interdum a Comite Leycestrio ad communicationem negotiorum Ecclesiasticorum. » Conf. Fabricii *Orat.* pag. 30. et Gaubii pag. 25. Fabricius: « Magistratus Leidensis, cum aemuli quidam, invidia felicitatis urbis una cum Academia crescentis impulsu, fervida agerent consilia, de ea in aliam civitatem transferenda, palam testati erant: se passuros potius omnia sua diripi, quam hac se privari. » Atque ea res fortasse movit Scaligerum, ut putaret Leidenses ab Ultraiectinis non amari. Vide *Scaligerana* pag. 361. Bilderdykius idem putabat. Et constat diversa Provinciarum in multis negotiis commoda saepe movisse aemulationem.

- P. 10. *Pecuniam qua aleretur.* Conf. Meermannus in *Annot. ad Grotii Parallela*, Wagenarius *Hist. Patria* Vol. VIII, et additamenta. Idque non unanimi omnium consensu factum est.

Goudani v. c. refragabantur. Ipse Goudanorum de hac re libellus nuper Hagae mense Maii palam in auctione venditus est. « *Origineele Resolutien van die van Gouda, om t' verzoek afstellen tot consenten van 6000 a 7000 guldens, tot betaling der schulden van Prins Maurits te Leyden gemaakt, alsmede wegens de lossing van t' Pandschap van Geertruidenberg, 7 Ian. 1585.* »

Quum Hollandi *actum Seclusionis* defendebant, in fine indices adiecerunt, in quibus annotarunt, quantum pecuniae Mauritius, Fredericus Henricus, et Guilielmus II, nomine stipendii, salarii et pro parte ex praedis publice acceperint. Summa erat viginti milliones. Quos si per annos sexaginta sex distribuas, redeunt quotannis tres modii auri. Vide Kluitium (*Staatsregeering* III. p. 287.) Tali modo inire rationes, non est alienum ab ingenio populi, mercaturae inprimis addicti. Lactor tamen pecuniae, Mauritio dono datae, non iniectam fuisse mentionem.

- P. 11. *Rationem Ephemeridis habendae Italicam.* Narravit Stevinus et causam et rationem huius disciplinae. Mauritium nimis ad rem attentum fuisse, dicit La Pisius in *Vita* pag. 809 : « Maurice a été blasmé de trop d'espargne, a tousiours mieux recogner un service de la bouche que de la bourse, et un sien subject se plaignant d'en estre mal recognu, Regardes, dit il, ce sien pourtraict, on ne le pouvoit mieux peindre, que le poing serré. » Narravit Leeghwaterus, se a Mauritio Hagam invitatum, Principi ostendisse quantum temporis sine periculo et noxa sub aqua degere posset, dixisse ipsi et socio Principem, sese probe in bono deversorio invitarent, et postero die dedisse praemium rei bene gestae. Annotatum est alicubi e Mss. Leeghwateri, eam pecuniam fuisse exiguam, ut ne sumtui quidem itineris, Alcmaria Hagam facti, suffecerit. Licet iusserit, vel certe ipsi fore gratum significaverit, libros Stevini in linguam Latinam converti, interpretatio Snelli, duo volumina in folio, ut dicitur, excusa est solis impensis Typographi. Snellius Mauritio dedicavit, « praesertim quia Typographus impensis suis excusa typis divulgare volens, illud a me rogaret serio. » Melius hoc quod narrat Hooftius in *Epist.* p. 5. reprehendens luxuriam aequalium : « De bedorvenste mogen te recht raaken, door den goeden voorgang van zyn' Excellentie, die zoo bescheidelyk d'aanzienlyke staatelykheit zynes hofs met zuinigheid weet te mengen : indien dezelve haar zomwylen verzoekende, met zyn geschikte heerlykheit haar slordige onmaatigheid al stiltzwygende beschaamde. » II. Grotius in *Parall.* cap. XIII. « Nunc tandem ab aulis ad primorum civium aedes sobrietas processit, et desinit culpa more defendi. Spes haec certissima emendationis est. Optime enim inde nascuntur virtutes, unde vitia oriri solent. »

- P. 11. *Luctus solatium.* Grotius *Anal.* p. 86 : « Nullum unquam funus tanto populi luctu, et prope desperatione, celebratum est. Solatio fuit, quod Mauritium, qui tum decimo et octavo aetatis anno Lugduni Batavorum sapientiae studiis inhaerebat, ob indolem virtutis, et ut parentem, libertatis auctorem, grata memoria remunerarentur, publicae curae licuit

imponere. » Thysius in *Orat.* a. 1659: « Non erat effoeta Nassovia virtus, verum publicae libertatis paternaeque caedis vindex Mauritius in ipso adolescentiae vestibulo ex hac augustissima aede ad imperium vocatus. » Hemsterh. *Orat.* a. 1747. « Ab hoc literato pulvere Mars ille Batavus Mauritius in campum et pulverem bellicum est pro ductus. » Drakenb. *Orat.* a. 1747. « Mauritius, qui in studiis humanitatis et literarum se exercens, adeo nullam adhuc rerum agendarum peritiam sibi acquisiverat, ut Philippus Comes Hohenlous ipsi legatus adiungi debuerit. »

Mors Guilielmi I Leidae quoque ingentem dolorem et metum fecit. Numerus adolescentium Academicorum decrevit, neque in illa trepidatione funebris oratio habita est. In *Actis tam Senatus Academici quam Curatorum* altum est silentium. Postea quidem nihil fere in domo Arausiaca memorabile accidit, quin hic celebraretur. Huic studio ingentem Orationum copiam debemus, unde ad meliorem variarum rerum notitiam proficere possumus. Quod tamen Cicero in *laudationibus* Romanorum funebribus reprehendit, hoc de nostris saepe valet. Factio Arausiaca inimica nimias adulationes minus continebat, quam putasses. Mauritius hic laudatus est a D. Heinsio. Exstat *Oratio in obitum Illustriss. et invicti Principis Excell. Memor. Mauricii, Dei gratia Principis Auriaci, Comitis Nassaviae, caet. habita ex publico mandato 19 Sept. 1625.* Postquam Heinsius communem luctum et funus descripsit: « Soli Academiae Parentes atque haec civitas invicta morem populi Quiritium Romani imitandum iudicarunt. » Orationem Heinsii Rivetus in sermonem Francicum convertit: *Harangue Funebre, faite à la memoire — en l'Université de Leiden en Hollande — du Latin de Dan. Heinsius, 1625.* Rivetus in Epistola dedicavit Amaliae Solmensi. Exemplum et mos in rebus Academicis multum valent. Itaque Heinsium deinceps alii Professores imitati sunt. Neque Professores tantum, sed etiam privati homines et adolescentes, et praeter res et funera Principum, alia quacvis memorabilia celebraverunt, in quibus Dan. Colonius a. 1629 recitavit *Orationem Panegyricam de Illustri Victoria, quam amplissimi rerum Indiae occidentalis administratores, ductu magnanimi Herois Petri Henrici VI Idus Sept. a. 1628, capta Hispanorum classe, retulerant.* Heinsius Colonium, ut hoc faceret, incitasse videtur, cumque in Carmine Orationi praefixo, valde laudat, qui solvisset omnium nomine, quod omnes debebant. Neque hoc Colonii exemplum imitatione caruit. Simon Gakel die 2 Octobr. 1638 memoriam *Leidae obsidione liberatae* celebravit. A. 1686 Curatores decrevere aureum vel argenteum numisma literarum studiosis, qui orationem vel carmen recitassent. A. 1688 numisma aureum datum est Arentio Baroni a Wassenacr, quod habuerat Orationem die 14 Nov. 1687, qui erat dies natalis Principis. A. 1689 filius Iensii recitavit poëma *de rebus in Britannia mutatis*, donatus aureo numismate. Idem honos contigit H. Boerhavius, Theol. et Philos. Stud. pro Oratione, in qua explicavit *sententiam Epicuri de summo hominum bono.* Ut alia plura exempla omittam, a. 1754, Ev. Lamberg, Regi Succiae a sacris Anglicis, datum numisma ex auro propter Orationem habitam in Auditorio Maiore *de laeta hodiernae Sueciae facie, collata cum tristi priorum temporum vultu.* Conf. additamenta libro A. Severini de *Leida obsessa et liberata*, editionis quintae. D'Escurius quoque in *Laudibus Holland.* hoc argumentum attigit.

P. 11. *Materno genere traxit.* Henricus, ut narrat La Pisius, more Francico educatus, habitu et specie longe erat elegantior quam Mauritius. Spanbemijs in *Laudat. Funebri*: « Nec Germani Galliciquo sanguinis mistura Heroi nostro sine divino munere obtigit, ut, qui maximus esse deberet, utriusque gentis toto orbe clarissimae decora temperamento singulari unus referret. »

P. 11. *In Franciam redire voluisset.* Accipiebat quoque stipendia ex aëratio Francico, sed tarde soluta, Conf. epistola Fred. Henrici in *Hist. Bilderdykii* Vol. X. p. 804. Anno 1589 mense Aprili Rex Henricus literas illas dedit ad Mauritium. Edidit J. C. de Jonge (*Verhandelingen en omuitgeveene stukken*) T. II. p. 210. Non iniucundum erit, credo. lectoribus, si partem repetam: « Pour ce qu'à ce que j'ay entendu vostre conseil pourroit faire quelque difficulté sur la personne de son fils vostre frere que j'entends estre sy cher à la Mere, que c'est chose inseparable, J'ay exprès voulu vous escrire ceste lettre en sa faveur, pour vous assurer, Mon Cousin, que j'estime tant vostre amitié, et en reconnoys les utilités sy evidentes, que ny pour elle, ny autre queleconque; Je ne voudroys permectre que mon autorité servist contre vous en vostre estat d'Orange, où elle desire se retirer, et que jamays je ne souffriray quelle ny son fils y puissent rien entreprendre contre vostre vollonté. Et quand à ce qui tousche vostre frere, j'estime au bas eage ou il est, qu'il ny a personne quy en puisse avoyr plus de soing que la mere; Je croy encores que quant Dieu voudroit qu'il grandist avec moy, que vous ne luy plaindriés pas ceste nourriture. Toutes foyes je vous assure et vous promets, et à ces deux promesses je vous donne ma foy et ma parole jusques icy sy soigneusement conservés, que je vous le renvoyray, venille la Mere ou non, soubdain qu'il aura l'eage de douze ans ou plustost encor, sy vous le demandés ainsy. Je voudroys que vous feussyés sy bon fils qu'il vous preist envye de l'accompagner jusques à la Rochelle; Je m'assure que vous vous y trouveries sy bien, que pour trois ou quatre mois nous vous ferions obliger vos marescages. » A. 1582, quo dux Andegavensis in Neerlandia erat, actum etiam fuit de Mauritio in Franciam discendi causa mittendo. Ordines pecuniam decreverè, qua Leidæ aleretur. Si cogitemus, quibus modis Franci aliquando amicitiam Guilielmi I. ambierint, nunc Mauritium deinde Fredericum Henricum invitaverint, ut tempora sequentia praeteream, fere est ut putem, angues in illa herba iam tum latuisse.

P. 11. *Guilielmus II infamatus est.* Janus Vlitius scribebat N. Heinsio Mediolanum a. 1648: « Schola Illustris Bredana, etsi Rivetum, Dauberum etc. eruditissimum aliosque Professionis suae peritissimos habeat, successu suo nondum fruitur. In causa est Principis ad alia quaevis maior, quam ad honesta, inclinatio. Venatur illè, coniugis immemor, sed Veneres suas: in silvis quoque immodicus: in circo, (quem litus maris facit) cursor quotidianus; inter aleatores Gallosque adultores assiduus. Scenam quoque, publica auctoritate proscriptam, privatis instruere dicitur sumtibus. Heu quantum a patre avoque degener! Sed nolo foris domesticam infamiam evulgare, nec fastidium patriae nostrae tibi parere. Redux cognosces, quantum Gallica societate profecerimus in eorum imitationem. » Epistola Vlitii reperitur in *Sylloge* Burmann. T. III. pag. 724.

P. II. *Ianus Dousa minor.* Meursius in *Athenis Batavis*, postquam illius doctrinam laudaverat :
 « Huc accedebat pietatis, castitatis, sobrietatis modestiaeque studium, etiam usque ad miracu-
 lum. Ob has virtutes Henrici Frederici Nassavii studiis praefectus, Dousa pater in I *Funebr.*
Carm. 2. dicit carum fuisse Henrico :

Nec quod Hero Comiti carus tot dotibus esset
 Frederico, fortis Aurasii soboli.
 Felix, o, talis cui copia facta Patroni.
 Debuit et Dousae non nihil ille meo.

Idem Dousa *lib. II. Funebr.* pag. 110. ubi, laudatis filii virtutibus, sic pergit moestus pater :

Et hisce pleniora nosse qui volet,
 Licebit Hagiense is oppidum petat;
 Ut alta, Franca quae colit Colignia,
 Palatia intret; hic, ubi biennium
 Alumnus egit; audietque (nemine
 Fidem abnuente) quam hicce carus omnibus
 Amabilisque, Principi ante cacteros
 Herae, et comes Fredrice vixerit tibi.
 Merere comitate visus id sua
 Modestiaque, dum foro uti et Aulicis
 Sua usquequaque facta dicta moribus
 Studet probare, commodare pluribus,
 Nocere porro et invidere nemini,
 Sed obsequendo quemque demerier,
 Palaestra seu terenda, sive ludicra
 Cienda pugna, sive in orbe mobilem
 Et arctiore gyro equum reflectere
 Foret libido: sive contumacia
 Lupato et oris edomanda duritas:
 Habena sive danda cursibus foret,
 Et incitanda calce ferreo fuga:
 Praeire sive verba, vel modos choris
 Moneret Aula, sive folle missili
 Globove membra roborare, seu pilae
 Placeret arte.

Ex quo carmine simul apparet Dousam non fuisse tam rusticum, quam nonnulli puta-

verunt. Atque hic praeclarus adolescens quo die cuius anni natus quoque mortuus sit, diversis adeo modis tradiderunt scriptores, ut fere ignoretur. Meursius in *Athenis Batavis* narrat mortuum esse a. 1597, et Hagae in sepulero sculptum: VIXIT ANN XXV MENSES XI DIES IV. Eundem annum memorant alii, alii annum 1596. Ii fortasse decepti sunt verbis Iani Dousae patris, qui in epistola ad Georgium Dousam, edita in huius *Itinere Constantinopolitano*, scripsit: *obiit ille XII Kal. Ian.* Scripta est ea Dousae patris epistola XIII Kal. April. a. 1596, stilo novo. Cl. Siegenbeekius in *Laudat. Dousae* p. 131 non videt, quomodo haec inter se sint concilianda. Neque ego video, nisi statuamus moestum parentem scribere voluisse Latine, cogitasse Hollande. Inceperat Latine XII Kal. Debnisset continuare Latine et ponere *Februarias*. Imprudenti excidit tristis *Ianuarii* mensis. Fieri etiam potest ut *Kal.* sit delendum. Nam in fine epistolae tantum utitur Romano more XIII Kal. April. In ipsa epistola bis secutus est recentem morem, VI Augusti et XIII Decembris. Ita Dousa filius mortuus esset vel die 20 Ianuarii a. 1597. Si mortuus est die 20 Ianuarii 1597, ex inscriptione sepulcri confici potest, esse natum die 6 vel 16 Februarii a. 1571. Hoc discrimen, ortum ex ratione veteris et novi stili, non recte explicari potest, nisi fortasse ex libris, in quibus annotatum est, quo die infantes Sacro Baptismate tinguntur.

- P. 12. *In Academia Plwinelli.* Narravit Commelinus. Henricus cum matre Colignia et Dousa erat Parisiis apud regem Henricum IV, et cum aliis celebrabat nuptias sororis, quam uxorem acceperat dux Tremulicensis. Caeterum ipsam equitandi artem Mauritius, Henricus, caeteri, et merito, accurate discabant Mauritius scientiam Mathematicam hic quoque adhibuit. Res nota ex Stevino. *Conf. et D'Escurius Laud. Holl. T. VI. p. 47.*
- P. 12. *Commentarios Caesaris.* Commelinus et alii narraverunt. Frid. Spanhemius IV. Id. Mai. a. 1647 dixit *Laudationem funebrem Fred. Henrici*, quae repetita est a Batesio in *Vitis Selectorum aliquot virorum* Londini a. 1681. Hic Principis doctrinam ita laudavit: « In Geometricis, Geographicis, Nauticis, Mechanicis, Poliorceticis, et Architectonica militari regnabat. Historiam veterem et recentem tenebat, si quisquam. » La Pisius in *Vita* pag. 812: « La notice de plusieurs langues, qui luy sont familiares, a esté illustrée par le scavoir qu'il s'est acquis outre l'ordinaire de la pluspart des Princes. Aussi est il amateur des lettres et des hommes lettrés, par une naturelle inclination, qui le porte à leur faire du bien. »
- P. 12. *Historiae audiendae.* Dousa incepit *Annales Bataviae Hollandiaeque*, quos pater absolvit. Ordines pro dedicatione insigne praemium decrevere. Nomen paternum Dousae multum favebat, et defensa Leidae obsidio per eunctam Europam celebrabatur.
- P. 12. *Henricus Fredericus.* Filius Guilielmi I accepit nomina *Frederici Henrici*, alterum a *Frederico II* rege Daniae, alterum ab *Henrico* rege Navarrae. Ordinem nominum saepe variavit. Wage-

naarius *Hist.* VII. p. 510. putat Principem, postquam Henricus factus est rex Franciae, se appellasse *Henricum Fredericum*, eoque interfecto, *Fredericum Henricum*. Sed ostendit vir doctus in *Analectis* T. XI. pag. 5—7, Principem, post mortem Mauriti, usurpasse nomen *F. Henricum*. Et La Pisius dixit à son advenement.

P. 12. *Anno aetatis fere undecimo.* P. Wesseling *Orat. ad W. C. II. Frisonem* pag. 12. « Tua gens legibus annalibus, quas aut Natura constituit, aut scripserunt homines, videtur soluta, neque eam aetatis angustiae a disciplinis perdiscendis excludunt, nedum fortibus ausis et prudentibus prohibent consilijs. Habeo locupletissimos ververbii huius testes tuos Maiores. »

P. 12. *Carminē salutavit.* Eucharisticon ad Illustriss. Comitem Henricum Fredericum Nassavium, Guilielmi f. quod Lugdunum Batavorum venerit studiorum causa: in Iani Dousae filii Poëmati. pag. 36. Dousa in Academia etiam Henricum in literarum studiis adiuvit. Erat natura simplex et bonus, et qui magis libros quam homines nosset. Sed quamquam illis vere impallisset, hos tamen non ita negligebat, neque in ipso vitae usu tam stupidus erat, quam nonnulli ex *Scaligeranis* confecerunt. Ne dicam Scaligeranis istis similibusque libellis non semper magnam fidem esse habendam, quod saepe viri docti admonuerunt, videamus ipsa Scaligerana: *Ianus estoit simple et idiot. Ianus filius nunquam fuisset aptus rebus gerendis. Ils sont tous fort simples, comme le Pere et la Mere aussi. Le pauvre Ianus estoit si bon et simple. Je pleuray huict jours durant comme une vielle.* Iam si cum his dictis compares, quae Scaliger in *Epistolis* ad Baudium et alios de Dousa scripsit, credo cum in Dousa maiorem elegantiam et levitatem, qua Franci sui censebantur, desideravisse. Principi Henrico certe non inutile erat tale ingenium cognoscere, indeque aliquid trahere. Erat Leidae *Oratorium Collegium*, in quo eloquentia, quae dicitur, exterior addiscebatur. Pars una non contemnenda Ianus fuisse videtur. Iusto Lipsio huius Collegii nomine *coronam lauream* obtulit, et Franc. Raphelengio *Herculem Gallicum* in tabula depictum. Vide *I Dousae fil.* poëm. pag. 203. Lipsius II. Cent. ad Belgas ep. 48 istas recitationes memorat. Haec pro Hollandis, qui non quotidie recitationes aut Comoedias ludebant, aliqua erat elegantia. A. 1620 publice institutum est *Collegium Oratorium*, praefecto P. Cunaeo. Dignus praefecto erat Cunaeus, qui tali muneri praeficeretur. Nam et actione valebat et eloquentia, et Latine sic scribebat, ut ad Ruhnkenium usque parem non habuerit. Ea facultas Leidae quoque turpiter fuit neglecta. Professores eloquentiae ita dicti, plerumque erant oratores ridiculi. Saepe divinandum est, quid velint. Atque collegium oratorium utile erat etiam propterea, quod saepe Comoediae et Tragoediae agebantur. Actae sunt *Troades Senecae*, aliae. Ortis hinc interdum turbis, vetitum est. A. 1599 adolescentes a Rectore et Senatu petiere, ut agere liceret *Plauti Amphitryonem*. Libellus supplex servatus est in *Actis Acad.* Cod. VI. pag. 235. *Nomine omnium et consensu publico subscripserunt alii et D. Heremita, Antverpiensis, elegantissimi ingenii adolescens, cuius opuscula a. 1701 edidit Graevius.* Mirum argumentum, quo, praeter

alia, utuntur, e Sacris Libris: « Quod autem adulteri Dei in Comoedia hac nocere exemplo possint, fateremur id et universam actionem tolleremus, si una de sacris libris exemplum Davidis cum caede coninnetum tolleretur. » Theologi plerumque ludos istos detestabantur, sicuti v. c. Daventriae, ubi volebant agere *Herodem infanticidam*: v. *Syll. Burn.* III. p. 292. Consuetudo manavit ex scholis et monasteriis aevi medii, et quum tandem histriones mercede populum oblectarent, abiit in pompas, quibus factum aliquod historicum repraesentatur solo vestitu et incessu.

Quale autem fuerit consilium feminae Principis de Scaligero studiis filii praeponendo, patrem Dousam certiorum fecit Baudius Epist. I. 35. « Tabellarius hic (Caesaroduni Turonum) meo sumtu et impensis in Zelandiam mittitur, inde porro in Bataviam iturus est, ut literas ad D. Scaligerum perferat a Domina Principe, matre pueri illius, qui proximus summae spei. Ea vobis heroem illum ex summis viribus extorquere contendit, ut filio suo custodem apponat. Et certe permagni refert, pueritiam istius Principis, tali magistro adoleseere. » Scripta est epistola 24 Augusti 1593. Sed ea res neque ad Coligniam neque ad Henricum Fredericum pertinet. Qui putaverunt, decepti sunt aliqua rerum similitudine. Baudius voluit Henricum II Principem Condeum, filium Henrici I Condei et Charlottae Catharinae Tremuliensis. Ipsa epistola edita est a Iacobo Revio in libro, qui rarus est: « *Epistres Françaises des Personages Illustres et Doctes à Mons. Ioseph Iuste de la Scala.* Har-derwyck 1624. Catharina Scaligero significat, regi quoque Henrico IV fore gratissimum si filiolum suum vellet docere. « Pour mon particulier, j'estimeray atteindre au comble de ma plus grande félicité, si je puisse acquérir ce thresor à mon fils; faisant peu d'estat de toutes les grandeurs du monde, si elles ne sont accompagnées de la vertu. » Annus epistolae huic non additus est. Novimus iam ex Baudio esse 1593. Scaliger Leidae mansit. Et ea Catharina pessime audiebat, accusata publice et damnata, quod maritum veneno sustulisset. Henricus IV mulierem servavit, sed erat etiam in custodia, quum hanc epistolam scriberet. Ea notata est in editione Reviana numero Lib. I. epist. 2: adde alteram de eodem argumento num. 20. et lib. III. ep. 3, quae scripta est eodem a. 1593, quo Scaliger Franciam reliquit. Invidebat Catharina tantum virum Hollandis, et iam tum cupiebat filio suo praeceptorem. Conferatur et lib. III. ep. 28.

P. 12. *Emti ab Hispano nebulones.* Conferatur *Confessie ofte Bekentenisse, ghedaen by Michiel de Renichon. Mitsgaders de ghevolgde sententie over hen ghegeven in s' Graven Haghe den III Juny 1594. Ghedruckt na de copye van dien. Tot Delft.* « dat hy meynde, dat sy te samen tot Leyden ghesonden souden worden (den ghevanghen hem vraghende waer dat was ende tot wat eynde,) seyde hen dat Leyden was eene stadt van Universiteyt in HOLLANT, dat den jongen Prince van Oragnien aldaer studeerde, ende dat sy aldaer souden ghesonden worden omme hen te verlacken ende het leven te benemen. » Mauritius et alii eodem scelere petebantur. De sociis Renichonii et auctoribus v. Grot. III *Hist.* pag. 192: dicit, nullum tempus eiusmodi flagitiis fuisse foedius, ut nemo veram ab illis pacem speraret, qui iura etiam armorum et concessa odiis egredrentur.

- P. 12. *Patriaeque patrique.* Confirmata est haec mea interpretatio verbis F. Spanhemii in *Laudat. Funebri*: « Ita cunas sanguine paterno propemodum conspersas habuit, ut et in ultionem summi Parentis natus videretur, et ad Belgicae libertatis vindicias suprema Patris voce vocari. » Ea vox morientis una erat, ut scribit Grotius *Annal.* IV. p. 85: « Deus miserere populi. »
- P. 12. *Aula Principum.* Samson *Hist. de Guil.* III. T. I. p. 352. « Les Magistrats de Leide lui (Guil. III.) présentèrent même une maison, appelée communément *la cour du Prince*, pour y demeurer, comme avoient fait ses Prédécesseurs, lui déclarant qu'ils l'avoient meublée pour cet effet. » Guilielmus I aliquoties in eadem domo moratus est, coque mortuo Colignia iam a. 1584 — 1585, aegre ab Ordinibus de consilio in Franciam abeundi deducta. Ordines et tunc aulam instruxerunt. Colignia tamen, si relinqueret, supellectilem quoque relinqueret. Quamdiu Henricus Leidae fuerit, pro certo ponere non ausim. Anno quidem 1600 lectus est in *consilium status*, cumque Mauritius habuit in expeditione Flandrica Comitum. Iam a. 1593 interfuit obsidioni Gertrudisbergae. De anno 1600 Grotius *Epigr.* pag. 230:

Sic aetatis adhuc in limine puberis audet
Pro patria fratrem religione sequi.

De negligentia historicorum in hoc genere, satis crit afferre exemplum Commelini, qui vitam Henrici edidit a. 1656. « Il fut eslevé auprès de Madame sa Mère pendant sa jeunesse, puis il fut envoyé en l'Université de Leide, avec un Gouverneur qui se nommoit Jean de la Douhes, seigneur de Nortwyk, qui prit un très grand soing en le faire instruire de dans les langues de dans les sciences et de dans tous les exercices conformes à sa noblesse et à sa grandeur. » Nec fere plura noverat Spanhemius in *Laud. Funebri*: « Pueritiam Heros noster sub Heroina matre, adolescentiae partem aliquam sub Iani Donsae inspectione in nostra Academia, maiorem sub Mauritio fratre in castris et actu rerum exegit. » Ut Academia mortuum Henricum laudavit, eidem, quum ad imperium venisset, gratulata est Septembri mense a. 1625. Respondebat, ut scripsit Vossius *Epist.* 51, « humanissime, etsi valde infirmus, usque adeo ut eo die neminem praeter nos admiserit. » Fortasse de vita Henrici Academia et omnino de pueritia accuratius exposuit I. H. Dauberus in *Oratione Funebri*, quam frustra quesivi. Erat Dauberus, quem Aitzema l. xxvi, deceptus, credo, pronuntiatione Germanica, vocat *Tauberum*, Professor Iuris in Illustri Schola Bredana.

- P. 12. *Dolore domestico.* D. Heins. *Orat. de Mauritio*: « Eam ille necem (patris) non infirmo, ut privati solent, desiderio ac lacrymis excepit, sed, cum bono patriae, in animum demisit. » Et pag. 18: « Ex ore, supercilijs, incessu, corporis totius motu habituque, Martem Gradivum aut ultorem descripsisses, qui post perpetratum Delfis Batavorum ab Hispano facinus, in animo et vultu ejus sedem posuisse videbatur. »

P. 13. *Puerum vix e cunis egressum.* Quod in Henrico erat reprehendendum, hujus culpa partim recidit in assentatores, ut fere semper et ubique. De Henrico afferam duo testimonia eorum, qui de rebus recte iudicabant. Alterum est Mariae Reigersbergiae in *Epistola ad Fratrem*, quam edidit A. Stolkerns in *Miscellan. Patriis* a. 1824 (*Vadrl. Letteroef.*). Ea fratri scribebat a. 1629: « Voor my, en weet niet, wie ik het vyten zal; myn Heer den Prins (Hendrik), ofte die dagelyks met hem omgaan, vermits zy hem niet resoluut en zeggen, waar het op aankomt. Elk wil wel met de Prinsen staan, en daarom worden er veel zaken bedorven. Dat en is de Prinsen niet beminnen, hen in alles te volgen. Men moet hun somtyds zeggen, waar het op staat: anders zoo gelooven zy, dat het zoo behoort, en dat men daar wel mede te vreden is. » Alterum testimonium est Alexandri van der Capellen in *Commentariis (Gedenkschriften)* Vol. I. pag. 569: « Op den 25 deses (Jan. 1630) heeft de Heere Ploos, Gecommitteerde van Utrecht, byten last van syne Principalen, ende sonder communicatie van syne mede Gecommitteerde, ofte die van d'andere Provintien, ende met groote jalonsie van andere Leden der vergaderinghe, geproponceert, dat men s' Princen Soontjen, ont synde drie jaeren, defereeren soude den titel van Generaal van de Cavallerye, t' welk dadelic so goetgevonden ende geffectueert is; een charge, dewelke of ten dienste van t' Land behoorde te worden gemesnagert, ofte geconfereert aan iemant, daervan t' Land dienst konde trecken; ende is een sake, die aenwyst, dat het oogemerck van de Gecommitteerde is alleene om den Prins te behagen. »

P. 13. *Andream Rivetum.* Natus a. 1572. Homo non mediocris animi, de cuius vita ex epistolis aequalium inulta, vulgo ignota, referri possunt. Curatores, Ordines et Mauritius eum tandem moverunt, ut Leidam veniret. Ordine praepositus est Walaco et Thysio. Orationem D. Heinsii de morte Mauriti, ut supra dixi, Francie conversam, dedicavit uxori Principis Frederici Henrici. Praceptor Guilielmi II, honorarii Professoris titulum servavit. Addam locum ex Oratione Boxhornii *Funebri in Excessum Celsissimi Principis Guilielmi Principis Arausiae* cact. *habita ex auctoritate publica proximo post Exsequias die in Leidensi Batavorum Academia* a. 1651; quia operae pretium est cognoscere istorum hominum iudicia, dicendi rationem, et Orationes ipsae non cuivis adeo in promptu sunt. Ne Leidae quidem in Bibliotheca omnes reperuntur. Boxhornius igitur: « In disciplinam traditus (cum multum intersit quis, et quomodo quis talium mores, convenientes magnitudini fortunae eorum fingat ac componat) Andreae Riveto, Theologo, seni plane eximio, et qui cum vitae morumque gravitate, quibus apud adolescentes Principes virtutibus opus est, decentem eorundem suavitatem quoque comitatemque coniunxerat. » Riveto de hoc munere gratulatus est in longa epistola I. Crucius III. ep. p. 207 sq. Inepta est ea epistola, ut pleracque. Faciunt tamen hic illic ad naturam temporum intelligendam: pag. 212 dicit Guilielmo II contigisse egregios utriusque virtutis magistros, bellicae quidem, ipsum parentem, qui nihil putat in vitam eduxisse, nisi et ad virtutem militarem provexerit. Rivetus mense Maio a. 1632 Hagam abiit: v. *epist. Cunaeci* pag. 253. Ipse Cunaecus de re ita scripsit: « Rogatu principis Auriaci Leidam

relicturus est, ut in aula cum Filio moretur; et spei atque educationi illius praesit. Ita non unum vulnus brevissimo tempore accepit haec Academia.» Ipse Rivetus ad Vossium (in Epistolis Vossianis) die 10 Aprilis 1632: «Paro me ad migrationem; qui in eum finem ab Illustri. Principe accepi diploma, in quo significat, quid me facere aut procurare velit, et mihi in reliquam vitam adeo liberaliter prospicit, ut ingrattissimus sim, nisi me totum addicam ei muneri, ad quod me vocat, et pro viribus in illud incumbam. Quoniam autem Magnus ille Puer adhuc per aetatem et staturam imbecillior est, quam ut hoc anno possit omnino a cura mulierum avelli; prospexit mihi de aedibus in ipso Aulae ambitu, quae olim fuerunt Graphiarum Iunii, non procul a loco, ubi convenit supremum consilium. — Statui cum bono Deo ad VIII Maii publice coram Curatoribus Academiae valedicere.» Rivetus Hagae incundissime vivebat. Amans literarum, doctrina insignis, affinis Bocharti, ab eruditis viris magni aestimatus, omne, quod supererat tempus, legendo scribendoque tribuebat. Et supererat aliquantum. Guilielmus II. interdum menses aberat. Erat Rivetus, ut dixi, amicus Ameliae, uxoris Henrici, quae illum propter eloquentiam quoque summopere admirabatur. Henricus nato filio statim destinavit praeceptorem. Discipulum a. 1641 comitatus est in Britanniam, ut antea matrem ad aquas Spadanas. In iudicandis autem hominibus, qualis fuit Rivetus, et tempora, quibus vixere, et adversarii, quos habere, probe considerandi sunt. Valet hoc in omni quidem historia, sed nescio quomodo magis in historia illorum temporum. Caeterum in *Resolut. Curat. Mss.* Vol. IV. pag. 226 exstat decretum, ne Oratio Boxhornii, quam supra memoravi, impensis Academiae ederetur, nisi mutatis dictis quibusdam *notabilibus*.

- P. 13. *Doctrina, quam profitebatur, commendabat.* Ipse Henricus religionem ex animo amabat. Spanhemius in *Laud. Funebri* Frid. Henr. hoc vocat *Dei servos reverenter habere*. Multitudo nimirum religionis interpretes a religione ipsa minus distinguebat. Henricus probe distinxit, idque aliquando Hackio ostendit. Sed Spanhemius dixit: «Quam reverenter Dei servos (Princeps Henricus) habuerit, omnes testari possumus. Omnium instar esse potest, quod suum et Patriae gaudium Guilielmum, in magni Imperii spem natum Principem, non nisi sub Theologi, ab Orthodoxia praeter decora alia commendatissimi, et, quod ad Academiae nostrae gloriam pertinet, ex ordine nostro evocati, disciplina adolescere voluit, ut voce ac exemplo ad omnem pietatem mature formaretur.» Rivetus in usum alumni sui scripsit: *Instruction du Prince Chrestien par Dialogues, entre un jeune Prince et son Directeur. Avec une meditation sur le voeu de David, au Pseaume CL.* par André Rivet. A. Leyde, de l'impr. de Jan Maire 1642.
- P. 13. *Scholae Bredanae.* Collegae Riveti erant I. van der Kerckhoven et Constantinus Hugenus.
- P. 13. *Hildersichium.* Vita Lulii Germani, quem Guilielmus II et praeceptorem et scribam habuit, adeo ignota est, ut ne in Lexicis quidem, quae dicuntur, Biographicis, nomen invenerim. Hildersichius, vel Heilersichius, natus initio saeculi decimi septimi in agro Lemgoiensi,

comitatus Lippensis, Breae operam navavit Theologiae. L. Crocius, Theol. Professor, eum propter mores et diligentiam amabat. Abeuntem in Hollandiam, quod multi Germani faciebant quaestus causa, discipulum commendavit Gerardo Ioanni Vossio. Nomen Vossii erat valde nobilitatum; qui praeceptores scholasticos vel domesticos cupiebant, hi Vossium plerumque consulebant. Ita Hildersichius in domum Michaëlis Pauwii Hagam venit. Pater Pauwii, Burgimagister, fuit ex Synodo Dordrechtana, frater, legatus in Francia. Opera Michaëli Pauwio egregie probata, a. 1626, eodem quo natus est Guilielmus II, curae et institutioni fuit praefectus illius, quem Princeps Arausiae habebat unicum. Hildersichio in domum Pauwii successit I. F. Gronovius, qui tamen non diu ibi fuit. Taedebat eum fastidii, quo ab adolescentibus huiusmodi praeceptores habebantur. Hildersichius sacrarum literarum erat peritissimus, in Graecis Latinisque Gronovio cedebat: cacterum satis doctus, diligens, gratus erga Vossium, neque illius immemor, quum controversiis Arminianis esset implicatus. Amicitia inter eum et Gronovium mansit inviolata. Rivetus habuit intimum. In aula non erat illius domicilium, ut Riveti, sed eo quotidie ventitabat, et Principem puerum et adolescentem in itineribus comitabatur. Duxit etiam uxorem. Post mortem Guilielmi II a legatis Ordinum publice interrogatus de auctore libellorum, qui editi erant ad factum Principis in causa Amstelodamensi defendendum, amicis magnae fuit sollicitudini: multique timebant, quorsum ea questio esset evasura. Perlata fuit lex oblivionis rerum ante actarum, eaque lege Hildersichius etiam fuit exceptus. Quo facto, in Germaniam discessisse credibile est. Haec cognovi ex *Epistolis Vossianis* a. 1626, 1627, 1634, 1635, 1638, 1639, 1642: et *Gronovii* et *N. Heinsii*, in *Sylloge Burn.* a. 1638, 1639, 1651. De anno 1651 scripsit Heinsius: « De Heyldersichio et Zulichemio tristia narrantur, an vera nescio. » Illa tristia quae fuerint, exposui e Wagenario *Hist. Patria*, XII. p. 194. Fama addidisse videtur C. Hugenum. Nam ipse Hugenius in *Vita Propria* nihil de ista re memoriae prodidit. Et erat ille diligentissimus in omnibus rebus vitae suae enarrandis; quid, ubi fuisset accusatus et absolutus? Quanti autem Guilielmus II praeceptorem fecerit, testatus est Boxhornius in *Oratione*: « Gratissimus in praeceptorem doctoremque sapientiae Princeps discipulus, tandem et secretorum conscium ac interpretem esse voluit. »

P. 14. *Multas teneret linguas* eact. Boxhornius in *Oratione* dixit Principem « non quidem ad solidam eruditionem, cum alia multa mox alio adolescentem vocarent, sed ad pietatem, quae praecipua principum, qui post Deum inter homines primi sunt, virtus est, et liberalium artium ac disciplinarum, cum tenere in istis et sapientiae modum principibus rerum, ad campum et aciem ante pacis haec tempora desideratis, mos fuerit, utcumque profecisse; avocabant et eum a maioribus studiis Martis quasi area quaedam et campus. » Conf. auctor *Vitae Guilielmi II*, quae prodiit Hagae a. 1738: aliquid de hoc argumento pollicitus, nihil fere praestitit. De linguis et caetera Principis doctrina, legitur et in *Numismatice Loomiana* (*Van Loon Penningkunde*).

P. 14. *Patre volente aluerat.* Thysius in *Orat. Gratulat ad Guil.* III a. 1658: « Qui ab ineunte

actate teneris manibus arma tractare, hastas vibrare, tubos explodere, ordines ducere, explicare legionem, agmina circumducere vel flectere, constitutae ex nobilium et civium liberis centuriae imperare, sub maximo praeceptore, Patre suo, didicerat. » Boxhorn. *Histor. Bredan.* p. 60: « Mox quoque Auriaci soboles, Guilielmus, iussu patris, castra invisit. Quippe Ordines Foederati, nihil laesa libertate, admodum puero imperium detulerant, ne reipublicae aut patri successor in incerto foret. Itaque imperatoriis artibus, in quibus maiorum gloria et exempla, iam tum imbui coepit, immaturus quidem annis, sed animo et ardore pueritiam praegressus. Quois addita eorum cura, qui aulae gnari, auctoritate peritia rerum et actate accepta, quidquid praescriptum, a puero obtinerent; qui, quamquam aliis intentus, quodam naturae ductu, in studia belli fertur. » Quae deinde Boxhornius addidit de exercitatione equestri, de plumbeis militum imagunculis, de cohorte illa puerorum praetoria, nihil cum audivisse libentius quam facta Coelitim, Deciorum, Guilielmi I, Mauriti, eumque caede Guilichni ad vindictam incitatum, haec ita finivit: « In his pater iussit ingenium exerceri. »

Cum isto rei militaris studio coniunctus est liber Salmasii *De Re militari*. Salmasius identidem colloquebatur cum Principibus patre ac filio. Sermo saepe in res civiles et militares incidebat. Ille Romanam militiam inprimis laudabat, eamque adhuc non plane intellectam dicebat, Lipsium etiam varia reipublicae ac Caesarum tempora confudisse. Iniusmodi sermones, habiti a. 1635, Henrico placuisse videntur, et, sicuti Mauritius habuerat praeceptorem Lipsium, ita Salmasium adhibere voluit Guilielmo II. Quare misit, qui Professore *Syntagma in usum Principis* de hoc argumento rogarent, idque lingua Francica compositum. Res sine dubio Salmasio gratissima, ut eo quoque nomine non minor Lipsio haberetur: quamquam alicubi scripserit, Principem id obtinuisse, quia iubere poterat. Maluisset Latine scribere, quippe facilius. Fecit tamen Francice, et militiam praesentem cum Romana comparavit. Ex libro Francico deinde novum opus Latinum inchoavit, in quo multos annos occupatus, undique Mss. auctores ex Bibliothecis conquisivit. Quo minus absolveret, mors impedit. Mortuus est a. 1633. Pars aliqua libri Latini, aliquamdiu per manus amicorum vagata, Leidae a. 1657 prodiit: *Cl. Salmasii de Re militari Romana Liber. Opus posthumum*. Hornius edidit, acceptum a viro quodam celeberrimo. Vir doctus in exemplo, quod est in Bibliotheca Academica, ad finem paginae 242 annotavit: « hactenus scripsisse Salmasium; morte scilicet occupatum, reliqua absolvere non potuisse: quae addita sunt, esse Hornii vel alterius. » Salmasius ergo desiit in verba *Primo igitur ut ex Polybio et Livio monstra* — addita autem sunt pauca, sex fere versus, ut nempe liber videretur absolutus. Cracvius, qui in *Thes. Antiq. Roman.* T. X. p. 1284 sq. Militiam Salsasianam repetiit, in Praefatione tantum dicit *opus morte viri maximi esse interruptum*. Grotius et alii hoc opus avide exspectabant, ut apparet ex Epistolis huius temporis. Qu vero Krebsius in *Enchiridio scientiae bibliographicae* T. II. p. 238 indicare potuerit primam editionem a. 1642, alteram 1657, nescio: Rivetus quidem in *Epist. Vossianis* scripsit a. 1642, Salmasium accepisse exemplum *expeditionis in Alanos per Arrianum*, in quo dicit se mira habere de Militia Romana, et quae ad eam pertinent: exspectare praeterea *Urbicium*, ut opus *Principi nostro promissum his adiumentis instructus*

possit absolere. Conferantur praeterca ipsae Salmasii epistolae a. 1635. Quod ad Syntagma illud Francice scriptum attinet, in *Resolut. Curat. Mss.* annotatum est mense Augusto a. 1692, librum manu ipsius Salmasii compositum, *De Militia Romana in usum Principis Frederici Henrici*, Curatoribus fuisse donatum ab amicis Salmasii, Curatores iussisse in Bibliothecam Academicam reponi. Exstat in Bibliotheca liber, bene ac manu ipsius Salmasii scriptus, forma, ut dicitur, quarta, paginis 533. Titulus: « *Abbrègè de la Milice des Romains.* » Opus divisit in duas partes *Disciplinam* et *Scientiam* militarem, deque iis, quantum ex nonnullis, quae legi, iudicare possum, perspicue et docte exposuit, adeo ut credam aliquem operae esse facturum pretium, qui praecipua excerptat, et cum aliorum scriptis de simili argumento comparet. Hic etiam Salmasii liber non est absolutus. Substitit in his verbis: « Il y a rien de si dissemblable ni si disproportionné que les Elephants et nostre canon. Neanmoins les plus habilles au mestier, duquel nous traittons, ont bien osé dire, que nostre canon tenoit le lieu des Elephants de temps passé. Et il est vrai qu'ils s'en servoient, comme nous faisons aujourd'hui du canon en nos armées. C'est donc en l'usage, qu'est la proportion et le rapport. »

- P. 14. *Sentiendi dicendique libertate.* Iam Fabricius in *Orat.* a. 1725 *opinionem Guilielmi I de utilitate Academiae ad Principes patriae parandos* laudavit. Fecerunt et alii, et Weisius a. 1753 habuit Orationem *pro institutione Nobilium Academica.* Iam dixi: nolo eruditum Principem, qualem privatum censemus, neque volebant nostri professores, quantum ex orationibus intelligo. Et scimus, quanti Britannis doctrina Iacobi I, et Succis Christinae constiterit. Sed Principe Arausiaci, qui vitae, non scholae, discebant, quam multa Leidae discere potuerunt! Ipse urbis adspectus, monumenta et sepulcra, ipsum, quod intuebantur, coelum, quot quantarum rerum memoriam revocabant! Iam Professores, aetate et meritis venerandi, suarum sibi laudum conscii, rerum praeclarissimarum cognitione non modo, sed etiam ingenio et iudicio excellentes, liberi homines et in suo quisque munere quasi quidam reges, quae illi semina in animos discipulorum illustrium spargere nitentur! Ea semina nusquam laetius crescebant quam in ipsa Academia. Nam si Principes vitam et mores commilitonum inspicerent, animadvertent, nullos verae laudis esse integriores et severiores indices, quam ipsos adolescentes. Sic semper fuit Leidae, sic hodie est. Nemo generi aut divitiis, omnes probitati et eruditioni assurgunt. Diligens, honesta, docta paupertas, inertis, sordidae et imperitae nobilitati non tacitis indiciis praefertur. Superbia minime omnium toleratur. Si uspiam, hic valet illud: « ut salutabis, ita resalutaberis. » Equidem propter has aliasque causas Guilielmo II utilissimum fuisse futurum arbitror, si annos tres quatuor in Academia vivere potuisset. Vere tamen de eo iudicasse videtur P. Wesselingius in *Orat.* a. 1748. « *Wilhelmi II. eminentissimum supra aetatem ingenium, iuvenili quidem caliditate gestiens, sed patris avi patrique dotes, si aevum contigisset extentius, aequiparaturum.* »

- P. 14. *Tutorum multitudine.* Samsonus in *Vita Guilielmi III* Hagae a. 1703, ab hominibus magni

iudicii admonitus, non fecit, quod plerique solebant, ut scilicet, omissa Guilielmi pueritia, statim ad annum 1672 transiret. Quae ille narravit, confirmari et suppleri possunt ex Orationibus. Hinc universè nonnulla testimonia ipsis Professorum verbis apponam, ut ea pro se quisque iudicet et interpretetur: quam rationem si historici magis adhibuissent, multa profecto melius cognoscèremus, quam nunc cognovimus. *Laudatio Funeris Guilielmi III, Angliae caeterè ex decreto Illustrum Acad. Curatorum et Urbis Lugd. Consul. dicta a Iacobo Triglandio* I. F. J. N. a. d. VIII. Id. Mai. 1702: «Tutores non sine controversia dati, mater, avia et Elector. Hi primam educationem committunt Kerkhoviae, viduae Houwartii, nepti Ioannis Polyandri, antecessoris Leidensis.» *Graevius in Orat. anni 1702*: «Apponebat mature Guilielmo sexenni insignem Theologum Cornelium Triglandium; adhibiti etiam alii magistri, qui literarum elementa Principi traderent. Vitae verò et moribus fingendis primus praeficiebatur Polyander, cui successit Dominus van Vlied.» *Petrus de Toullieu, antecessor Lingensis in Laudatione Funeris Guilielmi III ex publico decreto dicta a. d. 16. Maii 1702*, edita Amstelodami, de pueritia Guilielmi nihil dicit: «Quid enim» inquit «narrandae Herois nostri pueritiae vel primae adolescentiae immorabor, quae partim in sinu matris, partim in illustri illo Musarum sacratio peracta, tota pietati ediscendae exerceandaeque, ac nobilioribus, quae principem decent, artibus militaribus politicisque in succum et sanguinem vertendis, insumata ac naviter consecrata?

P. 15. *Arma et equi iam puero cara.* I. G. Graevius *Orat. in Obitum Guil. III* caet. habita auctoritate Ord. Traiect. 5 Maii 1702: «Cum quintum ageret annum, armorum ad sui corpuseculi habitum aptorum meditatione, Ducatus ludebat et Imperia. Marmoreos, quos ex Germania plurimos acceperat, exercebat equos, sigillis plumbeis milites referentibus acies instruebat.» — Equitationis studio et peritia valde laudata, sic pergit Graevius: «Ex Mauritania legati Principis Salensis cum Republica foedus redintegraturi venerant Hagam, et Ordinibus communibus offerrebant munitis duos eximios equos, quos illorum patria tulerat. Hos Ordines dono mittebant Principi. Cum ei traderentur cum multo verborum honore, gratis actis iussit Ordinibus renuntiari, nullo monente, se sperare, se brevi his equis usurum in navanda Reipublicae opera.»

P. 15. *Domum obtulerunt.* Graev. *Orat.* a 1702: «Decreverant Tutores Principem a contubernio muliebri removere, quod enervat ac effoeminat masculos animos et corpora. Consules et Magistratus Leidenses cum id intellexissent, ad eum allegabant, qui ei offerrent Academiam in sua urbe Guilielmi I consiliis excitatam, nec non domum, quae vocabatur Aula Principis, quod non ingratum fuit Mariae ac aliis Tutoribus.»

P. 15. *Bornii virtutes.* A. Thysius in *Orat.* a. 1659: «Quam gloriosum Academiae nostrae, nunc iterum eadem dignitate ex hoc collegio electum, qui studia huius Principis regeret, virum dico praestantissimum, Henricum hunc Bornium, quem hic praesentem videtis,

cuius virtus, eruditio, prudentia, morum integritas, probata fides, (ita enim Acta ipsa loquuntur), iam longo tempore celsissimae familiae innotuerant. Deum immortalem rogamus, ut tibi Reipublicae huius augustae, inclytae huius civitatis et Academiae amorem ingentem imprimat. » Graevius *Orat. a. 1702*: « Nonum Princeps agebat annum, cum cura formandorum eius morum mandaretur viro generosissimo Zylesteinio, studiorum vero moderandorum Henrico Bornio, Moralis doctrinae Doctore publico Lugdunensi. » Bornius ex Illustri Schola Bredana Leidam vocatus est a. 1651. Vlitius *Syll. Burm. T. III. p. 746*: « Spes omnis Scholae Illustris cum Bornio moritur. » A. 1659 suo se munere honorifice abdicavit. Titulum Professoris honorarium Curatores ei reliquisse, sicuti in aliis Professoribus acciderat, non legi. Literarum minus peritus erat, quam nonnulli volebant. Heinsius a. 1662 scribebat Vlitio: « Bornius noster ne discipulum suum magno pretio nihil scire doceat, vehementer metuo. Provinciam eius de cedendo Lucretio invasit Tan. Faber. » Vlitius Heinsio: « Bornius me permoverat fere, ut in Principis gratiam Phaedri novam brevissimis cum notis editionem darem. » Ex actis Senatus Academici apparet, Bornium non fuisse facilem, sed asperum hominem. Thysius ei a. 1660 dedicavit *Valerium Maximum*, et a liberali philosophia vitaeque prudentia morumque elegantia valde laudat. De Guilielmo dicit: « Principis admiranda indoles et capax ingenium felicissimae tuae institutioni omnia magna pollicentur. »

- P. 15. Antonius Thysius, Antonii Thysii *Oratio Gratulatoria ad Celsissimum Arausionum Principem Guilielmum III.* Cum illo die Rectoris munere fungens, Principem in Academiam introduceret. Lugd. Bat. a. 1659. Haec Oratio aliquot diebus post adventum Principis in urbem habita est. « Sacrum quidem haecenus in hoc loco silentium venerationem Principis omnium animis intendit: nunc tamen, quia facere nefas videbatur, publicam dicendi imposui mihi ipsi necessitatem. » Adventus Guilielmi in urbem magnae laetitiae significatione a civium quoque armatorum cohorte celebratus est. Thysius pro ista Oratione a Curatoribus munere ornatus est: *Resolut. Curat. Mss. N. p. 217.* Decretum de salutando Principe ibidem exstat. Acta in Senatu haec sunt: Die 26 Octobr. 1659. « Visum Senatui, non esse inquirendum an Princeps Arausionensis Academiae civis futurus sit nec ne, sed excipiendum quanta cum dignitate fieri possit. Proposuit D. Thysius an ingratum Senatui foret, si orationem habeat qua Principi adventum gratuletur. Visum est hanc rem referendam ad pleniorem Senatum. » Die 4 Nov. 1659. « Visum Senatui Principem Arausionensem, hoc die adventurum, cuiusque serenissimam matrem et aviam nomine Senatus salutandos esse per Rectorem et Assessores, moventibus veteranis, ab iisdem receptas fuisse Galliae et Angliae Reginas. » Die 10 Nov. 1659. « Retulit Rector M. se cum Assessoribus salutasse serenissimos Principes Arausionenses, filium, matrem et aviam. Respondisse omnium nomine aviam, gratum admodum esse affectum et amorem, quem Academia testabatur erga filium et familiam, et rogasse ut in eo perseverare vellent. Extra cubiculum eos Principem secutum, ut gratias ageret. Addidit Rector, se non dubitare quin omnes et singuli intellexerint D. Thysium crastino die habiturum orationem gratulatoriam ad Principem Arausionensem, an non decorum Professoribus videretur, ut togati ad eam accedant, Nemo contradixit. »

- P. 15. *Arausione spoliavit.* Anno tamen 1664 d. 19 Decembris reddidit. Graevius rem diligenter in *Oratione* exposuit, neque omisit signum coeleste, Arausione visum, quum Hugenus a. 1665, legatus Guilielmi, novum iusiurandum a Magistratu et Populo accipiebat. Lusus iste Naturae tunc per Europam fuit celebratus, inprimis, quum Guilielmus a. 1689 rex Britanniae fiebat. Loca historicorum et poëtarum ostendi in annot. ad *Hugeni Vitam propriam*, pag. 165. Nunc addo Hubnerum in *Geographia*, qui idem retulit ex Chevaillierio *Hist. de Guil. III. par Médailles* p. 11. Hubnerum propterea irrisit Voltairius Oper. T. XXV. p. 81. Laudo Graevium: «Nam, quamvis sapientiam professi non ignorent, ex exhalationibus siccorum et sulphureorum corpusculorum, quae expirat tellus, et qua coguntur in superiora vi solis, igneos globos, faces, trabes, coronas, aliosque huius generis ignes, qui nunquam in coelo conspiciuntur, nasci; hanc tamen coronam visam esse tam diu ipso meridie, eo ipso momento, quo Lex Oblivionis ferebatur, et dabatur iusiurandum in nomen Principis, observatione et admiratione dignissimum videbatur, idque litteris consignatum publice servatur tam in tabulario istius urbis, quam supremi Tribunalis.»
- P. 15. *Modestia et diligentia eluxit.* Praeclara fuit Guilielmi vita Academica. Trigland. *Orat.* a. 1702: Supremo gubernatore Sulesteinio humaniores disciplinas accepit ab H. Bornio, huius Academiae Professore, quam ipsam quoque civis incoluit Guilielmus. Religionem eum docuit Corn. Triglandius, meus patrius, eius educationi sacrisque praefectus. Hic Iacobo Triglandio multa de egregia et pia vita Guilielmi narrabat. Haec videntes Hollandiae Ordines eum adoptarunt Reipublicae Hollandae filium. » Oratio, quam Iacobus Gronovius eodem anno habuit, inscripta est: *Pietas ultima Academiae Lugd. Batavae circa Sereniss. Wilhelmm III caet. quam ex auctoritate publica exsequutus fuit a. d. Id. Mai. 1702.* «Vidit illum haec urbs et nostra pueritia, quum inter ipsum et privatum interesset nihil, nisi quod a pluribus amaretur, et officia reverentiae publica succingerent, unde omni imperio istud otium fuit honoratius. Aetas omnis et sexus ex adpectu solo fructatur lactitia; comes ei semper erat miscratio an gratulatio unici ex adflicta domo superstitis.» Abrah. Heydani S. Theol. in Acad. Lugd. Bat. Prof. Senioris *Oratio gratulatoria, auctoritate et nomine Senatus Academici in Nobilissimo et confertissimo omnis Ordinis virorum conventu dicta, coram Serenissimo Arausionensium et Nassavorum Principe et caet. Guilielmo III, Hollandiae et Zelandiae et Ultraieci Gubernatore Haereditario, supremo terra marique Imperatore caet. Prid. Kal. Mai. a. Christiano 1674.* «Quemadmodum neque novum neque insolens tibi augustum vultum tuum; cum studiorum causa in hac urbe degeres, aliquoties in solemnibus eius pompis nobis spectandum ex hoc loco praebuisse. In eo quoque imitatus magnos Principes, qui non dedecere maiestatem suam arbitrati sunt, Professorum aedes circumire, inire, et circa scholas et auditoria Professorum assiduos esse, et inopinatos recitantibus intervenire.» Quinquaginta annis post idem repetit Fabricius in *Orat. Saeculari* a. 1725: «Quod dicam, non pariter notum. Hic tantus iam tunc Princeps, cum studiorum causa hic degeret, sibi honori duxit, in templo maiori solemnibus Academiae non modo interesse pompis, verum etiam ad imitationem magnorum; ex alio aëro; Principum; maiestati suae minime indecorum

reputantium, Professorum aedes adire, patrum instar eos consulere, venerari, scholas quoque ipsorum et auditoria sedulo frequentare, monitaque salubria ex ore docto venari.»

- P. 15. *Fabricius*. In *Orat.* pag. 24: «Cogitate Guilielmum III, tunc quidem Arausiae Principem, postea trium regnorum Regem et Governatorem nostrae Reipublicae, pronepotem magni Guilielmi, cui se debet Academia, redditura saeculo ferme post huic Pronepoti prudentiae virtutisque monita suluberrima, per quae ad summos istos celsitatum gradus evolavit, dignitatem statumque suum in isthoc fastigio egregie adeo tuitus est, ut amor factus sit sui populi, hostium terror, et huius Reipublicae stator etiam iuvenis.» Atque ea Fabricii Oratio ad historiam Academiae quoque est utilissima, digna quae in sermonem vernaculum verteretur, ut vertit D. Smout a. 1725.
- P. 15. *Germanis*. Iöcherus *Gel. Lexicon* T. IV. Col. 1964: «Guilielmus omni cura ita eductus, ut nihil disceret (*dass er nichts lernen sollte*). Ideo, praeter artem muniendarum urbium et similes res, nullam omnino doctrinam intelligebat, hominibus eruditis non favebat, neque trecentis poëtis, ei de regno Britanniae gratulantibus, quidquam dedit. Et tamen Oxonienses eum I. U. D. fecerunt.» Haec dicit Iöcherus. Quem, si Guilielmo fuisset aequalis, unum ex trecentis poëtis fuisse suspicarer. Guilielmus magis amabat eloquentiam, quam poësin. Et hoc melius. Ea saepe conspiciebatur. Laudavit Th. Ryckius in *Oratione*.
- P. 15. *N. Heinsius dicebat*. Epistolas edidit Burm. in *Sylloge*. Heinsii dictum iam retuli. Vltius a. 1662: «Princeps noster, consummatis scilicet Leidae studiis, Academiae valedicit, Hagamque rediit. Brevi etiam cum avia huc (Bredam) venturus creditur, ut renascenti nostro Athenaeo intersit.» Gronov. *Syll. Burm.* T. III. pag. 471: «Bornium raro video. Iam enim discipulum eius taedet huius secessus, et cum ipsum tum cohortem omnem percepit Lotos Comitatus.» Gronovius significat eos cupere Hagam Comitum, ubi magis genio indulgere poterant. Pro *Haga Comitum* vel *Comitum* viri docti saepe scribebant *Hagam Comitatusensem*.
- P. 16. *Fieri debebat Guilielmus*. De Guilielmo III tam multi scripsere, ut vel solis librorum titulus librum possis implere. Ultimum honoris et amicitiae causa nomino D'Escurium, qui vindicem libertatis Europaeae a. 1838 in Instituto Regio Neerl. pulchre laudavit. Operae faceret pretium, qui scripta de Guilielmo conquireret, deque auctoribus eorumque iudiciis exponeret, et, quid verum videretur, ostenderet.
- P. 16. *Nec praesentia desiderata*. Fabricius *Orat.* 1725: «Adest Guilielmus III, non ita pridem Academiae civis. Occupat locum illum primarium, qui cathedrae proximus est. «Locus ille cathedrae proximus est ad sinistram oratoris, ubi Principes semper solebant sedere. Guilielmus etiam coenae, anno illo 1675 celebratae, interfuit. Si ipse Leidam venire non posset, vicarium mittebat, Comitem Solmensem, Hugenum, vel alios.

- P. 16. *Syenus*. Fabricius in *Orat.* 1725: "Rector Syenus habet orationem. Desiit in carmen ad laudes Principis. Quod carmen utinam ad nos pervenisset." Prodiit a. 1725 liber: *Leidens Feesthoudende Gemeente over den derden vyftigjaerigen Jubeldag*, 8 February 1725, door *Adriaen van Boschheiden*. "Van Syens Oratie men niet veel weet, wyl nergens gedrukt gevonden wordt: dit nogtans blyekt er in sommige aanteekeningen van, dat na eene korte redenvoering die Hoogleeraer eindigde met een vers meest of alleen tot lof van den Princee." Pater Syeni, Georgius, triginta annos consumsit in explicanda genealogia principum familiarum in Neerlandiis. Conf. Theodori Cranen *Orat. Funerbris in Arnold. Syenum*. Reliquit Mss. triginta volumina in fol. De quibus quid factum sit, multum quesivit diligentissimus ille G. van Ryckhuizen.
- P. 16. *Neque Academia Guilielmum neglexit*. Nemo omnium Principum adeo fuit celebratus. Causas facile intelligimus. Iano Wittio rempublicam gerente, Academia fere de Guilielmo tacuit, neque adeo res memoratu dignas gerere potnit. Contra a. 1667 Curatores iusserunt Cl. van Thienen Curatori Corn. Wittio de victoria a Britannis reportata gratulari. Wittius orationi interfuit, quod inimici postea tamquam superbiae documentum reprehenderunt. *Aeta Senatus* haec sunt: xxviii Septembris. "Censuit Senatus per DD. Rectorem et Assessores gratulandum esse D. Wittio Curatori, ubi in hanc urbem venerit, de victoria, quam nuper classis, in qua potentissimorum DD. Ordinum Generalium cum plena potestate Legati munere functus est, de Anglis retulit." xxxi Octobris: "Indicavit D. Rector Dominum de Wimmium sibi significasse, DD. Curatores provinciam imposuisse D. van Thienen, ut D. Curatori Wittio publico alloquio gratularetur de victoria nuper parta, cuius in actis praecedentibus fit mentio. Deliberatione habita, indicavit Senatus nihilominus decretum illius diei a DD. Rectore et Assessoribus esse exsequendum, ut eidem D. Curatori constare possit; Rectorem et Senatum officio suo non defuisse." iv Novembris: "Lectum est Programma, quod Senatus approbavit, quo omnium Ordinum viri et studiosi invitantur, ut praedictum actum die octavo huius mensis sua frequentia colerent. Moniti sunt DD. Professores, ut ad eundem togati accedant." Quid Guilielmo III factum sit, testantur Orationes: *Congratulatoria Hcydani* a. 1674. *Baronis Wassenaerii de die natali* 14 Nov. 1687. *I. Gronovii in honorem regis Britanniarum* 1689. Curatores Gronovio dederunt numisma centum florenorum. *I. Gronovii de Expeditione Hibernica* 1690. *I. Gronovii de adventu regis Britanniarum* 1691. Pro hac et superiore oratione a Curatoribus accepit argentum caelatum trecentorum flor. *Spanhemii et Perizonii de morte Reginae Britanniae* 1695. Singuli a Curatoribus acceperunt ducentos quinquaginta flor. *I. Gronovii de capta Namureo* 1695. Pro ea oratione accepit centum quinquaginta florenos. *M. Bidlo, Rect. Magnif. die 25 Iunii a. 1696, de invictissimo Britanniarum rege Guilielmo III incoluni, seta miraculose erepto nuperae perditissimorum hominum conspirationi.* *I. Perizonii de pace Europaea* a. 1697; et aliae, ut *de aethere Britannis et Batavis militante*, et *cum Wilhelmis et Maria corouarentur*. *Triglandij de morte Guilielmi III* 1702, habita d. 8 Maii. *I. Gronovii de morte Guilielmi III* 1702, habita 9 Maii. Singuli acceperunt a Curatoribus ducentos quinquaginta florenos.

- P. 16. *Ioan Guil. Frisonem impulit.* Fieri potest, ut exemplum Ludovici XIV apud Principes Europaeos aliquid valuerit. Coettierius in hac causa illud exemplum laudavit, *Orat. in Adventu Ser. Princ. Ioan. Guil. Frisonis caet. cum studiorum causa Leovardia Franequeram migrasset, dicta a G. Coettier, Icto, Hist. et Eloq. Professore, iussu Ampliss. Senatus Acad. in Templo Academico, Prid. Non. Mart. Iul. a. 1700*: « Respicit hoc ipso tempore magna pars Europae nostrae disciplinam domus Borbonicae, et laudabile institutum Regis Ludovici XIV, quo filium unicum, Delphinum, optimorum scriptorum lectione, conquisitis undique idoneis praeceptoribus, erudiri voluit. Nunc cum viriles anni serenissimum illum regni Galliae heredem maioribus regni negotiis admoverint, candem bonae mentis medicinam in tribus nepotibus experitur: quibus nullus dies abit, quo non per horam unam aut alteram Musarum sacris operentur. Te vero, Princeps, hortatur et volentem impellit Augustissimus Rex Guilielmus, ut eadem sacra suscipere velis. Et cum Deus Regiae Maiestati nullam haecenus prolem concesserit, quod in propria sobole cupiisset, te, Friso Princeps, tam arcto sanguinis et amoris vinculo coniunctum, literis imbutum Principem videre expetit. »
- P. 16. *Magna et mirabilis.* Haec et alia huiusmodi scripseram prius, quam vidi quae H. Venema dixit in *Oratione a. 1751 post mortem Guilielmi IV Franequerae ad Ecclesiam habita.* Partem excerptam edidit Verschuirius in *Elogio Venemae.* Quam verus ille fuerit vates, quae secuta sunt, docuerunt. Utinam plura talium virorum haberemus monumenta historica! Vel brevem particulam centenis, si fieri posset, Memoriae redimerem, quas Francorum quorundam levitas et impudentia quotidie fingunt.
- P. 17. *Hemsterhusium. Oratio ad Cels. et Seren. Principem Arausiae et Nassaviae, Gubernatorum Belgii Foederati — Decreto et nomine Senatus Academiae Batavae, quae Leidae est, habita a Tib. Hemsterhusio Rectore a. d. 29 Iunii 1747.* Brevi ante Rector et Seniores Principem Hagae salutaverant. Respondit non sine gravitate humanissima: « iucundissimam ipsi accidere gratulationem Academiae, quam a teneris maximi fecisset: honores, quos esset adeptus, habere pro Dei munere, qui Ordinibus hanc mentem dedisset: munus esse difficillimum, seque iam in ea esse aetate, ut eam difficultatem aestimare posset, fretum tamen eiusdem Dei auxilio, nihil non esse facturum, ut utilitati publicae inserviret, libertatemque ac religionem contra perfidum hostem vindicaret: habiturum hoc suum munus etiam non unam iucunditatem, quod scilicet multis gratum facere posset, Academiae quoque Leidensi, cuius iura et privilegia non modo esset tuiturus, sed etiam, si res ferret, aucturus. Ergo se orationem auditurum, eoque libentius, quia ab eo Rectore haberetur, quem olim carissimum praeceptorem dilexisset et diligeret. » Eiusdem anni d. 27 Iulii eidem Principi gratulatus est Ultraecti Drakenborchius. Quod Hemsterhusius Franequerae et Drakenborchius Ultraecti Guilielmo IV historiam Neerlandicam explicavit, hoc, Franequerae certe, in solo Principe factum est. Hic enim Franequeram venit a. 1726, et Hemsterhusius ibi demum

a 1738 nactus est titulum *Professoris Historiæ Patriæ*. Leidæ quidem iam a. 1701 Iacobus Perizonius constitutus est *Prof. Hist. Foed. Belg.* Interca Bellofortius in *Praefat. Vitæ Guilielmi I* querebatur, hanc disciplinam in Academiis vulgo negligi.

Orationem Hemsterhusii iure a me esse laudatam, fatebuntur omnes, qui cum similibus orationibus comparaverint. Materie et forma cunctas fere superat. Pater et patruus Hemsterhusii semper amici fuerant gentis Arausiæ, eosque varii Principes beneficiis affecerant. Et tamen nihil adulatur, multum diversus a Burmanno, cuius servilis Oratio, habita Franequeræ a. 1736 *pro Criticis*, ad Professorium munus auspicandum, praesenti Guilielmo IV ruborem et indignationem iniicere debuit, si animum attenderit. Tantis Principem laudibus in coelum tollebat, eum, quem postea, quantum posset, infamabat. Hemsterhusius, ut philosophum decebat, sibi constitit. Guilielmus a. 1747 mense Maio Hagam Comitum venit. Rector Hemsterhusius et Seniores eum, ut dixi, salutarunt, et honorem orationis habendæ obtulerunt, diem ipse diceret. Quæ supra ex Actis retuli, ea et alia diligenter quoque exposuit Cl. De Crane in libro *de gente Hemsterhusia* pag. 85: quem librum nunc iterum legens, incidi in locum *de insigni gentis Hemsterhusiæ*, in quo explicando Cl. de Crane neque sibi ipse, neque ipsi sui amici satisfacere potuerunt. Habet illud insigne quatuor partes, quarum una est aquila dimidiata, altera flumen, tertia tres aureæ stellæ, quarta domus. Apparet hoc insigne esse compositum ad significationem nominis *Hemsterhuis* vel *Heemsterhuis*, ut fere semper pronuntiabatur: et quum Franciscus Hemsterhusius a. 1662 Patavii creabatur Philosophiæ et Medicinæ Doctor, poëta quidam in eo nomine sic lusit, ut *Flumina Sydera* et *Domus* maioribus literis conspicerentur. Ac de *sideribus* et *domo* non est dubium. De *flumine* est obscurum, ut arbitratur Cl. de Crane. Mili haud ita obscurum, esse videtur. *Ee*, *eem* universe significat *aquam*, *fluvium*. Vocabulum commune, in variis regionibus factum est proprium: v. c. fluvius *Eem* apud Amisfurtum. Illud *Eem* alii pronuntiabant cum aspiratione, dicentes *Heem*, quod factum est in plurimis aliis vocabulis. Ipse fluvius *Eem*, in diplomate Caroli M. appellatur *Hemus*, et *Heemskerk* a Stokio dicitur *Eenskerk*. Altingius in *Notitia Germaniæ Inferioris* et alii multa huius in pronuntiando et scribendo varietatis exempla præbent. Continet igitur prima syllaba in nomine *Heemsterhuis* ipsum illud *flumen*, quod ad explicandam insignis rationem requiritur.

Atque hoc loco memorandum est egregium Guilielmi IV dictum Drakenborchio. Offerhausius enim hic perverse a nonnullis nominatur. Narrant scilicet Drakenborchium non sine magno timore ad docendum Principem accessisse, eumque timorem vultu præ se tulisse. Interrogatus causam, respondit, fieri posse, ut interdum ea tradere cogeretur, quæ in Principibus Arausiæ minus laudanda viderentur, eaque tradere vereri, præsentem eo, qui ex illa stirpe originem ducebat. Tum vero dixisse præclaræ indoles iuvenem: « Noli vereri. Quod recte fecerint mei maioris, hoc imitari, quod secus, vitare studebo. » Quid Drakenborchius fecerit, ignoro. Auctor *Dialog. Mortuorum* a. 1780 — 1787. (*Zaamenspraken gehouden in het Rijk der Dooden sq.*) putat Professorem suo officio defuisse. Sed auctor esse fertur Mathias Temminck, et istis annis ardor hominum sæpe veritati oberat. Dictum Guilielmi IV a multis laudatum est, etiam a

Tewatero in *Orat.* a. 1780. Verum est, quod narrabo, sicuti accepi olim a viro fidei multae, qui audiverat a fratre avi sui, teste aurito. Guilielmus IV, Gubernator tantum Frisiae et agri Groningani, solebat saepe venire in concilium Ordinum Groninganorum, et, cocto dimisso, cum binis, qui tunc erant, scribis multa de rebus Neerlandis praeteriti temporis familiariter disserere. «Ac velim, dicebat aliquando, ut ex annalibus nostris necem Wittiorum tollere possemus!» Tunc unus scribarum, libere et ut mos loquendi est Groninganus: «Utinam Princeps, et illorum et Oldenbarneveldii!» Nihil ad haec quidem Guilielmus, vultu tamen significare videbatur, dicti libertatem ipsi minus placere. Idem iam narravi in annot. ad *Vitam Hugonii* p. 172: in eo nunc diligentior, quod dixi auctorem meum audivisse a fratre avi, non ab ipso avo, quod me rogavit ut emendarem, si quando daretur occasio. Auctor meus fuit Arius Adriani, olim Sacrarum Literarum apud Doceumanos in Frisia interpres, doctus Theologus, et literarum antiquarum omnisque historiae tam amans quam peritus. Aliud eiusdem Principis faudo audivit Cl. Ieringa *Orat. de Auditorio* sq. a. 1825. Salutans nempe occurrentes, demto de capite pileo, quaerentibus an non molestius esset, respondit *se novo pileo centenos sibi parare amicos*. Mihi relatum est, dixisse molestia illa *se tot amicos emere*. Amabat Guilielmus huiusmodi dicta. Quum excellens ille Theologus, Hermannus Venema, iudicabat Memmonitam Stinstram propter librum de *Vaticiniis Messianis* publice non esse accusandum Socinianismi, atque aliquis Ordinum Deputatorum, praesente Guilielmo, dicebat: «Venemae sententia olet heterodoxiam;» respondit Princeps: «Est tamen omnium sapientissima.» Narravit I. H. Verschuur in *Elogio Venemae*, p. 44. idemque in eo libello partem orationis retulit, adhuc ineditae, in qua Venema imaginem vitae virtutumque Principis sic descripsit, ut haec una ad eum cognoscendum, qualis fuerit, sufficiat.

- P. 17. *Nobilitatem Frisiam pungeret*. Togati oratores nobilitatem non semel huius exempli admonuerunt. Adventus in Academiam dies festus habitus. Programma Rectoris erat hoc. «*Ser. et Cels. Princeps Guil. Car. Henr. Friso D. G. caet. Spes patriae, populi delictum, ad aliam Frisiorum Academiam studiorum causa venit. Felicem et laetum adventum Rector et Senatus Academicus, quod sui esse officii existimant, publice et solemniter gratulabuntur. Verba faciet Vir Cl. P. Wesselingius. Quamobrem omnes invitat R. Andala, h. t. Academiae Rector.*» Exstat Oratio Wesselingii, recitata in templo Academiae V Nov. Mai. 1726. Verschuur. *Elog. Venemae* p. 72: Princeps Franquerac familiariter vivebat cum viris doctis, praecipue Hemsterhusio, Wesselingio, Muisio, Heineccio et Venema. Singulis septimanis stato die conveniebant, quando Cels. Princeps aderat, et non tantum eos suo excipiebat hospitio, sed et ad eorum domos commeabat.»
- P. 17. *Ad discipulum olim suum*. Ipse Princeps eo praeceptore, si res ferret, multum gloriari solebat. Et Hemsterhusius eum praeclare instituit. I. H. Verschuur in *Elogio II. Venemae* pag. 74: «Eodem tempore, ut saepe ex avunculo audivi, Hemsterhusius privatim Principi patriae historiam enarrabat candide, sine odio aut gratia, sed veritati tantum litans, ut

historicum decet, non more recentissimorum calumniatorum de rebus gestis et laudibus Illustrium eius maiorum detrahebat, multo minus eorum virtutes in vitia vertebat, sed immortalia Principum huius domus merita, quibus hanc Rempublicam in aeternum sibi devinxerunt, quorum grata memoria nunquam ex Belgarum, vere patriam amantium, animis excidet, in clara collocabat luce, summis efferebat laudibus, et Principi in exemplum proponebat. Nec tamen vitia et naevos (homines enim erant, nihilque humani ab ipsis alienum) silebat, aut dissimulabat, aut adulatorum more peregrino virtutis colore illinebat, sed modestè monstrabat notabatque, recta incedens via rem quamque verò suo appellabat nomine. Hoc autem Princeps laudabat, hoc ab Hemsterhusio exspectabat, quando eius petebat institutionem, ut, quemadmodum ipse dicere solebat, sibi a vitiiis caveret, virtutes vero tamquam illustre exemplum, imitatione dignissimum, sibi continuo proponeret. Utriusque sane et Principis et Hemsterhusii candor, ingenua indoles, veritatis et virtutis amor, perpetua memoria et omnium honorum laude dignissimus est. »

- P. 17. *Oudendorpius. Laudatio Funeris Guilielmi IV, ex auctoritate publica dicta a Francisco Oudendorpio VII Febr. 1752.* « Atratus erat, ut dicit, vestium color, albarum pallor vittarum, nigerrima rostra. » Nonnulla ad cognoscendam Guilielmi IV vitam facientia excerptam: Tenuis annis praeceptores solis eum crudiverunt Religionis elementis et accurata linguae Latinae scientia, per longas ambages et lentis modis. Hinc ei taedium, ut saepe narravit. Delibavit ipse Mathesin et Architecturam militarem. Anno aetatis decimo quarto Franequeram abiit. Ibi vixit integer vitiiis Academicis, comis, gravis et modestus, diligentissimus. Audivit in Theologia Guil. Melchiorem, in Iure Heineccium, in Philosophia Muisium, in Mathesi Lorracum, in Universali Historia et Historia patriae Hemsterbusium et Wesselingium. Anno post abiit Ultraiectum. Ibi duos annos fuit, audiens inprimis in Theologia Alphenum, in Iure Ottonem, in Historiis Drakenborchium. Dum Guilielmum non puduit tamquam gregarium studiosorum commilitonem Musarum castra in Belgio sequi, Nassavii, Herbornensi Athenaeo praefecti, Rectorem crearunt Magnificentissimum. Quod ad exemplum deinde se composuere Belgicarum palastrarum plures. Visitavit et Oxoniensem Academiam. Ea *Legum Doctoris* et *Societatis Eruditae Membri* titulos Principi obtulit. Nostra Pallas (Leidensis), varii generis beneficiis obstricta, debitas semper habebit grates, ac sacra Mystae devotam beatis Manibus mentem exuet nunquam. Haec retuli verbis Oudendorpii. Gaubius in *Orat. Saeculari* dixit: « Academiam a Guilielmo IV liberalissime habitam, novisque beneficiis auctam et decoratam. » Ultraiecti *Orationem funebrem* habuit P. Wesselingius XI Febr. 1752: « Libens in memoriam eius temporis locique redire soleo, quo tali dignitate et origine iuvenem, toties in subselliis auscultantem vidi et ad quaesita dextre respondentem audivi. Quam in rem adderem complura, nisi formidine quadam praepediret. Probavit omnibus profecto apertum pectus, acre ingenium et perspicax iudicium. Principum sine controversia doctissimum et facundissimum omnium sermone praedicatur. » Groningae laudavit Leon. Offerhaus 1752: « Licet ingentes in patria Academia (Franequerae) thesauros condidisset,

eaque esset praestantium virorum copia, ut nihil desiderare posse videretur, attamen, sive quod varietas delectat et acuit, sive quod non uni omnia data sunt, e re sua esse censuit, et alios virtute et eruditione inclytos viros salutare.» Ultraiecti autem in Theologia quoque auditur Lampium. Ultraiectum petiit, auctore avo materno, Carolo Comite Hassiae, eius tutore, cuius filii in eadem urbe studiorum causa vixerant. Cf. Cl. Heringa *Oratio de Auditorio Acad. Rheno-Traiectinae* a. 1825, pag. 189. Franequerae Schraderus dixit *Epicedium* die IV Febr. 1752. Quod Oudendorpius narravit de *Rectore Magnificentissimo*, memorabile est Frisios coepisse singularem in hoc genere Principibus tribuere honorem; nam Henricus Casimirus, mortuus a. 1696, appellabatur *almae* Frisiorum Academiae *Curator Magnificentissimus Honorarius*. Caeterum, ubi de orationibus funebribus agitur, silentio praeterire non possum orationem Harenii: *Iykrede over zyne Hoogheid Willem IV, door Onno Zwier van Haren*, Lecuw. 1766. Vidua Guilielmi IV mirata, Delphis, quum coniux esset sepultus, neminem verba fecisse, sicuti facta sunt sepulto Guilielmo I, petiit ab Harenio, maximo Guilielmi IV amico, ut orationem componeret, neque tamen ederet prius, quam Guilielmus V ad pubertatem pervenisset. Causam retardatae editionis cognoscere, aliorum non interesse; se filio tum daturam esse exemplum; si ipsa ante illud tempus moreretur, daret Harenius. Vidua Guilielmi IV iam mortua est a. 1759. Harenius orationem edidit a. 1766. Quodsi Harenius orationem sic edidit ut primum composuit, iam a. 1751 in similitate cum duce Brunsvicensi fuit. Notanda enim sunt haec verba pag. 94: «Houd, o God, van den Prins af alle godloozen, die aan hem zouden willen inboezemen de onverschilligheid in t' stuk van de Godsdienst, dat in deezen ongelukkigen eeuw zoo gemeen is onder de Grooten der aarde! Laat syn eerbied voor syn moeder overtreffen, zoo t' moogelyk is, haare liefde voor Hem! Houd van syn jeugd en jongelingschap genadiglyk af, alle verfoeijelyke wangedrochten, die meenen dat het geoorloofd is om aan een kind te mogen vragen, om by een kind te mogen verzoeken, om by een kind te mogen insteeren, van te worden het werktuig van de ongelukken van syn Vader of Moeder.»

- P. 17. *Anna praeclara femina*. Annam Oratores nostri vocabant *tutorio nomine Guilielmi V Gubernatricem Belgii Foederati*. Est Oratio P. Wesselingii *in obitum regiae Britanniarum Principis Annae* sq. dicta populi Traiectini Ordinum iussu, H. Martii 1759. Postquam multa de cura materna narraverat: «Memini non multis ab hinc mensibus, et recordari plures praesentium possunt, non enim sine arbitris colloquium fuit, memini ex eius ore inaudire, id se maximo opere studere et meditari, ut filius Guilielmus, posito Latini in Corn. Nepote, I. Caesare, Ovidio, Virgilio, sermonis tirocinio, in Academiis studiosae iuventuti exemplum assiduitatis et diligentiae, in republica civibus virtutis moderationis et humanitatis specimen emerneret.» Appellavi autem matrem *non dimidiatam*, imitatus A. Gellium in N. Atticis XII. 1. qui longe pulcherrimam Favorini philosophi orationem de hoc argumento retulit. «Oro te, mulier, sine eam totam integram esse matrem filii sui. Quod est enim hoc contra naturam imperfectum atque dimidiatum matris genus, peperisse, ac statim ab

sese abieccisse?». Multa de Favorini oratione sumsit Catsius nostras in matrimonio Part. II; sicuti et illa:

Een die haer kinders baert, is moeder voor een deel;
Maer die haer kinders sooght, is moeder voor t' geheel.

- P. 17. *Non una Academia.* Hemsterhus. *Orat.* a. 1747: « Illic, quod ominamur, Progenies tua (Guilielmus V) tui exempli, celsissimarumque virtutum aemula, fertile sapientiae divinae humanaeque semen concipiet, et generosum pectus principalibus et honestissimis artibus inundabit. » P. Wesselingius a. 1748 diem octavum Martii in Academia Ultraiectina celebravit. Valeken. *Orat.* a. 1749 haec apostrophe utitur ad Guilielmum V: « Magnis auctibus cresce celeriter, heroum progenies, et, quam primum adoleverint vires, amantes. Tui populos perambula. Sed ante omnia veni ad veros Maiorum tuorum amicos, in Frisiam veni. Si semel adolescenti Tibi Franequeram venire collibuerit, et hoc templum, hanc sedem exornare, Pacis artes et Musas tibi commendabimus. Longam contexamus Principum seriem, qui solo literarum et literatorum hominum patrocínio famam fuerunt aeternam adepti. Magistris vix indigebis, in cuius blanditiis Serenissimus Pater iam nunc curas amat et sollicitudines deponere. » Matre etiam vivente, a. 1757 Guilielmus V die 8 Februarii solemnibus interfuit.
- P. 17. *Accepit propemodum omnes.* Tewaterus in *Orat.* a. 1790, nomina retulit ex Catalogis: « Iustinus a Nassau 1583. Henricus de Nassau 1623. Henricus et Guilielmus, Comites a Nassau 1626. Maurice de Nassau 1626. » In *Henrico de Nassau* annus ponendus est 1625, quod et recte factum a Tobia Andreae, Hist. et Ling. Gr. Prof. in Acad. Gron., qui Iannario mense a. 1641, habuit Orationem in excessum Henrici Com. Nassavii, Gubern. Fris. Gron. Omland. ac Drenthiae: « Studiorum in aula paterna Leovardiae deposito tyrocinio, Athenas Batavas deductus fuit iam tredecennis, ut in illo magnarum mentium concilio (quo Mauriti, herois invictissimi, magni patruelis sui, adolescentiae, eo successu, factorum ingentium simulacra fuerant impressa,) ut inde post maiora experimenta ipse, huius quoque spiritus heroicus tantarum rerum instrueretur apparatu, aemulatione incalesceret. »
- P. 18. *Quot quantas res.* Oratio Academica ad Celsiss. et Sereniss. Princ. *Wilhelm. V. caet. iussu Senatus habita in Auditorio Academico Lugd. Batav. ab Andrea Weis*, a. d. 15 Aprilis 1766: « Mihi in alia republica nato, et Iuris docendi causa huc vocato, qui aulae fortunam nunquam optavi, contigit, ut inde a pueritiae tuae annis, intimo et dulcissimo tuo contubernio frui, et in literarum studio atque disciplinarum, integro sexennio tibi adessem. Vidi magnarum virtutum pullulantia semina, potentis ingenii vim, profundi iudicii acumen mirabar. Haec aetatem longe anteverterunt. Non vanus aut obnoxius divinator praedico, patriam, tuo praesidio fultam, in maximam spem assurgere. » Operae pretium est et alia

cognoscere, quae Weisius de suo discipulo narravit. Quae in oratione mea dixi, hoc testimonio nituntur. Memorabile est illud de lingua Latina: « Quamquam intelligeres usum linguae Latinae non tam late patere in aulis Principum, agnovisti tamen iuvenilia ingenia hac potissimum lingua ad severam virtutem vitaeque castimoniam potissimum effingi posse. Dudum viderunt acuti iudices, mollem illam et delicatulam linguam, quae Principum aulas tantum non omnes, imo et scholas et Academias pervasit, et quae fere sola elegantiori publi a teneris ingeritur, morum simul lasciviam et protervam levitatem, quibus cum maxime saeculum inquinatur, post se trahere. » Neque Principes Arausiaci tam insane amabant linguam Francicam, ut vernaculam prae ea contemnerent. Anno 1673 disputatum in Senatu, quo sermone Guilielmum III Rector alloqueretur. Allocutus est, nonnullis tamen invitis, Francice. Guilielmus respondit Hollande. Utile exemplum. Anno quidem 1747 decretum est, Rector Guilielmum IV alloqueretur Hollande. Caeterum de Guilielmo V alia nonnulla testimonia addam, unde appareat, quantopere ille, iam adolescens, fuerit ignoratus. Van der Aa T. I. p. 100: « Niet alleen verstond hij de Classique Schrijvers, maar hij verstond ze verre boven het gewoone verstaan, en stelde een delice in hunne Lectuur. Hij sprak zeer goed Latijn, schoon het iets ongewoons in hem was, want hij was alles behalven Pedant, of een uitkramer zijner kundigheden. Historien had hij altijd bij de hand om op voorkomende gevallen toe te passen, en altijd met oordeel en juistheid. Hij was een goed Metaphysicus in het Recht der Natuur, en verstond volmaakt het Ius Gentium, ook het Algemeene, zoo wel als het Duitsche, en het Neederlandsche Staatsrecht. » Idem ex fide digno auctore retulit, Cl. Lulofsium saepe doluisse, perpetuas contentiones inter eos, qui publice erant convocati ut de avertendis fluminum nostrorum periculis deliberarent, impedivisse, quominus Guilielmus V consuleretur. Historiam patriae inprimis amabat. Pater hunc ei amorem inspiravit per tabulas pictas et aeri incisas. In effigie Guilielmi I libentissime haerebat. In iis, qui puerum instituerunt, memorantur et Elias de Ioncourt, et Van Riele. Ille erat concionator Reformatus Sylvae Ducis, et munere relicto Hagam venit, mortuus a. 1770. Multos libros ex lingua Britannica in Francicam vertit. Conf. denique Berkheyus et Bilderdykius: *Aanteekeningen van Bilderdyk op Le Frank van Berkhey's Lijkgedachtenis van Willem V*, p. 78. et Guil. Harenii epistola apud Halbertsma *de Gente Hareniana*, pag. 190: « Le jeune Prince est doué de beaucoup d'esprit, et ce qui vraisemblablement sera très heureux pour lui et la republique, c'est qu'il se tourne du côté du serieux. Je n'ai jamais vu un pareil enfant, et je n'y connais rien, s'il n'en vient pas quelque chose d'extraordinaire. » Atque Guilielmi V erga literas et poësin amore multi utebantur, ita ut libellis carminibusque componendis se ei commendarent. Harum rerum iam a. 1748 largam fuisse messem narrat Wesselingius in *Epist. Sylloge Nova Noriberg.* ed. 1760. p. 160. Simul atque intelligebat, libenter Latina legit. Si orationes Professorum in lucem non mittebantur, scriptum petebat exemplum, ut Valckenaerii *de Guilielmo I* habitam a. 1769. Quam vere de auditis orationibus iudicaret, testatur Bilderdyk. in Annot. ad *Carmen Funebre Berkheyi*,

pag. 78. Eodem anno 1766, de quo dixi, Schraderus Francerae publica auctoritate legit *Carmen Pænegyricum*, laudavitque Guilielmi diligentiam in Poësi quoque positam:

« O quoties animum tenuit Romana poësis!
Sive cothurnati Mavortia Musa Maronis,
Seu tener abriperet rigui Sulmonis alumnus,
Sive modos grandes cari miratus Horati,
Grandia composita cantaret carmina voce. »

Hinc intelligitur, quo dolore hanc L. Santenii libertatem vel potius impudentiam acceperit, scribentis *Carm.* pag. 25:

Ingenuum, Princeps, ne dedignere poëtam:
Novimus, Ausonium tu quoque carmen amas:
Sed pro perpetuis servae tinnitibus aulae
Accipe nunc cordis candida vota mei.
Excute damnosum, simplex Guilielme, veternum,
Arte peregrina decipiare cave.
Parce nec illustri, quicumque sit ille, latroni,
Seu puero Mentor, seu tibi tutor erat.

Poëtae sua facultate saepe abusi sunt, praecipue in patria nostra, ubi iam ante H. Grotium, cum tamen semper modestum, N. Heinsium et alios, res et discordiae publicae materies carminum fiebant. Burmanni hunc morem aluerunt, quibus adversarii versibus respondebant, arte plerique tanto inferiores, quanto argumentis superiores. Facundiam autem veritati praeferre iam a Francis didiceramus. In *Sermonibus navalibus* (*Schuitepraatjes*) sunt nonnulla huiusmodi ridicula carmina. Quod autem de *lege nostra fundamentali* dixit Weisius, hoc Bilderdykius ita confirmavit: « Hij verstond s' Lands Constitutie beter dan iemand, zeide een vreemd Minister, die anders eene hatelijke karakterschets van hem gesteld had. » Bilderd., ad Berkheyum l. l. p. 77.

P. 18. *Tunc verbis.* Tewaterus *Orat.* a. 1790: « Testabatur Guilielmus V, cum lacte floescens artium doctrinarumque studium ad reipublicae felicitatem pertineat, nihil sibi antiquius futurum, quam ut, quantum possit, tum bonis artibus praesidio sit, tum Academiae Leidensi. Addebat Princeps: Omnia se Academiae causa velle, gratissimumque sibi futurum, si quid ad Academiae incrementum et honorem conferre posset. »

P. 18. *Amicis suis narravit.* Epistolam Weisii retulit Van der Aa T. I. p. 197: « Hoezeer ik

tegen het belangrijk werk om zijne H. te instrueren , in alles wat tot mijn vak behoort , moge opgezien hebben , de buitengewone lust tot onderzoek , en eene gedurige oefening aan de zijde van dien beminnelijken Vorst , hebben alle mijne zwaarigheden uit den weg geruimt , en streelen mij met het aangename denkbeeld , dat mijne pogingen met den besten uitslag zullen bekroond worden , wanneer tussehen beiden komende omstandigheden daarin geene aanmerkelijke verhinderingen te wege brengen. Daaglijks bespeur ik bij Z. H. bewijzen van een ongemeen juist oordeel , omtrent de onderwerpen , waarover wij met elkander spreken , en dikwijls moet ik mij verbazen over de blijken van zijn sterk geheugen , waardoor hij voorgaande herinneringen zich niet alleen ten nutte maakt , maar dezelve ook weet toe te passen op onderwerpen , die daarmede in verband en samenhang staan. Wanneer het los , doch zoo het mij voorkomt , onzeker gerucht , dat sints enigen tijd hier aan het Hof verspreid is , aangaande eene buitenlandsche reize , die Z. H. zou gaan doen , om andere landen te bezichtigen , bewaarheid wordt , zou het mij een zeker displeisier veroorzaken , dewijl zoo iets mogelijk eene andere wending in Z. H. letteroefeningen veroorzaken kon , die , na het volbrengen dier reize , niet spoedig terugkeren , dewijl de verstrooiingen aan de Hoven en de overneming van zeden en gewoontens van andere Natien , bij het toevorzicht zelfs , ongevoelig indringen in de jeugdige zielen van de voortreffelijkste jongelingen , onder welke laatstgenoemde klasse ik buiten twijfel mijnen Doorluchtigen Discipel rangschikke , die zich met zulk een ijver op de Wetenschappen toelegt , even , of , na het volbrengen zijner studie , de Pleitzaal of den Catheder het doelwit van alle zijne pogingen ware : eene bijzonderheid , die men zelden in jonge lieden van Rang en geboorte aantreft. »

P. 18. *Gaubius.* In *Orat. Saeculari*: « At vero , quis credat ? Te , Guilielmum V , Te , tantum Guilielmi I , admiratorem , eius non esse vestigia pressurum , non Principes filios tuos , cum adoleverint , nostram in disciplinam esse traditurum ? Ut Mauritos , Fredericos Henricos , Wilhelmos Tertios , Tibi reddamus , avita paternaque scientiarum et virtutum laude exornatos , Principalibus innutritos doctrinis , ut pace et bello futura Belgicae civitatis columina , dignisque gente sua facinoribus immortalem Arausiatorum gloriam tuitura. Deus hoc malum avertat ! Desiderat , sperat , confidit , passis expectat ulnis alma mater. Hoc te enixe petimus , a Deo supplices precamur. » Intererat , ut dixi , Guilielmus V. Postea interfuit , quum Royenus a. 1776 recitabat carmen , quod appellavit *Otium*. Anno 1790 audivit Te Waterum , et 1794 Paradysium de *Euthanasia naturali*. Amabat omnino viros eruditos et bonos. Quum a. 1785 cum uxore et duobus filiis in Frisiam venisset , amice ad se invitavit Hermannum Venemam , eumque filii in domo ipsius salutarunt.

P. 19. *In domo illius.* Te Waterus operae pretium duxit hoc memoriae tradere in sua *Narratione*. Quod memoriae non tradidit , nam minus ad ipsam Academiam attinebat , hoc est : Guilielmus V cum hinc filiis die 8 Febr. 1790 apud ipsum coenaverunt. Annotatum tamen est in *Resolut. Curat. Mss.*

P. 19. *Hermannus Tollius.* Tollius erat Lit. Hum. Professor in Athenaeo Amstelodamensi. Guilielmus V cum a. d. 28 Febr. 1785 constituit præceptorem binis filiis et filiac. Parentes antea liberis præceptorem destinaverant Perrenotum. Eo mortuo, cogitarunt de Tollio et Meinardo Tydemanno. Comes Lydenus, cui tota ea res erat commissa, utrumque plurimi faciebat: Tollium hic prætulit, eumque non sine multo labore permovit, ut conditionem acciperet: quem ego virum in hoc negotio sese ita gessisse reperio, ut solo patriæ amore ductus fecerit, quodcumque fecit. Amor parentum et discipulorum brevi post accessit. Cognovi Tollium ex libellis Mss. Erat vir multarum virtutum, verus Neerlandus, aestimatione gratæ posteritatis dignissimus: Auxilium Guicheriti et Euleri multum laudabat. Guicheritus erat Sacrorum Librorum Interpres in aula Guilielmi V, eiusque iam mortui a. 1797 in lucem prodire *Sacrae Orationes*. Eulerus mortuus est a. 1800, Hagae Comitum. Legatus regis Sueciæ virum multis virtutibus excellentem laudavit. Conf. *Discours, prononcé le 18 Juillet 1800, à l'occasion de l'enterrement de M. Euler, Conseiller de Régence de S. A. S. le Prince d'Orange et Nassau, par Monsieur le Comte de Löwenhielm, Envoyé extraordinaire de S. M. Roi de Suède près la République Batave.* Guilielmus V. operam Tollii valde probabat. Itaque et a. 1788 filio natu maiori comitem addidit in itinere per partem Germaniæ facti. Legendus hic est Te Waterus in *Vita Tollii*. Hocuffius mortuum a. 1822 hoc epigrammate laudavit:

Te licet extinctum tot docti, Hermanne, labores

Interiisse vetent:

Talem Belgicæ populo formasse Monarcham,

Plus ego miror opus.

P. 19. *Data est ei norma.* Hoc est, ipse Tollius huiusmodi normas prius componebat ostendebatque parentibus. Hi suum iudicium interponebant, et probatas ei reddebant. Exemplo sit Ms. epistola, ab uxore Guilielmi V. scripta ad virum illustrem I. C. van der Hoop, d. 6 Sept. 1784.

« J'ai lu avec attention le court exposé, que M. Tollius a bien voulu nous donner de ses idées, tant sur l'instruction en général, que sur celle de l'Histoire et du Droit Naturel en particulier. Il me paroît simple et judicieux, il me confirme dans l'opinion avantageuse, qu'on m'avoit donnée de ses lumières et de son jugement. Une chose sur tout me fait plaisir, c'est que M. Tollius reconnoit, qu'une bonne instruction doit être plus ou moins modifiée d'après le caractère des Elèves, et que l'instituteur doit tâcher de se mettre à la portée des Enfans. Au premier égard, il me verra toujours très disposée à lui communiquer mes observations sur le caractère de mes Enfans, et je serai charmée, que de son côté il me dise naturellement, s'il les trouve justes, lorsqu'il aura eu le tems de l'étudier lui même. Quant au second égard, je m'en soumetts à son propre tact, après qu'il aura examiné mûrement les connoissances, que les enfans ont déjà acquises, jusqu'à

quel point leur jugement est formé, de quel degré d'attention ils sont capables et caet. Je crois qu'il ne lui sera pas désagréable, que je me réserve de lui dire toujours mon sentiment avec franchise; j'ai trop bonne opinion de lui pour en douter: cette même franchise, j'ose l'attendre de sa part. Je lui promets, qu'il ne s'en repentira pas. Il pourra également s'ouvrir avec confiance, soit à moi directement, soit à M^r. de Lynden. Ce seroit aussi faire un tort essentiel à M^r. Tollius, si je mettois un instant en doute, qu'il puisse perdre de vue les égards et la déférence, qui sont ducs de toute façon à M^r. de Lynden, et qu'il ne cultive pas la bonne harmonie avec Mlle Hohard et M^r. Euler. Tous ceux, qui ont quelque part à l'éducation ou à l'instruction des Enfans, ne doivent avoir qu'un seul et le même but, *le vrai bien des Elèves*. Ce lien doit les réunir. J'ai toujours désiré de faire observer ce principe fondamental de toute bonne éducation, et je m'assure que M^r. Tollius en reconnaitra avec moi la nécessité. Tout autant, que j'en puis juger, il me paroît qu'il pourra suivre en entier la méthode, qu'il a proposée à l'égard de mes fils. La seule chose, que j'ose recommander encore ici, c'est, qu'il veuille bien exercer peu à peu les Enfans à mettre souvent, soit leurs idées sur tel ou tel sujet, soit le resumé de leur leçon, par écrit. L'adulation, qui a corrompu tant d'heureux naturels et détruit les fruits d'une bonne éducation, devroit sur tout être bannie d'une Republique, mais, quelque peine qu'on se donne afin de l'écartier, elle s'y glisse quelquefois imperceptiblement. Elle est sur tout odieuse dans la bouche d'un instituteur. Je suis persuadée, que M^r. Tollius en juge, de même. Mais, je ne crois pas déplacé d'observer ici, que je désire extrêmement, qu'il évite tout ce qui pourroit exciter l'orgueil de mes Enfans, et qu'il ne suive vis à vis d'eux d'autre règle, que la justice et l'équité. Je n'approuverai jamais des ménagemens, qui pourroient leur nuire. Leur naissance les oblige doublement d'acquérir des connaissances distinguées, et donne plus d'étendue à leurs devoirs. C'est ce, qu'on ne peut trop profondément graver dans leurs coeurs. Tels sont, Monsieur, les idées, qui me sont venues à la lecture de ces pièces, et que vous pouvez communiquer à M^r. Tollius, si vous le jugéz à propos. Je serai charmée présentement de faire sa connaissance, et d'avoir la certitude, qu'il se chargera de l'instruction de mes enfans sur des études aussi intéressantes et aussi importantes pour eux. Je suis avec une parfaite estime

Monsieur Vôtre très affectionnée

Wilhelmine.

P. 19. *Quae vita et mores.* Quae de Guilielmo Frederico et fratre dixerunt viri clarissimi, haec sunt: Tollius a. 1788 *Lexicon Sophistae Apollonii* dedicare volebat Ruhnkenio: sed eo volente atque etiam iubente dedicavit Guilielmo Frederico et Guilielmo Georgio: « In regiae matris gremio; inquit, inde a teneris ad omnem elegantiam atque humanitatis sensum educati, non literis solum nostris tam impense favetis, ut dubitari nullo modo possit, quin antiquam

in his quoque Batavorum dignitatem et decus vestro olim praesidio egregie confirmetis. » Tum commendat iis Homerum : « a cuius lectione ut nemo unquam nisi doctior meliorque discessit, ita vos praesertim, quo aetas vestra erit maturior, eo ampliores in dies feretis fructus, tum in regum forte populorumque aestu cavendo aut moderando, tum vero in deligendis nobilissimis sapientiae ac virtutis exemplis, quae et intueamini perpetuo et in rebus gerendis imitemini. » Postquam eos oraverat ut et literas Graccas amarent iuarentque : « Faxit Deus, ut virtutis usus ita vobis cum vitae prosperitate et generis honorumque splendore coniunctus esse pergat, ut, quam maiorem in dies concitatis, aliquando re ipsa superetis expectationem vestri, debitamque parentibus ac patriae pietatem ad summam usque senectutem cumulatissime praestetis. » Kluitius *Primas lineas Historiae Foederum Belgii Foederati* Guilielmo Frederico a. 1790 misit et scripsit : « Collegis meis suae cuique assignatae fuerant docendi partes ; mihi vero uni, quae profecto singularis vitae meae est felicitas, contigit, res patrias et immensum illum rerum, quae nostram rempublicam ad tantum honoris et dignitatis fastigium evexerunt, vel interdum affecerunt, campum Tecum percurrere et tamquam in speculo proponere, quae nostra in patria, inprimis externis cum nationibus, sint facta sequenda, quaeque vitanda. Hunc igitur meum laborem, hoc opusculum, cui potius inscriberem quam Tibi, optime Princeps, qui, quamdiu inter nos versatus es, non modo in omnibus tuo praevisti exemplo prorsus egregio, tuaque benevolentia et colloquii facilitate omnium civium benevolentiam et amorem conciliasti, sed et strenuam adeo literis operam navasti, meque ita diligentiae tuae plane singularis perpetuum testem fecisti, ut nesciam quid prius praesens in te admirari debuerim, discendi ardorem et assiduitatem, rerum ac causarum intelligentiam, ingenii acumen, subacti vim iudicii, an studium conservandi et memoriae commendandi fideli ea, quae, magno eum patriae bono coniuncta, ad promovenda Reip. commoda et honorem quam maxime faciant, ita ut non cum iuvene, sed cum viro sermonem me conferre saepe existimaverim. » Adventus Principis haereditarii in Academiam festo Academico celebratus est, Ioanne Cornelio van der Kemp more maiorum renuntiato Iuris Utriusque Doctore die 23 Aprilis 1790. Renuntiavit Cl. D. G. van der Keessel. Juvenis princeps cum patre intererat. Professor in *Dedicatione* et in *Oratione* scripsit : « Inter primam vitae meae gaudia et ornamenta hoc reputo, quod Tibi principia Iurisprudentiae civilis et hodiernae explicare mihi contingat, summa attentione et benevolentia haec audienti, et praeclara animi, iusti honestique sensu imbuti et ad humanitatem propensi, indicia exhibenti, quae laborem a me adhibitum summa non modo voluptate compensant, sed et certa spe animum recreant, utilissimam patriae operam futuram esse, quam in studiis nostris excolendis in hac quoque Academia, a Maioribus tuis instituta, tanta diligentia et tam egregio exemplo impendis. » Et in *Oratione* : « Princeps pro eo, quo est in quaelibet studia, sibi olim profutura, ardore inflammatus, Iuris studio hic operam navat, et diligentia reliquis Iuris cultoribus exemplum praebet, quod imitentur, prorsus egregium. Cuius Principis exemplum privati et integerrimi mores ita commendant, ut, spem fovere liceat pulcherrimam, publicas quoque eius virtutes olim Reipublicae nostrae et viris bonis egregio

futuras esse et praesidio et ornamento. » Omitto alia, quae Cl. Pestelius a. d. 23 Iulii 1790 in Senatu dixit, et relata sunt in *Actis*. Quum Guilielmus Fredericus in eo erat, ut Academiam relinqueret, Senatus eum salutavit. Princeps Senatui pollicitus est pictam Guilielmi I effigiem. Eam brevi post misit cum epistola:

Viri Nobilissimi et Doctissimi:

Cum in celeberrimae Academiae Vestrae gremio versari mihi contingeret, praeter eximium variae eruditionis atque doctrinae fructum, quem ex praeclara institutione quorundam Vestrum referre studui, hunc quoque me percepisse inprimis gaudeo, quod benignissimum Vestrum erga me animum ex liculentis rerum testimoniis perspexerim. Quanti eum faciam ut pateret, meum duxi, publicum aliquod gratiae mentis, qua beneficia apud me collocata semper recorder, monumentum in aede Vestra Academica ponere. Hoc tamen officio perfungi, peregrinationes ac excursus varii me huc usque prohibuerunt. Mitto igitur tandem Vobis, Viri Nobilissimi et Doctissimi, quam hoc in genere Vobis maxime iucundam atque acceptam fore nullus dubito, effigiem Guilielmi I Principis Auriaci, inclytae Musarum sedis, quam condecoratis atque tuemini, Conditoris Gloriosissimi, cuius memoriam, Vobis Sacram et caram, ut mei recordatio aliqua apud vos permaneat, effecturam esse sperare mihi liceat. Vobis vero, Viri Nobilissimi et Doctissimi, ut persuasum sit, rogo, me quam libet occasionem commoda atque splendorem Academiae Vestrae, pro virium mearum modo, tuendi et augendi, alacri animo amplexurum esse. Valete.

Dabam Hagae Comitum a. d. vii Id. Ian. MDCXCXI.

Vester addictissimus Guilielmus Fredericus
Princ. Haered. Araus. et Nass.

Rector et Senatus responderunt:

Celsissime ac Serenissime Princeps!

Quas paucis ante diebus ad nos dedisti, literas non uno nomine nobis pergratas acceptasque fuisse, non est, quod dubites. Etenim ex iis intelligimus illam spectatam Tuam comitatem humanitatemque, qua Tibi animos nostros in perpetuum divinxisti. Neque ex memoria nostra excidit, Celsissime Princeps, aut Tua apud nos commemoratio, augendo Academiae splendori maxime comparata, e qua non contemendi ad hoc Lyceum redundarunt fructus, inque posterum redundaturos non frustra auguramur, aut illud vitae Academicæ genus, quod ita in literis collocasti, ut acerrimum Tuum studium iuventutis Belgicae industriam mirifice acueret.

Impense nos gaudemus, Te, Serenissime Princeps, conservare memoriam Academiae Leidensis, cui tantum splendoris honorifica Tua praesentia conciliasti, cuius salutem si perpetuae Tuae benevolentiae ac favori commendaremus, de prolixa Tua voluntate, tot documentis nobis perspecta, dubitare videremur.

Munere autem illo, quod Senatui Academico obtulisti, nec praestantius aliud, nec magis exoptatum offerri poterat. Quoties enim imaginem Guilielmi I, Principis Auriaci, intuebimur, toties pia mente venerabimur Patrem Patriae optimum et immortalem, libertatis avitae vindicem acerrimum, fundatorem Academiae Leidensis sapientissimum, simul quoque non mediocris voluptas nos subibit Tui, Serenissime Princeps, recordandi, in quo ut Academia nuper summum suum ornaumentum posuit, sic posthac est summum suis rebus praesidium positura. Quod cum affirmamus, noli suspicari adulationi, a qua sicuti mens Tua generosa abhorret, ita nos quoque alieni sumus, aliquid serviliter dari; sed id existimes, quantopere tali voluntate et tam praeclearo munere Senatuum Academicum beaveris, candide nos testari, atque adeo his ipsis literis significare, nos Te, Optime Princeps, colere non ante desituros, quam Tu, qui es, esse desieris: quod nunquam fore, non tantum speramus, sed etiam certum exploratumque habemus.

Deus O. M. Te diutissime servet Reipublicae, Ecclesiae, Augustis Parentibus, omnibusque sanguinis et affinitatis vinculo Tecum coniuntis, sponsae etiam Regiae, eidemque, brevi post, Coniugi dulcissimae!

Gentem Auriacam et Nassaviam Deus fovcat ac conservet, laudemque Eius et prosperitatem perennem esse iubeat!

Tu vero, Celsissime Princeps, nostrae delitiae, omni bonorum genere, quo dignus es, cumulatus, vive ac vale.

Scribebamus in Academia Lugduno-Batava, d. XII Ianuarii a. MDCCXCI.

Celsissimi Nominis Tui aestumatores
acquissimi

Rector et Senatus Academiae Lugduno-Batavae,
Eorumque mandato ac nomine

Iona Guilielmus Te Water

Senatui Academico ab Actis.

Utramque Epistolam ex *Aetis Senatus* edidi.

P. 19. *Prae se ferunt.* Est Pestelii Oratio, habita die 6 Febr. 1775; *De Literarum studiis florentibus pro eo, quo a populorum Rectoribus cohonestantur, pretio.* Creabantur tunc quatuor Doctores more maiorum. Guilielmus V etiam intererat.

P. 19. *Antiqua vulnera.* Sententia Kemperi de discordiis, quibus res Hollanda fuit dilapsa, iuventuti nostrae non satis commendari potest. Vir ille immortalis eam suae patriae quasi testamento reliquit, expressam in *Epistola ad H. H. Klynium*, quum hic a, 1823 Carmen

De postrema Ruiteri expeditione edebat. Brevis est Kemperi libellus, sed multos multorum historicorum longissimos veritate et utilitate superat. Aurea verba, divinam orationem, cuius initium Latine apponam : « Arbitror equidem pristinam nostram historiam esse negotium a praesente rerum statu prorsus separatum. Hodierna populi Neerlandi, in libertatem restituti, conditio, non similis est conditioni Franciae. In Franciam enim instauratum gentis Borboniae regnum antiquas factiones simul revocasse videtur. Franci rerum ante actarum filium relegerunt. Apud nos nova vita est instituta. In hanc ex vetere vita nihil transiit, nisi nominum magnorum splendor, quae gloriam Neerlandiae cum omni posteritate adaequarunt. »

- P. 19. *Georgius*. Guilielmus Georgius Fredericus natus est 13 Febr. 1774. Pater eum destinaverat rei maritimae. Tempora consilium impedivere. Quum duces Neerlandos ob victoriam navalem prope Syrtis Asellinas a Britannis reportatam aureo nummo ornabat, aderant bini filii, eosque adhortabatur, ut, si res postularet, tam illustre exemplum imitarentur. Georgius in primis commotus fuisse dicitur. De virtutibus et amabili comitate huius principis ex eo iudicari potest, quod, immatura morte in patriam nuntiata, non unus adversariae factionis, a lacrymis temperare non potuerit. De Georgio operae pretium est legere, quae scripsit D'Escurius *Laud. Holl.* T. II. p. 371 sq. Van der Aa *Vit. Guil.* V T. III. p. 51 et *Mémoires tirés des Papiers d'un Homme d'État* T. VII p. 206 : « L'Autriche avait déjà désigné l'archiduc Charles pour commander sa grande armée d'Allemagne, et mis à la tête de celle destinée à agir en Italie le Prince Frédéric d'Orange, rappelé d'Angleterre depuis que l'expédition et le blocus de l'Egypte y avaient fait cesser toute crainte d'une descente de la part des Français. Ce choix était d'autant plus heureux, que le Prince Frédéric, aimé et estimé des troupes, s'était quoique très jeune encore, brillamment distingué dans les dernières campagnes de Flandres, et que, plein de feu, de zèle et de génie, il semblait destiné à ressusciter la gloire des grands hommes de son illustre maison. Volant aussitôt à son poste, il avait déjà combiné son plan d'attaque et fait toutes les connaissances militaires nécessaires à son exécution. Il pressait vivement le cabinet autrichien de prendre l'offensive, avant que les Français eussent complété leurs moyens de défense ou d'attaque, quand il mourut, presque subitement, le 6 Janvier 1799. » Mater indolem filii ita depinxit futuris eius praeceptoribus, ut inveni in MSS. Tollii : « Quant à mon fils Frederic, de tout temps il a déclaré les germes d'une ame forte, et il les a manifestés par des actes extérieurs. Sa sensibilité ne s'est rarement exercée, que sur des objets essentiels. Les bagatelles ne l'ont pas beaucoup affecté. Naturellement peu caressant, et serieux, haïssant les contradictions, il n'a versé que des larmes de reconnaissance, lorsqu'on lui accordoit ce qui lui tenoit bien vivement à coeur, et souvent de dépit, lorsqu'on lui refusait ce qu'il désiroit. Le développement successif de ses facultés intellectuelles s'est fait lentement. Courageux, hardi, entreprenant, méprisant les dangers, aimant tous les exercices du corps, on avoit de la peine à le forcer à l'Etude. Mais quand une fois on le tenoit, on possédoit son attention en entier. Cet

enfant réunit tout ce qui peut mener aux grandes vertus et aux grands vices. » Quam Tollius in eo erat ut cum Principe Arosiae haereditario iter in Germaniam susceperet, parentibus libellum tradidit, cuius argumentum erat ipsius itineris ratio, titulus: *Vrije inzichten in de belangen van het Stadhouderlijk Huis en van de Republiek.* De Georgio ita scripsit: « Verkleefdheid aan het goedhartig en beminnelijk karakter van Prins Frederik, zal het moeilijk maken van Hem te scheiden, en ook, gelijk ik mij vleie, tot genoegzame verschoning strekken voor de vrijheid, om zijn opzicht eerbiedig aan de doorzichtige oplettendheid van H. H. te durven aanbeveelen. Dat vooreerst de aangename ernst van zijn bestaan en houding behoed worde van te ontaarden in eene ingetogene stroefheid, en dat door opbeuring vooral en blijkbare begunstiging van die geenen, welke Hem het meest omringen in zijn dagelijks verblijf, die vrolijke opgewektheid hersteld worde, die geschikt zij, om Hem bij het slijten van aangename oogenblikken dat zachte en milde in zijnen omgang te doen behouden, hetwelk Hem tegenswoordig bij iedereen bevallig maakt. Dat ten tweeden, in de keuze zijner onderwijzers, niet slechts op de bekwaamheid, maar ook op de godsdienstige grondbeginsels gelet worde, welke hun algemeen worden toegekend. H. H. weeten, hoe de schijn zelfs van onverschilligheid daaromtrent niet dan nadeligen indruk kan maken op onze natie; en indien daarenboven het gezag der Christelijke zedekunde eens zijne kracht verloren heeft op den geest van een Vorst, wiens driften weldra in hunne volste kracht, en wiens stand en handelingen bijna boven alle Burgerlijke wetten zullen zijn, dan kan men niet dan met ontroering vooruitzien, hoe alle de vrucht van vorige zorgen en het hart van den Prins zelve staat weggesleept te worden door den driftigen stroom der hartstochten. Welke mildheid toch, welke ruimte en onbedwongenheid men ook in de begrippen over den Christelijken Godsdienst bij eenen Vorst met recht verlangen moge; niets evenwel zou gevaarlijker en onverantwoordelijker kunnen zijn, dan denzelven bij Hem geheel te ondermijnen, bovenal in die jaren, in welken het verstand nog niet volkomen vatbaar is voor eene levendige overtuiging omtrent eene aaneenschakeling van waarheden, welke men Hem als den regel van zijne verplichtingen en den weg tot zijn geluk zou willen aanprijzen. »

Multas vidi Frederici ad Tollium epistolas, animi illius boni et amabilis non minus quam fortis et generosi testes. Iam puer, a. 1784, illud commercium cum dilecto praeceptore incepit. Augusto mense a. 1793 Ipra scribebat: « Wij leven hier zeer eenvoudig in Campagne, staan zeer vroeg op, en gaan ook vroeg naar bed, maar ik kan UEd. Gestr. verzekeren, dat mij dit leven veel beter als het Haagsche leven aanstaat. Ik wenschte maar, dat wij eens in het geval kwaamen, om iets te kunnen doen enz. »

Waardste Vriend

UWE. Gestrenge beste Vriend en Dienstwillige Dienaar
Fr. Pr. van Orange.

Brevi post occasionem virtutis ostendendae naetus, vulnus in brachio accepit, quod mense

Martio 1794 nondum erat sanatum. Eo mense scribebat: « UEd. Gest. zal zeker al geïnformeerd zijn, dat mijne cicatrice weder opengebroken is, daar zijn zelfs alreeds eenige klijne schilfertjes uitgekomen, en daar zullen er waarschijnlijk noch eenige uit moeten komen. De pijn die mij dit veroorzaakt, is niets, maar wat mij het meeste spijt, is dat dit mijne terugkomst naar het leger weeder verwijdert. » Haec et alia excerpsi ex libellis Mss. a. Cl. Tollo relictis. Quid statuendum sit de libello quodam, qui a. 1808 prodiit, continente excerpta, ut dicitur, ex epistolis Georgii, ignoro. Titulus est: *Godsdienstige Overdenkingen van Willem G. F. Prins van Oranje.* sq. Argumentum esse videntur effectus turbarum Francicarum.

Sepultus est Patavii in Cimiterio. In lapide sepulcri legitur:

*Hier ruhet Prinz Friederich von Oranien:
Herführer der Teutscher in Italien.*

Postea ei positum est, opera matris, viduae Guilielmi V, pulchrum monumentum, cuius imaginem retulit D'Eseurius l. 1. et refert Nummus cum honorifica inscriptione a. 1837 in memoriam dilecti Principis cusus, et descriptus in Cl. van der Chys *Diario Numism.* V. I. p. 884, n. 367. Excellens artifex Canova, rogatus ut faceret, audita animi magnitudine caeterisque Georgii laudibus, omnia, quae in manibus habebat, reliquit. Hoc cognovi ex libro *de Garde d'Honneur door I. A. Boymans*, Zutph. 1823.

P. 20. *Novus rex.* Verus fuit Te Waterus, quum in *Oratione* a. 1790 dicebat: « Tibi, celsissime Princeps haereditarie, gratulamur eos Parentes, qui ad summam reipublicae et ad decus tuum pertinere existimarunt, ut mens tua, literarum artiumque scientia, Principibus maxime necessaria, excoleretur. Huius autem Academiae memoria, non dubitamus quin Tibi semper aeque grata futura sit, atque Mauritio fuit. » Quid novus rex Academiae praestiterit, apparet ex legibus de re Academica unversis, et ex *Annalibus Academiae Leidensis* a. d. VI Nov. MDCCCXV ad d. VIII Febr. MDCCCXVI, Rectore Magnifico Kempero, scriba Palmio. Atque hoc genti Nassaviae fere universae fuit proprium, ut literis bonisque artibus faverent. Athenaeum Lovanicense impulsu Engelberti I fuit conditum. Academia Franquerana, Groningana, Lingensis, Schola Bredana, Nassavios habuerunt auctores. Guilielmus III quoque Academiam Harderovicensem restituit. Guilielmus IV ex Schola Illustri Herbornensi facere voluit Academiam. Testor praeterea Mauritium Brasiliensem, Adolphum Nassavium, alios. Atque huius Adolphi facta mentione, et laudo elegantem de eo compositum libellum a viro vincerando M. I. Adriani, quum Groningani a. 1826 monumentum posuerunt prope pagum Heiligerleam, ubi a. 1568 fortissime pugnans cecidit, et corrigo mendam, quae hoc Epigramma Latinum dedecorat:

Non moeror, bello cecidi quod victus ab hoste;

Pugnando fortem claudere fata decet:

Hoc queror, obscuro perii quod milite caesus,

Nec tandem de me strenuus hostis habet.

Scribendum scilicet est:

Nec laudem de me strenuus hostis habet.

Ita iubent et sententia verborum, et locus Ovidii, quem auctor ante oculos habuit, *Heroid. epist. XVII. 18.*

Et laudem de me nullus adulter habet.

Doctissimus Adriani hoc epigramma de Adolpho repetiit ex antiquo Hollando Chronico, quod servatur in Bibliotheca Comitis Steinfurtensis.

Istas autem gentis Nassaviae laudes attigerunt Saxius in *Dedicatione Onomastici Literarii*, et *D'Escurius* in opere saepe laudato.

- P. 20. *Guilielmum Fredericum Carolum.* De studiis huius Principis exposuit Siegenbeckius in Hist. Acad. Leidensis. Adde verba Palmii ex Annal. Acad. Leid. T. I. pag. 9: « Novum (mense Octobri 1814) conditum fuit Album, cui civium Academicorum nomina inscriberentur. Primum inter hos locum obtinuit Guilielmus Fredericus Carolus, Arausiacus Princeps, summi Foederati Belgii Moderatoris filius natu minor, cuius Frater, haereditarius Princeps, in illustrissima Angliae Universitate Oxoniensi non sine laude Literarum studiis operam navarat. Atque hoc tanti civis in Academiam nostram adventu inclytus fuit hic annus cum Palladi Leidensi ad decus et famam nihil maius praestantiusque tali alumno, studiosae autem iuventuti nihil exoptatius accidere potuerit, quam exemplo summae humanitatis, modestiae, amabilitatis, virtutumque omnium, quae inveni, Regio sanguine orto, esse possint ornamento, ad Patriae, ad Principis, ad bonarum artium disciplinarumque amorem stimulari atque inflammarī.»

- P. 20. *Commilitonibus Academicis.* Quid adolescentes Academici pro patria in armis fecerint a. 1672, 1815, et 1831, exposui in *Oratione auspicanis lectionibus mense Octobri a. 1831.* Si P. Cunaeus tantam iuvenum virtutem cognovisset, maiore profecto iure *Palladem armatam apud Batavos habitasse* contendisset in *Orat. a. 1624.* De militaribus exercitationibus, quas Leidenses faciebant a. 1672, duce Christiano Mellero, Professore Mathematico, elegans est locus in *Oratione Heydani Gratulatoria* ad Guilielmum III, pag. 70, 71: « Sub quo brevi tempore ita profecere, et omnes incedendi, festinandi, standi et quiescendi modos tam avide arripere, omnes flexus et motus corporis et rursus, prorsus, antrosum, retrorsum, sinistrorsum, dextrorsum docti sunt, et ad nutum oculi et manus sui ducis gestus aptare; bombardam rite et ad artis regulas humeris imponere, manibus versare, explodere; hastam scienter vibrare didicerunt, et omnia strenui militis officia et munia adimplere, quasi vel a natura ad hoc facti, vel aetatem in istis exercitiis trivissent. Neve tantum simulatum hoc bellum putes, aut ludicra Martis exercitia; nullus eorum est, qui non, flagitantibus sic patriae rebus, paratus sit verum bellum suscipere, et ficta haec proelia in seria convertere.» Adde Fabricii *Orat. in Natal. Tertium Academiae* p. 28, 29. Severinum *Oorspronk. Beschrijv.* p. 150 et Kok *Vaderl. Woordenboek*, T. I. p. 168: Die 16 Junii cohors iam erat composita.

Rector et Senatus, quamvis rogati ut paucos tergiversantes parentum causa incitarent, ea ipsa de causa non faciendum censuerunt. Exstat quidem *Oratio Ioannis Stiphoutii Latina*, edita Lugd. Bat. sub scuto *Academiae* a. 1672: *de virtute Batavica, allocutio ad milites Batavos, cum Gallis et Britannis pro aris et libertate bellaturis*. Sed ea recitata non esse videtur. Praefatio Orationis diem VII Maii ostendit. In *Actis* nulla orationis mentio. Hoc semper alioquin fieri solet. Ita in *Actis* huius anni legitur: «Petiit Berckelius, Med. Doctor., ut ei facultas detur habere Orationem in laudem Principis Auriaci. Senatui visum, amplius ea de re deliberandum esse.» Eodem die Drelincurtius petiit ut Carmen legeret publice in Auditorio Theologico. Senatus censuit prius esse videndum, an dignum esset, quod legeretur. Stiphoutius quidem alloquitur Rectorem Magnificum, Curatores cact. Sed hoc non est indicium fuisse recitatum. Est opus iuvenile: haud magni pretii, levidense, ut ipse dicit, non Leidense. Nec multo melior est *Oratio Frid. Spanhemii pro erigendis animis in hac Reip. Batavae constitutione. Dicta in Laborum Academicorum aditu, post Ferias longiores* a. d. XV Kal. Octobr. CIOCLXXII.

Magistratus adolescentibus dedere vexillum, animumque generosum laudavere, quod et fecerat Senatus. Quid de hoc vexillo factum sit, mihi non satis constat. A. 1672 in tumultu plebis periculum fuit, ne discerperetur. Videre plebs volebat, an color Arausiacus inesset. Adolescens literarum studiosus concitatae multitudini ostendit, clamans plus inesse, ipsam dilecti Principis imaginem et falconem ad pedes. Ostendebat nimirum Palladem cum noctua. Narravit Scheltema in *Opusc. Miscell. II. 1. pag. 250*. Vexillum diu servatum fuit in domo Ruyschiana, ubi Fabricius a. 1725 etiam vidit. Anno 1775 erat in Curia, sordidum et tritum. Quod vexillum ergo in pompa tunc fuit portatum, recens et elegans, non fuit idem, quamquam C. Hoogveenius, qui pompam istam descripsit, ita narraverit. Hoogveenium testis oculatus redarguit. Franciscus Fabricius, qui se puerum ista videre meminerat, multa de hoc anno in Oratione sua narravit: «Melderus, vir acuminis Mathematici et animi pariter heroici, iuxta Disciplinae suae regulas moenia disponebat, et propugnacula defendebat. Adolescentibus Porta Urbis, Musarum templo proxima, servanda committitur, ut semper propinquo istoc Almae Matris conspectu excitati, hostem ab ea arcerent intrepidi. — Audivimus ex hac cathedra, ego hic tum studiis operam navans, Iannum Groenendicum, Urbi a secretis, mellifluum illud decantantem *Elegiacum* carmen, consecratum sempiterno honori praestantissimorum Virorum, qui strenue, nec sine gloria, pro conservanda Patria, Urbe, Academia, studiosi Lugd. Bat. honorum gaudio militaverant a. 1672. Vidimus tunc ex omnibus Patriae nostrae partibus Viros eximios, post recitatum istud carmen in hunc suggestum honorifice appellatos, numismate argenteo nomine Magistratus urbani honorari. Inscriptum erat:

Graccia devictam iactet per Pallada Troiam,
 Immensae strueret cum modo molis equum.
 Diva Minerva suis Leydam conservat alunis;
 I nunc, et dubita, qucis magis aequa fuit.»

Carmen Groenendicii prodiit Lugd. 1683. Haec excerpti ex Fabricio, qui de praefectis, signiferis et vexillo in annot. addidit: « Alter a Meldero praefectus fuit Car. Dematius, Med. D^r. et Professor. Signiferi fuerunt ex studiosis Academiae unus post alium, inter quos et Illustriss. Sobietzky, cuius patruus erat Rex Polonorum, ultimus Conr. Ruyschius, nunc vir consularis in nostra urbe, apud quem ipsam signum illud Academiae cohortis militare, in sempiternam memoriam familiaeque decus, adhuc sollicite asservatur, et nuper a me inspectum est. »

Erat eo tempore inter iuvenes Academicos Cornelius Mina, qui cum civibus armatis ex urbe egressus, prope Woerdam pugnando occubuit. De fortissimo adolescente nuper quaesivit B. W. Wttewaals, rerum ille Hollandarum tam cognoscendarum cupidus, quam diligens et peritus exponendarum. Quae dignus ille patre Gerardo Wttewaalo filius nuper ad me de Mina scripsit, ea lectori meae Orationis non invidebo.

B I J D R A G E

BETREFFENDE DEN IN 1672 DEN 3 SEPTEMBER

VOOR HET VADERLAND GESNEUVELDEN LEIDSCHEN STUDENT

C O R N E L I S M I N A,

DOOR

B. W. W T T E W A A L L.

In het *Tijdschrift van Algemeene Munt- en Penningkunde*, van den heer P. O. van der Chys, wordt op bl. 74 door genoemden Heer medegedeeld een Begravenispenning van den gesneuvelden Student Cornelis Mina, en op bl. 155 door den Heer J. T. Bodel Nyenhuis een gedicht, hebbende ten opschrift: *Op het ontijdig sneuvelen van den kloekmoedigen en welbewetenschappen jongeling Cornelis Mina*; te vinden bij A. Severyns *Mengelingen bevattende Keur van Stijl en Stof* (Leiden 1673), bl. 158.

In het *Historisch Verhaal — van het voorgevallene in de jaaren 1672 en 1673 in ende omtrent de Steden Wourden en Oudewater*, — door Mr Bernard Costerus, in den jaare 1672 geweest zijnde Secretaris der Stede Wourden; Utrecht 1707. 4°. wordt deze jeugdige held, niet alleen als een dapper krijgsman, maar tevens als een loffelijk beoefenaar der Latijnsche dichtkunde vermeld. Weinig is, gelijk ook in gemeld tijdschrift wordt aangemerkt, van dezen jongeling, in den ouderdom van 20 jaren gesneuveld, tot het nageslacht overgekomen. Ik vleije mij uit dien hoofde, dat de volgende bijdrage, ofschoon voor een gedeelte geput

uit een gedrukt, doch niet algemeen gelezen wordend, werk, niet geheel onbelangrijk zal geacht worden, te meer, daar de schrijver van hetzelfde een ooggetuige was.

In het gezegd *Historisch Verhaal* leest men op bl. 146 het volgende :

« Den 3 September, zijnde Saturdag, was een dag vol beweging ende van ontsteltenisse :
 « op den voordemiddag wierde binnen Wourden voor zeker verhaalt, dat des morgens eene
 « stercke partye Françoysen, zijnde Infanterie, ommie te rooven ende branden was geweest
 « aan het Woertsche verlaat tusschen Agthichhoven ende Outkamerick, ontrent twee nuren
 « van Wourden gelegen, dat aldaar een scherpe rencontre was voorgevallen, tusschen de
 « voorz. Françoysen en de soldatesque van de twee Compagnien, bij de Stede van Leyden,
 « onder de Capiteynen Carel Heydanus ende eenen Pieter del Tombe opgerecht; waarvan
 « de Heer Valkenier in het derde Deel van zijn verwerde *Europa* pag. 706 spreekt. Deze
 « twee Compagnien waaren geposteert aan ende op den Ommering ofte des Gemeenelands
 « Kade van het Grootwaterschap van Wourden, agter het voorsz. verlaat op de Polder
 « van Zegvelder Broeck, ofte de Meye. »

Na verder over eenige plunderingen en brandstichtingen der Franschen gesproken te hebben, vervolgt Hij dus :

« Op welke spolië ende brandt, de voorsz. soldaten in de Mye gelegen, waeren toege-
 « schooten, gecommandeert door de Heer Carel Crucius, jegenwoordig oudt Burgemeester
 « mitsgaders Raad ende Vroetschap der stad Leyden, ende ter dier tijdt Lieutenant van de
 « Heer Heydanus, ende in actie geraakt zijn met de voorn. Françoysen, die zij in haare
 « retraite hebben vervolgt over de Zydel ofte Houtkade, tusschen Ondkamerick ende de
 « Myzyde gelegen, tot aan de Reviere den Rijn in den Houdyck. »

De schrijver verhaalt verder, hoe er op den middag door Woerden eene versterking was gekomen zoo van Cavalerie als Infanterie, welke, de Utrechtsche of Hofpoort uitgerukt zijnde, door Hem verder vergezeld werden: « Ondertusschen die van het Woertsche ver-
 « laat gekomen Françoysen daar ontrent aangelandt, met buyt overladen, ende op de hielen
 « gevolgt van de gemelde Leytsche soldaten, gecommandeert door den voorn. Heer Crucius,
 « wierde de Hollandsche Infanterie gerangeert, ende op de Fransche zoo Cavalerie als Infan-
 « terie vuur gegeven. De Franschen chargeerden wederom, zoo dat eenige ter wederzijden
 « doodt bleven: dog de Franschen swenckten ende retireerden, lieten eenige dooden ende
 « gequetsten agter ende de plaatse van het gevegt voor de Hollanders. — In
 « het te ruggekeeren naar Wourden volgde mij iemand te paarde, hebbende een doode
 « voor hem leggen; dezen die te paarde zat was den dienaar ofte knegt van den Heer
 « Carel Heydanus, dezelve was certijds in dienst geweest van den Professor Juris Adriaan
 « Beckers à Thienen, ende hadde mij gekent in mijne studie tot Leyden; deze sprack mij
 « aan, zeyde dat het paart daar hij opzat van de Franschen genomen was, dat den dooden
 « jongeling, die hij voor op het paart hadde leggen, in deze actie was gebleven, dat
 « deszelfs naame was MINA, zijnde van goeden huyze, ende op de studie tot Leyden geweest
 « met eene zonderlinge lof van een goet Latijnsch vers te kunnen maken, dat dien jongeling

« zig onder de Compagnie van den Heer Heydanus begeven hebbende, hem in verscheyden
 « voorvallen zeer dapper hadde gedragen. — Den voorn. Dienaar verzogte mij daar op,
 « uyt den naame van de Heer Carel Crucius, of het doode lichaam in mijnes vaders
 « huys binnen Wourden bij provisie zonde kunnen worden geborgen. Ik excuseerde zulk
 « op de swackheyt ende de ontzettinge van mijne moeder, demonstreerde even buyten
 « Wourden een bequaam huys ten dien eynde, ende recommandeerde de inwoonders den
 « dooden, welke naaderhandt afgehaalt ende naar Leyden vervoert is. »

Cornelis Mina, zoon van Meinardus (1), laatst Predikant te Bergen bij Alkmaar, en van Vrouwe Elisabeth (2), is geboren in 1653 te Schellinkhout aan 't Ye Oort. Zijne moeder zette zich na het overlijden van haren echtgenoot om de studie harer zoons te Leiden neder, alwaar zij op de Langebrug woonde. Cornelis werd den 27 Mei 1665 (3), in den ouderdom van 12 jaren, op de derde Classe der Latijnsche school zijnde, op den Academischen rol ingeschreven, onder het Rectoraat van den beroemden Oosterling Jacobus Golius (4). Dit jeugdig inschrijven was in die dagen zeer gebruikelijk, om de groote voorregten, welke de Academic-burgers boven de overige ingezetenen der stad genoten.

Uit het dagboek van Kerkmeesteren der St. Pieters Kerk te Leiden blijkt, dat het lijk van Cornelis Mina aldaar tusschen den 12 en 18 September 1672 is ter aarde besteld; de juiste dag is dus onzeker, doch men vindt opgeteekend, dat tusschen die genoemde dagen de Begravenis-regten ter somme van 9 guldens betaald zijn. Ofschoon de naam in gemeld kerkboek Cornelis Monne gespeld wordt, twijfel ik niet, of het bedoelde lijk is dat van Cornelis Mina; bekend toch is het, hoe weinig naauwkeurig in die dagen dergelijke aantekeningen gehouden zijn.

In 1683 hebben Burgemeesteren van Leiden aan de voor het Vaderland gewapende Studenten eene Gedenkpenning wegens hun *kloekmoedig gedrag* binnen Leidens vesten in 1672 vereerd, van welke penningen enige nog in wezen zijn (5); op een van deze leest men den naam van Cornelis Mina. Deze penning was weleer de eigendom van den in 1809

(1) Meinardus Mina, gewezen Predikant te Brasiliën, beroepen tot Schellinkhout in 1647, tot Bergen in 1659, en daar in 1665 overleden. (Kerkelijk Alphabet. Amsterdam 1705 —).

(2) Te vergeefs heb ik te Schellinkhout, Bergen en elders onderzoek naar haren geslachtsnaam gedaan; vermoedelijk was zij Van Assendelft genaamd.

(3) 27 Maii 1665 Cornelis Mina, Alcmariensis, Annorum XII tertiae classis in schola triviali discipulus, commoratur apud matrem Elisabetham Mina op de Langebrug. — Cf. *Mss. Volumen Inscriptionum sive Catalogus Academiae Leydensis* A° 1665.

(4) Den 9 Mei van bovengenoemd jaar is zijn oudere broeder Johannes als Student in de Godgeleerdheid ingeschreven, later als Proponent aangesteld tot het *Leger* en de *Vloot*, als Predikant in 1672 enz. Overleed 1708.

(5) Bij de verkooping der Penningen en Munten van den Heer A. van Bynkershoek van Hoogstraten in October 1827, werd er een vercocht voor Elf gulden.

overleden Leidschen Predikant Adr. van Assendelft, en berust thans in de verzameling van den Heer Predikant Fangman aldaar. Hieruit blijkt dus, dat men ook de gedachtenis van Cornelis Mina, ofschoon toen reeds *Elf* jaren overleden, heeft willen vereeren, alhoewel hij tot het eigenlijk gezegde Corps gewapende Studenten niet had behoord; waarschijnlijk gevoelde hij zich door den verontrustenden toestand van het Vaderland gedrongen om een meer dadelijk deel aan deszelfs verdediging te nemen, en had hij dus verkozen zich onder de bevelen van M^r. Carel Heydanus (later Secretaris der stad Leiden) te begeven. — Vermoedelijk heeft men dit cermetaal aan een' zijner nabestaanden overhandigd, gelijk in 1831 geschied is, bij de terugkomst van het Jager-Corps der Leidsche Hoogeschool, aan de betrekkingen van den gesneuvelden Jager L. J. W. Beekman en den gewonden en later overleden Jager T. W. Huët.

Uit een handschrift van wijlen M^r. Daniel van Alphen, in der tijd Griffier der stad Leiden, mij geworden door de vriendelijke mededeeling van den Heer De Malnoë van Noort, Burgemeester van Oegstgeest, vernam ik, dat de Begrafenispenning (waarvan die Heer eene nette afteekening bezit), en de andere genoemde Gedenkpenning, vroeger in het bezit waren geweest van eene zekere Jufvrouw Cosson (1), die in het laatst der vorige eeuw te Leiden overleden, en vermoedelijk eene afstammeling van de familie Mina geweest is. Uit den boedel van deze Jufvrouw Cosson is de Begrafenispenning gekomen in het bezit van den Heer Notaris en Procureur Kleynenbergh Jansz., en de Gedenkpenning in dat van den Heer Med. Doctor Abraham Ledeboer Johnz., zijnde beide deze penningen in 1790 door den Heer van Alphen bij voormelde Heeren gezien, die in gezegden boedel Executeuren testamentair geweest zijn.

De Heer van Alphen geeft in gemeld handschrift zijne verwondering te kennen, dat de anders naauwkeurige Van Loon in de beschrijving der Nederlandsche Historie-penningen, noch van het sneuvelen, noch van deze Gedenkpenning melding maakt, en besluit hieruit, niet ten onregte, dat hij van het voorval geene kennis heeft gedragen. Van Alphen vermoedde, ofschoon verkeerdelijk, dat Mina te Leiden in een oloop van het graauw zou zijn omgekomen, terwijl Costerus uitdrukkelijk meldt, dat hij buiten Woerden is gesneuvel.

Het kan eenige verwondering baren, dat in de Academische gedenkstukken van dien tijd van het sneuvelen van Mina geene melding wordt gemaakt, daar hij, ofschoon niet tot het Corps gewapende Studenten behoorende, echter, Student zijnde, de wapenen had opgevat. De bijna tachtigjarige Hoogleeraar Abraham Heydanus (van der Heiden) beschrijft in zijne Academische Redevoering, gehouden den 30 April 1674 (2), de geestdrift en het kloekmoedig gedrag der Studenten, en zegt: dat zij wel tegen den vijand niet gestreden, doch in de zeer moeilijke en bange tijden de stad voor oproer en plundering van het toen onrustig gemeen

(1) Onder de Kapiteins der toen bestaanhebbende zestien Compagnien van de Leidsche Schutterij in 1672 komt voor Johan Cosson, als ook op de nominatie van 80 personen, welke 8 September van dat jaar door de Schutterij der stad Leiden aan Prins Willem III is aangeboden, om uit dezelve eene nieuwe Vroedschap van 40 te verkiezen enz. (Valkenier bl. 746).

(2) Abrahami Heidani *Oratio Gratulatoria dicta coram serenissimo Arausion. Nassou. Princip. Guilielmo III, Pridie Calendas Martias Anno Christiano 1674.*

beschermd hebben, en dat, indien de omstandigheden dit gevorderd hadden, zij hun leven voor het Vaderland zouden hebben opgeofferd; doch maakt van Mina geene melding. « Neve tantum » zegt hij, « simulatum hoc bellum putes, aut ludicra Martis exercitia; nullus eorum est, qui non, flagitantibus sic Patriae rebus, paratus sit, verum bellum suscipere, et ficta haec praecia in seria convertere, et omne principis periculum subire suo, atque etiam pro laude pacisci (1). » Evenmin vinden wij van Mina gewag gemaakt in de Jubel-Oratie van den meergemelden M. Carel Crucius, Raad enz. van den 3 Oct. van dat jaar, gelijk ook niet in het thans reeds zeldzaam geworden Gedicht van M. Johannes van Groenendyck, op den 11 October 1683 uitgesproken, toen hij als Secretaris der stad de reeds genoemde Gedenkpenningen heeft uitgerikt (2). De reden van deze niet vermelding zal waarschijnlijk daarin moeten gezocht worden, dat men, en niet ten onregte, begrepen heeft, dat dit afzonderlijk voorval zich, als het ware, verloor in de groote gebeurtenissen van dien tijd, en in de ramp, welke het Vaderland in het algemeen, en de zoo welvarende dorpen Bodegraven en Swammerdam in het bijzonder, getroffen hadden.

Historia rerum a. 1815 gestarum in *Annalibus Academicis*, tradita est: sed iis, quae de anno 1831 in Oratione *auspicandis lectionibus* tunc recitata dixi, habeo quod addam, praecipue, egregias adolescentium nostrorum laudes praeclaro modestiae exemplo post reditum fuisse ornatas. Oblata scilicet fuere aliquot ordinis Guilielmi militaris insignia equestria, ut inter optime meritos dividerentur. Unanimi consensu responderunt, suo quemque officio esse functum, famam facti et conscientiam, Regisque et Principis Arausiaci caeterorumque ducum amorem esse satis. Itaque honorem recusarunt. Macti, macti estote, generosae animae, vestra illa virtute, digna Academia Leidensi. Novo et illustri exemplo confirmavistis, quam proprium omni tempore Leidensi Academiae fuerit illud *simplex sigillum veri*. Tanti fuistis in honore negando, quanti eratis in merendo.

Caeterum, quo ab oblivione servetur testimonium viri fortissimi, qui, solo iustitiae amore optimaque causae ductus, voluntarius in castris Neerlandis militavit, illud hic inserui. Edita est in Diario *Journal de la Haye* a. 1831. mense Octobri, n°. 248, epistola Eindhoviae scripta a Georgio Albiaco, centurione primi pili Britanno: « J'étais ravi d'avoir l'occasion de voir le corps des étudiants de Leide, lors de la première fois qu'ils se trouvaient à une affaire. Les Belges avaient 150 hommes avantageusement postés en tirailleurs dans une épaisse forêt à la droite de l'approche du village d'Ostham; à peine leur feu avait commencé sur notre avant-garde, quand, soutenu par quelques flanqueurs de cet excellent 8e régiment d'infanterie, le détachement avancé des étudiants s'élança dans la forêt, qu'ils emportèrent en peu

(1) Bl. 71.

(2) Ook vindt men dienaangaande niets gemeld in het *Mss. XII Codex Actorum Accademiae Lugduno Bataruae*, waar het uitspreken van bovengenoemd gedicht benevens het nitreiken der Medailles opzettekend staat.

de minutes à la bayonette. Le général Meyer, commandant la troisième division, voyant combien ces jeunes gens méprisaient le danger, et comment ils allaient s'exposer dans un pays fermé, avait l'intention de placer un autre corps en tête de la colonne, mais ils envoyèrent une députation à ce général pour prier de ne pas les priver de cet honneur. Une telle conduite est au-dessus de tout éloge, et un beau contraste de celle qu'ont suivie les écoliers d'un autre pays.» *Alia virtutis testimonia, deinde cognita, silentio praetereo, ne nimis laudare videar huius Academiae alumnos, cuius ipse pars sum. Quod in aliis Academicis neque vulnerati neque caesi fuere, hoc casus et sors belli ita tulerunt. Singulae Academiae, provinciae, duces, milites, partem victoriae iure sibi vindicant.*

Beeckmanno, apud Behringam caeso et sepulto, in aede Sancti Petri positum est Monumentum die xxiii Iunii m̄cccxxxii, idque Cl. Palmius ita oratione inauguratus est, ut omnes expectaverant, et ab eo solo expectare poterant. Orationis titulus: *Verhaal der Inwijding van het Gedenkteeken ter Nagedachtenis van L. J. W. Beeckman, gesneweld als Vrijwillig Jager der Leydsche Hoogeschool door J. H. van der Palm. Leiden 1832.* Rex eum diem illustriorem fecit, quod insignia aeneae crucis, confecta ex captis Belgarum tormentis, quae destinaverat omnibus expeditionis sociis, eo die militibus Academicarum distribui iussit. Alii milites serius acceperunt. Insigne crucis, quod in pectore Beeckmanni suspendi non potuit, suspensum est in monumento. Ego, quo memoriam eximii adolescentis etiam hic facerem testatorem, imaginem monumenti referendam curavi. Caetera, quae ad historiam rerum pertinent, exposita sunt in Annalibus Academicis a. 1830, 1831, et 1832, in Armeniacis, quae literarum studiosi adolescentes quotannis edunt et in commentariis rerum a cohorte Academica gestarum (1). In orationibus elucet pulcherrima Oratio, quam Cl. van Assen 13 mense Novembri a. 1830, Rector Magnificus, in aede Sancti Petri ad armatos adolescentes habuit. Edidi et libello huic meo ornamentum:

» Gij hebt aan onzen wensch voldaan, Burgers der Leidsche Hoogeschool, geliefde leerlingen van uwe toegenegen Leeraars! Het was behoefte voor ons hart, u allen, op deze plaats, vereenigd te zien, en u vaarwel te zeggen, nu gij henen gaat, waar eer en pligt u roepen. Daarom is geheel de aeltbare Senaat, in plegtstatigen optogt, in uw midden verschenen. Zijne tegenwoordigheid zij het bewijs der genegenheid, die wij u toedragen: zij drukke het zegel onzer goedkeuring op uw regtschapen gedrag.

Het is inderdaad een schouwspel, dat mij treft en ontroert: eene zoo nitgebreide schare van Jongelingen, die de studiën des vredes beoefenen, in volle wapenrusting uitgedost, om mij lienen te zien! Stoutmoedigen! Wie bepaalde uw besluit tot zoo koen eene daad? Was het des Konings hoog bevel? Maar gij hadt reeds beslist, eer nog de Koning u riep. Was het ijverzuchtige navolging, en het voorbeeld van anderen? Maar gij volgdet niet na: Gij gaaft veeleer het voorbeeld aan anderen. Of was het missehien op onze bede en aansporing, dat gij u bewegen liet? Neen! voorwaar niet. De taal der overreding is ongepast, waar de hooger stem van pligt alleen moet spreken. Ja! zij was het, de stem der pligt,

(1) *Gedenkschrift von den Uitogt, en Ged. van den Veldtogt der Heeren Studenten van de Hoogeschool te Leiden, in 1830 en 1831, beide door J. Roemer. Leid. 1830 en 1831. 2 v. 8°*

die, als een' Godheid, in u sprak. Zij verhief u de borst: zij wapende uw arm: zij onderwierp u aan de krijgsmacht: zij leerde u vaardig den ongewonen dienst. Gij hoordet de noodkreet: Helpt Nederland en zijn Koning! De trouwlooze Belgiëër is opgestaan! Hij verbroedert zich met Fransche rooverbenden! Gij hoordet, en — dáár staat gij met de wapenen in de hand, om Nederland en zijn' Koning te helpen, waar gij kunt.

Gij, waardige Hoofdman en geleider dezer uitgelezen Jongelingschap! die door uwe minzaamheid aller harten hebt gewonnen, door uwe ervarenheid aan allen ontzag hebt ingeboezemd, ontvang, als onschatbare panden, die wij u betrouwen, deze onze geliefde leerlingen. Neem hen aan in uwe gunste. Behandel hen met zachtmoedigheid, maar henaar hen tevens bij orde en tucht, opdat hunne zeden rein blijven bij verleiding: opdat hunne gezondheid bloeije onder vermoeijenissen. Onvergetelijk zal dan onze dank, groot zal uwe zelfvoldoening zijn. Wij kunnen hen; wij durven het u waarborgen: wanneer de eervergeten Belgiëër de grenzen aanvalt, waar uwe keurbende staat; wanneer des Jagers schelle hoorn klinkt over de velden, en uw bevel hen opdaagt ten strijde, dan zullen deze voesdterlingen der Muzen u toonen, hoe zij van Haar leerden: Edel en schoon is het te sterven voor het Vaderland!

Burgers van Vader Willems Hoogeschool! Gij hebt de getuigenis gehoord, die wij van u durven geven. Bij God, dien gij aanbidt; bij den Koning, dien gij eert; bij het Vaderland, dat gij lief hebt, o! wij smeeken het u, stelt onze hope niet te leur.

Weet gij wel, waarom wij u juist op deze plaats het liefst vereenigd zagen! Jongelingen! Dit Huis is aan God gewijd. In dit kerkgebouw wordt Zijn naam verheerlijkt. Onder deze koorgewelven rusten dooden, wier nagedachtenis onsterfelijk is. Hier in de nabijheid is het graf van Kemper. Hoort niet meer naar mijne woorden, hoort des Hemels en der gezaligden heilige bevelen; zij zeggen u: Bewaart in uwe harten God en zijn gebod: Hebt elkander als broederen lief: Weest vroom en weest demoedig; Christelijke demoeid is de sterkste prikkel tot waren heldenmoed; en die zóó zijn leven wil verliezen, die zal het behouden.

Gaat henen, geliefde vrienden! gaat henen onder het geleide des Allerhoogsten, onder de zegeningen uwer ouders, onder de heilbeden uwer leeraars, onder het gejuich van allen, die het Vaderland en Oranje getrouw zijn! — Vaart wel!

Finita Oratione, audita vox praefecti, irent imperantis, cecinere tubae, profectique sunt quasi ad festum. Mense Augusto a. 1831, capta pugnando magna Belgii parte intra decem dies, exercitus Francorum, quibuscum tamen nobis bellum non erat, cursum vietoriarum nostrarum impedivit, et decem fero anni in componenda pace consumti sunt. Composita est hoc anno 1839. Rex interea iam a. 1831 adolescentibus concessit comneatum, et literarum studia novo ardore repetiverunt. Ab armis plane dimitti nunc demum potuerunt. Decreti Regii sententia haec est:

Guilielmus, Dei gratia Rex Neerlandiarum, Princeps Arausiae et Nassaviae, magnus Dux Luxemburgi caet.

Quandoquidem, quum die I Octobris a. MDCCCXXX ad arma vocabamus, ingens Neerlandorum

multitudo ardore inusitato et eximia fide, relictis focis, voluntarii ad nostram auctoritatem tuendam et defendendos fines patrios confluerunt, iique voluntarii, rebus mutatis, iam ab armis plane dimitti possunt, omnibus pro generosa ac nobili opera gratias agimus solemnes. Vexilla adolescentium Academicorum reponentur, ubi Curatores et Senatus Academicus rei bene gestae memoriam fore quam honorificentissimam arbitrabuntur. Hagae Comitum die XI Iunii a. MDCCCXXXIX, regni nostri vigesimo sexto.

Curatores et Senatus Academiae Leidensis senaculum perpetuam vexillo sedem dixerunt. Prorektor Academiae die XXI Septembr. orationem loco et tempori consentaneam habui et vexillum reposui, ubi optime mansurum est.

- P. 21. *Sibi ipsi non constarent.* Vel sola historiae Romanae explicatio testatur, quod posui. Vidi eosdem de nece G. I. Caesaris ita disputantes, ut merito et bono reipublicae factum contenderent. Iidem, temporibus in Europa mutatis, disputabant fuisse scelus et calamitatem. Novi compositam a viro docto Historiam Romanam, ex qua fere cognoscas, qua reipublicae suae forma auctor praecipuas partes descripserit. Frisius ille Simon Stylus in libro *de ortu et flore Neerlandiarum* ostendit Stadhouderatum esse libertatis felicitatisque nostrae fundamentum. Petrus Paulus a. 1772, quo nascebatur Princeps, quem nunc Regem habemus, librum de eiusdem Stadhouderatus utilitate edidit. Iidem quantum mutati ab illis sunt a. 1795! Eadem exempla Kluitium (*Hist. der Hollandsche Staatsregeling*, III. pag. 400.) tetigerunt. Quum a. 1806 fama percrebuerat, Napoleontem nobis pro Pensionario regem esse daturum, Harlemo in omnes patriae oras dispersus est libellus, ut a multis millibus subscriptus ad Ordines mitteretur, et sic regem deprecaremur. Probe cognitos habui tres viros, qui libellum composuerunt. Unus, qui iam obiit, non minus erat doctus, probus et patriae amans, quam caeteri duo, etiam viventes. Unus argumenta sua ipsis rebus vel unius anni vidit labefactata, caeteri, annorum viginti quinque experientia, viderunt plane refutata. Sed quoniam exempla istius libelli supplicis esse videntur rara, multique sive ignorant sive ignorare simulant, alii, quid de suo factum sit exemplo se nescire dicant, nec mihi satis constat, an hoc documentum in ulla historia sit editum, hic edidi:

* *Aan hun Hoogmogenden, vertegenwoordigende het Bataafsche Gemeenebest.*

Hoogmogende Heeren!

De ondergeteekenden, Burgers en Ingezetenen der Bataafsche Republiek, hartelijke vrienden en betamelijke Burgerlijke Vrijheid en ijverige Voorstanders der Onafhankelijkheid van het Bataafsche Volk, vervuld met eenen diepen afkeer van alles, wat de eene of andere zou kunnen doen verloren gaan, en althans, voor het Welzijn en Bestaan zelf dezcr Natie, eenen Monarchalen Regeeringsvorm ongeschikt achtende, hebben, na een geruimen tijd door allerhande geruchten geslingerd te zijn geworden, in het zekere vernomen, hoe in de *Gazette Nationale ou Moniteur Universel*, N°. 108. van 18 April dezes jaars, het Officieel blad van Frankrijk, dat, als onder het oog van het Gouvernement geschreven en

uitgegeven wordt, na eenige voorlopige aanmerkingen, betreffende den Staat van de Regeering dezer Landen, gezegd wordt, dat de Toestand van HOLLAND zoodanig zijnde, dat Land, welke veranderingen het in zijne Organisatie van regeering moge daarstellen, er niet anders dan bij winnen kan. Wanneer de Goedbezitters, de Handeldrijvende en verlichte Lieden, denken, dat zij hunne Vertegenwoordiging door de keuze van het Volk, zonder ondersheid van klassen of Godsdienstige gevoelens, kunnen doen plaats grijpen; zij een voegzamer stelsel, dan de tegenwoordige staat van zaken, zullen doen geboren worden. Wanneer hunne denkwijze zoodanig niet is, en zij meenen hunne toevlucht te moeten nemen tot eene Constitutionele Monarchij, zij eenen nog voordeliger stap voor hun land doen zullen, dan den tegenwoordigen Staat van Zaken te handhaven. Het staat aan hun, hunnen toestand te kennen; de omstandigheden, waarin zij zich bevinden, te waardeeren; en tusschen deze twee stelsels te kiezen dat, hetwelk daarmede het meest overeenkomt, en het geschiktste is, om op hechte grondslagen den Voorspoed en de openbare Vrijheid te vestigen.

Zij zijn, uit hoofde van dit Artikel in de diepste verslagenheid gestort, daar zij, in hetzelfde, Alternativen ontdekken, waarvan het laatste hen onderwerpen zou aan eene soort van Regeering, ter welker afkeering hunne Voorvaders, bijna eene Eeuw, gestreden hebben; eene soort van Regeering, die, hoezeer geschikt voor andere Volkeren der aarde, strekken zou, om, bij de Nakomelingen van die beroemde Stamvaders, welker Naam zij voeren, en die zelfs Bondgenoten van Rome bleven, toen Rome zich de geheele Waereld onderwierp, alle veerkracht en werkzaamheid te verlammen; daar integendeel het stelsel van een Gemeenebest, bij de echte Landzaten, als eene eerste grondstof van derzelver bestaan uitmaakt. En geen wonder! daar de algemeene belangen in het Bestuur der Dijken zelve, dien kunstigen en kostbaren ringmuur, tot de voortdurende aanwezigheid van den grond, dien zij bewonen, noodzakelijk, eenen Republikeinschen vorm van regeering volstrekt onmisbaar maken, en de Republiek in kleine Republieken smal-deelen; waardoor, bij de eerste ontkieming der gedachten, door bijna alle standen heen, eene Republikeinsche geest de harten der Landzaten bezielt; om niet te reppen van den alonden invloed der Burgeren, zelfs onder de Regeering der Graven, hoedanig ook gewijzigd, op de aanstelling der plaatselijke overheden; geen wonder! daar ook de koopbandel, onder de bescherming eener onafhankelijke en op zich zelf staande Republiek, deze kleinè Natic een rol heeft doen spelen op het Tooncel der Waereld, die ons, zins de afwerping van het juk der Spaansche Overheersching, nuttige en Begeerlijke Bondgenoten der Naburen, en somtijds schrikbare Vijanden van dezelve gemaakt heeft.

Op het punt misschien van eene keuze te moeten doen tusschen eenen Monarchalen en Republikeinschen Regeeringsvorm, gevoelen de ondergeteckenden te zeer den onuitdoofbaren gloed van zuivere Vaderlandsliefde, om met eene, in hunne oogen laakbare, schroomvalligheid, in dit kostbaar en misschien nooit wederkeerend tijdstip, stil te zitten. Zij willen u niet onkundig laten van de Vaderlandslievende en Republikeinsche gevoelens die hunne harten bezielen; zij ontzien zich niet aan u, als het Bataafsch Gemeenebest vertegenwoordigende, in het openbaar en onbewimpeld, te verklaren, hoe zij hopen, dat de zaken dien weg mogen worden heengestuurd, dat zij bewaard blijven voor eene

Regeringsvorm, die, naa het doorstaan van zoo veele rampen, hoogstwaarschijnlijk, een spoedig en doodlijk einde aan de bewoonbaarheid en het aanwezen der Republiek zoude maken. — Wij hopen, en brengen de Verklaring dier hoop, met bescheidene Vrijmoedigheid, (want waar zouden wij die anders kunnen nederleggen) in den schoot uwer Vergadering, al is dezelve niet, in alle deelen, onder de gewone vormen begrepen, daar ongewone omstandigheden ongewone maatregelen veroorlooven, ja billijken. — Wij hopen, dat, onder de besturing van de Goddelijke Voorzienigheid, die meermalen, als door eene wonderbare tusschenkomst, Land en Volk van den reeds afkolkenden rand van den afgrond des Verderfs, heeft terug getrokken, uwe raadplegingen die wending nemen zullen, dat, bij de bewaring van de Onafhankelijkheid der Republiek en het dierbaar pand der Burgerlijke Vrijheid, liever, dan ons aan het voor dit Volk verschrikkelijk alternatief van eenen Monarchalen Regeeringsvorm onderworpen te zien, zoodanige nieuwe wijzigingen omtrent het Republikeinsch Bestuur dezer Landen, opgemaakt worden, waardoor de Vertegenwoordiging, zonder onderscheid van Volksklassen of Godsdienstige Gevoelens, wordt daargesteld, op eene zoodanige voet, dat wij dadelijk voor het oog van onzen Bondgenoot en de geheele Waereld toonen, dat het behoud der Republiek bij deze Vrijheidlievende Natie alle andere en kleinere bedenkingen overweegt.

De Ondergeteekenden althans verklaren, dat, wat hun betreft, zij, met aflegging van alle partijschappen, daartoe opgeroepen, zoodanige Vertegenwoordigers op nieuw zouden verkiezen, of doen voortduren, welke zij de dierbare panden van Onafhankelijkheid en Vrijheid, als Mannen van Eer en Moed, gerustelijk vertrouwen, en dat zij, zoo afkeerig van alle oproerige bewegingen, als van harsenschimmige en overdreven denkbeelden, die niet op den wezenlijken staat der menschen, zoo als zij zijn, kunnen worden toegepast, alles zullen volbrengen, wat strekken kan, om goede Orde, Harmonie en Eendragt, onder de schaduw van eene Constitutie bij Vertegenwoordiging, te doen blijven heerschen.

En welk nu ook het lot zij, dat ons dierbaar Vaderland, waaraan wij door zoo veele banden verbonden zijn, treffen moge, na deze Verklaring, die wij u openlijk gedaan hebben, zullen wij, bij eene ongelukkige beslissing, den ondergang van ons Vaderland en van ons zelve, met meerdere gelatenheid kunnen beschouwen, dan dat wij, in een der belangrijkste en hachlijkste oogenblikken, waarin zich ons Land immer bevond, gezweegen hadden. Wij zullen ons dan troosten toen nog gesproken te hebben voor het doen voortduren der Republiek, en meenen door deze onze taal getoond te hebben, « dat, zoo de Voorspoed en de Vrijheid der Natien (het gevoelen zelfs van Napoleon den Keizer der Franschen) alleen kunnen gewaarborgd worden door twee stelsels van Bestuur, dat, van eene gematigde constitutionele Monarchij, of eene Republiek, geconstitueerd volgens, de theorie der Vrijheid, en de ware Volksstem, » wij althans, zonden mogen aangemerkt worden, als behoorende tot die Republikeinen, welke, zonder gevaar voor Volk of Vaderland, zouden opkomen tot het doen van eene waardige keuze van zoodanige beschaafde, kundige en eerlijke Mannen, als door hun bestuur, bij het behoud onzer Vrijheid en Godsdienst, dit Vaderland tot een trap van geluk en voorspoed zouden kunnen terugbrengen, waardoor het tevens veel nuttiger zou zijn voor onzen Bondgenoot, dan dat het, zoo al niet

de grond zelve binnen weinige jaren door de omringende Zeeën werd ingezwolgen, zich luigen moet voor eenen vorm van Regeering, van welks naam zelfs sedert eeuwen deze Landzaten afkeerig waren. — Nooit althans zal het ons berouwen gesproken te hebben in oogenblikken, waarin het aan ons nog stond, om, als Vrije Lieden, den toestand van ons Vaderland te heschouwen, en de omstandigheden, in welke het zich bevindt, te waardeeren, ten einde, naar ons inzien, de beste keuze te doen van dat Regeeringstelsel, als meest strekkende, om den Voorspoed en openbare Vrijheid op onwrikbare grondzuilen te vestigen.»

Auctores hunc libellum amicis suis per universam regionem nostram misere; et ego, qui tunc in Frisia vivebam, accepi. Accidit mihi, quod aliis accidisse credo. Multi laudabant, rari subscribebant. Omnia erant fessa discordiis et quotidiana rei publicae mutatione, et notus Napoleon.

- P. 21. *Ex Arausiaca gente ultimi.* Guilielmus, Princeps Arausiae Haereditarius, nomen in Albo Academico, ut deinde frater, professor, studia inchoavit mense Novembri a. 1834, absolvit mense Maio 1837. Alexander, Princeps Neerlandiarum, studia inchoavit mense Decembri 1835, absolvit mense Iunio a. 1838.

Docuimus eos, Cl. H. Cock *Ius Naturale, Ius Publicum Universale et Neerlandicum, Ius Gentium Universale et Europaeum*: Cl. H. W. Tydeman, *Oeconomiam Politicam: ego Historiam Universalem et Patriae.*

Pater adolescentium, Princeps Arausiac, ipse de profectibus, quos filii fecissent, cognoscere cupiens, nos Hagam Comitum ad se invitavit, eoque et honoratis ex aula viris praesentibus, discipulos nostros singuli duas continuas horas, de variis suae quisque disciplinae partibus, interrogavimus, diebus 20, 22, 23 Maii a. 1837, et d. 30 Iunii et 2, 3 Iulii a. 1838. Aderat etiam D. O. Bagelaarius, cui suae laudes proximum a legato Imperatoris locum in exercitu conciliaverunt, fortitudine ac prudentia et omni humanitate excellens, Neerlandus antiquis moribus, perpetuus Principum in studiis Academicis comes. Pater animum diligenter attendit, viditque, et grato erga nos animo latus significavit, filios non frustra in Academiam Leidensem fuisse missos. Equidem dies istos non facile obliviscar. Raro enim vidi ullum patrem, cui recta filiorum disciplina adeo curae cordique esset, neque unquam melius intellexi, quam vera in hoc regno frueremur dicendi, quae sentiamus, libertate. Nam de Principibus Arausiis, de Oldenbarneveldio, de Wittis et omnino de origine progressu et effectibus discordiarum, quae rem Neerlandicam perdidere, eo modo locuti sumus, quo Burgimagister antiqui temporis, sive factionis Arausiis sive anti-Arausiis, neminem, se audiente, loqui tulisset.

- P. 23. *Naturalis Historia.* Res narrata est in primis Academiae nostrae annalibus.

- P. 23. *Numorum.* Praefectus huic Museo Cl. P. O. van der Chys quotannis Rectoribus libellum tradere solet, in quo de incrementis diligenter exponit. Talem libellum et ego acceptum annalibus adjeci.

INCREMenta MUSEI NUMMARIi

UNIVERSITATIS LUGDUNO-BATAVAE

PETRO HOFMANNO PEERLKAMP

RECTORE MAGNIFICO.

1838 — 1839.

Publica auctoritate accesserunt centum quinquaginta octo denarii Romani, plerique Trajano, Hadriano et Antonino Pio imperantibus percussi. Reperti sunt hi nummi in villa privata Augustissimi Regis nostri, *Racot* dicta, in Magno Ducatu Poseniae (parte veteris Poloniae).

A Viro Clar^o. qui Senatui nostrae Universitatis hoc anno ab actis erat, accepimus aliquot nummos, qui per longum tempus in scrinijs Senatus latuerant, scilicet: 15 nummos aeneos Romanos, secundae quae dicitur magnitudinis, inter quos nullus eminet neque raritate neque pulcritudine; tum duos nummulos aureos Ditionis Algeriensis; duos nummulos argenteos quadratos regionis Maroccanae; quinque nummos argenteos rotundos Ditionum in ora septentrionali Africae; praeterea octo laminas minutas informes ac tenues argenti impuri, nulla nota insignes, probabiliter monetae regionis cujusdam in Africa interiore; — praeterea frustum rotundum terrae coctae rubrae, insignitum $\frac{F}{V1}$; est, ut videtur, nummus obsidionalis; — quinque nummos argenteos Pontificum Romanorum, scilicet tres Alexandri VII, Clementis XI et Alexandri VIII; duo reliqui sunt detriti; tandem nummum in memoriam alterius secularis Academiae Lugduno-Batavae A^o. 1775 celebrati.

Coënti sunt permulti nummi Neerlandici, aurei, argentei, aenei, stannei et plumbei, tum nummi Germanici, Francici et Anglici, aenei plerique, praeterea iconismata virorum illustrium ferrea.

A Consule, qui dicitur, mercatorum Neerlandorum in regione Tuncana, Viro Orn. Nijssen, dono missi sunt 3 nummi aurei, 5 argentei unumque aeneum ejusdem ditionis.

A Ministro qui dicitur Colonialium regni Neerlandici, nummi insulae *Curacao*, dicti *Reaal* et *Stuiver*.

Vir Nobilissimus van Crombrugge, Legatus Neerlandiae in Succia, misit nummos aeneos Suecicos et Norvegicos.

Vir Nobilissimus G. van Orden, Scabinus, deinceps Burgimagister, Zaandamensis, qui laudabiliter quotannis Museum donis amplificare solet, hoc anno dedit viginti nummos Neerlandicos, *legpenningen* dictos; praeterea quinque nummos argenteos, scilicet rupiam duplicem, duos nummos Hindostanicos, inscriptos *five* et *double fanam*, tum nummum, hucusque apud nos rarissimum, inscriptum *New South Wales* 1813; in aversa: *Fifteen pence*. Est hic nummus primus quem Museum possideat Quintae terrarum Orbis Partis.

Vir Nobilissimus Jacobus van Hees, Burgimagister pagorum Beek et Ubbergen in Gelria, dono misit duos nummos Romanos ibi repertos, alterum primae magnitudinis insignisque pulchritudinis, Caji Caesaris (Caligulae) *Adlocutio Coh.*; alterum 2^{ae} quae dicitur magnitudinis Vespasiani, *Roma*.

Consultissimus Moens van Bloois, Zierizeënsis, dedit aliquot nummos aeneos variarum regionum.

Doctissimus Ph. Fr. von Sieboldt Museo obtulit duos nummos, alterum aeneum insignis pulchritudinis, in memoriam Andreae, liberi Baronis de Stifft, archiatri Imperatoris Austriae, anno 1831 Vindobonae percussum; argenteum alterum minorisque formae in memoriam fidei ab Austria Imperatori Ferdinando I praestitae Vindobonae XIV Jun. 1835.

Nobilissimus Comes a Dietrichstein Vindobonae dono misit nummum argenteum ibi percussum in memoriam Josephi Eckhelii, numismatici celeberrimi.

Tandem

Vir Spectatissimus P. Verkade, Tabellionarius Flardingensis (Notaris te Vlaardingon), Muscum ditavit quatuor nummis argenteis, varii pretii, Othonis Regis Graeciae.

P. O. VAN DER CHILS.

- P. 23. *Chemicum laboratorium.* Rex Guilielmus I a. 1826 scholas instituit, in quibus Chymia doceretur eo praecipue consilio, ut officiniis ac fabricis maxime consuleret. Pleraque illustriores Academiae in aliis Europae regionibus jam habebant hujusmodi instituta, et qui discere vellent Chymiam Technicam, poterant. Magistratus Leidenses non fefellit, quanti et ad decus et ad utilitatem urbis, ubi fabricae olim miris modis florere, interesset, ut tales scholas haberet. Itaque partem sumtuum toleravere, et aedificarunt ad normam, a Cl. A. II. van der Boon Mesch praescriptam, laboratorium, in quo nihil ad amplitudinem et commoditatem desideratur. Imago laboratorii delineata est in Vol. I Enchiridii discendae Chymiae ad officina et fabricas accommodatae (*Leerboek der Scheikunde, met toepassing op kunsten en fabrieken*) quam Cl. van der Boon Mesch edidit. Rex praeterea aliquam pecuniae summam quotannis concedit ad instrumenta aliasque res necessarias emendas. Horum instrumentorum jam insignis adest copia, quae historiam ac progressum Chymiae technicae quasi repraesentat. Scholas autem ipsas ea adolescentium Academicorum et civium Leidensium copia frequentat, unde facile appareat, quantam in docente dexteritatem et peritiam, tantam esse in auditoribus discendi cupiditatem.

- P. 23. *Turris observandis sideribus.* Subsidia Astronomiae colendae jam a longo inde tempore erant neglecta. Cl. Kaiserus summopere quidem nitentur ut, quod ab idonea turri et instrumentis decesset, singulari diligentia suppleret, et in illo cultu pauperrimo *regum aequabat opes animis*.

Curatores, quibus Academiae gloria vere cordi est, doctrinae Astronomicae prospexerunt: de qua re ipse Kaiserus exposuit in libello, quem vocavit. Observatorium Leidense ed. a. 1838.

- P. 24. *Bibliotheca.* De Bibliothecae praefecto Cl. J. Geclio quominus plura dicam, vetat diuturnus, quae mihi cum eo intercedit, amicitiae usus.
- Bergmanni quoque, alterius ab illo praefecti, diligentia neminem effugit. Ipsa Bibliotheca hoc anno multis accessionibus aucta est.
- Major suppeditata pecunia ex novo reditu Academico, datique quatuor mille floreni, unde libri emti ex Bibliotheca Reuvsiana, praecipue in genere Archaeologico et Juridico Historico. Britanni munus dedere, conciliante legato nostro Dedelio, quinquaginta volumina diversae formae, in quibus varia argumenta de rebus civilibus et statisticis tractantur. Britanni hoc opus appellant *Public Records*.
- A Societate Britannica Orientalis Indiae accepimus tria et quadraginta opera orientalia, pleraque Calcuttae impressa. Donum magni pretii.
- Tum filius Principis Arausiae natu minimus Henricus, ex itinere in Indiam facto, in patriam retulit duodecim libros Indicos, plerosque sanscriticos, acceptos a societate regia Asiatica Calcuttae. Rex libros nobis donavit.
- P. 24. *Librorum Orientalium.* A. 1835, quo mortuus est Cl. Hamakerus, libri Arabici, Persici, Turcici aliique Orientales manu scripti erant 1302, iique in catalogum relati. Cl. Weijers in domo Hamakeri multos alios invenit, partim in Bibliothecam Academicam emtos, partim a Rege datos. Eos in Bibliothecam et Catalogum retulit, ut jam efficeretur numerus 1396. A. 1836 ex Bibliotheca Cl. Hamakeri emtione comparavimus libros numeris 1397 — 1433 notatos. A. 1837 accessit numerus 1434, brevi post 1435 — 1454, emti a Dominico Testa, qui tunc erat Alepi in Syria, curante Psicha, Consule Gracciae Amstelodami. Eodem anno ex Bibliotheca Cl. van Eerde, vendita Groningae, multa ad nos venerunt scripta trium Schultensiorum, nunquam edita, efficientia jam numeros 1455 — 1503. Denique a. 1838 emti sunt libri numeris 1504 — 1507 notati. Quae summa librorum 1507 jam Bibliothecam Orientalem MS. Academiae Leidensis efficit.
- P. 25. *Academiae alumni.* Mortui sunt A. van Leeuwen, F. P. H. Obreen, J. Veltman, H. Wibmer et J. J. François.
- P. 28. *Gerardus Wittewalus.* Unus ex majoribus Martinus Joannes Leidae, J. U. D. creatus est a. 1593. Ipse non multa edidit. Exstant oratio de agricultura salutis publicae vero fundamento, habita a. 1828 quum munus Rectoris Magnifici deponeret. Munus Professorium inauguratus erat a. 1822 oratione; over de Landhuishoudkunde, der bescherming van 's Rijks Regering waardig. In linguam vernaculam vertit Wildenouw, Handleiding tot de kennis der planten a. 1819. Notus praeterea est liber, Bijdragen tot de Staatshuishoudkunde en de Statistiek. — Denique nonnulla addidit libris a Societate Oeconomica editis, cujus rei cura ei cum aliis erat commissa.
- Vita a. Cl. Thorbeckio composita legitur in Nuntio Artium et Literarum a. 1838, inde separatim edita Harlemi apud viduam Adriani Loosjes.

Absolutis annotationibus habebam nonnulla addenda, v. c. Cornclium Minam edidisse quoque Graecum carmen, quo gratulatus est A. Berkelio de editione Enchiridii Epicteti L. B. 1670: et Cl. M. Siegenbeekium facta adolescentium Academicorum pro patria variis temporibus inter se comparavisse (vergelijkende beschouwing van t' door de kweekelingen der Leidsche Hoogeschool verrigtte, Leid. 1831). Sed, ut alia praeteream, omittere non potui, quod Cl. de Crane mihi scripsit de insigni gentis Hemsterhusiae, quod explicare studui pag. 76. Spero senem, non minus egregiis laudibus excellentem quam aetate venerandum, non inique hoc esse accepturum. Omnia, quae ad Hemsterhusium pertinent, scire jucundum est amantibus veterum literarum, Leidensibus ante alios. Verba Cl. de Crane haec sunt:

“Mijne latere ontdekkingen uit het Album Acad. Franeg. omtrent Siboldus en Franciscus Hemsterhuis noodzakten mij het in mijne verhandeling geschreevne p. 8 l. 12 van anderen en pag. 18 l. 4 v. o., terug te nemen als niet geschreeven. Ik heb hen beiden als geboren Friesen leeren kennen van Sneek, en zoo ook den Vader en zijne familie. Daar dit geslacht, blijkens het carmen p. 24, zich door beoefening der Genees-, Heel- en Artsenij-kunde reeds lang naam had verworven, begreep ik dat hetzelfde behoefte gevoelde van eene onderscheidende famillenaam of van, en dus een zeker huis, waarschijnlijk het oorspronkelijke familliehuis had aangenomen met een sprekend wapen. Dat dit in den Landelijken stand te zoeken was, bewees het klaverblad. Dat dit huis misschien niet verre te vinden zoude zijn, giste ik. De beschouwing van de kaarten in den Atlas van Ilalma 1723 leerde mij, dat in de Grietenije van Wonseradeel niet verre van Tjerkwerd de Hemdijk aanvangt; dat die Hemdijk dwars door de Grietenije van Wijmbritseradeel loopt, en verder voortgezet met andere dijken de naastgelegene Grietenije Rauwerderhem omsluit, die van daar door Schotanus, Beschrijv. van Friesland p. 200, mede een Hem, substantive, genoemd wordt. Zoo vind men ook in Wijmbritseradeel afgezonderde vlaktens of streeken, Eemswouderhem, Morrahem, Schierwoldingerhem, Rijperahem, de dorpen Oosthem, Westhem.

Dat woord hem, dat ook nog elders in de nabuurschap voorkomt, is dus hier zeer gebruikelijk, en, gelijk het Hoogduitsche hemmen, verbonden met de beteekening van keeren, beperken, insluiten. Waarschijnlijk is nu ergens het stamluis onder den naam van het Hemhuis of Hemsterhuis toenmaals nog bekend geweest, gelijk in Wonseradeel Dijksterhuis: en dan zoude ik den fasee of balk in het regter onderdeel met het kabbelend of sigesagend dubbél stroompje houden voor een emblema van den Hemdijk; waarbij de Poëtische beschrijving te veel gehecht heeft aan het stroompje, te weinig aan het balkje, dat bijna geen kleur heeft, als kunnende moeilijk afsteken tegen den azuren grondkleur.

Dat de Hemdijk als waterkeerend kon en moest beschouwd worden, bewijst de strekking, als scheidende Wijmbritseradeel in twee deelen, het noordelijk hoogere en droogere met de 10 binnendijksche dorpen, en het zuidelijke met poelen en meeren hedekt, en 10 buitendijksche dorpen. Ook liggen er meer zijlen of sluizen in dien dijk, om de gemeenschap tusschen beide deelen te openen.

ADDITAMENTUM ORATIONI RECTORIS.

EXCERPTA EX ACTIS ET GESTIS IN SENATU

ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE,

RECTORE MAGNIFICO

PETRO HOFMANNO PEERLKAMP,

SCRIBA SENATUS ACADEMICI

PETRO JOANNE UYLENBROEK.

1838. die 6. April. Senatus per Illustrium Curatorum litteras cognoscit virum venerandum atque doctissimum W. G. BRILL, Theol. et S.M. Cand. Phil. Theor. Mag. et Litt. Hum. Doct. Linguae Germanicae Lectorem, honoris causa, Ministri Regii Decreto, creatum esse.

die 22. Junii. Rector Magnificus per litteras Ill. Curatorum certiolem facit Senatum e Regis Decreto 26 Maji n°. 100. V. cl. GYSBERTUM JOHANNEM ROOYENS, Th. D. et in Athenaeo Amstelaedamensi Professorem, in hujus Academiae Facultate Theologica creatum esse Professorem ordinarium.

die 9. Julii. Senatus obitum luget Viri cl. GERARDI WITTEVAAL, in Facultate Disciplinarum Mathem. et Physic. Prof. Ord.

die 21. Sept. Recitantur litterae Ill. Curatorum, e quibus Senatus intelligit Virum clarissimum GYSBERTUM JOHANNEM ROOYENS, quod ipsi a Rege oblatum erat munus Professoris Ordinarii in Facultate Theologica hujus Academiae, accipere non potuisse.

die 23. Novembris. Legitur Regis Augustissimi Decretum 27. Oct. quo Viro Cl. J. G. S. VAN BREDA, roganti conceditur Harlemi nova obire munera, tum Actuarii Societatis Scientiarum Hollandicae, tum Directoris Muscorum Foundationis Teylerianae, salvo titulo atque honore Professoris, et parte stipendii.

eodem die. Amplissimorum Curatorum litteris Senatui nuntiatur, GERARDUM HENRICUM BLANKEN Academiae Pedellum esse creatum.

die 21. Decembr. Rector Magnificus exhibet catalogum hujus Academiae alumnorum, e Regio praescripto confectum die 1°. Novembris, e quo constat 674 esse cives qui nomen dederint.

eodem die. Designantur Candidati apud Regem edendi, e quibus Rector Magnificus in sequentem annum Regio Decreto constituatur. Designati sunt V. V. Cl. Cl.

C. PRUYS VAN DER HOEVEN.

J. R. THORBECKE.

J. CLARISSE.

J. VAN DER HOEVEN.

Dein Candidati, e quibus in proximum annum Actuarius constituatur. Designati sunt V. V. Cl. Cl.

P. HOFMAN PEERLKAMP.

J. R. THORBECKE.

G. SANDIFORT.

J. CLARISSE.

Mandatum est Actuario ut priorem catalogum solennibus litteris ad Regem mittat; utriusque autem Ill. Curatores reddat certiores.

1839. die 24. Jan. Legitur Regis Aug. decretum 14. Jan. quo Rector Magni-

ficus in sequentem annum creatur Vir. Cl. CORNELIUS PRUYS VAN DER HOEVEN, M. D. et Professor Medicinae Ordinarius. Rectori Magnifico in annum sequentem Adsores constituuntur V. V. Cl. Cl.

H. G. TYDEMAN.

N. C. KIST.

C. G. C. REINWARDT.

J. M. SCHRANT.

1839. die 8. Febr. Rector Magnificus refert in conventu Curatorum, Rectoris Magnifici et Assessorum, e Candidatis designatis se creatum esse Senatus Academici Actuarium in annum sequentem. Senatui igitur ab actis erit Cl. P. HOFMAN PEERLKAMP, in Fac. Phil. Theor. et Litt. Hum. Prof. Ord.

Introductis dein in Senaculum Curatoribus V. V. I. I. jusjurandum praestiterunt Cl. PRUYS VAN DER HOEVEN, creatus Rector Magnificus, et Cl. P. HOFMAN PEERLKAMP, creatus Actuarius.

Rector Magnificus cum Senatu reliquisque Professoribus in auditorium majus progressus e cathedra orationem pronuntiavit *de perpetua, quae Academiae Leidensi cum Gente Arausiaca intercessit necessitudine, spectata praecipue in studiis Principum*. Tum, memorata rerum Academicarum per annum praeteritum Historia, per Actuarium recitavit Judicia Facultatum de commentationibus pro certamine literario conscriptis, renuntiatisque victorum nominibus,

ex ordine Philos. Theor. et Litterarum Hum. ornatissimos ANDREAM CORNELIUM VAN HEUSDE et HERMANNUM HENRICUM KEMINK, in Academia Ultrajectina Litterarum studiosos,

et

ex ordine Medicorum Orn. JOANNEM GOLDSCHMID NANNINGA, Med. Stud. in Acad. Groning. honoris causa nominavit; et infelicem commemoravit sortem Orn. JOANNIS LUDOVICI SCHLIMMER,

Medicinae in hac Academia Studiosi, cui, propterea quod legitimum tempus in Academia non transegit, aureum praemium, quo Facultas Medica librum illius dignum censuit, tribui non potuit.

Ex ordine Jureconsultorum Orn. GERARDO DE VRIES ABRAMI F., et ex ordine Discipl. Math. et Phys. Orn. SAMUELI EMANUELI SARPHATI, nummos aureos porrexit.

Rector Magnificus, solemnibus verbis magistratu deposito, e cathedra descendit et in subsellia rediit.

Actuarius recitat pro concione Decretum Regium, de Rectore Magnifico in sequentem annum creato, Cl. C. PRUYS VAN DER HOEVEN, memorat qui Assessores Rectori dati sint, et qui Actuarius sit constitutus.

SERIES LECTI ONUM

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA

in annum MDCCCXXXVIII — MDCCCXXXIX proposita.

RECTORE MAGNIFICO

PETRO HOFMANNO PEERLKAMP.

FACULTAS PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

- P. HOFMAN PEERLKAMP explicabit Historiam Universalem Antiquam,
diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis borá XI.
Interpretabitur C. SALUSTII CRISPI Bellum Jugurthinum et C. VALERII
CATULLI selecta carmina, diebus Lunae, Martis, Mercurii
et Jovis IX.
Libros I et II AENEIDIS VIRGILII, die Veneris. XI.
- J. H. VAN DER PALM, quantum aetas et valetudo patientur, studiis
juvenum Academicorum non deërit.
- M. SIEGENBEEK, Historiam Patriae enarrabit, diebus Mercurii, Jovis
et Veneris X.
Stili atque Eloquentiae Belgicae praecepta tradet, diebus Lunae,
Martis et Mercurii XII.
VONDELII selecta carmina interpretabitur, bis per hebdomadem,
diebus et horis, pro Auditorum commodo, constituendis.
Exercitia oratoria moderabitur, die Saturni I.
- J. BAKE interpretabitur HOMERICAE Odysseae Lib. XIX et XX: tum
PLATONIS *Georgiam*, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis. X.

- Antiquitates Atticas explicabit, secundum SCHOEMANNI librum nuper editum, hac inscriptione: *Antiquitates Juris Publici Graecorum*, diebus Lunae et Mercurii : I.
- Scholas Paedagogicas continuabit, iisdem diebus horá II.
- J. NIEUWENHUIS Logicam docebit, diebus Veneris et Saturni . . IX.
- Metaphysicam, diebus Jovis, Veneris et Saturni X.
- Scholas Paedagogicas continuare et Historiam Philosophiae, aut Philosophiam moralem explicare paratus est, diebus et horis Auditoribus commodis.
- G. L. MAHNE Antiquitates Romanas tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii, XII.
- Historiam Artium et Doctrinarum studii apud Romanos exponet, diebus Jovis et Veneris XII.
- J. M. SCHRANT Patriae Historiam explicabit, diebus Mercurii, Jovis et Veneris I.
- Antiquitates Germanicas, Batavicas, Frisicas interpretabitur, die Veneris hora XII et die Saturni hora IX.
- Eloquentiae Historiam Criticam, cum veteris tum recentioris aevi, explicare paratus est; diebus et horis Auditoribus commodis.
- H. E. WEIJERS Sermonis Hebraei elementa tradet, tum Grammaticá explicandá, tum analyticis exercitiis moderandis, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis VIII.
- De iisdem elementis cum tironibus familiariter domi colloquetur, die Mercurii V—VII.
- Litterarum Arabicarum, Chaldaicarum et Syriacarum initia docebit, diebus Martis et Jovis I.
- et die Veneris VIII et IX.
- Provectoribus explicare perget HAMASAE Carmina cum TIBĀZII Commentario, die Lunae I.
- BAR-HEBRAEI Chronicon Syriacum, die Mercurii I.
- BIDPĀJI Fabulas, a SACYO editas, die Veneris I.
- A. RUTGERS MICHAË Vaticinia interpretabitur, diebus Lunae et Mercurii I.
- Secundum SAMUELIS librum cursoria lectione tractabit, die Veneris I.

Antiquitates Israëlitarum explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	XII.
P. HOFMAN PEERLKAMP et J. BAKE praeerunt disputandi exercitiis, diebus Mercurii	III.

FACULTAS MEDICA.

G. SANDIFORT Anatomiam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris	horâ X.
Physiologiam, Anatome comparata illustratam, iisdem diebus.	IX.
Methodum secandi cadavera, quotidie, hiberno tempore . . .	III — V.
M. J. MACQUELYN Supellectilem Pharmaceuticam duce Pharmacopoeâ Belgicâ explicare perget, et praecepta Diaetetica tradet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	VIII.
Doctrinam Indicationum Therapeuticarum docebit, et ad usum praecipuorum Remediorum applicabit, cum exercitatione in Nosocomio Academico, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	IX.
J. C. BROERS Theoriam disciplinae Chirurgicae exponet, singulis diebus Exercitationibus Clinicis, in Nosocomio Academico habendis, vacabit quotidie	XII. VIII.
Operationibus Chirurgicis hiberno tempore, horis dein in- dicandis.	
Artem Obstetriciam Theoreticam et Practicam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	X.
Medicinam Forensem, die Veneris	I.
C. PRUYS VAN DER HOEVEN Pathologiam docebit, diebus Lunae, Mercurii et Veneris	I.
Medicinam Practicam cum exercitatione in Nosocomio Academico, quotidie	XI.
Historiam Medicinae tradet, diebus Martis et Jovis	I.
M. J. MACQUELYN et C. PRUYS VAN DER HOEVEN disputandi exercitiis praeerunt, die Jovis	III.

FACULTAS JURIDICA.

II. G. TYDEMAN Encyclopaediam Juris tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii	XII.
Oeconomiae Politicae principia, ad patriam nostram applicata, docebit, diebus Lunae et Veneris	I.
et die Jovis	XII.
Statisticam Patriae describet, diebus Martis, Mercurii et Jovis	horâ I.
Juris Mercatorii Belgici, ex novo Codice, Institutiones tradet, die Veneris	XI— I.
II. J. VAN ASSEN docebit JUSTINIANI Institutiones Juris Civilis, diebus Lunae et Mercurii	IX.
diebus Martis et Jovis	VIII.
Digestorum Libros, diebus Lunae, Mercurii et Veneris	X.
GAJI Institutt. Commentarios, die Saturni	VIII.
Codicem Juris Civilis Neerlandi, diebus Lunae, Mercurii et Veneris	VIII.
Rem judicariam cum exercitationibus forensibus, Jure Neerlandico, die Martis	X.
die Jovis	X et XI.
II. COCK tradet Jus Naturale, diebus Lunae, Mercurii et Veneris	VIII.
Jus Publicum et Gentium, diebus Lunae, Mercurii et Veneris	X.
Jus Criminale, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris	IX.
J. R. ТИОРВЕКЕ explicabit Historiam Juris Romani, diebus Martis, Jovis et Veneris	IX.
Historiam Europae diplomaticam a regno LUDOVICI XIV usque ad Congressum Viennensem, diebus Martis, Mercurii et Jovis	I.
Historiam Politicam et Juris Civilis Patriae nostrae, inde a CAROLO V usque ad obitum GUILIELMI II, diebus Lunae, Martis et Mercurii	XII.
Historicam tradet Legis Fundamentalibus, cum aliis nostri aevi Legibus Fundamentalibus comparatae, interpretationem, diebus Lunae, Martis et Mercurii	XI.

FACULTAS THEOLOGICA.

J. GLARISSE selecta Theologiae Dogmaticae Capita tractabit, diebus Lunae et Mercurii	X.
Theologiae Moralis docebit partem generalem, diebus Lunae et Mercurii	XI.
Apologeticam tradet, diebus Martis et Jovis	X.
Suam Encyclopaediae Theologiae Epitomen selectis observa- tionibus illustrabit, diebus Martis et Jovis	XI.
Exercitia Oratoriae Sacrae moderabitur, die Lunae	I.
W. A. VAN HENGEL Epist. Pauli ad Corinthios Cap. XV interpretabi- tur, diebus Lunae et Jovis	VIII.
Locos Novi Testamenti, qui diebus festis pro concione tractari solent, illustrabit, diebus Martis et Veneris	VIII.
Theologiam, quae dicitur, Pastoralem tradet, die Mercurii . . et Jovis	VIII. IX.
De praecipuis Theologiae Dogmaticae capitibus auditores inter- rogabit, die Veneris	IX.
Cum Theologiae studiosis provectoribus de variis rebus gravioris argumenti familiariter colloquetur, die Veneris	V sqq.
Oratoriae Sacrae exercitationibus praeërit, die Jovis	I.
N. C. KIST Historiam Ecclesiasticam docebit antiquam, diebus Lunae, Martis, et Mercurii	XII.
Dogmatum historiae loca selecta tractabit, die Jovis	XII.
et die Veneris	XI.
POLYCARPI ET BARNABAE <i>Epistolas</i> , apud Luchtmansios editas, explicabit, die Veneris	XII.
Exercitia disputandi, de quaestionibus argumenti potissimum Historico-Theologici, moderabitur, die Saturni	I.
Orationibus Sacris praeërit, die Martis	II.

FACULTAS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM
ET PHYSICARUM.

G. WITTEWAAL	Oeconomiae politicae capita selecta interpretabitur, diebus Martis et Mercurii	I.
	Lectionibus de Agricultura et Re pecuaria vacabit, diebus Martis et Mercurii	XII.
C. G. C. REINWARDT	Chemia universam theoreticam et experimentalem exponet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	XI.
	Rei Herbariae fundamenta tradet, diebus Lunae, Martis et Mercurii	I.
	Plantarum Historiam illustrabit, verno et aestivo tempore matutino, iisdem diebus et Jovis	VII.
J. DE GELDER	tradet Elementa Geometriae, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	VIII.
	Trigonometriam rectilineam et sphaericam, ejusque usum in Astronomiâ et Arte navigandi, aliisque Disciplinis, provecioribus discipulis explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis.	X.
	Calculus Differentialem et Integralelem, diebus Lunae et Mercurii	XII.
	Mechanicam Analyticam, diebus Martis et Jovis	XII.
	Theoriam probabilitatis, quam vocant, et insignem ejus usum in vita civili tradet, quarum lectionum horas in commodum Auditorum constituet.	
	Philosophiae Theoreticae et Literarum humaniorum Candidatis Geometriam, et Arithmetica universalem, initiis repetitis explicabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	XI.
	Partem Theoreticam et Practicam Paedagogices, ad disciplinas Mathematicas relatae, futuros Gymnasiorum Praeceptores docebit, horis deinceps indicandis.	
P. J. UYLENBROEK	Physicam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	XII.
	Arithmetica Universalem sive Algebra explicabit, die Jovis et Veneris	I. VIII et I.

J. G. S. VAN BREDA	Historiam naturalem, Anatome et Physiologia comparata Animalium, praesertim vertebratorum, illustratam, docebit, diebus Jovis et Veneris	horá XI.
	Geologiam et Historiam Plantarum et Animalium fossilium tradet, diebus Jovis et Veneris	XII.
J. VAN DER HOEVEN	Anatomen et Physiologiam comparatam docebit diebus Lunae, Martis et Mercurii	XI.
	aestivo tempore	X.
	Zoologiam docebit diebus Martis et Jovis . . ,	I.
	Entomologiam aut aliam Zoologiae partem explicabit diebus et horis dein indicandis.	
A. H. VAN DER BOON MESCH	Chymiae doctrinam ejusque in artibus usum exponet, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis . .	IX.
	Pharmacologiam Chymicam docebit, diebus Lunae et Mercurii	XII.
	Chymiam practicam et experimenta instituendi artem docebit, die Saturni	V—VII.

P. O. VAN DER CHIJS, titulo Prof. extraord. ornatus, Numismaticam generalem tradere paratus est diebus et horis quae auditoribus convenient.	
F. KAISER, Astronomiae Lector; Astronomiam Theoreticam docebit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis	IX.
Astronomiam Practicam, iisdem diebus	X.
Astronomiam, quam popularem vocant, die Martis, horá vespertinâ	VI.
Astronomiae popularis auditores, ad coelum, telescopii ope, perlustrandum, aptis temporibus vocabit.	
Artis observandi exercitiis quotidie praeërit.	
Si qui sint, qui theoriam motus corporum coelestium sibi explicari cupiant, in auditorum gratiam horas postea indicabit.	

G. G. BRILL, Lector Germanicarum Litterarum, GOETHI tragoediam Iphigeniam interpretabitur, diebus Martis et Veneris, horâ post meridiem V.
 Commilitonibus vero harum litterarum vel plane rudibus vel imperitioribus, singulis domi suae docendis, vacabit horis de quibus convenerit.

G. KNIPPENBERG, Academicus Artis Gladiatoriae Magister, aptum et elegantem gladii usum quotidie docebit.

Bibliotheca Academica, Lectionum tempore, diebus Lunae, Mercurii, Veneris et Saturni, ab horâ XII ad III; Feriarum tempore, diebus Mercurii et Saturni, ab horâ XII ad II, unicuique patebit.

S E R I E S

DISSERTATIONUM INAUGURALIUM

IN ACADEMIA LUGDUNO-BATAVA

DEFENSARUM

a d. IX Febr. MDCCCXXXVIII ad d. VIII Febr. MDCCCXXXIX.

- 1838 d. 26 Februarii. Specimen Juridicum *de Procuratoribus Judicialibus* defensum ab HENRICO JANO GULIELMO VAN LAWICK VAN PABST, India-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani.
- d. 27 Februarii. Disputatio Juridica *de Modo Proeedendi Ratione Probationum in causis civilibus (Jure Francico et Futuro Neerlandico)* defensa ab ABRAHAMO ANNAEO JACOBO CLANT, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude.*
- d. 28 Februarii. Disputatio Juridica *de Regula Juris: Locus regit Actum*, publice defensa ab HENRICO ALEXANDRO HARTOGH, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude.*
- d. 1 Martii. Dissertatio Historico-Literaria *de Jure Publico usque ad Ulricum Huberum*, defensa ab HARTOG HYMAN TELS, Roterodamensi, pro Philosophiae Theoreticae Magisterio et Literarum Humaniorum Doctoratu, *cum laude.*
- eodem die. Dissertatio Philosophico-Juridica *de Meritis Ulrici Huberi in Jus Publicum Universale*, defensa ab HARTOG HYMAN TELS, Roterodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude.*
- d. 7 Martii. Dissertatio *de Aurelio Augustino Adversario Donatistarum*, publice defensa ab ADRIANO ROUX, e Promontorio Bonae Spei, pro Doctoratu Theologiae, *magna cum laude.*
- d. 15 Martii. Disputatio Medica *de Febribus Nervosis*, publice defensa a CORNELIO JANO LONCQ JUN., Roterodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude.*

- 1838 d. 19 Martii. Dissertatio Juridica *de Inventario secundum cod. civ. Francicum*, defensa a JOANNE VAN ELBROEK, Neomago-Gelro, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 28 Martii. Disputatio Juridica *de Cura Legislatorum ut Hypothecae publice innotescant*, publice defensa ab JANO GUILIELMO VAN DER MEER DE WYS, Amstelodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude*.
- eodem die. Disputatio Theologica *de Sectis Christianorum Corinthiensibus I Cor. 1:12 memoratis*, publice defensa a JANO PETRO VAN DER MEER DE WYS, Amstelodamensi, pro Doctoratu Theologiae, *magna cum laude*.
- d. 4 Aprilis. Disputatio Philosophico-Literaria *de Diagora Melio*, defensa a DANIELE LUDOVICO MOUNIER, Roterodamensi, pro Philosophiae Theoreticae Magisterio et Literarum Humaniorum Doctoratu, *cum laude*.
- d. 6 Aprilis. Dissertatio Juridica *de Juribus Secundarum Nuptiarum inprimis secundum Jus Hodiernum*, defensa a JOHANNE PETRO GERARDO MOORREES, India-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 7 Aprilis. Dissertatio Medica *de Scorbuto*, defensa a JACOBO JOANNE OTT, Amstelodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- eodem die. Dissertatio Medica *de Morbo Maculoso Haemorrhagico Werlhovii*, defensa a FREDERICO GUILIELMO EGGERS, Amstelodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- d. 26 Aprilis. Disputatio Historico-Theologica *de Aurelio Augustino Apologeta*, secundum libros de civitate Dei, publice defensa a FRANCISCO CORNELIO JOANNE VAN GOENS, Hagano, pro Doctoratu Theologiae, *magna cum laude*.
- d. 27 Aprilis. Dissertatio Historica et Literaria *de Cajó Mario Cají Marii Filio*, defensa ab HENRICO JANO HAZENBERG, Lugduno-Batavo, pro Philosophiae Theoreticae Magisterio et Literarum Humaniorum Doctoratu, *cum laude*.
- d. 28 Aprilis. Specimen Geographico-Medicum *de Hispania et Insulis quibusdam maris Mediterranei*, publice defensum a JOHANNE FRE-

DERIGO HOFFMANN, Goudano, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.

- 1838 d. 10 Maji. Dissertatio Juridica *de Pactis Licitis et Illicitis in codice civili obviis*, publice defensa a DIDERIGO VAN AKERLAKEN, Horna-West-Frisio, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 11 Maji. Disputatio Juridica *de Napoleonte Legislatore et Jurisconsulto*, publice defensa ab ALLARDO JOSUA SWART, Amstelodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude*.
- d. 14 Maji. Dissertatio Juridica *de Sponsalibus*, publice defensa ab ARIO PRINS, Schiedamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 19 Maji. Dissertatio Medica *de Sydenhamo in Morbis curandis Naturae Imitatore*, defensa a NICOLAO ROVERS, Dordraco-Batavo, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- d. 23 Maji. Dissertatio Medica *de Angina Membranacea sive Polyposa*, defensa a JACOBO HAZENBERG, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Medicinae.
- d. 26 Maji. Dissertatio Juridica *de Crimine Falsi*, defensa a LEONARDO GERARDO VERNÉE, Delphis-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 29 Maji. Dissertatio Juridica *de Carcere in causis civilibus et de methodo Procedendi secundum Jus Francicum*, defensa a JOHANNE LEONARDO KLAVERWYDEN, ex Pago Soeterwoude, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 6 Junii. Dissertatio Juridica *de Redemptione Alienarum Litium et Constitutione Anastasiana, secundum Placita Juris Romani*, publice defensa ab ISAËCO HEILBRON, Amstelodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 7 Junii. Dissertatio Medica *de Diosma Crenata*, defensa ab ABRAHAMO FREDERICO ANASTASIO BRUINSMA, Leovardia-Frisio, pro Doctoratu Medicinae.
- d. 18 Junii. Dissertatio Juridica *de Praescriptionibus secundum Jus Civile novissimum Neerlandum*, defensa a JOANNE BERNARDO VAN

- DER VEN, Roterodamensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- 1838 d. 18 Junii. Dissertatio Juridica de *Effectu emtionis Venditionis Rei alienae, Jure Francico*, defensa a GUILIELMO FREDERICO CAROLO VAN LITH DE JEUDE, Tiela-Gelro, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- d. 20 Junii. Disputatio Medica sistens *quasdam annotationes et observationes de Variolis*, defensa a GUSTAVO EDUARDO VOORHELM SCHNEEVOOGT, Harlemensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- d. 21 Junii. Specimen Medicum de *Pulsu ejusque ratione in quibusdam Inflammationibus*, defensum ab ASSELINO JOHANNE TYL, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- eodem die. Specimen Medicum de *Retrocessione quae dicitur Morborum*, defensum a PETRO LUDOVICO HENRICO KRUYFF, Delfshavensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- d. 22 Junii. Dissertatio Medica de *Aphthis Adultorum*, defensa a JACOBO VAN RENESSE, Hagano, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- d. 25 Junii. Dissertatio Medica de *Neonatorum Aphthis sive stomatitide folliculosa*, publice defensa a STEPHANO GRAMER, Demerariensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- eodem die. Dissertatio Chymica de *Analysi Chymica qua partis plantarum et animalium remotae cognoscuntur*, publice defensa a JOANNE ELISA DE VRÿ, Roterodamensi, pro Matheseos Magisterio et Philosophiae Naturalis Doctoratu, *cum laude*.
- eodem die. Dissertatio Juridica de *Muris, fossis et sepibus intermediis secundum codicem civilem Francicum et novum Belgicum*, defensa a CHRISTIANO SLICHTENBREE, Daventriensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude*.
- d. 26 Junii. Disputatio Obstetricio-Medica de *Indicatione difficili in Dystoria ex Pelvi nimis angusta*, defensa a LEHMANNO JACOBO HANAU, Amstelodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- eodem die. Dissertatio Juridica de *Consociatione Maleficiorum*, defensa a PHILIPPO JACOBO VAN PALLANDT, ex Pago Sassenheim, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni.

- 1838 d. 26 Junii. Dissertatio Oeconomico-Politica *de Industria Technica ope Technicarum Scholarum in Patria nostra promovenda*, publice defensa ab AUGUSTO JOHANNE HOUCK, Daventriensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *magna cum laude*.
- eodem die. Dissertatio Juridica *de Homicidio Voluntario*, defensa a GUILIELMO PHILIPPO TEDING VAN BERKHOUT, Harleimensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.
- die 27 Junii. Dissertatio Medico-Chirurgica *de fungo medullari in genere et de fungo medullari renum in specie, quibus accedunt hujus mali observationes*, defensa a HUBERTO GUILIELMO VAN RHYN, ex pago Zwammerdam, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- eodem die. Dissertatio Historico-Politica *de Administratione Possessionum Batavarum in India Orientali ex legibus fundamentalibus Anni 1798, 1801, 1805 et 1806*, defensa ab ADOLPHO BLUSSÉ, Dordraco-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- eodem die. Specimen Juridicum *de Testamento Holographo Jure Gallico et Jure Neerlandico*, defensum ab HENDRICO FRANCISCO VAN DEN BERGH, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- die 28 Junii. Dissertatio Juridica *de Donationibus inter virum et uxorem confirmandis ex oratione Antonini Caracallae*, defensa a CORNELIO GUILIELMO SOEK, Delphensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- eodem die. Specimen Medicum *de Tuberculis cerebri*, publice defensum a LUDOVICO CHRISTIANO ALBERTO VON GEBAUER, Chir. Mil. sec. ord. Roterodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- eodem die. Specimen Juridicum *de Indignis qui succedant Jure Gallico cum Jure Romano et Novo Belgico comparato*, defensum a CORNELIO VAN FOREEST, Alcmariensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- die 29 Junii. Dissertatio Juridica *de causis ob quas excusantur, nec non de iis ob quas prohibentur aut remouentur Tutores; ex principiis Juris Gallici et Juris Neerlandici*, defensa a FRANCISCO GERARDO NIEUWENHUIS, Zutphaniensi, pro Doctoratu Juris Romani et Hodierni, *cum laude*.

- 1838 d. 29 Junii. Specimen Medico-Chirurgicum *de Contractura Digitorum*, defensum a HENRICO HUBERTO BATA, Mosae - Trajectino, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.
- eodem die. Dissertatio Historico-Politica *de Novo Belgio, Colonia quondam Nostratum*, defensa a DANIELE FRANCISCO VAN ALPHEN, Londinensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni.
- eodem die. Dissertatio Juridica *de Graphiario*, defensa a CASPARO EVERHARDO KNIPHORST, Assena - Drentino, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- die 30 Junii. Dissertatio Juridica continens *Quasdam Quaestiones Juris*, defensa a JANO PETRO TEDING VAN BERKHOUT, Harlemensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- eodem die. Dissertatio Obstetricio-Medica *de Metrorrhagia Gravidarum*, publice defensa ab ANTONIO DIXHOORN, Roterodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- eodem die. Dissertatio Chirurgico-Medica *de Fistulis Urinariis Virorum*, publice defensa a GEORGIO LUDOVICO FUHRI, Roterodamensi, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.
- eodem die. Specimen Juridicum *de Jure Emphyteuseos*, defensum a JOANNE GUILIELMO DE BRUYN, Medioburgensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- eodem die. Disputatio Historico-Politica continens *Historiam Collegii consiliariorum commissorum (gecommitteerde Raden) in Hollandia et Westfrisia*, publice defensa a CORNELIO ABRAHAMO JEREMIA BEELAERTS VAN BLOKLAND, e Promontorio Bonae Spei, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- die 18 Sept. Specimen Juridicum *de Praecipuis differentiis Juris Francici et Neerlandici*, defensum a GUILIELMO WINTGENS, Haga-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- die 20 Sept. Dissertatio Historico-Politica, continens *Historiam Marchionatus Verae et Vlissingae*, publice defensa a JANO PAULO THEODORO CAU, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *magna cum laude*.
- die 24 Sept. Specimen Literarium continens *in Q. Tullii Ciceronis de Petitione Consulatus librum Adnotationem*, publice defensum

a JANO GUILIELMO TYDEMAN, Lugduno-Batavo, pro Philosophiae Theoreticae Magisterio et Literarum Humaniorum Doctoratu, *magna cum laude*.

1838 d. 24 Sept. Disquisitio Juridico-Politica *de Oeconomiae Politicae Notionibus in corpore Juris Civilis Justiniano*, publice defensa a JANO GUILIELMO TYDEMAN, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *magna cum laude*.

die 29 Sept. Disputatio *de Christianorum Vexatione Deciana*, publice defensa a TAGONE HAYONE VAN DEN HONERT, Amstelodamensi, pro Doctoratu Theologiae, *magna cum laude*.

eodem die. Dissertatio Juridica *de exceptionibus Declinatoriis*, defensa a FERDINANDO LUDOVICO WILLEKES MACDONALD, Harlemensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.

die 15 Oct. Dissertatio Juridica *de Concilio Familiae ex Cod. Nap. collato Jure Neerlandico*, defensa a CAROLO AUGUSTO NAIRAC, Daventriensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.

die 19 Oct. Disputatio Historico-Theologica *de Bedae Venerabilis Presbyteri Anglo-Saxonis Vita et Scriptis*, defensa ab HENRICO GENLE, Harlemensi, in Ecclesia Londino-Belgica V. D. M. pro Doctoratu Theologiae, *magna cum laude*.

die 20 Oct. Dissertatio Medica *de Tussi convulsiva*, defensa a HENRICO JOANNE HENSTERMAN, ex Pago Sassenheim Hollando, pro Doctoratu Medicinae, *cum laude*.

die 25 Oct. Dissertatio Juridica *de Usu et Habitatione ex principiis Codicis Juris Francisci Civilis et Juris Neerlandi*, defensa a PAULO BOOGAERT, Medioburgensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.

eodem die. Dissertatio Medica *de Pericarditide*, defensa a HERMANO ROYER, Curassaviensi, pro Doctoratu Medicinae, *magna cum laude*.

die 26 Oct. Dissertatio Medica *de Cynanche Tracheali*, defensa a ROBERTO GRAY MAYNE, Glasgovensi pro Doctoratu Medicinae.

die 29 Oct. Specimen *de Parte Bonorum, de qua in favorem conjugis disponere licitum est, secundum Jus Francicum et Neerlandicum*, defensus a MAXIMILIANO ANNEO NICHAELE'S GRAVESANDE GUICHERIT, Delphis-Batavo, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.

- 1838 die 5 Nov. Dissertatio Juridica *de Auctoritate, Juribus et Obligationibus cognatorum collateralium e Jure Neerlandico collato cum Jure Francico*, defensa a RUDOLPHO BINKES, Bolsverda-Frisio, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- die 7 Nov. Dissertatio Medica *de Venæsectionis efficacitate in Partum*, defensa a CORNELIO HENRICO VAN DER LOUY CORN. FIL., Rotterdamensi, pro Doctoratu Medicinæ, *cum laude*.
- die 9 Nov. Dissertatio Medica *de Exantemate Lupo dicto*, defensa a HERMANO PHILIPPO POLYN BUGHNER, Goudano, pro Doctoratu Medicinæ, *cum laude*.
- die 10 Nov. Dissertatio Medica sistens *Observationes de Hepatitide Chronica*, publice defensa a JOHANNE MATHIA RICHELLE, Udenensi, pro Doctoratu Medicinæ, *cum laude*.
- die 12 Nov. Dissertatio Medico-Chirurgica *de Morbis Mammæarum*, publice defensa a HERMANO LÜHRMAN, Lugduno-Batavo, pro Doctoratu Medicinæ, *magna cum laude*.
- die 19 Nov. Specimen Juridicum *de Teste in Testamento*, defensum a MARTENIO GUILIELMO VAN DER JAGT, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- die 23 Nov. Dissertatio Juridica *de Damno et Interesse in contractibus, secundum Jus Francicum*, defensa a MENSONO ALTINGO KRONENBERG, Daventria-Transisalano, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- die 26 Nov. Dissertatio Medica *de Narium Haemorrhagia*, defensa a CORNELIO SWAVING, Zaandamo-Hollando, pro Doctoratu Medicinæ, *cum laude*.
- die 17 Dec. Dissertatio Iuris Publici *de Triade Politica Imperii lege nostra non recepta*, publice defensa a GERHARDO DAVIDE JORDENS, Daventria-Transisalano, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *magna cum laude*.
- die 18 Dec. Specimen Oeconomico-Policum, quo continentur *Nonnulla de Re Argentaria in Urbe Amstelaedami*, defensum a GERARDO WILLINK, Amstelaedamensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.
- die 21 Dec. Dissertatio Juridica *de præcipuis mutationibus in succes-*

sionem legitimam codice Neerlandi introductis, defensa a NANNINGO DE VICQ, Horna - Westfrisio, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni.

1838 die 22 Dec. Specimen Juridicum *de Vulneribus et Plagis Voluntariis a mordro diversis*, defensum a JOHANNE ANDREA FRÜTER, e Promontorio Bonae Spei, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.

eodem die. Dissertatio Juridica *de Furto Domestico*, defensa ab ASENTIO GUILIELMO DRABBE, Hagano, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.

die 29 Dec. Specimen Juridicum *de Appellationibus secundum Jus Romanum*, defensum a DIDERICO HOOLA VAN NOOTEN, Demerariensi, pro Doctoratu Juris Romani.

1839 die 21 Jan. Dissertatio Juridica continens *annotationem ad Hug. Grotii Introduct. ad Jurisprud. Holl. Lib. I. Part XIII. de Incolis et Peregrinis*, defensa a JOHANNE HENRICO EGGERS, Amstelaedamensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.

die 2 Febr. Dissertatio Historico-Oeconomico-Politica *de Batavorum Mercatura Levantica*, defensa a DIDERICO WERNARDO CANNEMAN, Amstelaedamensi, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *magna cum laude*.

die 4 Febr. Dissertatio Juridica *de Requesto (Q. D.) Civili, secundum Juris Francici principia*, defensa a JACOBO CORNELIO PAULO VAN HOGENDORP, ex pago Bennekom Gelro, pro Doctoratu Juris Romani atque Hodierni, *cum laude*.

die 7 Febr. Dissertatio Juridica *de Mandato*, defensa a ROBERTO HENRICO ARNTZENIUS, Harlemensi, pro Doctoratu Juris Romani.

NUMERUS ADOLESCENTIUM

IN ACADEMIAE LUGDUNO-BATAVAE ALBO

INSCRIPTORUM DIE 3: DECEMBRIS MDCCCXXXVIII.

IN FACULTATE PHIL. THEOR. ET LITT. HUMAN.	IN FACULTATE MEDICA.	IN FACULTATE JURIDICA.	IN FACULTATE THEOLOGICA.	IN FACULTATE DISCIPLIN. MATHEM. ET PHYSIC.
40	190	271	132	8

In hunc numerum 641 adolescentium recepti sunt 146, quorum
14 in Facultate Phil. Theor. et Litt. Hum.
29 in Facultate Medica.
57 in Facultate Juridica.
46 in Facultate Theologica.

qui nomina in Albo professi sunt, eo tantum consilio ut hic examinarentur,
ceterum in diversis Athenaeis versantur.

JUDICIA FACULTATUM

DE COMMENTATIONIBUS, CERTAMINIS INEUNDI

CAUSA HOC ANNO AD SE PERLATIS,

AB ACTUARIO RECITATA

DIE VIII FEBRUARII MDCCCXXXIX.

I.

JUDICIUM ORDINIS PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM HUMANIORUM.

E Philosophiae disciplina haec posita fuerat quaestio:

« Quamnam operam Graeci Philosophi posuerunt in loco Philosophiae moralis, qui est de consolatione? Quanam in eorum libris consolatoriis prodita sunt argumenta rationesque consolandi? quantumque his tribuendum est? »

Duae allatae sunt commentationes. Harum altera inscripta erat, indicis loco, his Xenophontis verbis: ἡ ἐρώτησις διδασκαλία ἐστίν. Visa est non contemnendae eruditionis, sed pleraque continens a quaestione aliena: neque enim postulabatur conspectus Historiae Philosophiae. Proprium autem quaestionis argumentum aut prorsus neglectum, aut tam leviter tamquam a limine salutatum, ut Ordo censuerit plane non responsum esse id quod explicandum proposuerat.

Altera commentatio inscripta erat verbis his Euphrantis apud Stobaeum: ὡς φιλοσοφία, τυραννικὰ σοῦ τὰ ἐπιτάγματα cet. — Multo major in hac cernebatur diligentia et eruditio, eratque praeterea satis bene Latine scripta. Hisce laudibus reliqua si respondissent, non dubitandum videbatur, quin palma certaminis hujus commentationis scriptori tribuenda esset. Sed lapsus est in *methodo*, neque satis tenere se ostendit artem esse philosophandi, quae rite et poneret quaestionem et definiret et divideret: sine quibus nullam disputatio-

nem ad exitum rite perducere posse. Veluti in *Prima Parte*, uno capite egit de consolationibus quae ad mortem pertinent, altero de reliquis omnibus. Et in iis ipsis complura desiderantur. — Tum in *Secunda Parte* neglexit constituere qua ratione *notio mali*, dolentis animo infixae, mutetur et nocendi vim amittat: quo demum constituto reperire potuisset non varia, sed diversa, genera consolandi, deque singulis judicare potuisset.

Nihilominus tam eximia hujus descriptionis bona visa sunt, ut decreverit Ordo publice scriptoris laudes praedicare. Itaque invitatus prodidit se esse

ANDREAM CORNELIUM VAN HEUSDE

Litt. Human. Studiosum in Academia Rheno-Trajectina.

E Litteris, haec posita erat quaestio:

« Codicis Hebraei bene interpretandi periculum fiat in carmine quod Debōra et Barācus cecinisse Judicium C. V. c. v. sqq. leguntur. »

Ad hanc unus tantum oblata commentatione respondit, neque huic etiam praemium decerni posse Ordo judicavit. Quamvis enim illius scriptio duabus se virtutibus commendaret, perspicuitate et pura oratione Latina, reliquis tamen, quae certe hic non minora habenda erant, postulatis tam parum satisfecit, ut non nisi modica laus, quantum ad incitandum diligentem bonaeque spei juvenem satis esset, ei in praesenti deberi videretur. Cum enim ad justam quarumvis litterarum interpretationem, praeter ingenii acumen judicii que firmitatem et prudentiam, inprimis requirantur accurata linguae cognitio et subsidiarum criticorum idoneus usus, ab hac utraque parte virium suarum imbecillitatem nimium in modum commentationis scriptor prodidit. Grammaticam Hebraeam laudabiliter quidem studuit ex optimis operibus perdiscere, sed tirocinium in ea arte nondum se posuisse, passim errores, plane non excusandi, arguunt: usum linguae tum in verborum vocabulorumque potestate, tum in illorum conjunctione et collocatione, non ita, ut in praesenti hujus disciplinae luce jam nemini difficile est, cognitum habuit; et obsoletas fastidique plenas etymologias saepissime ibi adduxit, ubi acriter ipsum locum intueri similesque locos con-

ferre et explicare, unicum fuisset ad veram alicujus verbi vim intelligendam adjumentum: quo factum, ut haud raro in ridicula interpretatione, dudum ab aliis proposita, acquieverit, nec viderit eam aut communi sensui esse contrariam, aut perspicuis certissimisque dictionis Hebraeorum legibus. Et quod ad criticorum subsidiorum usum attinet, id quidem scriptor praestitit, ut singula cola quomodo a veteribus interpretibus conversa essent, et quâ verborum discrepantia in MSS. codicibus offerrentur, accurate plerumque indicaret, verum neque in antecessum exposuit, quae esset utilitas veterum istarum versionum in hoc potissimum loco conferendarum, et quantum ponderis singulis earum, aut tanquam primariis aut tanquam secundariis ad lectionem stâbiliendam auctoritatibus, hic tribuendum videretur; nec in ipso etiam commentario docte satis et prudenter lectionis diversitatem, ubicunque offerebatur, explicuit, et in suum usum ad corruptum textum emendandum adhibuit. Quibus praeterea hoc quoque accessit quod ad proprias Hebraeae *poëseos* leges multo minus quam oportet animum attendens, et inprimis, quod aequalitatem, in diversis orationis membris et articulis conspicuam, plane negligens, multa quae tum facile perspexisset aut in integrum restituere potuisset, nunc obscura miserrimumque in modum interpolata reliquerit. Quare, cum Ordo, hanc quaestionem ponens, illud a Juvenibus postulasset, non ut omnes istius difficilioris loci nodos expedirent, sed ut ostenderent eâ se incedere Hebraei Codicis interpretandi regia via, ut nunc jam difficultates *sentire* didicissent, et mox illis (non caute declinandis et defugiendis) sed strenue feliciterque superandis pares futuri essent, acceptam commentationem praemio quidem ornare non potuit, sed scriptorem tamen publice laudandum censuit, ut ad studia diligenter persequenda et ad majores in litteris Orientalibus progressus faciendos, honorifice eum adhortaretur et incitaret. Jam enim abunde probavit Ordini, si intentam operam dare non intermiserit, se bonum olim Hebraei Codicis interpretem futurum esse. Diariis igitur publicis ad nomen palam faciendum invitatus, litteris ad Ordinem missis scriptorem se professus est.

HERMANNUS HENRICUS KEMINK,

Litt. Hum. Stud. in Acad. Rheno-Trajectina.

II.

JUDICIUM ORDINIS MEDICORUM.

Ad Quaestionem Medicam:

« Quales Theorias experimentis illustratas divulgaverunt Anatomici et Physiologi; inde ab initio hujus seculi, circa structuram et functionem Nervorum? »

duo ad Ordinem Medicorum responsiones missae sunt: utraque suis dotibus laudibusque insignis. Altera, quae Horatianis illis: « *Versatur urna* » caet. inscribitur, Neurologiae incrementa hoc seculo, quatenus Anatomiam et Physiologiam corporis humani attinet, diligenter admodum indicavit, atque copiose tum de auctorum sententiis exposuit, tum singula experimenta tradidit et ad peculiariam etiam loca descendit.

Altera, cui Scarpae verba praeposita sunt: « *Physiologia autem* » caet. comparatam etiam Anatomiam et Physiologiam complexa est, praeterea chemicas analyses et microscopicas observationes, novaque inventa suo quaevis loco commemoravit; atque experimentorum summam brevi in conspectu posuit: et quamvis neutra stilo bene Latino conscripta sit, tamen hac etiam dote haec priori non inferior est.

Quapropter judicavit Ordo huic praemium aureum; alteri honorificam commemorationem tribuendam esse.

Apertam schedulam alterius commentationis, Scarpae verbis insignis, auctorem se declaravit

JOHANNES LUDOVICUS SCHLIMMER,
Medicinae in Academia Lugduno-Batava Stud.

cui vero praemium aureum porrigi non potuit, siquidem ex Decretis Regiis ei concessum non erat hoc certamen Litterarium inire.

Prioris commentationis auctorem se per Litteras ad Ordinem Medicorum datas professus est

JOHANNES GOLDSCHMID NANNINGA,
Math. et Phil. Natur. Cand. Medic. Stud. in Acad. Groningana.

III.

JUDICIUM ORDINIS JURECONSULTORUM.

Ad Quaestionem Juridicam:

« Exponatur Historia introducti in provincias ; quas deinceps Respublica Belgii Uniti comprehendit, Juris Romani. »

Ordini Jureconsultorum duae oblatae sunt responsiones, altera Senecae verbis inscripta: « *tutius sibi nihil* » cet. altera Kemperi: « *Onder de banieren der verlichting* » cet.

Prioris opusculi auctor argumenti terminos non recte posuit, et ad quaestionem, levius ab ipso tractatam, minus, quam decebat, paratus accessit.

Quae illi deesse videtur operae navatae assiduitas, insignis est in altera scriptione, quamquam et in hac plura desiderantur. Prisca Juris apud nostrates conditione non accurate perspecta, auctor nec praecipuae causae, quae fora nostra Juri Romano aperuit, vim plene cepit, nec variorum modorum, quibus hoc in varias Juris Belgici partes receptum est, sat distinctam rationem habuit. Praestant vero in hac commentatione tanta, eaque bene distributa, doctrinae copia, diligentia et in disquirendo judicium, ut eam Ordo praemio dignam censuerit. Auctorem se Ordini egregie probavit

GERARDUS DE VRIES ABRAH. FIL.

Jur. in hac. Acad. Cand.

IV.

JUDICIUM ORDINIS THEOLOGORUM.

Ad Quaestionem: *TARPANUS*

« Montanismi in Occidentem translati indoles et in Ecclesiam Latinam effectus exponantur. »

una Ordini oblata est responsio, charta rosei coloris scripta, et symbolo insignita arabico

لا حول ولا قوة الا بالله

nec tamen intus habens, quam prae se fert, sive elegantiam sive doctrinam.

Ejusmodi enim illam esse vidit Facultas, ut, si vel accuratiorem longe uberioremque exhibuisset propositi argumenti pertractationem, neque tot numero in ea occurrissent indicia, auctorem ipsam quaestionis viui non bene percepisse, nec satis rite instructum respondentis vices eum suscepisse, jam latinitas barbara plane, grammatica adeo, quibus scatet, vitia prohibuissent, quominus sive praemio sive laude posset ornari.

V.

JUDICIUM ORDINIS DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM
ET PHYSICARUM.

Ad Quaestionem e Chymia :

« Quandoquidem Chymici plurimum dissentiunt de Salium ordine rite constituendo et definiendo, neque de communi quodam definitionis principio conveniunt, ita ut nunc latiori sensu majorem, nunc strictiori minorem, corporum diversorum numerum Salium titulo comprehendant: quaeritur expositio accurata et examen criticum opinionum de Salium natura et definitione; dein inquiratur et dijudicetur e quo maxime probabili generali principio et caractere Salium natura cognoscatur et definiatur. »

una Ordini tradita est commentatio, signata his verbis, Baglivii: « *Natura enim* » cet. Qua in commentatione quum quaestionis argumentum diligenter et docte pertractatum sit, atque auctor peritiam in Chymicis haud vulgarem et iudicii acumen egregie probaverit, huic responsioni, etsi sermone minus commendetur, praemium adjudicandum esse non dubitavit cl. Ordo.

Apertâ schedulâ, nomen auctoris prodiit

SAMUELIS EMANUELIS SARPHATI,

Med. in Acad. Lugd. Bat. Cand.

qui dein, instituto publico examine, se hujus commentationis scriptorem esse probavit.

De Quaestione Mathematica nulla commentatio ad Facultatem perlata est.

A C A D E M I A

R H E N O - T R A J E C T I N A .

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
DEPARTMENT OF CHEMISTRY
CHICAGO, ILLINOIS

RECEIVED

ACADEMIA

RESEARCH REPORT

BY

1950

NOMINA PROFESSORUM ET LECTORUM,

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA.

Inde a die XXVI m. Martii a. MDCCCXXXVIII,

usque ad diem XXVI m. Martii a. MDCCCXXXIX,

IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA DOCUERUNT.

MATHESIN ET PHILOSOPHIAM NATURALEM.

NICOLAUS CORNELIUS DE FREMERY.

JOHANNES FREDERICUS LUDOVICUS SCHRÖDER.

JANUS KOPS, propter aetatem septuagenariam honorifice rude donatus.

THEODORUS GERARDUS VAN LIDT DE JEUDE.

PETRUS JOANNES ISAËCUS DE FREMERY, Prof. extraord.

RICHARDUS VAN REES, h. t. Acad. Rector.

CORNELIUS ADRIANUS BERGSMA.

THEOLOGIAM.

JODOCUS HERINGA, E. F., propter aetatem septuagenariam honorifice rude donatus.

HERMANNUS BOUMAN.

HERMANNUS JOHANNES ROYAARDS.

HENRICUS EGBERTUS VINKE.

JURISPRUDENTIAM.

HERMANNUS ARNTZENIUS, propter aetatem septuagenariam honorifice rude donatus.

JANUS RICHARDUS DE BRUEYS.

ADRIANUS CATHARINUS HOLTIIUS.

JANUS ACKERSDYCK, Prof. extraord.

JOANNES MICHAELIS FRANCISCUS BIRNBAUM.

MEDICINAM.

JANUS BLEULAND, hoc anno vertente mortuus.

NICOLAUS CORNELIUS DE FREMERY.

BERNARDUS FRANCISCUS SUERMAN.

JANUS ISAÄCUS WOLTERBEEK.

JACOBUS LUDOVICUS CONRADUS SCHROEDER VAN DER KOLK.

*PHILOSOPHIAM THEORETICAM ET LITERAS
HUMANIORES.*

PHILIPPUS GUILIELMUS VAN HEUSDE.

ANTONIUS VAN GOUDOEVER.

LUDOVICUS GERARDUS VISSCHER, h. t. Senatus Acad. Graphiarius.

JACOBUS CORNELIUS SWYGHUISEN GROENEWOUD.

LECTORES.

SAMUEL NYHOFF, Linguae Graecae.

GERARDUS DORN SEIFFEN, Literarum Humaniorum.

CAROLUS THOMPSON, Literarum Anglicarum.

JUSTUS HENRICUS KOCH, Linguae Germanicae.

GEORGIUS CAROLUS VERENET, Literarum Gallicarum.

MAGISTER ACADEMICUS.

LAMBERTUS DE FRANCE, Artis Gladiatoriae.

RICHARDI VAN REES

ORATIO

DE

JANO BLEULANDO,

HABITA

DIE XXVI M. MARTII A. MDCCCXXXIX,
CUM ACADEMIAE REGUNDAE MUNUS
SOLENNI RITU DEPONERET.

OFFICE OF THE SECRETARY OF THE ARMY

WASHINGTON

DEPARTMENT OF THE ARMY

OFFICE OF THE SECRETARY

WASHINGTON, D. C.

1917

RICHARD VAN DUSEN

ORATIO

JAMES R. BROWN

ADAPT

BY THE REV. JAMES R. BROWN

OF THE CHURCH OF THE EPISCOPAL DIOCESE OF NEW YORK

NEW YORK: G. P. PUTNAM'S SONS, 1917.

SOLELY BY THE AUTHOR

ACADEMIAE RHENO-TRAJECTINAE CURATORES, VIRI AMPLISSIMI!

ET QUI CURATORUM COLLEGIO AB ACTIS ES, VIR CONSULTIS-

SIME!

ARTIUM ET DISCIPLINARUM PROFESSORES VIRI CLARISSIMI,

COLLEGAE CONJUNCTISSIMI!

QUI IN REGNO BELGICO, IN REGIONE TRAJECTINA ET IN HAC
URBE REBUS PUBLICIS ADMINISTRANDIS VEL JUSTITIAE TUENDAE
PRAEESTIS, VIRI GRAVISSIMI!

DIVINORUM ORACULORUM INTERPRETES DOCTISSIMI, PLURIMUM
VENERANDI!

QUARUMVIS DISCIPLINARUM DOCTORES VIRI CONSULTISSIMI,
PERITISSIMI!
HUIUS ACADEMIAE CIVES, JUVENES EXOPTATISSIMI!
QUOTQUOT PRAETEREA ADESTIS, CIVES, HOSPITES, SUO QUIQUE
LOCO HONORANDI!

ACADEMIAE RHENO-MANNTIAE CURATORES, VIRI APTISSIMI
ET QUI CURATORUM COLLEGIO SE VESTIS ES, VIRI CONSUNT-
SIBI!
ARTIUM ET PRAGMATICARUM PROFESSORES VIRI CLARISSIMI,
COLLEGEI COLLEGIUM!
QUI IN REGNO BAVARICO IN REBUS TRAIECTIS ET IN RE-
TURBE REBUS PUBLICIS ADMINISTRANDIS VBI IUSTITIAM FERENDI
PRAESENT, VIRI OPTISSIMI!
DIVINORUM ORACULORUM INTERPRETES IN CLASSE, VIRI
VENERANDI!

Quum, ad finem vergente Magistratu meo Academico, ad hunc diem celebrandum me accingerem, quo solenni oratione Rectoris munus successori sum traditurus, atque prospera et adversa, quae exacto anno accidissent, animo volverem, continuo menti obversabatur BLEULANDI, Academiae nostrae Nestoris, recordatio. Non inexpectatus quidem fuit venerabilis senis obitus, neque acerbum illum dolorem intulit quo praegresso anno angebamur nuntiata MOLLII morte, aetatis vigore a nobis erepti. BLEULANDUS enim ad eum pervenit, quem pauci assequuntur, vitae terminum, neque nos reliquit antequam omne id, quod ingenium et vires sinerent, Academiae et disciplinae suae praestitisset. At tamen bonis omnibus luctuosus fuit viri obitus. Venerabamur enim omnes et amore prosequeremur affabilem senem, qui per longam annorum seriem Academiae fuit ornamentum, quique condito Musco anatomico, suam laudem firmissimo nexu cum Academiae decore conjunxit.

Quo magis reputabam et inquirendo cognoscebam, quot quantaque praestiterit BLEULANDUS, eo facilius mihi persuadebam, me hac hora vestrae exspectationi non plane defuturum si, missa alia orationis materia, BLEULANDI vitam literatam paucis adumbrarem. Hoc argumentum neque a persona mea alienum duxi, cui, dum in medicinae studia incumberem, BLEULANDI institutione frui contigit, neque a diei hujus solennitate, memorandis Academiae fati dicati. Vos igitur, Auditores Humanissimi, ut mihi, de BLEULANDO dicenti, faciles praebatis aures, atque oratorem in dicendo parum exercitatum benevolentia vestra sublevetis, enixe rogo.

Natus est JANUS BLEULANDUS Goudae, anno praecedentis seculi quinquagesimo sexto. Pater, qui ibi architecti munere fungebatur, egregias ingenii dotes.

in filio animadvertens, eum ad altiora studia destinavit. Itaque eum in urbe patria iis disciplinis instrui curavit, quibus tenera aetas ad humanitatem informari solet. Hisce absolutis, quum BLEULANDUS patri nondum satis pro-
 vectus videretur, ut ad Academiam accederet, per duos annos in officina pharmacopolae degit, ibique primas historiae naturalis et chemiae notitias sibi comparavit. Tandem, annos natus octodecim, Lugdunum Batavorum adiit et medicinae studium aggressus est, ad quod et animi motu ferebatur et exemplo avunculi CORNELII BLEULANDI, inter Goudanos Chirurghi et Obstetricatoris expertissimi.

Egregie tunc temporis BOERHAVIANAE scholae laudem et gloriam in Academia Lugduno-Batava sustinebant Viri Celeberrimi ALBINUS, BERNARDI SIEGFRIEDI frater; SANDIFORTIUS, DOEVERENUS, HAHNIUS, quibus postea accessit NICOLAUS GEORGIUS OOSTERDYKIUS. Neque mirum, horum virorum institutione generosum BLEULANDI animum summo opere delectatum fuisse, eumque tanto ardore in studia incubuisse, ut brevi inter commilitones emereret et, praeceptoribus acceptissimus, in eorum familiaritatem admitteretur. Praecipue alliciebat eum fabricae corporis humani indagatio, quae in schola BOERHAVIANA, mechanicae in phaenomenis vitalibus explicandis rationi addicta, merito totius medicinae rationalis fundamentum habebatur. Postquam per aliquod tempus anatomicis lectionibus auditor interfuerat, licuit ei ultra biennium privatis SANDIFORTII de methodo dissecandi institutionibus uti. Prout gradatim ad subtiliores praeparationes ducebatur, crescebat simul cum admiratione artificiosae corporis structurae, hanc interiorius pernoscenti desiderium; neque sane illud minuebatur, quum, duce ALBINO, ad physiologiam ipsam transiret.

Hujus viri lectiones novos BLEULANDO stimulos admoverunt. Utebatur enim ille ad illustrandam physiologiam pulcherrima praeparatorum collectione, ab ipsius fratre singulari dexteritate confectorum, quae post mortem summi viri Academiae Lugduno-Batavae cesserant. In his plura erant specimina, artificiose cera repleta. Mirabatur BLEULANDUS artem illam elegantissimam, a nostrate RUYSCHIO primum excultam, qua haud conspicua vascula injectis liquoribus ita patefiunt, ut repletae partes viventium speciem prae se ferant, atque omnis vitae nitor, motu solo excepto, iis redditus esse videatur. In sola autem admiratione non acquiescens, BLEULANDUS ipse vires periclitari cepit, auxilio adjutus praceptoris DOEVERENI qui modum et instrumenta,

huic naturæ investigationi inservientia, candide et benevole ipsi communicavit. Plura quidem BLEULANDO sese offerebant propositum retardantia. Opus aggressus erat insuetum et arduum. Rara requirebatur dexteritas ad aptam parandam materiem, eaque repletas partes ita secandas, ut illaesa a se invicem discernerentur. At labor improbus omnia vincit. Sedulo pergens, post varia tentamina eo pervenit BLEULANDUS, ut primo vasa majora, dein minora quoque replere disceret, et cum summa animi voluptate partium structuram subtiliorem ex praeparatis, propria manu factis, cognoscere ipsi contingeret.

Neque tamen hisce occupationibus a vero fine distrahi se sivit, qui medicinae studiosis propositus est. Eadem alacritate, qua ad inquisitiones anatomico-physiologicas ducebatur, studiis quoque practicis operam dedit, quae futurum medicum fornant. Avide audiebat DOEVERENI et OOSTERDYKII institutiones therapeuticas, simul vero ipsos fontes adibat et indefessus erat in evolvendis optimis scriptis veterum recentiorumque, qui experientia duce solida artis medicae jecerunt fundamenta, ita ut eum praedicantem audiverim, se SWIETENII commentarios in aphorismos BOERHAVII, voluminosum certe opus, iteratis vicibus totos perlegisse.

Postquam per sex annos Lugduni degerat, ad capessendos summos in medicina honores sese accinxit, et anno seculi praegressi octogesimo publice Doctoris titulo ornatus est, defensa dissertatione de difficili aut impedita alimenterum deglutitione.

Relicta Academia in urbem patriam redux, curandis aegrotantibus se tradidit. Comitatus, benevolentia, humanitate omnibus acceptus, aequè assiduus in curandis pauperibus ac divitibus, sequenti jam anno a Magistratu Goudano Polyatri munere ornatus fuit. In dies augebatur aegrotantium numerus, ejus opem quaerentium. Neque tantum in urbe, sed per totam viciniam ejus laus celebrabatur. Undique adveniebant aut eum arcessebant morbis gravati, ab illo levamen et solatium exspectantes.

Tanta autem erat in BLEULANDO corporis animique vigor, tanta laborum patientia, ut non solum negotiis, quae cum extensa praxi medica conjuncta sunt, sustinendis sufficeret, verum etiam, quod ab illis restabat otii, studiis suis persequendis indefesso impenderet. Testantur commentationes plures, quas dum inter Goudanos degeret publici juris fecit. Singulas

recensere hujus loci non est; monuisse sufficiat, illas a peritis judicibus summo pretio habitas fuisse, atque manifesto ostendisse quantum lucis tum physiologiae tum doctrinae de sedibus causisque morborum affundat anatomico subtilior, qua certe arte BLEULANDUS ejus aetatis anatomicis praecebat. Singulis commentationibus adjicere solebat icones anatomicas; omnem autem operam impendebat ut illae non tantum verae essent et ad naturae fidem expressae, sed simul elegantes. Exemplum sibi proponebat summi ALBINI, cujus praestantissimae tabulae anatomicae arte peritis non minus placent quam anatomicis. BLEULANDUS ipse pingendi arte instructus non erat, at tamen idoneus erat earum rerum judex, quae ad pulcrum referuntur. Delectabatur imaginibus et tabulis pictis; gratum illi erat peritorum artificum commercium, gratissimi vero illi qui opem non recusarent in adornandis arte sua operibus ab ipso edendis. Talem eo tempore expertus est JANUM KOELL, pictorem in hac quoque urbe quondam celebratissimum, cui nonnullas egregias debemus icones, BLEULANDI commentationibus adjectas, quibus subtilissimae vasculorum ramificationes suo quacque colore mira arte expressae sunt.

Quum hac ratione BLEULANDUS in patria non tantum, verum etiam apud exteros inlaresceret, mirum videri non potest, Academiae Harderovicenae Curatores cathedram illi obtulisse, discessu MATTHIAE GEUNSI ad Academiam Trajectinam vacuam. Plura erant quae BLEULANDI animum tenerent ancipitem. Discedendum erat a parentibus amicisque; relinquendi cives, quibus aegrotantibus per undecim annos opem tulerat; muneris emolumenta in Academia Harderovicena parca erant, cum contra urbis Gondanae consules, aegre eum dimittentes, spem facerent anatomes illic publice docendae. At vicit amor vitae literariae, et muneris oblata dignitas.

Capessivit illud habitum oratione in memoriam DAVIDIS GAUBII, neque facile ex medicorum eximiorum proventu, quo patria nostra gloriatur, post BOERHAVIUM aptiorem invenire potuisset, cujus exemplum futuris medicinae studiosis ob oculos poneret.

Strenue novam provinciam aggressus partes sibi demandatas, anatomem, physiologiam, chirurgiam et artem obstetriciam summo auditorum applausu in scholis docuit. Collegis simul acceptissimus, inter quos RHOERIUS erat, quem postea in hac Academia collegam recuperavit; per quatuor annos

tranquille et studiis totus deditus Harderovici degit. Erant autem quae impedirent quominus in hac statione prorsus felicem se praedicaret. Longe aberat a dilectissimis parentibus amicisque quibuscum juventutem transegerat, accedebat quod Academia Harderovicena tum temporis a pristina celebritate jam multum recesserat. BLEULANDO igitur in votis erat ut ad aliam Musarum sedem vocaretur. Successit illud anno seculi praegressi nonagesimo quinto inopinata morte STEPHANI JOANNIS GEUNSI; quem huic Academiae ostensum magis quam datum luxerunt omnes disciplinarum amantes. Amplissimus Urbis hujus Magistratus, bene perspicuus quanta Palladi Trajectinae hujus Viri obitu clades illata esset, ea, quae semper fuit in artes literasque benevolentia, egregie prospexit, ne quid detrimenti caperet Academia, quin adeo creatis novis cathedris zoologiae et anatomes comparatae institutionem medicam data hac occasione ita amplificare decrevit, prout magis provecta disciplinae ratio postularét. Unius ergo GEUNSI loco duo Professores huc vocati sunt, BLEULANDUS et FREMERYUS. Ex quibus si illius jacturam hodie graviter ferimus, gaudemus certe FREMERYUM ad hunc usque diem Academiae servatum esse, cui post quadraginta et quod excurrit annos in Academiae emolumentum impensos, illaesa sanitatem gratulari licet.

Sed ad BLEULANDUM revertor. Anatomes et physiologiae tam humanae quam comparatae et artis obstetriciae professionem auspicaturus, orationem habuit de fabrica et functionibus corporis humani, ex animantium brutorum examine et dissectione prudenter illustrandis. Quam amplum sibi studiorum campum peragrandum proposuerit, quam bene variarum disciplinarum nexum perspexerit et mutuam conjunctionem, hac imprimis oratione declaravit. Ipsum audiatis, Auditores. « Ita, inquit, statuo, illis qui et variae et « exquisitae eruditionis gloriam appetant, appetere autem debemus omnes, « hanc legem esse positam, ut ad veterum normam non huic illive discipli- « nae ita se addicant, ut angustos illius limites non egrediantur, sed late « per omnem disciplinarum campum procedentes, ex quaque earum id, « quod apes in floribus solent, delibent ac congerant, quod facere queat « tum ad ornandam, tum vero etiam ad illustrandam eam artem, in qua « quis ingenii domicilium collocare et quasi habitare decreverit. »

Hinc exordio capto, ad medicinam procedit, latissime patentem disciplinam, cujus variae partes ita cohaerent, ut altera alteram adjuvet et promo-

veat, neque singulae bene excoli possint nisi accedat reliquarum auxilium. Quod praecipue de ea valet disciplina quae ad fabricam et functiones corporis humani refertur. Non sufficit, omne studium in dissecandis cadaveribus consumere. In subsidium vocanda est brutorum anatome, ut ita sedula comparatione ex analogia dedicatur, quae in corpore humano obscura manserint.

Quantum incrementum exinde anatome et physiologia ceperint, copiose demonstrat BLEULANDUS tum exemplo veterum medicorum qui, quum humana cadavera secare nefas esset, ex brutorum dissectione mirum quantum profecerunt, tum vero egregiis recentiorum inventis de sanguinis circulatione, de respiratione aliisque permultis, quae nisi ex animalium brutorum incisione et experimentis cum iis institutis patefacta fuissent, ad hunc usque diem laterent.

In enarrando orationis hujus argumento longior forsitan vobis videor; Auditores! At facile vos assensuros esse confido, si mecum reputetis, BLEULANDUM in illa laborum suorum propositum et finem plane expressisse. Anatomem sibi per totum vitae decursum promovendam proposuit, non humanam tantum, sed universam; quae firmissimum praeberet physiologiae fundamentum. Corporis ergo humani et animalium partes quantum fieri posset omnes ea arte praeparare atque instruere, ut interior structura oculis pateret, instructasque colligere et ad usum asservare decrevit, ingens certe opus, quod autem BLEULANDUM, laboriosissimum simul et propositi tenacissimum, non absterruit. Ita sensim exstitit Museum illud BLEULANDINUM, quo nunc gloriatur Academia nostra.

Ignoscite igitur, Auditores! si tempori parcens vobis in memoriam non revocem, quantum lectionibus tam privatis quam publicis contulerit BLEULANDUS ad studia medica in hac Academia alenda et provehenda, quantum profuerit discipulis institutione, admonitione, exemplo. Hae enim laudes sunt ejusque Professoris, munere suo non prorsus indigni. Quae autem BLEULANDO propria fuit laus, haec in Museo cernitur Anatomico, in quo adornando et amplificando omne vitae tempus consumsit, quod a reliquis negotiis liberum ipsi concederetur. Hujus ergo Musei originem et incrementum paucis exponam.

BLEULANDUM jam vidimus, quum Goudae degeret, quae ab exercenda ad lectos aegrotantium medendi arte restabant otia, anatomicis impendisse

investigationibus. Multiplici autem praxi medica distractus et impeditus, de Museo condendo ne cogitare quidem potuit. Quum verò Harderovicum delatus majus otium nancisceretur, probe recordans quantam delectationem et utilitatem Praeceptoris Albiini lectionibus addiderant specimina anatomica, quae ille auditoribus ostendere solebat, ipse eandem viam ingredi cepit et manum operi admovit. Res ex voto successit. In dies augebatur numerus partium corporis humani, subtiliori anatomie praeparatarum. Postea, quum in hac Academia Professoris munus suscepisset, non minori industria propositum exsequi perrexit. Nulli labori, nullis sumtibus parcens, supellectilem anatomicam perpetuo augebat, quo magis adaptata esset ad omnia physiologiae capita illustranda. Neque sani tantum corporis partes, arte liquoribus impletas, in Museum suum congerebat, sed et morbosae, quo melius organicorum morborum indoles cognosceretur. Neque in hominis anatomie subsistebat, sed partes quoque quae in diversis animalium classibus diversas functiones peragunt simili modo praeparabat, eo proposito ut rite cognitae et perspectae interioris structurae differentiis nova universae physiologiae lux affunderetur. Qua quidem in re affirmare ausim, BLEULANDUM reliquis anatomicis praecessisse. Quae enim eo tempore exstabant collectiones, ad anatomiam comparatam pertinentes, animalium quidem sceletos continebant visceraque et alias partes simplici dissectione praeparatas, ille autem primus fuit, qui optimo cum fructu subtiliori usus sit anatomie.

Fieri non potuit quin BLEULANDUS, constanti studio in dissecandis hominum brutorumque corporibus occupatus, plura detegeret quae facerent ad promovendam disciplinam anatomicam. In iis opusculis anatomici argumenti, quae sive Goudae sive Trajecti edidit, plura congessit quae faciant ad illustrandas difficillimas neque nostra quoque aetate plane solutas quaestiones de transitu arteriarum in venas atque de vasorum lymphaticorum origine. Arteriarum et venarum praesentiam in villis intestinorum primus demonstravit. Multa porro in Museo exposuit specimina anatomica, quae manifesto docent, eum plura jam cognovisse, quae deinde ab aliis pro novis sunt ventilata. Ut alia taceam, vasa lymphatica in branchiis piscium viderat dudum ante FOHMANNUM; quaeque de osteogeneseos processu nostris diebus docuit HOWSHIPPUS, haec fere omnia in subtilissimis BLEULANDI praeparatis jam diu cuique conspicienda patebant.

Non mirum igitur, Museum illud civium aequae ac exterorum unanimi consensu summis laudibus elatum fuisse; neque ullum facile fuisse medicinae cultorem, in nostris regionibus peregrinantem, quin gestiret celebratas BLEULANDI injectiones ipse perlustrare oculis. Quae quo magis BLEULANDO grata erant, eo majori premebatur metu, ne post mortem Museum in partes distraheretur, aut integrum in externas regiones translatum patriae eriperetur. Hac vero sollicitudine liberatus fuit quum Regis Augustissimi munificentia, anno hujus seculi decimo sexto, Academiae nostrae modo instauratae Museum honorificentissime cedere potuit, ita ut splendido loco expositum per reliquam vitam ipsius curae committeretur.

Sic voti compos factus, de ratione qua majorem Museo utilitatem conciliaret consilium iniit, quo proposito ejus descriptionem in lucem edere placuit, qua omnes intelligerent, quales quantosque thesauros illud complecteretur; studiosi vero, quoties Museum adirent, facile quid in quoque specimine praecipue esset attendendum, ex descriptione cognoscerent. Speciminum catalogo lubenter praecipuorum icones addidisset, at ingentes sumtus, ad edendas illas requisiti, eum tunc absterrebant. Hac autem in re succurrit iterum Regia liberalitas, qua adjutus BLEULANDUS, senex jam at in ipsa senectute juvenili ardore studii medicis gloriaeque suae prospiciens, duodecim fasciculos iconum ad anatomiam tam physiologicam quam pathologicam spectantium publici juris fecit.

Facile mecum intelligitis, Auditores! BLEULANDO ad tanta peragenda opus fuisse adjutoribus laborumque sociis, sive ad specimina ipsa praeparanda, quorum numerus, qui Museo continetur, ultra bismille quingenta excrevit, sive ad illa delineanda atque sculptoria arte exhibenda. Ea autem erat in viro praestantis ingenii vis, singulari morum suavitati juncta, ut facile ad se alliceret et sibi devinciret generosos juvenes, quos aptos censeret quibus laboris partem committeret. Hos ipse ad opus peragendum informabat, animisque eundem ad difficiliora quaeque tentanda ardorem injiciebat, quo ipse flagrabat. Ita in Academia Harderovicena ad anatomes subtilioris exercitium adduxit eximum RIEMERUM, qui dein, quum Hagae Comitum medicinam faceret, supellectilem sibi comparavit anatomicam; BLEULANDI quidem Museo non aequiparandam, at tamen magna laude celebratam. In nostra Academia ad eandem artem informavit tanto magistro dignissimum PETRUM KONINGIUM, quem novimus dexterrimum anatomicum et chirurgum, qui autem, quidquid praesti-

terit, BLEULANDI institutioni acceptum referebat. Hujus auxilio egregie usus est in augendis Musei divitiis, neque tamen aegre tulit, quin adeo summa laetitia vidit, hunc discipulum suum, novam insuper viam ingressum, artem corporis partes cera fingendi feliciter excoluisse atque comparato Museo specimen e cera confectorum propriam sibi laudem peperisse.

E. BLEULANDI schola peritos prodiisse anatomes cultores non est sane quod miremur; mirandum autem illum, qui pingendi artem minime callebat, pictores produxisse eximios. Neque tamen quidquam verius. Felici et exquisito pulcri sensu gaudens, in rudioribus saepe adumbrationibus, pueri manu ductis, futurum praesagebat artificem. Qualem puerum quoties inveniebat, hunc ad se trahere, ope et consiliis adjuvare, e proprio penu imaginum exemplaria ad imitandum proponere, amicis, pictoribus imprimis, commendare, verbo, paterna sollicitudine ejus commodis et progressibus invigilare solebat. Hanc benevolentiam, ut multos alios taceam, expertus est ingeniosus VERHEYEN, hujus urbis civis, quem ex officina vulgaris pectoris colorandis aedibus occupati eduxit, et ita ad artem informavit, ut nunc merito optimis in patria pictoribus accenseatur.

Idem illud pulcri studium egregie declaratur pretiosa tabularum pictarum collectione, quam studiose undique congregavit. In his plures invenias, antea parvi habitas atque in latibula rejectas, quae autem acutum BLEULANDI oculum non effugerunt, sed ab illo in lucem productae atque pulvere ac sordibus quibus inquinabantur purgatae, in pristinum decus restitutae sunt.

Duodecim abhinc annis ob actatem septuagenariam honorifice rude donatus, otio tamen non indulsit, sed dilecto suo Museo prospicere et aegrotis inservire perrexit, donec, senectute magis magisque torpentibus viribus, tandem aetatis anno octogesimo secundo placida morte ad beatorum sedes translatus est, vitae bene peractae exemplum omnibus relinquens. Sit ipsi terra levis!

(*Musica lugubris auditur.*)

Ad alteram orationis partem accedo, qua mihi memoranda sunt reliqua, quae me Rectore Academiae laeta et tristia acciderunt.

Salvum esse Regem Augustissimum, salvos Academiae Curatores Viros

Amplissimos est sane quod gaudeamus; Graviter autem ferimus e Curatorum Collegio discessisse Nobilissimum VAN ASCH VAN WYCK deposito Consulis hujus urbis munere. Ut enim sollicita Viri cura egregie Academiae profuit per omne tempus, quo munere illo functus est, ita singularis ejus eluxit in Academiam benevolentia festis praecipue iis diebus, quibus ducentesimum Academiae natalem celebravimus. Illum enim omni studio id egisse, ut festi decus et splendor augerentur, grati profitemur.

Provida Regis cura in vacantem Curatoris locum suffectus est Vir Amplissimus KIEN, consulari dignitate ornatus. Gaudemus autem, WYCKIO successorem datum esse, quem novimus artibus literisque faventem.

Vestrum autem ordinem cum intueor, collegae conjunctissimi, summopere laetor omnes qui praecedenti anno huic solennitati adfuerunt, sanos salvosque superesse, quin adeo me veteranis nostris corporis mentisque integritatem gratulari posse. Neque tamen, quae est humanarum rerum ratio, ab omni clade immunes fuerunt domus vestrae. Vobiscum luximus, clarissimi ROYAARDS, PERINGA, HOLT, quos obitus sive filiae dilectissimae, sive carissimae matris graviter afflixit, Vobisque solatium illud apprecati sumus et etiam nunc apprecamur, quod ratio praebet et religio christiana.

WOLTERBEEKIUM nostrum propter aetatem prope septuagenariam vacatione muneris honestissima donavit Rex Augustissimus. Aegre Te ex docentium coetu amissuri sumus, Vir Clarissime, neque tamen otium cum dignitate Tibi invidemus, post viginti et duos annos, quos summo cum fructu in studiosae juventutis commodum impendisti, Tibi concessum. Integra valetudine, diu jucunda quiete fruire, quam Tibi petisti. Illud autem Tibi non minus gratum accidisse novi quam universo Senatui Academico, successorem Tibi datum esse e schola Tua profectum, qui, vestigia Tua premens, damnum quod Tuo discessu Academiae imminabat, resarcire possit.

Talis enim ab omnibus haberis, amicissime SUERMAN, quem me, Magistratu Academico abeuntem, futurum collegam salutare posse vehementer gaudeo. Adsit Tibi in gravissimo munere obeundo Summum Numen. Prospere Tibi cedant quaecumque, paternae laudis aemulus, in emolumentum scholae nostrae medicae moliturus es. — Tibi vero, Clarissime SUERMAN, raram illam felicitatem ex animo gratulamur, quod filium Tuum, probantibus omnibus, Tibi Collegam adjunctum vides.

E Lectorum numero morte sublatus est CAROLUS THOMSON, vir animo candido et aperto, moribus ingenuis commendatus. Natione Anglus, juvenis jam huc venit docendae linguae Anglicae causa. At Franco-Gallis sub finem praegressi seculi regionem hanc invadentibus, in patriam migravit. Mox vero post vindicatum a Francorum dominatione Belgium ad nos redux, in instaurata Academia Lectoris Literarum Anglicarum munere ornatus fuit, quod ita gessit, ut et discipulis carus esset et omnium existimatione gauderet. Tandem senectute confectus, a docendo abstinuit, et exeunte anno praeterito diem obiit supremum, annum agens octogesimum quintum.

Neque mors hoc quoque anno a studiosis nostris abstinuit. Tres juvenes, in hac Academia in studia incumbentes, JACOBUM ANTONIUM VERNÉE, CHRISTOPHORUM CASIMIRUM ADOLPHUM VAN VOËRST, JOANNEM VAN DER GRONDEN, praenaturo fato oppressos, cum parentibus amicisque lugemus.

Ceterum sub auspiciis Curatorum, quorum experti sumus in literas et doctrinas studium et voluntatem, Academia Magistratu meo laete floruit indefessa Professorum cura, studiosorum industria et morum probitate. Quos si omnes eadem laude complecti veritas vetet, longe plerosque tamen discendi ardore et moribus ad cultum et humanitatem compositis ita sese commendasse lubens testor, ut quae reprehendenda habuerim gravia quidem at pauca; quae laudanda, plurima fuerint. Quam strenue Academiae nostrae alumni in studia incumbant demonstrarunt illi qui hoc anno in certaminibus literariis meritas laudes retulerunt, RÖMERUS in Groningana, HEUSDIVS et KEMINKIUS in Lugduno-Batava Academia. Quod imprimis Tibi gratulamur, conjunctissime HEUSDIVI, cui novimus nullum gaudium optatius esse illo, quod ex prosperis filiorum successibus Tibi accedit.

Academicam suppellectilem quod spectat, ea studiorum utilitati inservire perrexit, partim etiam egregie aucta et locupletata est.

Bibliotheca UTENHOVIANA, a nobilissima eruditissimi Viri vidua nobis donata, hoc anno, una cum desideratissimi nostri MOLLII libris, in theca nostra rite disposita est. Habemus autem, quod Academiae de hac nostra suppellectile literaria gratulemur. Nam postquam illa per hos viginti et quod excurrit annos cum Regia munificentia, tum privatorum donis, tum integris adeo bibli-

othecis aucta est, ecce! locus tandem recipiendis libris, qui nimiae antea magnitudinis visus fuerat, haud sufficiens repertus est. Quam ob rem vestibulum etiam Bibliothecae ad libros recipiendos, Curatorum decreto, instrui coepit.

In Nosocomio Academico institutio clinica de cognoscendis et curandis morbis internis fructuosam dedit opportunitatem aegros sive in ipso Nosocomio decumbentes, sive quotidie huc advenientes examinandi, vires medicamentorum observandi et in morbis arte superioribus exitum et effectum morborum in cadaveribus investigandi. Neque minor fuit opportunitas medicinae alumnis, qui embryulciae studio operam dare vellent, decursum partus naturalis atque regimen puerperarum observandi, aut aberrantem naturam in viam reducendi. Neque difficile fuit illis, qui artis elementis imbuti essent, etiam extra Nosocomium sub auspiciis artis obstetriciae Professoris vires periclitandi, et vero graviore partuum causas absolvendi.

In Clinicum chirurgicum magnus aegrotantium numerus receptus est, ita ut et casus etiam rariores observari, et juxta regulas artis tractari, et graves denique operationes institui egregie potuerint.

Instrumenta in usum anatomicum et physiologicum hoc anno adaucta sunt egregio microscopio, a peritissimo artifice DOLLOND confecto.

Specimina Musei BLEULANDINI servandi cura post mortem venerandi Senis Viro Clarissimo SCHROEDERO VAN DER KOLK mandata est. Accesserunt plura nova, tum integer sceletus hominis ultra quinquaginta annos maniaci, tum alia illaque nitidissime confecta quae vasorum distributionem in corpore ipsiusque cordis fabricam illustrent, alia quae cerebri physiologiam spectant, tum denique specimina quaedam subtiliora in quibus ductuum biliferorum in homine fines ultimae nuper a clarissimo SCHROEDERO VAN DER KOLK primum detectae et argento viro impletae elegantissime conspiciuntur.

Quod jam ante decem hos annos MOLLIO in votis erat, ut apparatus physico, vigili ejus cura egregie aucto, amplior concederetur locus, illud hoc anno evenisse est quod laetemur. Duo enim conclavia, auditorio physico confinia, et a Magistratu urbano benevole in usum Academicum concessa, conjunctis sumtibus Academiae et Societatis physicae hujus urbis, cujus instrumenta eodem loco servantur, elegantissimis thecis instructa sunt, ita quidem ut omnia instrumenta physica jam rite disponi possint, et spatium remaneat iis recipien-

dis, quae stupenda disciplinae physicae incrementa in dies postulant. Ipse apparatus hoc anno auctus fuit pluribus instrumentis ad galvanismum pertinentibus, tum vero egregia collectione instrumentorum opticom, quibus illustrantur quaecunq; recentiori tempore de diffractione, polarisatione et interferentiis lucis detecta sunt.

Laboratorium chemicum, paucis instrumentis auctum, ad docendam hanc disciplinam cum fructu inservire pergit.

Museum mineralogicum et geologicum speciminum numero sensim increscit.

Neq; reticenda, quae ad ornandum senaculum nostrum accesserunt, eaque pergrata quidem. Nam elegantissimum horologium, quod MOLLIO, vicesimum quintum professionis annum agenti, grati obtulerant discipuli, post Viri obitum suum fecit atq; Senatui Academico donavit ornatissimus hujus Academiae civis DE JONGE VAN ELLEMEET, luculento documento, quanta pietate Academiae alumni defunctorum professorum memoriam colant.

Desideratissimi quoque Viri imaginem, a peritissimo HODGES pictam, nobis ab heredibus concessam et jam suo loco in senaculo expositam esse, summopere laetamur.

Quod Rectoris, munere abituri, officium suavissimum esse solet, Juvenes optatissimi, ut victoribus in certamine literario industriae praemia distribuat, id mihi negatum est. At habeo tamen, quod vobis offeram, programma novi certaminis ineundi, in quo vires periclitemini. Ad illud igitur vos voco, quotquot habita studiorum ratione id tuto inire potestis. Strenue in palaestram descendite; almae matris Academiae decus et gloriam sustinete. Palma vobis proponitur, quae non tantum juveniles vestras frontes ornabit, sed quam reportasse per totam vitam dulcis erit recordatio. Audite ergo quaestiones, a singulis ordinibus propositas.

(Leguntur Quaestiones.)

Hisce peractis, unum superest, ut Magistratum meum successori tradam, decreto Regis Augustissimi mihi dato.

Te igitur, Clarissime VINKE, hujus Academiae Rectorem in annum proximum dico, renuntio, proclamo. Accedas, Vir Clarissime, locumque occupes, quem Tibi vacuum reliqui.

Salve, Magnifice Academiae Rector, iterumque salve. Largiatur Tibi prosperam valetudinem Deus Optimus Maximus sitque Tibi in Magistratu gerendo propitius. Te Rectore, laete floreat in Academia Trajectina artium literarumque studia.

DIXI.

INDEX OPERUM

QUAE PUBLICI JURIS FECIT

BLEULANDUS.

Specimen Academicum inaugurale de difficili aut impedita alimentorum deglutitione. L. B. 1780.

Experimentum anatomicum quo arteriolarum lymphaticarum existentia probabiliter adstruitur. L. B. 1784.

Observationes anatomico-medicae de sana et morbosa oesophagi structura. L. B. 1785.

Tractatus de difficili aut impedito alimentorum ex ventriculo in duodenum progressu, observationibus clinicis atque tabulis anatomicis illustratus. L. B. 1787.

Icon hepatis foetus octimestris, quam, impletis vasculis arteriosis, naturali colore expressam edidit J. BLEULAND. Traj. ad Rhenum 1789.

Oratio qua memoria HIERONYMI DAVIDIS GAUBII, cum omnibus, tum praesertim medicinae studiosis commendatur, publice habita cum in Academia Gelfo-Zutphanica ordinariam medicinae, anatomes, physiologiae, chirurgiae et artis obstetriciae professionem auspicaretur die 13 Junii 1791.

Oratio de fabrica et functionibus corporis humani ex animantium brutorum examine et dissectione prudenter illustranda, publice habita die 20 Novembris 1795, quum ordinariam medicinae, anatomes et physiologiae tam humanae quam comparatae et artis obstetriciae professionem in Academia Trajectina auspicaretur. Traj. ad Rhenum 1796.

Vasculorum in intestinorum tenuium tunicis subtilioris anatomes ope detegendorum descriptio iconibus ad naturae fidem pictis illustrata. Traj. ad Rhen. 1797.

Oratio de vitæ fructu, quo animalibus praestant homines, e corporis etiam fabricatione conspicua, publice habita die 26 Martii 1817, quum Magistratu Academico abiret (inserta Annalibus Academiae Rheno-Trajectinae anni 1816—1817.)

Descriptio Musei anatomici, quod, Universi Belgii Regis Augustissimi, Gulielmi I, munificentia, Academiae Rheno-Trajectinae concessit J. BLEULAND. Traj. ad Rhen. 1826.

Otium Academicum, continens descriptionem speciminum nonnullarum partium corporis humani et animalium, subtilioris anatomiae ope in physiologicum usum praeparatorum, aliorumque quibus morborum organicorum natura illustratur. Traj. ad Rhen. 1826. *Operis hujus duodecim prodierunt fasciculi, duas in sectiones dispertiti, quae hisce titulis distinguuntur.*

Icones anatomico-physiologicae (pathologicae) partium corporis humani, quae in descriptione Musei Academiae Rheno-Trajectinae inveniuntur.

ADDENDA ORATIONI RECTORIS.

RES ACADEMICA E.

Die II Maji A. 1838.

Rector communicat epistolam Viri Juvenis DE JONGE VAN ELLEMEET, hac in Academia Juris Candidati, qui Senatui offert illud donum, quod studiosi hujus Academiae Viro Clar. MOLLIO, dum vivebat Professore, obtulerunt, quum hic annum celebrabat vicesimum quintum, quo professoris munere functus esset; quod quidem instrumentum pretiosum vir dictus in auctione defuncti emerat. — Senatus hoc donum accipere decrevit et simul gratias agendas esse jussit donatori per epistolam.

Die XIV Sept. A. 1838.

Ordo Literarum proponit virum Clar. PETRUM OTTONEM CONRADUM VORSSELMAN DE HEER, Math. Mag. Natur. Doct. Math. Phys. et Philos. Theor. Professorem in Athenaeo Daventriensi, declarare literarum humaniorum Magistrum et philosophiæ theoreticæ Doctorem honoris causa, quod omnium suffragium tulit.

Rector refert, virum Nobilissimum VAN ASCH VAN WIJCK, hujus urbis consulem, hoc munere brevi; fertur; abdicaturum, simulque proponit, huic virum nobilissimum mittere delegatos a Senatu, qui eum consilium mutare studeant.

Perpensis autem eximiis meritis, quae in scientias et literas humaniores jam diu habuit vir nobilissimus VAN ASCH VAN WIJCK, qui praeterea singulari studio Academiae Ultrajectinae res curavit, quod dum hujus urbis Consul fuit egregie probavit, cum alias tum inprimis in jubilaeo hujus Academiae; Senatus Rectoris propositum probat et accipit. — Rectori et Viro Clarissimo qui ab actis est hujus officii cura demandatur.

Die 29 m. Octobris.

Rector refert ea, quae Viri Cl. a Senatu delegati ad nostrae urbis consulem, ut ipsum permoverent ne munus deponeret, hac in causa perfererunt.

Rector communicat literas a Curatoribus missas a. d. 17 Sept., quibus referunt, Regem non satisfecisse rogationi Senatus, qua professores petiverant exemptionem sodalitatis illius sodalitiū quod dicitur *Algemeen pensioenfonds voor burgerlijke ambtenaren*.

Rector communicat epistolam a Curatoribus missam d. 24 Oct., qua referunt virum Clar. J. J. WOLTERBEEK, uti rogaverat, rude donatum esse salvo honore, ita vero, ut haec conditio initium capiat ab eo tempore, quo institutioni a dicto viro Clar. hucusque datae alius professor praecērit. — Rector proponit mittere ad virum Clar. WOLTERBEEK delegatos, qui ei a parte Senatus testificentur, quanto dolore audiverint nuntium de eo, munere Academico defuncturo, qui vero simul ipsi gratulentur honorificam laborum quietem, quam Rex Augustissimus ei dedit; qua re a Senatu probata Rectori et viro Clarissimo qui ab actis est hujus rei cura demandatur.

Facultas Juridica proponit juris doctoratu honoris causa donare HENRICUM JOHANNEM HOOGEVEEN, Summo in India Orientali, quae paret Batavis, rerum administrandarum concilio ab actis, eques Leonis Belgici — quod omnium suffragium fert.

Vir Clar. VORSSELMAN DE HEER introducitur in conclave Senatus et ex edicto Senatus donatur Doctoratu Literarum et Philosophiae Theoreticae, promotore viro Clar. VAN GOUDOEVER. Pro honorifico titulo gratias agit dictus vir Clar. VORSSELMAN DE HEER.

Die 9. m. Novembris.

Rector communicat Senatum esse convocatum propter mortem Viri Clar. BLEULANDT. Proponit more solito dolorem viduae testificari per delegatos, atque offerre funus Academicum. — Vir Clar. DE FREMERY nomine viduae gratias agens pro honorifica Senatus benevolentia funus humanissime recusat.

Rector refert delegatos ad virum Clar. WOLTERBEEK perfecisse quod ipsis fuit demandatum.

Die 2. m. Februarii 1839.

Rector communicat epistolam viri consultissimi VAN HOOGEVEEN, qua hic gratias agit Senatui pro honorifico sibi oblato Doctoris juris titulo.

Die 21. m. Martii 1839.

In Senatum venerunt Academiae Curatores viri amplissimi, quorum praeses viro Clarissimo HENRICO EGBERTO VINKE designato proximi anni Rectori, postquam solemne jusjurandum praestiterat, novos honores gratulatus est, et anni mox exacti Rectori Viro Clar. RICHARDO VAN REES pro fide et cura in magistratu obeundo gratias egit, cui gratulationi cum novus Rector humaniter respondisset, Curatores comitante universo Senatu Clar. VAN REES in Cathedram deduxerunt, qui habuit orationem de Clar.

BLEULANDO, enarratis simul quae Academiae ipso rectore (cum laeta tum tristia accidissent.

Porro certior factus est Senatus, in conventu Curatorum, Rectoris, Assessorum et graphiarum lectores esse in annum subsequentem Assessorum quatuor Clar. HOLTIIUM, SCHRÖDER VAN DER KOLK, VISSCHER et VAN REES.

SERIES LECTIIONUM,

IN ACADEMIA RHENO-TRAIECTINA

inde a die IV m. Septembris MDCCCXXXVIII

usque ad ferias aestivas anni MDCCCXXXIX

A PROFESSORIBUS ET LECTORIBUS HABENDARUM.

IN FACULTATE MATHESEOS ET PHILOSOPHIAE
NATURALIS docebunt

Elementa Matheseos I. F. L. SCHRÖDER, diebus martis, mercurii, iovis et veneris, hora IX.

Stereometriam, Trigonometriam Sphaericam, adhibitam ad Astronomiam Sphaericam et Geographiam Mathematicam I. F. L. SCHRÖDER, die veneris atque saturni, hora VIII.

Collocutionibus de ratione docendi disciplinas Mathematicas vacabit I. F. L. SCHRÖDER, die lunae, hora IV.

Calculus differentialem et integralem I. F. L. SCHRÖDER, diebus lunae et martis, hora X.

Physicam experimentalem R. VAN REES, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora I.

Astronomiae primas notitias R. VAN REES, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora IX,

Astronomiam theoreticam et practicam R. VAN REES, hora deinceps indicanda.

Chemicam generalem et applicatam N. C. DE FREMERY, diebus lunae, martis, mercurii et iovis, hora XII.

Elementa Chemicæ Regni organici, praesertim vegetabilis, P. J. I. DE FREMERY, diebus veneris et saturni, hora IX.

Chemicam, artibus adhibitam, P. J. I. DE FREMERY, die martis, horâ pomeridianâ VI — VIII.

Iis, qui instituendis operationibus chemicis operam dare cupiunt, praecërit P. J. I. DE FREMERY, diebus et horis, auditoribus commodis.

Botanices et physiologiae plantarum elementa C. A. BERGSMA, diebus lunae, martis, mercurii et iovis, hora X.

Oeconomiam ruralem C. A. BERGSMA, diebus et horis, auditoribus commodis.

Excursionibus botanicis singulis hebdomadibus praecrit C. A. BERGSMA.

Botanicam et Physiologiam plantarum I. KOPS, licet propter aetatem rude donatus, diebus et horis, auditoribus commodis.

Zoologiam TH. G. VAN LIDTH DE JEUDE, diebus lunae, martis et mercurii, hora XI.

Anatomiam comparatam TH. G. VAN LIDTH DE JEUDE, die saturni, hora I.

Mineralogiam et Geologiam N. C. DE FREMERY, diebus iovis et veneris; hora XI.

Oeconomiam ruralem I. KOPS, diebus et horis auditoribus commodis, in Museo regio instrumentorum ruralium.

In FACULTATE THEOLOGICA.

Encyclopaediae theologiae partem tradet H. BOUMAN, diebus iovis, hora X.

Theologiae naturalis historiam recentiorem exponet H. BOUMAN, diebus iovis et veneris, hora IX.

Historiam Ecclesiae et doctrinae Christianae mediam tradet H. I. ROYAARDS, diebus lunae et martis, hora XII. et mercurii, hora II.

Historiam Ecclesiae Belgicae narrabit H. I. ROYAARDS, die iovis, horis XII. et I.

Disquisitionibus de Hist. Eccl. Christ., probationi academicae praevis, vacabit H. I. ROYAARDS, die iovis, hora II.

Hermeneuticae sacrae partem posteriorem exponet H. BOUMAN, diebus lunae et martis, hora X.

Ieremiae vaticinia selecta interpretabitur H. BOUMAN, die veneris, hora X.

Catholicas N. F. epistolas explicabit H. BOUMAN, diebus lunae et martis, hora IX.

Theologiam dogmaticam docebit H. E. VINKE, diebus lunae, martis, mercurii et iovis, hora XI.

Collocutionibus de Theologia populari vacabit H. E. VINKE, die veneris, hora XII — II.

Ethicam Christianam, maxime doctrinam virtutis Christianae et officiorum, docebit H. I. ROYAARDS, diebus lunae, martis et mercurii, hora I.

Praecepta homiletica tradet H. E. VINKE, diebus lunae, mercurii et saturni, hora VIII.

Officia doctorum et antistitum in Ecclesia Christiana exponet I. HERRINGA, E. F. diebus martis, iovis et veneris, hora VIII.

Puerorum, doctrinae Christianae initiis erudiendorum, exercitationem instituet H. F. VINKE, die veneris, hora XI.

Commilitonibus, *orationes habentibus sacras*, praesides aderunt I. HERRINGA, E. F. die martis, hora I., H. BOUMAN, die lunae, hora I., H. I. ROYAARDS, die veneris, hora I., et H. F. VINKE, die iovis, hora I.

Publicis *disputandi* exercitationibus praeerunt alternatim, die mercurii, hora I. I. HERRINGA; E. F. H. BOUMAN, H. I. ROYAARDS, et H. F. VINKE.

In *FACULTATE IURIDICA* docebunt

Pandectas, diebus martis, mercurii, iovis et veneris, hora X., H. ARNTZERIUS, qui, propter aetatem honorifice rude donatus, suam operam et consilia commilitonibus offert.

Codicem legum civitium interpretabitur I. R. DE BRUEYS, diebus lunae, martis, mercurii, iovis et veneris, hora I.

Encyclopaediam iuris I. R. DE BRUEYS, diebus lunae, hora X, mercurii et veneris, hora XI.

Elementa Oeconomiae politicae I. R. DE BRUEYS, diebus lunae, martis et iovis, hora XI.

Institutiones Iustiniani A. C. HOLTJUS, diebus lunae, martis, mercurii, iovis et veneris, hora IX.

Historiam Iuris Romani privati ad Constantinum, secundum sua *Lineamenta* (quae prostant apud Academiae Typographum) A. C. HOLTJUS, diebus lunae et veneris, hora I., die saturni, hora IX.

Historiam gentium recentiorum politicam I. ACKERSDYCK, diebus lunae, mercurii et veneris, hora XII.

Rerumpublicarum, imprimis patriae, notitiam I. ACKERSDYCK, diebus martis, iovis et saturni, hora XII.

Ius Naturale I. F. M. BIRNBAUM, diebus martis, iovis et veneris, hora VIII.

Ius Publicum et Gentium I. F. M. BIRNBAUM, diebus lunae et saturni, hora X., die martis, hora IX.

Ius Criminale I. F. M. BIRNBAUM, diebus lunae, mercurii, iovis, veneris et saturni, hora IX.

Disputandi exercitationibus, alternis hebdomadibus, praeerunt Professores in facultate Iuridica.

In *FACULTATE MEDICA* docebunt

Anatomiam I. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, quater per dierum hebdomadem, horâ IV.

Physiologiam I. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, diebus lunae, martis et iovis, horâ VIII. matutinâ, die mercurii, hora IX.

Anatomiam Pathologicam, bis per dierum hebdomadem, I. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK, horâ auditoribus commodâ.

Dissectionibus cadaverum Anatomicis, opportuno anni tempore instituendis, praeerit quotidie I. L. C. SCHROEDER VAN DER KOLK.

Pathologiam exponet B. F. SUERMAN, ter per dierum hebdomadem, hora IX.

Doctrinam de cognoscendis et curandis hominum morbis I. I. WOLTERBEEK, quater, hora XII.

Therapiam generalem, et apparatus medicaminum, exponet I. I. WOLTERBEEK, quater per dierum hebdomadem, hora I.

Pharmaciam, vernaculo sermone, N. C. DE FREMERY, diebus lunae et martis, hora II.

Examen aegrotantium et Semeioticam, I. I. WOLTERBEEK, in Nosocomio Academico, hora X.

Institutionibus clinicis morborum internorum vacabit I. I. WOLTERBEEK, singulis diebus, in Nosocomio Academico.

Theoriam disciplinae chirurgicae tradet B. F. SUERMAN, quater per dierum hebdomadem, hora VIII.

Operationes chirurgicas demonstrabit B. F. SUERMAN, tempore hyemali, quater per dierum hebdomadem, hora V.

Institutionibus in arte chirurgica, quovis die, vacabit B. F. SUERMAN.

Theoriam artis obstetriciae I. I. WOLTERBEEK, die martis, iovis et veneris, hora IX.

Institutionibus obstetriciis, imprimis practicis, in Nosocomio habendis vacabit I. I. WOLTERBEEK.

Medicinam Forensen, N. C. DE FREMERY, diebus mercurii et saturni, hora VIII.

Disputandi exercitationibus, alternis hebdomadibus, Professores in Facultate Medica praeerunt.

I. BLEULAND, licet propter aetatem honorifice rude donatus, commilitonibus, qui explicationem accuratiorem speciminum Anatomicorum et Pathologicorum, in Museo praesentium, desiderabunt, sua officia, quantum valetudo permittet, offert.

F. S. ALEXANDER, *Prof. honorarius*, institutionibus clinicis in Nosocomio militari, singulis diebus horâ undecima, vacabit.

In *FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE
ET LITERARUM HUMANIORUM* docebunt

Logicam, atque *Anthropologiam* I. F. L. SCHRÖDER, diebus lunae atque saturni, hora IX.

Doctrinam Moralem I. F. L. SCHRÖDER, diebus iovis et veneris, hora II.

Literas Latinas A. VAN GOUDOEYER, diebus martis, mercurii, iovis et veneris, hora XI. interpretando cum Ciceronis *Tuscul. Quaest. Lib. III.*, tum Virgilii *Aeneidos Lib. XII.*

Antiquitatem Romanam A. VAN GOUDOEYER, diebus martis, mercurii, iovis et veneris, hora X.

Exercitationes Paedagogicas moderabitur A. VAN GOUDOEYER, die saturni, hora XII. et I.

Literas Graecas PH. G. VAN HEUSDE, interpretando Platonis *Symposio*, adiunctâ lectione cursoriâ *Homeri, Herodoti et Polybii*, die lunae, hora XI, et diebus martis, iovis et veneris, hora I.

Literas Hebraicas I. C. SWIGHUISEN GROENEWOU, cum interpretanda *Grammatica* tum *eius*, ut et *Syntaxeos*, usu in legendis quibusdam V. F. capitibus historicis monstrando, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora II.

Literas, cum *Aramaicas*, tum *Arabicas*, I. C. SWIGHUISEN GROENEWOU, diebus mercurii, hora VIII., et veneris, hora I.

Antiquitatem Hebraicam I. C. SWIGHUISEN GROENEWOU, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora VIII.

Caeterum provectorum commilitonum desideriis, quoad poterit, satisfaciet libentissime I. C. SWIGHUISEN GROENEWOU.

Historiam gentium, praesertim *gentium recentiorum*, PH. G. VAN HEUSDE, diebus lunae, martis, iovis et veneris, hora XII.

Historiam philosophiae, tradendis maxime vitis placitisque *Socratis, Platonis* et *Aristotelis*, PH. G. VAN HEUSDE, diebus mercurii, hora XII., et saturni, hora XI.

Literas Belgicas et literarum Belgicarum Historiam L. G. VISSCHER, diebus lunae, martis, veneris et saturni, hora X.

Præcepta Styli bene Belg. L. G. VISSCHER, diebus martis, iovis et saturni, hora I.

Historiam Patriae L. G. VISSCHER, diebus lunae et martis, horâ XI, iovis, horâ X, et saturni, hora XI.

Poëtarum principum Belg. selecta loca L. G. VISSCHER, diebus iovis et veneris, hora IV.

Antiquitatem Germanicam exponere perget L. G. VISSCHER, diebus martis et mercurii, hora IV.

Disputandi exercitationibus, sermone vernaculo habendis, præerit alternis hebdomadibus, die lunae, hora IV., L. G. VISSCHER.

Disputandi exercitationibus præerunt alternis hebdomadibus, die saturni, hora I., alternatim PH. G. VAN HEUSDE ET A. VAN GOUDOEVER.

G. DORN SEIFFEN, *Litt. Hum. Lector*, *Historiam conversionis rerum publicarum in Europa ab Anno MDCLXXXIX usque ad A. MDCCXV* patrio sermone tradet, die mercurii, hora I. *Latine loquendi exercitia instituet*, die veneris, hora IX., aliave magis commoda.

I. H. KOCH, *Linguae Germanicae grammaticam et historiam literariam* interpretabitur, horâ auditoribus commodâ.

Literas Francicas tradet G. C. VERENET, diebus lunae et iovis, hora V.

Literas Anglicas tradet C. THOMPSON, diebus lunae et iovis, hora IV.

L. DE FRANCE, *Academicus gladiatoriae artis Magister*, quotidie aptum et elegantem gladii-usum docebit.

Bibliotheca Academica, diebus lunae, martis, iovis et veneris, ab hora I. in II; diebus mercurii et saturni ab hora I. in IV, et feriarum tempore singulis diebus iovis, ab hora I. in II., unicuique patebit. *Museum quoque zoölogicum, tam huius Academiae, quam privatum in aedibus Professoris Historiae Naturalis, cuique roganti patebit.*

SERIES DISPUTATIONUM PUBLICAE
ET PRIVATIM DEFENSARUM,

a die XXVI Martii, a. C1910CCCXXXVIII,

ad diem XXVI Martii, a. C1910CCCXXXIX.

Disputationes publice vel privatim defensae sunt hoc ordine.

IN FACULTATE JURIDICA.

1838. 7 Apr. J. G. VAN DER MUELEN, *de Communione bonorum inter conjuges ad aquaestus, quae dicuntur, limitata. Priv.*
- 26 Apr. D. G. PESTERS, *de negotiis gestis. Priv.*
- 9 Maj. S. RINK, *de Uxore mercatrice.*
- 29 Maj. J. G. SCHUURMAN, *de natura pignoris quod creditor habet ex contractu Bodemeriae. Priv.*
- 6 Jun. GH. L. SCHULLER, *de necessitudine cum morali tum civili inter patronum et libertum.*
- 6 Jun. B. VERSELEWEL VAN DER BILT, *de matre tutrice. Priv.*
- 7 Jun. J. P. LENS, *de servitutibus praediorum amoenitatis causa constitutis.*
- 8 Jun. A. G. S. VAN COOTH, *de repudiatione testium in causis civilibus. Priv.*
- 15 Jun. G. C. FONTEIN VERSCHUIR, *animadversiones ad art. 386 Cod. Nap. comparatum cum constitutionibus de eadem materia in novo codice Belgico. Priv.*
- 20 Jun. G. A. P. OESTER, *de legitimatione ex jure Belgico novissimo. Priv.*
- 28 Jun. M. DE KOCK, *de potestatis civilis episcoporum praecipue Trajectinorum in regno Francorum initiis atque incrementis.*
- 29 Jun. O. BRAET Bisdor, *de actione civili, quae ex damno injuria dato nascitur. Priv.*

1838. 4 Oct. J. SCHRÖDER, *de legibus et institutis in commodum mente alienatorum.*
 8 Oct. D. A. JUNIUS VAN HEMERT, *de in factum actione de recepto.*
 29 Oct. J. G. LANGE, *de facultate uxoris negotia civilia gerendi. Priv.*
 7 Nov. G. TURK, *de patria potestate. Priv.*
 22 Nov. W. C. MEES, *de vi monetae mutatae in solutionem pecuniae debitae.*
1839. 1 Febr. D. WEERTS, *de transactione. Priv.*
 9 Febr. P. J. WILLEBOIS, *de jure hypothecarum.*
 2 Mart. L. H. VAN ASCH VAN WYCK, *de jure et modo quo etc. Priv.*
 12 Mart. J. G. VAN DER VOORT, *de fide quae mercatorum codicibus tribui solet. Priv.*
 13 Mart. J. F. OP TEN NOORT, *de laesione enormi. Priv.*
 14 Mart. J. HEEMSKERK, *de Montesquivio.*
 20 Mart. S. J. BERGSON, *de exercitoria actione. Priv.*

IN FACULTATE MEDICA.

1838. 7 Apr. J. VAN ROSSUM, *de pseudarthrosi. Priv.*
 23 Apr. J. D'ENGELBRONNER, *observationes ad morbos encephali et medullae spinalis pertinentes. Priv.*
 24 Apr. J. D'ENGELBRONNER Obstetricae Doctor creatus est.
 21 Maj. J. A. MULLER JR., *de habitu phthisico. Priv.*
 7 Jun. J. A. VAN ROSSUM Obstetricae Doctor creatus est.
 15 Jun. P. A. DE WAAL, *de morbis organicis vesicae infantum. Priv.*
 16 Jun. J. A. MULLER Obstetricae Doctor creatus est.
 20 Jun. D. A. HOOGBRUYN, *de encephalitide exsudativa infantum. Priv.*
 20 Jun. J. H. X. JANSSEN Chirurgiae Doctor creatus est.
 21 Jun. J. G. KIEN ELTZMAN, *de effectibus nocivis. potuum spirituosorum in corpore humano, eorumque prophylaxi. Priv.*
 23 Jun. A. G. M. VAN HASSELT, *observationes de sanguinis dissolutione et clandestina tuberculorum evolutione. Priv.*
 29 Jun. J. P. TH. VAN DER LITH, *de vitiis nervorum organicis.*
 22 Sept. J. P. TH. VAN DER LITH Obstetricae Doctor creatus est.

1838. 20 Oct. L. H. J. PRUYMBOOM, *observationes de ulcere noma. Priv.*
 25 Nov. J. J. BANCKERTS, *de ratione morborum periodica.*
 22 Dec. A. C. G. SUERMAN Chirurgiae Doctor creatus est
 1839. 2 Febr. J. VAN ROSSUM Chirurgiae Doctor creatus est.

*IN FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE
 ET LITERARUM HUMANIORUM.*

1838. 20 Jun. J. G. HULLEMAN, *Diatrise in T. Pomponium Atticum.*
 14 Dec. B. J. LINTELO DE GEER, *de Eumene Cardiano. Priv.*
 1839. 14 Mart. J. HERMSKERK, *de Montesquvio.*

Q U A E S T I O N E S,
IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA

PROPOSITAE

SINGULARUM DISCIPLINARUM STUDIO SIS,

IN ACADEMIIS ET ATHENAEIS PATRIIS

PRO PRAEMIIS REPORTANDIS

E DECRETIS REGIS AUGUSTISSIMI,

d. 2. m. Augusti 1815. §§. 204—213 et d. 13. Octobris 1836. n°. 87.

QUAESTIO THEOLOGICA.

Quae, pluribus librorum *Novi Foederis* locis, relata leguntur de *duodecim Viris*, quos elegerit atque apostolica dignitate ornaverit CHRISTUS, accurate comparentur, eorumque historica fides a SCHLEIERMACHERI et STRAUZII dubitationibus defendatur.

QUAESTIO IURIDICA.

Comparatio instituat inter administrationem Sullii sub Henrico IV. et Colberti sub Ludovico XIV. Franciae regibus, in iis quae spectant ad prosperitatem reipublicae.

QUAESTIO MEDICA.

Exponatur, quid hodie constet de pyrogenesi? Ipsius puris proprietates ac differentiae ab humoribus analogis exhibeantur. Quaestio investigationibus propriis quantumpote illustretur.

QUAESTIO E PHILOSOPHIA THEORETICA.

Quid maxime Cicero Aristoteli in Philosophia tractanda colendisque literis debuit?

QUAESTIO LITERARIA.

Vita Q. Metelli Numidici, quae simul contineat cum Reipublicae Romanae, ejus aetate, conditionem, tum expressam ad eius exemplum patricii Romani, saeculo VII U. C., imaginem.

QUAESTIO PHYSICA.

Exponantur et e calorigi theoria illustrentur variae methodi, quae adhiberi ad frigus artificiale producendum possunt.

QUAESTIO GEOLOGICA.

Quandoquidem fossiles reliquiae animalium mammalium, inprimis pachydermatum, quorum analogae genera et species hodie non nisi in tropicis regionibus bene vivere possunt, non tantum in temperatis utriusque orbis regionibus frequenter reperiantur, sed vel in frigidissimo Siberiae climate copiosissimae adsint, et de causis quibus factum est ut hic in climate non suo nunc reperiantur, non omnes geologi eandem sententiam manifestent; quaerit Facultas, ut diversae de his causis hypotheses breviter sed accurate exponantur et cum naturae legibus, quales, ex observatione elicitas, cognoscimus, critice comparentur.

Ad quas respondendum erit a. d. 10. m. Januarii 1840, libellis aliena manu scriptis et ad Senatus Graphiarium, Virum Clarissimum N. C. FREMERY, missis.

TABULA SISTENS
NUMERUM STUDIOSORUM
IN ACADEMIA RHENO-TRAJECTINA.

a. d. 31 Dec. 1838.

Mathematici et Philosophiae Naturalis Studiosi	51
Theologici	130
Juridici	96
Medici	74
Litteratores	141
	<hr/>
	492

A C A D E M I A

G R O N I N G A N A .

NOMINA PROFESSORUM,

QUI

ANNO ACADEMICO MDCCCXXXVIII — MDCCCXXXIX

RECTORE MAGNIFICO

BARTHOLDO HENRICO LULOFS,

IN ACADEMIA GRONINGANA

DOCUERUNT:

*PHILOSOPHIAM THEORETICAM, ET LITERAS
HUMANIORES.*

C. DE WAAL,
G. WOLTERS.
J. TEN BRINK.
B. H. LULOFS.
G. J. MEIJER.
F. C. DE GREUVE.
P. VAN LIMBURG BROUWER.

JURISPRUDENTIAM.

H. NIENHUIS.
J. H. PHILIPSE.
C. STAR NUMAN.

MEDICINAM.

S. E. STRATINGH.
A. A. SEBASTIAN.
J. BAART DE LA FAILLE.

DISCIPLINAS MATHematicAS ET PHYSICAS.

- T. VAN SWINDEREN.
- S. STRATINGH.
- H. C. VAN HALL.
- J. G. ERMERINS.

THEOLOGIAM.

- J. F. VAN OORDT, J. G. FIL.
- P. HOFSTEDE DE GROOT, ———
- L. G. PAREAU.

1869
 1870
 1871
 1872
 1873
 1874
 1875
 1876
 1877
 1878
 1879
 1880
 1881
 1882
 1883
 1884
 1885
 1886
 1887
 1888
 1889
 1890
 1891
 1892
 1893
 1894
 1895
 1896
 1897
 1898
 1899
 1900

BARTHOLDI HENRICI LULOFS,

JURIS UTRISQUE DOCT., IN ORD. PHIL. THEOR. ET LIT. HUM. PROF. ORDINARI,

O R A T I O

DE

ELOQUENTIAE EXTERIORIS, QUAM VOCANT, INTERIORISQUE
CONSENSU, SIVE, UT *QUINCTILIANUS* SIGNIFICAT,
DE ACTIONIS SEU PRONUNTIATIONIS RATIONE,
NON ALIA ATQUE IPSIUS ORATIONIS,

DIE XI OCTOBRIS, ANNO CIOIOCCCXXXIX,

GRONINGAE PUBLICE HABITA,

GUM

IN ACADEMIA GRONINGANA

RECTORIS MAGNIFICI PROVINCIAM DEPONERET.

ACADEMIAE CURATORES QUIQUE HIS AB ACTIS ES,
PROFESSORES, CAETERIQUE, QUOTQUOT ADESTIS,
CUJUSCUNQUE ORDINIS, DIGNITATIS, AETATIS,
AUDITORES AMPLISSIMI, NOBILISSIMI, CLARISSIMI,
GRAVISSIMI, SPECTATISSIMI, ACCEPTISSIMI!

Maximam vim, plurimum efficacitatis ad hominum animos inesse Actioni seu Pronuntiationi, sive exteriori, quam vocant, Eloquentiae, ecquis vestrum est, Auditores exoptatissimi, quin cernat atque lubens fateatur? — «Actio» inquit CICERO: «in dicendo una dominatur. Sine hac summus Orator esse in numero nullo potest, mediocris, hac instructus, summos saepe superare.» — Neque non totius Antiquitatis ore pervulgatum est illud a DEMOSTHENE dictum; qui rogatus, quid ipsi primas in Eloquentia tenere videretur, Actionem respondit. Et cum deinde ex eo quaerent, quid secundas, Actionem iterum nuncupavit. Quin, cum tertium idem ille interrogatus esset, cuinam denique rei tertias tribueret, vel tum Actionis usurpavit nomen, hoc ter repetito vocabulo significare cupiens, quanti illum quasi corporis sermonem, uti CICERO Actionem vocavit, in arte dicendi faceret.

Quae si principis in oratoribus Graecis sententia habere quid videatur, quod plane modum excedat, nostris praecipue temporibus, quibus haud scio, an scribendo plus tribuamus virtutis quam loquendo, et an ignoremus veterum illarum concionum fluctus atque tempestates, in quae orator Graecus Romanusve, jovis instar tonantis, tonanti voce, altoque de suggestu, eloquentiae fulmina vibraret, nemo tamen prudens dicendi existimator negaverit, Pronuntiationi sive Actioni, etiamsi non primum, at certe non infimum locum in Eloquentia dandum esse. Quotus enim quisque est, qui saepenumero non viderit, quantum quidem in orationibus sacris vox, et vultus, et motus ad laudes valerent, ita ut vel quae minus acute inventa atque disposita verbisque sordidius vestita

viderentur, haec ipsa, dummodo bene pronuntiarentur, nescio, quibus, admirationibus, nescio, quo stupore, audientium animos percellerent? Nemo vestrum igitur miretur, Auditores, me, Magistratum Academicum per orationem depositurum, nonnulla de Eloquentia exteriori attingere levi velle digito, idque *de consensu hanc inter et Eloquentiam interiorem, sive*, ut QUINCTILIANUS inquit, *de Pronuntiationis seu Actionis ratione, non alia atque ipsius Orationis*. Qui locus si vobis aut levior quodammodo et futillior, aut jejunior aliquanto aridiorque videatur, hoc argumenti cogitetis velim mihi eligendum fuisse, quod neque a mea docendi provincia remotius, neque virium tenuitati minus accommodatum esset. Quo enim quisque viribus tenuiorem se sentit, eo prudentior sit in onere suscipiendo, quod ferre ipsius humeri fortasse recusaverint; eo magis ipsi opus est Auditorum sibi efflagitare indulgentiam. Quae hic etiam de mea Latinitate dicta sunt. Licet enim neutiquam inficias iverim, me, tanto doctorum hominum conventu atque frequentia dicturum, in elaboranda stili bonitate aliquid operae posuisse, neque negaverim equidem, exemplaria Latina hoc anno non per unum diem noctemque assidua manu a me fuisse versata, quid tamen boni, quaeso, quid probabile ex hac lucubrationum fuligine bibenda (ut FABIVS inquit) mihi enasci potuit, homini, qui quatuor et viginti abhinc annos cuncta fere Belgico sermone scribere solitus, Latine eloqui, Latine pronuntiare fere dedidicerim? In bonam proinde partem ea accipiatis, Auditores, quae vobis hic illic, aut duriuscule dicta, aut non satis genuino atque sincero Latinitatis colore tincta esse videantur, neque vos mihi, in hac mea quasi infantia, in tantoque simul luctu propter Collegae conjunctissimi (*) obitum, iudices severos rugosaeque frontis, verum auditores attentos, benevolos atque dociles, quae vestra est humanitas, praebere velitis!

Paucula mihi sunt praemonenda. Ubi significo, me de consensu Eloquentiae exterioris et interioris dicturum esse, hoc, quaeso, ne sic accipiatis, ac si mihi animus sit plus quam sparsas quasdam hac de re proponere observatiunculas. Universam enim illam materiam tractare et veluti ex intimis ipsius visceribus eam eruere, non duarum horarum, sed totius diei opus foret. Quod autem

(*) Viri Cl. JANI TEN BRINK, de quo videatur inferius.

ad vocabula attinet *Eloquentiae exterioris et interioris*, quae orationi meae inscripsi, scio equidem, Eloquentiam, latius sic dictam, nunquam non corporis Eloquentiam sive *exteriorem illam*, quae a PETRO FRANCO dicitur, complecti. Neque tamen ideo ineptiorem illam nuncupaverim partitionem, quam nonnulli viri docti inter duas hasce fecerunt Eloquentiae species. In Eloquentia quippe, sensu generali sumta, *Inventio*, *Dispositio* et *Elocutio*, quales Rhetoribus audiunt, difficilius separantur, et, si accuratius loquimur, unam tantum prioremque et quasi interiorem illius partem sive speciem constituunt. Nihil autem obstat, quo minus *Pronuntiationem sive Actionem*, seu (ut hodie ajunt) declamandi rationem, alteram, a priori illa distinctam eamque exteriorem, i. e. sub oculos atque aures magis cadentem, Eloquentiae speciem nominemus. Nonne enim quispiam in scribendo sive componendo, hoc est, in *inveniundo*, *disponendo* et *eloquendo*, disertissimus esse potest, qui tamen, propter corporis quoddam vitium, ea, quae elegantissime composuerit, neququam ore rotundo et suavi possit efferre, quique idcirco in Actione nihil excellat? Non eandem orationem alter scribere, alter pronuntiare et agere potest? — *Actionem*, inquam. Hac enim voce a CICERONE Eloquentia illa exterior, (*Pronuntiationem* intelligo et gestuum moderationem) designatur. *Agere* TULLIO, nec non summo illi apud Romanos dicendi magistro, MARCO FABIO QUINCTILIANO, qui hoc etiam *facere* nominat, est cum gestibus pronuntiare, sive quod hodie usitatius *declamare* seu *recitare* appellamus; unde in recentioribus Europae plebisque linguis Histriones, sive ii, qui in scena declamant, *Actores* vocantur. Cui equidem *Actionis* seu *Pronuntiationis* vocabulo non male, ut spero, *Orationis* nomen opposuerim. Etsi enim Latine *Oratio*, sensu latissimo accepta, quidquid dicitur significat, et (quandoquidem quod dicitur, hoc idem pronuntiat) *Pronuntiationem* complecti debet, sensu tamen arctiori, et ubi eam ab Actione sive Pronuntiatione separamus, haud raro de *Elocutione*, seu de Stilo et dictione (latissime sumtis) usurpatur, i. e. de universa ratione, qua, quae a nobis, ut Veteres ajunt, primum *inventae* atque *dispositae* sunt, ea verbis deinde exprimamus et quasi vocabulorum induamus vestitu.

Haec paucula habui, quae praedicerem. Rursus ad ipsam properemus Orationis materiam.

Primum carptim quaedam attingamus de Eloquentiae exterioris et interioris

A a

consensu, quod ad ipsas attinet Oratoris et Declamatoris, uti vulgo dicuntur, personas. Quod instituenti monendum mihi in limine videtur, unicuique Pronuntiatori (*) sive Actori suam esse, a caeteris distinctam vocem vocisque moderandae rationem, quemadmodum cuique Oratori, sive, ut planius dicam, Auctori seu Scriptori, suum peculiarem Stilum. Aera tinnitu, homines sonis dignoscimus, inquit QUINCTILIANUS, et licet vox humana, e tribus constans sonis, inflexo, acuto, gravi, haud multas; quae numerentur, contineat species, ita ut sit v. c. vel candida, vel fusca, vel plena, vel exilis, vel lenis, vel aspera, vel contracta, vel fusa, vel clara, vel obtusa, et quae id genus alia sint, hae tamen species apud singulos homines mirum in modum distinctae sunt similesque humanae faciei differentiis, quae, etsi perpaucis ex partibus constat, infinitam tamen habet varietatem. Quae autem hic de voce dicta sunt, Auditores, eadem valent de toto corporis habitu, statu, incessu, motu. Nonne enim et haec apud diversos diversa? Ne multus sim: alia alius vox, alius in alio vultus et gestuum moderatio; alia apud alium Oratio siue stilus, alia apud alium Actio. — Neque necesse est, aliam alia Actionem propterea pejorem esse. Utcunque enim variant, aequae laudabiles esse possunt, laudandae vero in dispari genere, non secus v. c. ac Poetae et Pictores, qui, uti CICERO dicit, in canendo saepe et pingendo dissimillimi sunt inter se, quamvis nihilominus par paene laus in illa dissimilitudine iis tribuatur.

Cui bono vero hae tritae observationes, quispiam vestrum, Auditores, fortasse rogaverit? Ut inde, respondeo, hoc sequi colligatis, quam ridiculos tales sese praebeant, qui in agendo, i. e. recitando, non ad boni cujusdam Declamatoris exemplum aliquantulum et quatenus naturalis ipsorum ratio id ferat, conformare sese studeant, (quod laudandum profecto) sed qui naturam quasi furca expellentes, omnem istius hominis, quem tanquam exemplar sibi proposuerint, vultum, voces atque motus servili prorsus imitatione effingere et ad unguem usque ejus in pronuntiando personam moresque induere conentur. Quod equidem imitatorum pecus non homines, sed simias agere dixerim, quamque rem appellarim dignissimam, quae non minus, quam si alius alius Stilum perfecta plane similitudine assequi velit, ab omnibus, qui emunctae sint naris,

(*) His vocabulis *Pronuntiator*, *Declamator*, *Recitator*, *Actor* etc., perspicuitatis causa uti mihi liceat, etiamsi affirmare non ausim, ea hac significatione a Veteribus semper usurpata fuisse.

exsibiletur. Etenim quis, quaeso, Declamatorem toleret, qui, jam a puero, voce peracuta et aëra secanti instructus, illecebris vero vocis cujusdam fuscae et gravioris, quam in alio admiratus fuerit, irretitus, fauces strangulet, ut e gutture imos illos eruat sonos, quos ei denegaverit natura? Aut e diverso talem minus ineptum vocaveritis, qui, voce praeditus depressa atque humilissima eam in altissimos et acutissimos intendere atque adeo torquere conetur sonos, ne dicam clamores, et tam elatis uti velit modis, quibus, inquit FABIUS, vox fere runpi periclitetur? Ut tandem finiam, in Actione pariter atque in Stilo aureum sit nobis praeceptum: naturae tuae convenienter agito!

Eandem, ut pergamus, Auditores, rationem Actionis atque Orationis in hac re conspiciatis, quod ad utramque habilitas quaedam requiritur naturalis, quae tamen haud parum arte et disciplina augeri, quid? cujus vel vicem ars aliquam partem obire potest. Reperiuntur profecto stipitibus similiores quam hominibus, qui tam hebeti sint ingenio et obtuso, qui tam bardi sint, tam duri ad discendum, ut nullam unquam Stili bonitatem, quantulamcunque, assequi possint. Sic quod ad Pronuntiationem attinet, qui fauces habet, aut tumentes, aut rasas, aut convulsas (ut QUINCTILIANO dicuntur) fractisque organis similes, cui vox est aut pusilla, aut dura, aut rigida, aut praepinguis, qui ora gerit deformitate turpissima, oculos distortos, truncum corporis vel plane incurvum vel maxime gibbum, nae ille nunquam, certe difficillime, Actor existiturus est, omnibus numeris absolutus. — Quin corporis adeo vitiosa atque rebellis natura esse potest, quae nulla omnino arte edometur. — Numquid enim putatis, Auditores, surdo-mutos, imo vel tales, qui quam optime a nostratibus euryotis instituti sint, bonos unquam fieri posse Actores, i. e. Pronuntiatores sive Declamatores? — Saltatores, sive qui a recentioribus Pantomimi vocantur, eos posse fieri, facile crediderim. In mutis, inquit FABIUS, pro sermone non manus sunt solum, sed vultus, sed nutus. Atqui an unquam in aliquo numero erunt pronuntiantes? Ah miseris illos surdo-mutos, qui quos articulatos sonos, (litteras volo atque syllabas) infinito emittere addidicerint labore, hos non nisi horrendo e faucibus protrudere queant mugitu ululatuque, qui per aures strideat easque nobis infringat atque divellat! — In hoc igitur non contumaciter cum QUINCTILIANO consentimus, in faciendo sive in pronuntiando, aequae atque in scribendo, primas naturae esse tribuendas, sed (ut ejusdem Rhetoris utar verbis) illi persuasione sua fruantur, qui hominibus, ut sint egregii Oratores et Declamatores; satis putant nasci. Quae humus optimas producat fruges,

non tantum suapte natura pinguis sit et fertilis, sed insuper laborari, aratro verti atque seminibus spargi debet. Ecquidnam eum praeclarum unquam Scriptorem fore credideritis, qui, etiamsi diviniore fere ingenii facultatibus, v. c. acumine intelligendi raro, iudicii subacti acritate, vivida phantasia, facili memoria eademque prompta atque tenaci praeditus sit, nulla tamen disciplina has naturae dotes excoluerit, Rhetorum scholas non frequentaverit, artem grammaticam nunquam didicerit, largam verborum suppellectilem et dicendi quasi silvam sibi non comparaverit, pulchritudinis sensum ad optimorum Poëtarum atque Oratorum lumina non accenderit, elocutionem sexcenties sub limam non revocaverit, aut ejus luxuriam stilo saepe vertendo non depaverit, autumatisne, inquam, ejusmodi hominem, ingenio praeclarum, arte vero rudem, Orationis suae elegantiam quemlibet lectorem, politissimum adeo, captaturum esse? — Nonne, uti CICERO dixit, vel perillustri naturae accedat necesse est ratio quaedam conformatioque doctrinae? Quod autem in Scriptore, qui ad summam perveniat laudem, urgentis est necessitatis, idemne illud in Pronuntiatore nullius erit momenti? Immo et apud hunc ars cum natura amice conspiret. Artis erit naturam expolire, illustrare, vocis v. c. bona augere atque conservare, quae obscurant Pronuntiationem discutere, sumere vero, inquit TULLIUS, quae eminentia sunt et prompta, quaeque insint Actioni vitia, quantum possit, corrigere — Quid autem valeant ars et exercitatio ad vitia ejusmodi naturalia vel emendanda, vel interdum extirpanda et funditus tollenda, nonne DEMOSTHENIS exemplo luculentissime patet? Qui vir summus, uti notissimum, cum animam sive spiritum haberet angustiore, cum ne primam quidem literam ipsius artis, cui studeret, recte posset pronuntiare, cum facilius concionum rumore exturbaretur atque clamoribus, cum humeros interdum jactaret, maxima contentione incredibilibusque artificiis haec naturae vitia ita correxit, ut, qui primus a populo Atheniensi explosus fuisset, nunc omnium omnino admirationibus plausibusque ad coelum extolleretur. Haec, haec, inquam, ille fecit DEMOSTHENES, quem eundem manu sua THUCYDIDIS libros de bello Peloponnesiaco octies descripsisse perhibent, quo melius dictionis Thucydideae vim atque nervos sibi in succum et sanguinem converteret. O nos recentioris aevi Pygmaeos, qui cum gigantibus illis Graecae Romanaeque Antiquitatis conferre nos audeamus! —

Ex iis autem, quae hic dixi, Auditores, nemo non videat, quid exercitationis requiratur, si quid probabiliter declamare velimus. Quotus enim quisque

est (nam libet rem exemplo illustrare, quod simul orationis ariditati flores aliquos aspergat) quotus enim quisque est, qui, nulla praeparatus disciplina, sequentes ex *VIRGILII Georgicis* recte pronuntiet versus, in quibus cumulatissimus ille laudibus scribendi artifex *ORPHEA* canit, cum *EURYDICE* sua ex inferis redeuntem, verum, animo victum, carissimam illam conjugem denuo amittentem. Neque enim inscii estis, Auditores, hanc dixisse *PLUTONEM ORPHEO* conditionem, ne in *EURYDIGEN*, quae pone sequeretur, oculos ante converteret, quam ambo in superam lucem rediissent; qua ab amantissimo Poëta violata lege, *EURYDICE*, proh dolor, Taenarias in fauces iterum detrusa fuit.

Jamque pedem referens, casus evaserat omnes,
 Redditaque *EURYDICE* superas veniebat ad auras,
 Pone sequens — (namque hanc dederat *PROSERPINA* legem),
 Cum subita incautum dementia cepit amantem,
 Ignoscenda quidem, scirent si ignoscere Manes. —
 Restitit, — *EURYDIGEN*que suam, jam luce sub ipsa,
 Immemor, heu! victusque animi, respexit. — Ibi omnis
 Effusus labor, atque immitis rupta Tyranni
 Foedera, terque fragor stagnis auditus Avernis. —
 Illa, quis et me, inquit, miseram, et te perdidit, *ORPHEU*!
 Quis tantus furor? En iterum crudelia retro
 Fata vocant, conditque natantia lumina somnus!
 Jamque vale! feror, ingenti circumdata nocte,
 Invalidasque tibi tendens, heu non tua, palmas!

Ecquis, quaeso, hosce versus bene, i. e. sexcenties melius, quam ego hic quidem feci, pronuntiet, nisi singulorum vocabulorum sensum atque vim antea ponderaverit, nisi animo cernat vividisque coloribus sibi depingat infelix illud par amantium, citato gressu in lucem properans, *ORPHEA*, eheu, ocus quam fas sit, respicientem, Avernum, horrendo fragore contremiscentem, *EURYDIGEN* flentem, manus frustra tendentem, desperantem, atque tandem aeternas in tenebras de integro evanescentem? — Quamobrem ne reprehendatis me, Auditores, qui interdum his illisve discipulis subirascar, sine ulla praevia exercitatione manibusque quasi illotis ad declamandum hujus illiusve aut Oratoris aut Poëtae locum illustriorem festinantibus, et nonnunquam audacius id sibi recitandum sumentibus, quod antea ne legerint quidem,

nedum perlegerint atque ediderint. Nec an jure nobis inde colligere licet, summum Actorem virum esse debere, ipsum non mediocri ingenii acumine praeditum, ita, ut, etiamsi ipse neque poetae neque oratoris laudibus floreat, sensu tamen poetico et oratorio non plane sit destitutus? Quae res mihi in causa esse videtur, cur, teste jam CICERONE, clarorum Histriionum numerus ex omni temporum memoria tam fuerit exiguus. Multi inter hos scilicet Clamatores, pauci Declamatores exstiterunt. Nolite enim putare, Auditores, vocem maximam et quasi STENTORIS, quae dicitur, fauces immanes, latera robustiora, totiusque corporis gladiatoriam illam firmitatem, quae a TULLIO in Philip- pici MARCO ANTONIO tribuebatur, ad bene pronuntiandum sufficere! Accedat ingenium perspicax, accedat intimus animi sensus et pulchri amor, accedat memoria, accedant quotidie repetitae exercitationes, accedant — quid? primas teneant haec et centum alia. Ecquis, quaeso, SHAKESPEARII, VONDELII, RACINII, SCHILLERI aliorumque versus tragicos bene pronuntiaturus est, qui divinius illos ingenii viros non penitus intellexerit? Quae intelligentia, quam paucis sit data, non est, quod longis verborum ambagibus persequi conemur.

Reapse docemur, Auditores, et ab omnibus praecipitur Rhetorices magistris, ut, dicturi, semper nobiscum reputemus, qui simus, qui dicamus; quamobrem pro vario atque diverso Oratorum genere non minus varia et diversa scribendi sit ratio. Quis enim asserendum sibi sumserit, Oratori sacro, sublimiores tractanti scriptorum divinorum locos, eodem scriptorio calamo utendum esse, quem nonnunquam causarum adhibeat Patronus, cum in re humillima de hoc illove stillicidio v. c. versatur? Aut quis in dicendi genere deliberativo, quod vocant, ubique dictionem amet, grandi et ornatae voci Poetae tragici simillimam? Ut paucis rem absolverim, alia atque alia Oratoris sit Elocutio sive Stilus in demonstrativis, deliberativis et judicialibus, alia denique in Oratione soluta, alia in ea, quae Poeseos numeris atque vinculis ligata est. Hoc autem praeceptum, Auditores, quod ad dicendum, i. e. scribendum seu componendum, maximam sine dubio obtinet partem, nonne idem plurimum habeat efficaciae ad agendum, id est, ad pronuntiandum seu recitandum? Imo vero, pro diversa Oratoris persona, quam sustinet Declamator, diversa sit illius in pronuntiando gestibusque moderandis ratio. Orator v. c. sacer in actione sua sit gravior, modestior,

severior. Ne affectuum turbine abripi patiat; ne immodicae frena laxet concitatiōni; ne manuum artificia, ne digitorum persequatur argutias, ne crebriori utatur gestu. Quemadmodum in ejus Stilo, sic in ejus Pronuntiatiōne ardeant, ferveant quidem multa, sed ita, ut ardor gravitate temperetur et pia quadam verecundia. Quae non minus Oratori erunt observanda, qui apud tribunalia dicat, etiamsi forte huic incitatus interdum simulque asperius et contractius pronuntiandi genus concedamus, neque semper ille; tum in dicendo, tum in faciendo, (uti hoc a FABIO nonnunquam vocatur) i. e. declamando, ejusdem adstrictus sit legibus gravitatis, quam inter Praeconis Divini virtutes palmariam et omnium caeterarum propemodum caput judicaverim. Uterque vero, et Divini verbi Minister, et causarum Patronus, quibus plerosque reliquos addatis Oratores, quidquid nimis scenicum est, respuant. Non Comoedum te esse, sed Oratorem volo, inquit QUINCTILIANS; neque minus egregie CICERO distinxit inter Oratores, quos nempe ipsos veritatis actores, et Histriones, quos ejusdem veritatis tantum imitatores appellaret. — Sicut igitur a magnifica et splendida Poëtarum tragicorum elocutione imitanda sese abstineat ille, qui Prosa oratione aliquid conscribat, ita longe alia sit agendi ratio in Theatris, quam in suggestibus Oratoriis. Histrioni seu Scenico v. c. licuerit et satagere nonnunquam, et ambulare, et procurrere, et resilire, et in acutissimos erumpere sonos, et quasi furere atque bacchari, haecine vero Auditores, in eo, qui coram iudice dicit, aut qui orationem edit sacram, jure non reprehenditis? Sine dubio! Quo facilius mihi TULLIUS rabulam quemdam de foro, satis mobilem et inter disputandum hic illic discurrentem, subridens fertur rogasse, quot millia passuum declamasset. — Cui dicto non dissimile est illud a CAJO JULIO, cum ex CURIONE, qui, causam agens, toto corpore in utramque partem vacillaret, ironice quaereret, num e lintre (i. e. navicula) loqueretur. Satis ardua autem quaestio est, quoad nobis Oratoribus, sive, ut generalius loquar, quantum seu quatenus nobis, extra scenam recitantibus, concessum sit Histriones in agendo imitari; namque et Oratorem horum ad exemplum aliquantulum componere se posse, et ex re scenica contemplanda, aequae atque ex Poëtis tragicis et comicis legendis, fructum qualemcumque in eum redundaturum esse, quis vestrum non viderit? Et quis inter vos CICERONIS non meminerit, ROSCII, qui Scenicus tunc temporis clamores, uti Veteres dicebant, *Romae* faciebat, (*far furore* Itali recentiores hoc vocant) ROSCII, inquam, artificia plus semel

futuro Oratori imitanda proponentis, ejusque viri, ipsi amicissimi; exemplo, tum ad Orationem, tum vel maxime ad Actionem, interdum sese tentis? — In qua disquisitione mihi accuratius distinguendum videtur inter diversi generis Oratores. Nimirum et hic res in Actione perinde est ut in Stilo. Sicuti enim Stili sive Compositionis quoddam est genus insigne et florens, pictum et expolitum, quod CICERO vocat, in quo omnes, inquit, verborum, omnes sententiarum illigantur lepores, et quod, dum magis voluptati servit quam veritati, praeceptis illis Stili severioribus non tenetur, sic aliquoties etiam reperitur Actio, quae ipsius recitationis tantummodo et aurium mulcendarum causa instituat, quaeque et commotior sit et propius ad scenicum recitandi genus accedat, quae gravioris in faciendo, i. e. pronuntiando, Oratoris ratio. Huc referatis, si extra scenam versus quosdam ex hac illave tragoedia declamamus, aut fabulam aliquam Romanensem, metro ligatam, cujusmodi sunt v. c. complures SCHILLERI, GOETHI, BILDERDIJKII aliorumque. Quanto magis Scenicis esse nobis licebit, tali occasione agentibus, quam si aut verba faciemus pro sacris rostris, aut causam aliquam forensem, aut disceptationem quamdam de republica moderanda pronuntiabimus! Atqui tamen vel in hoc liberaliori (quod sic appellem) et laxiori agendi genere ea fugiamus, quae soli scenae accommodata sunt, v. c. fictas effundere lacrymas, in genua procumbere, frontem percutere, pectus ferire, caput, ut FAUUS inquit, furiosi instar rotare, comam evellere, pedibus supplodere, et quae id genus in scenis agantur alia. — Imo, quidquid declinemus et quovis hoc fiat loco, cautio sit nobis, ne, dum animi sensus affectusque vehementiores exprimere velimus, hujusmodi vultus exhibeamus distortionem, boantes ejusmodi ejaculemur clamores ululatusque, corporis motus ostentemus tam difformes, quibus infantulis muliereulisque pavor, caeteris vero spectatoribus risus moveatur, quaeque magis ebriosi cujusdam commissatoris, quam sana mente viri esse videantur. Quae in Histrione, scenae praestigiis circumdato, ludoque tragico circa eum fervente, si vix aut ne vix quidem tolerentur, in Pronuntiatore, quem ne umbra fere illarum praestigiarum adjuvet, summo jure vituperanda esse, quisquamne inficias eat?

Haec autem, quae leviter adumbravi, Auditores, satis sint de Eloquentiae exterioris et interioris consensu, quod ad ipsorum, qui dicunt et agunt, i. c.

pronuntiant, personas, quas vocant, attinet. Prolatis hac in parte a me non pauca addi possent, nam v. c. nihildum, ne verbum quidem, de Horatiana illa dixi regula: si vis me flere, dolendum est primum ipsi tibi, quae communiter et in Auctore vera est et in Actore. Cui consentiens CICERONIS est locus, docentis: « fieri non posse, ut oderint, ut invideant, ut pertimescant, ut ad fletum misericordiamque deducantur ii, qui audiunt, nisi omnes illi motus in ipso Oratore impressi atque iniusti videbuntur. »

Eo magis igitur, Auditores, in Pronuntiatione non secus atque in Stilo per nobis placebit quidquid non falsa simulatione effictum, sed ex ipsa natura arreptum, expressum, haustum erit, cum in ambobus e diverso ea perhorrescemus, quae non vera animorum inflammatione, uti TULLIUS dixit, existunt, nihilque in se habent, quod imo ex pectore emanatum sit. Pectus est quod disertos, pectus est idem, quod egregie declamantes facit. Ut quisque maxime commotus erit ipse, ita facillime alios movebit. Ecquid novistis fabulam illam sive historiolam, ab AULO GELLIO nobis servatam, de veteri quodam Graeco Histrione, POLO nominato? Qui in tragoedia SOPHOCLIS *Electra*, ELECTRAE personam agens manibusque urnam tenens, qua dilectissimi fratris ORESTIS ossa contineri dicebantur, adeo voce, vultu, motu, collacrymatione denique miserabilis fuit, ut omnibus spectatoribus fletum excuteret atque singultus. Quid mirum? Infelix iste pater, aliquot diebus ante, morte filium amiserat carissimum, cujus urnam, ac si ORESTIS reliquiae essent, gestans, ELECTRAEQUE quasi dolorem referens, suos ipsius tristissimos sensus, suum ipsius acerbissimum luctum exprimebat.

Satis superque audivimus, Auditores, quippe multorum Rhetorum vocibus pervulgatum est; compositionem sive Orationem, perfecta quae sit, 1) emendatam esse debere seu puram, 2) dilucidam seu planam et perspicuam, 3) atque pulchram denique sive ornatam, qua postrema virtute habilitas, quae dicitur, Stili continetur. Ad Orationis autem munditiem, quod profecto neminem vestrum fugit, postulatur, ut v. c. leges ne infringantur Grammaticae, ut vocabulorum servetur integritas, neve haec aliqua sua parte fraudentur, aliis verbis, ut ne Stilus metaplasms scateat, qui tantummodo aut orationi, numeris adstrictae atque devinctae, aut sermonis velocitati familiaris dandi sint; ut nulla locutione insolenter nova, nulla obsoleta,

aut spuria, aut hybrida, aut barbara id quod scribamus commaculetur; ut vocabula expungamus, a vulgari genere Orationis et a consuetudine communis sensus abhorrentia et duntaxat cuidam provinciae, vel urbi, vel illi denique soli, qui ea adhibet, propria; atque quae plurima id genus alia sunt. Elocutionis sive Stili promovetur perspicuitas vocabulorum delectu, quae ab unoquoque intelligantur, periodorum structura facili et nusquam perplexa, nexu nervisque et brevitate in iis servandis, ne de pluribus hujuscemodi aliis Stili loquamur dotibus cautionibusque, simulque ut ipsarum taceamus perspicuitatem idearum, cunctae reliquae perspicuitatis fundamentum. Quod Orationis spectat elegantiam, ad hanc nobis opus esse novistis, ut emendate non tantum et dilucide, verum et graviter et suaviter scribamus, quam in rem tum apte cadens numerosaque membrorum in periodis dispositio, tum lumina, quae dicuntur, verborum et sententiarum, tum translationum lepores innumerae alia inserviunt.

Ecce, Auditores, haec trita sunt et sexcenties dicta, sed videatis, quaeso, quam mirifice cuncta haec et singula praecipua etiam in Pronuntiationem quadrent. Minoris enim in Actione, quam in Stilo illustramentum ducetis, ut sit emendata, dilucida, pulchra? Nonne aequè pertinet ad Pronuntiationis atque ad Elocutionis castitatem, ut nullam oleat peregrinam insolentiam, nulla in ea ut resonet rusticitas? Quod enim Cicerò in oratione pro Archia narrat, METELLUM RIVM vel exteris Poëtis, pingue quoddam sonantibus et peregrinum, aures dedidisse, modo suae laudes ab illis celebrarentur, id cuique profecto non placbit. Quis in Declamatorem stomachosior non sit, qui in Belgicis recitandis versibus non ad pronuntiandi usum, inter cultiores et urbanos patriae incolas receptum, sese conformet, sed dialecto utatur, qua Amstelodami v. c. ancillulae famulive in plateis uti solent? Quis Pronuntiationem habeat probabilem, vocabula (qua in re, festinationis gratia, in sermone quotidiano et domestico connivetur) curtantem, eaque subinde suis literis, syllabis adeo, fraudantem? Quis, inquit TULLIUS, literas putidius exprimi velit, aut verba exiliter animata exire, aut inflata et anhelata gravius? Num quis obsoletam amet Actionem et barbaram, qui Stilum odio habeat, hisce vitiis inquinatum et turpiter deformem? — Neque minus deinde ad perspicuitatem concordant Orationis atque Actionis praecipua. Elocutionis sive Compositionis caput sit dilucide scribere, Pronuntiationis caput est dilucide agere, imo, quod

QUINTILIANUS docet, non satis esse, ut Scriptor intelligatur, sed efficere eum debere, ut prorsus non intelligi nequeat, hoc idem nihilo minoris est momenti in arte pronuntiandi. Et qui pronuntiat, is primum curet, ut ab omnibus audiatur, ut Pronuntiatio sit distincta, neve nimia volubilitate cuncta confundantur, e contrario, ut, quae efferri debebunt verba, tota ex ore exierint, — quod os planum sive explanatum habere Veteres appellarunt. — Ne tamen idcirco habetote, Auditores, singulas audientibus literas imputandas ac veluti annumerandas esse! Etenim hoc et molestum est et odiosum, idemque pronuntiandi genus affectatum omnemque suavitatem auferens, potissimum quando, ut in vernacula, pro pudor, nimio frequentius quam ut par sit, usurpari solet, hujusmodi separantur atque divelluntur literae, quae coalescere debeant unoque juncto sono sint pronuntiandae, quales sunt v. c. *ng*, *nk* aliaeque apud nos Belgas complures. Quo referatis illud praeclare a QUINTILIANO dictum, ubi ait, distinguendi virtutem magnum Pronuntiatiōnis esse illustramentum, distinguenda vero ea nobis esse, quae distingui debeant.

Haec hactenus de perspicuitate et castitate cum Orationis, tum Actionis; quas nisi magnas jam fatear esse partes, amensim, sunt tamen, multo majoris momenti aliae. Etenim, Auditores, aperte dicere et emendate approbationes moveat, admirationes, uti CICERO inquit, clamores, plausus nondum movebit. Nae, ut in Oratore tota exhorrescat concio, ut, stupore percussa, agentem intueatur, ut in iis quae dicat, exclament omnes, ut eum quasi Deum inter homines habeant, ad haec, in Actione non secus atque in Oratione, pulchritudo, concinnitas, illuminatus dicendi et pronuntiandi modus, uno verbo ornatus, qui a CICERONE vocatur, requiruntur. Huic autem ornatui naturam suffragari debere voce magna, splendida, facili, beata, clara, crystallina, canora, aëra secanti auribusque sedenti, quid est, quod commemoremus? Artis vero erit et disciplinae his naturae bonis (quibus caeteri qui sint corporis habitus et motus probabiles addantur) hunc in modum uti, quo in agendo et varietatem assequamur, et aequalitatem, et habilitatem, quae gravitatem similesque dotes complectatur. Harum enim virtutum corona Actionem non minus quam Elocutionem illustrat. — Varietatem primum volo. Nonne enim, quemadmodum ars variandi Stilum lectoribus multum affert delectamenti, sic ars variandae vocis cum gratiam praebet atque renovat audientium aures, tum

dicentem ipsum operae mutatione recreat? Qui vero omnia, uti innuit FABIVS, una spiritus ac soni intentione pronuntiabit, is profecto aut somnum pariet, aut satietatem, ne fastidium dixerim et nauseam. Quorsum etiam spectat, quod praecipit CICERO, ut admiratio et summa laus in dicendo umbram habeat aliquam atque recessum, quo magis id, quod erit illuminatum, exstare atque eminere videatur. Idemne, quaeso, minus proficiet ad facultatem pronuntiandi, quam ad Elocutionem? Quid causae sit, cur negeamus? Neque non, testante eodem TULLIO, hoc optime perspexisse visus est ille supra memoratus ROSCIUS, omnium sui temporis artificum *Romae*, multo laudatissimus, et ipse, *Lutetiae Parisiorum*, cum essem, plus semel admiratus fui in celebrato TALMA, qui Histriionum Franco-Gallorum facile princeps et erat et habebatur. Ne proinde, uti QUINCTILIANUS significat, omnia aut clamose dicamus, aut intra loquendi modum quotidianum. In primis etiam illud vitemus cantandi vitium, quod ingratius dicam an foedius? Etiam si enim neutiquam negamus, (quod et ipse CICERO affirmavit) in Oratione, sive planius ut loquar, in Pronuntiatione, aliquem cantum esse obscuriorem, caveamus tamen, ne obscurior ille cantus, qui in versibus recitandis tragicis et orationibus gravioribus hic illic aures permulserit, in canticum prorsus deflectat, neve, imo, cum in minutis apud tribunalia causis versemur, disputatiunculas nostras voce tam flebili recitemus, ac si lugubres ejulemus naenias sive psalmodias in pompa quapiam funebri. —

Quamquam igitur, Auditores, uti in Actione, ita in Oratione, varietati magnas tribuimus partes, haec tamen varietas eo usque extendenda non est, ut aequalitatem prorsus negligamus, quae in ipsa illa varia et multiplici, tum scribendi, tum agendi ratione, semper dominetur, necesse est cujusque ex legibus v. c. Pronuntiatio imparibus sonis atque spatiis subsultare non debet, neque aut tardior esse, aut ocior, quam fas sit. Admiramur v. c. in SALLUSTIO, Historico Romano, immortalem Stili velocitatem (sic FABIVS), nimis raptim vero scribere et incisim, sicuti quorundam recentiorum Franco-Gallorum est vitium, habet quod lectorem fatiget, praeproperaeque finitimum est satietati. Similiter laudandus nobis erit Pronuntiator, cujus neque nimia tarditas segnitie animos solvat, neque in agendo immodica volubilitas cuncta ita confundat, omnis ut pereat distinctio et gravis affectus. Promptum sit os, inquebant Veteres, non praeceps, moderatum, non lentum! —

Quod ad suavitatem attinet, Auditores, haec pariter Pronuntiantem illustrat ac Scribentem seu Componentem, imo, ut accuratius cum TULLIO loquar, tota propemodum ex ore exit, tota fere est Pronuntiationis. Longe enim hoc a nobis absit, ut putemus, Oratori satis esse ferire aures easque percutere: Minime gentium! Sunt hae, quarum iudicium, teste CICERONE, superbissimum est, etiam oblectandae et mulcendae. Quamobrem apud Romanos ENNIUS in CÆTHEGO laudavit, quod suaviloquenti fuisset ore, neque minus in CATULO jucunda celebrabatur litterarum appellatio. Justo equidem titulo! Nonne enim pessima res est, (quod CICERO in nonnullis suae aetatis oratoribus aegerime tulit) si nequaquam loqui, sed canum instar latrare videmur? Attamen quis vestrum simul sibi persuasum non habebit, cautionem nostram esse, ne, dum suaves esse velimus, affectati fiamus? Nimis frequens vitium et pervagatum, quod incertum habeo, magis ridiculum sit an foedum ac turpe! Equidem pronuntiandi multo malim quandam rusticitatem vocemque agrestem, dummodo naturalis sit, quam putidas hasce elegantias falsamque suaviloquentiae imitationem. Hoc autem non tantum monitum esse velim de litterarum appellandarum et pronuntiandarum ratione, sed de omni vocis et gestuum moderamine. Similiter ac quisque intelligens dicendi existimator Stilum oderit fucatum, mendacibus pictum coloribus, atque a naturali remotum simplicitate, sic idem pronuntiandi rationem respuet nauseabundus, e longinquo quaesitam, et ultra quam decet artificiosam. Color, tum in Elocutione, tum in Pronuntiatione, sit genuinus atque sincerus. Ficti vel candoris vel ruboris inedicamenta (sic CICERO) repellantur. Neque Oratio, neque Declamatio decoctam prae se ferant speciem nimisque conditam. Ne igitur in voce susurrum muliebrem aut mollitiem aucupemur effeminatam, ne vultuosi, quod FABIVS vocat, simus, ne in gestibus digitorum persequamur argutias, ita ut, quae dicamus, semper manu quasi in aëre depingere, et, Saltatorum sive Pantomimorum instar, digitis omnia exprimere velimus. Verbo, ut quae supra dixi repetam, naturae, arte tantummodo subactae atque politae, semper convenienter et congruenter agamus!

Magnopere porro Pronuntiationis sive Actionis adauget pulcritudinem, ut, dum subinde variet, in hac varietate ad Stili sit apta speciem, cui accommodetur, id est: ut modo fere intra domestici sermonis limites

consistat, modo caput in altum extollens, tonet, fulminet, tempestatisque veluti cursu atque sonitu feratur. Quod cum hic memoramus, eo ipso ducimur ad tripartitam illam Veteribusque celebratissimam Stilorum sive dicendi generum divisionem, secundum quam Oratio est aut simplex sive tenuis, humilis, subtilis — aut ampla, copiosa, gravis, sublimis — aut inter haec duo extrema haesitans, media, mediocris, sive temperata. Tenetis autem omnes, Auditores, quam egregie diversorum horum generum indolem descriperint, ne dicam depinxerint, prisci illi viri, CICERO in primis, et QUINCTILIANUS. — Quotus enim quisque vestrum ignorat, Stilum, quem tenuem diximus, a CICERONE nonnullis comparari mulieribus, inornatis his quidem, neque margaritis et calamistratis capillis gloriantibus, sed in quibus ipsa illa ornatus absentia, modo elegantia remanserit et mundities, habet aliquid quod delectet, quod deceat, quod incompta placeat venustate? QUINCTILIANUS autem, uti novistis, grande, grave, sive vehemens et sublime dicendi genus amnem appellat, qui saxa devolvat, qui pontem indignetur, qui ripas sibi ipse faciat, qui multus et torrens omnes, vel contra nitentes, feret coegetque ire, qua rapiat. — Quod denique ad temperatum attinet Orationis sive dicendi genus, illud, ut Veteres declarabant, quoddam est interjectum intermedium, nec acumine posteriorum, nec fulmine utens priorum, ita ut, cum amborum sit vicinum, utriusque sit particeps, et uno, qui dicitur, tenore in dicendo fluat. Haec autem Veteribus usitatissima partitio, cum tribus Oratoris officiis cohaerens, ut persuadeat, ut delectet, ut flectat, et in ipsius Eloquentiae natura fundamentum habet, et ad hunc usque diem variis dicendi generibus applicari potest. Etiam si enim complures aliae a Rhetoribus enumerantur Stili divisiones, secundum quas est vel aridus sive siccus, vel floridus, vel fervidus, vel concitatus, vel periodicus, vel incisus, vel jocosus etc. haec omnes tamen species in triplicem illam partitionem, tanquam aliquot rivuli in unum ejusdem fluminis alveum, sese exonerant, seu potius non nisi trium quasi colorum principalium adumbrationes vocandae sunt.

Videatis autem velim, Auditores, quam mirus hic obtineat consensus Pronuntiationem inter et Orationem! Num quid enim similiter omnem Pronuntiationem, sive Actionem, imo, si hanc per se et ab Oratione separatam consideramus, summo jure tripartitam dicere non possumus, ita ut, in universum, haec sit summissa atque tenuis, illic vehemens, gravisque, alio loco inter has ambas interiacens, mediocris et temperata? Quae enim plura ab his delapsa sunt genera,

lene, asperum, contractum, diffusum, continente spiritu intermissum, fractum, scissum, flexo sono attenuatum; inflatum similiaque, quae a CICERONE enumerantur, haec tria illa quodammodo tantum variant. Verum enim vero, ut ad Actionis, quae dicitur, habilitatem, de qua nobis sermo erat, redeamus, quis non videt, quanti intersit boni Pronuntiatoris ante inquirere, quam declamet; ad quodnam trium horum generum Actio in hac illave Oratione ejusque partibus pronuntiandis referenda esse videatur? Etenim hoc propemodum *Inventionem* appellaverim et *Dispositionem* in arte pronuntiandi, neque non hac in re Musici nobis imitandi sunt, qui libellis musicis inscribere solent, quos numeros et modos; vel flebiles, vel laetos, vel graves, vel jocosos, vel lenes, vel concitados, vel complures alios; aut in canendo observare debeant, aut in fidibus tractandis; quod vocabulis; ex Italorum lingua desumptis, cujusmodi sunt *adagio*, *allegro*, *maestoso* caeteraque similia, indicare ipsis mos est. Non secus enim Orator ad marginem orationis vel carminis sibi annotet, quid submissius, quid fortius, quid gravius, quid levius, quid severius, quid hilarius, quid negligentius et incomptius, quid ornatius denique et elegantius sit pronuntiandum. In quibus omnibus anquirendis, Auditores, quaevis Actio (ut terque quaterque hoc moneam) ad naturam revocanda est. Nimirum; cum ex gr. aut aliquam CICERONIS orationem, aut (ut ad leviora, nec tamen eo faciliora descendamus) quampiam narratiunculam, hanc illamve fabulam Milesiam sive Romanensem, poetice numeris vinctam, in qua plures inducuntur homines loquentes; recitare volumus, nosmet ipsi rogare debemus; qua ratione CICERO hanc pronuntiasset orationem; quomodo in vita communi; ubi revera res, qualis in illa narratur historiola, accidisset, hanc cum aliis communicarem, quatenam verba homines illi ficti ederent; quibus uterentur vocibus, quo vultu, quibus gestibus. In hoc; a natura, ut ita dicam, posito nobis fundamento; artis aedificium deinde exstruendum est, atque ita, ut naturam, nec crasse, nec crude, sed ad pulchritudinis cum veritate conjunctae normam, imitantes, eam modo intra arctiores coercemus limites et non nihil quasi attenuemus, modo ultra suos fines extendamus, augeamus; amplificemus; — quid quaeritis? ut e natura non quaelibet sumentes, illa tantum, quae in ea pulchra habeantur,

Actione nostra effingere conemur, et omnia quae declamemus, ad pulchritudinis illam, mortalium animis insitam speciem et quasi ultimam formam, uti CICERO dicit, redigamus. Quibus rebus observatis, neque veritate carebimus, neque ultra quam satis est et contra quam decet naturales erimus. Etenim, ut posterius paulo magis illustrem, sic v. c. non flebimus, quando alium flesse, non humi procumbemus, quando alium humi procubuisse narrabimus, non tenui mulieris utemur voce et exili, quia verba pronuntiabimus, quae ex femineo ore exire censebuntur. Num quis enim narrator sermone familiari illud faciet, et quotus rei quisque peritus est, qui non sentiat, quam rectissime QUINCTILIANUS praeceperit, ne tremula voce et effeminata senem vel mulierculam imitemur, neve in describendo alicujus supplicio vocem erucremus, qualis dolore extorqueri solet? Istuc vix Scenico, nedum Declamatori, multo severioribus legibus adstricto, permiserim. Quare haud minus vel eum satis ridiculum habuerim, qui in praelegenda tragoedia fauces strangulet, ut pro diversis, qui loquantur, fabulae actoribus, variam atque diversam adhibeat vocem. Hocine enim unquam fiat, nisi repugnante natura, et non illud magis cujusdam scurrilis ventiloqui, quam honesti Declamatoris esse videatur? In diversis tantum (ut praeter propositum hoc attingam) indicandis fabulae actoribus sive personis varietatem aliquam, quod ad quantitatem, rarius, quod ad qualitatem attinet vocis, adhibitam velim; quapropter ex gr. in pulcherrimis, quos paulo ante ex VIRGILIO recitavi versibus de ORPHEO et EURYDICE, infelicissimae conjugis lamentationes gemitusque: *Ille, quis et me etc.* debiliori vocis sono pronuntianda mihi videntur et languidiori, quam si qua essent, quae ORPHEUS effudisset.

Sed quo nos aufert, Auditores, digressionum faciendarum pruritus? Vela contrahamus, neque longius a portu aberrantes, ad tripartitam Orationis unaque Actionis divisionem redeamus! Nemo quisquam igitur non intelliget, quantopere CICERONIS effatum, eum vere Eloquentem praedicandum esse, eum omne tulisse punctum, qui *et humilia subtiliter, et magna graviter, et mediocria temperate* posset dicere, i. e. scribere, quantopere, inquam, hoc effatum etiam Pronuntiatorem attingat, cujus summa laus haec sit, ut nunc tenuiter et simpliciter, nunc elato et grandi modo recitet, nunc inter haec duo

extrema gradum sistens, medium occupet locum, quique prius semper, quam ad recitandum procedat, secum reputet, quos, ut sic dicam, pronuntiandi modos numerosque adhiberi oporteat. Ponamus v. c., ipsi recitandum esse fervidissimum illum CICERONIS locum e *Verrinis*, ubi GAVII, civis Romani, nefandum describitur supplicium, nonne hic, ut Actio consentiat Stilo, admodum grave et vehemens fulminibusque, quemadmodum ARISTOPHANES dixit, simile pronuntiandi genus desiderabitis? Certe, in hoc CICERONIS loco, uti indignationis, commiserationis atque horroris plenissimus est, ita a verbis « *ardebant ejus oculi, toto ex ore crudelitas eminebat* » cum crescente Orationis impetu crescat et impetus et tanquam furor Actionis, donec ad culmen pervenerit in climace sive gradatione illa notissima: « *facinus est vinciri civem Romanum, scelus verberari, prope parricidium necari, quid dicam, in crucem tolli.* » A quo declamandi genere grandi et robusto non longo intervallo distet illud, quo utendum nobis erit, pronuntiaturis TULLII Orationem pro MILONE, in Epilogo cum primis, ubi summus ille inter Romanos dicendi artifex MILONIS futurum e patria depingit discessum atque a lacrymis vix temperare potest. Hic modo vehemens, modo flebilis et miserabilis adhibeatur pronuntiandi ratio. Sed sexcentos alios ejusmodi ex CICERONIS Orationibus adduxerim locos, in quibus omnibus ad sublimitatem eniti Declamatio, et, perinde atque ULYXIS facundia, quam cecinit HOMERUS, tum copia, tum impetu nivibus hibernis par esse debet. Quod (ut ex Poëseos pomariis aliquid exempli proferam) non minus nobis cordi sit, recitantibus nonnullas HORATHI Odas, v. c. sublime illud et grande NEREI vaticinium de excidio *Trojae*, ubi in PARIDEM, HELENÆ raptorem, sic invehitur Deus:

. . . . Mala ducis avi domum,
Quam multo repetet Graecia milite etc.

praesertim in versibus, cujusmodi sunt sequentes:

Eheu, quantus equis, quantus adest viris
Sudor, quanta moves funera Dardanae
Genti! Jam galeam Pallas et aegida
Currusque et rabiem parat.

et paulo post :

. . . . Ecce , furit te reperire atrox
 TYDEIDES , melior patre !
 Quem tu , cervus uti vallis in altera
 Visum parte lupum , graminis immemor ,
 Sublimi fugies mollis anhelitu etc.

aut paulo ante :

. . . . Tamen , heu , serus adulteros
 Crines pulvere collines !

cui praeclaro carmini addatis , Auditores , Oden , magna sonantem , in qua
 PINDARI laudes celebrantur :

Pindarum quisquis studet aemulari etc.

ubi comparatio illa sublimis :

Monte decurrens velut amnis , imbres
 Quem super notas aluere ripas ,
 Fervet immensusque ruit profundo
 PINDARUS ore.

aut ex alia HORATII Oda hanc apostrophen ad Romanos :

Quoquo scelesti ruitis ? Aut cur dexteris
 Aptantur enses conditi ?
 Parumne campis atque Neptuno super
 Fusum est Latini sanguinis ?

et haec deinceps :

Furorne caecus , an rapit vis acrior ?
 An culpa ? Responsum date !
 Tacent et ora pallor albus inficit
 Mentisque percussae stupent .

compluresque alias odas. — Is vero Declamator mihi demens videatur, qui, buccas inflans, iisdem plenis, ut ajunt, tibiis, eodem pronuntiandi impetu atque veluti sonitu uti velit, recitans FLACCI ad LICINIUM Odam, mediocritatem extollentis :

Rectius vives, LICINI, neque altum
Semper urgendò, neque, dum procellas
Cautus horrescis, nimium premendo
Littus iniquum etc.

quae, ut temperatori Stilo scripta est, ita temperatum agendi genus desiderare videtur; pariter ac plurima in CICERONIS Oratione pro MARCELLO, v. c. ubi bellicae CAESARIS laudes atque clementia inter se comparantur, quamquam et illic nonnulla inveniuntur, quae in sublime dicendi genus tendant. Exordium contra Orationis pro ARCHIA: « *Si quid est in me ingenii, Judices, quod sentio quam sit exiguum, aut si qua exercitatio dicendi, in qua me non infitior mediocriter esse versatum, aut si hujusce rei ratio aliqua, ab optimarum artium studiis atque disciplina profecta, a qua ego nullum confiteor aetatis meae tempus abhorruisse, earum rerum omnium vel in primis hic A. LICINIUS fructum a me repetere prope suo jure debet,* nonne summis, tenuiter, exiliter, subtiliter, dubitanter atque haesitanter pronuntiandum est, ita ut Actio, aequae ac Stilus ipse, rivuli instar fluat, leniter murmurantis, nec usquam undas ambitiosius agitantis? Quis, quaeso, hic vocem tonantem, quis expansorum gestuum aut impetum ferat, aut majestatem? Quis hic Actionem non abominetur, procellae quasi cursu atque fragore proruentem? — Pleraque generalius Exordia, ut Sermonis, ita etiam Declamationis tenuitatem amaverint. Quod dum monemus, Auditores, oratio nostra sponte eo delabatur, ut paucis delibemus consensum, qui obtinet et quem obtinere expedit Stilum inter et Actionem, ad diversas quidem orationum partes. Vos omnes e Rhetorum scholis accepistis, omnem Orationem in quatuor praecipuas divisam esse partes, quae *Exordii* (cui argumenti propositio subjiciatur), *Narrationis*, sive, ut univèrse dicam, rerum expositionis, *Probationis* (quae et *Confirmationem* complectitur et *Refutationem*,) postremo *Conclusionis*

seu *Perorationis* sive *Epilogi* appellationibus insigniuntur. Neque minus bene profecto tenetis, singulis hisce partibus suum in genere peculiarem Stylum esse dandum, suam, a caeteris se junctam Elocutionis rationem, suam, ut sic dicam, varium atque non unum colorem, ita ut v. c. aliter in initiis scribamus quam in conclusionibus, aliter, cum narramus, aliter, cum nobis aliquid probandum est. Sed quid hic millies dicta repetam? Significare tantum volo, iisdem fere praeceptis, quibus Compositionis differentiae hic regantur, etiam teneri Actionem. Sic, ut uno alterove exemplo rem explanem, cautionem adhibendam nobis esse docent Magistri, ne in Exordiis sive Proëmiis statim nimis exurgat Oratio, aut immodico feratur impetu torrentisque instar sese praecipitet; quae contra lenis prolabi debeat, et tenuis esse et modesta atque placida, quo facilius se in legentium animos, (cereos adhuc in quamcunque partem flecti) insinuet in eorumque irrepât sensus atque penetret. «Qui enim (inquit CICERO) non praeparatis auribus inflammare rem coepit, furere apud sanos, et quasi inter sobrios bacchari vinolentus videtur.»

Haec omnia autem nonne pariter observet necesse est Pronuntiator, qui idem; loqui incipiens, modestia sese commendat vultus voceque temperata aliquanto et submissiore, nec non gestu et rariori et placidiori atque laterum leni tantummodo in utramque partem motu? Non haec omnia facient ad Auditores, jam a limine orationis, nobis conciliandos? Fingatis enim vobis Oratorem Ecclesiasticum, qui, postquam citato gressu in suggestum convolaverit, sine ulla verecundia ilico os ostendet, grandia sonaturum, repente maximam effundat vocem, caputque insanientis instar rotans, brachia vehementer dextrorsum et sinistrorsum jactet, agitet et quasi projiciat, pulpitem manibus pulset, ululetque mugiatque, ac si BRIDAINIUS sit redivivus, Franco-Gallorum vetus ille sacer concionator, damnatorum in Tartari flammis tormenta cruciatusque vividis depingens coloribus! Num, quaeso, putetis, hominem istum reverentiam, an vero cachinnos apud eos, qui audiant bonaque satis sint praediti mente, excitaturum esse? — Nec minus in vestibulis, quae CICERONI dicuntur, Orationum prae aliis rebus id curae habeamus, ne quod Stili a nobis committatur vitium, seu v. c. mendum sit Grammatices, seu verbum ponatur aut insolens, aut translatum, aut ab obsoleta

vetustate vel poëtica licentia sumtum, quae omnia eo severius ab Auditoribus carptum iri verosimile est, quo minus horum benevolentiam sibi jam conciliare potuerit Orator. Quare QUINCTILIANUS tam recte quam lepide dixit: «Vitosum prooemium videri posse cicatricosam faciem, et pessimum certe gubernatorem, qui navem, dum portum egreditur, impegit.» — Haecine autem cautio minus efficacitatis habebit ad Pronuntiationem; quam ad Stilum? Quid? nonne, qui audiunt quorumque aures in orationum principiis sese eo alacrius et vigilantius etiam arrigunt, non ii aequae erunt attentae ad menda Actionis expiscanda verbisque castiganda, quam ea notabunt vitia, quae sunt Compositionis? —

Quod ad Narrationem, quae a Rhetoribus vocatur, attinet, sive ut generalius dicam, ad totius, quod tractatur, argumenti expositionem et explanationem; (quo referatur v. c. in Oratione sacra contextus explicatio) hic jam velocior procurrat Stilus et contractior, et quasi hilarior vividiorque; paulisper semoveantur longiores periodi, sive longi circuitus conglutinationesque (sic CICERO) verborum, quae Exordiorum tranquillitati conveniant, praevaleatque incisa magis dicendi ratio, Narrationis perspicuitati promovendae accommodatior. En, Auditores, nonne ad omnes has praescriptiones conformare sese debet Actio? Non jam vox usurpanda est ocior, laetior, simplicior, sermoni quotidiano et domestico fere proxima, ut ut paulo tantum acrior et significantior? Non manus minus prolata, gestus, ut QUINCTILIANUS monet, curtatus veluti, brevis, distinctus, agilis aliquantum et velox? Quisquamne haec neget? Atque adeo, uti in principiis orationum Declamatio non dissimilis sit flumini, lentioribus expansisque undis labenti, ita in Narratione hic illic imaginem referat amnis, citatori cursu et nonnunquam, veluti objectu lapillorum, trepidante prosilientis fluctu.

Ad tertiam quod spectat orationis partem, Probationem volo, quae in confirmando constat et infirmando, et ubi imprimis persuadendi officio fungatur Orator, hic Stilus nervos suos habeat et aculeos, densior sit, pressior, intensior, instantior, vim exhibens et celeritatem. Quibuscum virtutibus concordare Actionem oportere, Auditores, facile videbitis; quae perinde sit multiplex, varia, in egressionibus tamen nonnunquam lenis, dulcis ac remissa, mox vero velox, pressa, vivida, mascula, pugnam quasi interdum spirans et

et hellicum (sic CICERO) quid sonans; ut paucis dicam, non alia atque in vita communi adhibere solemus, quando acriter aliquid vel defendere vel refutare conamur, aut animose dissentientibus studemus obloqui.

In Peroratione denique sive Epilogo neminem, vel mediocriter gnarum, latere potest, quanta saepe desideretur Orationis tum gravitas, tum vis et sublimitas. Hic imprimis, uti CICERO dixit, regnat Orator, saltem in dicendi genere; quod *deliberativum* vocant et *judiciale*, cui apud Recentiores vel maxime concionem sacram adjungas. Hic enim populus excitandus, hic in causis, gravioribus quidem certe, iudices accendendi, hic auditores commovendi, flectendi, Oratoris aestu proripiendi sunt; hic, uti Rhetores dicebant, quasi faces admoveantur horum animis atque affectibus, sive flebiles sint, sive concitati. Qui, ut cieantur, affectus; uti magnam Orationis varietatem exigunt, ita non minus variam, multiplicem, nervosam, grandisonam crebro et prope tragicam pronuntiandi sibi vindicant rationem. Neque non in promptu est intelligere, Auditores, aliud, uti CICERO indicat, vocis motumque genus a miseratione atque moerore, aliud a metu, aliud a vi, aliud a voluptate, a molestia aliud, aliud ab iracundia sumendum esse, ita ut v. c. «in iracundia acuti, incitati, crebro incidentes, in metu demissi et haesitantes, in vi vehementes, contenti, imminentes veluti quadam incitatione gravitatis, in molestia sine commiseratione graves et uno pressu ac sono obducti, in miseratione ac moerore flexibiles; pleni interruptique flebili voce simus.» Quae omnia quam praeclare a Priscis exposita sint, quis, qui aliquid scit, hoc nescit? Et quis simul non cernit, quod DEMOSTHENES in laudem dixit Eloquentiae Exterioris, illud vel potissimum de hac re valere? Utinam, Auditores, summum illum Oratorem audire potuissemus, per manes eorum, qui apud Marathonem et Plateas, fortiter pro patria dimicantes, vitam profudissent, jurantem, aut Jovem Deosque superos grandi voce obtestantem, aut in AESCHINEM, famae detrectatorem, turbinis instar, impetum facientem! AESCHINEM dico, qui ipse, DEMOSTHENI infestissimus, cum suavissima et maxima voce hujus orationem pro CTESIPHONTE legisset, admirantibus hanc Rhodiis respondisse fertur: «quanto magis admiraremini, si audissetis ipsum!» Et o quam vellem CICERONI praesentes hujusque in conspectu fuisset, cum Eloquentiae fulmina aut in CATILINAM; in ANTONIUM, in omnium scelerum illam sentinam VERREM

jacularetur, aut MILONEM summa animi vocisque contentione defenderet, atque, dolore se deficere sentiens, haec verba miserabiliter emitteret: «sed finis sit, neque enim prae lacrymis loqui jam possum.» Quibus admirationibus principum illorum Oratorum prosecuti essemus Actionem; Actionem, inquam, praeclaram illam, in auribus sedentem easque percellentem; Actionem illam, inum in pectus penetrantem, mirificis soni intentionibus, inclinationibus, remissionibus, flebili, qua animi frangantur, suavitate, haec pectora modo instigantem et accendentem, modo lenientem atque mulcentem, modo exprobrantem, irridentem, conturbantem!

Quae autem hic dixi, Auditores, de accommodanda Pronuntiatione et Actione ad quatuor principales orationum partes, quibus aut delectet, aut persuadeat, aut flectat Orator, extendantur tum ad universas, quae tractentur, causas, tum ad sententias et singula verba. De causis, sive potius de omni, quod oratione persequamur, argumento, nec non de diversis Oratorum generibus supra jam vidimus, neque necesse est, ut quae de Actione, quatenus cum singulis sententiis et verbis ad amussim congruere eam oportet, dicenda nobis essent, fusius exponamus. Quid enim vos hac in re diutius morer, cui nullum sit dubium, quin ex iis, quae jam monui, affatim sit perspicua? Sufficiat (quod v. c. ad verba attinet) QUINCTILIANUM citasse docentem, eadem verba, mutata pronuntiatione, indicare, affirmare, exprobrare, negare, mirari, indignari, interrogare, irridere, elevare. Quemadmodum autem in Stilo quodvis verbum neque majorem, neque minorem significandi vim habeat, quam res ipsa, quae hoc vocabulo indicatur, sic pronuntiandi cujusque verbi ratio eadem regula metienda est, ut ne in declamatione huic illive vocabulo plus appendatur ponderis, quam illud ferre possit. Attamen simul observare non praetermiserim, quam perperam illi agant, qui in omnia, quae sibi aliquanto extantiora videantur verba, voce incumbere velint hisque, ut Veteres dicebant, instare et in his quasi requiescere; qua nimia singula quaeque distinguendi libidine distinctio et effectus generaliores facile peribunt. Quid? Et hic suam partem obtinet, Auditores, praeceptum illud, quod supra ad CICERONIS verba conformavimus, ut Pronuntiationi, non minus quam Stilo, sua sit umbra atque recessus, quo magis, quae illuminentur, in lucem prodeant.

Hactenus a me monitis, Auditores, de consensu Eloquentiam inter corporis et Eloquentiam interiorem, non pauca, quae adderentur, haberem, nisi temporis ratio intra suos circumscribi fines orationem juberet. Sic v. c. nonnulla alioquin mihi forent observanda de versibus sive de oratione ligata, alio modo et scribendis, et pronuntiandis, quam ea componamus ac recitemus; quae poëticis numeris exempta sunt, i. e., quae Prosa sive soluta Oratione traduntur. Qua forsitan occasione illos leviter perstringerem, qui, nulla metri habita ratione, omnem operam navant, ut quos recitent versus, non Vorsae, sed Prosae simillimi esse videantur; unde ejusmodi hominibus, carmen quoddam recitantibus, non raro per quartam horae partem adesse possitis ante, quam vobis compertum sit, utrum versus legant necne. Quod mecum ingratus putabitis atque durius. Cui bono enim Metrum, cui bono, quod compedibus illis vinculisque Poëtica Oratio ligetur, si utriusque in recitando nullum appareat vestigium, nulla resonet harmonia? Qui sic peccant, nonne ii canoram illam suavitatem atque dulcedinem, quam ars metrica Poësi afferat, radicatus extirpare videntur? Non eos aequiparare putatis istos Musicos; qui aut in canendo, aut in organis tractandis modos observent nullos, sive qui canticum, ut inquit TERENTIANS, nullis modis temperent? Quae tamen ne ita interpretamini, Auditores, ac si versus fere cantari velim, quod, uti supra jam innui, taediosiusne dicam an molestius? Media in hac re carpenda est ac tenenda via, nec unquam e memoria nobis excidat proverbium:

Incidit in Scyllam, cupiens vitare Charybdim.

Quantam dicendi materiam porro mihi suppeditaret locus de Ironia, sive de convenientia Eloquentiae exterioris et interioris, si ad Ironiam, quae dicitur, in eloquendo atque pronuntiando attendere vellemus! Uterque enim, tam qui orationem scribit, quam qui scriptam pronuntiat, curam gesserit, ne quae ironice ab ipso dicantur, habeantur pro serio dictis, quam ad rem evitandam plerumque minus fortasse valebit Auctoris quam Actoris opera. In Ironia enim non raro sola Pronuntiatione, quid revera sentiat Orator, osten-

ditur, in primis, quando quae ironice sunt emissa, hisce salibus leviter tantum aspersa sunt. Quod mihi in causa esse videtur, cur hi illive CICERONIS loci perperam aliquando intellecti fuerint a viris doctis, in seriis ponentibus, quae per jocum essent prolata. Qui viri eruditi certe hoc non fecissent, si CICERONEM audivissent ipsum, ea verba vultu subridenti voceque leniter exhibilanti pronuntiantem. Huc v. c. forte referatis nonnulla ex oratione pro LIGARIO, quae jam a limine multum continet ironiae, cujus vel vestigia deprehendantur in primis Exordii verbis: *Novum etc.* Nec in multis aliis TULLII orationibus urbanam illam dissimulationem desiderabitis. Urbanam, inquam, dissimulationem. Hac ratione CICERO vocem *ἔιρωνείαν* Latine reddidit. In quibusvis praeterea caeteris ridiculorum, salse dictorum, facetiarum, dicacitatis, ambiguorum, leporum, et quae hujusmodi plura sint, generibus « quibus animi laxentur et paulisper a severitate ad hilaritatem traducantur, » regnat CICERO atque dominatur. Non mirum igitur, QUINCTILIANUM, cum comparationem illam institueret notissimam Graecas inter Romanasque literas et disciplinas, exultantem ovasse: salibus vincimus; his verbis innuere gestientem: nostras, o Graeculi, Orator CICERO lepidior est atque salsior, quam Oratorum vestratium Coryphaeus DEMOSTHENES! Quam tamen FABII, fere dixerim, jactantiam a vobis intelligi nolim, Auditores, quasi vero summus ille DEMOSTHENES jocorum et ironiae plane expers fuerit. Cujus rei contrarium satis luculenter probatur lepidissima illa fabella de asini umbra, qua facetia DEMOSTHENES Judices ad ea, quae dicebat, parum attentos, cum salse perstrinxit, tum attentiores reddidit. Haud pauca insuper loca in DEMOSTHENIS orationibus acerrimam spirant irrisionem atque cavillationem, v. c. locus ille classicus, in quo ironice Athenienses insectatur, otiosos hic illic discurrentes curiososque fatuosque inter se quaeritantes, numquid novi esset. Quasi, scilicet, respondit mordax DEMOSTHENES, id non affatim rei esset novae, Macedonem quemdam toti Graeciae servitutem parare et exitium! — Quid, an ipse CICERO in omnibus suis jocis nunquam insulsior fuit? Imo vero, idem ille, qui in fastigio stetit eloquentiae apud Romanos, idem ille CICERO habet, quae frigidiuscule dicta videantur; v. c. ubi ludit iterumque ludit in ambigua significatione vocabuli VERRIS, quod et porcum sive suem marem denotaret, et Praetoris istius sceleratissimi nomen esset, in quem summus Romanorum orator, ira exaestuans

atque indignatione, dicendi flumen atque adeo torrentem identidem effunderet.

Verum, quaeso, quo excurrimus, Auditores? Ut ex aviis in semitam nobis calcandam redeamus, haud pauca insuper, si propter ruentem horam id mihi liceret, essent; quae monerem de praecepto illo, non minoris in Actione, quam in Oratione, ponderis, ne unquam animi fervore atque aestu ultra pulchri et decori limites nos abripi patiamur, neve, dum habenas mentis nostrae affectibus immittimus atque sensibus, iis, qui nos legant vel audiant, nos exhibeamus ridiculos. Caput in eloquentia est, decere quod facis, inquit **QUINCTILIANUS**. Quam ad rem, cujus hic supra aliquantulum jam memor fui, egregia sunt, quae **SHAKESPEARIUS** praecipit, dum docet: « omnia sedate facito, atque in ipsis affectuum fluctibus procellisque eam semper moderationem servato, qua animi illi sensus leniantur et mitigentur!»

Quamquam autem poëta ille laudibus cumulatissimus praeceptum hoc Actoribus sive Histrionibus inculcat tragicis, nihil obstat, quo minus idem quibusvis caeteris, tum Scriptoribus, tum Actoribus seu Pronuntiatoribus, i. e. universae, qua interiori, qua exteriori Eloquentiae, applicemus, imo, quin illud dignum censeamus, quod per universum liberaliorum artium atque disciplinarum regnum norma habeatur palmaria, et lex, ut vulgo ajunt, fundamentalis. Namque illa regula, latius explicata, haec est: neque in scribendo, neque in pronuntiando, nec in pingendo, nec in sculpendo, nec in quacunque alia re imitanda et exprimenda, aut verior esto et concitior, aut uberior et redundantior, aut magis, quod sic dixerim, naturalis, quam ex pulchritudinis legibus par esse videatur et decentiae congruere! Quod praeceptum utinam a Poëtis aliisque recentioris aevi artificibus, nimis saepe veluti extra ripas diffluentibus, semper aequè fuisset observatum, atque Vetustatis tum Poetas, tum Sculptores et Pictores, illud perpetuo fere observasse, apud omnes eruditos constat.

Porro, tempus si sivisset, quaedam mihi adumbranda fuissent de Oratione et Actione, in hac re inter se non discrepantibus, quod ambae saepe aliae sint apud alios populos. Suam fere quisque populus scribendi i. e. componendi seu cloquendi, suam idem ille pronuntiandi et recitandi consecratur rationem. Aliter v. e. in universum eloquantur et agunt, i. e.

pronuntiant sive declamant, Galli, aliter Germani et Angli, aliter denique Batavi et quotquot caeteri sunt Europae populi. Toto coelo ad Stilum et Actionem distant inter se quae Orientis et quae Occidentis plagas inhabitant gentes. Quamobrem quae apud unum alterumve populum Stili et Elocutionis probantur praecepta, singula quaeque non eadem vigere possunt auctoritate apud omnes caeteros. Sic nonnulla, quae QUINCTILIANUS de agendi et pronuntiandi ratione coram iudicibus Romanos docuit Causidicos, a nostratibus Batavis hominibus, qui in causis versentur, observari nefas foret. Pedum v. c. suppositio, neque a QUINCTILIANO, neque a CICERONE in Oratore, qui pro tribunalibus verba faciat, improbat. Quemnam causarum Patronum Batavum, humum pedibus pulsantem, non exploderetis? Aut Batavo Patrono licitum erit (quod *Romae* nequaquam insolitum) clientum cognatorumve, quos priores illi habeant, pictas circumferre imagines, quibus, nescio, quo modo, iudices aut propitii fiant, aut ad misericordiam commoveantur; quaeque id ostentationis et artificiorum genus non pauca a QUINCTILIANO enumerantur alia? Quid? nonne hic Belgici proverbii vobis in mentem venit, Auditores: ut suus cuique regioni mos, ita suus cuique regioni honos?

Haec omnia et plura alia, Auditores, mihi attingenda forent, si dicendi telam de convenientia Eloquentiae exterioris interiorisque pertexere vellem. Plura, inquam, alia. Quo pertinet v. c. praeceptum, ut numerus quidam sit in Oratione, quod praeceptum nonne et in Pronuntiatione valet? Quo pertinet porro CICERONIS monitum docentis, maximis voluptatibus finitimum esse fastidium, quaeque sine interruptione sensum moveant, ea difficillime effugere satietatem. Quod effatum si in Stilo, quem potius rerum pondere, quam sententiolis et flosculis placere oportet, verum est, aequè est verissimum in Pronuntiatione. — Quo referatis etiam inquisitionem in causas, cur tantus obtineat Orationem inter et Actionem consensus, ad quam quaestionem non difficulter responderi posse crediderim ejusdem TULLII verbis, ubi dicit: « omnis enim motus animi suum quemdam a natura habet vultum et sensus et gestus, totiusque corpus hominis et ejus omnis vultus omnesque voces, ut nervi in fidibus, ita sonant, ut a motu animi quoque sunt pulsa. » — Neque non praeterea huc spectat praescriptum, ut praeclarus Pronuntiator, haud minus quam probabilis Scriptor, vir bonus sit; et quae id genus sunt alia. Egone vero ut haec

cuncta dicendo persequi atque in argumenti quasi ipsa viscera hac ratione penetrare velim, Auditores? Egone ut tam impudenter patientia vestra abutar? Egone ut adeo immemor sim dicti, tam vere quam lepide, ab Auctore quodam Franco-Gallico: «singula et unaquaeque dicere velle taedii creandi arcanum est?» Imo, hoc longe a me absit! Levi tantum penicillo nonnulla, quantula essent cunq̄ue, adumbrare volui, et quae hanc in rem protuli, non est, quod ulterius urgeam. Vos ipsi picturam, cujus extrema duntaxat dedi lineamenta, elaborare et tanquam elucubrare velitis! Finis sit orationis! Jam ad fata Academiae enarranda transeo. Ante vero, quam eo progrediar, Musica vobis aures, mihi vocem animanq̄ue paulisper reficiat renovetque!

Annus elapsus fatorum, quae commemorarentur, dignorum, satis ferax fuit, feraciôr, eheu, quam optassem! — Ne autem, tristitiae nubibus obducti, ex hac *Teleio-Baptistarum* aede, in hujus dici solemnitate iterum ab Ecclesiae Administratoribus humaniter concessa, discedamus, a moestioribus fiat nobis initium, deinde ad laetiora, saltem mixta, transituris. Quae inter tristia referre debemus unum e studiosa juventute alumnum mortê nobis ereptum. Juvenis ornatissimus PETRUS KNYPINGA, huc usque in propaedeuticis, quas ajunt, literis, versatus, deinceps vero, modo id sors voluisset, jurisprudentiae operam navaturus, tabe confectus, initio anni Academici, animam efflavit, triste sui desiderium parentibus, praeceptoribus commilitonibusque relinquens. — Neque possumus, quin obitum memoremus matronae spectatissimae JOHANNAE CORNELIAE KLUMP, conjugis superstitis annosae

GUALTHERI FORSTEN VERSCHUIR, Viri Clarissimi, qui ante triginta et quod excurrit annos in hujus Academiae Professoribus, Ordinem Medicorum constituentibus, haud infimum occupavit locum. Sed haec propemodum oblivionis praescip-tione, ut dicitur, deleta sunt, quapropter in hoc casu, brevitatis ergo, diutius non morabimur. —

Multo luctuosior profecto acerbiorque Academiae evenit clades morte **PETRI HOFSTÈDE**, Viri Amplissimi, Universitatis Groninganae unius e Cura-toribus, qui, postquam diu adversa afflictus fuit valetudine, tandem, senio consumptus viribusque exhaustus, die 14 Aprilis 1839, anno aetatis octogesimo quarto, eo abiit, unde negant redire quemquam. — Natus fuit anno 1755 *Tornaci* in Flandria, ubi patrem habuit virum fortissimum, gravissimum, **WOLTHERUM HENRICUM HOFSTÈDE**, militum primo ducem in cohorte, *Oranje-Drenthe* Belgice dicto, deinde, postquam ensem vagina condiderat militiamque reliquerat, provinciae Drenthinae a consiliis et actis. Mater autem defuncti fuit matrona spectatissima **MARIA** COS. Post prima liberalioris institutionis funda-menta in Drenthia posita *Meppeltique* Scholas Latinas a puero frequentatas, adolescens in Academiam Groninganam profectus, ad varios docendi se applicavit magistros, in primis vero, inclytis Professoribus ducibus, in jurisprudentiae studia incubuit, quod tanto fecit successu, ut, absoluto curriculo Academico, anno 1775 Doctoris pileo caput tegere ei licuerit. — In Drenthiam reversus, publico quodam illic munere functus est atque simul causarum suscepit pa-trocinia nomenque in foro celebratum est adeptus. Uxorem interea temporis duxit virginem spectatissimam, **SUSANNAM CHRISTINAM KYMMEL**, ex qua plures genuit liberos, quorum alii etiamnum in vivis sunt, alii jam diem obierunt supremum. Permulta, eaque gravissima munera gessit Vir Amplis-simus, cum sub veteri Republica foederata eaque, quae Batava dicebatur, tum sub Rege **LUDOVICO NAPOLEONE**, nec non (quanquam breve tantummodo per tempus) sub ipso **NAPOLEONE** Imperatore, denique, restitutis patriae rebus, sub Augustissimo Rege **GULIELMO I.** Enumerare haec omnia et longius foret et taediosius. Attigisse sufficiat, eum inter alia, plurimis subsequentibus annis, Gubernatorem fuisse Provinciae Drenthinae, quo munere, anno 1831, deposito, senili jam aetate iterum *Groningam* se contulit atque in hac urbe ad mortem usque otio cum dignitate gavisus est,

quod tamen non impedivit, quo minus res Academicas graviter curare pergeret. Fuit enim, inde ex anno 1830, ad hujus Academiae Curatores adscriptus, uti et Regis a consiliis extraordinariis, neque non Neerlandici Leonis Ordini Equestri Praefectus, sive, quod Belgice dicitur, *Commandeur der Orde van den Nederlandschen Leeuw*.

Vir fuit multo ingenii acumine praeditus, in rebus gerendis acer, industrius, vigil, temporis parvus, ita ut, vel per hyemem, hora quinta matutina saepe de lecto surgeret; — in ipso otio nunquam non occupatissimus variaque semper moliens atque agitans; — haud infacetus et satis literatus, bonus quippe Jureconsultus, non ineptus Theologus, aliaque multiplici doctrina imbutus; — de antiquitatum studio in Drenthia excolendo, de rebus oeconomicis ruralibus provinciae curandis, de puerorum institutione liberaliori promovenda valdequam meritus; — hominum insuper scientiam egregie callens; — propositi tenax, neque partium quondam in Republica coeco furore solida mente quassus, tempori tamen, ubi par esset, prudenter cedens; — quid multa? perquam idoneus, qui in scena, quam appellant, politica, non humiles partes ageret, cujus vero seu virtutes percensere hac in re, seu vitia (nam quisque suos patimur manes), non meum est, hominis, politices ignorantissimi, quique Viro Amplissimo familiariter non usus sim. — Sit, precamur, venerando seni, qui nec mediocrem, nec contemnendam sui reliquit famam, terra levis! Te autem, Vir Amplissime ГОСКИНГА, qui in illius locum a Rege Augustissimo Curator electus es, et cui acceptum illum honorem (uti et tibi et absentem СЫРКЕНСИО, Viro Amplissimo, munera in Curia hujus Provinciae) primus publice hic gratulor, eum fore, qui eadem alacritate ac defunctus, rem nostram publicam literariam tuearis, cum speramus, tum sperantes confidimus.

Tecum moeremus, Clarissime СТРАТИНГН, quod patrem amiseris, Verbi Divini quondam Ministrum, et nomine et re plurimum venerandum, qui, quintum et octogesimum agens annum, mortales in sepulcro deposuit exuvias. Sit autem hoc tibi solatio, quod ad ejus tam provectam usque aetatem carissimo illo genitore tibi frui licuit, praesertim cum ipse, qui propter corporis, quin paulo ante obitum vel mentis interdum infirmitatem, vivendi perdidisset causas, nihil fere, certe parum, haberet, cur sibi majorem exoptasset longaevitatem.

Aeterna jam laetetur felicitate Vir justus idemque pius, cujus utinam memoria tibi caeterisque liberis (nec non tibi, Cl. STRATINGH *Senior*, defuncti frater amantissime!) carissima semper maneat, antiquissima, gratissima!

Alia funera non vidimus! Sic jam scripseram, Auditores, cum, ecce, veluti fulminis ictus, nova nos ferit calamitas, quam haud scio, an omnium maximam dixerim. Unus quippe de Professoribus, jam ex aliquo tempore languenti morbo, initio satis quidem levi, pedetentim vero ingravescente, correptus, nono abhinc die (2 Octobris) hac vita decessit in domumque abiit aeternam. Quid quaeritis? Fuit, fuit, eheu, JANUS noster BRINKIUS, collega aestumatissimus, conjunctissimus, neque unquam hi nostri oculi eum in hocce doctorum hominum conventu atque frequentia adspicient! Sed pergere nequeo, quin mihi erumpant lacrymae ob viri dignissimi jacturam, quocum viginti quatuor annos in Ordine nostro amicus vixi quinque tam lubenter, imo, lubentius fere quam quemvis alium, hoc die solemni meis annumerassem auditoribus. — Quamobrem in tanto atque tam inopinato luctu certe a me non postulaturi estis, ut ipsius laudatorem parentalem hic agam verbosum, vitaeque enarratorem copiosum, qui in annotationibus ad hanc Orationem, ubi mihi aninus minus erit conturbatus, fusius id sum facturus. Neque praeterea multos vestrum fugit, JANUM BRINKIUM, anno superioris seculi septuagesimo primo, *Amstelodami* natum fuisse ex parentibus honestissimis BARENT TEN BRINK et HILLEGONDA TROMP; — eum, duce doctissimo atque elegantissimo VAN OMMEREN, scholas frequentasse Latinas Amstelodamenses, nec non ejusdem urbis Athenaeum sive Scholam, quam vocant, Illustrem; — curriculum autem Academicum inchoasse et absolvisse *Lugduni Batavorum*, ibique, exeuntibus studiis, per breve tempus civitati administrandae immixtum fuisse. — Notum porro vobis est, BRINKIUM deinde Praeceptoris et aliquanto post Rectoris munus obiisse in Gymnasio Nassavio-Velavico seu Harderviceno, tum, aliquo interlapso tempore, Historiae et Latinarum Graecarumque literarum in ipsa Academia, quae tunc temporis *Hardervici* erat, Professoris; eandemque Universitatem eum, honoris causa, Doctoris titulo in utroque jure donavisse. — Neque ignoratis, Academia Hardervicena a NAPOLEONE abrogata, BRINKIUM *Harlemi* scholis Latinis praefuisse Rectorem, unde denique, post Gallorum propulsam tyrannidem, anno hujus seculi quinto et decimo, ad Professoris dignitatem in Ordine

philosophiae theoreticae et literarum humaniorum, in hac nostra Academia a Rege Augustissimo. evectum fuisse, eamque provinciam ad mortem usque, et cum biennio post rude donandus esset, in suas atque Palladis nostrae laudes feliciter gessisse. Non nescitis denique, BRINKIUM primo uxorem habuisse virginem ornatissimam HELENAM WYVAM GLASIUS, ex qua plures genuisse liberos, qua vero morte sibi erepta, secundas iniisse nuptias cum matrona spectatissima JOHANNA VAN STADE, Viri. Cl. superstite nunc conjuge, acerbissimo dolore de mariti obitu oppressa. — Haec adumbratim memorasse hac hora satis esto! Sit autem Collegae, quem lugemus, epitaphium: hic jacet vir et exquisitae et quam maxime liberalis doctrinae, multa, in primis vero multum sciens, subacto iudicio atque peracri, memoria tenacissima sensuque pulcri limato, subtili et acuto praeditus; — Poësin et Prosodiam Latinam accurate tenens, Musisque, tum Romanis, tum Neerlandicis, gratiosus; — verbo, eruditus, nec non, praecipue dum juvenili adhuc virilique floreret aetate, perquam elegans Literator; — homo autem bonus, fortis, animosus, generosus, ut libertatis moderatae amans, ita effrenatam abhorrens licentiam; nullis avaritiae sordibus inquinatus, famae quippe appetentior, quam pecuniae; fidelis amicus, sodalis jucundus atque hilaris; — vir denique, qui quae, homo, haberet mentis vitia animique incalescentis concitatiores nonnunquam impetum et quasi subita incendia, comitate, benevolentia, humanitate largiter compensaret. — Flebilis patriae, flebilis Minervae Apollinique, flebilis studiosae juventuti, flebilis Professoribus collegis, flebilis amicis, flebilis bonis omnibus occidit, nulli autem flebilior quam amantissimae et ab eo peramatae uxori, neque non liberis, quos paterno semper et sincero amore complexus est, quique calentem patris favillam calidioribus etiam lacrymis aspergunt. Coeli sit particeps, precamur, Vir bonus, quasque haud paucas in hac vita terrestri passus est aerumnas, Deus Clementissimus, qui conjugii superstiti orphanisque maritus sit atque parens, ineffabilibus beatioris vitae deliciis ei rependat! — O BRINKI, nullus te ex recordatione amicorum collegarumque delebit dies! Tuis meritis suis in perpetuum stabit honos apud omnes, qui bene te noverint quique in Professorum dotibus librandis, propter minoreum fortasse senis vigorem, pristinam juvenis virique alacritatem ingrata oblivione non extinguant!

Praeter Cl. BRINKIUM et HOFSTEDE, Virum Amplissimum, morte nobis ereptos, non unus e Curatoribus atque Professoribus graviori et longiori impeditus fuit morbo; inter quos et Curatorem VAN IDDEKINGHE, hujus urbis Consulem aestumatissimum, et collegam conjunctissimum PARAVIUM percensere debeo. Neque non me ipsum, Auditores, qui plurimis hebdomadibus quam maxime e pedibus, sive potius e genibus laborarem, ita ut Rectoris exsequendis officiis omnibus saepe impar essem lectoque affixus vitam parum jucundam degerem. Quod haud exiguo mihi fuisset cruciatui, nisi, quantum ad res Academicas pertineret, spiritus meos refecisset meque curis magnam partem levasset PETRUS HOFSTEDE DE GROOT, Vir Cl., collega conjunctissimus, qui, Prorektor, magistratum Academicum adeo strenue tantaque in me benevolentia gessit, ut nullum, quod sciam, ex aegra meae valetudinis conditione res nostra publica literaria detrimentum ceperit. Pro qua re, uti et pro dicato mihi compendio tuo egregio Theologiae Naturalis, tibi, mi GROOT! publice hic gratias ago, qui simul honorem gratulor, quod inter Instituti Regii Belgici socios, qui ab Epistolarum commerciis sunt, receptus fueris. —

Jam tristioribus enarratis, Auditores, ad laetiora, saltem, ut dixi, mixta transeamus!

Regi Augustissimo gratulamur, cui diem celebrare licuerit, quo, quinque et viginti annis ante, ex longo exilio redux, ad Batava littora triumphans appelleret jugumque excuteretur, quod a NAPOLEONE, Franco-Gallorum Imperatore famosissimo, nobis impositum fuerat. — Neque possumus, quin Regi nuptias gratulemur, quas nepos, Princeps hereditarius Arausionensis, cum una iniit e filiabus Regis Wurtembergici, femina principe, secundum diariorum testimonia pluribus conspicua virtutibus et de morum urbanitate atque comitate totam per Germaniam famae praeconio celebrata. Quod utinam matrimonium uberrimum felicitatis aperiat fontem tum ipsis illustrissimis conjugibus, tum regibus utriusque parentibus, tum Avo Augustissimo, tum patriae, tum, quae una Batavis cara sit, aureae libertati! — Quae caetera ad res nostras publicas pertinent, in quibus v. c. enumeretur pax, post longas rixas cum divulsis a nobis Belgis facta, taceamus, namque suggestus hic literarius ab armorum strepitu atque a spinosis,

miserrimisque iisdem saepenumero, politices ambagibus procul remotus sit! Hac tamen fiat occasione mentio vexilli, quod, anno 1830, studiosis Groninganis, pro patria militantibus, a primariis urbis virginibus dono datum, nunc, finito plane bello, in aedibus Academicis depositum est.

Quod ad ipsam attinet Universitatem Groninganam, (ut a laetis rebus minutioribus initium facientes, ad graviore^s escendamus) haud scio, an commemoratu digna videatur porticus sive ambulacrum areae Academicae resarcita, quae vellem renovatio ad adjacentia sese extendisset auditoria, squallida illa, pallida, nigrum horrorem incutientia, Dis hominibusque, (uti Poëta canit) imo vel ipsi Regis Ministro, Viro Excellentissimo, qui ea, dum hic ante paucos menses adesset, conspexit, invisam, praesertim cum lascivae Juventutis manus ea identidem devastassent, atque foedum in modum spoliassent fractorumque obstruissent scamnorum mensarumque ruinis. (*) Sed quid, *jocantes* aliquantulum, de Palladis nostrae eju-lemus aede, hic illic, ut calumniatur, militum gregariorum castris urbanis deteriori! Nonne, uti non rumor, sed res esse videtur, brevi decentiora exsurgent aedificia? Non a Rege Augustissimo nuperrime decretum est, ut locus investigaretur, quo novum plane digniusque exstrueretur Musarum Groninganarum sacrarium? Sic Regi placuisse ajunt, Auditores, et in hoc placito pariter atque in altero de extendendis et quodammodo conjungendis hortis, medico et oeconomico, nec non de amplificando theatro anatomico domoque, ubi instrumenta, oeconomiae rurali docendae inservientia, servantur, ovantes exsultamus, Regisque futuram laudibus cumulamus munificentiam atque ex animo optamus, ut, simulac possit, caput in altum extollat Groninganae Minervae templum, quod cum cives, tum hospites obstupefacti intueantur quodque non minus admirentur, quam, quo huc usque utimur, aedificium et irriserint fortasse, et saepenumero cavillati sint!

Librorum numerus egregie auctus fuit, quorum tamen titulos enumerare taedio foret. Vellem autem Bibliotheca Academica paulo ditior esset librariae suppellectilis, quae literas linguasque et antiquitates Teutonicas et

(*) Ex duobus his auditoriis quod deterrimum erat, illud nunc satis nitide jam renovatum est.

Belgicas, nec non alias cognatas affinesque illustraret! Si enim excipias quae, dum in vivis erat, comparavit in primis Bibliothecae Administrator J. DE RHOER, Vir Clarissimus, linguarum Teutonicarum amantissimus, Glossaria similiave ejusdem generis utensilia literaria, valdequam necessaria (rari tamen, ut poëta canit, hic nantes in gurgite vasto!), satis pauca quidem inveniuntur, quae literas linguasque populorum ex stirpe Germanica spectant. Nullum saltem fere, praeter quaedam Frisica, hic in scriniis exstat vetus Belgicum opus manuscriptum, cujusmodi tam multa *Lugduni Batavorum* alibique reperiuntur, et quae in Germania, quae in Gallia, quae in Britannia, quae in ipsa Néerlandia aliisque in regionibus a GRIMMIIIS, LACHMANNIS, MASMANNIS, MONIIS, RASKIIS, GRAFFIIS, DOCENIS, HOFMANNIS, SCHMELLERIS, ROQUEFORTIIS, THORPIIS, WILLEMSIIS, BILDERDYKIIS plurimisque aliis Viris doctis typis exscripta atque edita sunt opera, horum aliquam partem hic frustra quaesiveritis. Quod nequaquam dictum sit aut in Curatorum, aut in praecedentis praesentisve Administratoris vituperationem, qui satisfaciendo omnibus Professorum desiderii impares sint fuerintve, sed ut in mentibus Virorum Amplissimorum, penes quos hac in re imperium est atque potestas, quasi aculei relinquuntur, quibus incitati, data in posterum forte occasione, pro emenda cum Teutonica, tum Belgica similive librorum supellectile tantundem pecuniae concedere velint, quantum non semel et antea et nuperrime vel hoc anno largiti sunt, unde opera acquirerentur, sive literas Orientales, quas vocant, seu Archaeologiam Graecam Romanamque illustrantia. Meum enim, cui, patrifamilias, uxor et sex alendi sint liberi, meum non est liberis educandis librisque scribendis libros permultos, male saepenumero emendos, imprudentius addere. Istuc ditioribus et ἀτεκνοῖς librorum helluonibus relinquendum esse censeo.

De Studiosa nostra Juventute in universum nil nisi bonum habeo, quod praedicem, paucis exceptis tantum maculis, quibus omnes inquinatas invenias Academias. Industriam prae aliis probavit commilitonibus ornatissimus juvenis JOHANNES GOLDSCHMIDT NANNINGA, qui fere victor in honestissimo certamine literario, *Lugduni Batavorum* instituto, a Facultate Medica honoris testimonium, quod *accessit* dicitur, ibi accepit. — Grati animi significationem erga Praeceptorem aestumatissimum exhibuerunt ii Studiosi, qui STRATINGHII *Junioris*, Viri Clarissimi, imaginem aere incidendam et prelo

deinceps excudendam curarunt. — Ut a Studiosis ad Professores transgrediamur, non possum intermittere, quin memorem, quantum laetitiae Academiae urbiq̄ue Groninganae attulerit, quod LIMBURGIUS BROUWERUS noster, Vir Cl., collega conjunctissimus, qui *Amstelodami* a Scholae Illustris Curatoribus in candidatorum numero ad occupandam ibi vacantem Professoriam cathedram collocatus esset, eodē expetitus non fuerit, licet, ut vere dicam, multi hic non perspicerent, quid huic collegae eruditissimo, ingeniosissimo, (cujus jam fama, arctis nequaquam circumscripta patriae finibus, ad ipsos recentiores pervolavit Athenienses) hoc munus tantopere arrisisset, nisi si id fuisset propter parentum propinquorumque vicinitatem. At, Di boni! Professorem agere in maxima eaque florentissima hujus regni urbe, in ipsa, quae dicitur, metropoli, alii clamabant! Hoc flocci pendas? — Quasi vero aliquid esset permagnum (sic, ad haec respondens, alter Groninganus alteri insusurrabat) ex una trium patriae Universitatum, quae Theologiae, quae Juris, quae Medicinae, quae Philosophiae et Literarum Humaniorum tot creēt Doctores, quot dignos censeat, quaeque saepius ultra trecentos habuerit alumnos, demigrare in Athenaeum, quod, etiamsi non uno gloriae inclaruerit titulo, imo, per duo haec secula BARLAEIS SUIJS, VOSSIJS, FRANCHS, DORVILLHS, BURMANNIS, CRASSIJS, LENNEPIJS aliisque scientiae luminibus meritissimo superbiat jure, semper tamen Athenaeum tantummodo est, non Universitas sive Academia videlicet, sed Schola, quae ex haud multis studiosis juvenibus ne unum quidem Candidatum Literarum renuntiare queat! Hoccine (sic subridentes loqui pergebant) escendere, an vero descendere dicas? Per nos prius appelles, (morosius adjungebant nonnulli) his praecipue temporibus, quibus haud scimus, an vetus Academiarum splendor ex aliqua parte evanuerit, sed quid, quaesumus, si capita de sepulcris attollere possent, quid ad hanc responderent quaestionem prisca Professores Groningani, barbati illi severiorisque vultus, quorum haud pauci, dum Groninganae Minervae sacerdotes fuerunt, vel ipsam Palladem Lugduno-Batavam, fistula quam dulcissime canenti ipsos allicere conantem; alto supercilio aspernati sunt? —

Sic utrinque litigabatur, Auditores, neque meum erat, homunculi, tantas componere altercationes. O cautos, tamen exclamavi, providosque et felicissimos simul mercatores ad Amstelam, qui intercunq̄ue principum

candidatorum, sive BROUWERUS noster, sive BOSSCHA, Professor eligeretur, semper scirent, sese virum sibi acquisituros esse, et muneri, cui destinaretur, aptissimum, et LENNEPII, Antistitis eruditissimi, Poëtae elegantissimi dignissimum successorem!

Utinam et de Clarissimo OORDTIO dicere possem, quod de LIMBURGIO BROUWERO laetus modo significavi, eum Palladis Groninganae cultum cum alius Minervae sacerdotio commutaturum non esse! Sed tristis hoc nequeo. OORDTIUS enim noster, *Lugduni-Batavorum* ad Theologiae docendae munus expetitus, non satis sibi causae esse existimavit, cur oblatam illam honorificam cathedram recusaret. Tu igitur, proh dolor, intra breve tempus nobis vale es dicturus, amicissime OORDTI! Hoc autem pro certo habeas velim, magnum tui molestumque desiderium et apud Studiosae Juventutis coronam, et apud Professores collegas, et apud non paucos hujus regionis incolas esse remansurum. Bonis, faxit Deus, auspiciis provinciam gravissimam suscipias, melioribus continues, optimis ad finem perducas! Tibi dilectissimaeque conjugii et carissimo filiolo omnia laeta etiam atque etiam precamur; sitque, praeter alia cujuscunque generis bona, et hoc in fatiis, ut *Lugduni-Batavorum* in Ordine Theologico Collegas invenias, qui in juventute gnaviter docenda, in disciplinis excolendis theologicis, tam amice, tam humaniter, tam liberaliter, tam ad hujus saeculi genium accommodate tecum conspirent, quam his in rebus conspirasse Professores Theologos Groninganos, uno omnium perhibetur ore. Nostri saepe recordare, tui memoriam caram semper habebimus et antiquam! Qui autem tibi in hac Academia a Rege Augustissimo successor creabitur, is nobis existat Antistes, qui ingenii dotibus, qui doctrinae copia, qui facundia, qui morum comitate similibusque virtutibus de re nostra publica literaria, de Professoribus, de Studiosa Juventute aequè bene mereatur, ac te de his omnibus per plures annos meruisse, grato animo hic publice testamur! Jam ex praecedentium annorum consuetudine transeundum nobis, esset ad praemia victoribus in certamine literario distribuenda. Verum enim vero neutiquam ignoratis, Auditores, ex novissimis summi Imperantis decretis uni tantum Academiae quaestionum proponendarum praemiorumque decernendorum facultatem singulis annis datam esse, cujus rei cum nostrae

Universitatis vices anno proxime elapso fuerint, praesenti anno Academico otiosis nobis esse licuit otiosisque manere persequentem etiam annum licebit. Cui quidem otio, etiamsi aliquid ingrati habere videatur, inest tamen una nonnihil, quod Professoribus arrideat, inter duas quippe pluresve commentationes aemulas, non sine animi quodam cruciatu, saepe haesitantibus, utri earum an neutri, ulli an nulli victoriae palma sit adjudicanda.

Quid mihi aliud agendum igitur superest, nisi ut Rectoris Magnifici munus, quo hoc anno functus sum, deponam illudque tradam successori? Quod haudquaquam repugnanter facio. Quantumvis enim, dum Magistratum gessi Academicum, nihil mihi contigerit molestiarum, neque ex Curatoribus, Viris Amplissimis, quos ante Rectoris acceptos honores mihi non omnes amicissimos crederem, Rector vero nullo modo inimicos inveni, post Rectoris depositum munus infestos, ut spero, aequae minus inventurus, neque ex Professoribus collegis, quorum omnium erga me benevolentiam grato expertus sum animo, neque ex Studiosa denique Juventute, cui quatuor et viginti annis nec adulator exstiti, nec censor unquam morosior, imo vero, licet regiminis tempus ad finem quasi defluerit, lenis instar amnis, nullo turbati vento, plus tamen curarum, utcunque pusillarum, Rectoris laquearia circumvolitare sensi, quam ut is essem, qui Magistratus perpetui honores lubenter ambirem. Nequaquam tristis igitur provinciam meam suscepti, laetior ferme atque hilarior ea nunc me abdo tuisque eandem jam impono in humeris, junioribus illis robustioribusque, Clarissime NUMAN! qui in annum sequentem a Rege Augustissimo Rector Magnificus designatus es. Salvere te jubeo, nove Rector, faxitque Deus Optimus Maximus, ut tuo munere honorifico in Academiae decus atque salutem quam felicissime fungaris! — Ego, Cl. NUMAN, Rector creatus sui atque renuntiatus non sine parum jucundis mihi, anno ante, motis difficultatibus, et paulo proveciori jam aetate, et postquam tertium et vicesimum jam annum me ad docendum in hac Academia dederam, neque magna mihi est expectatio, fore, ut post revolutum iterum hunc orbem Universitatis sceptrum denuo geram. — Tu ad Magistratum evectus es, nullis objectis impedimentis, juventutis flore, aetatis annum vix agens trigesimum secun-

dum, et post haud longum per tempus occupatam Professoris cathedram. Praeterea, ut es vir viribus plane juvenis adhuc, nihil obstat, quo minus, dummodo in vivis maneat, ante annum aetatis septuagesimum (quo, uti non nescis, Regis Augustissimi benevolentia rude donamur) iterum iterumque Rector creëris. Eo laetius itaque, eo melioribus, ut ajunt, avibus, eo beatius gravissimum tuum munus auspicari potes. Neque tamen hac inter te et me differentia superbior sis, quippe quod discrimen ortum sit tum forte fortuna et ex naturali, qui dicitur, rerum cursu (quia natu minimus in nostram Ordine) tum propter ejusmodi, nisi male conjecerim, causas, quae mihi nec apud justos et aequos rerum existimatores orisque haud timide clausi amantes, nec apud tales, qui praeceptorum, bene de nobis meritorum, memoriam pie colant, nec apud Groninganos, qui de hujus urbis salute solliciti sint, unquam erunt dedecori, imo vero, cum corpusculum hocce meum jam diu a vermibus erit devoratum, laudibus forte atque gloriae.—

Sed ingratum hunc sermonem de rebus, quae oblivione propemodum obrutae sunt atque sepultae, quarumque nullam mentionem hic injecissemus, si honoris id sivisset cura, quam celerrime mittamus!

Vita mortalium, Clarissime NUMAN, jam a primo inde infantis vagitu miseriarum plena, brevior, cheu, est, quam ut offensae memoriam, alta mente repositam, in perpetuum servemus, et ut, qui Christiani simus, ad tumultum usque quotidiana nos cruciemus recordatione aegrimoniarum, quas seu generosioris animi impetus, seu mens, antiquae sinceritatis Batavae minus obliviosa, seu error, seu livor, seu praejudicatae hominum opiniones, seu incredibilis fere atque clandestina nobisque diu incognita quorundam timiditas animusque parvus, seu, nescio, quae iniquitas fati, seu plures aliae istiusmodi causae, « *conjecturales magis, ut vere dicam, quam certiores* », nobis, qui, propter viginti trium annorum labores, meliore fortasse digni sorte fuissimus, per breve tempus pepererint.

Crescat igitur, magis magisque crescat, te Rectore, Clarissime NUMAN, Curatores inter, Professores hujusque Academiae alumnos, quae, et sub meo regimine hic loci floruit concordia! Amplificentur atque in dies augeantur salus splendorque Universitatis nostrae, quam hodie duo per saecula et quartam saeculi partem exstitisse, laeti reminiscimur, cujusque idcirco veluti

dimidiatum quoddam Jubilaeum sive festi saecularis quadrantem celebrare possumus; sintque à Batavis Musarum sedibus semper longe remoti tumultus illi atque dissensiones, quae apud vicinas gentes haud raro vel ipsorum juvenum animos exagitant rei publicae literariae tranquillitatem miserum in modum conturbant! Quibus, precamur, votis annuat rerum omnium supremus moderator atque arbiter, Deus justissimus, sapientissimus, clementissimus, Deus, cui pro auxilio mihi, Rectori, hac etiam hora praestito, maximae agantur gratiae, Deus, cui laus sit, honos et gloria in aeternum!

D I X I.

A N N O T A T I O N E S.

P. 183. « CICERO etc. » — Quae tum ex CICERONIS libris *de Oratore*, ex Orationibus pro MILONE, pro ARCHIA, in VERREM, pro LICARIO, aliis, tum ex QUINCTILIANI *de Institutione Oratoria* aureo opere, ex AULO GELLIO (*Noct. Attic.* Lib. VII. Cap. 5.) ex VIRGILII *Georgicis* (Lib. IV), ex HORATII *Carminibus* (Lib. I. Od. 5, Lib. IV. Od. 2. Epod. Od. 7. Lib. II. Od. 10.) etc., aut verba adduxi, aut effata sententiasve, aut denique totos continuosque versus, nimis nota esse credo, quam ut ad Orationis calcem sigillatim capita vel paragraphos indicem, quibus inveniuntur.

LOCUS EX SHAKESPEARIO, pag. 210 Latine a me redditus, occurrit in hujus Poëtae inelytissimi tragoedia *Hamlet* (Act. III. Sc. 2.) — Quae autem pag. 192 dixi de ratione, qua fabulas, quas vocant, Romanenses, metro ligatas, quales sunt complures SCHILLERI, BILDERDYKII, TOLLENSII aliorumque, nonnunquam pronuntiandas esse existimarem, ea ad *Declamatoria*, uti vulgo nuncupantur, spectant, qualia, musica comitante, sive sociantibus se cum Pronuntiatione (aut potius alternis cum ea facientibus) instrumentis musicis, plus semel *Groningae* habui, in quibus fictas tales historiolas, laudato declamandi modo minus severo, pro virium tenuitate recitare conatus sum; — id tamen non sine adhibitis, quas eadem pagina percensui, cautionibus provisionibusque.

P. 214. « HOFSTEDE etc. » — Qui de iis, quae ad hujus Viri Amplissimi fata meritaque pertinent, plura legere cupiat, is libellum evolvat, a Doctissimo H. J. NASSAU editum, *Covordiae* 1839 et inscriptum: M^r. PETRUS HOFSTEDE, *Commandeur van de Orde van den Ned. Leeuw*, *Oud-Gouverneur van Drenthe*, *Staatsraad in buitengewone dienst*, *Curator van 's Lands Hoogeschool te Groningen*, *Directeur van de Hollandsche Maatschappij van Wetenschappen te Haarlem*, *Honoraire Lid van de Maatschappij van Weldadigheid*, in *zijn leven en werken*. Cum quo libello conferatur scriptiuncula: « *Drenthe en deszelfs Oud-Gouverneur M^r. PETRUS HOFSTEDE, geschetst door D^r. H. J. NASSAU.* » (*Overgenomen uit den Algemeenen Konst- en Letterbode, N°. 26 en 27 van het jaar 1839.*)

P. 215. « JANUS BRINKIUS etc. » — Iis, quae de Viro Cl. JANO TEN BRINK in Oratione attingi, nonnulla hic mihi addere liceat, in primis vero, quae edidit scripta breviter percensere. Spero

autem, in posterum fore, ut aliquis, sive sit defuncti filius, Rector Appingedamensis B. TEN BRINK, seu quivis alius, huic non impar provinciae, prodeat, qui BRINKII vitam accurate et copiose enarret illiusque merita debitis persequatur laudibus. (*) Hic loci nil nisi quasdam annotatiunculas dare possum.

Natus fuit BRINKIUS, die 8 Septembris anni 1771, Amstelodami ex parentibus, quos in Oratione nominavi.

Scholas Latinas Amstelodamenses frequentavit, Rectore RICHEO VAN ONNEREN, elegantissimi ingenii viro, cui plurimum tum in linguis atque Poësi, tum in iis, quae ad pulchritudinis sensum excitandum attinent, se debere BRINKIUS semper professus est, cuiusque meritis celebrandis nunquam non delectabatur. Commilitonibus autem amicisque, cum Amstelodami Scholis Latinis interesset et deinceps in urbis Athenaeo literis incumberet, usus fuit J. M. KEMPER, D. J. VAN LENNEP, M. SIEGENBEEK, fratribus A. et J. DE VRIES, DE BORDES aliisque eximiae spei tunc adolescentibus, qui, postquam ad virilem pervenerunt aetatem, doctrinae copia ingeniique dotibus immortalem sibi compararunt famam et quorum non unum lunae similem dixerim, minores, ut Poëta canit, inter ignes micanti.

In Academiam Lugduno-Batavam profectus BRINKIUS, ut literis operam navare pergeret, in primis magno addictus fuit RUHNKENIO, quem plurimi faciebat enjusque lectionibus assidens interfuit auditor, etsi, ut narrare solebat, duobus tribusve commilitonibus exceptis, nonnunquam (mirabile dictu!) fere unicus. Praeter SCHULTENSIUM, qui ipsi erat in deliciis, JOANNEM LUSACIUM, Virum Cl., maxime coluit. Testantur hoc LUSAGI a BRINKIO defensae *Observationes in loca veterum, praecipue quae sunt de vindicta divina. Exercit. Acad. Spec. sec., quod, praeside JOANNE LUZAC etc. def. JANUS TEN BRINK, die 16 Junii MDCCXCII. Lugd. Bat. apud H. MOSTERT 1792; annexae sunt X. Theses.* Inter amicos commilitones, quos Lugduni-Batavorum habuit, SANTENIUS memoratur, Poëta, Musis Latinis valde gratosus artemque Romanorum metricam ad amussim callens. Neque non tunc temporis ZILLEZENI (qui deinde Scholarum Latinarum Amstelodamensium Rector fuit) familiaritate usus est BRINKIUS, ut ADAMUM SIMONS, Belgicum Poëtam inclytum et Professorem deinceps Ultrajectinum, WENCKEBACHIUM, Virum Amplissimum, aliosque taceam multos, quibus, ut notissimum, BRINKIUS semper carissimus fuit, nec quos ipse minus dilexit.

Quid fuerit in causa, CUR TEN BRINK, anno 1795, absoluto fere studiorum Academicorum curriculo, rebus publicis moderandis immisceretur et per breve tempus ad consilium Civitatis adscriberetur Leydensis (*Lid werd van den provisionelen Raad der gemeente van Leyden*), non opus est OEDIPO, qui divinet. Quis enim, cui fervidus juvenili in pectore flagraret animus libertatisque qui amans esset, tristissimis et turbulentissimis iis temporibus, cum vera, tum fallaci illa captatus non fuisset irretitusque libertatis, dicam an licentiae, imagine, quam nobis ostentabant triumphantes Franco-Galli, quaeque patriae, etsi non omnibus crediderim, at multis tamen nominibus, tam nefasta fuit? Nec tamen

(*) Haec spes nos non fefellit. Vid. N°. 6, 7, 8, 9 et 10 libelli, cui titulus *Algemeene Kunst- en Letterbode*, anni 1841.

diu perstitit BRINKIUS in nube amplectenda pro *Junone*. Demagogos, cujusmodi magis atque magis, ceu ex Tartaris adjurati, haud pauci exsurgebant, ut ut Patriota, qui dicebatur, perhorruit ille. Ili autem cum anno 1796 a BRINKIO, qui tunc *Hagae-Comitis* scriptor esset diarii, inscripti *Dagblad der Nationale Vergadering*, exigerent, ut ipsorum se addicens partibus, mendacibus res publicas depingeret atque enarraret coloribus, Vir integer fraudibusque purus a scribendo illo diario, quantumvis lucri sibi feracissimo, desistere multo maluit et ad pristina studia redire literaria, quam qui et se ipsum et patriam perversis istis et nequam hominibus auro venderet. — Mense Julio 1796, valde modico contentus salario, quartae classis Praceptor electus est *Hardervici*, in Gymnasio Nassavio-Velavico, quam provinciam cum Rectoratu commutavit, mense Junio 1799, postquam, mense Majo proxime antecedenti, Rectoris Schiedamensis munus, ubi expetitus fuerat, recusaverat.

Die 14 Aug. 1797, uxorem interea duxerat, quam in Oratione nominavi, Virginem Ornatissimam HELENAM WYVAN GLASIUS, ex qua novem genuit liberos, quorum quinque adhuc in vivis sunt. Ultimo die Novembris 1826, haec BRINKII conjux diem obiit supremum.

Anno 1804, die 20 Sept. BRINKIUS, HERMANNO BOSCHA, Viro Clarissimo, de literis optime merito, *Hardervico Groningam* vocato, successurus, Historiarum, Latinarum Graecarumque literarum, uti et Eloquentiae etc. Professor creatus fuit in Academia Hardervicensi. Quanti cum fecerint omnes studiosi juvenes, saepe audivi grata voce commemorantem fratrem meum affinem EVERARDUM LUDOLPHUM, Baronem ab HECKEREN, dum in vivis esset, Gubernatorem Coloniarum Neerlandicarum Occidentalium (*Gouverneur-Generaal der Nederl. Bezittingen in de West*), virum, literarum amantissimum, qui, ut multi alii juvenes ex *Zuthania*, urbe in ea natali, tunc temporis *Hardervici* in Studiosorum albo nomen professus fuerat. — Inter Professores autem Hardervicenos collegas BRINKIUS sibi praec aliis amicissimos habuit KEMPERUM, REINWARDTUM, NIEUHOFFIUM, CLARISSIMUM. Quanta nomina!

Anno 1804, BRINKIUS relatus fuit inter socios Societatis Literarum Neerlandicarum, quae *Lugduni-Bavorum* floret et Belgice dicitur *Maatschappij van Nederl. Letterkunde te Leyden*. Eodem honore a Societate scientiarum Zelandica (*Zecuwsch Genootschap der Wetenschappen*) ornatus jam fuerat anno 1801. Quo simul anno Summum Reipublicae Batavae Regimen scholarum Inspectorem eum nominaverat in quadam Gelriae parte (*Schoolopziener in het vierde Schooldistrikt van den Ouden Yssel*), quo munere per plures annos functus est.

Mense Majo 1809, BRINKIUS adscriptus fuit Scientiarum Regiae Societati Harlemensi (*Koninkl. Maatschappij der Wetenschappen te Haarlem*), eodemque anno, mense Junio, in Sociorum collocatus numero, qui tertiæ classi Instituti, quod Regium dicitur, (*Koninkl. Instituut van Wetenschappen, Letterkunde en Schoone Kunsten*), ab epistolarum commerciis sunt, uti jam, mense praecedente Aprili ejusdem anni, a secunda classe Instituti similem acceperat honoris significationem. Ex classe autem illa priori, aliquot annis post, cum *Groningae* jam cathedram occuparet Professoriam, discessit, paulo iniquiori, ni fallor, animo ferens, quod semper inter Socios Epistolographos (*Correspondenten der klasse*) mansisset, neque ad ipsos

adscriptus fuisset Socios. Circa tempus, quo Academia Hardervicensis, NAPOLEONIS decreto extincta esset, BRINKIUS, anno 1812, *Harlemum* fuit expetitus, ut in hac urbe Rector Scholis præcèsset Latinis. Gavisus fuit noster, quod e naufragio Hardervicensi portuum quemdam inveniret atque refugium. Relicto igitur *Hardervico*, ubi per plurimos annos vitam satis beatam, quamvis haud raro inopem, degisset, *Harlemum* penates transtulit et quamdiu illic habitavit, Harlemensibus gratus fuit acceptusque. Excusso autem Franco-Gallorum iugo rebusque patriae restitutis, Rex Augustissimus, mense Octobri 1815, BRINKIUM ad summam in literis dignitatem de integro evexit, Professore creans in Ordine Philosophiæ theoreticæ et Literarum humaniorum, qui in Academia est Groningana, qua in Universitate ad mortem usque literas Graecas atque Latinas docuit.

Ex hoc inde temporis articulo BRINKIUS mihi exstitit Collega, cujus et ego et plurimi mecum caeteri Professores Groningani semper admirati sumus tum ingenii dotes doctrinaeque copiam, tum memoriae facilitatem tenacitatemque, tum comitatem animique generosi benevolentiam atque in coetibus nostris hilaritatem. Sed quid hic repeto, quae in Viri aestumatissimi laudes jam in ipsa praedicavi Oratione!

Mortua, uti jam dixi, BRINKII UXORE, anno 1826, alteras nuptias iniiit, 12 Maji 1828, cum Matriona spectatissima JOHANNA VAN STADEN, cujus prior fuerat maritus ALBERTUS JANUS GLASIUS.

Anno Academico 1832 — 1833, BRINKIUS nostrae praefuit Academiae Rector Magnificus, exactisque, anno 1835, triginta annis, per quos Professor ad docendum se applicasset, annuum stipendium pro quarta parte ex lege auctum fuit.

Tandem, eheu, BRINKIUS, qui caeteroquin valetudine gauderet bona satisque robusta, aestate hujus anni 1839, morbo correptus fuit, quem Medici nomine designarunt affectionis fungosae medullaris glandulae submaxillaris cum vomica in pulmonibus, cui morbo, etiamsi initio per plures hebdomades satis haberetur levis, die 2 Octobris 1839, viribus exhaustus et aegrotationis tenacitate plane fractus, succubuit, extremum leniter efflans spiritum, horam inter 3 et 4 post meridiem. Paucis diebus post, sepultus est *Groningae* in sepulcreto sive coemeterio publico, quod meridiem versus extra portam invenitur, quae Belgicae dicitur *de Heerepoort*. Requiescant viri boni ossa in pace!

Haec hic de BRINKIO annotasse suffecerit. Ex lineis picturam faciant alii! Nonnulla, de Viri Cl. vita et fati inveniuntur tum in opere Gallico *Biographie des contemporains* et in eo, Germanice scripto, quod *Conversations-lexicon* vocatur, tum, etsi perpauca, in libro, item Germanice scripto, qui inscribitur: *Die Gesamt-Literatur Nederlands*, tum denique post mortem plus semel in Diario *Algemeene Konst- en Letterbode*. — M. SIEGENBEEK, Vir Cl. BRINKII memoriam celebravit, Praeses Soc. litt. Neerl., quae Lugduni Batavorum est, mense Junio 1840. — Imago BRINKII, aere incisa preloque excussa, conspicitur in Musarum Calendario (*Nederlandsche Muzen- Almanak*) anni 1837.

Ecce autem, quae, cum Latine tum Belgicae, edidit BRINKIUS scripta majoris minorisque momenti. Viri Cl. filius, Rector Appingedamensis, mihi eorum catalogum suppeditavit, nec tamen ubique ordine chronologico observato.

Redevoering gehouden door den Burger J. TEN BRINK, in tegenwoordigheid van den Provisioneeelen Raad en de Gemeente van Leijden in de St. Pieters-Kerk aldaar, op den 17 Junij 1795. Het eerste jaar der Bataafsche Vrijheid. Te Leijden bij L. HERDINGH en D. DUMORTIER. 1795. 40 bl. gr. 8°. Huius orationis argumentum fuit, quod solus Sapiens liber, omnes vero stulti servi essent.

(cf. *Vaderlandsche Bibliotheek van Wetenschappen, Kunst en Smaak. VII D. I St. Amst. 1795, bl. 727 en v.*)

Bedenkingen tegen het voorstel van den Burger C. L. VAN BEYMA, gedaan in de Nationale Vergadering, op Woensdag den 20 September 1797: om door ambtenaren af te doen leggen den eed van haat aan het Stadhouderschap, de Aristocratie en de Regeringloosheid; door JAN TEN BRINK, Praeceptor der Latijnsche Scholen te Harderwijk. Te Amsterdam, bij J. TEN BRINK GERRITSZ., 1797.

Het Dagblad der Nationale Vergadering enz. Per aliquot menses anni, ni fallor, 1796, hoc diarium a BRINKIO scriptum fuit.

Liber inscriptus: *Brieven over Italie van DUPATY, tunc fere temporis, ex Lingua Franco-Gallica Belgice redditus est a BRINKIO.*

JANI TEN BRINK Oratio de Graecorum Romanorumque scriptorum studio, hac etiam philosophiae luce, praestantissimo, publice habita die xiii Decembris c1795cxix, quum in Gymnasio Harderviceno Rectoris munus solemniter auspicaretur. Hardervici apud E. TIJHOFF, Acad. Typog.

JANI TEN BRINK, Gymnasii Harderviceni Rectoris, Oratio pro Graecae linguae studio, habita die xii Jun. c1795ccci, ante publicum discipulorum ejusdem Gymnasii examen. Hardervici apud E. TIJHOFF, Acad. Typogr.

Verdediging van SOCRATES naar het Grieksch van PLATO, door JAN TEN BRINK, Rector der Latijnsche Scholen te Harderwijk; nec non:

*CRITO of wat men doen moct, eene samenspraak van PLATO. Uit het Grieksch vertaald door denzelfden. (Ambo haec inveniuntur scripta in *Vaderl. Mag. van Wet., Kunst en Smaak; te Amst. bij G. WARNARS, 1801, I D. I. St. bl. 265 — 318 en 581 — 608*).*

CAJUS CRISPUS SALLUSTIUS, over de samenzwering van LUCIUS SERGIUS CATILINA; benevens vier Redevoeringen van MARCUS TULLIUS CICERO over hetzelfde onderwerp; uit het

Latijn vertaald en met aanm. en opheld. vermeerd., door JAN TEN BRINK, Praeceptor der Lat. Scholen te Harderwijk; te Amst. bij JAN TEN BRINK, G. Z. 1798.

1803. In citato Horreo literario *Vaderl. Mag. van Wet., K. en Sm.*, II D. I St. diversa occurrunt BRINKII collectanea, inter quae ex. gr. sequens:

Omwenteling te Rome, door NICOLAUS RIENZI (COLA DI RIENZI) in den jare 1347. Naar het Hoogd. Bl. 693 — 734 en bl. 861 — 894.

Krijgstogt van CYRUS door XENOPIION. Uit het Grieksch vertaald door JAN TEN BRINK, Hoogleeraar te Harderwijk; te Amst. bij JAN TEN BRINK G. Z., 1808.

Quae in opere *Bibliotheek van Oude Letterkunde*, I D., Amst. bij JAN TEN BRINK G. Z., 1808: a BRINKIO scripta invenias, sunt: TIMON en de Vergadering der Goden. Twee zamenspraken van LUCIANUS. Aanteek. op dezelve, bl. 105 — 162 en 455 — 474.

Vergelijking van eenige tooneelen uit de Aulularia van PLAUTUS en den Avare van MOLIERE. Aanteek. op dezelve; t. a. pl. bl. 295 — 318.

De drie Olythische Redevoeringen van DEMOSTHENES. Vertaald door JAN TEN BRINK, Hoogleeraar te Harderwijk. Aanteek. op dezelve; t. a. pl. bl. 539 — 607.

In libro *Museum of Verz. van stukken ter bevord. van Fr. Kunsten en Wetensch.* door MATTHYS SIEGENBEEK. Haarlem 1812. BRINKII est sequens scriptiuncula:

Iets over den Rei van Corinthische Vrouwen in de Medea van EURIPIDES. Vid. t. t. p. 131 — 160.

Varia attulit BRINKIUS ad libellum criticum de *Recensent ook der Recensenten.* Inter alia epicrisin extensam sive recensionem, quae dicitur, dedit libri, cui titulus est: N. G. VAN KAMPEN, *Medea, Treurspel.* Haarl. bij BOHN, 1810, (in het VI D. n°. 5 van dat *Tijdschr.* bl. 209 — 221 en n°. 6, bl. 270 — 278. Mei en Junij 1811).

Medea, treurspel van EURIPIDES, uit het Grieksch vert. door M^r. JAN TEN BRINK, Amst. bij JAN TEN BRINK G. Z. 1813.

Fransche tiranij. Een schoolboek. Amst. bij J. VAN DER HEIJ. Hujus libelli, statim post ejectos Gallos editi, altera paulo post in lucem prodiit editio.

CYROPEDIE of over de opvoeding en het leven van den Ouden *CYRUS* door *XENOPHON*: uit het Grieksch vertaald door *M. JAN TEN BRINK*. Amst. bij *JAN TEN BRINK G. Z.*, 1813, II deelen.

Gedenkwaardigheden van *SOCRATES* door *XENOPHON*; uit het Grieksch vertaald door *M. JAN TEN BRINK*, Hoogleeraar te Groningen. Gron. bij *J. OOMKENS*. 1819.

Gedichten van *M. JAN TEN BRINK*, Hoogleeraar te Groningen. Amst. bij *TEN BRINK* en *DE VRIES*. 1823.

De Zedekunde op de Staatkunde toegepast; om tot Inleiding te dienen voor de Aanmerkingen over de Franse Zeden in de XIX eeuw; door *E. JOUY*, Lid van het Instituut. Uit het Fransch vertaald door *M. JAN TEN BRINK*, Hoogl. te Groningen. Gron. bij *W. VAN BOEKEREN*. I. D. 1823. II D. 1824.

In libro: *Bibliotheek van Oude Letterkunde*, uitgegeven door *M. JAN TEN BRINK*, Hoogleeraar te Groningen, tweede deel, Amst. bij *TEN BRINK* en *DE VRIES*, 1824 — 1826, *BRINKIUS* scripsit ipse duo sequentia:

Eerste Philippische Redevoering van MARCUS TULLIUS CICERO tegen MARCUS ANTONIUS. Vertaald door den Uitgever, en aanteek. op dezelve, bl. 113 — 154.

Tweede Philippische Redevoering van M. T. CICERO tegen M. ANTONIUS. Vertaald door den Uitg., bl. 209 — 288, bl. 477 — 530.

JAN TEN BRINK Oratio de iis, quae tristia ac laeta Academiae per annum praeteritum acciderunt, publice dicta Gron. a. d. X Octobr. c1832, quum Academiae regimen deponeret. In Annal. Acad. Gron. 1832 — 1833. Gron. ex offic. *J. OOMKENS*, Acad. Typogr. 1834.

Praeter alias fabulas Romanenses, quas (qui calamo scriptorio nonnunquam sibi victum quaerere coactus fuerit) *BRINKIUS* in vernaculum transtulit, enumerari possunt:

De Hermiet in het Eikendal.

Sophia van Norman.

Ferdinand, van MÜLLER, cct.

Belgice etiam reddidit :

EWALD'S Huwelijksleven. (Saltem hujus libri tomum ultimum.)

Operam etiam posuit *BRINKIUS* in Belgice interpretando seu vertendo *XENOPHONTIS Oeconomico*, cujus translationis jam dudum aliquot paginae typis exscriptae fuerunt.

Edenda etiam curavit *BRINKIUS* carmina posthuma tum laudatissimi Poëtae *HELMERS*, tum quae composuerat *VAN HEIJNINGEN BOSCH*, Poëta inclytus Groninganus.

Quae caetera juvenum scripta correxit, emendavit, auxit Vir Cl., innumera sunt.

BRINKIUM igitur valdequam laboriosum fuisse, quisquamne dubitet? Quod eo magis admirandum in illo, qui acie oculorum fuerit obtusiore, imo, quorum propter debilitatem saepe timuerit, ne quando caecus fieret.

E R R A T A.

Pag. 192, reg. 11, pro : *quae gravioris*, lege : *quam gravioris*.

„ 218, in nota : *deterrimum*, emendes in : *deterius*.

ORDO LECTIIONUM

QUAE

DUCE ET AUSPICE DEO O. M.

ANNI DUCENTESIMI VICESIMI SEXTI DECURSU
IN ILLUSTRIS ACADEMIA QUAE GRONINGAE EST,
HABEBUNTUR

*a die II Septembris anni aerae Christianae MDCCCXXXIX
ad ferias aestivas anni MDCCCXL.*

RECTORE MAGNIFICO

BARTHOLDO HENRICO LULOFS.

IN FACULTATE PHILOSOPHIAE THEORETICAE
ET LITERARUM HUMANIORUM.

CORNELIUS DE WAAL, diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora IX, *Metaphysicam* tradet; hora XII, aut alia auditoribus commoda, *Philosophiae Moralis* partem alteram, id est *Ethicam* exponet; hora X, *Historiam Philosophiae recentioris per saecula aerae Christianae* enarrabit. Ceterum, si sint, qui *Theologiam Naturalem* tradi sibi cupiant, de hac cum discipulis consilium inibit.

GERARDUS WOLTERS, diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora matutina VIII, *Grammaticam Hebraeam* exponet; hora ante meridiem IX, *librum exodi* analytice explicabit; hora X, *Literaturam Orientalem* tradet; hora XII, *Antiquitates Hebraeas* interpretabitur. Si qui sint, qui *Coranum* sibi explicari cupiant, cum his consilium inibit.

IANUS TEN BRINK, diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora X, *DEMOSTHENIS Philippicas*; I, loca selecta Poëtarum et Historicorum Romanorum exponet.

Si qui sint, qui IUVENALIS *satiras*, sibi exponi cupiant, iis operam dabit, hora auditoribus commoda. Denique disputandi exercitiis praeesse perget, et scholis paedagogicis vacabit horis, quae auditoribus erunt commodae.

BARTHOLOMÆUS HENRICUS LULOF, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora XII, secundum manuactionem suam, *Fundamenta stili bene Belgici* exponet, eaque, quae ad scientiam praestantiae, originis, indolis ac grammatices totius linguae Belgicae, nec non ad historiam literarum Belgicarum pertinent; additis in primis recte Belgicis scribendi exercitationibus. — Iisdem diebus, hora solita V, post meridiem, alterum suum compendium secuturus, fusius e *Rhetorica Belgica*, sive ex altioribus *Eloquentiae* ac simul *Poëseos Belgicae* praeceptis, selecta tradet, exemplis ex optimis, cum Belgicis, tum Graecis et Latinis, Gallicis, Germanicis, aliarumque gentium oratoribus atque poëtis desumptis, perpetuo illustrata, et adiunctis exercitiis, quae *Eloquentiae exteriori*, sive vocis et gestuum moderationi inserviant. Reliquis studiosorum desideriis lubens obtemperabit.

GERARDUS IOANNES MEIJER, diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora XII, *Historiam patriam* exponet.

FREDERICUS CHRISTIANUS DE GREUVE, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora X, *Encyclopaediam Philosophiae* explicabit; iisdem diebus, hora XI, *Logicam* docebit; diebus vero Iovis, Veneris et Saturni, hora I, *Historiam Philosophiae antiquae* traditurus, imprimis SOCRATIS, PLATONIS et ARISTOTELIS philosophandi rationem exponet.

PETRUS VAN LIMBURG BROUWER, diebus Lunae, Martis, Mercurii, hora IX, *Historiam Veterem* tradet; iisdem diebus, hora X, *Antiquitatem Romanam*; diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora X, *Antiquitatem Graecam*.

IN FACULTATE IURIDICA.

HENRICUS NIENHUIS, *Ius Civile Hodiernum* intrepribit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Iovis, hora XI. Si qui sint, qui *Doctrinam Processus Civilis Hodierni* aut *Ius Cambiale* exponi sibi cupiant, horas auditoribus commodas hisce scholis constituet. Disputationes de hoc iure moderabitur horis, de quibus cum commilitonibus convenerit.

IACOBUS HERMANNUS PHILIPSE, *Encyclopaediam ac Methodologiam Iuris* tradet diebus Lunae, Martis, Mercurii, horá IX; *Historiam Iuris Romani* enarrabit diebus Lunae, Martis, Mercurii, Iovis, horá VIII; *Institutiones Iuris Romani* interpretabitur diebus Martis et Mercurii, horá X, die Jovis, horá IX et X, *Pandectas* diebus Lunae, Martis, Mercurii, Iovis et Veneris, hora XI. — Disputationes *de Iure Romano eiusque Historiá* moderabitur die Veneris, horá XII.

CORNELIUS STAR NUMAN, diebus Martis, Mercurii, Iovis, Veneris, horá VIII, *ius gentium Europaeum* exponet, adhibito SAALFELDIJ opusculo: *Handbuch des positiven Völkerrechts*. Tübingen 1833; horá IX *ius criminale*; horá X, die Veneris excepto, *ius publicum* docebit; hora XI *iuris naturalis* principia tradet. — Disputationes de his disciplinis lubens moderabitur, die Mercurii, horá XII.

IN FACULTATE MEDICA.

SIBRANDUS ELZO STRATINGH, diebus Lunae, Martis, Iovis et Veneris, horá X, *Medicinam Practicam*; diebus Veneris, hora XI, et Saturni, hora X, *Diaeteticam cum Medicina Politica* coniunctam; diebus Lunae, Martis et Iovis, hora XI, *Materiam Medicam cum Pharmacia Medica* coniunctam et *Semioticam* diebus ac horis postea indicandis tradere constituit. Singulis etiam diebus in Nosocomio Academico aegrotis curandis vacabit, morbosque tractatos Medicinae studiosis subinde de industria paulo uberius exponet. Qui disputando vires suas periclitari velint, illorum desideriis lubens obtemperabit.

AUGUSTUS ARNOLDUS SEBASTIAN, *Physiologiam* docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii, hora VIII atque alternis diebus Saturni hora IX; *Chirurgiam* exponet diebus Iovis, Veneris, hora IX et die Saturni hora VIII, eiusque *Praxin* in Nosocomio Academico quotidie hora media XII; *Anatomen Pathologicam* tradet, *generalem* die Iovis hora VIII, *specialem* morborum pectoris die Veneris hora VIII; *Anatomen corporis humani* exponet diebus Martis, Iovis et Veneris, hora media V, et die Mercurii, hora III; dissectionibus cadaverum Anatomicis tempore hyemali instituendis quotidie praeërit.

IACOBUS BAART DE LA FAILLE, diebus Lunae, hora VIII et IX, Martis et Mercurii, hora IX, *Artem Obstetriciam Theoreticam et Practicam* exponet;

et in Nosocomio Academico, ad parturientium lectos, qualibet oblata occasione, practice instituet. Diebus Lunae, hora XI et Saturni, hora IX, *Artis Obstetriciae partem Technicam* de industria fusius docebit. Diebus Lunae et Martis, hora X, Mercurii, hora XI, *Pathologiam Generalem* explicabit. Diebus Mercurii et Saturni, hora X, *Medicinam Forensẽm* tradet. Diebus Martis et Mercurii, hora VIII, *Morbos Infantum* exponet. — Disputationum exercitiis lubens vacare perget.

IN FACULTATE DISCIPLINARUM
MATHematicarum ET PHYSICARUM.

THEODORUS VAN SWINDEREN, diebus Lunae et Martis, hora VIII, *Encyclopædiam Philosophiae naturalis* tradet, cui praemittet praecepta *Hodegetica*, sive *de studii ratione recte instituenda*, additis *Paedagogices principis*. Die Mercurii, horis VIII et III, *Historiam Naturalem Animalium et Fossilium, inprimis patriae, et Animalium, cum Anatome comparata* coniunctam, docebit; diebus Lunae et Martis, hora III, vel verno tempore VII matutina, aut alia magis commoda, hoc anno, *Mineralogiam adiuncta Geologia et Historia Naturali Mundi veteris* fusius explicabit; die Saturni, hora XII, *Oeconomiam Politicam* exponet.

SIBRANDUS STRATINGH, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora I, lectiones habebit *de Chemia generali et applicata*, illamque duce B. P. DULK vel alio auctore *Chémico* illustrabit. Diebus Lunae et Mercurii, hora XII, *Chémiam Pharmaceuticam* Pharmacopoeae Belgicae accommodatam; practice tradet, et hanc doctrinam duce G. W. SCHARLAU exponet. Denique, diebus Lunae et Martis, hora VI, *Technologiam Chémicam* in usum publicum tractabit, et *recentioribus inventis Chémiae applicatae* ornabit. Si qui porro sint, qui *Exercitiis Practicis Chémicis vel Technicis* operam dare velint, hisce horis matutinis IX — XII die Saturni vacabit et suis consiliis adiuvabit.

HERMANNUS CHRISTIANUS VAN HALL, die Martis hora XII et die Veneris horis VIII et IX, aestivo tempore etiam die Saturni hora VIII, *elementa Botanices* illustrabit. Die Mercurii horis IX et X aget de plantis *medicinalibus* aliisque vario respectu *utilibus*, sive de *Botanica applicata*, ordine Familiarum naturalium. Die Saturni autem, horis X et XI, *Oeconomiam ruralem* docebit.

IANUS GUILIELMUS ERMERINS, diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora XI, *Arithmetices, Algebrae, Geometriae et Trigonometriae planae* Elementa exponet; diebus Iovis et Saturni, hora IX, *Stereometriam et Trigonometriam Sphaericam* tradet: *Physicam experimentalem* docebit diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora XII. *Astronomiam* nec non *Calculus differentialem et integralem* horis auditoribus commodis exponet. *De Matheseos elementis disquisitione* habebitur diebus Iovis, Veneris et Saturni, hora pomeridiana III.

IN FACULTATE THEOLOGICA.

IOANNES FREDERICUS VAN OORDT, I. G. FIL., diebus Lunae et Iovis, hora VIII, tradet *introitum in Theologiam dogmaticam*; diebus Martis, Mercurii et Veneris, hora VIII, *Theologiam Christianam Theoreticam* explicare perget; diebus Lunae et Mercurii, hora IX, *officia antistitum in coetu Christiano* exponet; diebus Martis et Iovis, hora IX, quae ad *institutionem Oratoris S.* pertinent tractabit; die Veneris, hora III, *exercitationes catecheticas* moderabitur. Denique *Pauli ad Titum* epistolam interpretabitur hora auditoribus commoda.

PETRUS HOFSTEDE DE GROOT, diebus Lunae, Martis, Mercurii, hora X, *Historiam Ecclesiae Christianae* inde ab initio usque ad nostra tempora, secundum *Institutiones* suas, typis divulgatas, sic enarrabit, ut hoc anno imprimis *historiam doctrinae* temporum recentiorum sit traditurus; diebus Lunae, Martis, Mercurii, hora XI, *Johannis Euangelium* interpretabitur; die Veneris, hora X, *Institutions* a se editas secuturus, *Theologiam Naturalem* cum provectoribus commilitonibus exponere perget; die Veneris, hora XI, *Chrestomathiam Patristicam*, a cl. ROYAARDS editam, leget.

LUDOVICUS GERLACHUS PAREAU, diebus Martis, Mercurii et Iovis, hora XII, *Theologiam Christianam moralem* exponet; die Iovis, hora XI, et die Lunae atque Veneris, hora XII, cum loca quaedam *hermeneutices sacrae* exponet, tum *Carmina Mosaïca* cum Commilitonibus interpretabitur.

Disputationibus cum publicis tum privatis de *Locis theologicis*, die Mercurii, hora III, suis vicibus praegerunt Theologiae Professores.

Disputationes publicae per omnes Facultates instituentur diebus Mercurii et Saturni, ab hora matutina undecima ad secundam, aut a tertia ad quartam.

Bibliotheca Academica, diebus Lunae, Mercurii et Saturni, ab hora matutina decima ad primam, et diebus Iovis et Veneris, ab hora secunda ad quartam, studiosis aliisque literarum amantibus patebit, iis legibus, quae in aditu ipsius Bibliothecae publice affixae sunt. In feriis autem aestivis Bibliotheca post meridiem non patebit.

Museum Historiae Naturalis patebit die Mercurii, ab hora XII ad I.

Museum Anatomicum patebit die Martis, ab hora XII ad I.

Museum Instrumentorum rusticorum patebit die Martis ab hora XII ad I et die Iovis hora III ad IV.

Peregrinarum linguarum, nominatim Germanicae et Gallicae, cupidi suos hic reperient Praeceptores, publica auctoritate ad id constitutos, ut civibus nostris inserviant; neque etiam illi, qui equitandi arte instrui cupiunt, suo destituentur Magistro.

S E R I E S

DISSERTATIONUM INAUGURALIUM

IN ACADEMIA GRONINGANA

DEFENSARUM

1838. d. 15 Octobris. Specimen Medicum Inaugurale de surditate orta ab impedito aeris aditu ad Cavum Tympani per tubam Eustachianam, defensum a WYBE ENS, Franequera Frisio, *cum laude*.
- d. 19 Decembris. Dissertatio Medica Inauguralis de Pemphigo, defensa ab ARENDIO EVERTZ, Worcumo Frisio.
- d. 20 Decembris. Dissertatio Medica Inauguralis de Electricitatis in morbos efficacia, defensa a GERARDO GULIELMO VAN RIEMSDYK, Hardenbercha Transisalano.
- d. 22 Decembris. Dissertatio Politico Medica Inauguralis de cura Publica in civitate Groningana ad Cives sanos et salvos servandos tum veteriore tum recentiore aevo habita, defensa ab HENRICO NANNINGA, Oldambtino ex Pago Veendam.
- d. 30 Decembris. Dissertatio Medica Inauguralis de Hysteride, defensa a LAMBERTO GULIELMO VAN DER WEIDE, Doccumo Frisio.
1839. 18 Januarii. Dissertatio Theologica de duplici Principio, unde in Ecclesiâ emendanda exierunt Sacc. XVI Reformatores, publice defensa ab ABRAHAMO BOON, Amstelodamensi, *cum laude*.
- d. 14 Martii. Specimen literarium Inaugurale de Alcibiadis moribus rebusque gestis defensa a GULIELMO HECKER, Groningano, *magna cum laude*.
- d. 20 Martii. Specimen Juridicum Inaugurale nonnullas exhibens observationes de vi legis Decembris anni 1817 de Vectigale pro successione aerario Solvendo in dispositiones Testamentarias ante legem promulgatam morte confirmatas post eam effectum sortitas, defensum a GERARDO GILLES VAN BUTTINGHA WICHERS, ex Pago Winschoten Oldambtino, *cum laude*.

1839. d. 20 Martii. Disquisitio Historica de Juris Civilis docendi discendique via apud Romanos, pars prior argumenti explicationem continens usque ad liberae Reipublicae interitum, publice defensa a JOANNE DE WAL, Franequera Frisio, *magna cum laude*.
- d. 1 Maji. Specimen Medicum Inaugurale continens quaedam de Anatomia et Physiologia Glandularum Suprarenalium, publice defensum a DAVIDE COHEN, Smilda Drenthino, *cum laude*.
- d. 18 Maji. Dissertatio Chirurgico Medica Inauguralis de muribus Articularibus, defensa a WYBE HESSELINK, Sneka Frisio, *cum laude*.
- d. 29 Maji. Dissertatio Juridica Inauguralis nonnullas exhibens animadversiones ad Articulos 295 — 298, Codicis poenalis, defensa a BARTHOLDO VAN HASSELT, Neomago Gelro, *cum laude*.
- d. 8 Junii. Dissertatio Juris Criminalis Inauguralis continens criticam disquisitionem loci, qui est in codice poenali Gallico, de Facinoribus contra bonos mores, publice defensa ab ALBERTO GULIELMO WICHERS, Groningano, *cum laude*.
- d. 12 Junii. Dissertatio Historico Theologica, quâ THOMAE A KEMPIS Sententia de re Christiana exponitur et cum GERARDI MAGNI et WESSELI GANSFORTHII sententia comparatur, publice defensa a JOHANNE GULIELMO LUDOVICO SCHOLTZ, Austro-Afro, *cum laude*.
- d. 15 Junii. Dissertatio Medica Inauguralis de Atrophia infantum, defensa ab HENRICO CANNEGIETER, ex Pago Garrelsweer Groningano, *cum laude*.
- d. 19 Junii. Dissertatio de Aethiopica generis humani varietate, publice defensa a JOHANNE NICOLAO RAMAER P. F., Sylvaducensi, *magna cum laude*.
- d. 22 Junii. Dissertatio Juridica Inauguralis de Matrimonii dissolutione secundum Codicem Civilem Batavum Comparatum, cum Codice Civili Gallico, publice defensa ab EVERARDO JANO EEKHOUT, *magna cum laude*.
- d. 26 Junii. Dissertatio Medica Inauguralis de Ictero Neonatorum, defensa a THEODORO GULIELMO BERNARDO ROODING, 's Heerenbergensi.
- cod. Specimen Medicum Inaugurale de delirio tremente potatoium, defensum ab ULRICO JACOBO HUBER, Dronrypâ Frisio.

1839. d. 26 Junii. Dissertatio Medica Inauguralis de superfoetatione, publice defensa a JACOBO NICOLAO VAN CLEEF, *magna cum laude*.
- eod. Disquisitio Theologica de Evangelii Natura, publice defensa a MAGTHILDO VAN STAVEREN, Delfshavena Hollando, *magna cum laude*.
- d. 27 Junii. Dissertatio Juridica Inauguralis de rerum Corporealium et Incorporealium in Jure Romano distinctione, defensa a JEREMIA FREDERICO ABRESCH, ex Pago Zuidhorn Groningano, *cum laude*.
- d. 28 Junii. Dissertatio Juridico Antiquaria Inauguralis de Hasta, praecipuo apud Romanos, Signo imprimis Justi Domini, defensa a BERNARDO TEN BRINK, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. Doctore et Gymn. Appingad. Rectore, *magna cum laude*.
- eod. Specimen Juridicum Inaugurale selectas continens observationes ad Codicem Patrium de Methodo procedendi in Foro Poenale, defensum ab HENRICO LUDOLPHO SYPKENS, Groningano, *cum laude*.
- eod. Dissertatio Obstetricio medica Inauguralis de nimia placentae cum utero Cohæsione, defensa a MATTHEA JACOBO VAN DER LOEF, Hattuma Gelro.
- d. 29 Junii. Specimen Historico Politicum Inaugurale, de vi, quam revocatio Edicti Nannetensis habuit in Juris Publici Anglici mutationem, defensum a JOHANNE HERMANNO GEERTZEMA, Groningano, *cum laude*.
- eod. Disputatio Historico Politica Inauguralis de defectione proavorum nostrorum a Philippo II., publice defensa a NICOLAO DIEDERICO WOLTHERO PETRO DE FREMERY, *magna cum laude*.

NUMERUS STUDIOSORUM

IN ACADEMIA GRONINGANA,

d. XXXI Decembris MDCCCXXXVIII.

FUIT 258:

Quorum Theologiae operam navabant	67
Philosophiae Theoreticae et Literis Humanioribus	48
In horum numero censendi his disciplinis operam navantes ad praeparanda Theologiae studia . . .	16
et ad praeparanda Jurisprudentiae studia	24
Jurisprudentiae	49
Medicinae	55
Disciplinis Mathematicis et Physicis	39
In quibus 30 ad praeparanda studia Medicinae.	

Ex hoc vero numero nemo studiorum causa ex nostra in aliam Academiam profectus est.

A T H E N A E U M

F R A N E Q U E R A N U M .

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

THE UNIVERSITY OF CHICAGO
PRESS

N O M I N A P R O F E S S O R U M

QUI

ANNO MDCCCXXXVIII — MDCCCXXXIX,

RECTORE MAGNIFICO

S I C C O E N S ,

IN ATHENAEO FRANEQUERANO

DOCUERUNT.

MEDICINAE PROFESSOR.

SICCO ENS.

*PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET
LITERARUM HUMANIORUM.*

JANUS GUILIELMUS DE CRANE (propter aetatem honorifice rude
donatus).

JACOBUS ADOLPHUS CAROLUS ROVERS.

THEODORUS GUILIELMUS JOHANNES JUYNBOLL.

*DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM ET
PHYSICARUM.*

NICOLAUS MULDER.

GUILIELMUS ADRIANUS ENSCHEDÉ.

THEOLOGIAE.

BARTHOLDUS REGNERUS DE GEER (propter infirmam valetudinem honorifice rude donatus).

GUILIELMUS MUURLING.

JURISPRUDENTIAE.

FRANCISCUS DE GREVE.

PROFESSOR

1800

THEOLOGICAL

THEOLOGICAL

THEOLOGICAL

THEOLOGICAL

THEOLOGICAL

THEOLOGICAL

LECTIONES HABITAE

IN

ATHENAEO FRISIACO,

ANNO QUARTO ET VICESIMO (MDCCCXXXVIII — MDCCCXXXIX).

RECTORE MAGNIFICO

S I C C O N E E N S.

S. ENS, bis docuit *Osteologiam*; quater *Physiologiam*, ter tum *artem Obstetriciam* tum *Praxin Medicam*, bis exposuit *ossium morbos*, bis item *Chirurgiam*, semel *Medicinam Foreensem*. Hiberno tempore *Demonstrationes Anatomicas in corporibus mortuis* quotidie exhibuit.

N. MULDER, ter tradidit *Chemiam*, *Botanicen* vero bis hiberno, sexies verno tempore, bis docuit *Pathologiam*; bis item *materiem medicam et Pharmaceuticam*, bis quoque *Historiam Naturalem (Animalium Vertebratorum)*.

G. MUURLING, ter docuit *Novi Testamenti Hermeneuticen*, bis exposuit *Varia Theologiae capita*.

G. A. ENSCHEDÉ, quater exposuit tum *Elementa Matheseos*, tum *Physicam Experimentalem*, bis *Stereometriam* et *Trigonometriam Sphaericam*, bis quoque tum *Mathesin Sublimiorem*, tum *Astronomiam*, tum *Logicam*.

J. A. C. ROVERS, bis enarravit *Historiam Patriam*, bis item *Antiquae Philosophiae Historiam*, bis interpretatus est *Plutarchi vitas Pauli Aemilii et Sartorii*, bis item *postremos Platonis de Republica libros*, bis quoque *Taciti vitam Agricolae et aliquot Horatii epistolas*.

T. G. J. JUYNBOLL, quater tradidit tum *Grammaticam* tum *Antiquitatem Hebraicam*, bis vero, tum *Arabicam* tum *Syriacam Grammaticam*.

F. DE GREVE, quater tradidit *Juris Romani Historiam*, quater *ejusdem Juris Institutiones*, quater quoque tum interpretatus est *Pandectas* tum *Jus Naturae* docuit.

ATHENAEUM ILLUSTRE

AMSTELAEDAMENSE.

ATHENAEUM ILLUSTRÆ

A. M. S. T. E. R. D. A. M. 1792

NOMINA PROFESSORUM

QUI

IN ILLUSTRIS ATHENAEIS AMSTELAE DAMENSIS

a. d. VIII Febr. MDCCCXXXVIII ad d. VIII Febr. MDCCCXXXIX

DOCENDI MUNUS OBIERUNT.

CLARISSIMI ORDINIS PRAESES

G. J. ROOYENS.

ACTUARIUS

G. S. SWART.

PROFESSOR THEOLOGIAE.

G. J. ROOYENS.

PROFESSORES JURIS UTRIVSQUE.

C. A. DEN TEX.

J. VAN HALL.

MEDICINAE.

GER. VROLIK.

F. VAN DER BREGGEN, CORN. FIL.

GUIL. VROLIK.

C. B. TILANUS, Professor Honorarius.

G. C. B. SURINGAR, Professor Honorarius.

*PHILOSOPHIAE THEORETICAE ET LITERARUM
HUMANIORUM.*

D. J. VAN LENNEP.

N. G. VAN KAMPEN.

T. ROORDA.

*DISCIPLINARUM MATHEMATICARUM
ET PHYSICARUM.*

G. S. SWART.

G. H. DE VRIESE, Professor extraordinarius.

*LECTOR.*H. DE HARTOG, obiit die *xxi* Octobris *MDCCCXXXVIII*.

S E R I E S L E C T I O N U M

E T I N S T I T U T I O N U M ,

QUAE HABENTUR A PROFESSORIBUS

ILLUSTRIS ATHENAEI AMSTELAEDAMENSIS,

inde a feriis aestivalis anni MDCCCXXXVIII ad ferias aestivalis MDCCCXXXIX.

GISBERTUS JOANNES ROOIJENS,

Theol. Doctor, Theol. et Historiae Eccles. Professor, clariss. ord. h. t. Praeses,

publice, Quaestiones aliquot Theologicas Juventuti disceptandas proponit;
privatim, tradit

Historiam Societatis et Religionis Christianae a Carolo Magno ad
nostra tempora, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora
VIII matutina,

Theologiae Christianae partem Theoreticam, diebus Martis, Mercurii,
Jovis et Veneris, hora IX,

Theologiae Christianae partem Practicam, diebus Jovis et Veneris,
hora X,

Exegesis novi Testamenti, interpretandis Evangelii Joannaei
Capitibus XIV, XV, XVI et XVII, diebus Martis et Mercurii,
hora X.

Exercitationes Homileticas moderatur.

GERARDUS VROLIK,

Med. Doct., Botan. et Art. Obstetr. Professor,

privatim, docebit

Obstetriciam theoreticam, diebus Mercurii et Veneris, hora
II—III,

Philosophiam botanicam, horis indicandis,

DAVID JACOBUS VAN LENNEP,

J. U. D. Hist. Eloq. Poës. Antiquit. Litt. Gr. et Lat. Professor,

publice, præcipua quaedam Historiæ et Literarum capita tractat, vel ipsi
juventuti, exercitationis causâ, disceptanda, proponit;
privatim, tradit

Literas Latinas, interpretandis Ciceronis Philippica Secunda, Vir-
gilii Gærgicorum Libro Primo; diebus Lunæ, Martis, Mercurii
et Veneris, hora XII—I;

Literas Graecas, interpretandis Thucydidis proœmio, Homeri
Odysseæ E, Idylliis Theocriti selectis; iisdem diebus, hora II—III;

Historiam Veterem Universam, iisdem diebus, hora I—II;

FRANCISCUS VAN DER BREGGEN, CORN. FIL.

Med. Doct. Medic. Professor,

privatim, exponit

Pathologiam, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora
matutina IX;

Doctrinam de cognoscendis et curandis hominum morbis, diebus
atque horis deinceps indicandis;

Medicinam Foreensem, diebus Martis et Veneris, horis deinceps
indicandis.

CORNELIUS ANNE DEN TEX,

Philos. Theor. Magister, Lit. Hum., Juris Rom. et Hod. Doctor,

Juris Nat., Gent. et publici Professor,

publice, varia loca ex Jure Naturæ, Publico et Gentium juventuti discep-
tanda proponit;

privatim, tradit Encyclopaediam Jurisprudentiæ, diebus Martis, Mercurii,
Jovis et Veneris, hora VIII matutina,
Jus publicum, cum universum, tum patrium, iisdem diebus,
hora X,

Jus Gentium, diebus Mercurii et Veneris, hora XI.

Historiam politicam et diplomaticam Europae, diebus Martis et Jovis, hora XI,

Statisticam Patriae, diebus Martis et Jovis hora XII.

JACOBUS VAN HALL,

Juris Rom. et Hod. Doctor, Juris Civilis cum Romani
tum Hodierni Professor,

publice, selecta quaedam Juris Privati capita juventuti disceptanda proponit;
privatim, tradit

Jus Civile Hollandicum, exponendis ejus principiis, inprimis
secundum novum Codicem Juris Civilis, diebus Martis, Mercurii,
Jovis et Veneris, hora VIII matutina;

Jus Romanum, enarrandis Digestorum libris I — XVII, iisdem
diebus, hora IX, et explicandis JUSTINIANI Imp. Institutionibus,
iisdem diebus, hora X; denique

Jus Maritimum ratione habita novi Codicis mercatorii, diebus
Mercurii et Veneris, hora XII — I.

NICOLAUS GOTHOFREDUS VAN KAMPEN,

Philos. Theor. Mag., Litt. Hum. Doctor, Literarum Belgicarum
et Historiae Patriae Professor,

publice, partes quasdam historiae literariae Patriae tractabit,

privatim, Styli Hollandici praecepta tradet, et exemplis illustrabit e florilegio
suo (*Bloemlezing uit Nederlandsche Prozaschrijvers*), die Jovis,
et Saturni, horis XII — II;

Historiam Patriae enarrabit, die Jovis, horis II — IV, et Saturni,
horis X — XII;

Historiam Literarum Batavarum exponet, die Veneris, horis XI — I;
vel, si auditoribus magis opportuna videtur, II — IV,

Exercitationes oratorias moderabitur.

GUILIELMUS VROLIK,

Med. Doctor, Chirurgiae Theoreticae, Anatomiae, Physiologiae
et Historiae Naturalis Professor,

privatim, demonstrationes anatomicas habebit tempore hiemali, diebus Lunae,
Martis, Jovis et Veneris, hora p. m. II,
docebit porro Zootomiam, tempore vernali, diebus Lunae, Martis,
Jovis et Veneris, hora matutina X,
Osteologiam, tempore hiemali, diebus Lunae, Martis, Jovis et
Veneris, hora matutina X.
Physiologiam, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris, hora matu-
tina IX,
Methodum Secundi, tempore hiemali quotidie,
Anatomen pathologicam, diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris,
hora matutina VIII.

TACO ROORDA,

Phil. Theor. Mag., Litt. Hum. et Theol. Doctor, Linguar.

Orient., Antiq. Hebr. et Exeg. V. F., atque Philos.

Theor. Professor,

privatim, *Grammaticam Hebraeam* docebit, adiunctâ lectione *libri Judicum*,
diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, hora X matutina;
Antiquitates Hebraeas, diebus iisdem, hora IX;
Exegesi veteris Foederis, interpretandis *psalmis*, qui *Davidis* no-
men inscriptum habent, inde a 16°; diebus Martis et Mercurii,
hora XI;
Linguae Arabicae grammaticam, diebus Jovis et Veneris,
hora XI.
Cum provectoribus KÖSENGARTENII *Chrestomatkiam Arabicam* leget,
die Saturni, hora p. m. VI—VIII.
Denique *Logicam* docebit, diebus Lunae et Saturni, hora IX,
et die Mercurii, hora p. m. III.

GUILIELMUS SIMON SWART,

Math. Mag. Phil. Nat. Doctor, Matheseos, Physicae et
Chemiae Professor,

privatim, docebit

Elementa Matheseos, diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris,
hora IX,

Physicam experimentis illustratam, diebus iisdem, hora XI,

Elementa Chemiae Generalis, diebus Lunae, Martis et Mercurii,
hora III — IV p. m.

Chemiam Pharmaceuticam, diebus Jovis, Veneris et Saturni,
hora eadem.

GUILIELMUS HENRICUS DE VRIESE,

Math. Mag. Phil. Nat. et Med. Doctor, Botanices Prof. Extr.,

privatim; docebit elementa botanices, diebus Lunae, Martis et Mercurii, hora
matutina VIII,

Pharmacologiam, iisdem diebus, hora IX,

In usum discipulorum provectorum phytotomiam tradet, iisdem
diebus, hora X,

Methodum naturalem et systema Linnaeanum, verno tempore,
tradet hora VII,

Excursionibus botanicis praeërit, horis deinde indicandis.

CHRISTIANUS BERNARDUS TILANUS,

Medicinae et Chirurgiae Doctor, Chirurgiae et Artis
Obstetr. Professor,

privatim, tradit

Chirurgiam et Obstetriciam theoreticam et practicam, singulis
diebus, hora VIII et XII,

Exercitationibus clinicis in Nosocomio praeest, quotidie, hora IX.

GERARDUS CONRADUS BERNARDUS SURINGAR,
Med. Chirurg. et Art. Obstetr. Doctor Medicinae Professor,

privatim, docebit

Therapiam Generalem, sive summa medendi praecepta, diebus
Martis, Jovis et Veneris, hora VIII;

Universam morborum singulorum doctrinam, diebus Lunae, Mer-
curii et Saturni, eadem hora VIII;

Praxin Medicam, ad lectulos aegrotantium, moderabitur, diebus
singulis hora XI.

HENDRIK DE HARTOG,

Lector in de Wiskunde, Zeevaart- en Sterrekunde, zal, in geval er geen
beletselen plaats hebben, 's Dingsdags, Woensdags en Donderdags, des middags
om *twaaalf* ure, in het klein *Auditorium* van het *Atheneum Illustre*, publieke
Lessen, in het Nederduitsch, over deze Wetenschappen geven.

A T H E N A E U M

D A V E N T R I E N S E .

NOMINA PROFESSORUM

QUI

ANNO MDCCCXXXVIII — MDCCCXXXIX

IN ILLUSTRIS DAVENTRIAE ATHENAEIS DOCUERUNT.

J. VERBURG, Theol. Dr. Literaturae Orientalis, Theologiae ac Doctrinae Moralis Professor.

P. BOSSCHA, Phil. Theor. Mag. Litt. Hum. et J. U. Dr. Historiae, Antiquitatis, Eloquentiae et Linguae Graecae Professor.

J. DUUMAER VAN TWIST, Jur. Rom. et Hodiern. Doct., Juris Professor, h. t. Rector Magnificus.

H. BEYERMAN, J. U. Doct. Literarum Belgicarum et Historiae Patriae Professor.

P. O. C. VORSSELMAN DE HEER, Math. Mag. Phil. Nat. Dr., Matheseos, Physicae et Philosophiae Theoreticae Professor.

ORDO LECTI ONUM

ALIARUMQUE EXERCITATIONUM ACADEMICARUM,

QUAS

IN ILLUSTRIDAVENTRIAE ATHENAEO,

a. d. xviii Septembris MDCCXXXVIII usque ad ferias aestivas a. MDCCXXXIX.

FAVENTE SUMMO NUMINE, HABEBUNT

CLARISSIMI PROFESSORES.

JANUS DUYMAER VAN TWIST, *Jur. Rom. et Hodiern. Doct., Jur. Professor, h. t. Rector Magnificus*, Institutiones Iustinianas explicabit diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris horâ IX. Historiam Juris Romani tradet diebus Lunae, Martis, Jovis et Veneris Horâ X. Pandectas docebit diebus Lunae, Martis, Mercurii, Jovis et Veneris horâ XI. GAI Institutionum Commentarios exponet tempore auditoribus sibi que opportuno. Jus naturae tradet diebus Lunae hora XII, et Mercurii hora X.

JACOBUS VERBURG, *Theol. Doctor, Literaturae Orient. Theologiae ac Doctrinae Moralis Professor*, diebus Lunae, Mercurii et Veneris, horis postea indicandis, historiam religionis et ecclesiae Christianae enarrabit, duce MUNTINGHIO. Diebus horisque auditoribus commodis, Ethicam Christianam tractabit. Diebus Lunae et Jovis, ante meridiem, horâ X, exemplum praebebit interpretationis librorum N. F. Institutionem interpretis Veteris Testamenti, a Cl. J. H. PAREAU editam, cupientibus lubenter quoque explicabit.

Diebus Martis hora X, Jovis et Veneris, horâ I, initia linguae Hebraeae tradet. Porro provectoribus discipulis, ad penitiorum monumentorum

Hebraeorum cognitionem aditum patefaciet, illustrandis varii styli speciminibus, die Mercurii et Veneris, horâ XI. Praeterea diebus Martis et Jovis, horâ XI, linguam Chaldaicam et Syriacam seu dialectum Aramaeam docebit.

PETRUS BOSSCHA, *Phil. Theor. Mag. Lit. Hum. et J. U. Doct. Hist. Antiq. Eloq. et Ling. Graec. Professor*, *Historiam Veterem Universalem*, ad ductum Compendii sui tractabit, diebus Lunae, Martis, Mercurii et Veneris hora meridiana. Diebus Lunae et Martis hora X, Jovis et Veneris horâ XI *Antiquitates Romanas* explicabit. Diebus Lunae hora XI, Jovis hora VIII et Veneris hora IX interpretabitur HESIODI Opera et dies et LUCIANI Timonem. Diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis hora IX, alternatim exponet CICERONIS orationem pro *Milone* et OVIDII *Fastorum* Libros primum et secundum. Cupientibus sibi tradi aut *Historiam Literariam*, aut *Praecepta Stili bene Latini et eloquentiae exterioris* lubens obtemperabit.

HUGO BEIJERMAN, *J. U. Doct. Literarum Belgicarum et Historiae patriae Professor*, diebus Lunae, Martis et Mercurii horâ meridianâ Rhetoricam sive Elementa Eloquentiae ad ductum compendii, cui titulus *Nederlandsche Redekunst*, a V. Cl. LULORS adumbrati, explicabit, additis belgice scribendi exercitationibus. Eloquentiae exterioris, uti vocatur, sive Pronuntiationis exercitia instituet horâ, postea cum auditoribus constituenda. Diebus Lunae hora post meridiem III, Martis et Mercurii horâ XI, observationes selectas ad linguam belgicam pertinentes tradet. Historiam patriae narrabit diebus Lunae, Martis, Mercurii et Jovis horâ post meridiem primâ.

PETRUS OTTO CONRADUS VORSSELMAN DE HEER, *Matheseos Mag., Phil. Nat. Doctor, Math. Phys. et Phil. Theor. Professor*, Algebrae docebit diebus Mercurii, Jovis et Veneris horâ X. Elementa Geometriae explicabit diebus Martis, Mercurii et Veneris, horâ matutinâ VIII. Physicam theoreticam atque experimentalem tradet diebus Martis, Mercurii, Jovis et Veneris, horâ post meridiem III. Calculum differentialem ejusque usum in theoria Curvarum exponet diebus Jovis et Veneris horâ XI. Logicam, praemissis disquisitionibus Anthropologicis, docebit die Jovis horâ XII et Saturni hora VIII.

Astronomiae primas notitias tradet diebus et horis postea cum auditoribus constituendis. Idem, singulis hebdomadibus, disputandi exercitiis praeesse perget.

J. ANRAAD, *Lector Anatom. Chirurg. et Art. Obst.*, Lectiones suas obstetric. habebit diebus Lunae et Veneris post meridiem ab horâ II.

GEORGIUS FREDERIKS, Athenaei civium, qui Linguam Germanicam et Anglicam sibi tradi cupient, desiderio lubens satisfaciet.

R E D E V O E R I N G

OVER

DE NOODZAKELIJKHEID VAN UITWENDIGEN LUISTER
TER GELUKKIGE BEOEFENING DER WETENSCHAPPEN,
VOORAL IN DEN TEGENWOORDIGEN TOESTAND
DER MAATSCHAPPIJ,

TER INWIJDING VAN

DE NIEUWE GEHOORZAAL

VAN HET

A T H E N A E U M

BIJ

HET OVERDRAGEN VAN HET RECTORAAT,

gehouden den vijf en twintigsten van Wijnmaand 1838,

DOOR

MR. J. DUYMAER VAN TWIST.

REDAVORING

THE NATIONAL ASSOCIATION OF REDAVORERS
OF THE UNITED STATES OF AMERICA
INCORPORATED IN 1892

1000 N. BROADWAY

NEW YORK, N. Y.

ESTABLISHED 1892

MEMBERSHIP

THE NATIONAL ASSOCIATION OF REDAVORERS

OF THE UNITED STATES OF AMERICA

1892

MEMBERSHIP LIST

A A N

DE REGERING DER STAD DEVENTER

EN A A N

DE CURATOREN VAN HET ATHENAEUM

ALDAAR,

WORDT DEZE REDEVOERING

MET VERSCHULDIGDEN EERBIED OPGEDRAGEN

DOOR

DEN AUTEUR.

DE REGERING DER STAD DEVENTER

IN 1888

DE CURATOR VAN HET MUSEUM

ALDAAR

WELT ENZ. RECHTING

MET VERSCHEIDEN ERVEN OORDELEN

1888

DEZ. ANT. H.

EDEL ACHTBARE HEEREN BURGEMEESTER EN WETHOUDEREN VAN
DEVENTER, LEDEN VAN DEN RAAD DEZER STAD, VERZORGERS VAN
HARE DOORLUCHTIGE SCHOLE!

WELEDELE, HOOEGELEERDE HEEREN, HOOGLEERAREN IN DE ONDERSCHIEDENE
TAKKEN VAN WETENSCHAP EN LETTEREN AAN DEZE DOORLUCHTIGE
SCHOLE, ZEER GEACHTE AMBTGENOOTEN!

ZEER GELEERDE HEER LECTOR IN DE ONTLEED-, HEEL- EN VROED-
KUNDE!

EDEL ACHTBARE HEEREN VOORZITTER, OFFICIER EN LEDEN VAN DE
RECTBANK!

WELEDEL GESTRENGE HEEREN GEHEIMSCHRIJVERS BIJ HET STADS- EN
RECTSBESTUUR, EN BIJ DAT VAN HEEREN CURATOREN!

WELEERWAARDE, ZEER GELEERDE HEEREN BEDIENAREN VAN DE
CHRISTELIJKE GODSDIENST!

WELEDELE , ZEER GELEERDE HEEREN DOCTOREN IN HET REGT , DE
GENEESKUNDE , DE LETTEREN EN WIJSBEGEERTE !

EDELE JONGELINGSCHAP , KWEEKELINGEN DEZER DOORLUCHTIGE SCHOOL !

ZEER GEËERDE TOEHOORDERS VAN WAT RANG EN STAND OOK , DIE
DEZE PLEGTIGHEID DOOR UWE TEGENWOORDIGHEID LUISTER BIJZET !

DEZE DOORLUCHTIGE SCHOOL

DEZE DOORLUCHTIGE SCHOOL

DEZE DOORLUCHTIGE SCHOOL

DEZE DOORLUCHTIGE SCHOOL

DEZE DOORLUCHTIGE SCHOOL

DEZE DOORLUCHTIGE SCHOOL

Het is voor den deelnemenden beschouwer der menschelijke zaken eene hoogst gewigtige aangelegenheid, zoo wel als eene stof van innige vreugde, wanneer hij verlichting en beschaving onder alle rangen en standen der menschen toenemen, en daardoor den grond gelegd ziet tot algemeen geluk, tot de duurzame welvaart en voorspoed van huisgezinnen en Staten. Is hij tevens een beoefenaar van kunsten en wetenschappen; mag hij, boven anderen bevoorregt, de bewijzen aanschouwen van toenemende en opregte belangstelling in alles, wat tot den bloei van dezelve kan medewerken: hooger nog wordt dan zijn gevoel tot dankbaarheid gestemd, dat hij een tijdperk mag beleven, waarin deze en gene vóór hem zoo gaarne de vervulling van innige en vurige wenschen zoude hebben aanschouwd.

Deze hooge vreugde mogen wij thans smaken, nu wij eene nieuwe gehoorzaal harer waardig zien geschonken aan eene inrigting, waarop ieder ingezeten dezer Stad, wien het belang der wetenschappen ter harte gaat, met regt roem draagt; en het is mij eene streelende gewaarwording, de eerste in dezelve het woord te mogen voeren, haar aan de beoefening der wetenschappen toe te wijden, en van de Hoogleraren en Kweekelingen der Doorluchtige School, van u allen, Stadgenooten! de tolk te mogen zijn der gemeenschappelijke hulde, die wij aan ons Bestuur toebrengen. Dat Bestuur heeft voor den bloei van het hooger onderwijs en voor den uitwendigen luister van het Athenaeum nieuwe opofferingen gedaan, en alzoo op eene treffende wijze aan den dag gelegd, hoe gaarne het de hoogere vorming der jongelingschap wil bevorderen. Aan den wensch van vroegere en van de tegenwoordige Hoogleraren is thans voldaan, nu het ons weder vergund is op eigenen grond onze Academische plegtigheden te verrigten. Gelukkige school, die op deze wijze hare behoeften vervuld, haren luister verhoogd ziet!

Deze gevoelens echter van hooge ingenomenheid moeten niet alleen het gevolg zijn van voorbijgaande indrukken, opgewekt door onze feestelijke bijeenkomst aan deze achtbare plaats. Indien het waar is, dat de heerschende denkbeelden, zeden en gewoonten van een volk eenen noodzakelijken en beslissenden invloed uitoefenen op geheel zijn maatschappelijk bestaan, dan mogen wij ook in de verhooring van den luister der wetenschappen, een middel erkennen, om hare gelukkige beoefening in ons midden te bevorderen. Gaan wij den toestand van onze maatschappelijke inrigtingen slechts oppervlakkig na, wij bespeuren daarbij eene heerschende neiging tot prachtvertooning en uitwendig aanzien; en worden deze zoo ligt de maatstaf, waarnaar wij derzelver belangrijkheid afmeten, dan mag het ons geene onverschillige zaak zijn, dat inrigtingen, waaraan den Staat oneindig veel gelegen is, dien luister niet missen, welken zij behoeven om haar gewigtig doel te bereiken. Op dit belangrijk onderwerp wensche ik thans uwe aandacht bepaald te vestigen, en alzoo te spreken: *over de noodzakelijkheid van uitwendigen luister ter gelukkige beoefening der wetenschappen, vooral in den tegenwoordigen toestand der maatschappij*. Verleent mij uwe goedgunstige aandacht bij de behandeling van een onderwerp, dat, even belangrijk in zich zelf, als geheel overeenstemmend met ons feestelijk gevoel, voor het doel van deze plegtige vereeniging zich zoo bijzonder schijnt aan te bevelen.

Wanneer wij de noodzakelijkheid beweren van uitwendigen luister ter gelukkige beoefening der wetenschappen, dan zoude onze stelling te algemeen zijn, terwijl de waarheid van dezelve afhankelijk is van bijzondere tijden en omstandigheden. Dat er toch geen noodzakelijk verband bestaat tusschen de beoefening der wetenschappen en dien uitwendigen luister, valt dadelijk in het oog, en de geschiedenis van volken en bijzondere personen leert het ons, dat, gelijk aanmoediging en bescherming niet genoegzaam zijn ter verspreiding van kennis en beschaving, zoo ook de wetenschappen hare gelukkige beoefenaars hebben gevonden, alleen door geestdrift voor haar opgewekt en aangevuurd. KAREL DE GROOTE vereenigde de eerste geleerden van zijnen tijd om zich henen en vond in hunnen omgang eene aangename verpoozing van zijne gewigtige en moeilijke werkzaamheden voor het belang van den Staat; het was zijner edele ziel waardig, om voor anderen de voorzaken uit den weg te

ruimen, die zijne gebrekkige opvoeding hadden te weeg gebragt: maar de geest van zijne tijdgenooten, de barbaarschheid zijner eeuw deden zijne verdienstelijke pogingen mislukken, en wat hij nog gedurende zijn leven had uitgewerkt, het bleef zonder invloed door de weinige geschiktheid van zijnen opvolger. Daarentegen bij het eerste doorbreken van het licht in Italie, toen onkunde en woeste zeden in Europa de overhand hadden, mogen wij al een tijdperk aantreffen rijk in groote en gewigtige gebeurtenissen, die den menschelijken geest konden aanvuren en ontwikkelen: dat tijdperk wijst ons op geene doorgaande bescherming en aanmoediging van het openbaar Bestuur, maar het leert ons de kracht kennen van den menschelijken geest, die alle hinderpalen weet te trotseren, en moedig voorwaarts streeft op de baan der wetenschappen.

Gaan wij den toestand na der Italiaansche Staten in de dertiende en veertiende eeuw, wij zien noodlottige partijschappen met onverbiddelijke woede den strijd tegen elkander voeren; republikeinsche inrigtingen, bij het overwigt van enkele magtige geslachten, plaats maken voor het gezag van weinigen, of Gemeenebesten eene prooi worden van Alleenheerschers, die hunne heerschappij, op geweld gegrond, ook door geweld alleen kunnen staande houden. Rome, voor eenen geruimen tijd van de tegenwoordigheid der Pausen beroofd, ondergaat eene staatsomwenteling door de kuiperijen van eenen opgewonden en welsprekenden volksleider; maar nog geen zeven maanden kan deze de voorregten van het voormalig Gemeenebest handhaven, en na zijnen dood wordt de staat van regeringloosheid erger dan te voren. De Koningen van Napels, doorgaans in buitenlandsche oorlogen gewikkeld, missen geheel de groote bekwaamheden, waardoor vroegere Regenten uit het Huis van Anjou de schoonste vooruitzichten voor dezen Staat hadden geopend. — Intusschen ontstaat door de kruistogten en den toenemenden handel van Venetie, Genua en Pisa, meer algemeene welvaart; men geraakt bekend met vreemde, ver verwijderde landen, met derzelver bewoners, zeden en voortbrengselen; en door omstandigheden, die van de welwillendheid en begunstiging van de Grooten geheel onafhankelijk zijn, wordt de gezigtseinder uitgebreid en het licht der wetenschappen begint door te breken. Juist deze gedurige worstelingen tusschen het volk en den adel, die menigvuldige oorlogen en verdeeldheden geven veerkracht aan den menschelijken geest en bevorderen daardoor

deszelfs verdere ontwikkeling; en wij merken het in dit tijdvak op, dat vrede en rust geen volstrekt vereischte zijn tot eene gelukkige beoefening der kunsten en wetenschappen, maar dat deze, bij het voorwaarts streven van een volk, waarbij zich eene groote mate van kracht openbaart, ook onder het gedruisch der wapenen hare plaats kunnen vinden. De gouden eeuw der kunsten en letteren in Griekenland was niets minder dan een rustig tijdperk; CICERO schreef zijne wijsgeerige werken, VIRGILIUS zijne Herdersdichten te midden van bloedige burgeroorlogen; en de Italiaansche geleerden brengen, onder dezelfde omstandigheden, de oude wetgevingen en letteren uit hare schuilhoeken te voorschijn, munten als dichters en redenaars uit, vestigen de inrigtingen van hooger onderwijs, en oefenen alzoo eenen beslissenden invloed op de beschaving van Europa.

De groote man, die, volgens de eenstemmige getuigenis van alle schrijvers, de stichter is geweest van eene school, die in een aanzienlijk gedeelte van ons werelddeel, der regtswetenschap eene nieuwe gedaante heeft gegeven, schijnt zijne regtsgeleerde vorming geheel aan zich zelve verschuldigd te zijn geweest; en gelijk toevallige, in schijn onbeduidende omstandigheden tot de gewichtigste navorschingen en ontdekkingen kunnen leiden, zoo was eene vraag aan IRNERIUS gedaan naar de beteekenis van een Latijnsch woord, waarop een uitlegger van het Evangelie van Mattheus stuitte, voor hem de eerste aanleiding om zich met de Romeinsche regtsverzamelingen bekend te maken. — De beroemde Italiaansche dichter DANTE ondervond, in plaats van aanmoediging bij zijne medeburgers, al de gestrengheid van de Florentijnen, en werd door hunne onregtvaardige vonnissen voor altijd uit zijn vaderland verbannen. — Onder alle de voorname mannen van de veertiende eeuw heeft PETRARCHA zich als hersteller der oude letterkunde de grootste verdiensten bij tijdgenoot en nakomeling verworven. Reeds zijne vroege jeugd levert ons de bewijzen op van een warm gevoel voor het edele en schoone, van eene volharding en ijver, die door de vele moeilijkheden, waarmede hij te worstelen heeft, nog sterker worden aangevuurd; en met innig welgevallen zien wij den jongeling weenen bij het branden van de schriften der Ouden, welke zijn vader moedwillig genoeg aan de vlammen heeft ten prooi gegeven, om hem van den omgang met CICERO en zijne andere vrienden uit den klassieken tijd te berooven, en hem tot de beoefening der regtswetenschap te noodzaken. Maar de vader vermogt

dien geest niet aan banden te leggen; de dood van zijne ouders maakt hem weldra onafhankelijk genoeg, om zich geheel aan zijne geliefkoosde studien te kunnen toewijden, en hij ontziet noch kosten, noch moeilijke reizen, om ook buiten 's Lands de schriften van de Ouden op te sporen, en zich met hunne taal en denkbeelden gemeenzaam te maken.

Het is waar, de Italiaansche geleerden waren niet altijd van vermogende begunstigers verstoken; somtijds viel hun eene buitengewone eere ten deel, en niet allen trof het lot van DANTE, dat men, eerst na hunnen dood, hunne verdiensten op prijs stelde, en leerstoelen oprigtte, om hunne werken te verklaren. IRNERIUS deelde in de Keizerlijke gunst en werd tot gewigtige openbare betrekkingen geroepen; PETRARCHA, bij het Napelsch Hof in groot aanzien, werd te Rome als dichter gekroond. Maar deze onderscheiding en gunstbewijzen, gelijk zij alleen aan enkele bijzondere personen werden toegckend, zoo waren zij slechts het gevolg van het aanzien op hunne groote bekwaamheden gegrond. Zij vielen aan den eerste ten deel nadat hij zich als regtsgeleerde en regtsleeraar beroemd had gemaakt, aan den laatste in het zes en dertigste jaar van zijn leven, nadat hij, ook buiten Italie, zich eenen grooten naam had verworven; aan beide, nadat zij door hun voorbeeld hadden getoond wat de mensch vermag, ook zonder aanmoediging van magtige voorstanders en begunstigers, maar gedreven door de zucht naar kennis, en door de liefde voor de wetenschappen.

Wij brengen regtmatige hulde aan de letterhelden, die, onder elke hemelstreek, zich door hunne verdiensten hebben onderscheiden; maar hooger nog klimt ons gevoel bij het hooren van de namen van Vaderlandsche mannen, aan wie hun geboortegrond eenmaal zijne vermaardheid heeft te danken gehad. Onze stad kan zich op eenen inboorling beroemen, die door buitengewone geestdrift en wijsheid, bij sommigen van zijne tijdgenooten, inzonderheid bij de geestelijkheid, wier bedorven zeden hij ten toon stelde, innig gehaat, hevig vervolgd, en van de bevoegdheid om openlijk te leeren verstoken werd, maar die tevens door geene vervolgingen afgeschrikt, door zucht naar kennis en wetenschap gedreven, onder de eersten mag worden gerangschikt, die in den nacht van onkunde en bijgeloof eenig licht hebben verspreid. Driehonderd jaren reeds vóór de stichting van onze Doorluchtige School zag Deventer eene inrigting geboren worden, die haar langen tijd tot luister verstrekte, en hare

takken over geheel Nederland, Duitschland en vele andere deelen van Europa verspreide. De Broederschap des gemeenen levens, door GEERT GROOTE, in overeenstemming met zijnen leerling FLORENS RADWIJN, gesticht, was bijzonder geschikt om kennis van zaken en van klassieke Romeinsche Schrijvers te bevorderen, om het oordeel op te scherpen en den smaak te vormen. Maar groot vooral waren de verdiensten van deze Broederschap omtrent de Scholen aan de beoefening der letteren gewijd. De Kapittelschool dezer Stad, vroeger door Deventersche Kanunnikken opgerigt, werd door haar uit het diep verval opgeheven, van bekwame Leeraren voorzien, en duizenden van jongelingen, die op waarachtige beschaving prijs stelden, trok zij uit alle oorden tot zich. Buitengewoon vooral was de luister van deze School onder het dertigjarig bestuur van den waardigen ALEXANDER HEGIUS, den grondlegger der oude letterkunde in ons midden, en onder de schoonste sieraden van het Vaderland, mag zich de Deventersche School beroemen; dat zij ERASMUS onder hare kweekelingen heeft geteld.

Uitgebreid en weldadig waren de gevolgen van deze nederige stichting, waaruit vele Leeraren der Volken voortkwamen; zegenrijk was de invloed van de beoefening der wetenschappen op de burgerlijke maatschappij. Het lezen en herlezen van de meesterstukken der Oudheid, moge, uit hoofde van de onbepaalde achting en eerbied, die men voor deze schriften koesterde, vele geleerden tot slaafsche navolgers van de Grieksche en Romeinsche Wijsgereen hebben gevormd: zij ontwikkelden en verspreidden echter velerlei kundigheden, die met menschelijk geluk in het naauwst verband staan. In de moeilijke kunst van wetgeving werden vorderingen gemaakt, de toestand der rechtswetenschap werd verbeterd, en men was in staat, om in de regeling van het openbaar bestuur gebreken te leeren kennen en te verhelpen. Geen wonder dan ook, dat zoodanige uitkomsten de aandacht van Staatsmannen tot zich trokken, en dat zij het belang der zaak en den invloed van de ontwikkeling van den menschelijken geest op het maatschappelijk welzijn, meer en meer inzagen. Vorsten en Regenten stelden prijs op kunsten en wetenschappen, werden hare voorstanders en beschermers, beijverden zich om haar luister bij te zetten; en juist daardoor werd tusschen dit een en ander een zeker verband te weeg gebracht.

Vestigen wij nog eens onze aandacht op de geschiedenis van Italie in de vijftiende eeuw, het valt voorzeker niet te ontkennen, dat de toestand van dit Land niet zonder invloed was op de beoefening der wetenschappen. De aanhoudende onderhandelingen op het tapijt tusschen de kleine Staten waarin het verdeeld was, maakten het allen tot eene dringende behoefte, om mannen, die daartoe de noodige geschiktheid hadden, in hun midden te bezitten. Wij behoeven ook geenszins te ontkennen, dat dezelfde omstandigheden gunstig op de meest beroemde leden van het huis DE MEDICI werkten. Maar het was toch vooral op derzelver innerlijke waarde dat de ijver voor de Italiaansche geleerden gegrond was, en de belangstelling, door COSMUS en LORENZO aan den dag gelegd, vloeide tevens uit eene reinere bron voort. Door zucht naar kennis gedreven, vereenigden zij de beroemdste mannen uit alle oorden om zich henen, behandelden hen met de grootste achting en genegenheid, en de uren, in hunnen omgang doorgebracht, beschouwden zij als de gelukkigsten van hun leven. Met tijdelijke goederen ruim gezegend, was nogtans hun openbaar en huiselijk leven hoogst eenvoudig, maar besteedden zij hun vermogen aan de bevordering van den bloei der kunsten en wetenschappen. Wij bewonderen hunne onbekrompenheid in het verzamelen van de gedenkstukken der Ouden, in het scheppen van openbare boekerijen, in de instelling eener vrije school aan de beoefening der Platonische wijsbegeerte gewijd, in de vorstelijke ondersteuning en aanmoediging van uitmuntende mannen, terwijl ook de armste burger zich mogt verlustigen in den luister der schoone kunsten. Gewigtig in deszelfs gevolgen was het voorbeeld door deze regenten gegeven; het werkte ook buiten de grenzen van hun gebied, en terwijl eene zorgvuldige opvoeding aan alle de aanzienlijkste burgers van Italie ten deel viel, haanden wetenschappelijke verdiensten eenen zekeren en veiligen weg tot de voor- naamste openbare betrekkingen.

Dit schoon voorbeeld, door Italie aan andere volken gegeven, bleef niet zonder uitwerking, en uit onderscheidene landen van ons werelddeel vereenigden zich te Florence, Rome en Bologne jongelingen uit de aanzienlijkste geslachten, die de kundigheden hier verkregen, naderhand ten dienste van hun vaderland aanwendden en verder verspreidden. Daartoe werkten inzonderheid in Duitschland en in de Nederlanden bijzondere onstandigheden mede. Waren andere landen, waartoe wij Frankrijk kunnen brengen, gelukkig genoeg, om

Italiaansche en Grieksche geleerden, in de talen en wijsheid der oude wereld onderwezen, hun vaderland te zien verlaten, en zich vrijwillig of aangezocht aan de Parijsche Universiteit te verbinden; brak hier alzoo door hun onderwijs en bemoeijingen het eerste morgenrood door van het helder licht der wetenschappen: het gerucht van barbaarschheid, waarin de bewoners van deze landen hij de Italianen stonden, beroofde derzelve ingezetenen van de gelegenheid, om op eigenen grond het onderwijs van die kweekelingen van den klassieken bodem te ontvangen. Intusschen was de zucht naar verstandelijke ontwikkeling opgewekt en aangevuurd door de verbeteringen, die hier te Lande, meer dan in eenig ander gedeelte van Europa, aan het schoolonderwijs waren toegebracht, en deze edele zucht dreef velen naar Italie, om hunne wetenschappelijke beschaving te bevorderen; met de aanzienlijke verzamelingen van de Schriften der Ouden zich bekend te maken, en eenmaal als Leeraren van hunne medeburgers op te treden. Wij hebben vroeger over den invloed van de stichting van GEERT GROOTE gesproken en hare heilzame gevolgen opgemerkt; indeze stichting is de geleerde THOMAS VAN KEMPTEN gevormd, die naderhand eene dergelijke school nabij Zwolle met roem heeft bestuurd, en wiens kweekelingen zich tot de eerste geleerden van hunnen tijd hebben verheven. Was het wonder, toen de gelukkige herstelling van de letteren in Italie ook hier meer bekend werd, gedurende de luistervolle regering van COSMUS DE MEDICIS, en bij het treffend voorbeeld van belangstelling in de wetenschappen, door eenen Paus van Rome, door NICOLAAS DEN VIJFDEN gegeven: was het wonder, dat mannen als RUDOLPH VAN LANGEN, ALEXANDER HEGIUS, RUDOLPH AGRICOLA, hunne begeerte niet konden bedwingen, om zich in Italie een onderwijs te verschaffen, hoedanig men in ieder ander land te vergeefs zoude hebben gezocht? Zoo vereenigde een schoone band de bewoners van twee van elkander gescheiden Staten: de plant, op vreemden bodem aangekweekt, werd naar ons vaderland overgebracht en wies hier door onvermoeide zorgen welig op: en toen weldra de luister van Italie begon te tanen, werd de grond gelegd tot Neerlands roem en grootheid.

Wij zijn genaderd tot een tijdperk in de geschiedenis van ons vaderland, even vermaard door eenen langdurigen en moedigen strijd voor de heiligste regten, als heerlijk gekenmerkt door eene edele zucht voor de beoefening der

wetenschappen. Het verdient opgemerkt te worden, dat onze vaderlandsche Hoogeschoolen gesticht zijn gedurende het heldentijdperk der Natie, die, tegen den magtigen Koning van Spanje hare vrijheid handhavende, door beleid en moed alle zwaarigheden ontworstelde; en wanneer wij, onder zoodanige benaauwende omstandigheden, bij alle de behoeften van den oorlog, aan de inrigtingen van hooger onderwijs in geen gering getal het aanwezen zien gegeven; worden wij dan niet gedrongen, om hulde te doen aan den onbekrompenen geest van onze voorouders, die wijsheid boven geld, beschaving boven schatten stelden, en den bloei van den naauwelijks vrijgestreden' grond poogden te bevorderen? Zij waren der wetenschappen toegedaan om derzelver nuttigheid en heilzamen invloed op de zeden, en paarden alzoo met eene gepaste zuinigheid in alle andere zaken, eene verwonderlijke mildheid voor de belangen van het onderwijs, die alleen door den vijand van verlichting met den naam van verkwisting zoude kunnen bestempeld worden. Het algemeen welzijn leerde de noodzakelijkheid kennen van publieke instellingen als Hooge- en Illustre Scholen, en wij bemerken derzelver toenemenden bloei, waar een echt liberale geest, zonder te willen heerschen over zaken die geen voorwerp van wetgeving of dwang kunnen zijn, de beoefening der wetenschappen beschermt, en er uitwendigen luister aan bijzet. Dit hebben onze vaderlandsche Universiteiten reeds in vroegere dagen bewezen; en gij vergunt mij, Geëerde Hoorders! dat ik u hieromtrent het een en ander, voor zoo verre dit tot ons onderwerp behoort, kortelijk herinnere.

Een geacht Schrijver heeft Hollands roem in kunsten en wetenschappen overtuigend gehandhaafd, en eene slechts oppervlakkige kennis van de geschiedenis onzer instellingen van hooger onderwijs leert ons derzelver voortreffelijkheid en aanzien kennen. Mannen van eene Europesche vermaardheid wendden hunne beste pogingen aan, om in alle vakken van kennis de jongelingschap te vormen, en door hunne uitmuntende schriften wisten zij, ook buiten den kring hunner openbare bediening, allen, die op echte geleerdheid prijs stelden, aan zich te verbinden. De betrekking van Hoogleeraar werd door vaderlandsche geleerden als het toppunt van eere en van hunne wenschen beschouwd, en buitenlanders verlieten gaarne hunnen geboortegrond, wezen meermalen eervolle en voordeelige betrekkingen, hun in het vaderland aangeboden, ja opgedrongen, van de hand, om zich aan de hoogere opvoeding der

Nederlandsche jeugd te komen toewijden. Maar niet alleen voor deze scheen het onderwijs ingerigt, en wij zien ook de namen van vreemdelingen uit de aanzienlijkste geslachten prijken op de rolle der Hooge en Illustre Scholen. De regtsgeleerdheid, geneeskunde, wijsbegeerte, godgeleerdheid en letteren werden door Leeraren onderwezen, op wie nog het nageslacht roem draagt; en terwijl in het vaderland van den grooten CUIACIUS, de naneven het voetspoor door hem betreden, verlieten, maakten de Nederlanders zich zijne denkbeelden ten nutte, en de Nederlandsche regts-school kreeg haar aanzijn, om weldra in Duitschland en elders eenen beslissenden invloed uit te oefenen. De roem van onze Doorluchtige School was zoo wel buiten als binnen 's Lands zoodanig gevestigd, dat uitlandsche Universiteiten niet aarzelden, om haar gelijken rang met zich zelve toe te kennen, en hare Hoogleraren door de Spaansche Academie van Valencia over een letterkundig geschil werden geraadpleegd.

Dien bloei en dat aanzien hadden onze inrigtingen van hooger onderwijs te danken aan de vrijgevigheid van onze voorouders. Zij waren verheven boven die angstvallige kleingeestigheid en overdrevene zucht om zich met de kleinste aangelegenheden te bemoeijen en alles te willen bepalen. Deze toch zijn doodelijk voor de wetenschappen, en hij, die de wijze van derzelve beoefening naauwkeurig wil voorschrijven, die alles aan vaste regelen wil binden, hij beperkt de vrije vlugt van den menschelijken geest, en wendt alles aan wat in zijn vermogen is, om het licht der kennis te doen verflaauwen en te verdooven. Vrijheid alleen kan dat licht ontsteken en verhelderen; en deze viel aan de Hooge en Illustre Scholen in eene ruine mate ten deel, zonder dat men daarom uit het oog verloor, dat het voor de maatschappij eene hoogst gewigtige aangelegenheid is, welke beginselen bij hen worden aangekweekt, die eenmaal groepen zullen worden om hare belangen te behartigen. Vrijheid genoten de Studenten met betrekking tot de keuze hunner studien; vrijheid was den Hoogleraren gewaarborgd zoo wel ten aanzien hunner voordragten, als hunner huishoudelijke inrigting; en juist door het gering aantal van wetten en voorschriften, hebben onze Voorouders hunne gemoedelijkheid aan den dag gelegd in het ongeschonden bewaren der Academische vrijheid. Daarenboven, het onderwijs was niet alleen ingerigt om aan de behoeften van de burgers en ingezetenen te voldoen, en met het oogmerk, om hetzelfde ook voor buiten-

landers geschikt te maken, verkreeg het natuurlijk eenen grooteren omvang. Echte geleerdheid werd in groote eere en waarde gehouden, ruimschoots aangemoedigd, en men ontzag geene moeite noch kosten, om de beroemdste vreemdelingen aan de Universiteiten te verbinden, en in de hulpmiddelen voor het onderwijs op eene onbekrompene wijze te voorzien. Zóó steeg de roem van onze Hoogescholen door opregte belangstelling in de edelste en beste zaak; door voortdurende bescherming van vermogende voorstanders, door wijze voorschriften van het openbaar Bestuur en van derzelve Verzorger.

Dat verband tusschen de beoefening der wetenschappen en uitwendigen luister is, vooral in de tegenwoordige gesteldheid der zaken ook in ons Vaderland, nog inniger geworden. In alle opzichten bespeurt men eene toeneming van uitwendig aanzien, van luister en prachtvertooning; en op deze wijze zijn de denkbeelden van belangrijkheid onafscheidelijk van dien luister geworden. En kan het niet worden ontkend, dat de beoefening der wetenschappen, het verkrijgen van grondige kennis van het uiterst belang zijn, vooral in eenen tijd, waarin oppervlakkigheid en de tuimelgeest der waanwijsheid de dierbaarste aangelegenheden der menschheid zoo zeer bedreigen: dan voorzeker kan het niet te ernstig aanbevolen worden, dat instellingen, welke geschikt zijn om zoodanige kennis aan te kweeken, in dien luister mogen deelen, welken zij behoeven om staande te blijven, en haar gewigtig doel te kunnen bereiken. Aan zoodanige milde en wijze beginselen, eenmaal door vreemd gezag miskend en verwaarloosd, heeft onze Koning, bij zijne komst tot den troon, openlijk hulde bewezen; zij gaven aan de vaderlandsche inrigtingen van hooger onderwijs een nieuw leven, en derzelve naauwgezette behartiging zal den bloei en de welvaart van het tegenwoordige en volgende geslachten bevorderen en bevestigen. Gelukkig de Vorsten en Regenten, die deze steeds voor oogen houden, en door ondubbelzinnige bewijzen toonen, dat zij grondige geleerdheid weten te waarderen en de waarheid boven alles te schatten. Gelukkig onze Stad en hare Doorluchtige School door het bezit van eene Regering, die gedurende de laatst verloopen jaren heeft bewezen, dat zij van dit belang geheel is doordrongen. Indien wij ons verplaatsen in die aangename dagen, toen het Athenaeum deszelfs tweede eeuwfeest vierde, en het Stedelijk Bestuur alles aanwendde, om daaraan luister bij te zetten; indien wij de openbare boekerij en het aantal van werktuigen voor de natuurkunde zien uitgebreid en vermeerderd; indien

wij thans eene nieuwe gehoorzaal ons zien geschonken: dan voorzeker hebben wij de treffendste bewijzen van de achting, waarin deze inrigting van hooger onderwijs nog wordt gehouden, en van de zorgen van ons Bestuur, om, bij het verleenen van wetenschappelijke hulpmiddelen, haren uitwendigen luister te handhaven en te vermeerderen. — O! waarom moet zich met deze onze hooge en feestelijke stemming een smartelijk gevoel paren! Het is ons niet vergund, om aan de edele mannen, onder wier leiding en beheer zoo veel goeds ondernomen en tot stand gebragt is, hiervoor onzen openlijken dank te betuigen; de dood ontrukte ons in den Burgemeester DE SCHEPPER, en in den Heer VAN MARLE, Voorzitter van het Collegie van Curatoren, twee ijverige voorstanders van de wetenschappen, die, hoe ook van elkander in denkwijze onderscheiden, nogtans in hunne aanzienlijke betrekkingen eenstemmig werkten voor de belangen der Doorluchtige School; de dood ontrukte ons hunnen waardigen opvolger VAN DOORNINCK, eenen man, die in zijnen gewigtigen post zich de achting van alle ingezetenen had verworven, en wiens bestuur, door de menigvuldige inrigtingen voor het algemeen welzijn, door de stichting van deze gehoorzaal, steeds in roem en in zegen zal blijven. Eere zij hunne nagedachtenis! En deze zal voorzeker op de beste wijze worden vereerd, indien het nageslacht den weg, eenmaal door hen betreden, dankbaar volgt.

Edel Achtbaar Heer, die thans door 's Konings keuze aan het hoofd van het Bestuur dezer Stad zijt geplaatst! Wij wenschen u geluk met het verkrijgen van deze eervolle bediening, waarin gij, getrouw aan uwe dure verpligting en aan de geuite wenschen van uw hart, de menigvuldige gelegenheden u zult ten nutte maken, om het maatschappelijk geluk en de welvaart van de ingezetenen te helpen bevorderen. Dat geluk en die welvaart zijn zoo nauw verbonden met het verspreiden van verlichting en beschaving; en daarom mogen wij, ook voor onze Doorluchtige School, het beste van u verwachten, en gij zult, op het voetspoor van uwe edele voorgangers, mild zijn en vrijgevig in het voorstaan van hare belangen.

Tot het bereiken van een zoo gewichtig en heerlijk oogmerk zult gijlieden, Edel Achtbare Heeren Leden van het Bestuur dezer Stad en Verzorgers van het Athenaeum, gaarne willen medewerken. Met een dankbaar gevoel erkennen wij de opofferingen, door U Edel Achtbaren voor het hooger onderwijs gedaan; en terwijl zij ons een afdoend bewijs opleveren van U Edeles Achtbaren gene-

genheid voor hetzelfde, zoo willen wij hierin gaarne den besten waarborg voor de toekomst erkennen. Waar de menschelijke geest rusteloos voorwaarts streeft op de baan der wetenschappen, en haar door nieuwe ontdekkingen verrijkt of vroegere vermoedens bevestigt en versterkt; waar onze maatschappelijke toestand de handhaving van uitwendigen luister in het belang van het hooger onderwijs gebiedend blijft vorderen: daar zult gij ons gaarne in staat stellen, om ons op de hoogte der wetenschappen te kunnen plaatsen, en zorgen dat de Doorluchtige School aan haar gewichtig doel blijve beantwoorden.

Edele Jongelingen, Studenten aan ons Athenaeum! Ook gij zult de groote weldaden dankbaar erkennen, die deze inrigting van hooger onderwijs u ruimschoots aanbiedt. Met de opofferingen van het Stedelijk Bestuur vereenigen uwe Leermeesters hunne ijverige en welmeenende pogingen, om u tot nuttige leden der maatschappij, in den Staat, in de Kerk, in alle betrekkingen, waartoe gij eenmaal moogt geroepen worden, te vormen. En gij zult aan alle die zorgen niet beter kunnen beantwoorden, dan door het voorbeeld te volgen van zoo velen uwer, die door gedrag en werkzaamheid zich de achting van alle weldenkenden hebben verworven, en den roem van het Athenaeum op 's Rijks Hoogescholen luisterrijk hebben gehandhaafd.

Gelukkig wij, Geëerde Hoorders! die onder zoodanige gunstige omstandigheden en blijde vooruitzichten, deze nieuwe gehoorzaal plegtig mogen inwijden! Blijve zij steeds aan de beoefening der wetenschappen geheiligd, en nimmer worde van dit hooge, nimmer van het lager gestoelte met eenig ander oogmerk, dan ter bevordering van het ware, goede en schoone, het woord gevoerd! Blijve zoo ons Athenaeum deszelfs welgevestigden roem handhaven, en met onze Vaderlandsche Hoogescholen in den schoonsten wedstrijd mededingen; blijve het steeds eene kweekschool van echte geleerdheid en beschaving! Daartoe verleene de almachtige en algoede God zijnen vermogenden zegen! —

Het doel van onze feestelijke bijeenkomst, geëerde Hoorders! is, na de plegtige inwijding van deze gehoorzaal, grootendeels vervuld. Er blijft nog overig, dat ik, ter voldoening aan 's Konings bepalingen op het hooger onder-

wijs, u de lotgevallen van het Athenaeum gedurende den tijd van mijn bestuur, en het besluit van den Edel Achtbaren Raad met betrekking tot mijnen opvolger mededeelte.

Onze Stad en het Athenaeum hebben gedurende de laatste jaren treffende verliezen geleden door den dood van Bestuurders en Voorgangers, die met eene langdurige ondervinding, in het beheer van de stedelijke aangelegenheden verkregen, en lust en bekwaamheid paarden; om al het nut te stichten, waartoe eene aanzienlijke betrekking hen in de gelegenheid stelde. Moge de hogere wetenschappelijke vorming, die aan sommigen hunner ten deel was gevallen, hen meer bijzonder bevoegd hebben gemaakt, om den aard en de behoeften van onze Illustre School te kennen: wij verloren in de Edel Achtbare Heeren WEERTS en SCHIMMELPENNINCK mannen, die deze inrigting op hoogen prijs stelden, en de edele en gelukkige eigenschap hadden, om, zonder zich blindelings te laten leiden, het oordeel te waarderen en te volgen van anderen, die grondige kennis hadden verkregen van zoodanige zaken, waaraan zij door vroegere betrekkingen en bestemming geheel vreemd waren gebleven.

Edel Achtbare Heeren, die geroepen zijt, om ons hun verlies te vergoeden, wij wenschen u geluk met deze eervolle benoeming, terwijl de achting die gij voor de overledenen hebt gekoesterd, en uwe vroegere betrekking tot het Deventersch Athenaeum ons de streelende verwachting geven, dat ook de pogingen van U Edel Achtbaren het nut van Stad en School steeds zullen bedoelen.

Om den bloei dier Doorluchtige School te bevorderen zijn de Hoogleraren ijverig werkzaam geweest. Twee hunner, door den Edel Achtbaren Raad reeds onder het bestuur van mijnen voorganger benoemd, om de openstaande leerstoelen in de Godgeleerdheid, Nederduitsche taal, letterkunde en geschiedenis te vervullen, hebben naderhand, onder algemeene toejuiching, hunne inwijdingsredevoeringen gehouden, door hun onderwijs zich de goedkeuring van Curatoren en van bevoegde regters verworven, en zich der studerende jeugd aanbevolen. — Ongelukkig voor de belangen van het Athenaeum was het tijdstip door den Hoogleeraar DOMPELING gekozen om zijn ontslag te vragen, juist dat van den aanvang der Academische lessen; en dit ontslag aan hem verleend, gelijk het alle gelegenheid benam om het Academisch onderwijs te ontvangen in die vakken, met welker beoefening alle hogere studien thans

worden begonnen, zoo verloor het Athenaeum een gedeelte van de reeds ingeschreven Studenten, en was het getal der in dat jaar aangekomenen hoogst onbeduidend. Het Stedelijk Bestuur heeft zoo spoedig mogelijk in deze behoefte voorzien door de aanstelling van den Heer VORSSELMAN DE HEER, wien echter bijzondere omstandigheden beletteden, om dadelijk zich in onze Stad te vestigen.

Geachte Ambtgenoot! gij weet het, dat de Hoogleraren zich over uwe benoeming op goede gronden verblijd, en zich van uw onderwijs veel goeds voor de Doorluchtige School hebben beloofd. Wij zijn in onze billijke verwachtingen niet te leur gesteld, en wij wenschen de bevestiging en versterking van den vriendschapsband, eenmaal bij uwe komst in ons midden gelegd.

De Studerende jeugd heeft bij voortduring den welgevestigden roem van het Athenaeum gehandhaafd, en de Hoogleraren mogen zich verheugen, dat zij dienstbaar waren aan de hoogere vorming van hen, wien naderhand aan 's Rijks Hoogeschoolen eene eervolle onderscheiding is te beurt gevallen. Het behalen zoo wel van het gouden eermetaal door eenige kweekelingen, als over het algemeen de examens ter verkrijging van Academische graden afgelegd, hebben de overtuigendste bewijzen opgeleverd, dat zij den tijd hunner vorming niet onnut hadden besteed. Die zucht naar kennis en liefde voor de wetenschappen vertoonde zich ook heerlijk, toen onze ten dienste van het Vaderland uitgetrokken Studenten, na 's Konings vergunning, tot hunne studien waren teruggekeerd. Door het vlijtig besteden van hunnen tijd gaven zij een navolgenswaardig voorbeeld aan hunne makers; en terwijl wij ons verblijden, dat de Curatoren, door het doen uitreiken van vereerende getuigschriften, een openlijk bewijs van goedkeuring wilden geven wegens moed en trouw in gevaarvolle omstandigheden betoond, zoo leverde ook hunne volgende Academische loopbaan stof van billijke vreugde voor hunne Leermeesters op, en gaf aan het Vaderland grond tot de beste verwachtingen. — Wij hebben het verlies van slechts éenen Kweekeling geleden, maar van eenen Kweekeling, die gedurende een tijdvak van vijf jaren een sieraad was van ons Athenaeum. Met eenen gelukkigen aanleg paarde VAN LOGHEM lust en ijver in de beoefening der wetenschappen, en met zijne bloedverwanten en mede-Studenten betreuren zijne Leermeesters den vroegtijdigen dood van eenen geliefkoosden Leerling.

De hulpmiddelen voor het hooger onderwijs hebben in de laatste jaren aan-

zienlijke vermeerderingen en verbeteringen ondergaan. Met nieuwe werkzaamheden, gedeeltelijk te veroorzaken door het voornemen om de openbare boekerij op eene andere wijze in te rigten en den voorraad van werken, in eene geregelde orde gerangschikt, door den druk meer bekend te maken, wilde het Stedelijk Bestuur den Hoogleeraar VERBURG, die tot nu toe het toezigt had uitgeoefend en wiens werkkring bovendien was uitgebreid, niet belasten, en benoemde den WelEerwaarden Heer MOLHUIJSEN tot bibliothekaris en geheim-schrijver van het Collegie van Curatoren. Wij brengen regtmatige hulde aan den ijver en de naauwkeurigheid, waarmede de verzamelaar van den Catalogus zich van de hem opgedragene taak heeft gekweten, en wij wenschen hem en ons zelven geluk, dat de Regering, door het toestaan van gelden, hem in staat blijft stellen om de boekerij uit te breiden, en met lust zijnen post te vervullen. — Aanzienlijke toelagen zijn verleend tot den aankoop van physische werktuigen, en het bezoldigen van eenen Amanuensis; en reeds is datgene, waaraan, bij den tegenwoordigen toestand der wetenschap, de grootste behoefte was, aangekocht, terwijl wij dezer dagen de aangename mededeeling hebben ontvangen, dat het Stedelijk Bestuur een observatorium zal doen in gereedheid brengen.

Gij bemerkt het, Geëerde Hoorders! dat mijn verslag van den staat onzer Doorluchtige School gunstig is; gij bemerkt het, even als de Hoogleeraren, met belangstelling, en gij juicht van harte om elk bewijs van welwillendheid en zorg voor het hooger onderwijs door onze Regering gegeven. Voorzeker bij zoodanige behartiging van een verlicht Bestuur zal het deze inrigting, ook in volgende jaren, onder het beheer van mijnen geachten opvolger, welgaan.

Bij Besluit van den Edel Achtbaren Raad van den zestienden October des vorigen jaars, is voor de volgende drie jaren tot Rector Magnificus benoemd de Hoogleeraar HUGO BELJERMAN. Ontvang, Geachte Ambtgenoot! onze hartelijke gelukwenschingen met deze uwe benoeming. Zij bare u geene zorgen, en het gedrag van de Studerende jeugd geve u rust en ruime stoffe van blijdschap! Ondervind ook gij aanmoediging van onze Regering en Curatoren, en levere ook eenmaal uw verslag gegronde redenen van vreugde en dankbaarheid voor den steeds toenemenden bloei van onze Doorluchtige School. —

DEDICATIO
NOVARUM AEDIUM

QUAS IN USUS PUBLICOS

ATHENAEI ILLUSTRIS

QUOD EST DAVENTRIAE

EXSTRUI CURARUNT

AMPLISSIMI

URBIS MAGISTRATUS

SOLEMNITER FACTA

D. XXV OCTOBRIS CIOIOCCCXXXVIII.

AMPLISSIMIS
URBIS DAVENTRIENSIS
MAGISTRATIBUS

ET

ILLUSTRIS ATHENAEI
CURATORIBUS

DEBITO HONORE COLENDIS

D D. D.

PETRUS BOSSCHA.

L. S.

Quum novum Athenaei illustris auditorium publicis civitatis sumtibus conditum solemnī dedicatione instaurandum decernerent amplissimi Curatores, sapienti consilio haec quidem solemnia fieri a Rectore Magnifico voluerunt lingua patria, quo intelligerent omnis ordinis Cives Daventrienses quanti pretii bonum Maiorum munere possideant, et quam non in vanum luxum opes consumantur, quae cultum et honorem literis ac doctrinis tribuant. Ipse quoque pro viribus meis hanc solemnitatem celebrare conatus sum recitato carmine lingua vernacula. Quum tamen mos ille, a Maioribus nobis traditus, ut in Academiis nostris lingua doctorum communi utamur, summo doctrinarum bono vigeat adhuc, committere nolui, ut per me quidem hoc Patrum institutum detrimentum vel ullum capiat, atque adeo idem Latinis versibus grati animi et hilaritatis publicae sensus promere sum aggressus, ut sic dedicationis huius monumentum quoque aliquod exstaret, moribus nostris et Maiorum exemplo congruum. Si qui sint, quibus fortasse fata Athenaei nostri minus sint cognita, hi sciant velim primam eius originem deberi liberalitati nobilis feminae ANNAE VAN TWIKKELO eiusque filio BALTHASARI BOEDEKER, viro fortissimo, qui testamento voluerunt ut ex honorum parte hand

exigua conderetur Schola publica sub auspiciis Magistratum urbis, quod factum aō 1630: novissime vero amplissimos Magistratus laudabili exemplo splendidum exstrui curasse aedificium in usus publicos Athenaei, sed principem huius liberalitatis auctorem, MARTINUM VAN DOORNINCK, urbis summum Magistratum, virum multis titulis clarum, morte nobis ereptum fuisse antequam aedes illae essent absolutae, atque adeo ipsi non contigisse, ut hoc Urbis et Athenaei ornamentum Minervae consecraret dedicaretque.

SCRIBEBAM

DAVENTRIAE

Kal. Nov.

MDCCCLXXXVIII.

P. BOSSCHA.

Nunc io, Cives, canendum mente curis libera.
Sacra Musis hic parantur: sacra Phoebi vos vacant.
Ille, qui splendet iuventa sempiterna floridus,
Curat aedes dedicari moenibus vestris novas.
Urbs vetusta, seculorum plurimorum quae memor,
Patriae lux clara quondam, clara lux Germaniae,
Quae sinu fovisti Erasmus quod ferunt vix invidi,
Nominis nondum capit te pigra prisci oblivio.

Nunc io, Cives, canendum mente curis libera.
Isalae tellus beata, moribus tu patriis
Grata multis, liberosque docta sensus prodere,
Quaeque servas mente sanctum fida patrimonium,
Nubilis videmus, alma, te tenebris progredi.
Quidquid in sinu gravi futura condant secula,
Aureo tibi nitore Aurora surgit splendida,
Quae corusci nunciat iam luminis praesagium.
Nascitur tibi novorum temporum fiducia;
Nascitur bono communi dulce lucrum patriae.

Nunc io, Cives, canendum mente curis libera.
 Silva floret laeta, ridet agri fertilis seges,
 Quas salictis et rubetis sedulus motis labor
 Excitavit rure nudo: pauper antea casa
 Sordidae qui rapa posset coniugi silvestria
 Vix parare, quippe gaudet dives omnibus bonis:
 Artium passim stupenda cernimus miracula:
 Cernimus pigras paludes arte versas in sata,
 Rivulosque vix scatentes apta factos flumina.
 En superbus, instar cygni, fluctus Isalae secat,
 Admirabili vaporis vi propulsus fervidi,
 Datus Amstela ab celebri merces urbibus tuis
 Inferens, Eoa tellus quas mittit nectareas.
 Rhenus adnuit pater tibi et cogit Germaniam
 Divite ex solo proventus larga ut solvat copia.
 Ardet artium per urbes perpetuus passim labor,
 Deque malo laeta ludit ventis acta fascia.

Nunc io, Cives, canendum mente curis libera.
 Hanseatici superbum foederis quondam decus,
 Urbs dilecta, dulce munus quae mihi vitae dedit,
 Laudis huius et novae tu particeps es gloriae.
 Ecce Mercurius manu te ducit et cingit caput,
 Teque munerum suorum divite auget copia,
 Ac latus tibi viretis ornat omne floridis.
 Nonne et illa docta sedes spargeret iubar suum?
 Nil valeret ars et omne civium commercium,
 Ni viam doceret ante nobilis scientia:
 Commodum commune nectit hanc et illa vinculo.
 Hoc videbat, aedium qui primus harum conditor
 Prima fundamenta templi struxit urbis decori.
 Sed heu, altior voluntas et Deorum numina
 Prohibebant limen aedis conditorem transgredi.

At nepotes mente grata munus hoc custodient,
Quosque cumque laude dignos inserant fastis suis,
Spiritu maiore nomen hoc patroni publici
Nomini iungent celebri Boedekeri principis.
Vosque, Patres, creditum qui pignus hoc studio pio
Pergitis servare, lauros Palladique nectitis,
Et deae focos sacratos thure odoro spargitis;
Nobile ad certamen omnes nos parati antistites,
Stamus hic deae dicati nitido in sanctuario,
Dumque nos iuventa cingit gnava grato circulo,
Vota pro salute vestra, pro labore fundimus.

Nunc io, Cives, canendum mente curis libera.
Patriae dilecta terra, laudibus dignissima,
Sis licet ripis amoenis, sis licet minor plagis
Quas rigat Rhenus vel Ister, vel Mosella allabatur;
Pristini splendoris actas nocte densa aufugerit,
Et minore luce nomen iam Batavum fulgeat;
Restat inconcussa mentis liberae sententia;
Cogitandi prisca restant iura nostris civibus.
Pignora illa sancta Patrum, fons sacer scientiae,
Integro manent honore, fracta nullis fluctibus.

Nunc io, Cives, canendum mente curis libera.
Non inanis luxus aufert, quas opes hic penditis:
Gloriae et salutis haec sunt fulcra, Cives, publicae.
Hic virorum coetus ille, quibus honores redditis,
Dotibus se mentis olim sub Minerva nutriit.
Hic thesauros, igne, lymphis abditos et aëre,
Explicat natura vobis: hic Apollo filio
Maiae adhacret; sancta servat hic Themis ius patriae:
Hic honorum splendet astrum sub tutela Palladis.

Ergo io, Cives, canendum mente curis libera.
Nempe festum, quod paratur, civium est communium.
Tympanum cornuque et aera personent haec atria.
Luce clariore crescat antiqua in dies Schola,
Augeatur nominis dum laus tui, Daventria.
Sic nepotes mente grata munere hoc superbient,
Et benignos vos colent pia patres memoria.

DICHTERLIJKE INWIJDING

VAN DE

GEHOORZAAL

IN HET

NIEUWE GEBOUW

TEN DIENSTE VAN

HET ATHENAEUM ILLUSTRÉ

TE

DEVENTER

OP DEN 25. OCTOBER 1838,

DOOR

M^r. P. BOSSCHA,

HOOGLEERAAR.

DICHTERLEBEN 1771-1912

LEBENSLEHRE

LEBENSLEHRE

LEBENSLEHRE

LEBENSLEHRE

LEBENSLEHRE

LEBENSLEHRE

AAN

DE REGERING DER STAD DEVENTER

EN AAN

DE CURATOREN VAN HET ATHENAEUM

ALDAAR,

WORDEN DEZE DICHTREGELEN

MET VERSCHULDIGDEN EERBIED OPGEDRAGEN

DOOR

DEN AUTEUR.

Juich, Davo's kroost, juich, blij van geest!
Apollo noodt U op zijn feest,
Hij, wien geen eeuwental doet grijzen,
Die met vernieuwde jongheid bloeit,
Aan tijd noch ouderdom geboeid,
Doet hier een nieuwen tempel rijzen.
Uw vest, die eeuwen heugt,
En eens in Neêrlands jeugd
Germanjes zon mogt heten,
Toen DESIDEER hier werd gekweekt,
Waar vreemde nijd nog voor verbleekt,
Heeft d'ouden roem nog niet vergeten.

o Overijssel, schatbaar oord,
Dat veler harten houdt bekoord
Door echten zin en vrije zeden,
Door blanke opregtheid, fieren moed,
En trouw aan Neêrlands hoogste goed,
'k Zie U uit nev'len voorwaarts treden.
Wat in haar zwangren schoot
De toekomst nog besloot,
'k Zie voor U aan de kimmen,
Geboord alreê met inkarnaat,
Een schitterenden dageraad,
Als voorboô van uw luister, glimmen.

Een nieuwen tijdkring gaat gij in,
 En, heel ons Neêrland tot gewin,
 Ziet ge U een schoonen dag bereiden.
 Daar prijken bosch en akkerland,
 Geschapen door de nijvre hand
 Op eertijds woeste en dorre heiden.
 't Gehucht, waar de arme in nood
 Naauw vond een bete brood,
 Ziet vreugd en welvaart tieren.
 De kunst wrocht won'dren overal,
 't Moeras verkeert in vruchtbaar dal,
 En beken worden tot rivieren.

Daar kliëft met fierheid IJssels baan,
 Gelijk de forschgespiede zwaan,
 Door wondre stoomkracht voortgedreven,
 De drusus, voerend van het IJ
 Der Oosterlingen specerij,
 En schenkt uw steden geest en leven.
 De Rijn reikt U de hand,
 En vergt der Duitschen land
 Zijn schatting U te brengen.
 Een nieuwe bron ontspringt alom,
 En op de ruime waterkom
 Zwiert blij de wimpel van de stengen.

Gij, sieraad eens van 't Handelsbond,
 o Stad, waar eens mijn wieg op stond,
 Ook Gij moogt in die welvaart deelen.
 Merkuur, die U de kroon omvat,
 Strooit hier op nieuw zijn rijken schat,
 Schept aan uw zoomen lustpriëelen.
 En zou 't eerwaard Gesticht
 Bij al dat vrolijk licht
 Zijn glanzen meê niet spreiden?
 Der wetenschappen achtbaar koor
 Schenkt kunst en handel al hun gloor:
 Een zelfde band verbindt ze beiden.

Dat heerlijk beeld stond voor uw geest,
 o Gij, die stichter zijt geweest (*)
 En eerste bouwheer van deez' tempel.
 Uw zorg heeft d'eersten steen gelegd,
 Doch hooger wil aan U ontzegd
 Den voet te zetten op zijn drempel.
 Door 't dankbaar nageslacht
 Wordt hulde U toegebracht;
 't Moog bogen op zijn helden,
 't Zal met een hooger zielsgevoel,
 Dat volksgeluk zich stelt ten doel,
 Naast BOEDEKER (**) uw naam vermelden.

En Gij, o Eed'len, die het pand,
 Uw zorg vertrouwd, met vaste hand
 En teed're liefde blijft bewaken:
 Die Pallas eerlaurieren vlecht,
 En palmen om haar schedel hecht,
 En op hare outers 't vuur doet blaken:
 Wij Priesters, haar gewijd,
 Ontvlamd tot d'eelsten strijd,
 Staan dankbaar, opgetogen
 Hier in haar statig heiligdom,
 De wakkre jonglingschap rondom,
 En bidden zegen op ons pogen.

o Nooit volprezen Vaderland!
 Al toont ge ons ook geen lustwarand
 Van Donau-, Rijn- of Moezelstreken:
 Al is uw fiere heldeneeuw,
 Al is de roem van Neêrlands leeuw
 Voor minder luistrijk licht geweken:

(*) Wijlen de Heer Burgemeester M. M. VAN DOORNICK.

(**) Die bij zijn testament, in overeenstemming met zijne moeder ANNA VAN TWICKKELO,
 de fondsen schonk, waaruit in 1630 de Doorluchtige School werd gesticht.

De vrijheid van 't gemoed,
 't Bezit van 't hoogste goed
 Blijft ge ongeschonden schragen:
 Uw Hoogeschole, kostbaar pand
 Der wijze Vadr'en, houden stand,
 Onwrikbaar tegen storm en vlagen.

Neen, Burgers, 't is geen ijd'le pracht,
 Waaraan ge uwe offers hebt gebragt,
 't Is 't steunsel van uw roem en zegen.
 't Was hier, waar heel die achtbre stoet
 Van mannen, die ge als wijzen groet,
 Zijn geestontwikk'ling heeft verkregen.

't Is hier, waar U natuur
 In water, lucht en vuur
 Leert kennen haar tresoren:
 Hier biedt Apol Merkuur de hand;
 Hier handhaaft Themis 't regt van 't land.
 Hier blijft de toorts der kennis gloren.

Juicht dan, o Burgers, blij van geest,
 Met ons te zamen op dit feest,
 Het is een feestdag voor ons allen.
 Laat dan trompet en pauk en veël,
 Gehuwd aan luit en fluitgespeel,
 Hier vrolijk langs de wanden schallen.

Bloei met vermeerd'rend licht,
 o Stad, uw oud Gesticht,
 Terwijl we uw glans zien rijzen.
 Zoo zal het dankbaar nageslacht,
 Als 't op der Vad'ren gift nog pracht,
 Op U met vromen eerbied wijzen.

SEMINARIUM THEOLOGICUM

CONFESSIONIS AUGUSTANAE

AMSTELAEDAMENSE.

MDCCCXXXVIII — MDCCCXXXIX.

SEMINAR IN THEOLOGY

CONFESSIONS OF FAITH

A BIBLE STUDY

WINTER - 1957

S E R I E S L E C T I O N U M

IN SEMINARIO EVANGELICO

AUGUSTANAE CONFSSIONIS AMSTELAEDAMENSI

HABITAE

inde a feriis aestivis anni MDCCCXXXVIII

usque ad ferias aestivas anni MDCCCXXXIX.

JOANNES THEOPHILUS PLUSCHKE, Theol. Professor Ordin.

Psalmos selectos explicabit, transiturus, absolutis iis, ad interpretationem
Epistolae ad Hebraeos.

Repetitioni Historiae ecclesiasticae et Theologiae dogmaticae vacabit.

CHRISTIANUS HENRICUS EBERSBACH, Theol. Professor extraordinarius

Ethicam Christianam, exponendis officiis Christianis docebit.

GEORGIUS FREDERICUS SARTORIUS, Theol. Prof. extraordinarius

Officia doctorum et antistitum in ecclesia Christiana exponet.

Perget in docenda scientia homiletica et catechetica.

Exercitia Oratoriae sacrae moderabitur.

Puerorum doctrinae Christianae initiis erudiendorum exercitationem
instituet.

1834-75
Gulau H.
March 1880.

STRIKES LIST

IN REMISSION OF TAXES

AUGUSTINE CHRISTOPHER AND ASSOCIATES

WITNESSETH

That I, the undersigned, have read and approved the foregoing list of names and amounts.

JAMES THOMAS WALKER, Town Clerk of the Town of ...
I have read and approved the foregoing list of names and amounts.
Signed at ...
James Thomas Walker, Town Clerk

CHRISTIAN WALKER, Town Clerk of the Town of ...
I have read and approved the foregoing list of names and amounts.
Signed at ...
Christian Walker, Town Clerk

GEORGE FREDERICK RAYMOND, Town Clerk of the Town of ...
I have read and approved the foregoing list of names and amounts.
Signed at ...
George Frederick Raymond, Town Clerk

